GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Det här verket har digitaliserats i ett samarbete mellan Litteraturbanken och universitetsbiblioteken i Göteborg, Lund, Umeå och Uppsala.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den tolkade texten kan innehålla fel.
Därför bör du visuellt jämföra den tolkade texten med de scannade bilderna för att avgöra vad som är riktigt.
Om du anser dig ha upphovsrätt till detta material, ber vi dig vänligen kontakta Göteborgs universitetsbibliotek.

The digitisation of this work is a collaboration between The Literature Bank and the university libraries in Gothenburg, Lund, Umeå and Uppsala.
All printed text is OCR processed into machine readable text. This means that you can search the document and copy its text. Older documents with print in poor condition can be hard to process and may contain errors. Compare the interpreted text visually to the scanned image to determine what is correct.
If you believe you own the copyright to this work, please contact the Gothenburg University Library.

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

LUNDS
UNIVERSITET

UPPSALA
UNIVERSITET

Universitetsbiblioteket

SVENSKA BRAGDER

SVENSKA BRAGDER

SKILDRADE FÖR FOLKET

AF

J. O. ÅBERG

FÖRRA DELEN

STOCKHOLM
C. E. FRITZE'S K. HOFBOKHANDEL

STOCKHOLM, GERNANDTS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1884.

Förra delens innehåll.

Hednatiden och kristendomens början. Sid.

1. Sölve Viking ..... 3.
2. Hednatemplet på Lofön ..... 11.
3. Hvem var bäst ..... 23.

Medeltiden.

1. Ett ödesdigert gästabud ..... 33.
2. Martyren ..... 44.
3. Gröngarns fru ..... 48.
4. Vägriddarne ..... 54.
5. Illdåden på Jälaqvist ..... 78.
6. Torgils Knutsson ..... 90.
7. Kas, kas, kas! ..... 99.
8. Befriaren ..... 107.
9. Skärplinge ros ..... 126.
10. Befriarens slut ..... 134.
11. Mörker och ljus ..... 140.
12. Fiskar Olle ..... 185.
13. Under flyktens dagar ..... 199.
14. Kolar Mats ..... 203.

Reformationstiden.

1. Religion och brott ..... 215.
2. Det sista klosterrofvet i Sverige ..... 235.
3. Ett mannadåd ..... 254.
4. En man — ett ord ..... 260.
5. Ylva ..... 272.
6. Pelle på mon ..... 280.
7. Lille Thorgr ..... 287.
8. Hakeskytten ..... 302.

9. En ond rådgifvare ..... 323.
10. Knifvabytet i Bakarebo ..... 341.
11. Carl IX fadder ..... 355.
12. Haltebolinken ..... 360.
13. Nobelns ros ..... 369.
14. Majoren på Ebbehult ..... 374.

Storhetstidens inbrott.

1. Vår storhetstid ..... 389.
2. Margareta von Schürer ..... 393.
3. En ryttarbragd ..... 405.
4. »Lofva rundt — och hålla tunt» ..... 416.
5. Röda spöket ..... 426.
6. Trogen ..... 435.
7. Klostret vid Rhen ..... 441.
8. Ett vad ..... 497.
9. Nattliga äfventyr ..... 504.
10. I prestpinan ..... 547.

HEDNATIDEN
OCH
KRISTENDOMENS BÖRJAN

I.

Sölve Viking.

»Den gamla tiden är mig kär», utropar Esaias Tegnér och det finnes i sanning för den, som med allvar och brinnande håg vill forska i forntidens häfder, ämnen så höga, ja, nästan öfverväldigande, att svenskens hjerta ovilkorligen måste klappa af beundran för de gångna seklens mannadåd. Han ser då ett slägte, hos hvilket den vackra gästfrihetslagen hölls till och med så helig, att om en man sökte skydd inom sin oväns dörrar, han der var okränkbar; han ser vidare detta slägtes skarpt utpräglade familjelif; han följer det på krigstågen till fjerran land, till England, Frankrike, Italien, och han stannar beundrande hos väringarne i Miklagård (Konstantinopel).

Våra äldsta förfäder älskade visserligen hemmets frid och att vid gästabuden sjunga sina sånger sjelfva, eller också låta någon berömd bard under strängaspel förtälja om Valfaders storhet och makt och hugstora kämpars dåd i de vilda bardalekarne, men aldra helst gingo de, när isarne lossnade och böljorna sjöngo »till hafs, till hafs!» med ett följe af beväpnade kämpar om bord på drakar och snäckor, och styrde till främmande kuster för att vinna ära och rikedomar.

En sådan man var Sölve. Tjugutvå somrar hade träden grönskat och böljorna gungat de stolta drakarne sedan den unge vikingen föddes, men blott fyra sedan han första gången på egen hand gjorde holmgång i Gardarike (Ryssland).

Och redan vid så unga år sjöngo barderna under de långa vinterqvällarne hans lof, medan han drack tillsammans med sina bepröfvade kämpar, hvilken sed kallades för sweitardryckia. Ibland plägade han också dricka både en- och tvemännings, och var han i dessa stycken mäkta väl förfaren, ja, en ibland de yppersta till och med, hvadan Sölve också hölls i stor ära derför, ty det ansågs i dessa gamla tider för en berömlig sed att kunna dricka och kämpa.

Men oaktadt allt detta var Sölve ändock sorgsen till sinnes, och ofta om vinterqvällarne påträffade honom hans män, under det han ensam vandrade i offerlunden, hvars rimfrostbeklädda träd vid den minsta vindpust stänkte sin silfverhvita omklädnad öfver honom.

Hvadan denna sorgbundenhet i vissa stunder? Bad han till Valfader, den höge Oden, att såsom han kunna styra sin drake i alla väder, äfven de motiga; besvor han kanske Thor om att få en del af hans kraft, eller kanske han ledsnat vid stridsbullret och önskade sig Balders mildhet?

Nej, intet af allt detta. Den höga och mäktiga Freja såg nog hvad som försiggick i Sölves hjerta. Den unge och berömde vikingen hade i främmande land blifvit besegrad af den allsmäktiga kärleken; han hade sett en mö, skön som Balders Nanna och mild som hon. På äkta vikingasätt ville han taga henne till brud, men hennes fader, den mäktige höfdingen, satte en så ofantlig styrka emot Sölves lilla skara, att han måste vika. I stridsbullret sökte han sedan att glömma sin kärlek, men det ville icke lyckas. Då beslöt han att söka rätt på henne, kosta hvad det ville. För den skull genomströfvade han under ett års tid nästan alldeles ensam främmande länder, förklädd och oigenkännelig för alla. Härunder såg han många förut okända seder och bruk, och i Saxland måste han en mörk höstnatt fly undan in i en tät skog och gömma sig för de män, som letade efter honom. Det var en skara folk från det närbelägna klostret, inom hvars murar Sölve i vredesmod dräpt en munk, som alltför hårdt ansatte honom i och för den kristna läran. Efter många äfventyr kom dock Sölve helbregda undan, åter-

vände till sina drakar och seglade med god vind nedåt Niorwasund (Gibraltars sund). Här gjorde han landstigningar på kusterna, eröfrade städer och fästen och vann stort byte. Med detta återvände han derefter till Svithiod, att tillbringa vintern.

Här kom trånaden efter den sköna höfdingedottren åter öfver honom. Och vid dylika tillfällen var han mäkta dyster till sinnes. Han kunde då icke röras af den af kämparne så omtyckta svärdsdansen; spel och sagoskämtan bekommo honom icke det ringaste. En dag var han likväl ovanligt munter till sinnes och då gjorde han ett högtidligt löfte att, då våren kom, ånyo begifva sig ut på färder kring haf och länder och icke sluta förr, än han funnit den sökta, blefve än hans hår lika hvitt som snön på bergets hjessa.

Och så kom den efterlängtade våren. Snön smälte, isarne gingo upp och förvandlades till vatten; bäckar och floder dansade ystert mellan träd och stenar, och skogen började redan väfva på sin gröna vårdrägt.

Då blef Sölve något gladare till sinnes, ty hoppet om lycka och framgång i de företag, han tillämnade, smekte honom dag och natt.

Gamle Björn, hans bäste och trognaste kämpe, var mäkta glad deröfver, ty äfven han längtade, i trots af sin ålder, ut till faror och äfventyr. En dag sade han för den skull till Sölve:

»Hvart ärnar du denna gång styra dina drakar?»

»Dit vinden för dem», svarade Sölve eftertänksamt. »Gudarne, som leda våra steg, må råda för mig!»

Den stora offringsdagen inbröt, och Sölve sjelf höll just på med att enligt sed bestänka sina kämpars hufvud med offerblodet, då en af utposterna kom springande och förtäljde, att ett par fartyg syntes ute på viken, styrande kosan mot deras strand.

»En drake», utropade Sölve. »Hvem månde det vara, som är så tidigt ute!»

»Ja, se sjelf», uppmanade kämpen och pekade utåt viken.

Sölve besteg en kulle bredvid offerlunden och derifrån såg han tydligt till sin förundran några fartyg styra kosan mot hans holme.

»Dessa snäckor komma ej för att skifta svärdshugg med oss», sade den unge vikingen till Björn, som stod vid hans sida.

»Då är det kanske krämare från andra länder», menade Björn.

Derom voro båda ense och gingo ned till de öfriga kämparne, som under tiden samlat sig på stranden, med stigande förundran betraktande de kommande fartygen.

Men knappt hade Sölve kommit ned till vattenbrynet, förrän hans lynne förändrades och han liknade mera en vild tiger än en menniska. Med väldig stämma kallade han sitt folk till vapen, och när han fann sin skara uppställd på stranden, tilltalade han den sålunda:

»De män, som nu komma till våra kuster, tillhöra det folk, som jag nyss omtalat för eder. De bära hvita kläder och tala om en man, som heter Kristus och som de göra till sin gud. Jag såg dem i Saxland och hade der mycket otaldt med dem.»

»Icke är deras gud jemförlig med Odin och Thor», inföll en af kämparne.

»Deras Gud är blek och svag», sade den unge vikingen och skakade sitt långa svärd. »Den är för qvinnor, ej för män!»

»Ja, det skola vi snart visa dem», menade Björn vredgad, och berserkaraseriet var icke långt borta från denne i oupphörliga strider grånade kämpe.

De okända skeppen hade emellertid kommit närmare. Den blida vårsolen lyste så klart på de utspända seglen och de på dem målade röda korsen. Vid åsynen häraf utropade Sölve:

»Jag hatar dessa män, ty de tillhöra det slägte, som ryckte min brud ifrån mig. Komma de i land, skola vi dräpa dem alla!»

Vid dessa ord blef det ett stort gny och väldigt härrop i hedningarnes skara. Larmet hördes ända ut till de kristnes skepp, hvilka i detsamma svängde om en af de smala uddar, som bildade den lilla viken. Några minuter derefter lågo de kristnes fartyg till ankar midt emot hedningarnes drakflotta.

Snart syntes en liten båtflotta närma sig stranden, som var så grund, att de större fartygen icke kunde gå upp till den. I båtarne suto män iklädda bländande hvita kläder med röda kors framtill. I förstäfven på hvarje båt blåste en hvit korsets fana.

Sölves män voro högligen förundrade öfver hvad de sågo, ty de hade ännu aldrig varsnat något sådant, utom Björn. Han var nemligen den ende, som återstod af den skeppsbesättning, som den unge vikingen fört med sig. De öfriga hade funnit sina grafvar dels i främmande länder, dels i hafvets böljor, dels hade de dragit i härnad med andra vikingar, eller begifvit sig till Upsaladrottens hof, der väldiga kämpalekar sades ega rum.

»Hvad månde detta vara för folk; de äro så besynnerligt klädda», utbrast en kämpe, ärrig som en runsten. Rätt så gammal han var, hade han icke gjort holmgång i annat land än Gardarike, och dit hade ännu icke de hvite männen hittat vägen. »Mig tyckes det snarare vara qvinnor än män!»

»Du har rätt«, skrek den vredgade Björn, »de äro qvinnor, när det gäller kämpalekar, men icke dess mindre böra vi frukta dem.»

Dessa ord uppväckte allas förundran och en af de unga kämparne sade:

»Hvadan detta besynnerliga tal, Björn. Skola vi frukta qvinnor!»

»Nej, låtom oss skicka dem till Hel», ropade en mängd.

»Solen får ej en dag till lysa på deras hjessor», skrek en jättelik kämpe och svängde den väldiga klubban omkring sitt hufvud, liksom om den varit en leksak.

Björn, till hvilken talet stälts, var mäkta villrådig hvad han skulle svara. Han funderade hit och dit, men kunde ej finna passande ord. Slutligen hjelpte Sölve honom ur hans bryderi och sade:

»Vi böra frukta dessa män, emedan de med all makt söka att vända våra tankar från de höge gudarne. Så hafva de gjort i främmande land och så skola de också göra här. Då jag var i Saxland sade en dylik man till mig: »Vi komma snart till edra kuster och skola då

vända eder håg från edra gudar till den ende mäktige, som allt förmår! Men», fortfor Sölve, »när de komma i land, så öfverfalla vi och dräpa dem!»

Sölves ord mottogos med ljudeligt bifall. Alla slogo på sina sköldar och det uppstod ett väldigt vapenbrak, som gjorde att de främmande männen en stund upphörde med sin rodd, och voro tvehågsne, om de skulle stiga i land eller ej.

Då uppstod bland dem en man, som tycktes vara deras anförare. Han var iklädd kostbarare kläder än de andra, och hans tal ljudade öfver hela båtflottan. Men det språk han begagnade förstod ingen af Sölves män, icke ens Sölve sjelf. När talaren slutat, höjde han en korsfana öfver sitt hufvud; alla böjde sig för det tecknet och syntes glada öfver hvad de hört. Årorna lyftes igen och snart voro båtarne vid stranden.

»Vi komma med frid», sade de hvite männens anförare och sträckte ett litet silfverkors mot den framspringande Sölve. »Om du rör vid oss, skall den ende och mäktige gudens straff drabba dig och allt folk i detta land.»

Vid dessa ord framsteg en man förande med sig en snövit korsfana på en lång stång. Denna stötte han ned i jorden, och när då den hvita duken fladdrade ut öfver de kringstående hufvud, utropade anföraren:

»I Kristi namn!»

Detta utropade han tre gånger och hvarje gång med allt starkare röst. Och för hvarje gång böjde sig de hvite männen, som i en flock omgåfvo fanan, mot jorden och lade armarne i kors öfver bröstet.

Alla hedningarne med Sölve och Björn i spetsen uppgåfvo ett härskri, så väldigt, att berg och skogar gåfvo genljud deraf, samt störtade sig öfver de hvita männen, hvilka knappt lyfte sina händer till försvar, utan föllo kring korsets fana, under det de sjöngo för hedningarne underliga sånger.

Men det fans några af främlingarne, som icke ohämnade läto döda sig, och främst bland dem var anföraren. Han skiftade hugg med mången kämpe och nedslog hvar och en. Äfven den vilde Björn fick ett så svårt sår, att

han, krypande på händer och fötter, måste begifva sig från valplatsen. Mot en liten kulle i närheten lutade han sitt hufvud, och efter en stund gaf han upp andan.

En af de hvite männen, som dragit sig undan striden, stod i dessa ögonblick vid Björns sida samt uppmanade honom ifrigt att vända sig till de kristnes gud. Men den gamle kämpen svarade endast med en föraktlig åtbörd och sjöng sedan en sång till Odins ära. Han dog som han lefvat.

Mellan Sölve och den kristne höfdingen hade uppstått ett envig. Sölve blef helt förvånad, ty han trodde aldra minst att främlingen kunde ega färdighet i vapnens bruk. Men i stället var det Sölve, som höll på att komma på knäna. Han anlitade dock hela sin kraft och inom kort var det han, som hade öfvertaget; höfdingen knäade.

»Du ser nu att din gud är svagare än min», sade den unge vikingen hånfullt. »Du må anropa honom huru mycket du vill!»

Höfdingen reste sig ånyo, och hans ansigte fick ett klarare uttryck.

»Du skall ej öfvervinna mig», sade han och fattade ånyo svärdet med båda händerna, men det bâtade honom föga; Sölve behöll sitt öfvertag och högg den främmande höfdingens svärd midt itu.

»Uselt jern du har», sade han åter med samma hån som förut. »Det har inga gudar smidt din klinga!»

Med dessa ord satte han foten på höfdingens bröst och ämnade gifva honom banehugget, då i detsamma en qvinlig gestalt ilade upp från stranden. Hon uppgaf höga rop, hennes ansigte var blekt som om dödens hand vidrört detsamma, och kring det bleka anletet böljade ett korpsvart tjockt hår, som flöt ända ned till midjan. Det var en ung flicka af utomordentlig skönhet.

Sölve hade redan lyftat svärdet, och det hugg, som han ämnade gifva höfdingen, skulle för alltid gjort honom stum. Men svärdet föll icke på hans hufvud utan del föll i stället ur den unge vikingens händer. Sjelf sprang han tillbaka och stirrade med vidöppna ögon på den unga flickan. Han kunde ej få fram ett enda ord. Till slut kom dock denna mening öfver hans läppar:

»Ja, det är hon! Dessa ögon, detta hår har jag så många gånger sett i drömmen. Det kan inte vara någon annan!»

De främmande männen, som återstodo, hade emellertid samlat sig kring sin höfding, hvilken de egnade all den vård, som under närvarande omständigheter kunde gifvas. Denne reste sig efter en stund upp och mottog sin sköna dotters smekningar i rikaste mått.

Sölve hade dragit sig tillbaka och gifvit sina män ett tecken att upphöra med striden. De lydde, fastän motvilligt.

Under några ögonblick genomfor den tanken Sölve att med våld bemäktiga sig den sköna flickan, som just var densamma han sett i främmande land och jagat efter att få i sitt våld. Men då han såg huru ömt och kärleksfullt hon slingrade sina armar kring fadrens hals och smekte honom, smalt vreden i hans hjerta, och han kände sig mildare stämd mot de främmande männen. Han gick för den skull efter något betänkande fram till höfdingen och tillsade honom frid.

Men Sölves män knotade högt; de kunde icke förstå hur det kom sig att han kunde vara så slapphändt.

Så gick en tid bortåt och en vacker sommardag döptes Sölve viking med allt sitt folk. Denna dag hade också en annan betydelse, ty straxt efter sedan han var döpt, firades hans bröllop med den sköna höfdingadottren. Det var alltså kärleken, som fått bugt med den vilda vikinganaturen.

Sölve lefde sedan länge lyckligt med sin hustru samt for vinter och sommar omkring Lögarens stränder och predikade kristendomen. Derjemte förunnades det honom att bli fader åt en talrik afkomma samt stamfader för en under de kommande åren för sin rikedom och aldrig svigtande fosterlandskärlek vida berömd odalslägt.

Det hedniska mörker, som hittills likt en ogenomtränglig kall dimma legat öfver nordanlanden, skingrades småningom af de från varmare länder frambrytande solstrålarne af kristendomens klara ljus.

II.

Hednatemplet på Lofön.

Vid pass femtio alnar från en liten vik, benämd Tempelviken, på Loföns norra strand och icke särdeles långt ifrån den plats, der Drottningholm nu är beläget, låg i den grå forntiden ett litet hedniskt afgudahus, af hvilket alla spår nu äro försvunna. Lofön hade då icke på långt när samma utseende som nu. Tjocka skogar öfvertäckte hela ön; inga gungande sädesfält, inga landsvägar, och endast här och der vid stränderna en och annan liten stuga med lutande väggar och bristfälliga tak.

Lögaren, såsom Mälaren fordom hette, var då ofta tummelplatsen för vikingastrider, rån och holmgångar, och ofta plöjdes dess yta af stora och små drakskepp, hvars kämpar hade gjort till sin ära att vinna borgar och skatter. Ingen vakt fans då på det ställe, der Stockholm nu ligger, utan kunde hvem som helst oantastad segla in i Lögaren. Esterna, som på denna tid voro beryktade sjöröfvare, foro också en sommar med en ansenlig drakflotta ut på härnadståg och framträngde ända till Sigtuna, som då var en stor och rik köp- och handelsstad, samt uppbrände densamma.

Vid sina färder in i Lögaren plägade vikingarne nästan alltid lägga till vid Lofön och offra i det lilla afgudahuset för en lycklig utgång på sitt förehafvande. Lögarens vikingar å sin sida gjorde också detsamma, när

de rustade sig till motstånd mot främlingarne. Templet kom sålunda att bli en offerhärd både för vänner och fiender.

Men allt eftersom de på Lögarens öar och stränder bosatte vikingarne började sammanrota sig för att mota ester, jomsvikingar och vender, så afstannade småningom dessas besök. Lofötemplet blef till sist uteslutande offerhärd för traktens egna inbyggare. När lugnet sålunda var återställdt, blef templet begåfvadt med allt större rikedomar, hvarjemte det bygdes till, så att det blef ett af de största i trakten. Odens och Friggas bilder stodo der inne på ett högt stenaltare och hade tjocka guldringar kring armarne och fotlederna samt stora diadem af samma metall. För att ej någon skulle stjäla bort dessa dyrbarheter anställdes en tempelvårdare, som om nätterna sof på templets tröskel och om dagarne höll noga utkik från sin alldeles invid afgudahuset belägna koja, till hälften uppförd af risqvistar, till hälften af bräder.

Det var Hervard, den gamle östersjövikingen, som fått denna tempelvårdareplats sig anförtrodd, sedan han mätt af år och bragder och med kroppen så höljd af sår, att den formligen liknade en runsten, dragit sig tillbaka i lugnet. I en af de sista holmgångar, han gjorde på Vendens kust, hade han förlorat venstra ögat och högra armen, och var för den skull föga tjenlig till strid. Han kunde dock, om det gälde, nästan lika bra föra svärdet med venstra armen, och var det frågan om en brottningskamp, så lade den vensterhändte Hervard icke så sällan sin motståndare till marken,

En dag under Hervards första vikingafärder hade han utanför Gotlands sydligaste spets mött tre vendiska drakar. Att fly undan skulle ej vara mödan lönt, enär de vendiska drakarne hade dubbelt så många roddare som Hervards ende drake. Ej heller tänkte denne på att draga sig ur spelet, ty det skulle varit honom till evig skam och nesa, om han gjort så.

I stället var han den förste, som anföll med väldigt härskri och dånande vapenbrak.

»Det är Hervard, lögarvikingen», skriade venderna, »honom måste vi taga!»

»Kom och skiften hugg med mig, I veklingar och Hels afföda», skrek Hervard, der han stod bredvid framstammens drakhufvud och utdelade slängar till höger och venster, så att fienderna tumlade om hvarandra i hafvet. »Jag trotsar er allesammans!»

Och ehuru pilarne hveno tätt som hagel omkring honom, blef han ändock osårad. Han hade nemligen, innan han gått ut på ledung, låtit förfärdiga åt sig en brynja, på hvilken svärdshugg och pilar icke kunde bita.

Sedan striden fortfarit några timmar, sjönk en af de vendiske drakarne, under det de öfverblifne kämparne försvunno i djupet, sjungande sina dödshymner till Thors ära. Af de öfriga drakarne blef en tagen; den tredje flydde, allt hvad årorna höllo.

Den eröfrade draken var tyngst lastad med silfver och guld, men allt detta skiftade han mellan sina kämpar och behöll endast sjelf det af bytet, som han satte mest värde på, en ung och skön vendisk flicka, den stupade höfdingens dotter. Hervard tog henne till sin hustru och hade med henne ett enda barn, en dotter. När hon var född, blef Hervard illa till mods öfver att det icke var en son och ville efter den tidens råa sed genast utsätta barnet i skogen, men modrens kärlek räddade flickan. Den lilla fördes af henne i största hemlighet till ett barnlöst grannfolk och uppfostrades der utan Hervards vetskap. Icke förr än på sin dödsbädd upptäckte modren sanningen.

Vikingen skyndade då till grannfolket och mötte der en underskön flicka, hans aflidna hustrus trogna afbild. Vid denna syn veknade den stränge fadrens hjerta, och under ymniga tårar slöt han Signe, så hette hans dotter, i sina armar, tog henne med sig hem och vårdade henne såsom sin dyrbaraste skatt.

Då Hervard blef templets vårdare hade skön Signe, såsom hon benämdes, sett tjugo somrar löfva Loföns skogar. Hon blef vackrare för hvarje dag, och hade för den skull en mängd friare från alla håll och kanter, men alla gaf hon korgen, emedan hon allra helst ville vårda sin gamle fader på dennes ålderdom.

»Det behöfver du inte», svarade Hervard, »för mig randas snart den dag, då geirsodden skall fram.»

Signe var dock fast i sitt beslut.

Småningom spred sig ryktet om att en skara främlingar, klädda i hvita kläder och prydda med kors på bröstet, hade anländt till Björkön, vester om Lofön. De talade så besynnerliga saker till den församlade menigheten och försökte att rubba den gamla tron på Valhalls gudar. För den skull satte de i deras ställe en enda Gud, hvars namn ingen vågaden ämna, och som var starkare än både Oden och Thor tillsammans. Han herskade öfver all verlden och hans välde skulle utbreda sig öfver allt det folk, som ännu vandrade i hedniskt mörker.

De hvite männen, såsom de kallades, gjorde många underverk och talade städse om mildhet; de voro godhjertade och förläto gerna de hedningar, som gjorde dem illa; de botade de sjuke och tröstade de bedröfvade.

Hervard skakade endast på hufvudet åt dessa berättelser och tänkte icke i förstone derpå. Men när det berättades honom, att de främmande männen också bygde tempel, i hvilka inga gudabeläten funnos, samt hade vigda klockor, hvilkas ljud klingade så vackert öfver nejden och kallade folket tillsammans till gudstjenst, då blef han ond och lofvade att samla Loföns kämpar till ett härnadståg mot främlingarne.

Signe afhörde till en början dessa historier med ett visst förakt, men slutligen började hon mera sansadt tänka derpå, och till sist gaf hon sig ingen ro, förr än hon sjelf fick höra hvad de hvite männen förkunnade. Hon blef mer och mer underlig till sinnes efter Ansgarii lågande predikningar, och inom kort trängtade hennes själ med hela sin makt efter att höra mera om den store guden, som främlingarne dyrkade och som genom dem visade sin makt medelst förvånande underverk. Länge dröjde det icke, förr än Signe var kristen i själ och hjerta. Men nu hade hon att utstå en hård kamp. På ena sidan missionärernas lockande förespeglingar om ett härligt lif efter detta, lika för båda könen; på andra sidan den gamle fadern, hans vrede och hans förbannelser.

De förstnämde segrade, och en ljum vårafton blef Signe döpt tillika med några andra hedningar. Derpå

ikläddes hon en bländande hvit klädnad, som gjorde henne ännu vackrare.

Hervard hade väntat dottern hem till qvällen, men då hon icke kom, blef han orolig. Hela natten ströfvade han omkring i skogen och längs stranden, såg oupphörligt ut efter vattenytan och ropade Signes namn. Men intet svar kom. Bekymrad gick den gamle vikingen in i sin stuga strax före soluppgången, men han förmådde icke sofva.

I två dagar var Signe borta. Då tröt tålamodet den gamle tempelvårdaren, och han beslöt att sjelf begifva sig till Björkö, ty det anade honom, att dottern var der.

Hervard var redan färdig att begifva sig åstad, då han ute på den lilla tempelviken fick se en farkost, som närmade sig med hastig rodd. I båtens framstam blåste en snöhvit fana med ett svart kors uti.

Sedan Hervard en stund sett på båten, ville han gömma sig, ty han började frukta de hvite männens makt, som allaredan blifvit ganska stor, men han kom icke ur fläcken, utan stod som fastnaglad på den lilla berghäll, nedanför hvilken hans stuga var belägen. Han tyckte sig så underlig till mods vid åsynen af farkosten.

Denna lade emellertid till vid den lilla stenbryggan, och tre personer stego i land samt riktade sina steg upp till det ställe, der Hervard stod. Vikingen skuggade ögonen med händerna, och sedan han en lång stund innehaft denna ställning, utbrast han med ett smärtsamt ututtryck i röst och åtbörder:

»Signe, min dotter!»

I den gestalt, som gick främst, hade han igenkänt sin dotter.

Slutligen voro de framme hos Hervard, som ännu icke rört sig från sin plats.

»Kom nu, gamle man», ropade den ene af de hvite männen, »vi vilja tala med dig.»

»Säg det här», uppmanade Hervard och stötte spjutskaftet så hårdt i berghällen, att det gaf starkt eko i skogen, »jag har ingenting otaldt med eder. Gif mig endast min dotter tillbaka.»

»Din dotter är kristen och döpt», ljöd svaret nedifrån.

Detta budskap var ett åkslag för Hervard. Djupt suckande dolde han ansigtet i båda händerna och qvarblef en lång stund i denna ställning.

Men plötsligt spratt han till. Två af de hvita männen närmade sig långsamt hednatemplet. De hade långa spett i händerna och sågo hotande ut.

Hervard hade för endast några få dagar sedan fått höra, huru missionärerna reste omkring och nedbröto afgudabilderna och altarne samt förvandlade de hedniska templen till kristna kyrkor, sedan de väl genomsökt desamma, på det att all hedendomen efter deras förmenande måtte försvinna. Och då nu vikingen såg spetten i de hvite männens händer samt märkte det olycksbådande uttycket i deras anleten, rann det honom i sinnet, att de nu hade för afsigt att göra sammalunda med det tempel, öfver hvilket han blifvit satt till vårdare.

Han skyndade för den skull med snabba steg ned för berget och in på en liten smal stig, som lopp direkt fram till tempeldörren. När missionärerna, som hade varit tvungna att taga en annan väg, hunno fram, stod Hervard redan i tempeldörren, som han mer än till hälften fylde med sin kämpalika gestalt. Med venstra handen höll han det långa slagsvärdet, och på hans uppsyn sågo missionärerna att det icke skulle vara rådligt att våga sig i fejd med honom.

»Hvi kommen I hit som röfvare?» sporde Hervard lugnt. »Låten oss vara i fred och dragen edra färde! Vi vilja ej hafva något med eder att skaffa.»

»Hervard», sade den äldste missionären och pekade på den i ödmjuk ställning några alnar derifrån stående Signe. »Din dotter har blifvit döpt, och hon finner sig lycklig deraf. Förhärda icke ditt hjerta, utan låt dig äfven döpas. Kasta bort dina gamla afgudar, ty de förmå icke att hjelpa dig: det kan endast den store guden, som råder öfver alla och allt, och det är på hans befallning som vi kommit hit för att döpa er och nedbryta edra hedniska tempel.»

Och med dessa ord närmade sig missionären Hervard.

»Bort, bort», skrek denne vred. »Jag är detta tempels vårdare, och så länge jag lefver skall ingen af eder inträngа hit.»

Med dessa ord svingade han slagsvärdet i så hastiga kretsar öfver sitt hufvud, att ett hvinande läte uppstod i luften.

Efter ytterligare ett kort samtal, som ändock icke förmådde rubba gamle Hervards föresats att lefva och dö i den hedniska tron, aflägsnade sig missionärerna. Förgäfves sökte de öfvertala Signe att följa med dem. Hennes bestämda svar blef detta:

»Jag är nu kristen och vill för den skull icke öfvergifva min fader. Jag stannar hos honom, viss om, att den gud som I lärt mig känna skall hålla sin skyddande hand öfver mig.»

Med detta högsinta svar fingo missionärerna fara sin väg. De mumlade dock någonting sins emellan, och deraf framgick tydligt, att de snart ämnade komma tillbaka.

Och sommaren gick och hösten kom. Det blef kallt och kusligt. Stormar upprörde Lögarens vattenyta och skogarnes löf föllo gulnade till marken. De små bäckarne svälde öfver sina bräddar och täta regnskurar blötte upp marken.

Vistelsen i hemmet hade till en början varit nästan odräglig för Signe, ty bittida och sent hade fadern gnatat på henne för hennes öfvergång till den kristna läran. Den unga flickan var dock ståndaktig, och lika fast som Hervard stod vid sin föresats att dö i tron på de hedniske gudarnes företräde, lika fast var Signe i *sin* tro på Kristus och den ende guden. När fadern slutligen insåg, att det skulle vara fåfängt att söka betaga dottern hennes tro, sade han allvarligt:

»Jag vill ej längre tvista med dig om hvilken som är bäst, din eller min Gud. Lef och dö du i din tro, jag lefver och dör i min.»

De gamle hedningarne hade, framför de förste kristne, en dygd, och det var fördragsamheten. De resonnerade som så, att om den nya läran är bättre, må då den, som hyllat densamma, lefva i den tron, blott han ville lemna de gamle i oqvald besittning af deras lära. Men detta ingick ej i påfvens och hans tjenares tankar. Ville ej hedningarne böja sig med godo, skulle eld och svärd användas. Detta ohyggliga och långt ifrån kristliga sätt

att hålla de nyomvände qvar i läran slutade icke sällan med tortyr och bål.

En mörk natt på hösten syntes fyra med beväpnade män lastade båtar styra kosan mot Lofön och det der belägna hednatemplet. Sjön gick hög och en iskall blåst nästan stelnade männens lemmar. För att hålla sig varma rodde de derför vexelvis.

Slutligen utropade en af dem:

»En eld brinner der framme. Hvar kan det vara?»

En af de män, som förut varit vid hednatemplet, sade då:

»Det är från den gamle hedningens stuga som det lyser.»

»Kanske», inföll den, som tagit befälet och som var en af Ansgarii närmaste lärjungar, »kanske att hedningarne ana oråd och hafva samlat sig till motvärn. Vi vilja fördenskull icke ro direkt på templet, utan landstiga på sidan om detsamma, för att genom skogen smyga oss fram. Det är till förhärligande af Guds ära, som vi draga i striden. Glömmen aldrig, att den, som faller i kampen mot hedningarne, han får ärfva dubbel salighet.»

Dessa ord elektriserade alla. Årslagen blefvo kraftigare, och inom kort hade båtarne landat ett godt stycke vester om tempelvårdarens stuga, der den tjocka skogen gick ända ned till vattenbrynet.

Hervard och hans fagra dotter suto framför den sprakande spiselelden. Båda voro till en början tysta. Den förstnämde hade sedan några dagar tillbaka allvarligt börjat tänka på att rista sig med geirsodd, ty ålderdomen pressade honom mer och mer dag ifrån dag. Han ville också tillgripa denna utväg för att få komma till Valhall och tillsammans med Odens män kämpa mot jättarne på Idavallen samt fröjda sig med fläsket af galten Schrimner och med de fylda mjödhornen. Han var så hängifven åt tankarne på dessa glada gudafester, att han helt och hållet glömde allt omkring sig.

»Ja», utbrast han slutligen och sprang upp, i det hans glänsande blickar sökte svärdet, som blankskuradt hängde på ena långväggen, »jag vill gå till Valfader. I hans boningar finnas endast fröjder.»

Med dessa ord skyndade han fram till svärdet och ämnade rycka ned det, då Signe i det samma sprang fram.

»Fader, fader», utbrast hon och slog sina armar kring gubbens hals. »Du får ej sjelf taga ditt lif. Endast han, som gaf dig det, har rättighet att taga det tillbaka.»

Gubben såg en stund funderande på dottern. Derpå sade han:

»Så säger den nya lära, som du hyllar, och den jag icke kan gilla. Jag vill ej dö strådöd, för att komma till Hel, till de mörka ormboningarne i Nastrand. Bort och stör mig icke.»

Med dessa ord ville han stöta dottern ifrån sig, men hon höll ännu honom krampaktigt omfamnad, allt under det heta tårar runno utför hennes kinder.

»Släpp mig», ropade gubben ånyo och gjorde ett försök att bli qvitt Signe. »Ditt motstånd tjenar till ingenting. Jag skall i natt vara i Valhall — — — eller», fortfor han och gjorde en så häftig rörelse, att Signes armar lossnade och hon föll på golfvet, »jag hör röster utanför och prassel i skogen. Är det ulfvar, som smugit sig hit?» Han hade knappt hunnit taga ett par steg utom dörren, då han fann sig omringad af beväpnade män, som buro brinnande facklor. Vid skenet deraf igenkände han genast missionärerna.

»Ah», utbrast han, »I prediken försoning och sägen att eder gud är en mild gud», och med dessa ord lät han sitt blixtrande svärd härja bland de mindre vapenkunnige missionärerna. Snart hade han banat sig en blodig väg till tempeltröskeln, öfver hvilken två missionärer stodo i beredskap att träda för att slunga in brandfacklorna i Odens helgedom. Hervards svärd slungade båda mordbrännarne döda ned utanför tröskeln.

»Nu vill jag leka med eder en lek, den I sent skolen glömma», röt den gamle vikingen, som vid åsynen af blodet och de höjda svärden råkade i ordentligt berserkaraseri. »Ah, mången gång har jag sett värre dödar rakt

i ögonen, och är det så Valfaders vilja, att jag skall lemna mitt lif här, så vill jag det gerna. Jag har blifvit satt till detta tempels vårdare och endast öfver mitt lik skolen I tränga in öfver dess tröskel!»

Dessa ord hade Hervard uttalat så högt, att de förnummos af missionärerna, hvilka i en halfcirkel skockat sig framför tempeldörren.

»Skola vi låta en enda man hålla oss så länge!» utropade en.

En annan fortfor:

»Kasta facklorna öfver hans hufvud in i templet, och låt honom förgås i elden!»

»Ja, han är ohjelpligt förlorad», menade en tredje. »Hugg ned honom!»

Innan striden började försökte missionärernas anförare, som ville skona sitt folk så mycket som möjligt, eftersom han såg att Hervards tapperhet skulle bli mångas fall, att med godo vinna den gamle hedningen. Han förespeglade honom för den skull alla möjliga fördelar och slutade med att lofva honom, att ingen skulle göra något för att beröfva honom hans tro, blott han godvilligt lemnade plats, så att de (missionärerna) finge handskas med templet efter eget behag.

På dessa ord svarade Hervard stolt och hånfullt:

»Af hvad du nu sagt finner jag att du är både en feg menniska och en niding. I ären så många emot mig, och ändock vågen I ej anfalla en ensam person. I bjuden mig också frid, om jag vill låta er skövla detta tempel, men den frid, som I bjuden mig, är ej någon frid för mig. Valhall hägrar för mina ögon och dit vill jag gå. Men som vägen dit leder genom strid, så inbjuder jag eder att komma, I fege och late stackare, som like röfvare och stigmän smygen på mörkare vägar! Är eder gud sådan, att hans förkunnare nödgas gå i skumrasket för att utbreda hans lära, då vill jag ej gifva ens en träl i utbyte derför. Kommen, fege stackare! Ännu biter Hervards svärd djupt, och ännu är hans arm stark nog att rista blodiga strimmor i edra nackar!»

Missionärerna upphäfde ett härskri af förbittring öfver dessa hånfulla ord från den gamle hedningens läp-

par. En flock rusade på honom, medan en annan tog en omväg bakom templet och satte det i brand.

Striden vid tempeldörren blef ursinnigare med hvarje minut. Men huru våldsamt missionärerna än trängde på, behöll dock gamle Hervard sin plats, och det ehuru han redan blödde ur flere svåra sår.

Rak och med det snöhvita håret fladdrande kring axlarne stod han midt i dörren och försvarade med ståndaktigt mod Odens och Friggas bilder. Tunga och bitande föllo hans svärdshugg och det dröjde icke länge, förr än han framför sig uppstaplat en hög vall af döde och sårade.

Och öfver denna stridens mångskiftande tafla, på hvilken den mörka skogen utgjorde bakgrunden, kastade facklorna sitt flammande eldröda sken. Taflan var storartad och »rysligt hemsk».

Plötsligen hördes ett fröjdeskri från missionärernas läppar. Hela bakre delen af templet, som var uppfördt af grofva bjelkar, hade fattat eld och brann nästan som fnöske. Röken deraf slog Hervard i ansigtet och tvang honom, ehuru motvilligt, att lemna tempeldörren. Med ett par språng var han framme vid altaret och snart stod han lika högrest der uppe midt emellan Odens och Friggas bildstoder.

Jublande trängdes en skara missionärer hack i häl efter Hervard. Signe var ibland dem. Snabbt som hinden gled hon mellan leden och stod, innan någon kunde hindra det, vid faderns sida mellan gudabilderna.

»Fader», sade hon och slingrade sina armar omkring den gamles hals, »jag vill dö med dig!»

En bäfvan af fröjd genomträngde Hervards bröst, då han tryckte dottern till sitt hjerta. Ett skri af fasa hördes från missionärernas läppar, när den nydöpta hedningaflickan så oförfäradt gick att dela faderns öde.

Elden hade under tiden genomträngt väggen bakom gudabilderna och slickade redan med sina tungor Odens stod. Missionärerna fördubblade sina ansträngningar för att rädda Signe, men allt flere af dem föllo för Hervards hugg.

Under den allmänna förvirring, som uppstod, märkte

ingen hur tempeltaket svigtade. För sent ljöd varningsropet utifrån. Halfva missionsskaran var inne i templet, då taket med ett förfärligt brakande störtade bakom dem och stängde utgången. Skri, jämmer och öfver allt detta gamle Hervards ännu starka stämma, som i lågorna prisade Oden derför att han nedslagit de fräcke, som vågade ohörande inträngа i hans tempel; lågornas hemska hväsande och braket af de efter hand instörtande väggarne, som under sig begrafde de hvita männnen, allt detta hade en förfärlig och öfvervältigande verkan på de utanför stående.

Då branden ändtligen slocknade återstod endast en rykande askhög, i hvilken gamle Hervard och hans dotters förkolnade ben blandades med missionärernas.

Men hednatemplet på Lofön reste sig aldrig mera. Endast sägnen och sagan bevarade dess historia från att glömmas. Sånger prisade sedermera gamle Hervards trohet och Signes kärlek till sin fader, och i långliga tider derefter sjöngo äfven barderna den dotterliga kärlekens lof. Aldrig förr och aldrig senare har den yttrat sig på ett vackrare, mera efterföljansvärdt sätt.

III.

Hvem var bäst?

I en af de vackraste trakterna i norra Småland lefde den gamle odalmannen Botvid. Han hade icke lyssnat till missionärernas förespeglingar om ett annat lif efter detta än det Odensläran bjöd honom. Alla möjliga försök strandade mot Botvids hårdnackenhet.

»Jag vill dö med geirsodd kring hjertat», plägade han alltid svara de hvite män, som sökte öfvertala honom att taga dopet, och när de för honom beskrefvo all den härlighet, som Gud i sin himmel beskärt de saliga, svarade han föraktligt:

»Hvad är det för en salighet I bjuden mig! Icke kan den jemföras med Valhalls, der vi ständigt få dricka mjöd och äta fläsk och på Idavallen kämpa mot Lokes barn. Nej, bort med din salighet, den lockar mig inte!»

De kristne missionärerna gingo bedröfvade bort och rådslogo huru de bäst skulle kunna böja den stolte hedningen Botvid, ty han var desslikes rik och de främmande männen ratade icke jordiska egodelar, »för kyrkans och Kristi skull», såsom de så vackert sade. De ville dermed bygga tempel till den nye gudens förhärligande, men brorslotten stannade icke dess mindre i deras egna och den romerske påfvens fickor.

En hedning vid namn Rolf hade låtit öfvertala sig att blifva kristen, men då han såg, hvilka missbruk som missionärerna öfvade, återvände han till sin gamla tro. Men nu skall man tro, att det blef oro i de kristnes lä-

ger; beväpnade män utsändes åt alla håll och i en skogsdunge grepo de Rolf just då han var som bäst sysselsatt med att offra åt Valhalls gudar. Derpå slogo de honom i bojor, misshandlade honom och förde honom slutligen med sig, att straffas för sitt affall.

Botvid, som såg detta, förehöll strängeligen de kristne deras grymhet, men dessa vände sig då mot honom och han måste gömma sig undan en längre tid. Emellertid blef Rolf jämmerligt pinad med hugg, slag och svält, men ingenting kunde förmå honom att för andra gången hylla missionärernas läror; han sade öppet under plågorna, hur djupt han föraktade dem och bad dem endast göra ett slut på hans lif. Men de hånade honom i stället och menade på, att han nu kunde anropa *sina* gudar, så finge han se, om de kunde hjelpa honom. Rolf lefde blott ett par månader, och afled efter svåra plågor i en af de dystra hålor, som dessa »kärlekens» förkunnare gräfde under sina kloster.

En dag satt Botvid med allt sitt husfolk vid måltiden. I den väldiga salen, på hvars väggar döda djurskinn hängde mellan de blankskurade vapnen, brann den klara lågan midt på härden. Muntert samspråk kryddade måltiden.

Under det hornen som bäst gingo omkring och Botvid högligen prisade sina gäster, de der suto när honom midt emot högsätespelarne, inträdde två af »hvite Krists» förkunnare. Det var samma personer, som mest hånat Rolf.

Botvids husfolk såg än på husbonden, än på de objudne, och i deras blickar kunde man tydligt läsa denna mening:

»Befall blott och vi dräpa dem genast!»

Detta sade äfven huskarlarnes förman, men Botvid svarade:

»De komma som gäster, och så länge de äro under mitt tak, skall icke ett enda hårstrå krökas på deras hufvud.»

Derpå steg han upp, gick emot missionärerna och helsade dem vänligt samt bjöd dem sitta ned bredvid sig. Hur förvånad blef han icke, då han i stället fick detta svar:

»Vi äta icke med hedningar!»

Botvid fixerade skarpt missionärerna, och vände sig derpå om, utan att bevärdiga dem med ett ord till svar. Ätandet och drickandet fortgick derpå obehindradt och en bard, som kommit långväga ifrån, lekte så på harpan, att alla förvånade sig. Han täljde de höga gudars mildhet och kraft, Valhalls sällhet, och öfvergick slutligen till Botvids förfäders och hans egna bragder. Slutligen stämde han om harpan och qvad på ett behagligt sätt om den trogna kärlekens lof.

Detta förtröt högligen missionärerna, och de började att med ljungande röster nedkalla himmelens straff öfver hedningarne.

Men Botvid endast log, och sade:

»Så länge I ären under mitt tak, hafven I skydd.»

Detta stämplade de »hvite männen», såsom missionärerna kallades efter sin klädedrägt, som öfvermod, och började att på allt upptänkligt sätt håna Botvid och hans män.

»I gören illa», sade ändtligen Botvid och reste sig upp från högsätet, »ty med edra hånfulla ord samken I bara ledsamheter öfver edra hufvud. Men, faren I med frid medan tider är; sedan ansvarar jag icke längre för eder säkerhet.»

»Då skulle vi illa hafva utfört vårt ärende», svarade den äldste af missionärerna. »Nej, vi gå icke härifrån förr, än vi få din dotter med oss.»

Botvid tog ett steg tillbaka och bleknade, då han hörde dessa ord.

»Min dotter», sade han med darrande stämma, »hvad viljen I henne?»

»Hon är kristen», sade den äldste missionärens kamrat, en helt ung man med lurande falsk blick och en tunga, hal som en orm.

Botvid måste gripa tag om högsätespelaren för att icke falla. Underrättelsen om att dottern var kristen hade slagit honom med häpnad och förfäran. Men detta tillstånd varade icke särdeles länge. Stolt reste han sitt vackra hufvud; den forna kraften återkom till honom och han sade med fullkomligt lugn stämma:

»Är hon kristen, vare det hennes ensak.»

Missionärerna hade väntat att Botvid skulle förgå sig på något sätt, men hur förbluffade blefvo de icke när de hörde hans svar! Ännu mera häpna skulle de bli.

»Sten», sade den gamle odalmannen till en af tjenarne, »hemta hit min dotter.»

En lång väntan uppstod. Botvid satt stum som en fisk i högsätet; hans gäster likaså. Mjödhornen vandrade icke mera omkring i laget; kämparnes löften voro glömda; barsvärden hvilade lugnt i skidorna och den främmande barden var förstummad, äfven han. Till och med de kristne männen voro tysta.

Omsider inträdde den fagra Öda, Botvids dotter. Hennes första blickar träffade fadern, och det såg ut som om hon ett par minuter ångrat sig. Men så föllo hennes ögon på det gyllene krucifixet, som den äldste af missionärerna manande höll fram för henne; hennes kropp skakades ett ögonblick af en skälfning och med ett högt rop föll hon på knä framför den heliga bilden. En blick af obeskrifligt hån från Kristi bekännare träffade Botvid och vittnade om den skadeglädje, som besjälade dem.

Botvid hade emellertid rest sig upp och gått fram till ärilen. Länge var han tyst under det han betraktade dottern, som fortfarande låg knäböjd framför korset. Bakom den gamle odalbonden hade hans kämpar samlat sig, likaledes under tystnad. Men det framgick dock af deras blickar och åtbörder, att det icke behöfdes många ord för att göra processen kort med missionärerna. Slutligen sade Botvid:

»Tror du, min dotter, att de främmande gudarne äro mäktigare än Odin och Thor?»

»Ack ja, fader», svarade dottern och reste sig upp.

»Hvem har sagt dig det?»

»Desse!» Och Öda pekade vid dessa ord på missionärerna.

»Men om de ljugit för dig?»

Då höjde den äldste missionären sin röst och sade: »Kristi milda lära förbjuder lögn.»

»Ja, visst gör den det», menade Botvid, »men I hafven tillförene ljugit, och kunnen också göra det nu,

Men», fortfor han och såg med ömhet och vemod på sin dotter, »känner du ett behof af att tillbedja den främmande guden, så vill inte *jag* lägga något hinder för dig.»

Botvids unga dotter sjönk ned på knä framför fadern och bekände, att hon en längre tid hyllat Kristus. Den unga qvinnan var verkligen hänförande, då hon talade om all den härlighet, som väntade henne efter döden, och hon slutade med att allvarligt lägga fadern på hjertat huru vilseledd han var, då han ännu kunde dyrka sina hedniska gudar.

»Hvar och en tycker att hans är bäst», sade Botvid, när dottern slutat. »Hvad är eder himmel, såsom I sägen, mot vårt Valhall! Jag vill ej byta med eder!»

Missionärerna hade ingenting vidare att tillägga, utan rustade sig till affärd. Den äldste af dem sade då till Botvids dotter:

»Följ oss!»

Detta var dock för mycket, tyckte Botvid. Hög och allvarlig trädde han framför de kristne männen, och bakom honom stodo hans kämpar i en halfcirkel, beredde att på hans första vink störta sig öfver missionärerna. Han sade med dundrande stämma:

»Icke nog med att I afvändt min dotters, mitt enda barns, hjerta från hennes fädernegudar, och det förtycker jag icke, ty är eder gud mäktigare och bättre än Valhalls, då ären I ju lyckligare än jag, men nu viljen I också taga henne ifrån mig, så att jag icke skall kunna få se hennes anlete eller höra hennes röst! Bort, bort, I fege män, som smygen i mörkret, min dotter kommer icke att gå med eder, så länge jag och mina kämpar ännu kunna lyfta ett svärd.»

Vid det han talade detta, såg han på sina män. Från deras läppar hördes ett starkt stridsgny och vapnen klungo, såsom sed var, då en blodig kamp stundade.

Missionärerna funno för godt att aflägsna sig och besökte derefter aldrig mera Botvids gård. Den gamle asadyrkarens dotter fick utan tvång öfva sin kristendom, dock med tvenne vilkor, nemligen att icke lemna den gamle fadern eller söka inverka på hans tro.

De förste missionärerna använde vid hedningarnes omvändelse icke alltid så hederliga medel och äro i det hänseendet att betrakta såsom de första upphofven till den fula jesuitiska satsen: ändamålet helgar medlen. Mycket godt uträttade de, det kan icke bestridas, såsom när de med all makt lade sig emot det ohyggliga hedniska bruket att döda de barn, som icke föllo föräldrarne i smaken, att i någon mån mildra de råa sederna, m. m.; men ju längre tiden skred framåt och de kristne fingo fastare fötter i vårt land, desto ohöljdare framträdde deras dåliga lidelser, af hvilka snikenhet och ett osläckligt begär efter jordisk vinning till slut blefvo så godt som hufvudändamålet med deras mission.

Gent emot dem framstå våra gamla hedniska förfäder i ett mycket klarare ljus i afseende på karakteren. Lögn och bedrägeri, de medel, som beklagligtvis ofta tagas som goda af Kristi bekännare för deras afsigters uppnående, hade i de gamla hedningarne sina skarpa motståndare, och om man aldrig så litet går deras dagliga lif närmare och skärskådar deras görande och låtande, skall man till sin förundran finna, att de oftast i handlingar och tänkesätt voro i de flesta fall mera kristligt sinnade än de så kallade kristne sjelfva, blott att de gjorde sig annorlunda begrepp om det högsta väsendet.

De kristne missionärerna nöjde sig icke med att *predika* sin nya lära, de *tvingade* äfven med hugg och slag, med fängelse och hotelser om evig osalighet, samt längre fram med påtända bål, hedningarne till omvändelse. Desse återigen, resonnerade alldeles såsom Botvid, och öfverlemnade åt hvars och ens eget omdöme att tillbedja den gud, de funno bäst för sitt hjerta.

Så småningom vek hedendomens mörker bort för det klara ljuset. Efter Ansgarii död 865 kommo flere af hans lärjungar, många bland dem nitiske och den kristna läran varmt tillgifne, öfver till Sverige, som efter hand delades i särskilda biskopsstift, lydande under den romerske påfven. Split och tvedrägt fortforo visserligen och de kristne missionärerna hade, oaktadt

deras ställning i landet kunde anses för säker, likväl att genomgå många och stora svårigheter. Det blef dock slutligen bättre, och hedendomen kunde anses för alltid störtad, då medeltiden inträdde. Omkring tio hundra och sextio år voro då förflutna sedan Kristi födelse.

MEDELTIDEN

I.

Ett ödesdigert gästabud.

Sverker den äldre var en i allo fredlig konung, som gjorde allt hvad han kunde för att höja landets inre ställning. Till hans kunskap hade bland annat kommit, att en fransk munk, vid namn Bernhard, sysselsatte sig med att i en stor del af Europa bringa till ordning ordensväsendet, som ända hittills varit utan några särskilda lagar och bestämmelser. Till honom vände sig konung Sverker och lyckades bringa det derhän, att den franske munken kom öfver till Sverige, der ett vidsträckt fält var utbredt för hans verksamhet. Tre större kloster anlades, nemligen Varnhem, Nydal och Alvastra, och derifrån började munkarne småningom icke blott utbreda de kristna lärorna och förordningarne, utan äfven undervisa folket i allehanda slöjder och i jordbruk. Så att i detta hänseende voro deras åtgöranden af stor nytta för landet.

Men ehuru konung Sverker helst älskade freden och gjorde allt hvad i hans förmåga stod att upprätthålla densamma, hade han dock fiender, som i hemlighet smidde sina planer mot honom. Det var danske konungen, Sven Grade, som icke ville låta Sverker sitta i fred och ro. Han samlade en stor här och inbröt under smällkalla vintern i Småland samt betecknade sin väg med brand och ödeläggelse. Omsider kom han upp till gränserna af Värend, som då för tiden beboddes af ett härdadt och stridbart slägte, som ännu in i våra dagar

lyckats bevara en stor del af fädernes kraft, mod och fosterlandskärlek.

Det motstånd, som Sven Grade här mötte, var för honom både oväntadt och hårdnackadt. Värendsborna sammanrotade sig, gömde sig i de djupa skogarne, förskansade sig der medelst förhuggningar och visste att med sådan skicklighet tillfoga danskarne afbräck, att den fiendtliga hären slutligen måste vända tillbaka med stor manspillan och evärdelig skam.

Under dessa fejder, så rika på hugstora hjeltedåd, utfördes en bragd, som ända till våra dagar nämnes med beundran; det var Blendas bragd.

Långt inne i skogen, dit solens strålar på årtusenden icke trängt och der menniskofötter sällan trampat, der foglar och kräldjur lefde som i en ständig skymning och dit stormens väldiga ilar icke förmått bana sig väg, låg stormannen Alfs gård, omgifven af höga vallar, såsom seden var den tiden.

Alf var utgången på jagt med största delen af sitt folk; endast hans adalkona, hans dotter och deras tjenarinnor voro hemma. De suto flitigt vid sömnaden och sländan och talade ifrigt om tillståndet i landet.

Blenda, Alfs enda dotter, var traktens fagraste mö. Dertill hade hon ett sinne, som mer än allt annat afskydde lumpenhet och veklighet, och det hände icke sällan, att hon var fadern följaktig på hans jagtfärder. Hennes pil var lika snabb och träffade lika säkert sitt mål som hans, och i uthållighet var hon till och med hans jemnlike. Hon var också vida omtalad härför samt för sina dygder, bland hvilka ett mjukt qvinligt sinne var den förnämsta.

I följd häraf hade också många stormäns söner erbjudit henne sin hand; ja, en gång hade till och med en af konung Sverkers hirdmän velat taga henne till sin hustru. Men Blenda var icke af samma tanke som de; hon älskade för högt sin frihet, att hon skulle kunna binda sig.

Under tjensteqvinnornas prat hit och dit satt den unga stormansdottren tyst och grubblande. Blott då och då lyfte hon upp de vackra ögonen, djupblå som Nor-

dens vinterhimmel, och lät dem hvila på modren. Det låg i dessa ögonkast någonting af oro, som hon förgäfves sökte dölja. Modren såg detta och tillsporde dottren om orsaken härtill.

Blenda hann icke sjelf svara, ty i detsamma öppnades dörren häftigt och en gammal, snöhöljd man inträdde. Han stannade vid dörren, skakade snön ur de långa, enligt den tidens sed nedåt skuldrorna hängande lockarne, såg med skarpa blickar en god stund på qvinnorna och sade derpå med djup basröst:

»Är Alf hemma?»

»Nej», svarade hans hustru. »Men, du kan ändå säga ditt ärende.»

I stället för att göra detta, sporde främlingen ånyo:

»När kommer han hem?»

»Det är ovisst. Kanske ej förr än i morgon.»

Främlingen funderade ännu en stund. Derpå sade han:

»Och nu skulle hans och hans folks närvaro här bäst behöfvas.»

»Hur så», menade Alfs hustru och såg oroligt på den främmande mannen.

»Vet du ej om, att vi ha ofred i landet?»

I detsamma fälde Blenda sömnaden ned på sitt knä och inföll:

»Det hörde jag i går.»

»Men jag har ej hört det förr än nu», sade modren.

Tjensteqvinnorna hade som på ett gifvet tecken upphört med sitt arbete och betraktade nu ömsevis matmodren och främlingen.

»Förtälj hvad du vet», sade Alfs hustru och steg upp. »Mig lyster att höra om det är onda tidender.»

»Mycket onda», sade främlingen. »Jag är kommen söderifrån gränsen. En natt väcktes jag af härrop och vapenskrammel och rusade ut, följd af min son. Min gård var omringad af skäggiga beväpnade män, som togo allt hvad de kunde komma öfver. Min son och jag grepo till svärdet, men öfvermakten var för stor, och snart var jag ensam bland de lefvande. Då flydde jag», slutade den gamle odalbonden och höljde ansigtet i händerna, hvarigenom hans röst fick en dof och hemsk

klang, »flydde genom skogar och öfver berg, för att väcka vårt folk till kampen. Som hungriga vargar äro fienderna efter mig, och snart skola de också belägga Alfs gård.»

»Hvilka äro fienderna», sporde dennes hustru och kastade en blick längs väggarne, som nu voro tomma, emedan husfadren och hans män tagit med sig alla vapnen.

»På tungomålet hörde jag att det var danskar», svarade främlingen.

Derefter blef det mycket ordadt om hvad som borde göras till gårdens försvar. Härunder hade Blenda smugit sig upp på loftet, brutit en staf och i den inskurit några tecken. Sedan detta var gjordt, kallade hon till sig den yngsta tjensteflickan, den hon sjelf upptagit i höstnattens köld, och som derför var henne varmt tillgifven, samt tilltalade henne med dessa ord:

»Skynda ut kring hela Värend till alla qvinnor, som der finnas, och säg till dem, att de möta mig om torsdag natt, då fullmånen skiner, vid Frös hög. Säg äfven till dem, att de skola medhafva rika håfvor af mat och dryck. Ila nu som om du flöge med vinden, och låt ingenting hejda dig!»

Då tjensteqvinnan försvunnit sjönk den unga stormansdottren ned på knä framför en liten silfverbild af Kristus, hvilken fadren hängt om hennes hals då hon döptes, och bad länge och ifrigt. Dagarne derefter såg man henne icke sysselsätta sig med den annars kära sömnaden, i hvilken hon uppnått en skicklighet, som kunde täfla med hvilket alster som helst af de konsterfarna klosterjungfrurnas händer; oroligt vandrade hon af och an, och de vintriga nätterna igenom kunde hon ligga vaken och öfvertänka hvad hon skulle utföra. Hvarken till fadren eller modren nämde hon något, och om dessa tillsporde henne om anledningen till hennes sinnesförändring, gaf hon alltid undvikande svar.

Då hedendomens mörker ännu låg öfver nordanlanden hade värendsborna offrat vid Frös hög. Och ännu, så voro sinnena likväl fästade vid de gamla sederna, hyste de, oaktadt de samfäldt bekände sig till kristendomen, stor vördnad för de gamla plägsederna. Det var derför icke heller ovanligt att under de månljusa nätterna finna skaror af värendsbor, dansande, sjungande och spelande omkring den mörka högen, i hvilken de hedniske jättarne och trollen ännu sades hafva sina bostäder.

Nedanför högen lågo några kojor, nu mera öfvergifna af menniskor, ty de, som bodt der sedan kristendomen införts, hade ofta om nätterna blifvit störda af ett förfärligt buller inifrån högen, hvarjemte det förekom dem, som om den i hvarje ögonblick skulle störta tillsammans öfver husen och begrafva dem.

Dessa forna menniskoboningar voro ganska stora, ty det var ett par stormän som bebodt dem. Nu funnos inga dörrar mera, dem hade trollen tagit för jernbeslagens skull, trodde man, men rätta förhållandet var, att en smed i trakten hemligen en natt bortfört dem och af jernet sedan tillverkat hvassa pikspetsar; regnet och snön yrde in i de bristfälliga husen, som oftast uppsöktes såsom skydd af de djur, hvilka natten öfverraskat.

Men den ofvan nämda torsdagsnatten voro dessa boningar befriade från snön, väggarne voro öfverallt utpyntade och på golfvet stodo uppdukade långa bord, på hvilka en mängd rätter voro framsatta. Deremellan stodo väldiga fat och kar, fylda med mjöd, och den tidens vanliga drycker.

Midnatten hade gått till ända och den klara månen, som tidtals doldes af täta moln, skred mer och mer mot vester. Stormen, som under dagens lopp hade varit särdeles våldsam, hade aftagit; endast en svag fläkt susade genom träden, och det lät alldeles som en suckan, en hviskning från Frös hög.

Söderifrån närmade sig under ett väldigt gny en här af krigare. De blanka harnesken glänste så förunderligt i månstrålarne, som också lekte ystert med de slamrande vapnen.

Krigarne utgjorde en stor del af den här, som dan-

ske konungen förde mot Sverker. Sorglösa och under muntert glam närmade de sig Frös hög.

Anföraren var en bister man, en, som grånat under otaliga härfärder. Aldrig hade han känt sig orolig tillförne. Men denna natt kunde han icke värja sig från den ängslan, som med all makt bemäktigat sig honom.

Kölden i förening med den långa marschen hade gjort de danska ryttarne högst olustiga, och de svuro bittra eder mellan tänderna öfver det fördömda landet, der intet skydd funnes, och öfver de »rädda» svenskarne, som lika harar gömde sig undan »de danskes svärd, och ej vågade skifta hugg med dem!»

»Det ser ut som om vi bli nödsakade att tillbringa natten under bar himmel», utbrast en gammal kämpe, som red bredvid anföraren. »Det blir då tredje natten, som vi — —»

»Prat, Hakon», afbröt anföraren och skakade på sig. »Der borta skymtar någonting mörkt; kanske att det är en mensklig boning?»

»Nej, det är Frös hög», sade en annan, som under fredens tider varit i trakten och således kände till den.

»Frös hög», mumlade krigarne om hvarandra, under det de betraktade det mörka föremålet med skygga blickar, ty föreställningen om jättar och troll var outplånligt förknippad härmed.

I detsamma bröt månen fram mellan de sönderslitna molnen och öfvergöt trakten med sitt klara skimmer. De väldiga träden kastade sina skuggor på högen, och när den svaga vinden rörde deras kronor, liknade skuggorna väldiga jättar, som inbjudande nickade åt de främmande kämparne att komma till sig. Danskarne höllo en lång stund stilla på samma plats. Anade de måhända ett försåt i denna ödsliga trakt?

Efter en stund kommo de utskickade spejarne tillbaka, och en af dem vände sig till anföraren med dessa ord:

»Rätt underligt synes det mig.»

»Hur så», menade anföraren. »Har du sett jättar och troll?»

»Nej, stränge herre, men underligt i alla fall. Bäst

jag och min kamrat redo mot högen, fingo vi se klara sken glindra emot oss. Vi trodde till en början, att det var en samling jättar, som höllo fest. Men då vi kommo närmare, upptäckte vi några kojor, och det var från dem som skenet kom. Vi gjorde korstecknet för att onda makter ej skulle kunna tillfoga oss någon skada, och hvad fingo vi då se, när vi kommo intill boningarne!»

Under den paus, som berättaren här gjorde, trängde krigarne sig tillsammans för att bättre kunna uppfatta hans ord.

»Ja, hvad sågen I?» sporde anföraren otåligt.

Spejaren fortfor:

»Så snart vi öfvertygat oss om, att ingen dold fiende fans i kojorna, stego vi af och gingo dit in. Men redan i dörren stannade vi häpna öfver den syn, som mötte oss. I hvarje hus stod ett långt bord och på det de yppersta rätter uppdukade i en oordning, som visade, att folk här hållit gästabud men hals öfver hufvud blifvit tvungna att begifva sig bort från alltsammans. Mjödkaren voro ännu fulla af läskande drycker, och af de friska fotspåren i snön kunde vi se, att flykten skett för icke många timmar sedan! Vi tordes ej dröja, utan hafva skyndat tillbaka för att berätta hvad vi sett.»

»Det der kommer oss särdeles väl till pass», svarade anföraren. »Säkerligen hafva svenskarne fått kunskap om att vi nalkades, och då ej vågat stanna», fortfor han och kastade öfvermodigt hufvudet tillbaka. »Lyckan är med oss, och vi borde ej smaka en enda matbit under tre hela solhvarf, om vi nu läte detta tillfälle gå oss ur händerna. Framåt!»

Mera behöfdes icke. Ryttarskaran sprängde fram öfver den frusna snön, och snart hade den hunnit fram till de af eldar upplysta härdarne. Till en början voro danskarne likväl en smula skygga och nalkades med en viss försigtighet, men sedan de noga undersökt trakten omkring kojorna och funnit att inga lurande fiender der funnos, hängåfvo de sig med alla sinnen åt de njutningar, som de tillredda borden erbjödo dem.

Sedan maten var inmundigad kom ordningen till dryckerna. Hade den förra bundit allas tungor, så löste

deremot den senare dem, och snart var ett högljudt glam, omvexlande med krigiska sånger, i full gång. De snart halfrusiga kämparne hade alldeles glömt bort att de befunno sig midt i ett fiendtligt land.

Den skrytsammaste af alla var anföraren. När mjödet, som han njöt af i långa drag, väl en gång ordentligt lossat tungbandet, fans det ingen gräns för hans skräfvel. Stödjande sig mot en af husets pelare, ordade han vidt och bredt om sina bragder i främmande land: huru han grusat eller brändt upp byar och städer, dräpt hedningar, såväl män och qvinnor som barn; och han slutade med att öfvermodigt lofva svenskarne samma grymma behandling. Han var så ifrig i sitt tal, att han icke fästade sig vid huru den ene kämpen efter den andre, med af ruset omtöcknad hjerna, tumlade under bordet och sedan blef liggande under högljudda snarkningar. Till slut stod han ensam, fastän vacklande, på benen, och hur mycket han än bemödade sig om att hålla sig upprätt — ty i dessa sista rediga ögonblick slog honom den tanken för pannan, att hela tillställningen med gästabudet ju kunde vara ett försåt af svenskarne — föll också han bredvid de andra kämparne. Ett sista vanmäktigt försök att resa sig upp, och derpå låg han redlös.

Derute sken månen lika vänligt och susade nattvinden frid öfver de sofvande. Snart skulle den susa evig frid öfver evigt sofvande.

Under det gästabudet som bäst pågick på ena sidan om Frös hög, hade på stormansdottren Blendas befallning alla qvinnorna samlat sig på den motsatta sidan. Inga af eldar upplysta hus mottogo der Värends modiga döttrar; inga af öfverflödande rätter dignande gästabudsbord stodo der uppdukade: endast månens klara sken lyste dem på den väg, de för sig utstakat.

Sedan den qvinliga samlingen blifvit underrättad om, att de antågande danskarne lupit i fällan, och att de af alla krafter läto sig maten och drycken väl smaka, tillsade Blenda, att hvar och en skulle hålla sig beredd till

det afgörande ögonblicket. För den skull gick hon till hvar och en och undersökte noga deras medförda vapen, och när hon fann att alla hade gjort så, som budkafveln föreskref, lyste hennes vackra ögon af en högre glans.

Midnattstimmen hade för länge sedan gått till ända, men ännu afvaktade qvinnorna under tålamod i den bistra kölden det ögonblick, då de skulle få handla. Det fans bland dem ingen enda, som i dessa afgörandets stunder ryggade tillbaka för hvad som komma skulle, hur förfärligt det än kunde gestalta sig, ty alla brunno af det gemensamma begäret att hämnas sina makars, bröders och barns död och att genom ett djerft dåd rädda fosterbygden från den ödeläggelse, som öfvergått andra trakter. Det var här fosterlandskärleken, denna heliga känsla, som städse fört svensken framåt till seger, vare sig det gälde att försvara sin egen bygd mot inkräktare eller i andra länder vinna ära, som besjälade dessa modiga värendsqvinnor och gaf dem mod att öfva en handling, för hvilken det qvinliga sinnet annars bäfvar tillbaka.

Efter lång väntan kom omsider Blendas trogna tjensteqvinna, just densamma, som fört budkafveln kring Värends bygder, tillbaka med den underrättelsen, att alla danskarne nu lågo i sömn, djupt förtyngda af ruset. Den modiga flickan hade vågat sig ända fram till kojorna och genom gluggarne med egna ögon sett, huru den ene kämpen efter den andre dignade under bordet, och detta omtalade hon nu, under det hennes blickar glänste af fröjd.

Afgörandets svåra ögonblick hade kommit och alla qvinnorna yrkade med en mun på att nu få utföra sitt värf.

»Men om detta blott är ett försåt af fienden», invände en af qvinnorna, som besjälades af oro.

»Nej», utbröt en annan, »så kan det icke vara. Genomfrusna och trötta hafva danskarne funnit gästabudsborden med deras rätter för mycket lockande att kunna försaka dem. De hafva gripit sig an med häftighet, och i sådant tillstånd, hvari de måste befinna sig efter ett mödosamt tåg, hafva dryckerna snart gjort sin verkan. Ruset har

helt och hållit betagit dem sansningen, och vi skola säkerligen finna dem så känslolösa som döda hundar.»

Dessa ord väckte genklang hos alla, och äfven den af oro besjälade qvinnan yrkade nu på ett hastigt uppbrott.

»Framåt då», utbrast Blenda eldigt och trädde i spetsen för tåget, »och måtte den heliga jungfrun understödja vårt förehafvande!»

Alla korsade sig och gingo tyst och varsamt på den hårda snöskorpan en omväg kring Frös hög, hvars öfversta krön med de tolf domarestenarne månstrålarne klart försilfrade, fram mot kojorna, i hvilka danskarne sofvo början till den eviga sömnen.

Eldarne på kojornas härdar hade nära nog slocknat i brist på underhåll. Redan på afstånd förnummo qvinnorna de högljudda snarkningarna, och detta uppmuntrade dem ännu mera än högstämda ord, ty deraf visste de att deras offer voro ohjelpligt hemfallna åt dem. Den qvinliga hären delade sig nu i lika många afdelningar som det fans kojor, och efter en kort gemensam bön skredo alla med allvarliga och beslutsamma sinnen till utförandet af sitt svåra värf.

Blenda trädde först in i den största kojan, der danskarnes anförare hvilade. Dunklet der inne hindrade henne från att riktigt klart se framför sig, och innan hon kunde hindra det, hade hon sopat ned från bordet ett par der stående kärl. De slogo i fallet emot hvarandra, och deraf uppkom en stark skräll, som gjorde att den fiendtlige anföraren, hos hvilken den gnagande oron till en viss del motarbetade rusets svåraste verkningar, spratt upp ur sömnen och reste sig på armbågen, under det han med sväfvande och hes stämma uttalade denna fråga:

»Hvem är der?»

Dessa ord gjorde på Blenda ett svårt intryck. Skulle hela hennes hjeltemodiga plan nu plötsligt gå om intet, blott för en liten oförsigtighets skull? Nej, detta var hon besluten att med all makt hindra.

Fördenskull ropade hon öfverljudt åt qvinnorna att börja anfallet, och sprang sjelf, vig som en katt, på den efter sitt svärd famlande danske anföraren. Ett par ögon-

blick gingo förbi; derefter sjönk dansken med ett svagt anskri tillbaka. Blendas skarpa vapen hade sökt sin väg mellan halsskenorna och borrat sig ända till skaftet in i strupen.

De öfriga danskarnes sömn var mera ett fullkomligt redlöst tillstånd och det blef derför icke svårt att affärda dem till andra verlden. En knapp halftimme efter det Blenda satte sin fot på den största kojans tröskel, fans icke mera någon dansk i lifvet. Värendsbygden var räddad, och de glada qvinnorna tackade under fröjdetårar och varma böner högre makter för att de tillstädt dem lyckligt utföra sitt värf.

Så snart danske konungen fick kunskap om det skedda, drog han sig skyndsamt till sina landamären. Han vågade nu icke längre fortsätta striden med ett folk, der till och med qvinnorna uppträdde såsom hembygdens försvarare.

Värendsqvinnornas bragd blef sedan vida omtalad och beryktad i landet, och såsom lön för sitt modiga uppträdande erhöllo de lika arfsrätt med männen. Denna deras bragd har icke hunnit förblekna, hur många sekler än gått till ända, och så länge det finnes en svensk historia, skall den stå lika hög och ren för kommande slägter, erinrande dem om, att fosterlandskärleken, denna ädla känsla, som gör ett folk stort och starkt, äfven i senaste tider bör af oss helighållas och vårdas såsom det dyrbaraste arf vi fått af våra förfäder.

II.

Martyren.

Korstågens lysande tidehvarf hade randats och nästan alla, som kunde bära vapen, brunno af ifver att från saracenerna eröfra Kristi graf. Öfver hela Europa utgingo påfvarnes uppbåd, utlofvande himmelens salighet åt alla dem, som föllo i striden mot de otrogne muhamedanerna, som innehade Palestina och der på alla möjliga sätt förtryckte Kristi bekännare, samt stora jordiska rikedomar och embeten åt dem, som kommo hem med lifvet. De sluge påfvarne visste nog hvarthän fanatismen kunde föra en menniska, och de gjorde derför också godt bruk af den.

Många och ädla hjeltar, hvilkas namn historien förevigat, deltogo i dessa tåg, som fått namn af korståg i följd af det korsets tecken, som alla deltagarne buro på sina kläder, och det lyckades till och med att från saracenerna eröfra den heliga grafven och staden Jerusalem. Men denna eröfring var dock af kort varaktighet; de otrognes tallösa skaror — ty äfven från muhamedanernas sida sedt var detta krig ett korståg, och hos dem var fanatismen, såsom hos alla österländingar, vida starkare än hos deras motståndare — öfversvämmade Palestina, fördrefvo de på en stor sträcka förlagda kristna besättningarne och återtogo slutligen efter ett tappert motstånd Jerusalem.

Äfven här uppe i norden föranstaltades korståg mot kringboende hedniska stammar. Danskarne vände sig

mot venderna, som genom sina ideliga sjöröfverier länge varit en skräck för de vid Östersjöns stränder boende folken; svenskarne riktade sina blickar mot Finland, på hvars södra kust (Nyland) svenska nybyggen från Norrland redan blifvit anlagda.

Det var Erik den heliges varma nit för kristendomens utbredande bland hedningarne, som bestämde honom till korståget. Omkring 1157 gick han öfver till Finland och hade der många heta sammandrabbningar med landets innevånare. Slutligen besegrade han dem, och sedan han ordnat förhållandena så godt sig göra lät samt qvarlemnat den fromme biskop Henrik, en af dem, som ifrigast uppmuntrat till korståget, reste konung Erik hem igen.

Finnarne voro ett styft och hårdnackadt slägte, som endast med största svårighet kunde böjas till underdånighet. Eld och svärd, den tidens förnämsta omvändelsevapen, spelade för den skull äfven här en betydande roll. Man var icke så noga om hvilka medel som användes den tiden, blott att de förde till framgång.

Det var en ovanligt kall vinterdag som biskop Henrik reste från Åbo, der han hade sitt säte, norrut, för att efterse de nybildade kristna församlingarne. De snabbfotade finska hästarne förde den fromme mannen allt längre mot norden.

Biskop Henrik var mer än vanligt fåordig den dagen. Intogs månne hans själ af någon dyster aning? Flerfaldiga gånger hade hans lif varit hotadt af de vilda hedningarne, men biskopen hade aldrig bekymrat sig derom tillförene. Nu deremot kunde han icke afhålla den fruktan, som smugit på honom. I sina drömmar störtes han plötsligen af körsvennen, en trogen svensk, som många gånger varit honom till nytta under hans färder. Brynolf var nemligen stark som en björn, och det var för honom en småsak att tukta tre eller fyra hedningar.

»Herr biskop», utlät sig Brynolf sedan han en god stund sett sig omkring i trakten, »här är inte som det bör vara!»

»Hvad menar du, Brynolf?»

»Jag menar att vi böra taga oss i akt.»

»Hvarför det?»

»Försåtet lurar troligtvis i skogen derborta.»

Biskop Henrik betraktade sin körsven en stund med forskande blickar, liksom ville han skåda ned till djupet af hans hjerta. Slutligen sade han:

»Hvarför tror du det, Brynolf.»

»Ack, herre», svarade den trogne tjenaren, »ni vet hur stort agg finnen Lalli hyser till er och — —»

»Lalli», afbröt biskopen öfverraskad. »Det var ju inte så länge sedan jag köpte honom fri, lät honom undfå det heliga dopet och lärde honom att tro på Kristus!»

»Sant, herre, men ändock — —»

»Du irrar dig», afbröt biskop Henrik för andra gången. »En sådan svart otacksamhet kan jag ej tro på.»

»Men jag både kan och gör det», inföll Brynolf med eftertryck. »Och om jag vore i edra kläder, herre, skulle jag genast vända om.»

En blixt af hänförelse lästes i biskopens ögon, då han svarade:

»Nej, om också hela helvetet stode mig emot, skall jag dock fram i den ende gudens namn!»

En sådan fanatism kan föra menniskan långt. Den förde också Finlands förste apostel till döden.

»Kör på raskare», ropade han till Brynolf, som under tiden hållit in hästarne.

Med en djup suck lydde denne uppmaningen; hästarne ilade i snabbt lopp fram mot den hvitklädda skogen.

Biskopen hade åter försjunkit i sina tankar, hvilka nu mera än någonsin förut hvälfde sig kring de försåt, som stälts för hans lif. Den fromme och välmenande mannen var allvarsamt bekymrad öfver hvad han hört, och han bad i sitt sinne en bön till den högste, att denne måtte vända hedningarnes onda tankar till något bättre. Medan han sålunda var försjunken i en bön, uppmärkammade han icke att en ensam skidlöpare närmade sig från sidan. Han såg derför icke heller hur mannen, som icke var någon annan än Lalli, den friköpte och till kristendomen omvände trälen, lade sin tunga båge till axeln, men han hörde mer än tydligt det genomträngande anskri, som bröt fram öfver Brynolfs läppar, då han, träffad

midt i bröstet af den jernskodda pilen, sjönk ned på snön, der han inom kort utandades sin sista suck.

Biskopen ryckte blixtsnabbt till sig tömmarne, och tanken på att vända om genomfor hastigt hans hjerna. Men äfven om han försökt att sätta sitt beslut i verkställighet, skulle det gagnat honom föga, ty den snabbe Lalli var i detta ögonblick inpå honom.

»Du är biskopen», röt Lalli och höjde en kortskaftad yxa.

»Ja, det är jag», svarade Henrik. »Hvad vill du mig, eftersom du kommer så?»

»Du skall dö!»

Biskopen såg honom stadigt i ögonen, i det han sade:

»Ja, om det är Guds vilja!»

»Ha, ha, ha», hånskrattade finnen. »Din Gud kan ej vidare beskydda dig!»

Med dessa ord måttade han ett kraftigt hugg mot biskopens hufvud. Slaget var så starkt, att biskop Henrik segnade ur slädan, först sedan han uttalat välsignelsen öfver sin grymme baneman.

Efter några ögonblick var biskop Henrik ett lik, som på alla upptänkliga sätt misshandlades af Lalli. Det fick också ligga qvar i skogen några dagar, ända till dess tvenne resande från Åbo funno det och berättade förhållandet. Under stor sorg blef det sedan högtidligen bisatt i Nousis lilla kyrka, icke långt ifrån den ofvan nämda staden, samt hölls i långliga tider derefter såsom heligt. Reliker togos af detsamma och till grafven vallfärdade årligen stora skaror.

III.

Gröngarns Fru.

Straxt utanför Enköping låg i den gamla tiden ett väldigt slott vid namn Gröngarn. En tät skog omslöt detsamma och djupa grafvar skyddade, enligt den tidens sed, borgen för hvarje oförmodadt anfall. Slottet låg tillika med skogen på en ansenlig höjd, nedanför hvilken en klar och vid sjö krusades af de ljumma vestanvindarne och tornade upp sina vågor till ansenlig höjd, när stormens ande brusade fram öfver nejden.

Midt emot Gröngarns slott och på andra sidan sjön låg det sönderbrutna, sterila Husberget, som beboddes af en trollkäring, för hvilkens onda makt alla voro rädda. Hon var också illistig och ondsint, såsom många käringar äfven nu för tiden äro, men kunde dock, såsom denna sägen berättar, visa ett ömmande och mildt sinnelag. Allt har sin gräns, så äfven ett sinnelag, och beviset derpå innehåller nedanstående.

Men Gröngarns fru var också en elak qvinna, som var både afskydd och hatad af alla. Dertill var hon så snål och sniken efter jordiska egodelar, att hon för dessa sina begär knappt kunde sofva hvarken natt eller dag. Husbergstrollets omätliga rikedomar föresväfvade henne ständigt, och jemt och samt bråkade hon sin hjerna med att utfundera ett medel till att komma åt, om icke alla trollets skatter, så åtminstone en stor del deraf.

Timme efter timme satt hon uppe i det höga tornet, hvarifrån en vidsträckt utsigt öppnade sig öfver nejden, ty tornet sträckte sina tinnar högt ofvanom den omgifvande skogens toppar, och skådade med längtansfulla blickar hän öfver sjön till Husberget. Hon önskade sig vara egarinna till alla de rikedomar, som gömdes i dess inre, och då hon litet emellanåt fick syn på trollkäringen, der denna gick och påtade i de ofantliga guld- och silfverhögarne, liksom för att reta sin snåla granne, då väsnades Gröngarns fru på det högsta, och alla de, som hörde larmet, skyndade att gömma sig af förskräckelse. Det var nemligen icke ovanligt att slottsfrun vid dessa tillfällen lät misshandla och döda den, som då kom i hennes väg, endast för att tillfredsställa sin ilska.

Men det fans en, som äfven i dessa ögonblick icke fruktade att gå upp i tornet. Denne ende var hennes son, den hon högt älskade.

En dag, just under det modern höll på att väsnas uppe i tornet derför att trollkäringen, som kände till hennes passion för guldet, icke blott hade, för att ytterligare reta henne, bredt ut alla sina skatter på berget, utan äfven räckte lång näsa åt henne, under det hon hånfullt ropade åt Gröngarns fru att hon skulle komma öfver sjön, om hon kunde, inträdde sonen, en fager yngling om vid pass tjugu år. Solen sken skarpt på guldstyckena och det gjorde ondt i ögonen vid att se på dem. Mera ondt gjorde det dock i slottsfruns hjerta, att hon icke egde alla dessa skatter.

Sedan sonen en stund betraktat modern, sade han:

»Jag går bort till Gröneborg.»

»Hvad har du der att beställa», skrek modern, utan att kunna taga sina blickar från det skimrande guldet.

»Herr Joar Blå har bedt mig komma dit.»

»Ja, ja, nog förstår jag hvad han vill dermed», svarade modern något lugnare, då Husbergstrollet började att packa ihop guldhögarne. »Han var här för en tid sedan och talade godt för sin slägtinge, den der flickan, som du lär ha godt öga till, men . . .»

»Men», afbröt sonen och torkade svetten ur pannan, »hvad svar fick han?»

»Det vanliga, naturligtvis. Tror du att du får äkta en sådan fattig stackare! Nej, inte om äfven sjelfva Gröneborg ginge med i köpet.»

Sonen suckade djupt, ty han visste, att modern icke var att leka med. Han stod just i begrepp att aflägsna sig, då borgfrun, som under tiden fått en idé, plötsligt sade:

»Endast på *ett* vilkor skall du få äkta herr Joars slägtinge.»

»Säg det fort, och är det möjligt att utföra, så vill jag göra allt för att lyckas.»

»Det är möjligt. Dock behöfves det ett mer än vanligt mod.»

»Det veten I att jag eger», svarade sonen med stolthet.

»Nåväl, begif dig då öfver till Husbergstrollet och hemta mig en del af hennes skatter.»

Sonen hajade i förstone till. Det var ett djerft vågstycke och gälde lifvet, ty trollkäringen var ingen vän af sådana besök, som hade till mål att locka skatter ifrån henne.

Men kärleken är starkare än döden, heter det. Efter några sekunders besinnande lofvade sonen att göra försöket.

För den skull rodde han om aftonen straxt efter solnedgången öfver sjön till Husberget, klättrade uppför dess branta sidor och klappade tre gånger på berget.

Efter en stund öppnade det sig och sonen till Gröngarns fru stod ansigte mot ansigte med trollkäringen.

»Hvad vill du?» sporde hon strängt.

Sonen omtalade sin varma kärlek till Joar Blås unga fränka, sade att han skulle bli olycklig, om han ej finge äkta henne, och slutade med dessa ord:

»Nu har min mor förelagt mig att hemta en del af dina skatter. Vill du gifva mig den?»

Trollkäringen blef till en början mäkta vred, då hon fick höra anspråken, utfor i de skymfligaste tillmälen mot Gröngarns fru och kallade henne för den sämsta menniska på jorden, derför att hon för sin snålhets skull ville hindra sonen att bli lycklig.

Men då hon såg dennes sorgbundna anlete och hörde de djupa suckar, som trängde fram ur hans bröst, smälte efter hand den kalla isen kring hennes hjerta, vreden lade sig, och hon sade, i det hon pekade på guld- och silfverhögarne:

»Jag har medlidande med dig. Se der, tag så mycket, som kan rymmas i dina fickor!»

Detta lät han icke säga sig två gånger. Sedan han fylt fickorna, tog han afsked af trollet, som önskade honom lycka i sitt äktenskap och rodde tillbaka till Gröngarn, der modern nyfiket väntade hans återkomst.

»Nå, hur har det gått?» ropade hon, redan innan han lagt i land.

Sonen svarade med att slå på fickorna. Klangen af guldet hann fram till moderns öron.

»Godt», sade hon högeligen förnöjd. »Stig i land.»

Efter några dagar påminde sonen henne om sitt löfte. Han fick då detta svar:

»Trollkäringen der borta har så mycket guld, att du måste hemta lika mycket som sist, om du vill äkta herr Joars fränka.»

Sonen for åstad för andra gången och omtalade för trollet moderns beslut. Trollet vredgades ånyo och upprepade i skarpare ton hvad hon förut sagt om Gröngarns fru. Liksom förra gången gaf hon likväl sonen tillstånd att taga så mycket guld och silfver, som hans fickor kunde rymma.

Då han för andra gången var färdig att lägga till vid Gröngarn, tillropades han åter:

»Nå, hur har det gått?»

Han svarade på samma sätt som förut. När modern hörde klangen af guld och silfver, fröjdade hon sig ännu högre än förra gången, och för sig sjelf tänkte hon:

»Det är bra. Jag skall nog ännu mera pungslå den dumma trollkäringen.»

Derefter gick nära nog en månad till ända, utan att sonen påminde modern om hennes löfte. Han trodde nemligen att hon af sig sjelf skulle uppfylla det. Men när så icke blef fallet, trädde han en dag upp till henne der hon satt i tornkammaren och med snåla blickar be-

traktade än Husberget, öfver hvars topp en lätt dimma utbredde sig, än guld- och silfverhögarne, dem hon staplat upp rundt omkring sig.

»Kommen I ej ihåg edert löfte», sade han och trädde fram till modern. »Jag tycker att det kan vara tid på att det uppfylles nu!»

»Jo, nog kommer jag ihåg det», svarade Gröngarns fru, synbart nöjd öfver att sonen kom till henne. Hon sade för den skull liksom förra gången:

»Trollkäringen der borta har så mycket guld, att du måste hemta lika mycket som sist, om du vill äkta herr Joars fränka. Och», tillade hon, under det hon gnuggade händerna af förnöjelse, »den här gången kan du taga en klädnad med djupare fickor i.»

När sonen hörde dessa ord, blef han illa till mods, men som hans kärlek till herr Joars fränka blifvit ännu starkare genom det upprepade motståndet, gjorde han som modern sade.

Då han närmade sig Husberget, blef molnet kring toppen mörkare, och inifrån berget hördes ett åsklikt dunder. Han ville vända om, men då han såg trollkäringen i detsamma träda ut, tog han mod till sig, förtöjde båten och klättrade ånyo upp.

»Hvad vill du nu?» sporde trollet ännu mer hotande än de båda andra gångerna.

Sonen framförde icke utan bäfvan sitt ärende.

»Nej, nu är det slut med mitt tålamod», röt hon till, så att berget darrade dervid. »Din mor, den otäcka hexan, som allt folket afskyr, håller det usla guldet kärare än två unga menniskors lycka. Hon skall dock få se hur mycket det gagnar henne!»

Med dessa ord grep hon nu Gröngarnsfruns son och kastade honom i raseri öfver den brusande sjön, så att han föll ned på den plats, som Enköpingsborna nu benämna Trätorget.

Gröngarns fru hade från sin tornkammare åsett uppträdet på Husberget. Hon skyndade ut och fann endast sonens vanstälda lik.

Från den dagen började de gnagande samvetsqvalen att dag och natt tära på hennes lifstråd. För att i någon

mån försona sitt brott, skänkte hon icke blott en stor del af sin egendom åt de fattiga, utan hon uppbygde äfven för det guld och silfver, som hennes snikenhet aflockat Husbergstrollet, en kyrka på samma plats der hon funnit sonens lik. Trätorget var då en hög kulle.

När då om aftonen de helgade klockorna ljödo öfver nejden, hade trollkäringen i Husberget ingen ro mera. Hon flyttade snart derifrån, sedan hon först gömt sina skatter så väl, att ingen ännu funnit dem.

Det tempel, som Gröngarns fru bygt upp för att sona sina svåra synder, brann ned. Intet spår deraf finnes mera. Men på den höga åsen bredvid det nu utjemnade Trätorget reser sig ett nytt tempel, som för vandraren synes på ganska långt afstånd.

Äfven sjön mellan Husberget och Gröngarn är försvunnen; en saftig äng utbreder nu i stället sin grönska, der i fordomtima vågorna dansade mot stränderna.

När man vandrar ut från Enköping förbi tändsticksfabriken och sjukhuset samt viker af till venster, kommer man på en slingrande stig upp till Gröngarns skog, der hvilobänkar äro utsatta. Stället är en liten fridfull plats, dit stadsborna gerna taga sin tillflykt under dagens qvalm. Alla spår af forna tider äro nu försvunna; endast sägnen lefver qvar.

Och när aftonvinden susar i trädens kronor, månne den icke då på sitt språk berättar historien om Gröngarns fru, som genom sin omåttliga snikenhet vållade sitt enda barns död?

IV.

Vägriddarne.

1.

Det fans äfven hos oss, likaväl som hos andra folk, en tid, då näfrätten öfverallt gjorde sig gällande, och då den starkaste i följd häraf fick det största anseendet. Medeltidens tidehvarf var rikt på stora händelser, mången gång vittnande om öfversitteri och råhet. Visserligen höjdes en mängd röster mot de stores godtyckliga förfarande, men de förklingade merändels ohörda och hade icke sällan den klagandes undergång till följd. Dock gjorde dessa påminnelser så mycket, att de så småningom väckte tanken på det otillbörliga i de mäktige herrarnes framfart.

På denna tid fans i Sverige en mäktig man, Birger Månsson, konung Erik Erikssons jarl. Han var en man med okufligt fast karakter, och till honom står svenska folket i stor tacksamhetsskuld för de lagar, som han icke blott stiftade utan äfven med kraft och allvar sedermera visste att göra gällande.

Erik Eriksson var den siste manlige afkomlingen af Erik den heliges ätt. Vid hans död uppkom oreda i landet i följd af det konungaval, som skulle företagas. Joar Blå på Gröneborg, en stolt och myndig herre, som menade att äfven under hans kappa fans en konung, utlyste ett val, då Birger Månssons äldste son, Valdemar utkorades till Sveriges konung. Fadern måste finna

sig deri och öfvertog derpå riksstyrelsen i sin minderårige sons namn.

Bjälbojarlen, såsom Birger allmänt kallades efter sin bostad, hade nu fått makten i sina händer. Han började också att närmare granska det högre folkets tillstånd, och fann då att på det fältet var mycket att uträtta. För den skull stiftade han de fridslagar, som alltid, så länge ett svenskt folk finnes till, skola lända honom till ovanskelig heder. Så tillkommo hemfriden, kyrkofriden och qvinnofriden. Den, som bröt deremot, förklarades icke blott för fredlös, äfven all hans lösa egendom var förbruten. Det var hårda lagar, tyckte de rike och i följd deraf mäktige, ty aldrig någonsin har ordspråket »rikedom ger makt» så besannats som under medeltidens dagar. Desse började för den skull att högljudt knota öfver de ingrepp, som Birger gjorde i deras sjelftagna rättigheter. Härigenom uppstod naturligtvis mycken split och tvedrägt, som oftast ledde till en mängd obehagligheter.

Men det oaktadt stod ändock Birger Jarl, såsom han benämnes i vår historia, orubbligt fast som klippan vid hvad han en gång sagt och bestraffade, utan afseende till personen, hvarje öfverträdelse mot de af honom instiftade lagarne.

Måns Stigsson var en käck herre, oförfärad, men också grym och hämdlysten. På den valdag, som Joar Blå utlyst, hade också han stigit upp och sökt göra sitt ord gällande men blef genast nedtystad. Detta nederlag kunde han sedermera aldrig glömma.

Kom så härtill Birgers lagar och stränga förbud mot alla röfverier på de allmänna vägarne. Detta bragte Måns Stigssons raseri till kokpunkten, och han svor att grufligt hämnas de ingrepp i sina sjelftagna rättigheter, som han menade att Bjälbojarlen tillåtit sig. Ty Måns hade under många år varit van att dag ut och dag in ligga på vägar och stigar, der han med sitt följe antingen öfverföll krämare och fråntog dem deras varor samt inspärrade dem sjelfva i de djupa källare, som han låtit gräfva i de höga vallarne kring sin gård, gaf sig i fejder med andra stigmän och öfvervann dem, eller också helt fräckt bortröfvade de qvinnor, som han mötte. Ja, han

dref mången gång sin djerfhet så långt, att han gick in i boningshusen och föröfvade öfvervåld.

Derigenom hade Måns Stigsson förvärfvat sig ett namn, som var afskydt och hatadt både fjerran och när. Tidt och ofta inkommo också bittra klagomål till Birger Jarl öfver den fräcke röfvaren. Till en början gjorde Birger Måns Stigsson ganska vänliga föreställningar om det orätta i hans förfaringssätt, men detta var alldeles, för att använda ett kändt ordstäf, som att »slå vatten på gåsen». Måns gick till på köpet så långt i hänsynslöshet, att han lät fängsla de sändebud, som Birger tillskickat honom. Efter några dagar släppte han dem likväl lösa och bad dem draga åter till sin herre med de helsningar, att Måns Stigsson, som på mödernet härstammade från Erik den helige, då Birger deremot icke hade en droppe kungligt blod i sina ådror, ej skulle böja sig för den, som i börd stod under honom, hölle han än Sveriges styre i sina händer.

Det der var bittra ord, tyckte den äfvenledes stolte Birger Jarl, som kunde berömma sig öfver att vara fader till den af svenska folket utkorade konungen. Han lofvade också i sitt sinne att hafva Måns Stigsson i åtanke och vid lägligt tillfälle låta honom erfara, hvilken makt han egde.

Måns fortsatte emellertid sitt lefnadssätt och skrattade öppet åt alla de föreställningar, som gjordes honom. Han kunde också vara temligen säker på sin af höga vallar försvarade gård, som nattetid gjordes otillgänglig för en hvar genom att uppdraga den långa vindbryggan.

Icke långt ifrån Måns Stigsson bodde en femtioårig krigsman vid namn Ulf. Han öfvade samma illbragder som Måns och hade äfvenledes af Birger Jarl fått mottaga stränga förebråelser. Men likasom Måns, så förhärdade äfven han sig och förfor på samma sätt med jarlens utskickade, äfven han förlitande sig på de försvarsverk han hade kring sin gård.

Det började att lida mot hösten. Sommarens varma fläktar hade bortjagats af mera kulna och trädens löf föllo af i stora flockar.

Mot skymningen en sådan kulen dag, från hvars början regnet störtat ned i ordentliga strömmar men aftagit en smula mot qvällen, syntes ett stort följe af ryttare närma sig Måns Stigssons gård.

Främst af alla redo tvenne män af bistert utseende. Det var Måns och Ulf.

»Vid alla afgrundens makter», utbrast Måns och snodde våldsamt silkestyglarne kring fingrarne, »den myndige Birger samlar allt mera skuld öfver sitt hufvud!»

»Se så», menade Ulf med en grymtning, »hvad har han nu gjort igen?»

»Han har ånyo skickat sina tjenare till mig och —»

Måns uttalade icke meningen, ty en envis hosta hindrade honom. När hostan ändtligen gifvit med sig så mycket, att han kunde göra sig förstådd, började han först att svära ve och förbannelse öfver densamma, och när han efter en god stund uttömt hela sitt rika förråd af eder, återkom han ändtligen till sin förra tankegång.

»Han sände bud till mig, att jag genast skulle infinna mig på Bjälbo», röt Måns till, »men jag gjorde som sist, jag, och skickade karlarne tillbaka med den helsningen, att om han ville mig något, så visste han nog hvar jag bodde.»

»Det var bra gjordt», inföll Ulf och gnuggade förnöjd händerna.

»Har han inte sändt bud också till dig», sporde Måns efter en stunds begrundande.

»Nej, inte sedan ett halft år tillbaka.»

»Då kan du snart vänta en helsning!»

»Skulle verkligen fägna mig», sade Ulf och skrattade hånfullt.

»Såå!»

»Ja, visst! Men Birger vet nog att det inte lönar sig att skicka till mig flera gånger!»

»Hvarför det?»

»Hvarför! Har du inte sport till den helsning, som jag sist skickade honom tillbaka?»

»Nej!»

»Då hans betrodde man, junker Erik, i stolta och öfvermodiga ordalag framförde Bjälbojarlens helsning till

mig, skrattade jag honom midt upp i ansigtet, och då han förbluffad sporde mig om anledningen till detta mottagande, svarade jag honom, att han gerna kunde berätta det för sin herre. Denne skulle deraf finna hur mycket jag aktade de befallningar han utdelade!»

»Vid alla helgon, det var bra gjordt», ropade Måns och tog sig belåten om det grå skägget. »Vidare!»

Ulf fortsatte i samma hånfulla ton som förut:

»Junkern var dock icke nöjd med detta svar, ty han hotade mig oförskämdt med jarlens hämd. Jaså, menade jag, talar du på det viset, då skall jag visa dig hur mycket jag fruktar dina och din herres hotelser. Derpå lät jag mitt folk afväpna junkern och hans följe, och i fyra dagar och lika många nätter fingo de i ensamheten begrunda, hur det kändes att reta Ulf, när han blef vred. Derefter lät jag dem fara hem igen, och sedan dess har jag inte sport till jarlen.»

»För den mannen finnes intet straff nog strängt», menade Måns Stigsson.

Ulf sade derpå:

»Joar Blå var dock flat, som tillät att Valdemar blef korad till konung. Fans det då inte någon bättre till hands?»

»Åh, nog fans det så», svarade Måns och rätade på sig liksom ville han säga: här finner du honom, »men — — men — — —»

Dånet af galopperande hästar afbröt i detsamma samtalet.

Måns gaf sina ryttare en vink att hålla sig färdiga. Sjelf drog han sitt långa slagsvärd och red, åtföljd af Ulf, sakta åt det håll, hvarifrån dånet kom.

Måns och hans värde stallbroder hade icke hunnit långt, då en ensam ryttare, som framför sig hade en qvinlig varelse, blef synlig. Vid åsynen af Måns och Ulf saktade han småningom sin löddrige springare och syntes tvehågsen om han skulle fortsätta färden eller ej.

Måns och Ulf betraktade hvarandra med talande blickar. Det syntes att båda hade lika tankar.

Den ensamme ryttaren hade emellertid anat, att han skulle stöta på hinder, om han vågade sig längre fram.

Han gaf för den skull hästen sporrarne och vek hastigt af in på en sidoväg.

Detta var icke i Måns Stigssons och hans kamraters smak. Den förstnämde gaf ryttarskaran en vink och med lösa tyglar störtade den efter den flyende. Jagten hade fortgått en god stund, då den flyende hästen plötsligt störtade.

»Nu är hon vår!» utropade Ulf och svingade i glädjen svärdet öfver hufvudet.

»Må hon tillhöra den, som befriar henne ur röfvarens händer!»

I dessa ord låg en omedveten ironi, ty Måns och Ulf voro ju sjelfva de fräckaste landsvägsröfvare, som funnos på många mils omkrets.

Den flyende ryttaren, en ung man med ett blondt vågigt hår, som svallade ut öfver axlarne, hade under tiden satt sig i försvarstillstånd, allt under det han höll den unga qvinnan tryckt mot sitt bröst.

»Kom hit, I röfvare, jag känner eder nog», ropade han med vredgad stämma.

»Jaså, hvem är jag då», sporde Måns.

»Du är Måns Stigsson, qvinnoskändaren och hemfridstöraren», ropade ynglingen, »och du är Ulf, som plägar plundra kyrkor och störa den heliga friden derstädes!»

Vid dessa ord öfvergötos de båda riddarnes anleten af en glödande rodnad, ty ynglingens ord hade träffat deras hjertan.

»Lemna qvinnan godvilligt, eller är du dödens man», sade Måns.

»Inte utan strid», menade ynglingen.

Ulf hånlog då han inföll:

»Jag har djupa källare, och i dem skall du få öfvertänka hur dumt du gjort, när du satte dig emot oss!»

»Jag är en jarléns man, och om I kröken ett hår på mitt eller denna jungfrus hufvud, skolen I derför stå till ansvar. Birger lägger inte fingrarne emellan i dylika fall!»

»Jaså, du tillhör Bjälbojarlens följe», inföll Måns argt. »Så mycket bättre då för oss att vi få dig i våra händer! Men hvem är du egentligen?»

»Jag uppgifver ej mitt namn för usla vägriddare och stigmän», svarade ynglingen stolt.

»Hå hå, du är storordig nu», menade Ulf hånleende, »men det der modet skall nog sätta sig efter några veckors svält. Dessutom tycker jag, att du sjelf är en qvinnoröfvare», fortfor han och pekade på den unga flickan, som af ångest knappt vågade se upp!

»Hon är min brud», svarade ynglingen, »och jag skall försvara henne mot fräcka röfvare ända till sista bloddroppen.»

»Rätt så, min gosse», sade Måns gäckande. »Det är synd att behöfva göra dig illa, ty du är nog en modig man, men det kan inte hjelpas; du måste lemna ifrån dig flickan godvilligt eller dö.»

Måns hade knappt fått sista ordet öfver läpparne, då Ulf mâttade ett häftigt hugg mot ynglingen. Denne upptog det dock med kraft och lyckades att rispa Ulfs hand en smula.

»Vid alla helgon», skrek denne vredgad, då han såg blodet rinna utför sin egen hand, »pojken vill verkligen fara hädan!»

»Ja, då skall det åtminstone bli som en ärlig riddersman och inte som usla stigmän!» utbrast han eldigt.

Men hur modigt han än kämpade, kunde han dock icke hoppas på seger, det märkte han tydligt. Striden blef ej heller långvarig; den unga flickan rycktes med våld ur hans armar och sjelf dignade han medvetslös ned bredvid en sten, öfver hvilken hans blod sprutade.

»Låt honom ligga; snart är det ute med honom», sade Måns, då en af hans tjenare ville genomborra den sårade. »Den der skall inte mera göra oss förfång!»

Med dessa ord sprängde vägriddarne, åtföljda af sin stora skara, bort. Framför Måns på sadelknappen satt den röfvade flickan, omsluten af hans starka armar. Förskräckelsen hade betagit henne sansen.

Efter ett par timmars förlopp vaknade den sårade ynglingen till medvetande igen.

»Bortröfvad och det af dessa nidingar, hvilkas illdåd äro kända i hela trakten», utropade han med förskräckelse. »O, Ingeborg, skulle vår bröllopsfärd sluta så! Men, nej!»

utbrast han och reste sig mödosamt, »ännu är det inte för sent; jag vet en man, som kan hämnas detta nidingsdåd; till honom vill jag gå, och ställa mig under hans beskydd!»

Ynglingens sår var lyckligtvis icke af så farlig beskaffenhet, som det i början såg ut att vara. Väl hade blodförlusten utmattat honom ganska betydligt, men alla hans krafter voro ändock icke medtagna. Sedan han förbundit det svåraste såret så godt sig göra lät, gick han långsamt åt det håll, der Bjälbo var beläget.

2.

Birger Jarl hade nyss hemkommit från en rundresa i de närmast belägna landskapen. Mycket, som nedtryckte den kraftige mannens sinne, hade han der sett, men också mycket godt. Hans lagar voro ännu så unga, att han rättvisligen icke kunde fordra stor lydnad för dem, innan folket, och i synnerhet de mäktige, hunnit vänja sig dervid. Han var dock i sitt hjerta tacksam för det goda, som de redan uträttat.

Med stora steg vandrade jarlen fram och tillbaka i den vidlyftiga vapensalen på Bjälbo. Då och då stannade han framför de små fönstren och lät sina forskande blickar irra ut öfver nejden. Vid dessa tillfällen genomträngdes hans bröst af en känsla af stolthet, och det var icke utan en inre förnöjelse, som han tänkte på, att han dock var den mäktigaste man i Sveriges rike. Men så trängde sig i samma ögonblick en annan tanke, som han klädde i ord, oemotståndligt på honom.

»Ja, det är sant, att ingen man i hela landet eger så stor makt som jag», mumlade han halfhögt för sig sjelf, »men det är också sant hvad en from man här om dagen lade mig på hjertat, att med denna stora makt äfven följa stora skyldigheter. Folket litar sig till mig och till de nya lagar, som äro ämnade att skydda det för de

rikes och sjelfsvåldiges öfvervåld. Ja», fortfor han, och hans anlete glänste af hänförelsens eld, »jag vill med all kraft framgå på den bana, som jag slagit in på, och hellre stupa än vika en hårsmån derifrån. Dertill gifve mig den helige jungfrun och alla helgonen sin kraft!»

Med dessa ord förde jarlen till sina läppar ett litet krucifix af silfver, som han ständigt bar kring halsen i en kedja af massivt guld.

Vandringen kring salen började ånyo och det syntes tydligt på jarlens ansigte, att helt andra tankar nu bemäktigat sig hans själ.

»De trotsa min makt, dessa mäktiga herrar», utbrast han och stampade vredgad i golfvet. »Ja, de hafva gått så långt i oförsynthet, att de till och med vågat fängsla de tjenare och sändebud, som jag skickat till dem för att förhålla dem deras otillbörliga lefnadssätt. Dagligen inkomma klagomål öfver deras egenmäktiga framfart, men jag skall väl veta att stäfja den. Ulf och du, Måns Stigsson, som ändock en gång sade dig vara min vän, bäfva för mig, ty ännu eger Birger Jarl makt och kraft att lägga er till sina fötter!»

Jarlen tystnade här för en stund och lutade hufvudet begrundande i ena handen, under det den andra mekaniskt lekte med det rikt inlagda svärdfästet. Stora tankar hvälfde sig tydligt inom denna höga och rena panna, men att de icke alltid voro så glada, det syntes tydligt deraf, att pannan ofta lade sig i djupa veck och öfverdrogs af mörka moln.

»Måns», mera hviskade han slutligen för sig sjelf, liksom hade han fruktat att någon skulle höra de sakta uttalade orden, »det fans en tid, då du sade, att du var min vän, och fullkomligt gillade de tankar, som jag då lade i dagen för dig; ja, du sade äfven att du ville bistå mig i kampen mot alla gamla missbruk! Och hur har icke tiden förändrat dig! Nu är du i stället min uppenbare fiende, som gör allt för att motarbeta mina lagar! Du tror, att jag för den gamla vänskapens skull längre skall hafva fördrag med dig, men du bedrager dig storligen i denna tro. Ett helt folks lycka och trygghet äro för mera; för dess välbefinnande måste alla enskilda för-

delar vika! Dessutom har du ju, genom att på alla möjliga sätt motarbeta mig, visat, att du nu icke gillar mina stadganden. Och hvarför? Jo derför, att de göra intrång på din egen mäktighet och uppreta ditt högmod! »Men», slutade han och drog ut svärdet till hälften, »detta måste taga slut, annars tror folket, att mina lagar blott äro munväder, som ingen behöfver rätta sig efter.»

Birger Jarl hann nätt och jemt sluta sin monolog, när den tunga ekdörren öppnades och en ung blek man syntes på tröskeln. Hans matta ögon sväfvade forskande omkring det stora rummet, liksom sökte de något föremål.

Slutligen stannade de på Birgers kämpagestalt, och en blixt af glädje upplyste dem för ett ögonblick.

Birger hade genast blifvit varse den inträdande och gick honom vänligt helsande till mötes.

»Hvi kommer ni hit så brådtom, junker Sven», frågade jarlen och tillade omedelbart derpå: »och hvi är ni så blek? Har någon olycka träffat er?»

Junker Sven, just samme yngling, som vi nyss sett kämpa med vägriddarne Måns och Ulf om sin fagra brud, log vid denna fråga ett sorgligt leende, och sade, i det han gick emot Birger samt fattade hans erbjudna hand:

»Tack vare de lagar, ni påbjudit om landsfriden, trodde jag mig med säkerhet och utan att behöfva medtaga något följe kunna i lugn hemföra min brud, men — — —»

»Men», ifylde Birger, då junker Sven plötsligt tystnade.

»Mitt hopp slog fel.»

»Hur så!»

Sedan junkern på Birgers uppmaning tagit plats på en bänk, förtäljde han så omständligt som möjligt hvad som händt honom på vägen och slutade med dessa ord:

»Mitt ärende till dig, jarl Birger, är nu att begära upprättelse för den skymf, som blifvit mig tillfogad, och jag fordrar att du, såsom lagarnes upprätthållare, på det strängaste bestraffar de bofvar, som störd och dagligen störa landsfriden!»

»Din begäran, junker Sven, är inte mer än rätt och billig», svarade Birger, under det hans panna lade sig i

ännu djupare rynkor och molnen på den blefvo ännu mera hotande. »Men du har ännu inte nämt för mig de skyldige, ehuru jag nog kan gissa mig till hvilka de äro!»

»Ulf och Måns Stigsson», svarade junkern.

»Jag kunde tro att de varit framme igen», inföll Birger och bet ihop tänderna af vrede. »Var lugn, junker, deras mått har länge varit rågadt; nu flödar det öfver, jag ser tydligen att de ej hafva för afsigt att bättra sig, derför må de också sjelfva ansvara för följderna.»

Med dessa ord ropade Birger på en af sina tjenare och gaf honom befallning om, att en ansenlig styrka, väl beväpnad, skulle genast hålla sig färdig.

»Vill ni följa med, junker, eller kanske ni är för svag dertill. Måhända vore det bäst att i sådant fall dröja, till dess ni utan olägenhet kan — — —».

»Nej, nej», afbröt junkern ifrigt. »Låtom oss genast skynda till Måns Stigssons näste. För hvarje minut som går förlänges min stackars Ingeborgs oro och qval, och hvem vet hvilken nedrighet den usle bofven kan hafva i sinnet mot den fullkomligt värnlösa qvinnan!»

»Nåväl, då begifva vi oss genast på väg!»

En half timme derefter red Birger Jarl i spetsen för ett stort följe ut från Bjälbo och tog vägen rakt på Måns Stigssons gård.

3.

Så snart Måns Stigsson och hans värde stallbroder Ulf ankommo till den först nämdes gård, blef deras första uppgift den att så mycket som möjligt sätta sig i försvarstillstånd. Till den ändan befalde Måns sin underbefälhafvare, eller rättare tjenarnes förman, att noga hafva ett vaksamt öga på allting och att tidt och ofta utskicka små ströfkårer för att noggrant genomsöka den närbelägna skogen.

»Ingen vet hvad som kan hända», sade han till Ulf. »Birger Jarl är naturligtvis förgrymmad på mig, och får

han nu kunskap om det här sista rofvet, så lär han svårligen underlåta att komma hit. Men helsningen skall blifva varm, det lofvar jag!»

»Godt och väl med det», inföll Ulf, »men jag tycker att du för bättre säkerhets skull borde låta hugga ned skogsdungen der borta!»

»Hur så?» frågade Måns och betraktade stallbrodern med förvåning.

»Jo, du förstår, att om skogen vore borta, kunde man öfverse fältet långt bort och således hinna att bereda sig på öfverfallet. Nu deremot kan en fiende, som är aldrig så litet förslagen, lätt gömma sig i snåren och passa på lägligt tillfälle att öfverrumpla borgen!»

»Det har du allt rätt uti», svarade Måns och knäppte med fingrarne, hvilket hos honom betydde att han till fullo gillade Ulfs mening. »Men», fortfor han genast derpå, »jag skall hvarje stund låta undersöka skogen, så att det ändock skall blifva svårt för Birger att smyga sig på mig.»

»Ja, det är också godt och väl, men jag tycker från min sida, att du gjorde oklokt uti att ej låta junkern dö!»

»Hvad menar du?»

»Jag menar, att han lätt kunnat qvickna till igen, och då är det ju naturligt, att han genast skyndat till jarlen, eftersom han var hans man, såsom han sjelf sade.»

Dessa ord gjorde Måns en smula fundersam, och det tycktes till en början som om han ångrat, att han icke låtit ryttaren göra slut på junker Svens lif. Men strax derpå fick han en annan tanke och utropade:

»Han hade fått så många sår, att han troligtvis aldrig mera kommer sig. Han låg ju alldeles som vore han död.»

»Ja, det är visserligen sant men alls inte något bevis på att han verkligen var död. Derför vill jag råda dig till att genast skicka några karlar till platsen för att se efter, om han finnes qvar, och i sådant fall dräpa honom.»

Måns fann detta förslag vara ganska godt och gaf befallning om dess utförande. Några minuter derefter

redo fyra handfasta kämpar ut öfver vindbryggan och styrde kosan till den plats, der öfverfallet kort förut skett. De hade sträng befallning att utan nåd och barmhertighet dräpa junkern, hvar de påträffade honom.

Den bortröfvade jungfrun, hvilkens namn var Ingeborg, som vi af det föregående hört, var dotter till en förmögen odalman i trakten. Hon hade inhysts i ett litet mörkt och otrefligt rum i norra tornet. Maktlös sjönk den unga qvinnan ned på golfvet och började att under djupa snyftningar klaga sin nöd. Hon trodde fullt och fast, att den, som inom några dagar skulle blifvit hennes make, var död och låg söndersargad på fältet, ett byte för kretsande roffoglar. Den unga flickans klagoljud blefvo slutligen så våldsamma, att de väckte den näst intill boende vakterskan, en gammal och ful hexa, som i många år varit Måns behjelplig att pina de stackars offer, som råkade falla i hans händer. Förtretad öfver att blifva väckt ur den sömn, som just nu höll på att tillsluta hennes ögon, öppnade gamla Magnhild den smala dörr, som skilde hennes låga kyffe från Ingeborgs, och sade med en hes stämma, snarlik korpens kraxande läte:

»He, he, he, var inte orolig, min lilla dufva; snart kommer min herre, och då — — — he, he, he!»

Ingeborg upplyfte sitt tårdränkta ansigte och betraktade Magnhild. Men ju längre hon såg på den gamlas skrumpna anlete och de djupt insjunkna, af skadeglädje blixtrande nattsvarta ögonen, desto afskyvärdare syntes henne denna typ af qvinlig fulhet. Hon vände sig bort för att slippa se den gamla hexan, men de otäcka ögonen tycktes äfven då förfölja henne. Slutligen sade hon, blek af ångest och med darrande stämma:

»Hvar är jag, och hvad vill ni mig?»

»He, he, he, var inte ledsen, fagra dufva», inföll Magnhild och sträckte in halfva kroppen genom dörren, med den verkan att Ingeborg i förskräckelsen flydde bort till ena hörnet af rummet. »Här skall du må och bo som en förnäm jungfru, och hvem vet om inte min herre fattar sådant behag till dig, att han gör dig till borgfru. Det vore något, det, ty Måns Stigsson är rik och mäktig och kan — —»

»Heliga jungfru», afbröt Ingeborg, »är jag hos den elaka menniskan Måns Stigsson!»

»Bara prat», menade Magnhild. »Herr Måns är alls inte elak, bara man rättar sig efter hans vilja. Då finnes ingen — —»,

»Men jag rättar mig inte efter hans vilja», afbröt Ingeborg för andra gången, i det hon stolt reste sitt vackra hufvud. »Släpp ut mig härifrån, min brudgum väntar på mig!»

»Har ingen fara, har ingen fara», smålog Magnhild på ett så djefvulskt och ondskefullt sätt, att Ingeborg bäfvade tillsammans. »Din brudgum får vänta, skön jungfru, ty — — —»

För tredje gången blef Magnhild afbruten i sitt tal. En stark knackning hördes på dörren, och omedelbart derefter inträdde Måns.

Han hade påtagit sig en så vänlig min som möjligt och då han helsade Ingeborg, tycktes han ganska ridderlig Deraf fick den unga flickan ett ögonblicks förhoppning om en god utgång på äfventyret.

Magnhild hade försvunnit vid Måns Stigssons ankomst.

Stillatigande betraktade Måns en stund den unga flickan, och ju mera han såg på henne, desto strängare blef uttrycket i hans af naturen hårda anlete, ty han såg ganska tydligt af Ingeborgs blickar, att hon afskydde honom. Sedan han en stund på detta sätt fixerat henne, sade han:

»Du är nu i mitt våld, skön jungfru, och måste foga dig efter mina önskningar.»

»Aldrig», utbrast den unga flickan, i det hon rätade upp sig.

Måns grep henne hårdt i armen och drog henne med våld fram till den lilla tornkammarens enda fönster.

»Se dit ned», fortfor han och skadeglädjen lyste ur hans ögon. »Antingen skall du göra som jag vill, eller blir du störtad här utföre. Der nere mottager dig en stenhop, hvars skarpa spetsar skola sarga din kropp. Der finnes också ett väldigt ormbo, och tycker du om att famnas af de hala djuren, så gern för mig!»

Ingeborg ryste, men icke ett ord kom öfver hennes läppar. Måns fortfor:

»Men går du helbregda ifrån det fallet, något som ännu ingen före dig gjort, då har jag underjordiska hålor, der du långsamt skall pinas till döds, under det dina skrik vanmäktiga dö bort mellan de fuktiga väggarne och din fot för hvarje steg trampar på dina likars benknotor. Välj nu sjelf!»

Ett svagt anskri bröt fram öfver Ingeborgs läppar.

»Mycket ondt har jag hört talas om er, Måns Stigsson», sade hon, under det hon ryckte sin arm lös från Måns, »men ni är sannerligen mycket värre, än man påstått. Dock», fortfor hon och en förunderlig glans lyste i hennes ögon, »jag känner på mig, att hjelpen inte är långt borta!»

Ett spotskt leende sväfvade kring Måns Stigssons läppar, då han svarade:

»Jag vet att du med dina ord syftar på Bjälbojarlen. Ha, ha, ha, det är vanmäktiga försök han gör att inträngа hit. Dessutom, hur skall han få kunskap om att du är här, skön Ingeborg. Den, som kallade dig sin brud, ligger död på fältet, och korparne hålla väl nu som bäst på med att hacka ut hans ögon. Men om han inte skulle vara död», fortfor Måns, och lät dessa ord åtföljas af de grufligaste eder; »om han skulle lefva, så kan han omöjligen hinna fram till Bjälbo så fort, att jarlen skall kunna hindra mig att sätta mitt beslut i verkställighet. Det är för den skull bäst att du först som sist fogar dig efter mina önskningar.»

»Aldrig», upprepade Ingeborg för andra gången och nu med mera styrka.

»Men om jag gjorde dig till min borgfru?»

»Aldrig», ljöd det ånyo från den unga flickans läppar.

»Åh, ditt nekande är ej så farligt», menade Måns Stigsson. »Du är alldeles som andra qvinnor. De neka i början, men när de se att det blir allvar af, så gifva de efter. Du får nu betänketid tills i afton, då kommer jag åter, och fogar du dig icke då efter min vilja, så vet du hvad som väntar dig. Magnhild!»

Den gamle hexan trädde in på sin herres tillrop.

»Denna fogeln skall du vakta, så att den inte flyger undan», sade Måns med skarp stämma. »Skulle den vara

bortflugen, när jag i afton kommer tillbaka, så vet du hvad som väntar dig», slutade Måns Stigsson och gjorde med handen en betecknande rörelse åt fönstret till.

Magnhild, som ganska väl förstod hvad husbonden menade, svarade, under det ett grymt leende för några ögonblick upplyste hennes dystra anlete:

»Var lugn, herre. Förr, än jag låter fogeln flyga bort, skall man få sticka ut mina ögon eller slita tungan ur munnen på mig.»

»Ja, Gud gifve att så kunde ske, du vederstyggliga troll», tänkte Ingeborg, der hon, blek som en grafvarnes vålnad, lutade sig emot fönsterkarmen.

Måns Stigsson försvann efter en nickning åt Magnhild och en skarp blick på Ingeborg.

»Se så, lilla fogel», sade den vederstyggliga qvinnan och trädde närmare den unga flickan, »men nu äro vi ensamma. Jag skall tala om en saga för dig, så går tiden fortare till dess husbonden kommer åter.»

»Nej, bort, bort», ropade Ingeborg, hvilkens afsky för Magnhild nu icke kände några gränser. »Heliga jungfru», bad hon derpå och korsade sig, »fräls mig ur dessa afgrundsandars händer! Bort», skrek hon till med ytterlig styrka, då Magnhild det oaktadt närmade sig; »din åsyn väcker min djupaste afsky. Bort, har jag sagt dig, otäcka troll!»

Samlande all den kraft hon egde, stötte Ingeborg den leda qvinnan för bröstet med en sådan våldsamhet, att hon raglade baklänges ett godt stycke. Det glänste så olycksbådande till i Magnhilds svarta ögon, att Ingeborg trodde att den otäcka hexan i nästa minut skulle kasta sig öfver och sönderslita henne. Hon gjorde sig för den skull beredd på det värsta.

»Du är modig nu», skrek Magnhild med ilska, »men vänta du till dess Måns Stigsson kommer tillbaka; då blir det annat af!»

Med dessa ord skyndade Magnhild till dörren, kastade ännu en vredgad och på samma gång skadeglad blick på den i ena vrån hopkrupna Ingeborg och försvann. Men strax derefter hörde Ingeborg hur en tung bom lades på dörrens yttersida. Hon var nu ohjelpligt fången.

4.

Qvällens skymning hade redan fallit på, innan Birger Jarl med sitt följe hann fram till Måns Stigssons gård. Det blef derför tal om att hvila under natten i ett litet herberge, som Birger till de resandes beqvämlighet låtit uppföra bredvid den smala skogsstigen.

Detta motsatte sig likväl junker Sven, ty han brann af begär att få taga sin brud ur den fräcke röfvarens händer och befordra honom till det strängaste straff han kunde upptänka. Han gjorde för den skull allt hvad han kunde för att öfvertala Birger Jarl att fortsätta ridten. För att gifva mera stöd åt sina ord sade han:

»Komma vi om dagen, skall det blifva svårare för oss att tränga in i röfvarnästet, men nattetid, då ingen känner igen oss, blifver det vida lättare!»

»Må vara», svarade Bjälbojarlen, »men om nu Måns, som är lika slipad som en räf, anar oråd, skall han möjligtvis i mörkret ställa försåt för oss.»

Junker Sven ämnade just bemöta dessa ord, då en af de ryttare, som Birger utsändt för att kunskapa, vände tillbaka med den underrättelsen, att han icke långt derifrån påträffat fyra ryttare, som höllo rast. Kunskaparen slutade med dessa ord:

»Och efter hvad jag kunde se, buro de Måns Stigssons färger.»

Birger Jarl nickade betecknande åt junker Sven, liksom ville han säga:

»Hvad var det jag sade om försåtet.»

Junkerns svar lydde så:

»Dessa män äro utan tvifvel ute i helt annat ärende, ty vore det här fråga om ett försåt, skulle Måns säkerligen icke skickat en så liten styrka.»

Emellertid blef det beslutadt att de fyra ryttarne skulle uppbringas. Detta gick lätt för sig. Genom hotelser om den qvalfullaste död lyckades det Birger att leta ur dem ändamålet med deras nattliga ridt.

Sedan Måns Stigssons folk blifvit afväpnadt, lät Birger fyra af sina ryttare ikläda sig deras drägter. Med

junker Sven emellan sig redo de derefter skyndsamt mot borgen, på ett litet afstånd följda af Birger och den öfriga styrkan. Meningen var att på detta listiga sätt söka inträngа i Måns Stigssons väl försvarade röfvarnäste.

Natten hade inbrutit och himmelens stjernor tindrade så klart från den vida pellen. Öfverallt, så långt Ingeborgs hörsel kunde sträcka sig, var det så tyst, som om grafvens frid hvilat öfver det nattliga landskapet.

Den unga flickan kunde endast med den största motvilja tänka på hvila. Nog såg hon bädden, ganska ren och fin, så inbjudande vinka henne till sig; nog tyngdes hennes ögonlock, blytunga af tårefloderna, och manade henne att njuta den väl behöfliga hvilan, men hon hade föresatt sig att icke låta sig besegras af sömnen. Hvilken minut som helst kunde ju den elake Måns Stigsson eller hans fullt värdige stallbroder Ulf komma. De skulle finna henne fullt vaken och beredd att möta våld med våld. Den sanningen stod dock klar för henne, att hon skulle duka under, så framt icke hjelp från annat håll anlände. Af gamla Magnhild kunde hon ej vänta någon sådan, det insåg hon allt för väl. Tanken på den värnlösa belägenhet, i hvilken hon befann sig, kom henne att bäfva för hvad som komma skulle.

Natten skred allt mera framåt, och ännu satt Ingeborg som fastspikad vid fönstret . Hennes blickar riktades för det mesta upp mot den strålande stjernehimmelen, och ofta önskade hon sig ega vingar för att kunna flyga dit upp, långt ifrån den låga jordens äflan och nedrigheter.

Då hon någon gång tog blickarne från himmelen, lyssnade hon uppmärksamt, om hon icke skulle höra något ljud från dörrens yttersida. Föremålen i rummet voro knappt synliga och antogo i följd häraf för hennes blickar de mest fantastiska gestalter. Än tycktes de anställa en vild ringdans, än liknade de väldiga jätteormar, som närmade sig för att omsluta henne i ett dödande famntag. Ingeborg hade så länge sett på dessa fantasti-

ska syner, att hon till slut tyckte att det var verkliga armar, som sträcktes emot henne. Ja, det förekom henne också liksom hade ett bistert ansigte med skadeglada ögon tittat fram på sidan om den stora spiseln, i hvilken eld icke varit uppgjord på många år. Den unga flickans tillförne rika fantasi hade blifvit så uppjagad, att hon på fullt allvar trodde att det var en verklighet, som blott härrörde från en upphetsad hjerna.

Utan att riktigt kunna göra sig reda för orsaken, blef Ingeborg i en hast så uppskrämd, att hon gaf till ett högt anskri. Var det icke någonting, som svarade härpå, eller var äfven detta en hörselvilla? Nej, nog besvarades hennes utrop af förskräckelse, men svaret bestod deri, att den tunga bommen utanför dörren försigtigt drogs ifrån.

»Nu gäller det», tänkte den unga flickan och drog sig tillbaka till den djupaste spiselvrån. »Himmelens Gud beskydde mig!»

Dörren öppnades långsamt, och i det matta skenet från ett bloss såg Ingeborg den elake Måns inträda. Sakta stängde han dörren efter sig och skred med ljudlösa steg fram mot bädden, der han trodde att Ingeborg slumrade. Han hade också med flit dröjt så länge, på det att hon måtte öfvervältigas af sömnen, då hon ju skulle blifva ett lätt byte för den gamla skurken. Men han hade, såsom vi veta, bedragit sig.

Ack, hur innerligt önskade icke nu den unga flickan att spiselvrån skulle varit dubbelt så djup, och att hon sjelf kunnat göra sig så liten, att det skulle varit omöjligt att upptäcka henne. Med förtviflans krafter klämde hon sig in i vrån så djupt hon kunde och höll långa stunder andan, så att hon var nära att qväfvas, för att ej med det minsta ljud gifva sin närvaro tillkänna.

Ändtligen hade Måns Stigsson hunnit fram till sängen, den han lätt öfverfor med den lediga handen. Plötsligt sprang han tillbaka, då han fann den tom, och en dryg ed gick öfver hans läppar. Ingeborg var nära att förlora sansen, då hon hörde dessa förskräckliga svordomar, ty de sade henne mer än tydligt hvad hon hade att vänta, om hon blefve upptäckt.

Alltjemt svärjande lyste Måns under sängen och öfvergick sedermera till rummets alla vinklar och vrår, och omsider varseblef han den i spiselvrån hopkrupna Ingeborg. Ett ondskefullt och på samma gång triumferande leende spred sig omkring hans läppar, då han med en röst, som han sökte göra så len som möjligt, uttalade dessa ord:

»Kom fram, sköna jungfru, der är inte din plats! Följ mig upp i mitt gemak; en from pater står der färdig att bekräfta vårt förbund, ty jag vill taga dig till min borgfru!»

Ingeborg var så förskräckt, att hon ingenting kunde svara; benen ville knappt bära henne längre; hon var nära att digna ned på det kalla stengolfvet.

»Kom min dufva», gäckade Måns ytterligare. »Hvad tjenar det till att du längre vägrar; du skall ändock bli min!»

»Nåd, förbarmande», bad Ingeborg och sjönk ned på knä framför Måns Stigssons fötter. »Låt mig fara hädan och jag skall välsigna dig!»

Med brinnande blickar betraktade Måns den sköna flickan, som, belyst af det fladdrande skenet från blosset, knäböjde framför honom. »Hon är i sanning skön», hviskade den onda rösten inom honom, »och hon kan icke undfly dig; hon måste bli din», fortfor samma stämma och nedtystade genast den goda maning, som ett ögonblick höll på att uppstiga i Måns Stigssons själ.

»Stig upp», sade han derför, »du kan inte komma undan. Måns Stigsson släpper inte så brådt ett byte ur sina händer!»

Ingeborg reste sig. En dödlik blekhet betäckte hennes kinder, och med fast stämma utropade hon:

»Förr, än jag tillhör dig, eländige, vill jag frivilligt störta mig utför tornet!»

Med dessa ord ilade hon, smidig som en ål, förbi Måns och skyndade till det lilla fönstret. Måns sprang efter och af språngets häftighet släcktes blosset.

Rummet genljöd af de förfärligaste eder från Måns Stigssons läppar. Han såg en skugga skymta fram vid

fönstret, ilade dit och grep Ingeborg om midjan just som hon ämnade kasta sig utföre.

Bullret och de högljudda ederna hade väckt Magnhild, som nu skyndade in med ett nytändt bloss.

»Dufvan vill inte godvilligt låta fånga sig, tror jag», sade hon, under det ett styggt grin vanställde hennes förut fula ansigte.

»Tig du», röt Måns Stigsson, förut uppretad genom det motstånd, som Ingeborg gjorde. »Gå förut och lys oss upp till brudgemaket; ha, ha, ha!»

»Ha, ha, ha!» ljöd det som ett eko från Magnhilds läppar.

Ingeborg gjorde visserligen ett så förtvifladt motstånd som hennes krafter tillåto, men de räckte icke till långt. Måns Stigsson tog henne med våld i sina armar och bar henne på detta sätt ut genom en mörk korridor, som ledde till den till öfre våningen gående spiraltrappan. Just som han, företrädd af Magnhild, som bar det flämtande blosset, hvilket kastade ett egendomligt sväfvande sken öfver den nattliga taflan, satte foten på första trappsteget, stannade han och lyssnade uppmärksamt till ett buller, som hördes från vaktstugan vid vindbryggans landfäste. Bullret tilltog, och plötsligen ljöd ett hemskt dödsskri genom natten på samma gång som slamret af vapen trängde fram till Måns Stigssons öron.

»Är djefvulen lös, eller — —»

Längre kom icke Måns i sin ed, ty en af tjenarne störtade i detsamma fram.

»Nådige herre», ropade han, alldeles utom sig af förskräckelse, »borgen är öfverrumplad af jarlens folk!»

Måns Stigsson släppte genast Ingeborg, så att hon handlöst föll ned på den hårda stentrappan, der hon blef liggande afsvimmad, samt skyndade under de gröfsta eder bort till den plats, der vapenskramlet hördes. Magnhild deremot ilade, så fort hennes gamla ben det tillåto, in i sitt trånga kyffe och riglade omsorgsfullt dörren. Tjenarens berättelse om, att det var jarlens folk, som nalkades, hade på henne utöfvat en stor förskräckelse, ty hennes onda samvete sade henne, att hon, som verk-

tyg åt den elake Måns, icke skulle undgå strängt straff, då rättvisans dagar randats.

Kring spiraltrappan var det mörkt som i grafven och från den afsvimmade Ingeborg hördes icke det minsta ljud.

5.

De fyra förklädda ryttarne hade med junker Sven emellan sig, utan att blifva hindrade, kommit ända fram till vindbryggan. Den var naturligtvis uppdragen, och någon möjlighet att få ned den syntes icke till. Icke heller tycktes det vara rådligt att med våld försöka att bestiga vallarne, bakom och på hvilka Måns Stigssons husfolk, nu förstärkta med en del af Ulfs, nog skulle försvara sig på det käckaste.

Medan junker Sven som bäst höll på att utfundera ett sätt att komma in, hördes en stark röst ofvanifrån:

»Är det du, Sven?»

Anföraren för den af Måns Stigsson utsända truppen hade nemligen detta namn.

Junkern svarade med en stämma, som han försökte att göra så grof som möjligt:

»Ja, visst är det jag!»

»Besynnerligt hvad din röst nu låter olika mot förr», inföll stämman ofvanför porten. »Men det är väl nattluften, som förändrat den, kan jag tro!»

»Du gissar rätt», svarade junker Sven med oförändrad röst.»

»Nå, har du fått fatt i junkern?»

»Ja, han är med här!»

»Lefvande eller död?»

»Lefvande.»

»Det var bra, det», yttrade vakten med förnöjd stämma. »Herr Måns sade just för en stund sedan, att han helst skulle vilja hafva honom lefvande, för att låta honom smaka på luften i källrarne, ha, ha, ha. Han tycker att det är synd om de stackars råttorna, som på

lång tid icke haft någon stek att fröjda sig åt. Ett fördömdt bra påhitt af herr Måns, det der; ha, ha, ha!»

Junker Sven och hans ryttare kunde tydligt höra ett par andra stämmor, som inföllo i skrattet der uppe i vaktrummet.

»Låt bli att skratta så länge», brummade en af jarlens ryttare förargad, »ty slutet på visan blir nog, att ni sjelfva få tjena till föda åt de otäcka djuren, och då tror jag att ni skratta lagom.»

Efter en stunds väntan gnisslade den tunga vindbryggan på sina gångjern, och snart var den nedfäld. I samma ögonblick, som den vidrörde landfästet, red junker Sven och ett par af ryttarne upp på densamma för att hindra dess återuppdragande, medan de andra två afhöggo linorna. Derunder hade junker Sven genom en kort hornstöt gifvit de i bakhåll liggande ryttarne det öfverenskomna tecknet. De sprängde fram med jarlen i spetsen, sprängde med våld den tunga porten och redo under oupphörlig strid in på den stora borggården.

Måns Stigsson och hans stallbroder Ulf hade emellertid, så skyndsamt som tiden det tillät, samlat sina män och voro fast beslutna att försvara sig till sista bloddroppen. Genom att för sina tjenare påpeka det straff, som väntade dem, om de lefvande fölle i jarlens händer, eggade de dem till det våldsammaste motstånd.

Birger Jarl fann alltså Måns Stigsson och Ulf fullt stridsfärdiga. Utan att ens försöka den minsta öfvertalning, började han genast striden. Den blef ytterst hårdnackad. Slutligen måste dock vägriddarne gifva vika.

»Kom, Ulf», sade Måns, »vi vilja förskansa oss deruppe. Dit skall jarlen inte våga att följa oss!»

Men han hade missräknat sig. Birger Jarl och junker Sven, som väl kunde gissa sig till Måns Stigssons plan, skyndade efter honom hack i häl och jagade in de båda stallbröderna i det trånga rum, der Ingeborg förut hållits fången. Då jarlens folk passerade spiraltrappan, anträffade de den unga flickan, som nyss vaknat ur sin svimning, och förde henne afsides. Junkern var så ifrig i sin hämdlystnad mot Måns och Ulf, att han utan att hindra det lät sin brud tagas i förvar af Birger Jarls folk.

»Du ser, att det ingenting tjenar till att du gör längre motstånd», sade Birger, då han väl fått in Måns i det lilla rummet. »Måttet är nu rågadt, och du jemte din stallbroder måste försvinna från jorden!»

Måns Stigssons ansigte förvreds på det ohyggligaste, då han svarade:

»I dina händer skall jag likväl inte lefvande falla, så mycket du vet det!»

»Inte jag heller», ifylde Ulf.

»Det vore besynnerligt», menade jarlen och såg sig omkring så mycket det flämtande skenet från blossen det tillät.

Innan någon kunde hindra det, hade Måns sprungit fram till det lilla fönstret, och just som Birger ropade till sina män att taga fast honom, störtade han sig utföre. Då Ulf ville göra sammaledes, blef han gripen.

Nedifrån hördes ett doft fall, derpå blef allt tyst och de lyssnande kämparne kunde icke höra något mera. Då Måns Stigssons tjenare sågo sin herres sorgliga ändalykt, gåfvo de sig på nåd och onåd. Det gamla röfvarenästet sattes i brand, och härunder omkom Magnhild, som gömt sig så väl, att hon sedermera, hur mycket hon än arbetade, icke kunde slippa ut.

Nästa dags sol belyste endast de rykande lemningarne af Måns Stigssons borg och några dagar derefter fick Ulfs samma öde. Ulf sjelf dömdes, enligt de af Birger stiftade lagarne, fredlös och förlustig allt hvad han egde. Han lefde ett par år derefter, och hittades en morgon död utanför Bjälbo.

Sedan de båda röfvarenästena blifvit förstörda, blef det fred och lugn i trakten. Birger Jarl höll sjelf bröllopet åt junker Sven och Ingeborg och gjorde den unge, käcke mannen till en af sina närmaste.

Så införde Birger Jarl, genom att med kraft och utan skonsamhet vaka öfver att hans lagar höllos i helgd, småningom bättre tider i landet, och hans minne blef sedermera välsignadt af många slägter. I Sveriges historia glänser han såsom en af de kraftfullaste och rättrådigaste män vi egt.

V.

Illdåden på Gälaqvist.

Efter Birger Jarls död, som inträffade år 1266, blef sonen Valdemar ensam styrande. Han var en svag konung utan nödig karaktersfasthet, men i högsta grad begifven på sinliga njutningar.

Ett stort fel hos Birger var att han gaf sina söner, Bengt, Magnus och Erik, så kallade hertigdömen, öfver hvilka de hade rättighet att styra och ställa med all den myndighet, som de kunde. Magnus blef hertig af Södermanland, och är alltså denna den första hertigtitel i Sverige.

Valdemars svaghet och hans ringa intresse för regeringsärendena gjorde att hans bröder slutligen sågo sig om, på hvad sätt de skulle kunna rycka till sig, om just icke hela, så åtminstone en betydlig del af makten. Följderna häraf blefvo de vanliga: öppen oenighet mellan konungen och hans bröder, samt dessemellan möten i och för ingående af förlikning.

Härunder företog konung Valdemar, enligt öflig sed, en pilgrimsfärd till Jerusalem. Vid sin hemkomst fann han landet i fullt uppror, ty hertigarne hade under hans frånvaro så bearbetat folkets och de förnämas sinnen, att de nästan alla tillföllo dem. Men en ganska stor del af allmogen hyllade ändock sin laglige konung. När dertill kom, att de upproriske hertigarne fingo hjelp af danska konungen Erik Glipping, var Valdemars ställning allt annat än fördelaktig.

Konungen hade tågat sina bröder och deras bundsförvandter till mötes, och på skogen Tiveden möttes de båda härarne. Det afgörande slaget skulle just utkämpas, då bud anlände till Valdemar, att den bondehär, på hvilken han satte stor förtröstan, i draget lidit ett svårt nederlag vid Hofva. Detta skedde år 1275. Bestört af dessa tidningar flydde konung Valdemar på ett nesligt sätt, lemnande den öfriga hären åt sitt öde. Det dröjde dock icke länge, förrän han blef tillfångatagen, miste sin makt och fick endast bibehålla landet söder om Göta elf samt titeln af konung. Magnus blef derefter vid Mora stenar utkorad till konung, samt var den förste, som kallade sig Svea och Göta konung.

Hos den afsatte konung Valdemar grodde dock en djup hämdkänsla. Han sökte förbund med utländska makter och lyckades äfven att åstadkomma ett dylikt med den ofvan nämde danske konungen. Det krig, som nu kom till stånd, slutades dock på ett i det hela fredligt sätt genom fördraget i Laholm, år 1278. Genom detta fördrag blef Valdemar utan all hjelp för framtiden och då han såg, att han ingenting vidare skulle kunna uträtta mot sin nu så mäktige broder, afsade han sig alla rättigheter till kronan, hvarefter han drog sig tillbaka och lefde på sina arfgods.

Konung Magnus trodde nu att han tillräckligt befästat sitt välde och började för den skull att föra ett hof, i prakt jemförligt med flere utländska. Dertill antog han i sin tjenst flere utländska herrar och sköt i följd deraf svenskarne tillbaka. Detta alstrade till en början ett tyst missnöje, som slutligen öfvergick till högljudt knotande, aldra sist till handling.

Till sin gunstling hade konung Magnus isynnerhet utkorat en dansk riddare vid namn Ingemar Nilsson, som varit i följe med den holstenska grefvedottren Helvig, då Magnus hemförde henne såsom Svea och Göta drottning.

Denne riddar Ingemar var en illistig och förslagen herre, som brann af begär att hämnas på svenskarne, och för den skull rådde han konungen till allt det ondt var.

Sådant kunde naturligtvis icke de svenske herrarne smälta, hvadan de sammanrotade sig och valde till an-

förare en mäktig man, Johan Filipsson. Denne glödde af hat mot Ingemar Nilsson för alla de oförrätter, som denne gunstling tillfogat icke blott honom sjelf utan äfven det svenska riddarståndet. Han skulle för den skull rödjas ur vägen, det var allmänna meningen.

Af den kungliga borgen Gälaqvist, belägen invid Skara, finnes nu icke det minsta spår. Den har fått dela samma öde som så många andra liknande ställen, och det är endast sagan och sången, som ännu föra minnet af dem till våra tider.

Slottet Gälaqvist var starkt bygdt såsom alla borgar då för tiden, och som det var säte för landets konung, den praktälskande Magnus, också inredt derefter. Dessutom hade det en så stark besättning, att det ganska väl kunde trotsa ett öfverfall från hvilket håll detta än komme.

Det var på höstsidan 1279, som konung Magnus, åt hvilken folket sedermera gaf det vackra och betecknande namnet »Ladulås» derför att han genom den lag, som förbjöd de mäktige att våldgästa hos allmogen, liksom satte ett lås för hans lada, höll sitt hof på borgen Gälaqvist.

I hans följe befann sig då en stor mängd af de utländska adelsmännen, och en förut ej sedd prakt utvecklades. Orsaken dertill var, att drottning Helvigs fader, den holsteinske grefven, hade kommit på besök. Derför ville också konung Magnus visa, att äfven han förmådde täfla med de utländska hofven i präktiga tillställningar.

En dag hade ett präktigt tornérspel föranstaltats. Här täflade många, både svenska och utländska riddare, och för det mesta fingo de sist nämda bita i gräset.

Äfven den högmodige Ingemar Nilsson hade kommit till korta i striden mot en ung svensk riddare, som på inga vilkor ville uppgifva sitt namn. Förtretad häröfver, och lågande af harm öfver det lidna nederlaget, skyndade Ingemar efter sin besegrare, när denne gjorde min af

att aflägsna sig från slottet. Ingemar upphann honom på vindbryggan.

»Niding», ropade han, skummande af raseri, »är du son af en gäfträl, eftersom du ej töres att komma fram med ditt namn?»

»Det der låter illa i din mun, eländige lycksökare», svarade den unge riddaren. »Men jag får nu förkunna dig, att din lifstid ej kommer att räcka så länge, och på det att du ej må glömma Johan Filipssons ord, så se här!»

Med dessa ord slungade den svenske riddaren med kraftig och öfvad arm en tung jernhandske rakt i danskens ansigte. Slaget var så våldsamt att två tänder slogos ut, och det var äfven nära att dansken störtat från hästen.

Men Johan Filipsson red sina färde, under det han ännu en gång med hög stämma förkunnade Ingemars snara död.

Alldeles utom sig af blygsel och förbittring skyndade Ingemar Nilsson upp till konungen. Hela hofvet var församladt, då riddaren trädde in.

Blodet strömmade från hans mun, och hela kroppen darrade af vrede då han sade:

»Se, herre konung, detta har jag fått derför att jag troget tjenat dig. För sådan lön gaf jag mig dock icke i din tjenst.»

»Hvem är gerningsmannen», sporde kung Magnus och bleknade af vrede!

»Johan Filipsson.»

»Är du säker på det?»

»Ja. Väl såg jag icke hans anlete, men jag kände igen rösten. Dessutom yppade han sjelf sitt namn.»

En af de svenske herrarne, som inom sig sjelf fröjdades öfver den hatade danskens nederlag inom skranket, gjorde nu denna spetsiga fråga:

»Var det samme hurtige yngling, som kastade dig, Ingemar Nilsson, af hästen?»

»Den frågan besvarar jag icke», inföll Ingemar starkt rodnande, och äfven konung Magnus gaf genom ord och åtbörder sin missbelåtenhet tillkänna.

»Jag fordrar att den brottslige straffas», fortfor Ingemar.

Ett högljudt sorl uppstod bland de svenske herrarne vid dessa danskens ord, och det var endast konungens närvaro, som gjorde att Ingemar icke blef utkastad. Då sorlet tystnat, steg en af svenskarne, en gammal gråhårig riddersman, fram och sade:

»Eftersom du gått så långt i oblyghet, Ingemar Nilsson, att du djerfves anklaga den man, som besegrat dig i ärlig strid och sedan på öfligt riddarbruk kastat sin handske så, som en svensk riddare skall göra det, så vill äfven jag spörja hvad du gjort för godt, eftersom du tröstar på konungens nåd. Annat än illdåd har du ej haft för dig, och de så nesliga, att vore du svensk, lefde du ej en timme till. Vill du, konung Magnus, som ju är en svensk konung, taga parti för denne utländing, som lik en pojke hänger efter dig och alls icke uppför sig som en man, då må vi svenskar också draga hädan för att slippa se de dåligheter, som städse öfvas af denne lycksökare och hans likar!»

Det der var ord, som gingo djupt. Också följde derpå ett högt rop och vapenslammer af alla utländningarne, som naturligtvis togo Ingemars parti. Det var till och med nära att ordvexlingen öfvergått till handgemäng, då konung Magnus reste sig och äskade tystnad.

Han talade länge till utländingarnes försvar, menade att det var med deras hjelp som han nu satt på Sveriges tron, och slutade med dessa ord:

»Derför bjuder också tacksamheten, att desse gode herrar, som bistått mig, också få sin lön!»

De svenske herrarne reste sig samfäldt och lemnade salen. Men i dörren vände sig den gamle gråhårige riddaren om och sade med tonvigt på hvarje ord:

»*Ja, de skola få sin lön, synnerligast Ingemar Nilsson!*»

Något öfver en mil norr om Gälaqvist låg Johan Filipssons gård. Dit redo de missnöjda svenska herrarne och funno der före sig en stor samling af riddersmän

med deras följen. Sedan de omtalat hvad som händt på Gälaqvist, sade Johan Filipsson:

»Genom kunskapare har kommit till min kännedom, att konung Magnus i morgon skall företaga en färd till Skara. Då tyckes mig tillfället vara gynsamt för oss att utföra det, som vi nyligen afhandlade.»

»Godt», sade en riddare, »men hur skola vi slippa in i borgen?»

»Låt mig sörja för det», menade värden.

Efter denna öfverenskommelse blef det mycket drucket och skämtadt, och midnatten var redan förbi, då de svenska herrarne gingo till hvila, sedan de först tillsagt sitt folk att noga bespeja trakten. Ty de trodde att de, efter hvad som händt på Gälaqvist, icke kunde vara säkra för konung Magnus.

Den kunskapare, som berättat för Johan Filipsson om konungens förestående resa in till Skara, hade talat sanning. Det var för att afdöma några angelägna tvistefrågor, som konungen begaf sig dit. Och som den tidens monarker både för säkerhetens och ståtens skull icke reste utan stort följe, så lemnades på Gälaqvist blott en ringa del af besättningen qvar till den holsteinske grefvens betjening.

Ingemar Nilsson hade, qvald af bitter oro, enträget begärt att få medfölja konungen, men grefven, som gerna trifdes i den stortalande danskens närvaro, hade å sin sida begärt att få hålla honom qvar. Och som konung Magnus heldre lyssnade till svärfadrens än till gunstlingens anhållan, så blef den senares afslagen. Ingemar mumlade några ord af harm och drog sig för tillfället tillbaka.

Härunder rann en tanke plötsligt upp i hans själ. Hvarföre skulle han envisas att längre stanna qvar på den hotade platsen? Han hade ju roffat till sig egodelar nog för att med dem kunna lefva ett furstligt lif i sitt hemland! De sista händelserna förespeglade honom ett sorgligt öde, om han stannade qvar.

Till den ändan yppade han allt för en af de trogne tjenare, som följt honom från Danmark, och denne började i följd deraf genast sina förberedelser.

Det började lida mot aftonen, då konungens svärfader lät kalla Ingemar Nilsson till sig.

»Hvad är det för ryttare, som jag hela förmiddagen sett rida omkring borgen», sporde han?

»Hvad, hvad för ryttare», skrek Ingemar och ryckte till.

»Hvad går åt er, tappre riddare», utbrast grefven ironiskt.

»Ingenting, ingenting!»

Ingemar började att mäta den stora salen med häftiga steg. Han var djupt upprörd och upprepade gånger ryckte han svärdet häftigt ur skidan, liksom för att försvara sig mot anfall. Slutligen stannade han vid ett af de fönster, hvarifrån utsigten öfver slätten var fri och vidsträckt.

»Se, der äro de», ropade han, och hans ansigte blef nästan askgrått. »De komma — — —»

Utan att fullborda meningen störtade han på dörren.

Grefven såg efter honom med förvåning och harm. Han skulle just ropa den fege gunstlingen tillbaka, då ett starkt buller kom honom att kasta ögonen utåt.

Han såg då hur vindbryggan gick ned och de främmande ryttarne med dragna svärd redo öfver den. Då började äfven han frukta något obehagligt och begaf sig för den skull, så skyndsamt hans ålder det tillät, till en annan del af slottet.

Johan Filipsson hade emellertid i spetsen för de sammansvurne skyndat in på borggården, sedan han fängslat de af besättningen, som ville göra motstånd. Då han sporde efter grefven och Ingemar Nilsson, pekade en ryttare på en karl, som just i detsamma med hastiga steg skyndade snedt öfver borggården. Herr Johan igenkände i honom genast den hatade gunstlingen.

Med ett par sporrhugg dref han fram sin häst till Ingemars sida. Dansken ville skynda undan men gensköts af den gamle gråhårige riddaren.

»Nu ändtligen» ropade denne och svängde sitt långa slagsvärd. »Tag der lönen för alla dina illgerningar!»

Slaget föll och klöf nästan helt och hållet Ingemars hufvud. Utan att yttra ett enda ljud sjönk konungagunstlingen liflös till marken.

Den holsteinske grefven hade varit åskådare af detta, och darrande för ett liknande öde skyndade han att gömma sig. Han kom dock icke långt, förrän han mötte de anstormande svenskarne.

»Ni är från detta ögonblick vår fånge», sade Johan Filipsson och trängde in på den gamle grefven.

»I glömmen att jag är konungens svärfader, och att han nog skall veta hämnas denna oförrätt», svarade holsteinaren högdraget.

Ingen svarade härpå. Men på en vink af herr Johan framträdde några handfasta ryttare och togo grefven med sig.

Derpå bar det af i sporrstreck öfver vindbryggan igen.

Den vrede, som konung Magnus erfor, då han vid hemkomsten fick kunskap om det listiga öfverfallet, gunstlingens död och svärfadrens fångenskap, var till en början stormande häftig. Han lugnade sig dock småningom och föresatte sig att noga passa på ett tillfälle att utkräfva hämd.

Konung Magnus var en klok och förståndig herre, som särdeles väl kunde dölja sina verkliga tankar under ett leende och gladt ansigte. Visst smärtade det honom att på detta sätt nödgas förställa sig och visa sig vänlig mot dem, som han aldra helst skulle velat bringa om lifvet, men han insåg ganska väl, att detta var det enda sättet att en gång slutligen uppnå sina planers fullbordan. Dessutom hade han vunnit tillräckliga lärdomar om lyckans obeständighet af de fordna inbördes krig, i hvilka han deltagit, för att icke vilja för en i grund och botten så ringa sak som en dansk riddares död sätta sin krona, kanske sitt lif på spel. Han tyglade för den skull sin vrede och visade sig särdeles mild och efterlåten mot dem, som verkstält det lömska öfverfallet på Gälaqvist.

Så hade ett år gått till ända temligen fredligt. Under tiden blef den holsteinske grefven, hans svärfader, frigifven. Då kom en dag ett bud till Johan Filipsson och inbjöd honom och hans forne deltagare i öfverfallet till ett gästabud på Gälaqvist.

Johan Filipsson höll just ett dylikt på sin gård, när budet anlände. Sedan han afhört budbärarens ord till slut och gifvit befallning om, att han skulle väl förplägas, sade han, under det ett småleende krusade hans läppar:

»Det hjelpte ändå. Konung Magnus har ändrat sinne.»

Bland gästerna befann sig en åldrig riddar Sune, en af upphofsmännen till komplotten mot Ingemar Nilsson. Det var en slug och förutseende herre, som redan många gånger förut varit svårt invecklad i stridigheter med högre stående. Under den nyss slutade brödratvisten hade han troget stått på konung Valdemars bästa. Derför anade han, att han icke just hade något godt att vänta af brodren. När Johan Filipsson slutat, sade derför riddar Sune:

»Nog tyckes konungens inbjudning vara god och vänlig, men jag aktar icke derpå.»

»Hur så», ropade de församlade och fäste sina blickar på talaren.

»Jo, emedan derunder säkerligen ligger en snara förborgad.»

»Omöjligt», utbrusto alla samfäldt.

»Omöjligt», upprepade Sune, under det ett hånfullt leende krusade hans läppar, »hvarför skulle det vara omöjligt. Svek och list äro de verktyg, med hvilka Birger Jarls söner haft och ännu hafva för afsigt att ytterligare befästa sin makt. Den, som tror honom, må gå till hans gästabud, jag blir derifrån.»

Med dessa ord stötte Sune sin bägare så våldsamt i bordet, att vinet spildes ut.

»Men», inföll en annan i sällskapet, »jag kan ej tro dina ord, riddar Sune. Väl är du gammal och erfaren i många saker, men du ser bestämdt galet. Hur vänlig har icke konung Magnus visat sig på senare tider! För några dagar sedan mötte jag honom och hans följe; han

helsade mig vänligt och förde mig till Gälaqvist, der han under dryckeslaget tydligt visade och äfven sade, att han fullkomligt glömt hvad som händt. Ja, han prisade äfven lyckan, som så beskärt, att han blifvit af med den danske riddaren, af hvilken han i framtiden sade sig icke hafva spått det godt var. Nej, konung Magnus har säkerligen redan glömt allt, och derför är jag sinnad att följa dig, Johan Filipsson, till gästabudet i morgon!»

»I kortsynte!» utbrast Sune vred. »När hafven I funnit ordhållighet hos konungarne och de mäktige!»

»Du öfverdrifver», sade en annan riddare. »Icke får du döma alla lika!»

Sorlet och larmet af de tvistande riddarne tilltog allt mera i styrka. Slutligen gjorde Johan Filipsson ett slut derpå, i det han sade:

»Den, som följer med till gästabudet, höje sin bägare och dricke konung Magni skål!»

Alla gjorde så med undantag af Sune. Vredgad reste denne sig upp, stötte med kraft bägaren i bordet och sade:

»Det grämer mig storligen att män ega så liten klokskap. Jag hafver varnat eder; nu går jag med den vissheten att aldrig mera få återse eder i detta lifvet.»

Med dessa ord närmade sig riddaren långsamt dörren, liksom väntade han att blifva återkallad, men när detta ej skedde, trädde han ut och red genast derifrån med sitt följe.

På slottet Gälaqvist gjordes allt i ordning till ett storartadt gästabud, hvars like ej norden hade skådat. En mängd utländska saker hade i förväg införskrifvits och konung Magnus hade påbjudit, att all möjlig stât skulle iakttagas.

På utsatt dag kom en stor skara riddare tillstädes. Kämpalekar anställdes så länge dagsljuset varade; derpå samlades alla kring dryckesbordet.

Glam och skämt aflöste tidt och tätt hvarandra ända till midnatt.

Då larmet var som högst, reste sig konung Magnus upp och äskade ljud. Hans ansigte, som förut varit leende och gladt, antog i detsamma en dyster prägel.

»Svaren mig på en fråga», utbrast han och såg sig omkring. »Hvad straff förtjenar den, som nesligt öfverfaller och bringar män om lifvet?»

Denna fråga slog ned som en bomb bland de närvarande.

»Hvad menar du konung», sporde en af hans män.

»Du skämtar bara med ditt spörjsmål», stammade Johan Filipsson, hvilkens tunga började bli sladdrande af det myckna drickandet.

»Jag skämtar ej», svarade konung Magnus och gaf herr Johan en så vred blick, att han med ens blef nykter.

Dryckeskämparne hade samfäldt rest sig. Johan Filipssons vänner samlade sig omkring honom, och mången af dem beklagade i sitt hjerta, att de icke lydt gamle Sunes råd, ty i en handvändning fingo de ögonen öppna för konung Magni egentliga mening med gästabudet.

»Du har lofvat oss frid», sade Johan Filipsson och vände sig till konungen.

»Och det är i förlitande på dina ord som vi kommit hit», ifylde en annan.

Konung Magni ansigte ordentligt förvreds af ilska, då han svarade:

»Hur hafven I betett eder mot mig? Då jag var frånvarande, inträngden I hit, mördaden på ett lömskt sätt min trognaste vän, Ingemar Nilsson, och bortförden min gamle svärfader i fångenskap. Och ändock viljen I att jag allt framgent skall vara eder vän. Hur kortsynta I dock ären! På detta tillfälle har jag länge rufvat för att kunna utkräfva en blodig hämd, och den skall icke heller uteblifva!»

Med dessa ord klappade konung Magnus ett par gånger i händerna. Straxt uppslogos dörrarne och en svärm af ända till tänderna beväpnade kämpar störtade in. På en vink af konungen störtade de sig öfver Johan Filipsson och hans stallbröder. Och ehuru dessa gjorde rätt tappert motstånd, blefvo de dock snart öfvermannade och dräpta.

På sådant sätt hämnades konung Magnus Ladulås sin gunstlings död och sin svärfaders fångenskap, och i långliga tider derefter gick talet derom bland folket.

Men slottet Gälaqvist miste snart sin prakt; borgen fick år efter år förfalla, och nu finnes af den icke något spår mera än det historiska minnet.

VI.

Torgils Knutsson.

Ingen finnes, som lär kunna bestrida att Magnus Ladulås gjort vårt land rätt mycket godt, såväl i yttre som inre hänseende. Han så att säga nästan omdanade det till hvad det nu är. Religionen hade i honom en varm beskyddare, hvarjemte han gaf en fastare form åt det nyligen inrättade riddarväsendet. Det är också honom, som vi hafva att tacka för att Gotland, medelpunkten för Östersjöhandeln, slöt sig närmare intill Sverige. Konung Magnus dog år 1280 och efterlemnade tre söner, Birger, Erik och Valdemar.

Af dessa blef den först nämde, som också var den äldste, fadrens efterträdare på Sveriges tron. Men som han ännu var minderårig, då Magnus gick till sina fäder, insattes den tappre och fosterlandsälskande marsken Torgils Knutsson till de unga hertigarnes förmyndare.

Under hans förmyndareskap upphjelptes landets inre tillstånd. Dess gamla lagar samlades, och följden deraf blef den så kallade Uplandslagen, som antogs år 1296.

I sitt förhållande till kyrkan var Torgils Knutsson en mäkta sträng herre, som med kraft och allvar sökte hämna de missbruk, som insmugit sig. Den herskande kyrkan hade under den flydda tiden vetat att tillskansa sig en oerhördt stor makt och myndighet och satte sig till och med icke så sällan upp mot det verldsliga regementet. Detta kunde Torgils Knutsson ej tåla, och för

den skull tog han kraftigt itu med de vördige fäderna. Att detta tilltag skulle alstra missnöje och hat var naturligt. Också kom ifrån romerske påfven Bonifacius VIII en sträng bannlysningsbulla. Den blef dock utan den vanliga följden. Marsken rättade sig ej derefter utan fortfor att lika strängt som tillförne hålla räfst med prester och munkar.

Detta om det inre.

Hvad det yttre beträffar, så var Torgils Knutssons regering icke utan lysande krigsföretag, i hvilka han sjelf deltog med stor tapperhet och mandom. Dessa härnadståg gälde ursprungligen det ryska riket, hvars makt år efter år tillväxte. Torgils' mening var att, på samma gång han fullbordade Birger Jarls och Erik den heliges verk att omvända de ännu hedniske finnarne, också utestänga ryssarne från Östersjön genom att under svenska kronan lägga provinserna kring Nevan och Ladoga. Detta lyckades honom också.

År 1298 blef konung Birger myndig, men han lät dock den käcke marsken ännu en tid föra regeringen.

Kungens båda bröder Erik och Valdemar hade ärtt sina förläningar, hertigdömen, och regerade der med all den myndighet, som dem tillkom. Men de besjälades också af den tidens hersklystnad. Denna känsla, så berömvärd när den manar till något godt och ädelt, men likaså usel och afskyvärd när den endast ammar brott och skuld, hade isynnerhet så bemäktigat sig hertig Erik, att han för den icke fick ro hvarken natt eller dag. Visserligen måste han och hans broder på Aranäs i Vestergötland högtidligen svära konung Birger trohet, men den eden var det beklagligtvis icke mycket bevändt med. De båda hertigarne begåfvo sig till Norge till dess konung Håkan, med hvilkens dotter Ingeborg hertig Erik redan förut blifvit trolofvad.

Konung Håkan lofvade dem skydd och hjelp och han höll äfven sitt ord, fastän det föga gagnade hvarken honom sjelf eller dem det gälde. Den norska hären inföll i Sverige och intog efter åtskilliga småstrider landskapet Dal (nu varande Dalsland), men då konung Birger

mötte dem med en stark och välrustad här, måste de afstå från vidare krigsföretag.

Efter ett afhållet fredsmöte erhöllo hertigarne sina förläningar tillbaka.

Ofvan nämdes om konung Magni andra son i ordningen, hertig Erik, att han var mäkta hersklysten i sina tänkesätt. Denna känsla ingöt han också hos brodren, hertig Valdemar. Ändamålet med deras täta sammankomster, om hvilka konung Birger på lång tid icke hade den ringaste aning, var att träffa förberedelser till Torgils Knutssons störtande. Det ville ofantligt mycket till, ty riksmarsken hölls i stor gunst hos konungen, emedan han visat sig som en man med hjertat på rätta stället, okufligt tapper, samt i högsta grad tillgifven konungen, hvarförutom han ända till hängifvenhet älskade sitt fädernesland. Birgers handlingssätt i denna sak visar för den skull den svartaste otacksamhet mot den, som han hade att tacka för att han satt så säkert på svenska tronen. Det lyckades nemligen hertigarne att genom allehanda konster och knep få Birger insöfd i den föreställningen, att det var Torgils, som varit orsaken till oenigheten mellan dem och konungen.

Det var en härlig dag på eftersommaren år 1306. Solen brände icke så tryckande hett; en sval vind svepte öfver fälten.

På Lena i Vestergötland, en stor och präktig gård, som tillhörde Torgils Knutsson, satt denne redlige svensk i fred och lugn, omgifven af sin familj. Efter de många krigstågen, ur hvilka han alltid gått såsom segrare, behöfde han hvila sig en tid för att hemta nya krafter till stundande företag. Sådana var det ej ondt om i denna oroliga tid; krigsfejder från årets början och till dess slut, antingen inom eller utom landet, det kunde hvar och en vänta.

Solen lutade mot sin nedgång, arbetarne började att flocktals återkomma från denna dagens bestyr för att njuta den behöfliga hvilan till fortsatta ansträngningar.

På en liten bänk utanför hufvudingången till gårdens manbyggnad suto riksmarsken, hans hustru och en dotter, en fager tärna i ungdomens vår. Herr Torgils' lynne, som dagarne förut varit ganska jemt och gladt, hade plötsligt blifvit dystert och nedstämdt, utan att han kunde göra sig reda för orsaken dertill.

Sedan hans trogna maka, en öm deltagarinna i hans glädje såväl som i hans sorger, en stund betraktat sin grubblande herre och man och länge förgäfves väntat på att få några ord ur hans mun, sade hon:

»Mig tyckes, som om något ovanligt tillstundade.»

Herr Torgils endast nickade stumt.

»Och jag hade en så besynnerlig dröm i natt», inföll dottren.

»Barn, rätta dig ej efter sådant», utbrast nu marsken och for med handen öfver skägget, »drömmar betyda rakt ingenting.»

Mor och dotter nickade nästan omärkligt åt hvarandra, liksom ville de säga: »hvad de betyda veta vi bäst sjelfva».

Efter en stunds tystnad fortfor marsken:

»Många rykten hafva kommit till mina öron, rykten om, att hertigarne söka att på alla sätt förklena mig hos konungen. Nåväl», fortsatte han och hans ögon glänste af hänförelsens eld, »må de försöka det; deras onda uppsåt skola ändå misslyckas.»

»Tror du det fader», svarade dottren och lade sin ena hand på Torgils' arm.

»Ja visst tror jag det», utbrast herr Torgils och såg förvånad på den unga flickan, ty tonfallet i hennes röst förekom honom så besynnerligt. »Men hvarför spörjer du så!»

»En aning, som — — —.»

»Slå bort aningarne», afbröt fadren och klappade smeksamt den vackra dottrens friska kinder. Aningar hafva ingenting att betyda.»

»Månn' tro det», hviskade hans maka och såg på mannen med en öm blick.

»Helt säkert. Under sista kriget besjälades jag stundtals af aningar, men de betyda rakt ingenting. Men»,

fortfor han och blickade forskande in i makans ögon, »hvad anen I då?»

»Jo, rent ut sagdt, att hertigarne anstifta något ondt emot dig och ditt lif»

Marsken skrattade, ehuru icke på sitt forna glada sätt. Slutligen sade han:

»Så I talen! Om hertig Erik och Valdemar hafva ondt i sinnet emot mig, så skall nog icke konung Birger tillåta dettas verkställande. Dertill har jag tjenat honom alltför länge och troget. Drifven alltså bort dessa dystra tankar.»

Marsken försjönk åter igen i djupa grubblerier, hvarur han väcktes af makans röst:

»Hvar har du tänkt att vi skulle tillbringa julen?»

»Den tanken har ännu icke föresväfvat mig, men hvarför spörjer du så?»

Hustrun nämde några ord om tillrustningar och dylikt men afbröts tvärt af dessa ord:

Till julen är det ännu så långt, att vi nog hafva tid att öfverlägga om huru vi skola tillbringa den. Dessutom är det ju icke säkert om vi få lefva då; vi kunna allesammans vara döda.»

»Deri har du rätt», hviskade hustrun undfallande.

»Det börjar att bli kyligt», fortfor marsken; »jag tror att vi gå in.»

Den ädle riddersmannen, konung Birgers säkraste stöd, reste sig, stödd på makans arm, för att inträda i byggnaden, då en tjenare i detsamma störtade in och med andan i halsen berättade att ett stort följde nalkades gården. På slutet tillade han:

»Det tyckes vara förnämt folk, ty harnesken blänka, och en ansenlig hop svenner följer efter.»

Utan att kunna göra sig reda för orsaken, vexlade marsken och hans maka en snabb blick. Underrättelsen om att främmande nalkades hade något förvånat dem. Förvåningen blef dock ännu större, då en annan tjenare omedelbart derefter förtäljde, att främlingarne icke voro några andra än hertigarne Erik och Valdemar.

»O, min aning, den har då icke bedragit mig», utbrast marskens ädla maka, i det hon dolde ansigtet i händerna.

»Sansa dig, hustru», inföll herr Torgils. »De komma väl blott och bart till gästning.»

»O, nej, nej, detta besök bådar intet godt!»

»Marskens hustru och dotter trädde derefter in i huset, medan Torgils gick hertigarne till mötes. Förr än han hunnit fram till dem, störtade en tredje tjenare emot honom med detta utrop:

»Herre, de komma i ond afsigt!»

»Hur så», menade herr Torgils och tog ett steg tillbaka, bestört af tjenarens utseende.

»Jo, hör på. När konungens bröder väl kommit inom muren, togo de vaktstugan i besittning, och då gamle Adils ville neka dem inträde, höggo de ned honom.»

»Är detta sanning», sporde marsken, i det han for med båda händerna öfver ansigtet.

»Ja, nådige herre; hvart enda ord är sanning.»

I detsamma kommo hertigarne framridande i spetsen för sitt ansenliga följe. Erik kastade vilda blickar omkring sig, och då han varseblef Torgils, som helt lugnt stödde sig mot sitt svärd, sporrade han sin häst och skulle ridit öfver marsken, om denne ej i god tid dragit sig åt sidan.

Den ädle marskens ansigte mörknade af harm, då han såg hertig Eriks ondskefulla leende, och då denne flåsande stannade hästen, sade Torgils:

»Huru kommer det till, att I, herre, framträder på detta sätt?»

»Det skall du snart få veta», svarade hertigen vredgad. »På konungens befallning taga vi dig, marsk Torgils Knutsson nu till fånga.»

»Och du skall genast följa oss», ifylde hertig Valdemar.

»Men hvarför detta våld», frågade marsken stolt.

»Det får du veta, när du kommer till Stockholm.»

»Hvarför icke så gerna här?»

Hertig Erik hånlog bittert, då han svarade:

»Hvarför unnar du ej frid mellan oss och vår broder, konungen.»

Bestört svarade Torgils:

»Hvad är det för ord I talen? Hafver jag stiftat ofrid mellan eder?

»Ja.»

»Nej! Detta är den vidrigaste lögn, som någonsin kommit ur en mans mun. Jag har städse rådt konung Birger till endrägt och försonlighet, derpå tager jag Gud, den allsmäktige till vittne», svarade den redlige mannen och upplyftade bestyrkande den högra handen mot himmelen.

»Det tjenar till ingenting, att du bedyrar detta», svarade hertig Erik och skakade sitt långa svärd, »ty vi veta att det är du och ingen annan, som stält till och underblåst oenigheten mellan oss. Och hade vi ej konungens stränga befallning att skona dig till lifvet, skulle du ej se denna dags sol gå neder. Gripen honom och binden fast honom under den starkaste hästens buk. På sådant sätt skall han få göra resan till Stockholm.»

Torgils' ansigte blef hvitt som snö, icke af fruktan, ty den som redligen uppfyller sitt åliggande, han behöfver ej frukta någon annan än Gud, men det var harmen öfver den skymf, som tillfogades honom, som kom honom att skifta färg.

»Herre», sade han med stor ansträngning, »jag skall godvilligt följa eder, eftersom det är konung Birgers befallning, men tillåt mig dock först att taga afsked af min hustru och mitt barn?»

Hertigarne voro ense om att bevilja denna billiga anhållan, då en riddare, som var Torgils' afundsman och en lumpen person, inföll:

»Gifven I honom den tillåtelsen, så gören I säkerligen det I fån ångra!»

»Hur så», menade hertig Erik.

Torgils' afundsman fortfor:

»I kunnen ju icke veta, hvilka smyghål som här finnas, och hvem borgar för, att icke marsken skall begagna sig af dem för att komma undan!»

»Derför borgar mitt riddarord», svarade herr Torgils stolt. »Jag är icke en sådan feg och ärelös stackare som du!»

Utan tvifvel skulle ett envig uppstått mellan de båda riddarne, om icke hertigarne i tid lagt sig emellan. Förgäfves störtade marskens hustru och dotter, som med förfäran åsett uppträdet, till hertigarnes fötter; deras tårar och böner hjelpte icke. Med smärta och harm måste de åse, huru den ädle Torgils Knutsson först misshandlades af de råa knektarne och derpå fastsurrades under den starkaste hästens buk, för att på detta nesliga sätt föras den långa vägen till hufvudstaden.

»Hustru», sade marsken med stark stämma, »jag trodde min konung om bättre, men jag hafver bedragit mig. Må du aldrig, och mån aldrig heller I, mine tjenare, hädanefter förlita eder på en konung!»

»Han hädar vår broder», ropade hertig Erik och slog fegt den bundne marsken i hufvudet med svärdsfästet, så att blodet strömmade utefter marken.

»Nu töres I misshandla mig, då jag är värnlös», sade marsken bittert. »Vore jag fri, skulle I ej våga göra detsamma.»

Hertig Erik blef något skamflat vid dessa marskens ord och drog sig några steg tillbaka.

Då marsken blifvit säkert fastbunden gaf hertig Valdemar tecken till uppbrott, och utan att akta på makans och dottrens tårar redo hertigarne med sitt följe och fången ut från Lena gård samt togo vägen till Stockholm.

Det finnes ingen handling, som är mera egnad att föra tankarne till otacksamheten hos dem, som makten hafva, än just den, som begicks mot den ädle Torgils Knutsson. Han arbetade hela sitt lif för sitt fosterlands framåtskridande, såväl i yttre som i inre hänseende, och hvad lön fick han derför? Historiens omutliga röst säger, att han på det nedrigaste sätt behandlades, ställdes inför rätta och dömdes till döden genom halshuggning, derför att han, enligt hertigarnes anklagelser, var orsaken till den oenighet, som rådde mellan dem och konungen. Men detta var en af de svartaste lögner, som någonsin gått öfver en menniskas läppar.

Marsken försvarade sig med den största käckhet, men det hjelpte icke. Konung Birger hade i sin förblindelse

och godtrogenhet att lyssna till brödernas ord en dag underskrifvit dödsdomen och den gick i fullbordan år 1306, utan att Torgils Knutsson kom i tillfälle att återse hustru och barn.

Men straffet för detta nidingsdåd, ett af de gemenaste, som vår historia har att framvisa, kom snart. Nemesis vakade. Icke fullt elfva år efter Torgils Knutssons död stod det så kallade »Nyköpings gästabud». De ränksmidande hertigarne blefvo här fängslade och lefde ungefär ett halft år derefter. De dogo af hunger i fängelset.

VII.

Kas, kas, kas!

Stridigheterna mellan konung Albrekt och den danska drottningen Margareta hade börjat. Den största osäkerhet var rådande i landet, både till lif och egendom.

Historien har många och stora fel att tillvita den nämde konungen. Ett af de största var, att han förnämligast omgaf sig med sina landsmän tyskarne, som, när de en gång väl kommit till väldet, icke allenast bemötte svenskarne med det starkaste öfvermod och hån, utan äfven förforo med dem på ett särdeles våldsamt sätt. Vi vilja här endast påpeka de bekanta morden på Käpplingeholmen, efter hvilken ogerning ett minnesmärke ännu fins qvar i den höga, med inskription försedda stenpelare, som för närvarande har sin plats på Pelarbacken på Södermalm. Af de trenne pelarne, som ursprungligen upprestes såsom ett försoningsoffer af Stockholms tyske borgare, hafva två förstörts af vandaliserande händer, och återstår således endast den ofvan nämda, men också den i hoplappadt skick.

Tidens oro och månheten om att dels bevara sina tillhörigheter, dels tillskansa sig andras, alstrade naturligtvis en mängd företag af olika, alltid dålig beskaffenhet. Vägar och stigar voro uppfylda af röfvare, mordbrännare och allehanda löst folk, som traktade efter nästans lif och gods, och på sjön huserade fetaliebröderna ensamma och ostörda, medan deras landsmän, hättebröderna (de stock-

holmska tyskarne, som erhållit detta tillnamn efter de mössor, som de buro) ständigt höllo hufvudstadens invånare i fruktan.

Fetaliebröderna hade fått sitt namn deraf, att de med makt sökte införa lifsmedel (vitalier, fetalier) till den belägrade hufvudstaden. De voro egentligen sjöröfvare, som togo nämda undsättning till förevändning för sina rofferier.

Tyskarne kallades af landsbefolkningen, för deras rofgirighets skull, garpar, och i en gammal visa, af hvilken här nedan ett utdrag göres, utmålas de på följande sätt:

»Fick han kogerbössa med pilar uti,
då måste bonden till skogen ju fly.
Spänne i bältet och krusadt hår,
rostadt svärd och stålhandske vid lår.
Rider i gård och går i stuga,
vill den fattige bonden truga.
'Hustru, hvar är din unga höna,
den skall du ej längre för mig löna (dölja).
Ligger hon gömd under bänk eller pall,
bär henne fram med äggen all.
Har du ej mer än enda gås,
den skola vi hafva i qväll till kräs (stek).'
Han låter upptända väl femton ljus
och dricker och skrålar i fullan dus.
Det månde de ädla bönder sörja
att legodrängar slik lek uppbörja».

De mest fruktade bland dem var mäster Hugo, en mäkta förslagen man, men dertill grym och ondskefull.

Han hade tillförne varit bosatt i Stockholm och en af de ifrigaste anstiftarne till de ofvan nämda käpplingemorden. Derför var han så grundligt hatad och afskydd af hufvudstadens svenska befolkning, att han slutligen såg sig nödsakad att en mörk natt fly sin kos för att rädda sitt lif. De svenske borgarne slogo nemligen i hemlighet efter honom och hade gått ed på att döda honom, hvar han än träffades. En afton fingo de honom fatt på Gråmunkeholmen, och det lyckades honom endast att med knapp nöd rädda sig till rådhuset, hvarifrån han ett par timmar derefter hjelptes på flykten.

Men då han kom ut på strömmen, lyfte han båda händerna mot den mörknande himmelen och svor en dyr ed att hämnas grufligt, på hvad sätt han än kunde.

Deretter begaf han sig öfver till Tyskland och samlade der fartyg och manskap, och detta sistnämda var icke svårt att erhålla, då hoppet om rikt byte och äfventyr eggade den lösa befolkningen — som hade mycket att vinna men intet att förlora — att försöka sig på allt. Sedan allt var förberedt, lastade han sina åtta skepp med lifsförnödenheter och seglade norrut i akt och mening att söka undsätta Stockholm, och äfven i den förhoppningen att få ett gynnande tillfälle till hämd på de män, som varit orsaken till hans flykt från Sverges hufvudstad.

Till en början hade mäster Hugos flotta otur. Storm och lindriga vindar fördröjde den, och en gång var den nära att förlisa vid Karlsöarne vid Gotlands sydligaste spets, och i följd deraf ankom han icke, oaktadt han seglat från Tyskland på eftersommaren, till Stockholms skärgård förr än senhösten inbrutit och isen redan börjat fängsla de svallande vågorna. Han hade icke heller hunnit långt innanför Sandhamn, då han fann sig infrusen.

Väl svor mäster Hugo och gormade väldeligen öfver denna olycka, som med ens drog ett så groft streck öfver hans planer, men icke tjenade det till någonting. Huru morsk och öfvermodig han än var, kunde han dock icke rå på elementen.

Försigtig, som han äfven var, lät han från de kringliggande holmarne föra massor af träd till flottan. Af dessa bygde han en hög vall, lade der ofvanpå snö och slog derefter vatten på denna. Kölden var stark, och snart såg sig mäster Hugo tillräckligt skyddad mot hvarje anfall.

«Ja, nu må svensken komma», sade han och gnuggade förnöjd händerna. »Öfver dessa vallar skall det bli honom omöjligt att klättra, egde han ock kattens klor.»

En afton några dagar derefter kom en skärgårdsbo in till hufvudstaden. Det var mörkt på gatorna, och endast från ett fåtal hus lyste det ljus. Invånarne hade synbarligen gått till hvila.

Medan skärgårdsfiskaren sålunda vankade omkring, sökande efter ett herberge, träffade han på Stortorget en karl, som med stora steg skyndade mot Svartmangatan. Fiskaren tilltalade honom sålunda:

»Om I ären en ärlig svensk, så visen I mig hvar jag skall få herberge. Det är kallt att gå ute i natt.»

»Sannt, min vän», svarade den tillfrågade. »Hvarifrån kommer du?»

»Från skärgården.«

»Hvad nytt derifrån?

»Mycket herre!»

»Jaså, kom då med mig hem, så skall jag ge dig herberge, men med vilkor att du talar om nyheter för mig.»

Fiskaren blef glad och lofvade hvad den andre begärde.

Hemkommen till köpmannen Thorsten Jörgenson, ty det var denne rike och ansedde man, som fiskaren råkat på Stortorget, berättade den sist nämde, sedan han i rikligt mått fått stilla sin hunger och törst, om de tyska fartygens ankomst till skärgården och om det missöde, som drabbat dem. Han var sjelf bosatt på en af de holmar, från hvilka mäster Hugo låtit bortföra de flesta träden. När han såg denna sköfling, vaknade hos honom begäret efter hämd, och han hade raskt fattat beslutet att, kosta hvad det kosta ville, genast begifva sig till hufvudstaden för att underrätta svenskarne om hvad som inträffat. Efter en farlig och besvärlig vandring öfver is och fast land hade han nu nått sin afsigt, och slöt han med dessa ord sitt anförande:

»Och nu beder jag eder, nådige herre, att I skyndsamt styren om, så att garparne bli drifna härifrån, innan de alldeles hinna utplundra våra hem. Den heliga jungfruns bistånd skolen I nog ha.»

»Var lugn du, redlige och oförskräckte man», svarade köpmannen och tog fiskaren trohjertadt i handen, »de skola ej många dagar till husera der ute, eller också skola vi gå under.»

»Det förbjude Gud», mumlade fiskaren andäktigt.

»Amen», hviskade Thorsten Jörgenson i samma tonart, och dermed slöts samtalet.

Dagen derefter rådde en sällspord liflighet på Stockholms gator. Hvart man kom, stötte man på ifrigt samtalande folkhopar, som under dryga eder knöto händerna

mot öster, och kom någon af hättebröderna inom syn- och hörhåll för dem, så öfveröstes de alltid med skurar af ovett.

Tyskarne, som märkte att något vigtigt var på färde, höllo sig dertör visligen så mycket som möjligt innestängda, dels i sina hem, dels i St. Gertruds gillestuga, belägen på samma plats, der nu tyska kyrkan står.

Längre fram på dagen erhöllo äfven de underrättelse om mäster Hugos ankomst till skären. De fattade då större mod, samlades i stora hopar och genomtågade väl beväpnade staden, under det de å sin sida öfveröste svenskarne med de mest hånfulla utlåtelser. Förvirringen steg mer och mer, och det var endast lugnet och kallblodigheten hos de styrande bland den danska befolkningen, som gjorde att en allmännare blodig sammanstötning icke egde rum. Smärre dylika med vexlande utgång för de båda partierna hörde till ordningen för hvarje dag, och således äfven för denna.

Thorsten Jörgenson hade emellertid icke varit overksam. Genom det anseende, han i följd af sin rikedom och sitt ärliga svenska sinne egde, lyckades det honom snart att samla ett par hundra behjertade män, med hvilka han tågade ut för att tillintetgöra fetaliebröderna. Den förut nämde skärgårdsfiskaren erbjöd sig att vara vägvisare, och som han var fullt förtrogen med vägen, blef han också antagen dertill.

Men innan skaran tågade af, hölls i Storkyrkan en högtidlig gudstjenst, vid hvilken de djerfve männen fingo mottaga kapellanen Olai rikaste välsignelser. Derefter satte tåget sig i gång, följdt af svenskarnes lyckönskningar och tyskarnes hånskratt.

Att det icke skulle vara någon lätt sak att storma de af isvallen väl försvarade skeppen, det såg Thorsten Jörgenson ögonblickligen, men han gjorde det oaktadt ett försök, i den tanken att fetaliebröderna skulle låta skrämma sig af danskarnes öfverlägsna antal.

Men Thorsten hade missräknat sig. Anförde af mäster Hugo tillbakaslogo fetaliebröderna anfallet.

Misslynt öfver utgången stod Thorsten Jörgenson och öfverlade med sig sjelf, hvad han skulle göra för att få de tyska skeppen i sitt våld. Pilarne derifrån hveno

kring hans öron, men han aktade icke det minsta derpå. Plötsligt utropade han, under det han förtrytsamt stampade i isen:

»Det vore väl hin, om det inte skulle finnas något medel att . . .»

»Jo, herre, det finnes ett», afbröt i det samma en grof stämma bakom honom, och då han vände sig om, stod fiskaren-vägvisaren framför honom.

»Jaså, du vet ett», utbrast Thorsten, under det att hans blickar klarnade. »Ja, du är en rådig man. Säg ut hvad du har på hjertat!»

Efter en stunds samtal, hvarunder fiskaren mest förde ordet, utropade Thorsten:

»Det var en god mening. Åh, vänta du, mäster Hugo, snart skall du få betaldt för gamla synder?»

Verkan af det samtal, som Thorsten Jörgenson och fiskaren haft sins emellan, visade sig snart. Från de kringliggande holmarne sammanfördes väldiga träd och af dem bygdes ett högt torn, från hvars öfversta våningar de anfallande utan svårighet kunde skjuta öfver isvallen och ned på skeppet.

Då svenskarne sågo tornet nära sin fullbordan, upphäfde de ett väldigt härskri och ropade till tyskarne, att de nu snart kunde göra sin sista bikt.

Till en början var mäster Hugo ängslig, då han såg huru tornet höjde sig allt mera, men förslagen, som han var, hittade han alltid på råd. Han var dock så listig, att han sjelf icke visade någon glädje deröfver och befalde äfven sitt folk, att det skulle ställa sig missmodigt för att så mycket mer insöfva de belägrande i säkerhet.

Tornet blef emellertid färdigt. Det hvilade på trärullar och döptes högtidligen till »Katten».

En af de närmaste dagarne utsattes till stormningen, hvadan »Katten» försigtigt rullades så nära isvallen som möjligt, på det att för stort dröjsmål vid anfallet ej skulle uppstå. Både från »Kattens» skottgluggar och från isvallen hven ett ordentligt regn af pilar, och många svenskar och tyskar utandades sina sista suckar på det kalla isfältet.

Under natten, som föregick den till stormningen utsatta dagen, inträffade ett ymnigt snöfall. Då midnatten var inne och det blef tyst i och omkring »Katten», kröpo fetaliebröderna med mäster Hugo tysta och försigtiga öfver isvallen och började hemligen det arbete, som deras anförare uttänkt. Ingen af de belägrande märkte något.

»Seså», sade mäster Hugo, när arbetet slutat, »nu är gryningen här och 'Katten' är välkommen.»

Den kom också, så snart det blef tillräckligt ljust. Under ett väldigt anskri och afskjutande af störtskurar af pilar närmade sig »Katten» isvallen, ofvanför hvilken fetaliebröderna hånfullt stucko upp sina hufvuden. Blott några famnar till, och Thorsten Jörgensons folk skulle bestiga vallen.

Men i ett nu började det knaka i isen; »Katten» sänkte sig hastigt på ena sidan, och öfverlastad, som han var, sjönk han med förfärande hastighet. Det häftiga snöfallet hade tillfyllest dolt den ränna, som mäster Hugo och hans folk om natten sågat i isen.

Ett förfärligt anskri hördes från »Katten», då han med män och allt försvann i djupet, men på vallen stodo mäster Hugo och hans fetaliebröder och skrattade hånfullt, under det de med armarne slogo åt den sjunkande »Katten» och ropade:

»Kas, kas, kas!»

Blott en ringa del af dem, som befunno sig på »Katten», lyckades rädda sig. Bland dem befann sig också Thorsten Jörgenson. Under otaliga faror återkommo de till hufvudstaden, der de af svenskarne blefvo mottagna med deltagande, af tyskarne med hån.

Då våren derefter löste skärgårdens isboja, seglade mäster Hugo obehindradt in till hufvudstaden. Just då han skulle lägga till vid södra landet, sprang han upp på förstammen af sitt fartyg och viftade gladt åt sina landsmän, under det han ropade:

»Nu ändtligen är hämdens dag kommen!»

Ja, den var kommen, men för honom. Halfdrucken, som han var, kunde han ej hålla balansen, utan störtade i vattnet. Oaktadt flera försök att rädda honom, var och förblef han borta.

Af »Katten» syntes icke vidare något spår, men skärgårdsfiskarne påstå, att man vid klart väder kan se grofva bjelkar icke långt ifrån en af de närmast Sandhamn belägna holmarne, och antaga de, att det var just på det stället som »Katten» sjönk.

VIII

Befriaren.

Vi skrifva sommaren år 1434.

Det var en varm solig dag vid midsommartiden det nämda året. Icke den minsta molnfläck syntes på den klara himmelen; vinden hade helt och hållet stillnat af och i Dalelfvens blanka vattenspegel glänste återskenet af solens gyllene skifva.

Vid stranden af nämda elf, blott några alnar ifrån vattenbrynet, låg en liten koja, ur hvars på sned stående skorsten en tunn rök sakta hvirflade sig upp och försvann i det blå. På en grön äng ett par stenkast ifrån stugan betade en ko, och litet längre bort spetsade en häst sina öron och fnyste med korta mellanrum, liksom vädrade han något besök.

På en grofhyflad träbänk utanför stugdörren satt den flitiga husmodren och kastade då och då sina pröfvande blickar åt sidan till ett litet fält, der mannen och den femtonårige sonen voro som bäst i farten med att berga in den smula hö, som blifvit årets skörd. Kanske var det lukten af det färska fodret, som kom hästen att fnysa af begär och spetsa öronen.

Husmodrens uppsyn var långt ifrån glad, och i de blickar, som hon tidt och ofta kastade utåt landsvägen, som gick förbi stugan på andra sidan beteshagen, lästes alltjemt en tydlig oro. Denna känsla klädde hon slutligen i ord.

»Det säges att Jösse Erikssons kreatur varit här i orten i går qväll och tagit grannens båda stutar och tre oxar utan att betala någonting för dem», sade hon halfhögt och for med detsamma med ena handen öfver ansigtet. »Gud gifve att vi ginge fria från dem!»

Hon hade knappt fått sista ordet öfver läpparne, då fyra danska soldater närmade sig den lilla hage, i hvilken kon betade. Gumman skrek till af förskräckelse, ty hon kunde nog ana hvad fogdens män hade i sinnet. Skriket lockade mannen och sonen till hennes sida.

»Hvad är det om», sporde gamle Bok Edmund Börjesson, som icke sett danskarne.

»De komma der, de usla karnaljerna», svarade hustrun.

»Hvilka, mor», inföll sonen Börje, en reslig och vacker pojke.

Utan att vidare svara pekade modren på de jutska soldaterna, som nu hunnit fram till kon, hvilka de förgäfves försökte att fånga, under det hon, uppskrämd af deras hojtande, satte svansen i vädret och gjorde allehanda piruetter framför danskarne.

»Jasså, det är fogdens usla kritter, som ä' här igen», sade Bok. »Åh, var lugn, mor; jag skall nog vänja de karnaljerna af med den der jagten.»

Med dessa ord gick Bok in i stugan och kom efter några ögonblick tillbaka med sin grofva pilbåge.

»Börje», sade han till sonen, »tag du lien och låt nu se, att du har kraft i armen.»

Sonen lät icke säga sig detta två gånger, utan slängde käckt det farliga vapnet öfver axeln och följde fadren.

När danskarne fingo syn på Bok och hans son, upphörde de med att förfölja kon och vände sig i stället till hennes egare.

»Det är fogdens befallning att du skall lemna kon», sade den ene dansken.

»Och hästen med», inföll en annan.

»Så-å», menade Bok hånfullt, »är det hans befallning?»

»Ja, så är det!»

»Hvad bry vi oss om hvad han befaller», menade Börje morskt och hötte med lien åt jutarne.

»Jo, det ska ni snart bli varse», utbrast den ene dansken och lade an på Bok.

Men denne var snabbare. Innan dansken hann trycka af, klang det till i Boks bågsträng. Den snabba pilen susade ut och fastnade i danskens hals, så att han med ett jemmerrop störtade till marken. När hans kamrater sågo detta, rusade de alla tre mot far och son men blefvo så kraftigt mottagna, att två af dem stannade på platsen, den ene med genomskjutet hufvud, den andre med högra benet nästan helt och hållet afskuret af Börjes lie. Den återstående dansken tog till flykten allt hvad benen förmådde. Dock glömde han icke att i Jösse Erikssons namn lofva Bok och hans son att framdeles grufligt hämnas.

De båda djuren, Boks största egendom, voro visserligen räddade, men den utlofvade efterräkningen fördystrade likväl hans tankar, ty han var säker på att dansken skulle hålla sitt löfte och snart nog komma tillbaka för att utkräfva hämd för sina dödade kamrater. Bok gick för den skull under ett par dagars tid i verklig ångest och tordes knappt taga ett par steg utom stugan, utan att hafva pilen på bågsträngen. Äfven Börje gick ständigt med lien i beredskap, färdig att på midten skära af den förste dansk som visade sig.

Så hade ett par dagar gått till ända.

En vacker afton, lugn och fridfull, satt den lilla familjen samspråkande på den först omtalade bänken. Ämnet för samtalet var naturligtvis det sorgliga tillståndet i landet och dermed förknippadt armod och elände.

»Det här går aldrig väl i längden», sade Bok. »Någonting måste göras till jutens fördrifvande och det på fullt allvar. Det är nu två gånger som Engelbrekt varit hos konungen i Köpenhamn och hvarje gång fått det svaret, att det skulle bli bättre. Jo, vackert», tillade han och ett smärtsamt leende spelade kring hans läppar. »I stället sätter han till ännu grymmare fogdar och låter köra bort dem, som anföra berättigade klagomål. Det går rakt på tok i längden».

»Ja, visst gör det så», menade hustrun, »men hvad är att göra?»

»Vi resa oss på allvar, förstås.»

»Då går jag med», inföll Börje och hans stora ögon glänste af lust vid tanken på att få gifva de hatade danskarne stryk.

»Rätt så, pojke», sade Bok. »Det är ord det!»

»Men, hvem är det som kommer der borta», menade hustrun. »Kan det vara juten?»

Bok såg en stund uppmärksamt på tvenne karlar, som skyndsamt närmade sig.

»Nej men», sade han, »det är inga jutar. De ha brådtom. Hvad månde nu stå på?»

På denna fråga skulle Bok snart få det efterlängtade svaret. De båda vandrarne hunno snart fram och den äldste af dem räckte Bok en klufven staf, i det han sade:

»Från Engelbrekt!»

Bok hoppade till af glädje då han kastade ögonen på härkafveln.

»Från Engelbrekt sade du», utbrast han och reste sig upp.

»Ja.»

»Nå, gäller det nu på allvar då?»

»Jo, det kan du allt vara säker på?»

»Gud ske lof för det då», sade Bok och knäppte andäktigt ihop händerna. Denna stund hafva männen i Dalom länge väntat på, och äfven andra tror jag. Måtte det bara inte gå som de förra gångerna!»

»Nej, nej, det kan du vara säker på», sade den yngste af Engelbrekts budbärare. »Nu är vedergällningens timme slagen för de utländska fogdarne!»

»Och derför må vi väl tacka Gud», inföll Boks hustru. »Redan länge har det odrägliga oket tryckt oss, och redan för länge hafva våra lif varit hotade. Må de nu undfå sitt rättvisa straff!»

»Ja, jag skall inte spara den här», sade Börje, i det han pekade på den vid hans fötter liggande lien.

»Nej, nej», menade den äldste af de utskickade, »hade ni bara några hundra sådana, så skulle det snart gå med juten som med det nyslagna höet.»

»Det skall nog gå så ändå», svarade Bok förtröstansfullt; »men, du har inte sagt hvar mötesplatsen är.»

»Vid kyrkan i morgon, söndag.»

»Godt, jag skall infinna mig!»

Sedan Engelbrekts utskickade hvilat en stund och blifvit väl förplägade, skyndade de öfver elfven, för att bringa resningsbudskapet äfven till andra socknar.

I Boks lilla stuga var det ett fejande och slipande hela natten och på de massiva klubborna, farliga vapen i dalkarlarnes händer, sattes nya och bastanta skaft. Solen hade också knappt hunnit öfver horisonten, förrän Bok med hustru och barn satte sig i marsch mot den på en half mils afstånd derifrån liggande sockenkyrkan. Marschen gick ej så fort, ty de måste genomtåga de stora skogarne, för att icke blifva uppsnappade af de kringströfvande danskarne. Fram på förmiddagen kommo de dock till målet.

Gudstjensten hade nyss tagit sin början, då Bok inträdde i kyrkan. Hvart han kastade blickarne såg han endast till pilbågar, klubbor och spjut, och hans hjerta svälde af glädje, då han märkte att socknens stridbara manskap mangrant kommit tillsammans. Der och hvar upptäckte han ett bekant ansigte och åt detta nickade han så fryntligt, som om det endast gält en vanlig midsommarlek och icke ett blodigt härnadståg mot en öfverlägsen och öfvermodig inkräktare.

Predikanten, en ung man, som i hemlighet var svenskt sinnad, ehuru han, för att rädda sitt lif måste låtsa sig hålla med danskarne, talade denna dag med brinnande ifver för det stora företagets framgång och nedkallade i rikaste mått himmelens välsignelse öfver Engelbrekt och hans män.

Gudstjensten var slut och alla strömmade ut på kyrkvallen för att möta befriaren, ty det hade försports att han sjelf skulle infinna sig. Också hade på långt när icke alla hunnit ut, då ropet ljöd från vägen:

»Engelbrekt! Engelbrekt!»

Dalkarlarnes förut sorgsna oeh vemodiga anleten klarnade upp vid detta rop.

»Engelbrekt, kommer han nu?» sporde en gammal mas, i det han lyfte upp blicken och kikade utåt vägen.

»Ja, jag ser honom nu», menade en annan.

»Han har tre herremän i sällskap», inföll den tredje.

Inom kort stod »den lille bergsmannen», såsom historien kallar Engelbrekt, bland de församlade dalkarlarne och helsade de honom närmast stående med kraftiga handslag. Sedan han en stund sett sig omkring och med förnöjelse funnit att hans upprop vunnit gehör, steg han upp på en hög kulle, som befann sig i ena hörnet af kyrkogården och som enligt folksägnen gömde forntida kämpars ben. Han syntes nu af allt det samlade folket, som uppgick till hundratal. Många funnos, som ännu icke visste hur Engelbrekt såg ut, annat än genom beskrifningarne; alla hade dock hört omtalas hans djerfva och om ett oförskräckt sinnelag vittnande färder till konung Erik i Köpenhamn; nu hade de honom personligen ibland sig och tanken härpå elektriserade gammal som ung. Redan innan Engelbrekt börjat tala, ropade en stark röst bland hopen:

»Du ser kraftig ut, fastän du ej är lång till växten. Vill du *nu* föra oss mot juten?»

»Och inte göra som de båda förra gångerna, ge vika för fagra ord?» inföll en annan.

»Ty», sade den tredje, »nu bör du ha klart för dig, att kungens löften inte äro annat än munväder och tomt prat.

En fjerde sade omedelbart derpå:

»Och bästa beviset derpå är att konung Erik och rådet icke blott låta de grymma utländska fogdarne sitta qvar, utan äfven skicka oss andra grymmare på halsen!»

»Detta skola vi ej längre tåla», utbrast en gammal gråhårsman och armbågade sig fram genom hopen. Då han stannade framför Engelbrekt, på hvilkens uppsyn man kunde se att allmogens ord fröjdade honom, sade han:

»Vill du träda i spetsen för oss, så vilja vi följa dig i döden!»

»Ja, det vill jag», svarade »den lille bergsmannen» och räckte den gamle masen trovärdigt handen, »jag skall icke svika.»

»Hör ni det», ropade den gamle med så stark stämma

att hvar och en förnam hans ord, Engelbrekt har lofvat att icke svika, och skam öfver den, som icke följer honom!»

»Jo, jo, vi följa dig», ropade de församlade med en mun och ett stort vapengny uppstod.

Derpå fick ändtligen Engelbrekt ordet. Han såg nog, att bönderna voro varmt tillgifna hans sak, men ansåg icke förty, att det ej skulle skada, om han ännu mera eldade dem.

För den skull började han tala med stark stämma, och hans ord ljudade klangfullt öfver nejden. Hvar och en hörde hvad som sades; icke det minsta ord gick förloradt, men när Engelbrekts skildringar blefvo starka, då sorlade menigheten och riste sina vapen i vrede.

Först berättade han sina resor till Köpenhamn, om den lyx, som var rådande vid konung Eriks hof, om hans guldsmidda, krypande och lismande hofmän, som öppet hånade dalamännen för deras enkla klädsel; om huru han framträdde inför konungen och visade honom det bröd, som de alla åto, samt huru han blifvit mottagen med stora löften och förespeglingar om att det skulle blifva bättre. När han slutat detta sitt anförande, inföll den gamle masen:

»Konungen har icke hållit sina löften. Han har ljugit och låter oss fortfarande plågas af sina grymma fogdar. Vi uppsäga honom den tro och huldhet vi svurit.»

Då sorlet, som uppstod efter dessa ord, tystnat, öfvergick Engelbrekt till andra delen af sitt tal, och det rörde sig kring fogdarne, enkannerligen den hatade Jösse Eriksson. Han påminde bönderna om hur unga och gamla dagligen plågades af denne grymme fogde och hans legda kreatur, huru deras fasta egendom uppbrändes och den lösa röfvades, huru qvinnor och barn misshandlades och tvingades att förrätta sådana arbeten, som öfverstego deras krafter, samt slutade med dessa ord:

»Vi vilja ej längre tåla detta öfversitteri. Ned med konungens fogdar och deras hjelpare!»

Ett starkt gny uppstod vid dessa Engelbrekts ord, och alla fordrade att han genast skulle föra dem mot deras förtryckare. Detta biföll Engelbrekt, och sedan den fosterländske presten efter ett lågande tal utdelat

nattvarden bland de församlade, gingo alla bort med Engelbrekt.

I en liten skogsdunge invid kyrkan hade tvenne danska ryttare tagit plats. De gömde sig bakom de lummiga träden och buskarne och kunde tydligt se hvad som försiggick på kyrkogården utan att dock höra något af hvad som talades. Då menigheten bröt upp, skyndade äfven danskarne undan i riktning mot Borganäs.

»Ha, ha, ha», skrattade den ene dansken med full hals. »Ändtligen kommer den dag, som jag så länge väntat på!»

»Hvad är det för en dag», sporde kamraten.

»O, jag har länge önskat att riktigt grundligt få klappa om de fördömda skinnpelsarne, och det ännu mera efter den misslyckade jagten hos den fördömde Boken här borta!»

»Ja, ja, kamrat», menade den andre dansken, »nu blir det nog annat af. Vet du hvem det var, som talade på kyrkvallen?»

»Nej!»

»Efter hvad jag kunde se, så var det Engelbrekt, som, efter hvad fogden sade, redan varit två gånger i Köpenhamn för att klaga för konungen.»

»Och med hvad utgång?»

»Ingen förstås!»

»Nå, det går väl på samma sätt nu, kan jag tro. Ja, låt dem sätta sig upp mot oss; dess flere nackar få vi att kapa!»

Under dylikt samspråk anlände de båda ryttarne till Borganäs, hvars vindbrygga nedsläpptes för att mottaga dem.

Fogdenästet Borganäs var ett bland de mest afskydda i hela Svea land. Från denna borg utskickade konung Eriks fogde sina tjenare med stränga befallningar att hårdt förfara mot innebyggarne, och icke skona hvarken qvinnor eller barn. De usla tjenarne, lika sina efter egodelar törstande herrar, lydde alltför väl deras uppmaningar

och på sådant sätt uppstod i trakten ett förfärligt elände, hvilket å sin sida alstrade det mest glödande hat till förtryckarne. Det fanns i Vestmanland och Dalarne knappt en enda mensklig boning, hvars innevånare ej fått känna det danska gisslet. Och om någon djerfdes göra fogdarne uppmärksamma på den förfärliga skuld, som de åsamkade sig genom sin gudlösa framfart, blef hans straff i sanning icke det lindrigaste. För den skull var det knappt någon, som vågade öppna munnen angående detta ämne. Fogdarne tröstade också på två omständigheter: konungens beskydd och det svenska folkets flathet, och de fingo till en tid ohejdadt husera efter behag. Men räkenskapens dag randades, och det blef för de utländska förtryckarne en förfärlig dag.

Glödande af harm och förbittring hade fogden på Borganäs afhört berättelsen om sina tjenares fruktlösa anfall på Bok Edmund Börjessons kreatur. Rasande sprang han upp och ned i borgsalen och föga fattades uti, att han lemnat den återkomne soldaten strafflös.

Sedan första harmen någorlunda stillat sig, sade fogden:

»Jaså, de fördömda trälarne våga resa sina nackar! Guds död! Jag skall låta kapa dem allesammans, så att vägarne skola bli beströdda med hufvudlösa kroppar hela milen.»

»Ja, herre», svarade soldaten, »då handlar ni som en klok man!»

»Tig du», röt fogden i detsamma till. »Du har icke med den saken att göra. Du skall tiga och lyda, det är min befallning. Gå och hemta hit alla — — —.»

Den ilskne fogden hann icke få sista ordet öfver läpparne, då hans underbefälhafvare, den ännu mer hatade Jens, instörtade.

»Hvad nu, hvad står nu på!» skrek fogden, då han såg sin underbefälhafvares förstörda uppsyn.

»Herre», stammade Jens, och hans kropp skälfde som ett asplöf, »det blir uppror!»

»Blir det uppror! Är du galen?»

»Nej, men jag kan bli det!»

»Hvad pratar du för dumheter. Uppror säger du», utbrast fogden, som sjelf började känna sig rätt illa till

mods. »Fram med hvad du har på hjertat. Det är väl endast dumma griller efter en lika dum dröm i natt, kan jag tro!»

»Den heliga jungfrun gifve att så vore», suckade Jens.

»Nå», röt fogden till och slog med svärdfästet i den tjocka bordskifvan af sten, så att ett besynnerligt ljud uppkom och svärdklingan sprang af på midten, »lägg mig dock inte längre på sträckbänken, utan säg hvad du har på hjertat.»

I stället för att besvara dessa ord, sade Jens och pekade på den afbrutna klingan:

»Det der var ett elakt förebud, det, herre! Då klingan springer i ens hand, betyder det, att han snart mister sin makt!»

Det var icke utan en viss ironi, som Jens uttalade dessa ord.

Den tiden stod vidskepelsen, om vi så få uttrycka oss, i sin blomstring. Vid Jens' anspelning kom också rädslan öfver den grymme fogden; hans knän darrade och med sväfvande röst sade han:

»Hvad menar du, Jens? Skulle någon allvarsam fara hota oss?»

»Ja, herre, en allvarsam!»

»Från hvem då? Har konung Erik blifvit nog svag, att han lyssnat till den dumme Engelbrekts ord?»

»Nej, nej, faran kommer från alldeles motsatt håll!»

»Säg ut, jag begriper dig inte», uppmanade fogden och svettades af ängslan, ty han var, liksom alla tyranner, feg, då en verklig fara hotade.

»Faran kommer denna gång från Engelbrekt sjelf», sade Jens missmodigt.

»Äh, så du pratar! Hvad skall han kunna uträtta!»

»Det får du nog se, herre. Hela Dalarne är i resning. Budkaflar i hundratal genomkorsa landet, och till hvarenda kyrkvall samlas folket beväpnadt!»

Fogden funderade en stund.

»Så-å», utbrast han derefter, och ett hånleennde spelade kring hans läppar. »Men hvad betyder det. Två gånger förut har han tvungits att stämma ned sin höga ton. Så skall det också gå den tredje gången.»

Ett leende af tvifvel spelade kring underbefälhafvarens läppar, då han svarade:

»Det är visserligen sannt att våra soldater äro tappra och segervana, men mot den mängd, som rest sig, skola de ändock kunna uträtta föga. Mitt råd är — —»

»Ditt råd», afbröt fogden högdraget. »Jag tager icke råd af underordnade. Kom ihåg det!»

Jens ville draga sig tillbaka, men han hade icke hunnit fram till dörren, då en annan dansk störtade in under utropet:

»En stor bondehär tågar hitåt»!

Fogden bleknade och sprang fram till ett af fönstren.

»Hvad var det jag sade», utbrast Jens sarkastiskt. »Resningen har tagit snabbare fart än jag kunnat ana.»

»Bah», menade fogden öfvermodigt, »dem der skola vi snart köra in i skogarne igen. Gör blidorna i ordning, och låt Engelbrekt veta af, att det finnes godt om sten inom Borganäs murar.»

Många timmar hade icke förflutit innan fogdenästet var helt och hållet omringadt af dalahären under Engelbrekts anförande. De uppretade bönderna hade gått ed på att icke skona någon af besättningen eller låta en enda sten bli qvar af Borganäs, om de lyckades att få in detta näste.

Belägringen af Borganäs bedrefs med all den kraft, som Engelbrekt kunde åstadkomma. Blidor och murbräckor, de förstnämde ett slags maskiner, med hvilka stora stenar slungades in i borgen, voro i rörelse från solens uppgång till dess nedgång.

Här ofvan nämdes, att Borganäs var ett af de mest afskyvärda fogdenästena i Svea land. Det var också här som den grymme fogden Jösse Eriksson, med hvilken vi allaredan gjort bekantskap, huserade och jemmerligen pinade de stackare, som föllo i hans händer.

Ännu i våra dagar synes på en liten holme i sjön Hofran, en utvidgning af Dalelfven, och helt nära gäst-

gifvaregården Grådö, ruinerna af detta näste, kring hvars ramlande tinnar så många ohyggliga minnen hopa sig. Och redan innan förtryckaren gick ur lifvet, grusades hans makt, såsom det ofta plägar gå här på jorden.

Icke långt ifrån den ofvan nämda holmen ligger Nibble by, och framför den skjuter en skogig udde ut i elfven.

Bakom denna udde samlade Engelbrekt kärnan af sin här. Att något vigtigt förehades, syntes tydligt af de vidlyftiga anstalter, som vidtogos. Träd fäldes och af de väldiga yxhuggen dånade det i skogarne både natt och dag Derjemte utsattes starka poster, som icke blott skulle observera fogdenästet, utan äfven förhindra hvarje försök till anfall från Jösse Erikssons sida.

Men Jösse bara skrattade åt böndernas ifver.

»De ska kunna flyga, om de vilja få Borganäs in», yttrade han till sin underbefälhafvare, och fortfor efter en stunds eftersinnande: «Men om jag kunde bli riktigt klok på hvad de förehafva der bortom udden, skulle jag gifva rätt mycket.»

»Det står icke i vår makt att få veta», svarade Jens.

Fogden betraktade skarpt sin underbefälhafvare, då han sade:

»Är du säker derpå?»

»Ja, herre! De fördömda bönderna hålla så god vakt, att icke en gång en orm skulle kunna smyga sig igenom.»

»Hm, hm», hostade Jösse.

Jens fortfor:

»Och om det äfven skulle lyckas för någon våghals att smyga sig bort till udden, så vore det omöjligt för honom att sedan komma tillbaka.»

»Jo, jag vet ett sätt», yttrade i detsamma en kraftig stämma bakom Jens.

Fogden och Jens vände sig hastigt om och stodo med detsamma ansigte mot ansigte med en jettelik soldat af ett grymt och afskräckande utseende.

»Ah, säger du det, Hakon», utbrast Jösse Eriksson, och hoppets stråle lyste åter i hans ögon, »men hur skulle det tillgå?»

»Det blir min sak, det», menade Hakon. »Jag skulle bra gerna vilja komma åt Boks pojke, den sakramenskade Börje, som i våras gaf mig det här såret», fortfor soldaten och pekade på ett längs venstra kindbenet gående långt ärr, nyss hopläkt. »Och får jag honom i mina händer, så är han icke mycket värd.»

»Hur kom du i delo med den pojken», sporde Jösse Eriksson.

»Åh, det har du väl inte glömt, herre», svarade Hakon och for med ena handen öfver det skäggiga ansigtet. »Det var ju i våras på sätern, vet jag. Långliga tider hade jag haft goda ögon till den fagra Elsa, och nu var tiden inne att göra slag i saken. Jag smög mig dit upp en afton och — — och — —»

»Träffade henne ensam», ifylde Jens skrattande.

»Till en början, ja. Men så gaf hon till ett skrik och vipps kommo två karlar, som antagligen legat i bakhåll, öfver mig. Men», fortfor soldaten stolt och krâmade sig, »det var ingen konst för mig att i en blink affärda den ene.»

Hakon gjorde här ett kort uppehåll för att samla sina tankar.

»Men den andre blef dig för öfvermäktig», inföll Jösse Eriksson, i det hans uppsyn mörknade.

»Inte just det, om vi skulle tagit kragatag», menade Hakon. »Men först sköt han efter mig, och pilen snuddade vid ena örat. Nog skulle jag ändå hållit honom stången, om inte flera personer kommit till. Jag ansåg då för bäst att skynda undan, men den fördömde Börje, som skjutit efter mig, rusade fram, och innan jag hann sätta mig till motvärn, fick jag det här hugget af hans yxa. Hakon var dock icke en sådan mes, att han gaf sig för så litet, men hade de förföljt mig hundra alnar till, så hade jag varit knipen.»

»Jo jo men; vi hittade dig också afsvimmad i skogen», svarade Jösse Eriksson.

Hakon fortfor:

»Nu vill jag betala Börje för gammalt. Låt mig

derför söka utforska hvad bönderna hafva för sig. Kommer jag inte tillbaka senast i morgon midnatt, så finnes jag inte mera till i lifvet.»

Jösse Eriksson betänkte sig en god stund, huruvida han skulle skicka bort en af sina bästa kämpar just då han kanske som bäst var i behof af honom. Slutligen sade han:

»Nå, låt gå då, och gör allt hvad du kan, för att leta ut hvad bönderna ha för sig.»

Hakon nickade stumt och försvann. En stund derefter såg man honom försigtigt simma öfver till den strand som var minst bevakad.

Jösse Eriksson och hans underbefälhafvare Jens stodo då högst uppe i tornet och följde med giriga blickar den djerfves färd.

»Tror du, att han skall lyckas?» ljöd fogdens stämma.

»Ja, det tror jag. Hakon är en förslagen man, och det synes nog, att det inte är första gången som han företager en dylik färd.»

De båda männen stannade qvar en god stund i tornet. Litet emellanåt kunde de se de mellan träden framskymtande dalkarlarne, och med helt korta mellanrum hördes från udden vid Nibble genljuden af de täta yxhuggen.

»Om jag dock kunde begripa, hvad de ha för sig der borta», mumlade Jösse för sig sjelf.

»Tålamod, herre», inföll Jens. »Innan morgon midnatt få vi ju underrättelse derom.»

»Eller också är Hakon tagen, och då få vi ingen», svarade Jösse Eriksson missmodigt.

I samma ögonblick hördes en stark susning i luften och de båda danskarne hunno nätt och jemt att huka sig ned för en pil, som flög öfver deras hufvud.

»Anamma dem,» röt Jösse Eriksson, »de ha goda ögon!»

»Ja, det kunde ha varit vår sista stund», svarade Jens och hela hans kropp darrade.

Fogden och hans underbefälhafvare skyndade, så fort de kunde, bort från den farliga punkten.

Längst ute på udden hade Engelbrekt tagit plats på en kullrig sten, under det han med oafvända blickar följde

böndernas arbeten. De modiga dalkarlarne, som ville våga allt för att bli qvitt de hatade danskarne, sparade icke heller sina krafter. De arbetade så att svetten lackade från dem, men det oaktadt förspordes ingen trötthet och ingen modlöshet.

En af Engelbrekts säkraste män var Erik Puke, en varmhjertad fosterlandsvän och en värdig kamrat till »den lille bergsmannen». Han hade tagit plats bredvid Engelbrekt och skådade så noga utåt den sjudande elfven, som om han ville upptäcka dolda fiender derstädes. Sedan tystnaden varat en god stund, sade ändtligen Puke, i det han pekade på den stora flotta, som bönderna höllo på att bygga:

»Den der blir ett säkert medel till fogdenästets fall, tror jag.»

»Ja, Gud gifve det», sade Engelbrekt. »De utländska fogdarne ha för länge gått illa åt oss, att vi ännu längre skulle kunna tåla detta. På annat sätt än detta är det icke möjligt att få borgen in.»

»Nej, nej!» svarade Puke. »Det var ett godt förslag. Men hur stor styrka ämnar du sätta på den?»

»Inte en enda man», ljöd Engelbrekts svar.

»*Inte en enda man*», upprepade Puke med eftertryck. »Jag förstår dig inte.»

Ett egendomligt leende spelade kring Engelbrekts läppar, då han svarade:

»Tänk noga efter, så kanske att du finner gåtans lösning.»

»Nu har jag den», utropade Puke och såg triumferande på Engelbrekt. »Ja, det var mästerligt uträknadt, och håller Borganäs, som ju är uppfördt af bara trä, stånd deremot, då kan inte sjelfvaste den Onde ta det in.»

»Borgen kan icke stå emot den fienden», svarade Engelbrekt med öfvertygelse. »Danskarne hafva icke vapen emot den.»

I detsamma hördes ett starkt hojtande, blandadt med danska svordomar, på sidan om Engelbrekt.

»Se så, nu ha de tagit en dansk igen!» utropade Puke.

»Godt så», menade Engelbrekt, »ju färre har Jösse Eriksson qvar.»

Pukes ord besannades. Det var Hakon, som blifvit fångad och nu framleddes under högt larm från bönderna.

»Här ha vi en af våra plågoandar», sade en groflemmad bonde. »Han skall då inte slippa lös igen!»

»Nej, nej» skrek Börje, som nu ilade fram. »Släppen I honom lös, så skyndar han till fogden och berättar hvad vi förehafva. Jag såg honom för en stund sedan ligga på lur på andra stranden.»

»Var lugn du, pojke», svarade Engelbrekt och klappade Börje på hufvudet, »han skall inte komma undan.»

Hakon, som tydligt insåg hvilken fara han råkat i, sade nu:

»Om I låten mig gå, så lofvar jag vid den heliga jungfrun att icke vända tillbaka till borgen.»

»Jo, det skulle vi tro», menade Engelbrekt. »När har en dansk man hållit sina löften? Aldrig. Och om du äfven icke vände tillbaka till Borganäs, så hvem borgar för, att du icke varnade de öfriga fogdarne, och det är just det, som vi vilja förekomma.»

»Derför borgar mitt ord», svarade Hakon.

Engelbrekt skrattade, då han sade:

»Ditt ord är värdt lika mycket som intet. Nej, läs du dina böner, ty din sista stund är kommen.»

Hakons af naturen fula och vederstyggliga anlete förvreds vid dessa Engelbrekts ord på ett ännu vederstyggligare sätt. Han försökte att med våld slita sig lös, men böndernas starka näfvar qvarhöllo honom som i ett skrufstäd.

»I galgen med honom», ropade de fleste, och sedan Engelbrekt gifvit ett tecken att föra bort honom, var Hakons öde oåterkalleligen afgjordt. Vrålande och tjutande, svärjande och bedjande om hvartannat, fördes han bort till ett af de högsta träden, och länge dröjde det icke, förrän hans kropp svängde om för vinden.

Omsider var flotten färdig och bönderna ville genast skjuta ut den. Engelbrekts ankomst fördröjde dock detta.

»Ännu är det icke tid», sade befriaren. »Då natten faller på och alla sofva, då vilja vi skjuta ut den. Till dess kunnen I njuta en kort hvila.»

Jösse Eriksson hade en fest på Borganäs, och dit hade församlats många af traktens danskvänlige herremän. Det blef mycket drucket och ätet, och derefter gick man till hvila. Detta var just i den natten, då Hakon lofvat att komma tillbaka.

Mörka och af regn tunga skyar jagade hvarandra öfver fästet. Från skogen hördes ugglornas dystra »klävitt, klävitt»; stormen, som rasat allt sedan tidiga morgonen, hade jagat upp Dalelfvens vågor till en ansenlig höjd. Fräsande och skummande rusade de mot stränderna och mot den lilla holme, på hvilken Borganäs var beläget, liksom ville de för näsets innehafvare spå död och undergång.

Jösse Eriksson qvaldes af en med hvarje timme tilltagande oro. Väl försökte han att i det skummande vinet dränka bekymren och de gnagande samvetsqvalen, men ingenting hjelpte. Han gick ned till vindbryggan och lät stormen omsvepa sitt obetäckta hufvud, men lika förgäfves. De illdåd han utöfvat, antingen sjelf eller genom sina tjenare, stodo i dessa ögonblick framför honom i sin mest afskräckande gestalt. Jösse uppgaf ett rop af harm och förbittring men han blef ändock icke qvitt de bleka vålnader, som föresväfvade honom.

En väl efterlängtad lisa i dessa qvalfulla stunder var Jens' ankomst.

»Herre», sade underbefälhafvaren och såg bekymrad ut, »hvad är det för ett sken, som synes der borta?»

Och med dessa ord pekade han åt udden vid Nibble till.

Jösse Eriksson satte båda händerna öfver ögonen, för att kunna se bättre.

»Det är väl bönderna, som tuttat på skogen, kan jag tro», sade han.

»Hvad skulle det tjena till», inföll Jens. »Nej, det är allt något annat i görningen.»

»Hvad då?»

»Ja, inte vet jag, men — — men — — — »

»Se, se», afbröt fogden, i det han, skummande af raseri knöt händerna mot den lilla udden. »Ah, nu begriper jag deras plan! Men om de tro, att de dermed skola få mig i sitt våld, så bedraga de sig. Kom, Jens!»

Med dessa ord störtade Jens och Jösse Eriksson in till den halfslumrande vaktknekten, och länge dröjde det icke, förrän alla inom borgen voro på benen, somliga yrvakna, andra raglande hit och dit af ruset, som nu börjat göra sin verkan. Den hotande faran gjorde dock att sansen snart kom tillbaka.

Se här hur bondehären utförde sitt nattliga anfall mot Borganäs!

Då den väldiga flotten hlifvit färdig, uppstaplades på den en massa ved, som tändes på. Derefter sköts flotten ut i strömmen och dref på sådant sätt rakt ned på fogdenästet.

Det var ett storartadt och hemskt skådespel, när den väldiga flotten sålunda fördes i snabb fart med den brusande strömmen och vinden kastade de fräsande lågorna hit och dit. Färgäfves sökte danskarne att med alla till buds stående medel afvända den hotande faran; den närmade sig obevekligt, allt under det dalahären följde efter längs stränderna.

Förskräckelsen inom borgen blef naturligtvis större, ju närmare flotten kom. Ingen ordning fanns mera; alla lupo om hvarandra, sökande efter räddningsmedel. Också lyste de fladdrande lågorna på en särdeles brokig tafla. De små farkoster, som funnos till hands, blefvo snart upptagna; de, som icke fingo plats deri, kastade sig handlöst i elfven, för att simmande nå stränderna. Härunder förgingos många.

Jösse Eriksson, hans underbefälhafvare och ett par knektar hade bland de allra första kommit öfver en liten farkost. Att skjuta ut den var ett ögonblicks verk, men att sedan drifva den till motsatta stranden var svårare. Det lyckades dock slutligen, sedan en af roddarne gått öfver bord och Jösse sjelf måste intaga hans plats.

Det lyckades på detta sätt Jösse Eriksson att oskadad uppnå stranden. Utan att afvakta sina följeslagares ankomst på det torra, skyndade han undan.

Flotten hade emellertid hunnit fram till borgen. Den starka vinden kastade lågorna öfver Borganäs och insvepte det snart helt och hållet. Fogdenästet stod i brand och skenet deraf syntes på många mils omkrets,

förkunnande det förtryckta folket, att hämdens dag randats för danskarne och befrielsens för svenskarne.

Borganäs låg i ruiner, för att aldrig mera resa sig. Men ännu i våra dagar synas på den lilla holmen i sjön Hofran, minnesmärken efter denna Jösse Erikssons borg, och vid blotta namnet deraf går en tyst förbannelse från dalkarlarnes läppar öfver de ovärdiga fogdarnes framfart (ty minnet deraf har ännu icke förbleknat, oaktadt nära fyra och ett halft århundrade försvunnit sedan dess) men på samma gång också en välsignelse öfver Engelbrekts och Gustaf Erikssons minnen.

»Den lille bergsmannen» stannade icke vid Borganäs. Målet var ännu icke på långt när uppnådt. Med sin öfverallt segrande här, som på det mest skonsamma sätt förhöll sig mot folket, tågade han igenom Sveriges landamären, bortkörde öfverallt de utländska fogdarne, lade svensk besättning i de eröfrade slotten eller nedbröt dem helt och hållet. Ja, Engelbrekt sträckte sin segerbana till och med så långt, att han eröfrade Halland, som då lydde under Danmark.

IX.

Skärplinge ros.

Från Engelbrekts befrielsekrig.

Skärplinge är en icke synnerligt stor men utomordentligt vacker holme vid inloppet till Vesteråsfjärden. Den blef, liksom hela trakten, särdeles ryktbar ända från den tid, då Engelbrekt, »den lille bergsmannen», han med den lilla kroppen och den stora själen, glödande för allt sannt och godt men först och främst för sina förtryckta landsmäns befrielse från danska oket, lät tända vårdkasarne och sända bud kring hela Svea land, att allt folket skulle rusta sig till kamp mot Eriks af Pommern fogdar och legoknektar.

Det är under denna tid som nedanstående händelse tilldrager sig.

På Skärplinge bodde vid denna tid Asmund, en ansedd fiskare. Hustrun dog ungefär samtidigt med det att Engelbrekt för tredje gången och nu på allvar rustade sig till den afgörande striden, sedan han två gånger förut förgäfves sökt att erhålla någon lindring i det förtryck, som konungens girige fogdar utöfvade.

Orsaken till hennes död var denna.

En dag hade fogden på Gäddeholm låtit sina knektar hopsamla så många qvinnor de kunde öfverkomma. Sedan de skockvis blifvit drifna till fogdenästet, hade Skure, så hette fogden, allra först spänt dem för plogen

och, då några af dem tröttnade, såsom det hände Asmunds hustru, låtit hänga upp dem i brygghusets skorsten, den ena efter den andra. På detta sätt röktes de snart ihjäl.

Skure förfor alldeles på samma sätt som den mycket omskrifne fogden Jösse Eriksson.

Men att detta behandlingssätt skulle väcka ganska angenäma känslor hos traktens befolkning, var naturligt. En bland dem, som mest grämde sig öfver Skures grymma handlingar var Asmund.

Han bodde ensam på den lilla holmen och var efter sitt stånd ansedd för ganska förmögen.

En dag, då han återkom från sitt fiske, sade han till dottren Thorborg, den vackraste flicka i hela trakten och som derför hade fått namnet »Skärplinge ros»:

»Nu torde det snart bli bättre tider».

Flickan såg upp från sländan, der hon dagligen arbetade träget och flitigt, betraktade fadren några ögonblick, liksom ville hon af hans minspel förvissa sig om, att hon hört rätt, och svarade derpå:

»Det der var underliga ord, far.»

»Ja; men dock äro de sanna.»

»Det kan jag aldrig tro.»

»Såå, men när jag säger det»

»Då låter det så gåtlikt.»

»Men, det är dock sanning ändå», utbrast Asmund en smula förargad, ty han tålde sällan motsägelser.

»Hur så, far?»

»Jo, hör på, så skall du få höra. När jag i går var hos Lars på Björnön, hörde jag berättas, att Engelbrekt var kommen utanför Vesterås.»

»Nej far, är det sanning?» utropade Thorborg och sprang upp.» Nej, det är inte möjligt!»

»Nog hörde jag så, men kanske att det bara är prat, såsom mycket annat,» svarade Asmund buttert. Efter en stunds tunderande fortfor han: »Men nu tycker jag verkligen att det kunde vara tid att också vi gjorde något för att gifva Skure sin väl förtjenta lön. Den karnaljen är mogen för hvilket straff som helst.»

Med dessa ord nedtog Asmund en långskaftad stridsyxa, synade noga dess egg och utbrast slutligen:

»Det skulle vara glädjande att få gifva honom den här i skallen.»

»Med våld torde det inte gå,» inföll Thorborg.

»Hur skall det gå till då», sporde fiskaren en smula retsamt.

»Med list.»

»Med list!»

»Ja, naturligtvis. Skure har många knektar hos sig, och om vi med våld anfalla, skall han nog veta att försvara sig till det yttersta.»

Efter ytterligare en stunds funderande sade Asmund:

»Men, hur skall det gå till med list?»

»Thorborg besvarade icke denna fråga utan återtog med förnyad ifver sitt arbete vid sländan.

Sedan Asmund en lång stund vandrat upp och ned öfver stugugolfvet, grubblande på dottrens ord och sökande att utfundera ett listigt sätt att bringa sin hustrus elake baneman om lifvet, gick han ut för att se om båten, den han endast helt lösligt fastgjort.

Nattens skuggor sänkte sig öfver nejden. Mörkret blef efter hand tätare, och ett fint duggregn uppblötte småningom marken.

Asmund sof som ett godt barn och såg alltså icke hur Thorborg mot midnatt sakta klädde på sig, under det hon ur sitt varma hjerta bad innerliga böner till Gud och Jungfru Maria.

När hon blifvit färdig, lindade hon ett fint men starkt snöre kring de gosskläder, hon påtagit sig (det var nemligen hennes döde brors kläder, som hon nu tänkte göra sig nytta af) och smög sig ut.

Att bemäktiga sig båten och sätta ut var endast några ögonblicks verk. Efter en häftig rodd landade hon ungefär en qvarts mil söder am Gäddeholm. Trötthet kände hon dock icke det ringaste och började derefter att med hastiga steg närmade sig fogdenästet.

Det var en vådlig färd, hon nu hade för sig. Lyckades den, så skulle den medföra befrielse åt traktens inne-

byggare, hvarom icke, skulle hennes egen undergång vara gifven.

Slutligen kom hon fram till Gäddeholm. Alla fönsterna på borgen lyste, och det framgick tydligt deraf att Skure höll gästabud, såsom han ofta brukade göra, för att håna ortens befolkning och det svenska rådet i Stockholm.

När Thorborg såg detta, lyste det till så underligt i hennes ögon, och hon mnmlade sakta för sig sjelf:

»Det der passar bra! Heliga Guds moder var mig nådig, och låt mig 'lyckas i mitt företag!»

Efter ytterligare några minuters vandring var hon framme vid borgens port. Der stod en knekt och sänkte hotande en lans emot henne.

»Hvad vill du?» sporde han med hård stämma,

»Tala med fogden», sade Thorborg och lät sin röst ljuda så grof som möjligt.

»Det låter sig icke göra!«

»Hvarför det då?»

»Fogden har gästabud.»

»Men mitt ärende är angeläget.»

»Hvarifrån kommer du då?»

»Från Vesterås.»

Vid dessa ord klarnade knektens ansigte upp, och han sade:

»Är det sannt, att upprorsmannen Engelbrekt ligger för den staden?»

»Ja», svarade Thorborg, som under samtalet hemtat mera krafter och mod.

»Kommer du med bud från höfvidsmannen der?»

»Ja, jag är en af hans svenner.»

»Vacker sven, det måste jag medgifva», inföll knekten och klappade den förklädde under hakan, »men är det så nödvändigt, att du sjelf måste tala med fogden?»

»Alldeles nödvändigt», svarade Thorborg, under det hennes hjerta våldsamt klappade. »Höfvidsman gaf mig sträng befallning att sjelf muntligt framföra mitt ärende.»

»Nå, får väl gå för det då», inföll knekten, som ej längre tordes neka ett sådant budskap inträde. »När du kommit in på gården, så gå till höger upp för den första

trappan. Der står en vaktknekt, och på hans fråga om lösen säger du 'döden'; han släpper då fram dig.»

»Och sedan», sporde Thorborg käckt.

»Sedan går du uppför trappan och viker af till venster. Der ligger gästabudssalen.»

»Behöfves ingen lösen der?» sporde Thorborg.

»Nej, det tror jag inte», svarade knekten »men om någon sådan skulle behöfvas, så är det just densamma. Alla helgonen vare med dig!»

»Amen», hviskade Thorborg och skyndade med snabba steg in på gården. Efter mycket sökande i mörket påträffade hon ändtligen den omtalade trappan.

Innan hon beträdde densamma, slank hon in i ett hörn och gjorde der, osedd af menniskoögon, en varm bön. Det var moderns sorgliga öde, som företrädesvis sporrade henne till hämd på den grymme fogden.

Det förhöll sig så, som Thorborg trott redan då hon på afstånd såg hur upplyst Gäddeholm var, och såsom knekten vid porten också sagt.

Skure höll ett lysande gästabud, och vinerna flödade här i strömmar, allt under det hotelser och hånfulla tillmälen haglade öfver det förtryckta svenska folket.

»Det påstås», sade en af Skures underbefälhafvare, »att Engelbrekt styr sitt tåg hitåt.»

»Ja», svarade Skure öfvermodigt, »jag har hört något sådant jag också, men han må komma, jag fruktar honom icke.»

»Och så säges det», utbrast en annan, »att folket i orten mer och mer uppviglas.»

»Såå», återtog Skure och tömde i botten en vinbägare, »hvem är uppviglaren då?»

»En fiskare, som heter Asmund», sade en tredje.

En fjerde inföll genast:

»Du lät röka till döds hans hustru för en tid sedan och derför så . . .»

»Guds död!» skrek fogden, på hvilken det ymniga förtärandet af vin nu började göra verkan, »är det den

skurken! Det är en nackstyf krabat, men jag skall nog veta att stäfja honom. I morgon, kommen ihåg det, skall han med våld hemtas hit och hängas upp i samma skorsten, som hans hustru fann döden uti. Det är min vilja.»

»Men om han gör motstånd?»

»Så döda honom på stället. Man måste förfara med stränghet mot detta pack, annars reser det hufvudet, och då torde det bli svårare att få bugt med detsamma. I hafven nu hört min vilja.»

Detta samtal hörde Thorborg utanför den halföppna dörren.

En innanför densamma på post varande knekt kom nu och berättade, att en okänd yngling nödvändigt ville tala med fogden.

Efter några ögonblicks eftertänkande sade Skure:

»Släpp in honom!»

Thorborg inträdde. Det skygga och rädda hade såsom genom ett trollslag försvunnit. Käckt och utan den minsta rädsla såg hon fogden i ögonen.

»Hvad vill du denna sena timme?» sporde Skure barskt.

»Jag kommer med bud från höfvidsmannen i Vesterås», svarade den förklädda.

Detta gjorde, att alla började spetsa öronen.

»Nå, hvad säger han? Hvar har du brefvet?» frågade Skure.

»Jag har ej något bref. Det jag har att säga måste jag säga mellan fyra ögon.»

»Då får du vänta till dess vi hunnit sluta vårt gästabud», återtog fogden. »Saken är väl icke så vigtig, att den ej tål några timmars dröjsmål.»

»Åhnej», svarade Thorborg raskt. »Jag kan nog vänta.»

På Skures befallning framsattes en bägare vin åt den förmente budbäraren. När han skulle dricka, läppjade han bara på den rusgifvande drycken. Alla dryckesgästerna skrattade och fogden mest.

»Åh», utbrast han slutligen, »det synes nog att det är en pojke, som ännu intet smakat på hvad godt vin för med sig. Men vänta du, det kommer nog din tur.»

Det häftiga drickandet förtyngde inom kort allas hufvud, och det dröjde icke länge förrän den ene efter den andre småningom sjönk ned under bordet.

Väl försökte Skure att med sånger och muntert tal hålla sina män vakna, men allt var fårfängt.

Slutligen var han ensam med budbäraren från höfvidsmannen på Vesterås' slott.

»Det här blir tråkigt i längden», utbrast han förargad. »Jag kan svära på, att de nu glömt min befallning att i morgon föra hit den usle fiskaren Asmund på Skärplinge och — — — men hvad kommer åt dig, pojke!» skrek han, då Thorborg tappade sin vinbägare och lutade sig ned för att dölja den blekhet, som öfverfor hennes ansigte, då hon ånyo fick höra anslaget mot fadern, »jasså, du tål så litet. Din kind är blek som snö! Jojo, vid din ålder tålde jag också rakt ingenting, men om du får lefva, så kommer du nog att göra det. Men det är sannt, fram nu med ditt ärende. Kom, så gå vi in i mitt rum.»

Skure ämnade derpå resa sig upp men föll tungt ned på stolen igen. Han var icke så litet drucken, han också. Efter en våldsam ansträngning lyckades det honom dock att komma upp. Stödjande sig med händerna mot väggen, vacklade han omsider fram till sitt rum.

Inkommen dit sjönk han genast ned i en länstol och utbrast:

»Fram — — nu med ditt ä — — ä — ren — — de!»

Längre kom han icke. Tyngd af vin, som han var, insomnade han genast.

Sedan Thorborg förvissat sig om att ingen vaken fanns utanför dryckessalen, smög hon sig efter en bön till helgonen och jungfru Maria fram till stolen, slog det fina snöret om Skures hals och drog till så mycket hon förmådde.

Några krampaktiga ryckningar, och tyrannen på Gäddeholm var ej mera i lifvet.

»Ja, hittills har den heliga jungfrun hjelpt mig», sade den unga flickan, »men huru det skall gå att helbregda komma ut igen, det vet jag inte. Dock hjelper hon mig väl ännu en gång.» Föregifvande att hon måste innan morgonen vara tillbaka i Vesterås med Skures

svar, lyckades det henne att oskadad komma ut ur borgen igen.

Lätt som en hind ilade hon hem, väckte fadern och omtalade för denne hvad hon gjort. Innan nästa dag förflutit stod en stark trupp af fiskare och bönder från de kringliggande öarne under Asmunds anförande vid Gäddeholm. Besättningen, som var bestört öfver sin anförares död, gaf sig efter ett lamt försvar.

Gäddeholms fogdenäste refs ned till grunden, och det tacksamma folket förestälde sedan den hjeltemodiga Thorborg för Engelbrekt, när denne efter eröfringen af Vesterås reste omkring bland öbefolkningen.

Och ännu den dag, som i dag är, veta sägnerna att förkunna denna bragd af »Skärplinge ros», som härigenom befriade trakten från den grymme Skure och öppnade en ny tid, mer lugn och fridfull, sedan de utländske fogdarne lyckligt blifvit förjagade.

X.

Befriarens slut.

Det var en lugn om ock något kylig afton i slutet af April månad 1436. Historieskrifvarne säga till och med att det var den 27.

Stadd på resa från Örebro till Stockholm, dit han kallats af svenska rådet, hade Engelbrekt, trött af färden, uppslagit sitt läger för natten på en liten holme i närheten af det ståtliga herresätet Göksholm. I sitt följe hade han, utom hustrun, nästan alla sina tjenare, ty tiden var icke så lugn, att det höfdes en sådan man att resa ensam. Dolda fiender lurade nästan öfverallt. Vid den sprakande nattelden suto Engelbrekt och hans hustru samtalande. Talet rörde sig naturligtvis kring flydda händelser och kring det närvarande, och mången gång yttrade Engelbrekts maka sitt djupa bekymmer öfver hvad som skulle komma.

»Du ser framtiden med dystra blickar», sade Engelbrekt allvarligt och fundersamt.

»Ja väl. Öfverallt jäser det i landet, och du kan icke heller glömma den afvoghet, som de mäktige herrarne hysa mot dig.»

»Mot mig», inföll Engelbrekt förvånad.

»Ja, just mot dig! Eller har du glömt riksföreståndarevalet?»

»Nej, du har kanske rätt», mumlade Engelbrekt för sig sjelf.

Hustrun hade dock förnummit hans ord, och fortfor, allt under det hennes anlete antog ett djupt bekymradt uttryck:

»De ville utesluta dig från riksstyrelsen, dig, som ändock gjort alltsammans till landets befrielse», sade hon och upplyfte stolt hufvudet. »Sina innersta, ej för vackra känslor lade de mer än tydligt i dagen, när de satte Karl Knutsson Bonde ensam till riksföreståndare. Det var icke vackert gjordt. Sådan tack hade du ej förtjent, men — —»

»Men», inföll Engelbrekt, då hustrun stannade i sitt tal, »fortsätt med hvad du har på hjertat!»

»Sådan är de höge herrars vanliga sed», fortfor Engelbrekts ädla maka. »De vilja gerna att folket uträttar deras sak, men när lönen skall gifvas, då behålla de den för sig sjelfva utan att dela med sig något deraf åt dem, genom hvilkas hjelp de vunnit sitt mål.»

Den ton, hvarmed Engelbrekts hustru yttrade dessa ord var så djupt bitter, att hennes sjuke man, som under tiden icke kunnat tänka på annat än de kroppsliga plågor han led, ovilkorligen spratt till.

»Men du vet ju, att jag blifvit delaktig i makten», sade han en smula otålig, ty det var icke första gången som han hörde denna visa qvädas.

»Ja, sedan du och bönderna tvungit dem dertill», svarade hustrun bittert.

På dessa ord följde en god stunds tystnad, då hvar och en öfverlemnade sig åt sina egna tankar. Engelbrekt hade nästan helt och hållet förgätit hustruns ord, ty han tog dem för ingenting annat än foster af en uppskrämd inbillning, då en af hans gamla tjenare, som hela tiden ströfvat längs stränderna af den lilla holmen, trädde fram och sade, i det han med en betänksam uppsyn förde båda händerna genom det yfviga skägget:

»Herre, vi måste vara på vår vakt!»

»Hvad — — hvad — — hvad säger du», menade Engelbrekt, obehagligt väckt ur sina drömmar. »På vår vakt! Hvad är det för ett tal af dig, Birger?»

»Ja, herre, det säger jag», inföll Birger. »Du må skratta åt mig, och kalla mig barnslig, men jag har mina

skäl för mig. Jag känner tillräckligt den ondskefulle Måns Bengtsson, som du varit ovän med, och vet, att han icke så lätt glömmer den, han varit fiende till!»

»Ja, hvad var det jag sade», utropade Engelbrekts hustru ängsligt. »Mina aningar — — —»

Längre kom hon icke i sitt tal, emedan mannen tvärt afklippte det med dessa ord:

»Sådana barnsligheter och dumheter! Hvad pratar du för slag om Måns Bengtsson. Vi ha ju en gång för alla ingått förlikning.»

I Birgers anlete lästes ett tviflande leende då han svarade:

»Ja ja, räfven är temligen inställsam, då han vill lista sig på sitt byte.»

»Hör på, Birger», svarade Engelbrekt i skarp ton, »nu pratar du om det, som du icke begriper. Men», fortfor han och anslog en mildare ton, då han såg att förebråelsen gjorde ett djupt intryck på den redlige och trogne tjenaren, »hvadan kommer din misstro mot Måns Bengtsson?»

»Du vill ju icke höra mig, herre», sade Birger i bekymrad ton.

»Jo, tala du!»

»Ja, redlige vän», sade också Engelbrekts hustru, »säg hvad du har på hjertat. En trognare tjenare än du finnes icke.»

»Nåväl, herre, du skall misstro Måns Bengtsson.»

»Hvarför?»

»Emedan han är en man af svek allt igenom. Hos göksholmarne har aldrig funnits ett ädelt sinne.»

»Nu är du hård i dina omdömen.»

»Hård, herre, men icke *för hård*», svarade Birger med stark tonvigt på de sista orden.

»Men», fortfor Engelbrekt, och såg med ett visst misstroende på tjenaren, »du varnar mig för Måns Bengtsson och det just i sådana ordalag, som om du *nu* skulle frukta en fara. Hvad skäl har du dertill?»

»Jo, det enkla skälet att Måns Bengtsson kommer hit.»

Vid dessa tjenarens ord gaf Engelbrekts hustru till ett svagt anskri. Engelbrekt deremot sade:

»Då är det hans mening att bjuda mig till Göksholm; han vill icke att jag skall öfver natten hvila på denna fuktiga holme!»

»Nej», mumlade Birger för sig sjelf med så lågmäld stämma, att ingen af de närvarande hörde det, »han såge allra helst att du hvilade i grafven.»

Engelbrekt fortfor:

»Huru vet du att Måns Bengtsson kommer hit?»

»Jag har tydligt sett honom!»

»Hvar», utropade både Engelbrekt och hans hustru samtidigt.

Birger berättade:

»Orolig till sinnes ströfvade jag rundt holmen och skulle just vända hitåt, då jag varseblef en liten farkost, som sköt ut från Göksholmssidan. Förundrad öfver hvem det kunde vara, följde jag båten med den största uppmärksamhet och såg tydligt, att den styrde rakt på röken, som uppsteg från vårt läger. Efter en stund igenkände jag tydligt Måns Bengtsson, ty hans illistiga drag skulle jag kunna se i tjockaste mörkret. Måns hade äfven blifvit mig varse, och tillsade derför sina tjenare att taga en annan kosa. De började för den skull att ro hit och dit men närmade sig mer och mer denna plats. Han skyr att gå rakt på saken, och det bevisar huru illistig och lömsk han är. Tro honom icke, herre», slutade Birger och betraktade bedjande sin husbonde. »Du har ju tillräckligt med tjenare, för att kunna möta ett anfall, och jag borgar för att alla hellre skola dö än tillåta ett enda hårstrå krökas på ditt hufvud!»

»Jag vet det, jag vet det», svarade Engelbrekt, rörd af tjenarens tillgifvenhet, »men som Måns Bengtsson ju icke visat några prof på illvilja, utan tvärtom för icke så länge sedan på det mest förekommande och vänliga sätt mottagit mig, då jag ensam kom som gäst till Göksholm, så vet jag icke, hvarför jag nu skulle ställa mig fiendtlig mot honom. Nej, allt hvad I talen är endast foster af en uppjagad inbillning. Gå du till dina kamrater, Birger, och låt mig på ett vänskapligt sätt möta Måns Bengtsson.»

Birger, annars van att punktligt lyda, stod dock qvar.

»Jag viker icke från din sida, herre», sade han med bestämdhet.

»Nå, så blif qvar då», sade Engelbrekt mildt. »Du bör sjelf vara vittne till att dina ord komma på skam!»

»Ja, Gud gifve att så vore», suckade Birger.

Icke långt ifrån den plats, der Engelbrekt uppslagit sitt läger, sluttade holmens strand ned mot det smala vatten, som skiljde den från fasta landet. En liten farkost närmade sig med raska årtag, och som Engelbrekt ansåg att det var Måns Bengtssons, gick han ensam, stödd på en krycka, ty han var så svag, att han icke kunde gå utan detta bihang, ned mot stranden, för att möta den kommande. Birger och hustrun ville följa honom, men en sträng befallning tvang dem att bli qvar vid elden.

Engelbrekt hade hunnit ungefär halfvägs ned på stranden, då båten lade till och en högrest person med ett vildt utseende sprang ur den. Det var Måns Bengtsson. Redan vid första anblicken af den vilde Måns genomfors Engelbrekts bröst af denna tanke: »Månne Birger har rätt», ty Måns' blickar glödde som tvenne eldkol, men han slog genast bort den, då han såg att Måns var obeväpnad.

Med vänligt leende på läpparne trädde befriaren göksholmaren till mötes och uttalade sitt:

»Välkommen!»

Måns Bengtsson, som i detta ögonblick var endast några alnar ifrån Engelbrekt, ryckte vid detta helsningsord fram en yxa, som han skickligt hållit dold, och rusade på den sjuke under detta utrop:

»Nu har ändtligen den stund randats, som jag så länge sökt efter. Hvarför får ej riket fred för din skull!»

»Fred», utbrast Engelbrekt, som nu insåg hela vidden af sin farliga belägenhet och af bestörtning tog ett par steg tillbaka, »riket har ju fred och oss emellan är ju — —»

Han fick ej tala till punkt, ty Måns störtade öfver honom och efter ett par hugg låg Sveriges befriare döende framför nidingens fötter.

När Birger märkte detta, sammmankallade han med högå rop tjenarne och uppmanade dem att hämnas deras älskade husbondes fall. Måns Bengtssons tjenare voro Engelbrekts likväl öfverlägsne och inom kort blefvo dessa, jemte befriarens hustru, öfvermannade och såsom fångar förda till Göksholm.

Så slutade Engelbrekt för lönmördarens hand. Befriarens minne står dock rent och utan den minsta fläck i Sveriges historia, då lönmördarens deremot drabbas af efterverldens djupaste afsky och förbannelse.

XI.

Mörker och ljus.

1.

Fången.

Det var en särdeles vacker dag på eftersommaren år 1518. Foglarne sjöngo ännu lika ljufligt och vågornas oaflåtiga sorl mot stränderna hade ännu i sig detta mystiska och melodiska sus, som vi pläga få höra under vårens och försommarens vackraste qvällar. De dystra höststormarne hade ännu icke svept sina kylande vingar öfver nejden. Då och då lossnade visserligen ett blad från sitt fäste bland trädens grenar och föll till jorden, men naturen stod ändock iklädd sin vackra gröna drägt.

Men qvällens skuggor svepte sig småningom öfver jorden, bortskymde de hvita segel, som der och hvar syntes på hafvets vida yta, och läto de höga tornen på Kallö i norra Jutland belägna slott framsticka otydligare för hvarje timme som gick.

Dagens värf hade slutat. Trötta och längtande efter hvila skyndade dagsverkarne mot sina hem, äfven djuren lutade sina hufvud.

Det präktiga slottets andra våning strålade i ljus, ty borgens egare, herr Erik Banér, hade bjudit ortens magnater och äfven annat förmöget folk till en fest. Orsaken dertill var, att hans äldsta dotter firade sin trolofning med en närboende riddersman, en ung och hurtig karl, hvilken redan såsom yngling förtjenat sina riddarsporrar.

Medan dansen och glammet som bäst pågingo der uppe i de präktiga salarne, vandrade en smärt, ljuslockig yngling med oroliga steg genom parkens labyrintiska gångar. Tidtals var hans hufvud nedsjunket mot bröstet, ur hvilket tunga suckar då och då arbetade sig fram, men ibland upplyfte han det under stolta åtbörder, och i de blickar, som han då kastade österut öfver hafvet, lästes en den innerligaste längtan. Hvad längtade han efter? Väntade han till äfventyrs en brud, en mor eller någon kär vän?

Ack, hans varmaste längtans mål var hans blödande fädernesland, från hvilken han blifvit ryckt på det trolösaste sätt.

»Den gamle Gadd hade rätt, då han sade, att jag inte skulle tro någon dansk man, med mindre att det växte hår i hans inre hand», mumlade ynglingen för sig sjelf. »Hvart jag skådar omkring mig, möta mig endast hån och begabberi. Ah», fortfor han och knöt våldsamt händerna upp mot slottet, hvars upplysta våning glittrade fram emellan de högstammiga träden, under det musikens toner allt som oftast strömmade ut genom de öppna fönstren och klingade så egendomligt förtrollande i den vackra qvällen. »Ah, I dansen och roen eder der uppe, och bryn er inte det ringaste om mig! Dock, hvad glädje kan jag känna bland alla dessa storskrytare, dessa fiender till mitt fosterland! Kristiern, skulle du i ett annat lif få sota för alla de brutna eder du har på ditt samvete, o, då skulle ditt vistande i skärselden blifva en hel evighet!»

Drömmande fortsatte ynglingen, i hvilken läsaren redan igenkänt Gustaf Eriksson Vasa, Sveriges blifvande befriare och omdanare. Stridiga tankar hvälfde sig inom hans hufvud, och den slutliga frågan blef hvarje gång denna:

»Hur skall jag komma härifrån?»

Under dessa funderingar hade Gustaf småningom närmat sig stranden. Nu upplyfte han hufvudet och skådade ut öfver hafvet; armarne sträcktes ut liksom ville han i ett enda tag famna det älskade fädernesslandets fjerran belägna kuster. Det samm ett ljust moln

mot öster. O, hvilken blick fästade ej den stackars flyktingen på detsamma. Han kunde ej längre hålla sina känslor tillbaka; från hans läppar ljöd detta utrop:

»O, om du kunde taga mig med på din färd!»

I detsamma lades en mjuk hand på ynglingens skuldra och en len qvinnoröst framsade dessa ord:

»Ännu lika drömmande.»

Gustaf vände sig häftigt om. Men på samma gång ljusnade också hans af bekymret mörka blickar, och det var med en viss hängifvenhet som han yttrade, i det han fattade den unga flickans händer mellan sina:

»Du här, Gunilla. Jag trodde att du var med din far ute på hafvet.»

»Det var meningen att jag skulle följa med», svarade flickan och betraktade Gustaf Eriksson med halft sorgsna, halft ömma blickar, »men — — men — —»

»Säg ut», menade ynglingen, då flickan rodnande slog ned ögonen.

»Jag ville hellre träffa eder», fortfor hon och gjorde ett vanmäktigt försök att draga sina händer ur ynglingens.

Gustaf Eriksson betraktade den vackra Gunilla med tindrande blickar.

»Du är den enda varelse, som haft medlidande med den stackars fången», sade han och tryckte en kyss på Gunillas hvita panna. »Der uppe», fortfor han och pekade på slottet, »roar man sig nu som bäst. Ingen ser mig, men om jag vågar träda i de danske herrarnes väg, öfverösa de mig med hån. De tala med förakt om mina landsmän och säga rent ut, att det är konung Kristierns beslut att helt och hållet göra Sverige underdånigt, äfven om dertill skulle behöfvas det gröfsta våld. O, Gunilla», fortfor han och for med handen öfver pannan, »detta tal stinger mig som tusen pilar och fräter som en eld i mitt inre! Hur skall jag kunna undfly — — men — —», afbröt han sjelf sitt tal och betraktade den unga flickan med ett visst misstroende, »hvad säger jag! Det är ju till en danska som jag talar, och hvem vet om inte du redan i qväll skall uppenbara mina tankar för — — —»

Gustaf hann icke fullborda sin mening, ty Gunilla ryckte häftigt loss ena handen och lade den öfver hans läppar, i det hon i förebrående ton sade:

»Hvad är detta för ett tal? Det har jag inte förtjent, att I så misstron mig!»

Vid dessa ord brunno hennes kinder af en glödande förtrytelsens rodnad. Hon ville lösrycka äfven den andra handen, men Gustaf släppte icke sitt tag.

»Förlåt mig, Gunilla, om jag sagt något, som sårar dig», bad han. »Men du kan väl ej undra på, om jag betraktar alla omkring mig med ett visst misstroende, då jag vid hvarje steg jag tager omgifves af spioner. Men kom nu så vilja vi gå in i grottan, der skall ingen höra oss.»

Blidkad af hans ord, och af den varma blicken från hans ögon, följde Gunilla.

»Jag vill härifrån, marken bränner mina fötter», utbrast Gustaf, då gästernas högljudda skrattsalvor, ackompagnerade af musikens toner, i dessa ögonblick trängde genom den lugna qvällen. »Vet du något sätt att komma härifrån, Gunilla!»

Den unga flickan sänkte hufvudet ned mot bröstet och en dödlig blekhet bredde sig öfver hennes kinder. I dessa ögonblick fann hon huru högt hon älskade den stackars främlingen. »Men», ljöd en stämma i hennes inre, »jag är ju blott en fattig fiskares dotter och han en högättad ädling. Hvad har jag gjort? Gud och den heliga jungfrun beskydde mig!»

Då Gustaf icke fick något svar på sin fråga, böjde han sig ned för att se hvilket intryck som den gjort på flickan. Han märkte genast blekheten och förstod äfven hvarifrån den härledde sig. För den skull upplyfte han med mildt våld den unga flickans i blekheten ännu vackrare ansigte, lade hennes hufvud mot sitt bröst och sade:

»Du är den enda varelse, som bevisat mig någon ömhet. Skulle jag vara så otacksam att glömma det! Nej, vid alla helgon, nej!»

Med dessa ord tryckte han sina läppar mot Gunillas. En nervös sprittning genomfor den unga flickans lemmar

och med en djup suck sjönk hon i den svenske ädlingens famn. Länge suto de tysta, men slutligen upplyfte Gunilla hufvudet, såg länge och med den innerligaste hängifvenhet på ynglingen och hviskade derpå:

»Men när du kommer till ditt fädernesland, skall du då komma ihåg den fattiga fiskarflickan vid Kallö?»

»Jag skall aldrig glömma henne», svarade Gustaf Eriksson och tryckte ånyo Gunilla till sitt bröst.

»Men om höga äreställen vänta dig?»

»Höga äreställen! Hvilka skulle de vara!»

»Ja, det är svårt för mig att veta. Men ingen kan veta det öde, som träffar oss här i lifvet.»

»Sannt, Gunilla, men i stället för dessa äreställen kan olyckan drabba mig hårdare. Jag kan bli fattig och utan en hufvudgärd att luta mig emot, men huru det än går mig här i lifvet, aldrig skall jag glömma dig.»

Så förflöt åter en god stund, hvarunder de älskande icke förnummo det minsta ljud af larmet från slottet. Ja, om hela Kallö sprungit i luften, skulle de sutit ostörda slutna i hvarandras armar.

Ändtligen gjorde sig Gunilla fri, strök det tjocka blonda håret, som kommit en smula i oordning, ur pannan och sade:

»Jag vill försöka att hjelpa dig på flykten. O, jag deltager så djupt i dina sorger, ty jag känner med mig sjelf hur djupt jag skulle sörja, om jag vore i samma ställning som du!»

»Ädla, högsinnade Gunilla», utropade Gustaf och spratt till af glädje, »hvad är det för ord jag hör! Skulle du kunna hjelpa mig att bli qvitt denna odrägliga fångenskap!»

»Jag vill försöka.»

»Men hur skall det gå till?»

»Du måste förkläda dig.»

»Till hvad?»

»Det blir min sak. Låt mig styra om detta. Du har ju förtroende till mig?»

»Ja, ack ja; men när skall det ske?»

»Redan i natt!»

»Redan i natt», upprepade Gustaf Eriksson, som knappt trodde sina öron.

»Ja, nu är bästa tiden. Det myckna drickandet der uppe i slottet skall nedtynga allas sinnen. Riddarnes tjenare och svenner roa sig liksom deras husbönder. Deraf kan du få ett stort försprång, och om du skyndar ned till Lübeck och söker reda på Nils Brömse, så skall han hjelpa dig vidare.»

»Hvem är Nils Brömse», sporde Gustaf förvånad.

»Borgmästare i Lübeck.»

»Och honom känner du?»

»Måtte väl göra det, eftersom han är en aflägsen frände till min moder och jag vistats i hans hus nära tio år!»

Gustaf funderade en stund, derpå sade han:

»Förslaget är godt, men i hvilken förklädnad skall jag komma härifrån. I bondedrägt vore visserligen det säkraste, men hvem vill låna mig en sådan?»

»Jag!»

»Du, Gunilla! Nu blir du gåtfull!»

»Ack nej; det är rena sanningen som jag talar», svarade den unga flickan, under det hon leende betraktade Gustaf. »Min far eger en sådan drägt, allt sedan han i yngre år var oxdrifvare.»

»Och den vill du öfverlemna åt mig?»

»Ja», svarade hon med en hängifvenhet, som var utan alla gränser. »Jag säger det uppriktigt, ty jag älskar dig med min första kärlek!»

»O, Gunilla, min räddarinna, huru skall jag kunna belöna dig!»

»Jo, ett sätt finnes!»

»Och det är?»

»Att du aldrig glömmer mig!»

Den unga hängifna flickan hade knappt hunnit få sista ordet öfver läpparne, då hon brast ut i en gråt så våldsam, att hela hennes kropp skakades. Anade hon kanske att framtiden mellan dem skulle öppna ett svalg för stort för henne att öfverhoppa? Sedan Gustafs smekningar åter lugnat henne, sade han:

»Men om din far upptäcker att kläderna äro borta?»

»Nej, nej», ljöd Gunillas ifriga svar. »Han kommer inte hem på ett par dagar, och då har du redan ett så stort försprång, att det icke tjenar till någonting att sätta efter dig.»

Med ens ryckte sig den unga flickan ur Gustafs armar.

»Jag hör någon komma», hviskade hon och hela hennes kropp darrade af förskräckelse.

»Var bara lugn», försäkrade den svenske ädlingen; »först öfver mitt lif skall man komma till dig.»

Gunilla log, och det låg så mycken förtröstan i detta leende, att Gustaf Eriksson med ens kände sig varm.

Fiskarflickans hörsel hade icke bedragit henne. Långsamma steg hördes på de sandade gångarne, och snart kunde de älskande, som förstuckit sig bakom de högstammiga träden och som det inträdande mörkret hjelpte till att dölja, förnimma ljudet af röster. Gustaf igenkände dem ganska väl, ty de tillhörde ett par jutska adelsmän, som ofta brukade vistas på Kallö och då finna sitt största nöje uti att gäckas med den stackars fången och hans blödande fosterland.

»Om de få syn på oss», hviskade Gunilla rädd.

»Nej, nej, då skola de ha kattögon. Var lugn, Gunilla.»

De båda adelsmännen hade nu hunnit fram till den plats, der Gustaf och fiskarflickan stodo gömda. Blott några alnar skilde dem åt.

»Hör på», sade den ene riddaren, som egde en af naturen hes och skroflig röst, hvilken blifvit ännu hesare efter det myckna drickandet, »mig förefaller det, som om den svenske fången tänkte på flykt.»

Gustaf ryckte till och han kände hur Gunillas lilla hand, som trofast hvilade i hans, darrade.

»Hur så?» menade den andre riddaren. »Hvad skäl har du för detta påstående?»

»Ett stort skäl, menar jag, granne.»

»Nå låt höra det då!»

»Han går för det mesta ensam och trifves aldrig vid de fester, som hans frände gifver.»

»Men, det kan ju hafva andra orsaker, tror jag.»

»Hvilka då?»

»Leda vid dem.»

»Åh prat, vid hans unga år leds man ej så fort vid ett bullrande gästabud, der sprittande tärnor förljufva samqvämet. Nej, att han har något synnerligt i sinnet, det är jag öfvertygad om.»

»Ja, det vore en stor skada om han skulle undkomma. Kung Kristiern har ju i sådant fall hotat att låta herr Banérs hufvud springa.»

»Och den hotelsen sätter han nog i verket, ty han är sannerligen icke att leka med, det se vi i hans uppträdande mot de fördömde svenskarne, som jag önskade vore ett hufvud kortare allesammans.»

»Ja, nog är det mera kraft i honom än i kung Erik, den odågan.»

Några minuters tystnad följde på detta samtal, som naturligtvis skulle ännu mera stärka de ömmande känslor, han hyste för sitt fädernesland, och göra hans tankar på flykt ännu ihärdigare. Till slut sade den adelsmannen, som först talat:

»När festligheterna väl äro öfver, vill jag tala med herr Banér. Det är ingen säkerhet, om han låter sin fånge ströfva fri omkring. Hvem vet hvad han har i sinnet, och en vacker dag torde den underrättelsen nå våra öron, att han flytt härifrån. Ja, det är min fastaste tro — — ty — —»

»Nå, säg ut», menade kamraten.

»Jag skulle göra detsamma, om jag vore i hans kläder.»

»Hvad är det nu för ord du talar!»

»Sanning talar jag, och vi måste dock erkänna, att Gustaf Eriksson blifvit hitförd emot tro och lofven. Men från andra sidan sedd, så ter sig saken helt annorlunda.»

»Det skulle sannerligen vara roligt att höra», tänkte Gustaf.

»Nå, hur ter sig den sidan då?» sporde riddarens kamrat.

»Jo, ser du, Sverige har stält sig i harnesk mot sin laglige konung; det vill bryta unionen, af hvilken vi

ju haft så godt och ännu längre hoppas att få det. Ett löfte till en sådan makt är icke giltigt, och derför handlade kung Kristiern rätt, då han förde med sig gisslomännen. Nu har han alltid en god hållhake på de oregerliga hufvudena i Stockholm.»

»Säger du det?» Men om det blifver en sådan resning som under Engelbrekts tid!»

»Omöjligt nu, det påstår jag.»

»Hvarför omöjligt?»

»Engelbrekt var dock en man med kraft och han visste att tillfyllest väcka sitt folks frihetskänsla, den rättvisan måste vi dock gifva honom. Men hvar finnes nu hans efterträdare? Ingen af Sturarne är nu nog mäktig att kunna bjuda kung Kristiern spetsen, och ingen — — —»

»Så framt det icke skulle vara herr Banérs fånge», afbröt kamraten profetiskt utan att ana det.

Det klack till inom Gustaf, då han hörde dessa ord. Tillförene hade han aldrig tänkt så högt, men i detta ögonblick väckte hans egna fiender den slumrande tanken till lif.

»Ja», tänkte han, »blifver jag fri, så vill jag med Guds hjelp och den svenska allmogens bistånd resa mig upp mot förtryckarne. Skulle det ej nu kunna gå för sig lika väl som under Engelbrekts tid!»

Riddarne fortsatte sitt samtal.

»Men detta vill jag hindra», inföll den förste.

»Kan du det?»

»Åh, det är väl ingen svårighet.»

»Jo, nog föreställer jag mig, att det skulle stöta på mäktiga hinder.»

»Alls icke, säger jag.»

»Nå, men så säg ut då och lägg mig icke längre på sträckbänken.»

»Gud bevare mig derifrån. Men har du ännu icke fattat min plan?»

»Nej, vid alla helgon!»

»Nå, så hör då.»

»Tyst, tyst, tänk om han är i närheten och lyssnar!»

»Åh nej, dertill är han alltför inskränkt. Han ligger väl nu som bäst i grottan der borta och sofver efter vanligheten. De der svenskarne, de äro dock ett säfligt folk.»

»Intet ondt i det. Ju förr få vi bugt med dem.»

De båda riddarne skrattade hånfullt, men om de hört de ord, som Gustaf Eriksson mumlade för sig sjelf, är det troligt att de icke skrattat så sjelfbelåtet.

»Du har beklagligtvis rätt. Men du glömmer att tillägga, att när det folket en gång reser sig, så sker det med en kraft, som omstörtar tyrannernas troner. Akta eder, det kan gå på detta sätt äfven nu.»

Sedan riddarne skrattat ut och en god stund gjort sig lustiga öfver svenskarne, fortfor den förste:

»Du vill höra min plan. Se här är den! När Gustaf Eriksson i natt kommer upp på sitt rum, låser herr Banér helt enkelt in honom, och då han vill ut, så får han det svaret, att en sträng befallning ankommit från konung Kristiern, att noga bevaka honom. Nå, hvad säger du om planen; duger den icke?»

»Det är förträffligt, men jag har ändock en sak att anmärka.»

»Jasså. Nå fram med din anmärkning då; jag skall nog bemöta den.»

»Det finnes väl också fönster på rummet, vill jag tro. Om han — — —»

»— flyr derigenom, vill du säga. Ha, ha, ha! Icke så dumt inpass, men ohållbart. Ha, ha, ha!»

»Nå, men så förklara dig då!»

»Ha, ha, ha!»

»Det der skrattet retar mig. Din förklaring!»

»Begriper du då inte, att säker vakt skall sättas utanför dörr och fönster, och med tillsägelse att ögonblickligen skjuta ned honom, om han skulle försöka att undkomma.»

»Men det är ju emot Kristierns önskan. Han har tvärtom befalt, att fången skall behandlas med mildhet.»

»Antingen är du från vettet, eller gör du dig till», utbrast den förste talaren. »Förstår du då inte, att om vi skulle behöfva gå så långt som att beröfva

honom lifvet, vi nog sedan hafva kryphål att gömma oss uti. Jo, var du lugn och öfverlemna detta åt mig, jag åtager mig den saken och skall utföra den till både konungens och eder belåtenhet.»

»Ja, jag vet, att du är en förslagen man. Handla du efter eget godtfinnande.»

»Nåväl, då begifva vi oss genast upp till slottet igen. Men — — —»

»Hvad för men?»

»Jag tänker på en sak.»

»Och det är?»

»Att det inte skulle vara så dumt att få svensken i fällan så fort som möjligt.»

»Hur skall det gå till? Han är ej tillstädes.»

»Nej, deri ligger just den stora svårigheten! Jo, nu har jag det!»

»Har du tänkt ut någon plan?»

»Ja!»

»Skulle vara nöjsamt att få del af den!»

»Naturligtvis får du det, eftersom jag ämnar använda dig till dess genomförande.»

»Mig!»

»Ja, just dig! Har du någonting emot att hjelpa mig?»

»Nej, visst inte!»

»Nå, så hör då. Du tager några vänner med dig, uppsöker Gustaf Eriksson och helsar honom från värden, att han gerna skulle vilja se sin frände och dricka en bägare med honom på denna betydelsefulla dag. Gustaf kan icke neka till att följa dig.»

»Men om han skulle neka?»

»Då måste vi vänta naturligtvis, ty öppet våld få vi ej använda.»

Med dessa ord försvunno riddarne uppåt slottet till.

»O, min Gud, hvilket öde man bereder dig», klagade Gunilla och slöt sig intill den svenske ädlingen så trofast, som om hon aldrig velat lemna honom. »Men», fortfor hon och hennes vackra ögon strålade af en högre glans, »jag vill omintetgöra deras onda planer. Kom, herre», slutade hon ödmjukt och fattade Gustafs händer. »Af de ord, som de båda riddarne yttrade, finner jag att

de frukta dig och anse dig värdig att uppträda i spetsen för ett helt folk. Jag är visserligen en fattig och okunnig fiskarflicka, men så mycket kan jag finna, att du kanske är utsedd till någonting stort. Men dröj ej, hvarje minut är nu dyrbar. Följ mig hem!»

Gustaf Eriksson följde stillatigande sin räddarinna. Det öde, som likt ett damoklessvärd hittills sväfvat öfver hans hufvud, skulle nu förändras, och huru? Till något bättre eller sämre?

Det fanns ingen, som derpå kunde afgifva något svar.

Efter en stunds vandring i den intill slottet gränsande skogen anlände de unga till Gunillas lilla hem, en högst oansenlig fiskarkoja alldeles nere vid stranden. Den reslige Gustaf måste buga sig djupt för att komma in. Vid försöket stötte han hufvudet lindrigt mot dörrposten.

»Jo jo, det har sina svårigheter för den rike och mäktige att komma in i fattigmannens koja,» log Gunilla.

»Jag är hvarken rik eller mäktig», svarade Gustaf sorgsen, utan en arm flykting. Om en tid skall man kanske hitta mina ben här borta på heden. Men ingen skall känna igen dem, och deri ligger icke så liten tröst.»

»Tala inte så», inföll Gunilla. »Se här, här är drägten. Den är visserligen icke fin, ej heller ren, men under sådana omständigheter som dessa får man icke vara så nogräknad. Kläd skyndsamt på er, ty ingen vet, när det måhända blir för sent.»

Påklädningen gick snart för sig. Då Gunilla satte den slokiga hatten på Gustafs hufvud och gick tillbaka ett par steg för att syna honom, utropade hon:

»Åh, vid Guds moder och alla helgon, i denna drägt skall ingen kunna känna igen den svenske ädlingen. Nej, icke ens min far, och om jag mötte er i skogen och inte visste hvem det vore, skulle jag omöjligen kunna tänka mig att ni vore Gustaf Eriksson, herr Erik Banérs frände.»

Gustaf kände sig helt lugn af dessa försäkringar.

»Och det är dig, ädla flicka, som jag har att tacka härför», sade han rörd, i det han ömt tryckte Gunilla till sitt bröst. »Sannerligen, om jag någonsin glömde den

uppoffring du gjort för mig, då vore det bättre om jag aldrig blifvit född.»

En varm tår blänkte i den unga flickans ögon, då hon hviskade:

»Res med Gudi! Och alla hans heliga englar vare med eder på vägen samt beskydde eder för alla de faror, som kunna uppresa sig! Jag skall alltid i mina böner ihågkomma den, som fått min första kärlek.»

Vid dessa ord föll Gunilla i en våldsam gråt. Nu som först kände hon hur bittert det var att nödgas skiljas från den, som hon så nyligen funnit. Men det fanns ingen annan utväg.

»Farväl, Gunilla, min älskade, min räddarinna,» hviskade Gustaf och trycke den unga flickan för sista gången till sitt bröst. »Farväl! Vi återse hvarandra kanske snart.»

Några minuter derefter var Gustaf utom dörren, och med tårfylda ögon såg den jutska fiskarflickan hans höga gestalt försvinna i skogen söderut. Det var som om hennes hjerta ville brista. Klagande sjönk hon ned framför hyddans dörr, men under sjelfva klagoljuden hviskade hon dock med hopp och förtröstan:

»Gud låte honom lyckas i sitt verk!»

2.

Flykt och räddning.

Med snabba steg fullföljde Gustaf sin gång mot söder. Då han kom så långt, att han, utan att för mycket utsätta sig för obehag, kunde hvila en stund, gick han upp på en liten höjd, hvarifrån han hade en vidsträckt utsigt öfver hafvet. Der lågo för hans blickar åt söder till de leende danska öarne, och i norr såg han en smäcker

tornspira på ganska långt afstånd. Solen rann just nu upp och öfvergöt med sin gyllene guldflod skogar och berg, hafvet, insjöarne och floden. Med välbehag inandades den stackars flyktingen den rena helsobringande vårmorgonens friska luft. Bröstet vidgades; han kände sig som en pånyttfödd menniska och ur rördt hjerta uppsände han en varm bön till all tings upphofsman. Med denna bön, sprungen ur ett rent och oförderfvadt hjerta, förenade sig också denna suck:

»Gunilla, hvad har du inte vågat för mig. Gud beskydde dig!»

Fyra timmar hade nu förlidit sedan Gustaf lemnade Kallö, der hans frände roade sig i kretsen af sina gäster. Det gjorde honom visserligen ondt att behöfva utsätta den i själ och hjerta godsinnade herr Erik Banér för konung Kristierns vrede, men hvad var att göra? De enskilda fördelarna och fäderneslandets olycka voro dock förmer än hans frändes välbefinnande. Efter en halftimmes hvila fortsatte han med gladt mod sin färd. Han afvek, så mycket som möjligt var, från de allmänna vägarne, der han var i fara att uppsnappas, hvilade för det mesta om dagen och fortsatte med snabb gång sin flykt, då nattens skuggor sänkte sig öfver jorden.

På detta sätt hade han omsider hunnit in i holsteinska grefvarnes land. Här tvekade han om han skulle vända sig till desse myndige herskare, som ständigt lågo i fejder med danskarne, eller okänd fortsätta sin flykt till Lübeck. Det skulle kunnat vara en möjlighet, att han af dem fått huld och skydd, men ingen säkerhet hade han derför, och sålunda fortsatte han på vinst och förlust sin vandring.

Mot middagen, då solen sken varmare än tillförene, kände han sig hungrig. Icke långt ifrån den skogsväg, han gick på, såg han mellan träden ett litet inbjudande hus och hörde af en mötande pojke, som nyfiken betraktade honom från hufvudet till fötterna, troligtvis förundrad att se ett fint och herrelikt ansigte i förening med den grofva bonddrägten, att stället var ett värdshus.

Skulle han våga sig fram? Hungrig var han med besked, men hvem kunde borga för, att icke herr Erik

Banérs utskickade redan här lurade på honom, ty att han vore eftersatt, det antog han för alldeles säkert.

Till en del var detta sannt. Då om morgonen fången icke fanns i sitt rum, började herr Erik att känna sig orolig. Han utskickade folk åt alla håll och kanter, men fruktlösa voro deras efterspaningar; Gustaf Eriksson var och förblef borta. Nu vredgades herr Erik, ty han menade att Gustaf handlade otacksamt mot honom, som ändock låtit honom ega sin frihet och spisa vid sitt bord, en stor ära den tiden, då herrar riddare voro att betrakta såsom små furstar. Men han tog härvidlag icke i betraktande den omständigheten, att hans unge frände på ett lömskt sätt, tvärt emot all tro och lofven, blifvit af en svekfull konung bortförd i fångenskap. Ännu en gång utsände herr Erik sina tjenare med sträng tillsägelse att icke återvända förr, än de hade fången med sig, lefvande eller död.

Ryttarne genomsökte så noga som möjligt hela det jutska landet söder om Kallö, och äfven en god del norr om detsamma, men utan resultat, ja, de öfverskredo till och med schleswigska gränsen, men vände om der, när de af en bonde fingo höra att på ett helt år ingen främmande menniska hade gått fram stora vägen. Bonden hade sin gård bredvid den och skulle derför nog ha sett en sådan person, som ryttarne talade om.

Erik Banérs förbittring kände inga gränser, och då han en tid derefter fick veta att det var Gunilla, som hjelpt Gustaf på flykten, lät han fängsla den unga fiskarflickan samt kasta henne ned i en mörk källare, djupt under ena tornet. På sådant sätt hämnades den ädle herr Erik Banér.

Efter många »om» och »men» tog Gustaf ändtligen mod till sig och gick fram till värdshuset, der han före sig fann ett par bönder, som helt oförtäckt uttalade sin afsky för kung Kristiern och önskade danskarne allt ondt i detta lifvet. Hans kamrat instämde af hela sitt hjerta i denna fromma önskan. Detta bestämde Gustaf för att vända sig till den ene af dem, allrahelst som han hörde att han var på väg till Lübeck med en oxdrift. Sedan holsteinarne för den skull skilts åt, följde den stackars

flyktingen oxdrifvaren. Då han såg sig ensam med honom, gick han rakt fram till den efter allt utseende hederlige mannen och sade:

»Ni ernar er till Lübeck, far, hörde jag derinne. Vill ni taga mig med?»

Bonden fixerade skarpt Gustaf en stund. Derpå sade han:

»Ni är inte den, som er drägt angifver.»

»Hur kan ni se det?» utbrast Gustaf, och fruktade för att han råkat ut för en spejare.

»Åh», svarade bonden klipskt, »den der grofva drägten stämmer inte öfverens med edert fina ansigte.»

Gustaf andades friare. Vid närmare betraktande af mannen såg han, att han nog skulle våga anförtro sig åt honom, och sade för den skull:

»Ni har rätt, far, jag är inte den, som jag utgifver mig för.»

»Ja, visste jag inte det,» utbrast den hederlige holsteinaren med en viss stolthet, »men», fortfor han och betraktade flyktingen med misstrogna blickar, »det finnes godt om stråtröfvare och tjufvar på vägarne nu för tiden, och — — —.»

Gustaf märkte nog hvarthän han syftade och afklippte för den skull hans tal tvärt med dessa ord:

»Nu far ni vilse, far. Jag är en hederlig menniska, fastän olyckan förföljt mig.»

»Hvilken olycka», sporde bonden och hans ansigte började klarna upp en smula.

»Genom förräderi och trolöshet har jag tvärt emot lofven blifvit förd till Danmark som fånge. Men jag vill blifva fri, och hellre än att ånyo återvända i fångenskap, vill jag gifva mig döden.»

»Hvem förde er i fångenskap?» sporde bonden, som nu började visa sig allt mera intresserad.

»Kung Kristiern.»

Vid ljudet af detta namn korsade sig holsteinaren. Hans ansigte uttryckte också den tydligaste motvilja då han sade:

»Det är en lömsk herre, som vi holsteinare hata mer

än synden. Vill ni följa mig, så gerna, men då måste ni, för att vara trygg, i allt göra som jag.»

Gustaf tryckte varmt den redlige bondens händer och lät med detsamma ett guldmynt göra sällskap.

Bonden såg några ögonblick än på myntet, än på gifvaren. Slutligen sporde han:

»Hvad menar ni med detta?»

Af den blick, som bonden med detsamma gaf honom, kände sig flyktingen icke så litet förlägen. Han svarade dock:

»Jag tänkte att ni ville taga det som en ringa ersättning för — — —.»

»Håll der, herre,» afbröt bonden förnärmad. »Tag ni tillbaka er penning; ni kan måhända behöfva den bättre än jag.»

Sålunda satte sig oxdriften i gång och under muntert samspråk återställdes snart den goda sämjan mellan bonden och flyktingen.

Efter några dagars oafbruten vandring anlände Gustaf en morgon till Lübeck. De höga tornspirorna och den prakt, som var rådande i denna rika och mäktiga hansestad, som icke ryggade tillbaka för en fejd med hela konungariken, inverkade på Gustaf så mycket, att han beslöt sig för att först se sig om en smula i staden, innan han uppsökte borgmästaren. Sedan han för den skull tagit ett hjertligt afsked af den hederlige bonden, som han nu ändtligen fick att taga emot guldmyntet, började han att genomströfva staden. Okänd, som han var, gick han säker här, och om äfven Erik Banérs utskickade nu mött honom, der han spatserade fram och åter, ånyo iklädd sin riddardrägt, hade de icke kunnat föra honom derifrån, med mindre än att rådet i Lübeck gåfve sitt bifall dertill. Och det var detta som Gustaf ville motarbeta genom sitt tillernade besök hos Nils Brömse, den väna Gunillas slägtinge.

Mot middagstiden såg han ett långt tåg komma utåt en gata. I spetsen för tåget gick en medelålders man med ett allvarligt, men ändock mildt och godt ansigte, och hvar han framgick, blottades alla hufvud för honom. De öfriga deltagarne i tåget voro också allvarlige män

och skredo framåt med gravitetiska steg, allt under det de vänligt helsade åt alla sidor.

Förundrad betraktade Gustaf en stund tåget, men sporde slutligen en bredvid honom stående karl om hvad det var för slag.

Denne betraktade Gustaf förvånad, liksom ville han säga: »vet du inte det», men slutligen sade han:

»Är ni inte lübeckare, herre?»

»Nej.»

»Kunde tro det, eftersom ni frågade hvad det der tåget skall betyda. Jo, det skall jag säga er. Det är Lübecks råd, som nu begifver sig upp till rådstugan för att regera.»

»Och den myndige mannen, som går i spetsen?»

»Det är borgmästaren, Nils Brömse.»

Gustaf hade hört nog. Artigt tackade han lübeckaren för upplysningen, följde efter tåget och kom med detsamma upp i rådhuset. Här anmälde han sig att vilja ha företräde, och efter en stund erhöll han detta. Den sal, i hvilken rådet då satt, och der den stackars flyktingen, Sveriges blifvande konung och pånyttfödare, anropade den mäktiga hansestaden om skydd mot Kristiern och hans ondska, visas ännu sådan den var vid detta tillfälle. Det är ett vackert drag af lübeckarne, att de, oaktadt de vexlande öden som deras stad genomgått, ändock bibehållit detta historiska minne qvar.

Då Gustaf framträdde inför rådet, fästades allas blickar vid honom, och det syntes tydligt på de allvarliga gubbarnes miner, i synnerhet Nils Brömses, att flyktingens hela uppträdande gjorde ett särdeles fördelaktigt intryck.

Derpå började Gustaf. Varmt och kraftigt flöt talet från hans läppar; ja, men han säger, att det var ur sitt hjertas innersta djup, som han talade. I lifliga färger utmålade han tillståndet i sitt fosterland, beskref Kristierns trolöshet mot honom sjelf och de öfriga svenska gisslomännen, samt slutade med att begära Lübecks skydd och tillfälle att återvända till Sverige.

När han slutat var det länge tyst i den stora salen. Rådsherrarne sågo än på hvarandra, än på Gustaf Erikson, och än på ett par af Erik Banérs utskickade, som

händelsevis kommit till staden samtidigt med flyktingen och nu i pockande ordalag, talande om kung Kristierns stora makt och hotande med hans hämd, fordrade flyktingens ögonblickliga utlemnande. Slutligen sade borgmästaren allvarligt och bestämdt:

»Den svenske ädlingen Gustaf Erikson af den berömda Vasaslägten, har på ett trolöst sätt emot det i krig stadgade bruket jemte ett par kamrater blifvit förd i fångenskap. Hans flykt derur är således icke mer än billig, och då han vändt sig till oss, för att erhålla skydd, kunna vi icke neka honom det. Här skall han vara lika säker och hafva samma rättigheter som om han vore född här. Men I,» fortfor herr Nils och vände sig till Erik Banérs utskickade, »återvänden I till eder herre och sägen honom, att hansestaden Lübeck icke låter skrämma sig af hans hotelser. Vi frukta ej kung Kristierns makt. Må han anfalla oss; vi stå redo att möta honom.»

I den stora salen funnos många åhörare. Då borgmästaren slutat sitt tal, utbrusto dessa i höga fröjderop och under spott och spe måste de jutska herrarne med oförrättadt ärende draga sina färde.

Nils Brömse fästade sig så mycket vid Gustaf Eriksons personlighet, att han bjöd honom att bo hos sig. Den stackars flyktingen vistades för den skull några dagar i Lübeck, innan han började se sig om efter någon lägenhet att resa öfver till Sverige.

En sådan yppade sig snart. Gustaf promenerade en dag på Lübecks brygga, då han varseblef en gammal skeppare, som rustade sig till affärd med sin skuta. Flyktingen gick till honom.

»Hvarthän, min gode man?» sporde han.

Skepparen såg upp, och då han märkte att han hade en riddersman framför sig, och till på köpet en, som icke tilltalade honom på det råa, öfvermodiga sätt, hvarpå den tidens mäktige behandlade dem, som voro under dem i börd, sade han:

»Jag ämnar mig öfver till Sverige, nådige herre!»

Det klack till i Gustafs inre. Försynen hade ju så att säga skickat denne skeppare i hans väg.

»Hör på, min gode man», sade han och lät ett glittrande guldmynt falla ned i skepparens hatt, »vill ni taga mig med er?»

Den förbluffade skepparen betraktade först det bländande guldmyntet, oviss om han skulle våga behålla det samma. Derpå kastade han en mönstrande blick på sin farkost och sist en på främlingen.

»Men, nådige herre,» stammade han. »Kan ni då icke uppsöka något bättre fartyg?»

»Nej», svarade Gustaf med bestämdhet. »Men säg mig nu om du för en god betalning vill taga mig med, annars måste jag väl se mig om efter en annan,» slutade han med en suck.

Skepparen tvekade icke längre, och det blef bestämdt att Gustaf senast två timmar derefter skulle vara ombord. Vinden för utseglingen genom Trawefloden var nu gynsam, och om man icke gjorde sig den till godo nu, kunde en längre tid förflyta, innan den återkomme, så ostadiga som vindarne nu voro. Glad skyndade Gustaf hem till borgmästaren och förkunnade honom, att han nu ändtligen skulle få återse sitt blödande fosterland. Tårar af glädjé kommo härvid i ögonen, och äfven den genomhederlige borgmästaren var rörd. Han hade mycket fästat sig vid Gustaf Erikson, och det var för den skull, som han, icke anande, att han framför sig hade Sveriges blifvande konung, gaf honom de mest hjertliga råd, huru han skulle förhålla sig, ifall han råkade i svåra omständigheter. Gustaf tackade på det hjertligaste sin faderlige vän, skyndade ned till den väntande båten och gungade snart nog på Traweflodens småkrusiga vattenyta.

Vid nattens inbrott uppnåddes Trawemünde, och derifrån stack båten, förd af en god vind, ut till sjös.

Det kändes så friskt att inandas den svala nattluften tyckte Gustaf, och han blef derför vaken hela natten. Han kunde ej sofva, ty oron öfver utgången af färden höll honom jemt i spänning.

Men den högre makt, som länkar menniskornas öden, hade beslutat, att han skulle blifva något stort, och derför gick han fri ur alla de faror och äfventyr, som mötte honom på väg till Sveriges gamla konungatron.

Det var på aftonen af den 31 Maj 1520. Efter en regnig väderlek hade inträdt alldeles motsatsen. Vårens blommor prunkade redan i sina vackra färger, och de mer och mer för hvarje dag ljumma vindarne smekte lefvande och döda föremål.

Det var temligen sent på aftonen, då en liten båt kom smygande tätt under småländska landet. Den styrde norrut. I båten funnos våra gamla bekanta, den redlige warnemündeskepparen med sin son och Gustaf Erikson.

Flyktingen hade tagit plats i fören. Han var nu ändtligen återkommen till sitt blödande fosterland. Hurudant mottagande skulle han här röna?

Dessa tankar sysselsatte honom, ända till dess han plötsligen väcktes af skepparens något sträfva:

»Dröm nu inte längre, nådige herre, ty faran är öfverhängande!»

Gustaf spratt till.

»Hvilken fara,» utbrast han. Inte ser jag till någon sådan!»

I stället för muntligt svar pekade skepparen utåt sundet. En mängd segel, tillhöriga den danska flotta, som höll Kalmar slott innestängdt, syntes här och der på den af frisk bris krusade vattenytan. Ett af dessa segel höll rakt ned på warnemündejakten.

»Är det verkligen fara på färde?» sporde Gustaf med en djup ängslan i min och åtbörder.

»Ja, herre, inte annat jag kan se!»

»Sätt mig då i land här. Vägen till Kalmar är ju inte så lång.»

Skepparens unge son, som hittills sutit tyst, vågade sig nu fram med detta inpass:

»Ni kan vara lugn, nådige herre; fartyget der ute skall inte kunna följa oss in på detta grunda vatten.»

»Minsann tror jag inte att pojken har reda på sig», utropade fadern med en viss stolthet. »Han har rätt, nådige herre; juten skall inte våga att följa oss in på land!»

»Men han kan skjuta», menade pojken, »och det —

Han hann icke få sista ordet öfver läpparne, då en ljus sky pustades ut från det danska fartyget och en kula slog ned i vattnet ett godt stycke akter om jakten.

»Hvad var det jag sade», menade skepparen och småskrattade; »hållet är ännu för långt!»

»Men han kan vinna på oss», sade Gustaf bekymrad.

»Nej, nej, inte med denna labra vind. Skulle det också blåsa upp, så är jakten lättare, och för resten kunna vi ju gömma oss bakom holmarne der borta. Dit skall juten inte våga sig.»

Skepparen hade rätt. Efter ett kort förföljande, hvarunder ännu ett par kulor sändes den flyende jakten, vände det jutska skeppet förstäfven åter utåt sundet. Men hade danskarne kunnat ana, att ombord på warnemündebåten fanns den man, som inom blott några få år skulle förändra Sveriges och deras eget öde, skulle de troligtvis icke släppt rofvet så lätt.

Efter ännu ett par timmars segling längs det skogiga smålandslandet uppnåddes slutligen Stensö udde, belägen ungefär en half mil söder om Kalmar. Den ljumma vårnatten hade redan sänkt sin genomskinliga slöja omkring alla föremål och lät Kalmar fasta slott för den arme flyktingens blickar framte sig som en oredig kolossal massa, en väldig forntidens jätte vaktande sina skatter. Och det var en jätte, detta slott, och på vakt stod det äfven, men mot Sveriges fiender.

»Nu, herre», sade skepparen, när jakten var blott ett par alnar från land, »nu får ni beqväma er att vada ett stycke, för skutan flyter inte längre.»

Flyktingen skulle nu snart sätta sin fot på den svenska jorden. Han kände inom sig att ögonblicket var afgörande. Full af tacksamhet mot försynen, som hittills

så underbart ledt hans steg genom farorna, sjönk han ned på knä och uppsände en varm bön till den Högste.

Under tiden stod skepparen bredvid med händerna knäppta öfver bröstet, också han försänkt i bön.

»Herre», sade han, då Gustaf slutade sin andakt, »ni är bestämdt en god menniska. Gud välsigne alla edra företag.»

Denna enkla önskan gjorde ett djupt intryck på Gustaf. Rörd tryckte han den redlige mannens hand, och lemnade honom med detsamma sin börs, sägande:

»Tag detta. Det är litet, men jag kan ej nu gifva mera!»

Skepparen såg på börsen, räknade mynten och behöll för sin räkning ett. De öfriga lade han tillbaka i börsen samt öfverräckte den åt Gustaf, sägande:

»Ingen skall kunna tillvita mig, att jag skinnat någon menniska. Den penning, som jag tagit af, har jag förtjenat, och den behåller jag. Tag det andra tillbaka, herre. Ni kanske kan nog behöfva det.»

Gustaf ville ej envisas, ty han såg att skepparen var bestämd i sin föresats att ej behålla mera än en enda penning. Derför sade han:

»Tack redlige man. Den dag skall kanske en gång komma, då jag kan belöna dig efter förtjenst; nu är jag för arm och fattig dertill.»

»Behöfs inte heller mera än jag fått», svarade skepparen. »Herren vare med eder!»

Några minuter derefter satte Gustaf Eriksson Vasa sin fot på fosterlandets jord. Just i samma ögonblick lyste en blixt från södra slottshvalfvet, ett brakande dån följde derpå, och en liten dansk farkost, som vågat sig inom skotthåll, sjönk genomborrad af kanonkulan.

Var det ett godt eller ondt tecken för den stackars flyktingen? Detta visste han icke sjelf. En god stund qvarstod han på den låga steniga udden och såg efter warnemündejakten, huru den småningsom aflägsnade sig. Underliga känslor bemäktigade sig honom. Ensam och, såsom han tyckte, öfvergifven af alla, qvarstod han på stranden. Intet buller störde honom med undantag af skottvexlingen mellan slottet och danska flottan.

Den stackars flyktingen, som nu under så många dagar varit i den största spänning, kände sig icke så litet trött. Han såg sig om efter ett träd att luta sitt hufvud emot, men intet sådant fanns. Så långt han kunde se, låg endast den kala steniga slätten utbredd för honom.

»Det må gå hur som helst», tänkte han, »någon hvila måste jag ha. Gud skall nog beskydda mig!»

Med dessa ord kröp han ned mellan tvenne stora stenar och många minuter hade icke gått till ända, förrän han var djupt insomnad.

På sådant sätt tillbragte Sveriges blifvande konung den första natten i sitt fosterland, efter flykten från Danmark.

3.

Nya faror.

Då Gustaf vaknade hade solen nyss gått upp. Förskräckt sprang han upp och såg sig omkring. Ingen lefvande varelse syntes i hans grannskap. Sedan han derför något ordnat sin klädsel, började han sin vandring mot staden, den han snart uppnådde. Utan svårighet blef han insläppt.

»Hvem för befälet på slottet?» sporde han den knekt, som öppnat porten för honom.

Knekten betraktade honom en stund, liksom ville han riktigt öfvertyga sig om, att det icke var en spion, som han hade framför sig.

»Du kan tryggt säga mig det», inföll Gustaf, då han såg knektens misstrogna blickar. »Jag är lika så god svensk som du!»

Vid dessa ord försvann knektens tvekan och han sade:

»Den manhaftiga fru Anna Bielke för befälet här,

och ni må tro, herre, att hon ger allt dansken mycket att göra!»

»Tror du att jag kan få tala med henne nu? Jag menar om hon är så tidigt uppstigen?»

Ett egendomligt leende spelade kring soldatens läppar, då han svarade:

»Det var en sak, det. Nu är det inte tid att sofva, herre, ty den fördömde juten lemnar oss ingen ro hvarken natt eller dag. Jag såg fru Anna för en stund sedan på vallen.»

Med snabba steg skyndade Gustaf till slottet. Men här var det förenadt med större svårighet för honom att slippa in, ty vaktgöringen bestreds af tyskar, och de voro ej så särdeles vänligt sinnade mot stadsborna. Först sedan Gustaf hotat soldaten med slottsfruns onåd, lyckades han komma in. Han ilade genast upp på vallen, der han fann henne i lifligt samtal med ett par af sina underbefälhafvare.

Fru Anna mottog honom på det hjertligaste och lyckönskade honom varmt till hans räddning ur fångenskapen.

»Det var väl olidligt», sade hon.

»Olidligt, ja! Jag vill ej önska min värsta fiende de qval jag led under den korta tid, jag vistades på Kallö. Men, säg mig, fru Anna, vet ni om min far och mor ännu lefva?»

»Ja, nog sporde jag till dem för några dagar sedan», svarade fru Anna. »En knekt från Räfsnäs kom då hit.»

Samtalet kom derpå in på andra ämnen, och under det fru Anna bjöd Gustaf att stiga in i slottet, omtalade hon på ett sanningsenligt sätt det tryckta tillståndet i landet, men yttrade också sin förhoppning om en god utgång.

»Ja, Gud gifve att ni spådde sannt», genmälde Gustaf. »För mig är det ännu mörkare, ty jag känner mer än ni danskens illistighet.»

Gustafs vistelse på slottet betraktades af de tyska knektarne med oblida ögon, och slutligen gick det så långt, att de började först hemligen och sedan uppenbar-

ligen stå efter hans lif. En dag blef han derför kallad upp till fru Anna. Vid hans inträde sade hon:

»Ni måste redan i natt lemna slottet.»

Gustaf studsade.

»Hvad har jag då gjort?» sporde han förvånad.

»Missförstå mig inte», inföll den ädla qvinnan, »det är för eder egen välfärd, som jag uppmanar eder att lemna Kalmar.»

»Sannerligen vid Gud jag kan begripa detta!»

»Men ni skall snart göra det. Konung Kristiern har satt ett pris på edert hufvud.»

»Nå, hvad mera då?»

»Jo, här finnes bland den tyska besättningen alltid någon, som af snikenhet vill förtjena detta pris.»

»Således lömskhet och förräderi äfven här», utbrast Gustaf harmfullt, i det han blixtsnabbt drog svärdet. »Må de uslingarne komma. Jag skall öppet möta dem.»

»Nu känner jag igen er», svarade fru Anna, under det hennes ögon lyste af fröjd. »Men kom ihåg, att edra lömska fiender sky ljuset. De smyga helst i dunklet, och då ni minst anar det, är ni förlorad. Just det, att konungen utfäst en belöning för edert gripande, bevisar att han anser er vara en farlig motståndare. Derför bör ni flykta undan hans stämplingar, så är min tanke.»

Gustaf stod en stund alldeles förstummad. Men hur han än tänkte, så ansåg han likväl fru Annas råd vara det bästa.

»Jag skall göra som ni vill, ädla fru», sade han, »men kan ni styra om så, att jag må kunna komma ut härifrån med det första?»

»Redan i natt.»

»Godt, jag skall väl finna mig i det hårda öde, som försynen pålagt mig», svarade Gustaf med en djup suck.

Fru Anna svarade:

»Hvem vet hvarthän ödet ämnar er.»

»Till undergång kanske», inföll Gustaf vemodigt.

»Men kanske också till upphöjelse», svarade fru Annna profetiskt.

Då natten åter bredde sin slöja öfver stad och land

skyndade Gustaf, förklädd till bonddräng, ut från staden. Då Vesterport tillslöts efter honom förekom det honom, som om han fått en dolkstöt i hjertat, så svårt kändes det att nödgas fly undan i sitt eget fädernesland.

Rastlöst ilade han norrut; om nätterna var han i ständig rörelse, men om dagarna hvilade han för det mesta. Danska spejare voro nemligen honom i spåren, och många gånger lyckades de komma honom så nära, att han kunde höra de planer, som de uppgjorde, för att bemäktiga sig honom.

Utan några särdeles svåra äfventyr anlände flyktingen till sin fädernegård Räfsnäs, och här unnades det honom en smula ro hvad kroppens ansträngningar vidkom. Det själens lugn, som dock är så nödvändigt, fick han dock ej. Dagligen och stundligen qvaldes han af oro öfver framtiden, och många gånger irrade hans tankar öfver länder och haf bort till det aflägsna Jutland och stannade vid den lilla fiskarkojan vid Kallö. Och det var äfven med suckar af saknad och på samma gång tacksamhet, som han påminde sig Gunillas uppoffrande hängifvenhet. Hvad hade det månne blifvit af henne?

Men en dag var Gustaf mera sorgsen än vanligt. Jagten, som annars för honom hade ett särdeles behag, roade honom ej mera. Redan från tidigt på morgonen hade han varit ute i skog och mark. Men foglar och fyrfota djur fingo den dagen vara fredade. Grubblande vandrade den unge riddersmannen fram öfver höjder och moras, öfver stockar och stenar, och mötte han händelsevis någon, så låtsade han ej se honom.

Då solen gick ned återvände Gustaf hem. Just då han skulle träda in på den lilla väl ansade gårdsplanen, kom en närboende riddersman honom till mötes. Den främmande hade dock en sådan bestört uppsyn och darrade så i hela kroppen, att Gustaf tvärstannade vid första åsynen af honom.

»Hvarför så orolig och nedstämd?» sade han.

»Oh, det är förskräckliga tidender, som nått våra öron!»

»Hvad nu då?»

»Har ni inte hört de fasansfulla nyheterna?»

»Hvilka nyheter?» sporde Gustaf otåligt. »Tala inte i gåtor längre, riddar Nils.»

»Bud har kommit från Stockholm.»

»Jasâ, jo der har kung Kristierns kröning nu som bäst försiggått med pomp och ståt.»

»Ja, om det bara vore nog med pomp och ståt», inföll riddar Nils och dolde ansigtet i händerna.

»Ni är så besynnerlig. Hur skall jag förstå det?»

»Sätt er ned här, så vill jag berätta er allt», sade riddar Nils och tog plats på en tufbelagd stenbänk.

»Har ni då haft underrättelser från kröningen?» sporde Gustaf.

»Ja, men Gud gifve att jag aldrig haft dem!»

»Ni gör mig också orolig.»

»Riddar Gustaf», sade Nils allvarligt och lade ena handen på Gustafs arm, »ni har inte mera någon fader.»

Gustaf sprang upp.

»Jag begriper ännu inte. Hvad är det för en olycka, som gjort mig faderlös?»

»Kristiern, som — — —»

»Kunde ana det», mumlade Gustaf för sig sjelf. »Från honom skall då allt ondt komma. Men fortsätt.»

»Kan ni med lugn afhöra berättelsen?»

»Ja.»

»Nåväl. Sedan Kristiern, som nu ännu mera gör skäl för namnet den omilde, blifvit krönt, steg den lömske Trolle fram och fordrade straff på de svenske herrar, som tillförene stått honom i vägen. Kristiern biföll detta och derefter lät han, såsom budet säger, afrätta nära hundra personer, både af dem, som kommit till kröningen, och af Stockholms borgare. Det är en allmän veklagan, alla äro förstummade öfver det hemska dådet, och — — —»

»Nog, nog», afbröt Gustaf, i det han våldsamt kramade berättarens arm. »Var min fader med der?»

»Ja.»

»Och min svåger, hur har det gått med honom?»

»Äfven han måste släppa till hufvudet. Och hör vidare. Icke nöjd med att ha våldfört sig mot männen, vände sig konungens vrede derpå mot qvinnorna. Er mor och syster försmäkta i fängelse.»

Blek och under en olycksbådande tystnad hade Gustaf afhört dessa hemska underrättelser. Efter en stund sade han med dof röst:

»Är allt detta sannt?»

»Ja, vid Gud, det är sannt.»

Sedan Gustaf ytterligare en stund sutit tyst, sade han, utan att bryta ut i veklig klagan:

»Detta nidingsdåd kräfver en fruktansvärd hämnd.»

»Sannt, riddar Gustaf, men hvad skola vi göra? Vi äro för vanmäktiga mot Kristierns stora makt.»

Gustaf svarade, under det hänförelsen lästes i hans ögon:

»Konung Eriks makt var lika stor som Kristierns, kanske större, men ändock visste Engelbrekt hur han skulle skaka den. Detta skedde med tillhjelp af Sveriges allmoge, isynnerhet dalkarlarne. Hvarför skulle det inte äfven nu kunna gå sammaledes? Anser ni det omöjligt?»

Riddar Nils funderade en stund. Derpå sade han:

»Nej, jag anser det inte för omöjligt. Men hvar finnes den man, som eger nog mod att likt Engelbrekt och de ädle Sturarne resa sig mot tyrannen?»

»Här», svarade Gustaf och lade ena handen på sitt bröst.

Riddar Nils betraktade honom en stund allvarligt forskande, liksom ville han leta ut hans innersta tankar. Forskningen utföll dock till hans belåtenhet, ty efter några minuter sade han, i det han fattade Gustafs hand och tryckte den varmt:

»Genom er djerfva flykt har ni visat att ni eger detta mod, och det tyckes som om Gud sjelf skulle ha utsett eder till Sveriges räddare, eftersom han så underbart fört er genom de största faror. Ja, Gustaf, ni tyckes mig vara rätte mannen. Höj frihetsfanan och den förste, som ställer sig under den, det blir jag, rätt så gammal jag är. När ämnar ni börja?»

»Genast. Det är ej tid att söla med denna vigtiga sak, om den skall lyckas.»

»Ja, jag är genast redo. Gud vare med eder.»

De båda riddersmännen skildes åt. Nils skyndade hem, för att vidtaga de anstalter, som han ansåg nödvändiga. Med raska steg ilade också Gustaf till sitt hem, sof blott ett par timmar, och sedan han tagit med sig endast så mycket som han nödvändigt behöfde, red han bort, åtföljd af en tjenare.

Kosan ställdes åter mot norden. I Dalarnes bygder ville han söka den frihet, som hans nedtryckta fädernesland var i behof af.

En solljus och varm eftermiddag anlände Gustaf till Ornäs, der Arendt Persson, i hemlighet danskarnes medhållare, bodde med sin svenskvänliga hustru Barbro Stigsdotter. Herr Arendt var nyligen hemkommen från en utflygt i grannskapet, då Gustaf trädde in till honom.

»Guds fred här inne», helsade flyktingen och stannade vid dörren.

Arendt Persson var en mäkta dryg herre, som gerna ville se andra öfver axeln, om han kunde komma åt. Dertill inträffade det just nu, att han var vid ett särdeles dåligt humör i följd af att hans spekulationer med danskarne icke ledt till det resultat, som han önskade.

Han betraktade derför Gustaf med harmsna blickar, liksom ville han säga: kan man då inte få ett enda ögonblicks ro.

Hans vänliga hustru, som befann sig inne i rummet, svarade i stället.

»Tack, herre! Sitt ned och hvila er, om ni är trött efter resan.»

Gustaf tog plats på en af långbänkarne och började torka svetten ur pannan. Vid åsynen af den fina näsduken och den hvitglänsande spetskragen, som vid hans rörelser med armarne kom att sticka fram, betraktade Arendt Persson och hans hustru hvarandra, liksom ville de säga: det måtte döljas en fin herre under den der drägten.

Gustafs ansigte hade också gjort att Barbro tilltalat honom med ordet herre, fastän han var iförd bondkläder.

Sedan flyktingen en stund putsat om sig, sade han:

»Vi ha träffats tillförene, Arendt Persson.»

»Kan väl hända», svarade herr Arendt ännu temligen vresigt. »Men jag vet inte hvar det kunde vara.»

»I Sturarnes här.»

Arendt Persson spratt ofrivilligt till, när detta namn hördes.

»Och då var ni en käck stridsman för vår sak», fortfor Gustaf. »Jag hoppas att ni ännu är densamme.»

»Ja, det, det förstås», svarade Arendt, under det han for med händerna öfver panna och kinder för att dölja sin förlägenhet.

»Och jag kan tryggt anförtro mig åt er? Ni är ju danskhatare?»

»Ja — — ja», ljöd Arendts svar något lågt, men Gustaf fästade sig icke dervid, utan fortfor.

»Sedan jag lyckats fly från Danmark, har jag nu kommit hit för att klappa på dalamännens hjertan, alldeles som Engelbrekt gjorde. Vill ni, Arendt Persson, också stå mig bi?»

Arendt hostade och harklade några gånger. Slutligen sade han:

»Ja det vill jag. Men hvem är ni, det måste jag först veta. Ni säger visserligen, att vi träffats tillförene, och det är väl möjligt, men jag känner, vid den heliga jungfrun, inte igen er.»

»Jag är Gustaf Eriksson Vasa. Min faders och min svågers hufvud hafva fallit för Kristiern den omildes bödelsyxa. Men mer än detta nidingsdåd ropar det förtryckta folket på hämd, och Gud skall inte tillstädja att den länge uteblifver.»

Så och mycket mera talades under ett par timmars tid och Arendt Persson tyckes bli allt mer ifrig för frihetens sak. Till slut sade han:

»Ni kan vara trött efter resan; vill ni inte ta en liten hvila?»

Detta sade Gustaf icke nej till, och Barbro blef anmodad af husbonden att visa gästen upp till loftet.

»Nu har jag honom», mumlade Arendt för sig sjelf, då gästen försvunnit. »Ha, ha, du är åtminstone inte så slug som Arendt Persson, du, Gustaf Eriksson. Nog kände jag igen dig, men det ingick ej i min plan att... men här duger det inte att dröja längre. Fort till fogden!»

»Hvad står nu på», mumlade Barbro, då hon såg mannen plötsligt resa bort. »Aha, det bär af till fogden, märker jag. Heliga jungfru, då ämnar han förråda den stackars flyktingen, på hvilkens hufvud Kristiern satt ett högt pris, men detta kan jag inte tillåta.»

Trött, som Gustaf var, och förlitande sig på Arendt Perssons redlighet, lade han sig genast, och det dröjde icke länge, förrän han insomnade djupt. Men då sömnen var som djupast och då endast lyckliga drömmar föresväfvade honom, då väcktes han plötsligen af en häftig ruskning,

»Stig upp, herre, en fara är på färde», ropade Barbro i hans öra.

Gustaf rusade upp.

»En fara», utbrast han. »Hvad är det för en fara?»

»Tid är inte nu att derom tala. Kläd er skyndsamt. I skogsdungen bredvid vägen stå en häst och en pålitlig tjenare. Dem får ni använda efter behag. Men skynda er, ty juten kan vara här hvilket ögonblick som helst.»

Dessa ord satte fötter under Gustaf. Han klädde sig i en handvändning och skyndade mot dörren. Men här ställde sig Barbro framför honom.

»Inte den vägen», sade hon.

»Hvilken väg då?»

I stället för att svara skyndade Barbro fram till fönstret, öppnade det och kastade ut ena ändan af långhanduken.

»Skynda er nu», uppmanade hon ängsligt, »och Gud vare med er!»

Gustaf hade knappt tid att tacka. Vigt klättrade han ned åt den lilla skogsdungen till.

En knapp halftimme derefter kom Arendt Persson hem i sällskap med den danske fogden och många af dennes knektar. Men de funno loftet tomt. Ingenting var att göra, men fogden svor en dyr ed att icke upphöra med sin jagt efter Gustaf, förr än han hade fått honom i sitt våld.

Sven Elfsson i Isala, en kronoskytt af redligt sinne och brinnande af hat till allt danskt, hade mottagit den flyktande Gustaf Eriksson på bästa sätt. Likaså hans hustru. De gjorde också allt för att skydda honom mot de förföljelser, som danskarne anordnat. Till den ändan gaf Sven honom en ännu gröfre drägt, en sådan som drängarne bära, hvarjemte han och hans hustru timme efter timme höllo den strängaste utkik, om tilläfventyrs någon jute skulle bli synlig.

En dag höll kronoskyttens hustru på att baka bröd i storstugan. Gustaf befann sig också derinne och språkade på det förtroligaste med sitt hederliga värdfolk.

»Om detta ändock vore slut snart», menade Gustaf och suckade djupt.

»Afbida tiden i lugn och ro», menade Sven. »Herren styr nog edra steg till det bästa, då han så godt finner.»

»Ja, det gör han nog», inföll hans präktiga hustru. »Han styr det nog till det bästa.»

»Men under tiden hinner konung Kristiern att göra ännu mera ondt», svarade Gustaf sorgsen.

»Hans mått skall väl först rågas, innan hämden kommer», svarade Sven Elfsson.

»Amen, måtte det ske så», önskade hustrun.

Hon hade knappt hunnit uttala sista ordet, då dörren häftigt rycktes upp och ett par danska soldater inträdde. Gustaf stod då med ryggen vänd mot dörren och såg på hur kronoskyttens hustru betedde sig med brödet. Sven Elfsson sjelf hajade till och det var på vippen att han i en handvänning ryckt till sig den väldiga pilbåge, som hängde på ena väggen. Han fick likväl ej tid dertill, ty

hustrun hade knappt fått syn på danskarne, förrän hon, snabb i uppfattningsförmågan, ryckte till sig brödspaden och slog Gustaf öfver ryggen, i det hon i förtrytsam ton utbrast:

»Hvad står du här och gapar efter, alldeles som om du inte sett folk förr! Packa dig genast ut på logen och tröska! Se så, gå nu!»

Hukande ned sig för slaget, begaf sig Gustaf Eriksson ut i ladan, der han sedermera svängde slagan bland Sven Elfssons drängar. Denna lada finnes ännu, liksom Ornässtugan inköpt af staten, i behåll, och talar med sitt stumma språk för vandraren om ett af de äfventyr, som Sveriges befriare hade att utstå, innan han kunde uppnå sitt stora mål: fäderneslandets frigörelse från de utländska bojorna.

»Den der kunde väl inte vara flyktingen», sade den ena af danskarne, när de trädde ut ur Sven Elfssons stuga.

»Tycker du det», menade en annan. »Inte skulle hon vågat så behandla en adelsman.»

Men detta beslutsamma uppträdande af den modiga qvinnan var det som räddade Gustafs lif den gången.

Ännu var dock Gustaf på långt när icke säker om sitt lif, ty danska spejare följde honom hack i häl, och voro många gånger nära att få honom fast.

Försynen vakade dock öfver honom, så att han till slut gick helbregda ur alla de äfventyr, som mötte honom.

Julhelgen 1520 hade inbrutit, då Gustaf Eriksson kom upp till sjön Siljan, Dalarnes hjerta. På flere ställen, förnämligast vid Mora och Rättvik, talade han till det vid kyrkorna samlade folket. Alla ville gerna bistå honom men ändock afbida tiden, för att se, om icke något bättre skulle inträda.

Då Gustaf slutligen insåg, att hans bemödanden här voro fruktlösa, begaf han sig, bekymrad öfver folkets lojhet, ännu längre upp mot norden, och hans föresats

var att taga sin tillflykt till Norge, om han icke kunde finna medhåll i fosterlandet.

Men knappt hade han lemnat de folkrikaste socknarne, då flyktingar dit anlände och förtäljde med förskräckelse, icke allenast om blodbadet i Stockholm, utan äfven att kung Kristiern beslutit att låta afhugga en hand och en fot på hvarje svensk bonde, så att han aldrig mera skulle kunna bära vapen.

Denna underrättelse satte fart i dalkarlarne.

»Men hvem skall bli vår anförare», sporde de villrådige.

»Det är ju lätt begripligt», svarade en af dem, som ända från början hållit med Gustaf Eriksson. »Den ende man, som är duglig dertill, den hafven I genom edert vankelmod drifvit hädan. Jag menar Gustaf Eriksson.»

»Men honom skola vi troligtvis aldrig mera få se!»

»Nå, så skyllen eder sjelfva, när juten kommer, för att verkställa Kristierns hotelser!»

»Det skall aldrig ske», ropade alla med en mun. »Hvar är Gustaf Eriksson?»

»Jag vill säga eder ett sätt att få honom tillbaka!»

»Fort fram med det!»

»Sänd ett par af de snabbaste skidlöpare åt Särnahållet till. Den vägen tog han!»

Sagdt och gjordt. Två af de snabbaste skidlöparne skickades efter flyktingen med befallning att på alla möjliga sätt förmå honom att vända tillbaka.

Det var en kall och snöig dag som Gustaf med det djupaste vemod såg de norska fjellen höja sig i förgrunden. Hvilka bittra öden skulle väl möta honom på andra sidan Kölen? Eller kanske han aldrig skulle hinna öfver fjellryggen, utan finna sin död i de våldsamma snöstormar, som här pläga rasa.

I dessa ögonblick fördes ånyo hans tankar tillbaka till Jutland.

»Om du nu kunde ana hvilka faror, som omvärfva mig, säkerligen skulle du sända en varm bön upp till himlen för min räddning», tänkte han. »Gunilla, ditt ädla uppoffrande handlingssätt skall måhända aldrig bära de frukter, som du åsyftat.»

Efter en stunds hvila på de ödsliga snöfälten, öfver hvilka vargarnes hemska tjut då och då hördes, anträdde han ånyo sin färd rakt på de snöiga fjellen. Vid det han af en händelse kom att vända sig om, varseblef han tvenne karlar, som hastigt närmade sig.

Till en början trodde han att det var jutska förföljare, men efter en stund insåg han sitt misstag.

»De äro ej skidlöpare», tänkte han för sig sjelf. »Men hvad kunna dessa vilja.»

Han beslöt sig dock för att, kosta hvad det ville, invänta dem. De hunno snart fram och berättade då dalkarlarnes beslut att resa sig som en man, för att drifva bort förtryckarne.

Men först sedan Gustaf till fyllest öfvertygat sig om att de menade allvar, följde han skidlöparne.

Länge dröjde det icke, förrän han ånyo stod på Mora kyrkvall, helsad med jubel af Dalarnes härdade söner. Här blef han enhälligt tagen till deras höfvidsman och mottog deras ed, att icke lägga ned vapnen förr, än danskarne voro helt och hållet fördrifna.

4.

Befrielsekriget.

Sedan dalkarlarne en gång väl fått klart för sig, att endast ett energiskt uppträdande kunde rädda dem från den omtalade grymma behandlingen, reste de sig med ifver. Kring Gustafs person ställde sig genast en lifvakt bestående af två hundra bonddrängar, som alla glödde af begär att utmärka sig.

En af bondhärens höfvidsmän var Peder Svensson, en käck och oförvitlig menniska, som haft mycket ondt af danskarnes rofferier. Redan länge hade han tänkt på att höja upprorsfanan, men icke vågat det. Nu ändtli-

gen hade den dagen randats, och herr Peder var en bland de första, som anmälde sig.

Med en stor afdelning hade han kommit ned till Brunbäcks färja. Dalelfven är här ganska bred och forsande och det fordras icke blott säkra, utan äfven starka armar, för att komma öfver. Dalkarlarne bemäktigade sig genast färjan, så att den på andra sidan elfven stående danska hären icke kunde undkomma.

Icke långt ifrån färjans landfäste på vestra stranden låg en oansenlig stuga, vackert inbäddad i lummiga träd. Den såg ut att hysa endast fattiga innevånare, och den gjorde så äfven.

Det var gamle Matts, färjkarlen, som nu i öfver trettio år tjenstgjort på samma plats, som der hade sin bostad. Gubben var dock icke ensam med sina minnen och sin fattigdom; en tjuguårig sonson delade åtminstone den sistnämda. Hvad *hans* minnen beträffade, så sträckte de sig hvarken långt tillbaka i tiden eller voro af någon särdeles betydelse, men de voro honom ändock naturligtvis kära, isynnerhet när de, såsom ofta hände, koncentrerade sig omkring Brita, Bröms Nils' sextonåriga dotter. Något malört blandade sig visserligen i glädjebägaren, ty när är den obemängd, och denna malört hade Britas far lagt deri. Bröms var en stolt odalman, som tyckte att en färjkarls son vore ett allt för dåligt parti för hans dotter, som räknades för att vara en af nejdens rikaste flickor. Då Anders, så hette Matts' sonson, derför en vacker dag kröp fram med sitt frieri, ryckte Bröms till sig den stora ekpåken, som alltid hade sin plats vid skåpet, och körde utan vidare krus Anders på dörren. Det var besked, som friaren icke gerna kunde misstaga sig om.

Brita höll dock Anders kär och hade lofvat att ej gifta sig med någon annan än honom.

Så randades ofredens dagar, och nu grep Anders tillfället i flykten. Han anmälde sig genast och fick äfven anställning i den förut omtalade lifvakten.

»Nu», sade Anders, då han kort derefter inträdde i Bröms' stuga, »nu måtte ni väl aldrig kunna neka mig Brita?»

Bröms hoppade till, alldeles som om han blifvit stucken af en sin namne.

»Min dotter rakar din näsa förbi», röt han derefter.

»Åhå, så bestämdt är det väl inte», svarade Anders med det kallaste lugn i verlden.

»Ja, försök på», menade Bröms och grep efter ekpåken.

Anders var beredd derpå.

»Äh, hvad tjenar det der till», sade han leende och tog lugnt den grofva pilbågen från skuldran. »Inte är jag rädd, inte.»

»Anders, Anders», ropade Brita, som i detsamma inträdde, »låt min far prata; jag gör ändå som jag vill, och att jag har kärlek till dig, det vet du. Gå du ut i striden för vårt land, och förtrösta på Gud; han skall nog hjelpa oss. Att jag blir dig trogen, det vet du; här har du ännu en gång min hand derpå!»

Bröms satt bara och stirrade på de unga tu; han kunde icke få fram ett enda ord. Så djerft hade de aldrig förut uppträdt.

»Dra och ryk — — —» skrek han dock till slut.

»Far, far, inte sådana ord. Ni kan ändå aldrig få mig att bryta mitt löfte till Anders.»

Så slutade samtalet för den gången. Anders skyndade tillbaka till Mora, der han skulle möta Gustaf Eriksson. Icke långt derefter kom han med Peder Svensson åter till Brunbäck.

Redan från tidigt på morgonen hade ett stridt regn fallit. Mot middagstiden afstannade det en smula och solen tittade fram då och då.

I danskarnes läger var en liflig rörelse. Öfvermodigt hånande svärmade juten omkring, litet emellanåt helsad af en pilsvärm från i skogssnåren lurande skyttar.

En dansk ströfkår hade fram på eftermiddagen hunnit fram till den plats, der färjan skulle lagt till, om den varit i gång. Under hotelser och skymfliga utlåtelser stannade truppen midt emot dalkarlarne. På danskarnes hakeskott svarade Peder Svenssons bussar endast med pilar, ty hållet var för långt för kastspjuten.

Herr Peder hade sjelf kommit ned till stranden och åsåg från en der liggande kullrig sten fiendernas rörelser. Icke långt ifrån honom hade Anders tagit plats. Den unge färjkarlen var ovanligt dyster den dagen, och ofta höjdes hans bröst af djupa suckar.

Sedan Peder Svensson en stund noga följt danskarnes rörelser, sade han:

»Det ser ut som de ämnade begifva sig på väg.»

»Ja, måtte de göra det och aldrig mera komma tillbaka», mumlade Anders.

»Men det ingår inte i min plan», svarade Peder, som hört Anders' ord. »Utan strid få vi inte släppa dem ifrån oss.»

»Så är också vår mening», inföll en af Peders underbefälhafvare.

»Nå, då finnes det bara ett sätt», menade Anders.

»Hvad är det för ett sätt?»

»Att vi sätta öfver elfven.»

»Sätta öfver elfven», eftersade Peder tankfullt, »hur kan det låta sig göra?»

»Det är väl ingen svårighet.»

»Ja, det synes kanske så för dig, men annorlunda för mig. Om du nu lyckas föra öfver hundra man, så skall juten nedgöra dem innan du hinner bringa öfver förstärkning.»

»Nå, än vadet då», utbrast Anders otåligt.

»Vadet? Hvilket vad?»

»Jasså, du känner inte till orten här. Nå, följ då med, så skall jag visa dig vadstället.»

»Är det långt härifrån?»

»En knapp half mil.»

»Då kan du sjelf gå dit med en del af hären, medan jag går öfver på färjan.»

»Nej, det kan jag inte.»

»Kan du inte?

»Nej.»

»Hvarför?»

»Jo, helt enkelt derför, att då skulle inte du komma öfver här.»

»Det var besynnerligt», menade herr Peder och gjorde stora ögon.

»Inte besynnerligt alls», svarade Anders lugnt.

Peder Svenssons underbefälhafvare, som under denna del af samtalet förhållit sig tyst, inföll nu:

»Jag begriper hvad pojken menar.»

»Nå, så säg ut då.»

»Han menar, att han måste vara sin far behjelplig att föra öfver färjan. Är det inte så, Anders?»

»Jo.»

»Men här finnes nog andra, som förstå den konsten», svarade Peder tviflande.

»Ja, låt dem försöka då», inföll Anders torrt.

Slutet på förhandlingen blef att Anders skulle stanna qvar. Då han för den skull begaf sig fram till den plats, der färjan låg förtöjd, och der gubben Matts väntade, mötte han Bröms. Denne ville undvika Anders, men det var för sent.

»Hur mår Brita», sporde Anders och räckte Bröms handen.

»Hur hon mår. Hvad rör det dig?» blef svaret, utan att Bröms fattade den erbjudna handen.

»Jo, som I vet, så rör det mig ganska nära», menade Anders. »Det blir snart strid här.»

»Jaså, hvem har sagt det?»

»Peder Svensson.»

»Har du träffat honom, du?»

»Jo säkert.»

»När blir striden?»

»Snart nog, bara far och jag hinna öfver med färjan.»

Bröms betraktade en stund ynglingen med frågande blickar. Derpå sade han:

»Men det är ju att rusa rakt i förderfvet. Ja, ja», fortfor han under det ett elakt leende spelade kring hans läppar, »om du går under, det tycker jag inte illa om, för då kan jag åtminstone slippa att höra det eviga pratet om tösen min; värre är det med alla de andra.»

Anders' vackra och manliga ansigte mörknade vid dessa ord från Bröms' läppar.

»Nu talar ni annat än hvad ni sjelf tänker», sade han. »Går jag under, så skall Brita följa mig.»

»Åhå», utbrast Bröms hånfullt, »det ska' vi allt bli två om. Nej, Brita är nog en så förståndig jänta, att hon inte bryr sig om att sörja öfver dig. Hon vet nog att hon kan få hvilken annan som helst, och dig skall hon då, fördöme mig, inte ha, så länge jag lefver. Kom ihåg det!»

Med dessa hårda ord aflägsnade sig Bröms.

Sedan de öfvermodiga danskarne fått tillräcklig kunskap om dalahärens styrka, gjorde de sig redo till uppbrott. De önskade icke att i öppen fejd mäta sig med ett folk, som lifnärde sig af vatten och barkbröd, och som dessutom var upptändt af glödande hat mot sina förtryckare. Engelbrekts frihetskrig och det öde, som då drabbat de danska fogdarne och deras usla kreatur, stod ännu i alltför friskt minne.

För den skull gåfvo danska befälhafvarne befallning om återtåg, men detta hann icke ens börjas, förrän bud anlände, att en stark del af dalahären öfvergått vadet i söder, danskarnes reträttlinie, och nalkades i fullt språng.

Samtidigt härmed satte sig också färjan, lastad med dalska pilskyttar, i rörelse från motsatta stranden. Jutens förmodan, att den skulle gå under för vågorna och de mäktiga strömhvirflarne, slog icke heller in. Under ett regn af pilar och stenar landade den.

Striden började och dalamännens skarpa yxor åstadkommo ett förfärligt manfall i danska hären. Då Peder Svenssons underbefälhafvare också i detsamma bröt fram ur småskogen i danskarnes rygg, var det slut med allt motstånd från deras sida. Hals öfver huf begåfvo de sig derifrån, på det ifrigaste förföljda af dalkarlarne, som under sjelfva förföljandet dödade och tillfångatogo mycket mera folk än under striden.

Omsider upphörde äfven förföljandet och alla återvände, för att med en varm gudstjenst fira denna första och lysande seger under detta frihetskrig.

Bland dem, som vände tillbaka, fanns äfven Anders. Han hade varit en bland de förste i striden, men också en af de sista vid förföljandet.

Då han kom ned till färjan såg han en folkhop samlad kring en stupad kamrat. Han gick närmare och igenkände genast den stupade, som icke var någon annan än Bröms. Redan i början af striden hade han blifvit sårad.

Men han såg också en annan bekant, nemligen Brita. Hon hade, liksom många andra qvinnor, följt männen och var närvarande då olyckan drabbade fadern.

Det sår Bröms erhållit var dödligt, det kände han sjelf.

»Hvar är Anders», ropade han med afbruten stämma. »Jag måste tala med honom, innan jag dör. Ah, se der är du, Brita. Har du sett till honom?»

»Nej, far», svarade dottern, under det klara tårar runno utför hennes kinder.

Det var just i detta ögonblick som Anders kom fram.

»Nu är han här», utbrast en gråhårig bonde.

»Jasâ», menade Bröms och reste sig upp på ena armbågen med tillhjelp af dottern. »Hvar är han?»

»Här», svarade Anders och trädde fram.

»Jag har varit hård emot dig», stönade den döende och famlade efter ynglingens hand. »Se här har du dottern min. Jag känner att döden nalkas alltmera.»

Han kunde ej fortsätta, ty en tjock blodström, som strömmade öfver hans läppar, förtog honom målet. Efter några minuter var han ett lik.

Men dalahären fortsatte utan uppehåll sitt segertåg, och hvar den påträffade de spridda danska afdelningarne antingen nedgjorde den dem eller tillfångatog dem.

Icke blott i Dalarne reste sig allmogen. Gustaf utskickade budkaflar åt alla håll, och hvar de stannade reste sig folket. Endast helsingarne begärde betänketid, men det dröjde icke länge, förrän äfven de följde de öfrigas exempel. Vermländingarne, invånarne i Dal och Småland hade äfven börjat röra på sig, och inom kort var befrielsekriget äfven i dessa landskap i full gång.

Den seger, som Gustaf vann vid Vesterås, var särdeles afgörande. Efter denna ansåg han sig stark nog att kunna dela sin här samt börja belägringen af borgen och slottet. Till den ändan utsändes Lars Olofsson Björnram åt Upland till samt den käcke höfvidsmannen Arvid Vestgöte till Östergötland. Båda två hade lysande framgång. Den förstnämde bemäktigade sig Upsala och förstörde den starkt befästade erkebiskopsgården, som innehades af Gustaf Trolle.

Gustaf Eriksson kom sjelf efter dit upp, men hade så till vida olycka med sig, att han var nära att bli tagen till fånga vid Läby vad, der ännu i våra dagar ett minnesmärke finnes upprest öfver denna händelse. Han lyckades dock rädda sig, och slog kort derefter Gustaf Trolle i en drabbning i närheten af Stockholm.

Derefter företog sig Gustaf att belägra hufvudstaden, hvilken han inneslöt så godt han kunde från landsidan. Från sjön undsattes staden både med lifsmedel och folk af danske amiralen Sören Norrby, en djerf krigare, som gjorde vidsträckta härjningar på de svenska kusterna.

Efter mycket bråk hyllades dock Gustaf Eriksson såsom Sveriges riksföreståndare i Vadstena den första Augusti 1521.

Dermed kunde befrielsekriget sägas vara till en stor del fullbordadt. Väl höll sig Stockholm ännu, men sedan Gustaf låtit anskaffa en mängd örlogsfartyg, och Sören Norrby blifvit slagen i Stockholmsskären, måste staden gifva sig på nåd och onåd år 1522.

Icke nöjd med sina framgångar i Sverige, försökte Gustaf äfven att förleda Norge till affall, men detta misslyckades. I stället bemäktigade han sig landskapet Viken (Bohus län), som då tillhörde Norge, och Blekinge, lydande under Danmarks spira.

I detta sist nämda land hade emellertid missnöjet mot konung Kristiern nått sin höjdpunkt. Följden häraf blef att han år 1523 lemnade Köpenhamn, sedan hertig Fredrik af Slesvig och Holstein, Kristierns farbror, blifvit i Viborg hyllad såsom Danmarks konung.

Svenskarne hade nu under en lång följd af år granneligen fått kännedom om hur det smakade att slitas hit

och dit mellan konungar, som hade de ena djerfva anspråken efter de andra på tronen. Följden häraf blef den, att de nu beslöto att utvälja en konung. Och hvem stod då närmare än Gustaf Eriksson, deras befriare från det utländska förtrycket?

Sedan en riksdag blifvit sammankallad till Strengnäs, utvalde rikets ständer enhälligt Gustaf till konung den 6 Juni 1523, endast ett par månader efter det att konung Kristiern lemnat sin hufvudstad.

På aftonen samma dag (den 6 Juni) fick den nyvalde konungen, Gustaf den förste, en stunds ledighet och han skyndade att använda den.

För den skull inneslöt han sig i ett enskildt rum och öfverlemnade sig åt sina minnen.

Hvad hade han icke uträttat på denna korta tid! En arm flykting hade han kommit till sitt fosterland. Jagad af danska spejare, som glödde af begär att vinna det pris, som konung Kristiern satt på hans hufvud, hade han efter många och svåra äfventyr ändtligen funnit en fristad hos Dalarnes fattiga befolkning. Med tillhjelp af detta folk och äfven af Sveriges öfriga befolkning hade han lyckats fördrifva utländingen, och nu hade han erhållit den högsta jordiska belöning, som något folk kan gifva: han hade blifvit utvald till konung öfver det folk, som genom hans energi och mod åter erhållit sin dyrbaraste gåfva i politiskt hänseende, nemligen sin frihet.

Ej underligt då, att Gustaf, som hade ett lätt mottagligt och känsligt sinne, rördes vid tanken härpå. Med den hjertats fromhet, som ända från barnaåren inplantats i hans själ, kunde han icke motstå den kraft, som dref honom ned på sina knän, för att i varma böner tacka den högste för all den godhet han låtit honom bli delaktig af.

Han hade knappt hunnit sluta bönen, då hans fars gamle trogne tjenare, Staffan, som nu följde sonen, inträdde och berättade, att en ung qvinna önskade att få tala med honom.

»Hvem kan det vara», sporde Gustaf förvånad. »En ung qvinna?»

»Ja, herre konung», svarade Staffan och for med händerna öfver ögonen, »hon vill nödvändigt tala med dig, och då jag sade henne att det nu vore omöjligt, svarade hon att hon i sådant fall skulle vänta utanför din dörr, till dess du kommer ut. Dessutom måste jag förtälja, att hennes uttal är danskt.»

Ett ljus gick i detsamma upp för Gustaf.

»Danskt», utbrast han mera för sig sjelf. »Ah, det kan då inte vara någon annan än hon, mitt lifs räddarinna. För in henne, Staffan.»

Några minuter derefter inträdde qvinnan blyg och försagd.

Gunilla dolde för några ögonblick ansigtet i händerna, derpå sade hon:

»Förföljd icke allenast af herr Erik Banér, utan äfven af min fader och hela min slägt, bragt nästan till förtviflan, flydde jag hit, för att uppsöka Gustaf Eriksson. Jag fann då honom såsom Sveriges nyvalde konung, och min glädje var så stor, ty jag måste tillstå att äfven jag har en god del i den framgång, som — — —»

»Ack ja, Gunilla, det har du visst», afbröt Gustaf och slöt jutskan såsom fordom i sin famn. »Utan din uppoffring hade säkerligen ännu mitt fosterland varit försänkt i slafveri. Derför skall du alltid finna en lugn fristad i mitt rike, och du skall blifva aktad och ärad såsom du förtjenar.»

Så hände också. Efter ett års vistande vid konung Gustafs hof blef hon gift med ett af riksråden, en visserligen till åren kommen, men icke förty liflig och dugtig herre, och med honom hade hon flere barn, som alla uppstego till höga värdigheter.

När hon slutligen afsomnade, bevistade konung Gustaf hennes begrafning, och den suck, som höjde hans bröst, när stoftet sänktes ned under den kalla grafstenen och korets massiva koppardörr slogs igen, bevisade tydligt hur mycket han saknade denna ädla qvinna, genom hvilkens hjelp han kunnat taga första steget på den bana, hvars ändpunkt slutade vid Sveriges konungatron.

XII.

Fiskar-Olle.

Det var tidigt på morgonen en af de vackraste dagarne i slutet af Maj månad år 1520. Bärande en mast med segel samt ett par åror öfver ena axeln gick en ung fiskare öfver de gärden, som skilja Törneby egor, belägna ungefär en half mil söder om Kalmar stad, från Stensö lilla steniga och låga udde.

Den unge fiskaren stannade ofta och kastade blickarne med ett dystert uttryck mot Kalmar slotts gamla grå murar, hvilka hotande reste sig mot den klara himmelen, och från hvilka då och då en lätt hvitgrå rök puffade ut, åtföljd af en knall, som fullständigt bevisade, att den svenska besättning, som ännu under den hjeltemodiga fru Anna Bielkes anförande innehade borgen, icke sof med mer än ett öga i sender.

Sedan fiskaren på detta sätt hvilat några gånger, stannade han slutligen framför en liten rödmålad stuga, belägen ett par hundra alnar från den ofvan nämde uddens yttersta spets. Af denna koja, som då för tiden var den enda menskliga boningen på det flacka, öppna fältet söder om staden, finnes nu icke det ringaste spår.

Mannen i fråga gick först ned till en liten båt, som behagligt gungade på de småkrusiga vågorna, lade omsorgsfullt mast och åror på sina platser och vände derefter drömmande om till stugan. Dörren, som var tillsluten endast med klinka, vände sig på de rostiga gång-

jernen, och fiskaren trädde in, sedan han helt lösligt tillslutit den efter sig.

Med en lång blick på den tarfliga möbleringen sjönk han suckande ned på en trästol och dolde ansigtet i händerna. I denna ställning förblef han temligen länge. Slutligen upplyfte han det djerft tecknade ansigtet, såg sig ännu en gång omkring med en sorgsen blick och mumlade derefter för sig sjelf:

»Det är sannt, jag är fattig. Det är derför, som Gretas far inte vill veta af mig.»

Fiskar-Olle, såsom han kallades, sprang i detsamma upp, och hans manliga ansigte uttryckte den högsta grad af beslutsamhet. Sedan han återigen häftigt gått fram och tillbaka öfver golfvet, stannade han vid fönstret, hvarifrån han han hade en vidsträckt utsigt öfver sundet, gned sig en stund i pannan liksom för att reda de många olika tankar, som stormade in på honom, och utropade derefter:

»*Hon måste bli min!*»

Det var med stark tonvigt, som han uttalade dessa ord, och han var så djupt försjunken i sina tankar, att han icke märkte, hur en liten låghalt gumma tassande närmade sig stugan på den smala stig, som gick ifrån densamma upp till södra landsvägen. Låghalta Karin, en af ortens mest anlitade »kloka gummor», styrde sina steg direkte fram till stugdörren och lyssnade en stund, om hon skulle kunna höra något ljud, som gaf tillkänna, att stugans egare var hemma. Hon stod just i begrepp att genom en bultning gifva sin närvaro tillkänna, då hon i stället varseblef, att dörren stod på glänt.

»Aha, då är han hemma», tänkte hon. »Godt, att jag slapp gå denna långa väg förgäfves.»

Med dessa ord öppnade hon dörren och trädde in. Då hon fick syn på den grubblande fiskaren, stannade hon en stund i afvaktan på, att han snart skulle vakna upp ur sina funderingar, men när alla tecken gåfvo vid handen, att han ännu längre skulle dväljas bland dem, hostade hon först svagt och, när detta icke hade åsyftad verkan, något starkare.

Först vid tredje hostningen spratt Olle till.

»Ah, se Karin», utbrast han sedan den första öfverraskningen lagt sig. »Inte såg jag henne!»

»Nej, det kan jag nog tro», svarade den lilla gumman och slog en tvär knyck på nacken, antagligen för att gifva sin missbelåtenhet tillkänna. »Det finnes nog unga och vackra flickor för Olle att tänka på, så att han inte behöfver göra sig besvär med gamla käringar. Jo, jo, kan nog tro, att Greta inte kan gå ur'en!»

En hög rodnad spred sig vid denna anspelning öfver den unge fiskarens anlete. Han svarade ingenting på en lång stund, men till slut frampustade han dessa ord:

»Greta, ja henne får jag aldrig!»

»Se så, blåser vinden nu från det hållet?»

»Ja, just så.»

»Gubben Jonas är således ännu omöjlig att beveka?»

»Ja.»

»Hvad har han emot Olle då? Olle är ju stark och arbetsför, har egen stuga och båt och — — —»

»Men jag är för resten fattigare än han, och det kan han inte tåla», afbröt den unge fiskaren. »Han vill, att Greta skall ha en man, som eger minst lika mycket som han.»

»Den snålvargen», utbrast gamla Karin och knöt händerna i riktning mot Törneby, der den rike hemmansegaren Jonas Persson bodde. »Men», fortfor hon och plirade småslugt med ena ögat, såsom hon alltid plägade göra, då hon hade något förslag i kikaren, »är det då så omöjligt för Olle att bli lika rik som gubben Jonas?»

»Ja, hur skulle det gå till?» sporde den unge fiskaren med rätta förvånad.

Karin plirade ännu en gång, hostade ett par gånger och sade derefter:

»Det är krigstider nu, skall han veta; och då går det lätt för sig att bli rik.»

»Jag förstår inte, hvad Karin menar.»

»Åhjo, det begriper han nog. Ser han, Olle, hans mor och jag voro goda vänner ända till dess hon, Gud fröjde själen, drunknade under den der hiskliga stormen i höstas, då äfven gubben far hans måste släppa till lif-

hanken och han ensam, Olle, blef räddad af Mörbylånga-fiskrarne. Derför vill jag ge honom ett godt råd.»

»Nå, hit med det då», utbrast Olle, som lik en drunknande hakade sig fast vid detta halmstrå.

Karin funderade en stund. Derpå sade hon:

»Han vet, att fru Anna Bielke är en dugtig qvinna, en sådan der, som i manhaftighet skämmer ut mången karl.»

»Ja, det vet jag väl. Men hvad har hon med den här saken att göra!»

»Jo, mera än han tror. Hör på, skall han få höra!»

»Nå, så fram med hvad hon har på hjertat», uppmanade Olle, som både pinades och gladdes åt Karins långa förberedelser.

»Åh, det är snart sagdt. Fru Anna behöfver, såsom han vet, många och starka armar, och derför tycker jag, att han borde ge sig i hennes tjenst. Jag — — —»

»Hon skall inte ta' emot mig», afbröt Olle sorgset. »Hon har nog folk ändå.»

»Åh prat», inföll den munviga Karin. »Väl är det sannt, att hon har folk, men inte mycket af den sorten, som hon kan lita på. Under den sista tiden ha tyskarne i sta'n blifvit rakt rosenrasande, och i går qväll hade de stält till ett vildt slagsmål med en del af slottets besättning. Nej, det der bär sig inte i längden, skall han veta. Det behöfs redliga män, om slottet skall kunna hålla sig, kom ihåg det och tänk på mina ord!»

Olle funderade en lång stund. Slutligen sade han:

»Förslaget är inte så illa, bara jag visste, om jag blefve antagen.»

»Jo, det kan lita på. Gå redan i morgon till fru Anna. Jag skall nu upp till Törneby, och säkerligen träffar jag då Greta. Får jag då säga henne, att Olle gått in på mitt förslag, för jag kan väl tro, att ni två ä' öfverens om att bygga hjonelag?»

»Ja, det ä' vi», svarade Olle raskt. »Nå, i Guds namn då, jag kan väl fresta lyckan, jag så väl som många andra!»

»Nå, se det var ett bra ord. Olle skall få se, att allt kommer att gå bra. När han då blir rik och sitter på Jonas Perssons gård, glöm då inte bort gamla fattiga Karin!»

Utan att afvakta Olles svar skyndade den låghalta gumman ut och kunde icke trots den unge fiskarens rop förmås att vända om igen. Med snabba steg, som om hon varit förföljd, skyndade hon längs den slingrande stigen upp mot landsvägen.

Gamla Karin var en sådan der genomhederlig själ, som icke gerna tålde, att man tackade henne för det goda hon kunde göra. Hon var fullt belåten i medvetandet om att ha *kunnat* göra en god gerning. Hur många hennes likar finnes det väl? Vi tro, att de äro tunnsådda.

Den 31 Maj, denna för Sverige så skickelsedigra dag, hade randats. Redan från tidigt på morgonen syntes de danska krigsskepp, som lågo på lur i Kalmar sund, skingras och företaga små profturer åt alla håll, och snart var isynnerhet vattnet söder om staden besådt med otaliga hvita segel, erbjudande en ganska pittoresk tafla.

I solnedgången försvunno dessa segel mer och mer, och lika lifligt, som det varit på dagen, lika tomt blef det, då natten sänkte sina lätta skuggor öfver nejden.

Längs den skogiga Smålandskusten syntes en liten jakt smyga sig fram efter alla de krökningar, som landet gjorde. Af skutans alla rörelser framgick tydligt, att den på sätt och vis icke gick ärliga vägar.

I fören stod en ung man. Hufvudet täcktes af en bredskyggig hatt, hvars brätten med största svårighet kunde hålla de långa ljusa lockarne i styr. Den friska brisen hjelpte också till att sprida ut dem kring den unge mannens breda axlar.

»Tror ni det går bra», inföll ynglingen slutligen och vände sig till den bakom honom stående skepparen, en väderbiten warnemündesjöman med ett godt och genomärligt ansigtsuttryck.

»Ja, herre», svarade denne och tog sig om hakan, »nog kommer det att gå bra. De danska snokarnes väderkorn måtte ha försämrats på senaste tiden, efter som min båt undgått deras uppmärksamhet.»

»De ha förmodligen inte brytt sig om den derför, att den är så liten», inföll ynglingen drömmande.

»Kanhända att det är orsaken», inföll warnemündeskepparen. »Men det må vara med den saken hur som helst, så skall jag ändock sätta er oskadad i land, såsom jag lofvade borgmästaren, äfven om jag dervid skulle förlora mitt lif. Men här är det väl icke lönt att landa», fortfor han, då båten i detsamma kringseglade en liten skogig udde. »Det är ingen, som vet, om inte juten ligger dold i buskarne deruppe.»

»Inte här, inte här», inföll ynglingen. »Helst så nära Kalmar som möjligt.»

Den nattliga färden fortsattes, och snart framskymtade likt ett grått spöke »Sveas Nyckel», såsom Kalmar fasta slott då rättvisligen kallades, genom de lätta nattliga skuggorna. Då något af de utanför liggande danska skeppen kom inom skotthåll, blixtrade det till från vallarne, och dundret rullade på luftvågorna hän öfver sundet.

Vid denna syn vidgades den unge mannens näsborrar, hans händer knötos krampaktigt kring det inlagda värjfästet, och från hans läppar hördes ibland långa frammumlade meningar.

»Nu, herre», sade slutligen den gamle warnemündeskepparen, »nu lägga vi i land här!»

Den lilla jakten strök med detsamma så nära Stensö udde den kunde, och efter alla äfventyr stod snart Gustaf Eriksson, Sveriges blifvande befriare och konung, på fäderneslandets jord, på en ringa bit, en stenig och kal bit af det land, som han älskade så högt, och för hvars skull han utstod så mycken vedermöda.

Sedan Gustaf hvilat öfver natten i närheten af Fiskar-Olles lilla stuga, som nu i mer än en vecka varit tillstängd, sedan egaren lydt Karins råd och begifvit sig in till staden, skyndade han om morgonen med hastiga steg fram mot södra porten.

Bland de knektar, som hade vakten der, befann sig också Olle, nu välbeställd soldat under fru Anna Bielkes kommando.

Olle stod just och räknade de många segel, som vimlade om hvarandra ute på sundets yta, och han fäste

sig isynnerhet vid den lilla warnemündebåten, enkom derför att den kom från Stensö.

»Hvad kan det vara för junkrar, de der», tänkte Olle. »Kanske jutar, som ä' ute och snoka! De ha varit vid min stuga, och det dröjer väl inte länge, förrän jag får se den gå upp i rök. Nå nå, den är inte värd särdeles mycket, så gammal och skröplig som den är, men nog är den bra att ha till skydd vid oväder. Hå, hå! Undrar hur Greta mår! Det är många dagar sedan jag talade med henne. Far hennes är ännu lika omöjlig, men får väl se, om han inte mjuknar upp en smula, då han får se mig komma — — —»

De häftiga stegen af en annalkande person afbröto hans monolog. Det var Gustaf Eriksson, som kom. Han ville genast gå in genom porten, men Olle ställde sig i hans väg.

»Ingen får slippa in», sade den nybakade knekten.

»Ingen», eftersade ynglingen. »Hvem har då slottet inne?»

»Fru Anna Bielke.»

»Då är det ju bra; hon är min fränka.»

»Och det viljen I, att jag skall tro så här genast», inföll Olle. »Här stryka så många danska och tyska spioner omkring, att man — — —»

Han hejdade sig, innan han talat till punkt, då han nu närmare blickade in i främlingens sorgsna, men ärliga anlete. Och han tänkte för sig sjelf:

»Den der är bestämdt ingen spion. Jag släpper in honom på eget bevåg.»

Högt sade han:

»Borgen I för, att I ej ären en spion?»

»Ja», svarade Gustaf Eriksson och sade sitt namn. »Du kan vara lugn för mig.»

»Ja, nådige herre, I sen så ärlig och god ut, att I bestämdt ej viljen göra en fattig knekt något ondt. Här är rum. Stig in.»

»Ditt namn?» sporde den unge flyktingen och betraktade Olle med milda blickar.

»Fiskar-Olle kallar man mig.»

»Och du har blifvit knekt. Hur kommer det till?»

Olle visste ej hur det kom sig, men han kände sig ifrån dessa ögonblick starkt dragen till den okände, hvilkens hela sätt och uppträdande ingaf förtroende. Sedan han funderat några minuter, omtalade han orsaken till sitt beslut att ingå i krigstjenst, och han afslutade sin historia sålunda:

»Och nu hoppas jag, att Greta snart skall bli min. Sen I, nådige herre, hon håller af mig så mycket och jag henne så — — så — — så — —»

Den unge knekten rodnade och stammade, då han på detta sätt biktade sig för denne främling. Han kunde ej fortsätta längre.

»Nå, nå», inföll Gustaf Eriksson och dök ned med ena handen i fickan, men drog upp den lika tom igen, »jag är för ögonblicket lika fattig som du, men jag hoppas dock att snart kunna hjelpa dig, om det behöfves.»

Med dessa ord nickade den stackars flyktingen åt den fattige knekten och gick med stora steg upp till slottet, der han efter några svårigheter blef insläppt.

Jäsningen i staden mellan de svenska och tyska borgarne var nära nog på sin kulminationspunkt.

Det högmodiga tyska elementet, som i äldre tider varit vårt land till en icke så ringa skada, var falskt och trolöst, och det gamla ordstäfvet: »Hvad gör inte tysken för penningar», hade äfven här sin fulla tillämpning.

Bestuckna af danskarne, som med all makt sökte att få Kalmar slott i sitt våld, utsådde tyskarne tvedrägtens frö icke endast bland de öfriga stadsinvånarne, utan äfven bland slottets besättning. Det var blott och bart den okufliga kraft, som utmärkte Anna Bielke, en värdig samtida till Kristina Gyllenstjerna, som ännu höll tillsammans besättningen och tvang den att göra sin pligt.

Nästan dagligen förekommo små bataljer mellan det svenska och det tyska elementet nere i staden, och ehuru det förstnämda oftast segrade, reste dock motståndarne

genast upp hufvudet igen. Om qvällarne var det till och med lifsfarligt att beträda Kalmar stads gator, ty utländingarne samlade sig alltid på de mörkaste punkter och de smalaste gator och afvaktade der lurande något tillfälle att skada svenskarne. Om morgnarne hittades derför icke sällan lemlästade personer af båda partierna.

Taenkmarksgatan var isynnerhet illa beryktad för de vilda slagsmål, som nästan hvarje afton der uppstodo mellan svenskar och tyskar, och en fredlig vandrare vågade sig icke dit, knappast på ljusa dagen.

Ungefär vid midten af gatan låg en ölkrog, benämd »Sköna Susanna». Hvarför det smutsiga nästet fått detta namn är svårt att afgöra, men det troligaste är, att benämningen kommit af den qvinnofigur, som halfnaken fanns kluddad på en fyrkantig jernplåt, som hängde och gnisslade på en ofantlig lång jernstång, utskjutande ett godt stycke öfver gatan.

»Sköna Susanna» var emellertid ett illa kändt tillhåll för både det svenska och tyska slöddret, och det skulle redan vid tiden för denna skildring blifvit svårt att räkna ut huru många menniskor, som der blifvit lemlästade, ja rent af mördade.

Egaren till denna vanryktade krog var en tysk, som genom svek och ett framfusigt uppförande lyckats tillskansa sig en icke så liten förmögenhet. Det sades, att han förut varit sjöröfvare och såsom sådan icke varit så alldeles noga, hvilken nationalitet det anfallna fartyget tillhörde. Den tidens sjöröfvare höllo icke heller så väl på en sådan småsak i deras ögon.

Göran, så hette tysken, tog naturligtvis sina landsmän först och främst i försvar, men ibland hände det också, att han af vinstbegär sadlade om. Vid ett dylikt tillfälle var det som han erhöll det långa och djupa knifhugg, som började vid högra ögat och räckte ända ned till mungipan. Detta ärr bidrog också till att göra hans af naturen fula anlete ännu mera vedervärdigt.

Några aftnar efter Gustaf Erikssons ankomst till staden var »Sköna Susanna» besökt af en större folkmängd än vanligt. Det hörde vid dylika tillfällen till vanligheten, att tyskarne voro öfvermäktige, men denna afton

räknade båda partierna ungefär lika många individer. Om det fattades några på svenskarnes sida, så utjemnades likväl detta förhållande deraf, att ungefär en fjerdedel af dem utgjordes af knektar. Tyskarne vågade derför icke vara alldeles så framfusiga, som de annars skulle haft god lust att vara. Till och med den ständigt pladdrande och skroderande Öl-Göran fann sig föranlåten att »stoppa pipan i säcken».

Det syntes dock mer än tydligt på hans lurande blickar, att han endast afvaktade ett gynsamt tillfälle att låta sin ilska bryta ut. För hvarje tysk som anlände glänste det till så olycksbådande i hans elaka ögon, att de svenskar, som märkte detta, föresatte sig att noga vara på sin vakt.

Då Öl-Göran slutligen ansåg, att han utan för stor risk skulle kunna börja grälet, skrek han så högt, att hans snörflande stämma tydligt hördes genom kroggästernas larm:

»Ha ni hört, att juten satt ett pris på den adelsman, som för några dagar sedan stal sig in i slottet och som lär vara slägt med slottsfrun, den Gud och alla helgon fördöme?»

»Du spekulerar väl på att vinna det, du gnidare», utbrast en af de svenska knektarne med en ännu skarpare stämma. Svenskarne gåfvo genom ett hurrarop sin belåtenhet till känna med detta svar, hvaremot tyskarne skälde som ett koppel hundar, ömsom på bruten svenska, ömsom på sitt modersmål.

Grälet blef våldsammare för hvarje minut som gick. Under tiden steg en småborgare upp och drack fru Anna Bielkes skål i botten. Skålen följdes af tyskarnes förbannelser och upprepade hurrarop. Larmet blef slutligen så döfvande, att ingen af de innevarande hörde hvad som tilldrog sig ute på gatan.

Se här uppträdet!

Under den korta tid, som Gustaf Eriksson vistades på slottet, hade han icke allenast vunnit fru Anna Bielkes bevågenhet utan äfven kommit i stor gunst hos alla redliga svenskar såväl på slottet som i staden, dit han ofta gick ned för att tala med folket.

Detta väckte naturligtvis ond blod hos tyskarne, som derför skockade sig tillsammans och hånade den unge svenske ädlingen, så ofta de kommo i tillfälle dertill.

När Anna Bielke genom sina utskickade fick kunskap härom, liksom att jäsningen i staden blifvit större sedan Gustaf Eriksson börjat uppmana till enighet mot den danske inkräktaren, samt att konung Kristiern satt ett högt pris på Gustafs hufvud, förestälde hon honom i så skonsamma ordalag som möjligt, huru stor fara han lopp, om han längre dröjde qvar i staden. Priset på hans hufvud skulle utan tvifvel, menade denna välvilliga qvinna, egga mången af de trolösa tyskarne att stå efter hans lif.

Bedröfvad af dessa fru Annas ord gick Gustaf åter ned i staden och genomströfvade den i alla riktningar, utan att kunna riktigt besluta sig för att taga något afgörande steg.

Medan han sålunda vandrade omkring på måfå, sorgsen och bedröfvad för det öde, som väntade både honom sjelf och det kära fäderneslandet, hade han omsider hunnit fram till Taenkmarksgatan, och innan han visste ordet af, stod han nästan midt ibland en larmande hop tyskt slödder.

»Jag vet bestämdt, att det är sannt, att ett pris är satt på hans hufvud», utbrast en. »Jag har sjelf hört det på slottet.»

»Skulle inte vara så illa att få det», menade en annan.

»Nej, inte skulle jag ha något emot det», utbrast en tredje.

»Men», sporde en fjerde, »hur skall man bära sig åt för att, utan att väcka så stort uppseende, få honom i sitt våld?»

»Hå, hå», skrek en röst alldeles invid Gustaf, som häpen stannat, utan att kunna besluta sig för att vända om. »Han har ju lupit rakt i fällan!»

Skenet från den lilla oljelampa, som hängde öfver ingången till krogen, belyste nu den svenske ädlingens själfulla drag. Vid denna syn rusade tyskarne på honom,

och han hade ingen annan utväg än att taga sin tillflykt in på krogen.

Den förste, som varseblef honom, var Olle. Den unge knekten anade genast orsaken till hans flykt, och när de skränande tyskarne, ackompagnerade af sina inne på krogen varande kamrater, i detsamma rusade in efter flyktingen, var Olles beslut fattadt.

Hastigt gaf han sina stridskamrater ett betydelsefullt tecken. De begrepo det genast, och Gustaf hade icke många sekunder varit inne i krogrummet, förrän han fann sig innesluten af de svenska knektarne. Väl stormade tyskarne under höga rop och förbannelser mot den lilla skaran, men hvarje gång vräktes de tillbaka, och snart voro de till mer än halfva antalet utvräkta på gatan.

»Kom, nådige herre», sade Olle. Och fattande Gustaf i ena armen, drog han honom ut genom en liten bakdörr, medan de svenska knektarne manligt hindrade tyskarne från att följa efter samma väg. »I ären ej längre säker här i staden, sedan dansken satt ett pris på edert hufvud. Kommen I väl härifrån, så kan det väl hända, att I kunnen uträtta något godt för oss. Följ mig bara, jag känner till en smygväg fram till Vesterport.»

Gustaf Eriksson hade genast känt igen den unge soldat, som insläppt honom i staden, och hvilkens kärlekshistoria han i så oförblommerade uttryck fått höra. Han ville nu tacka honom, men Olle inföll då genast och med ängslig stämma:

»I hafven ej tid att nu tacka mig. Kommen I, ädle herre, en gång i bättre omständigheter, så vet jag, att I nog hållen det löfte I gifvit mig.»

»Gifve Gud, att detta kunde ske snart», inföll den stackars flyktingen suckande.

»Förtrösta bara på Gud», uppmanade Olle andäktigt. »Han har ännu aldrig underlåtit att hjelpa den, som oskyldigt kommit i betryck.»

Under det Olle och hans följeslagare skyndade fram till Vesterport, hördes ett hväsande ljud bakom dem. Det var krogen »Sköna Susanna», som stod i ljusan låga. Under striden inne i rummet hade en lampa blif-

vit kullslagen. Elden hade fattat i de brännbara ämnen, som funnos der inne, och alldenstund det ruskiga nästet var peppartorrt och genomruttet, brann det som fnöske ända ned till grunden.

Ur de förkolnade ruinerna efter krogen »Sköna Susanna» framdrogs dagen derefter Öl-Görans illa brända kropp. Den eländige girigbuken hade icke velat lemna sina skatter och hade derför brunnit inne.

Olle och hans följeslagare uppnådde snart Vesterport. Då posten der fick veta, hvem flyktingen var, öppnade han utan gensägelse porten.

»Se här», sade Gustaf Eriksson och stack ett guldmynt i Olles hand, »tag detta så länge. Jag hoppas, att Gud tillstädjer, att jag snart måtte kunna räcka dig en verksammare hjelp.»

»Nej, nej», utbrast Olle och sköt myntet tillbaka, »jag behöfver det ej nu, men I, ädle herre, behöfver det bättre på er långa resa. Gud välsigne er. Farväl!»

Och liksom om han anat, att den unge ädlingen skulle vilja påtruga honom sin gåfva ännu en gång, stängde han hastigt porten midt för Gustaf Erikssons näsa. En god stund derefter stod han dock och lyssnade derinnanför.

Då han hörde, hur flyktingens steg hastigt aflägsnade sig, gick han också bort, under det han mumlade för sig sjelf:

»Gud vare lof, att jag kunde rädda honom.»

Olles uppoffring och mod blefvo snart kända i hela orten. Det anseende, som då kom på hans lott, bestämde Jonas Persson för att oaktadt hans fattigdom ändock skänka honom sin dotter, den vackra Greta, som under tiden afslagit många friareanbud, derför att hon var trogen den hon en gång gifvit sin lofven. Det första Olle sedan gjorde efter sitt giftermål var att taga gamla Karin hem till sig, och många gånger tackade både han och Gertrud den gamla qvinnan för det råd hon gifvit Olle.

»Ja», sade då Karin, »den råd lyder, han är vis, det slår aldrig fel, det.»

Och Gustaf Eriksson, den stackars flyktingen, blef sedermera Sveriges konung. Ett ibland *hans* första åt-

göranden var att låta efterhöra Olle. Den gåfva, som kungen då skänkte honom, bestod deri, att han och hans efterkommande för evärdeliga tider skulle få ega sin gård skattefri.

Allt detta är nu förgånget. Mer än tre och ett halft århundrade ha gått öfver jorden. Benen äro förmultnade och gården är borta, men ännu qvarstår dock minnet af den fattige fiskarens modiga och beslutsamma handling såsom en vacker ljuspunkt från denna af blod och oroligheter så uppfylda tid.

XIII.

Under flyktens dagar.

Djupt inne i en af de stora skogarne i Vestmanland låg en högst oansenlig koja, nästan helt och hållet inbäddad i de väldiga trädens grenar. Man måste på förhand veta att den lilla boningen fanns der, annars var det blott slumpen, som gjorde att vandraren hittade dit.

Det var sent en afton, och skymningen var ganska tät. Den svaga vinden susade så melankoliskt i grenarne; det prasslade i snåren, och mellan de högstammiga träden kretsade nattugglan, upphäfvande sitt dystra »klävitt, klävitt».

»Anna», sade gamla Stina, kojans egarinna, till sin fagra sondotter, en ung och behaglig flicka, »har du sett några jutar i dag?»

»Nej, farmor.»

»De ha kanske lemnat trakten.»

»Förmodligen.»

Den unga flickan hann knappt uttala ordet, förrän ett starkt bultande hördes på dörren.

»Jo, jo men», hviskade mor Stina, »när man talar om trollen, så dansa de utanför dörren. Der ha vi de glupska vargarne.»

Sondottern hade emellertid stigit upp och stält sig lyssnande vid dörren. Bultandet fortfor.

»Får jag öppna, farmor?» sporde hon då.

Gumman tog sig en kort betänketid. Derpå sade hon:

»Ja, det är så godt att du öppnar, annars slå de väl in dörren eller sätta eld på stugan.»

När dörren ändtligen öppnades, inträdde en smärt yngling, iklädd den sedvanliga bonddrägten. Gamla Stina och Anna betraktade honom nyfiket; ty de tyckte att han icke såg ut som en bonde, och den förstnämda hade just en fråga på tungan, då främlingen sade:

»Jag är en arm flykting, som danske soldaterna förfölja. I natt var det nära att de tagit mig, men försynen ledde mig oskadd ur deras klor. Nu är jag så trött att jag knappt förmår att stå upprätt. Får jag hvila mig några timmar?»

Den okändes sätt och tal styrkte gamla Stina i hennes tro, att han icke var någon bonde. Hon sade för den skull med sin vanliga rättframhet:

»I är icke den, som I synes vara.»

»Nej, det är sannt», svarade ynglingen under det ett vemodigt leende spelade kring hans läppar. »Den drägt jag bär är främmande för mig, men behofvet att dölja mig har — —»

»Hvar är I hemma», afbröt Stina.

»På Räfsnäs, mor.»

»Åh, herre Gud, då är I visst den unge herre, som danske kungen satt ett pris på!»

»Just så; jag är Gustaf Eriksson.»

»Herre Gud, jag såg er ädle far många gånger och talade äfven med honom. Bättre herre fanns inte i Sveriges hela rike. Anna, tösen min, bädda sängen så mjukt du kan; den ädle herren skall inte behöfva klaga öfver att han fått ligga illa, fastän stugan är liten och fattigdomen bor i den.»

Medan den unga flickan som bäst var sysselsatt med att göra bädden i ordning, hördes ånyo kraftiga slag på dörren, men nu åtföljda af ett:

»Öppna genast!»

»Det är juten», sade mor Stina och såg ängsligt på flyktingen.

Denne hade emellertid sprungit upp och i hans händer glänste det långa tveeggade slagsvärdet.

Slagen på dörren blefvo våldsammare, hvarjemte hotelserna tilltogo. Hastigt fick den unga flickan en idé, och hon satte den i verkställighet.

»Kryp ner här», sade hon energiskt och öppnade en liten lucka i golfvet mellan sängen och ena gafveln. »Der är visserligen inte beqvämt, men ändå säkrare än här uppe.»

Gustaf Eriksson lydde utan tvekan.

»Hjelp mig nu, farmor, så dra vi fram sängen till väggen. Sedan skall juten allt få bra svårt att få reda på gömstället.»

Sängen stod på sin nya plats, och sedan den unga flickan i en hast dugtigt ruskat om kläderna, så att det såg ut som om någon nyss legat på dem, gick den gamla och öppnade, under det hon snäsigt utbrast:

»Hva' är ni för ena, som inte låta folk sofva i fred!»

»Åh, det skall du snart få veta», ropade en dansk underofficer, i det han, följd af tre soldater, rusade in i stugan. »Hvar är han!»

»Hvilken han?»

»Flyktingen, som nyss kom hit.»

»Flyktingen! Inte ha vi sett någon flykting», svarade Anna med den naturligaste min i verlden.

»Inte. Jasså, då skall jag väl uppfriska minnet på er.»

Med dessa ord svängde underofficeren sitt vapen öfver gamla Stinas hufvud.

»Låt bli det der», ropade Anna och störtade fram samt intog platsen mellan farmodern och dansken. »Döda hellre mig.»

»Fram med flyktingen då!»

»Ja, sök reda på honom sjelf!»

»Det ska' vi nog göra», sade underofficeren, i det ett vedervärdigt hånleende spelade kring hans läppar. »Gossar, sök noga igenom hvarenda vrå.»

Sökandet begynte och dervid vändes allting i den lilla stugan bokstafligen upp och ner, men ingen flykting påträffades. Mor Stinas och Annas ångest kan lättare fattas än beskrifvas, och många gånger fruktade de att fienderna skulle upptäcka den lilla luckan.

Men försynens hand vakade öfver Gustaf Eriksson,

ty han var utsedd att uträtta ett stort värf, sitt fädernes-lands befrielse från förtryckaroket.

Danskarne dröjde länge, men slutligen aflägsnade de sig under vilda hotelser, att de nog skulle komma till-baka. Detta hände emellertid icke.

Den stackars flyktingen sof derpå godt i den lilla stugan och lemnade den icke förr än aftonen på andra dagen, och då följd af tusen välsignelser från stugans fattiga men redliga innevånare.

Och tiden gick och befrielseverket hade blifvit full-bordadt. På Sveriges tron satt den forne flyktingen, dit ledsagad af hela folkets varmaste välgångsönskningar. Men varmare än de, som uppsändes af mor Stina och den lyckligt gifta Anna, kunde de ej vara.

XIV.

Kolar-Mats.

Det är sommartiden år 1521 som vi föra läsaren upp till en af de vidsträckta skogar, hvilka ännu i viss mån, ehuru mer än trehundrafemtio år förflutit, sträcka sig på ömse sidor om gränsen mellan Vermland och Dalarne.

I det sist nämda landskapet ligger icke särdeles långt ifrån gränsen den lilla vackra Bysjön, genom ett smalt vattendrag sammanhängande med vestra Dalelfven. Ungefär midt emellan nämde elf och Vermlandsgränsen ligger den vid tiden för denna skildring med urskog beväxta Myckelflötan, en vild och oländig höjd, utgörande liksom en utväxt på den höga landrygg, som här drager fram och icke upphör förr än den uppnått Kristianstads län, sedan den likväl först genomlupit (utom Dalarne) östra Vermland, samma del af Skaraborgs län, samt Jönköpings och Kronobergs höfdingedömen.

Myckelflötan hade långt ifrån något godt rykte om sig, enligt de berättelser, som ännu till en stor del äro i svang bland ortens befolkning. Gastar och troll sades husera der uppe, och »söndagsbarnen» kunde tydligt se hela Myckelflötan ibland stå i ljusan låga, utan att derför något af träden förstördes.

Det var naturligtvis de onda makterna, som så der ohejdadt drefvo sitt spel deruppe, trodde folket.

En sval afton, när det liknade sig till att snart bli regn, hade Kolar-Mats, hvilkens tarfliga stuga var belägen på Bysjöns vestra strand, lemnat hemmet och med dröjande steg begifvit sig upp till Myckelflötan för att kola.

Den gamle var långt ifrån glad till sinnes, och ofta mumlade han mellan tänderna långa osammanhängande meningar, under det han våldsamt knöt de grofva senfulla händerna om den i läderbältet sittande bredbladiga knifvens groft täljda skaft.

Det var redan långt lidet på aftonen, då han framkom till milan, hvars glindrande smålågor han varseblef på temligen långt håll mellan de på detta ställe glesare träden.

»Jag tror minsann att du sitter och sofver», utbrast Mats, då han var endast några alnar från milan och varseblef sin kamrat sittande på en låg stubbe med hufvudet nedsjunket mot bröstet. »Sofver du, Bjuf?»

Den tilltalade reste sig hastigt upp och gnuggade sig i ögonen.

»Sofver», utbrast han och for med båda händerna öfver pannan. »Det vore allt bra, om vi nu kunde sofva allesammans.»

»Hvad pratar du för smörja», inföll Kolar-Mats och gjorde en harmfull rörelse. »Sofva allesamman! Hvad skulle det tjena till?»

»Ja, inte vet jag, men fråga honom der; han vet det.»

Och vid dessa ord pekade Bjuf på en några alnar ifrån milan liggande mansperson, insvept i en vid fotsid kappa.

»Hvad är det för en», sporde Kolar-Mats förbluffad.

»Han säger sig heta Stig Matsson till Bondby.»

»Hvarifrån kommer han?»

»Från Stockholm.»

»Aha, då har han väl tidender med sig?»

»Jaha.»

»Goda?»

»Nej, onda.»

Kolar-Mats ryckte till, då han förnam detta svar.

»Onda tidender», upprepade han mera för sig sjelf. »Ja, gudnås, det finnes i rappet inga goda tidender mera.»

Efter en kort öfverläggning beslöto de båda kolarne att så försigtigt som möjligt väcka Stig Matsson. Efter flera fåfänga försök lyckades det slutligen.

Riddar Stig sprang upp med en fart, som om en fjäder satt honom i rörelse. Till en början kunde han ej riktigt tydligt se de båda dalgubbarne, hvadan han drog det långa slagsvärdet i förmodan att det var fiender, han hade framför sig.

Kolar-Mats tog honom dock genast ur denna villfarelse med dessa ord:

»Frukta ej du! Du är hos vänner.»

Dessa ord lugnade riddaren. Sedan han ytterligare sansat sig några minuter sade han:

»Jag trodde att det var jutar.»

»Har du då varit ute för dem?» sporde Mats nyfiket.

»Ja.»

»Är det länge sedan?»

»Endast några timmar.»

Då Kolar-Mats hörde dessa ord, fördystrades hans ansigte ännu mera och han utbrast:

»Då är det nog samma jutar, som i förrgår dödade min hustru och dotter, sedan de först skändat flickan.»

»Nog troligt», svarade riddar Stig, under det äfven hans anlete mörknade betydligt.

»Var du hemma, när de begingo illdåden», sporde Bjuf.

»Nej, du vet väl att vi voro här.»

Samtalet afstannade här på en stund. Slutligen sade riddaren:

»Öfvergif milan och följ mig, jag skall föra er till en man, som åtagit sig allmogens sak, och hvilken kan föra den till en lycklig utgång.»

»Hvem är denne man?» sporde Kolar-Mats nyfiket. »Jag menar att han måtte vara en käck herre, eftersom han vågar sätta sig upp emot konungen och hans myndige fogdar.»

»Ja, det menar jag också», inföll Bjuf.

Då sade riddar Stig, under det han svepte kappan tätare omkring sig.

»När man har en rättvis sak, behöfver man icke

rädas hvarken för Gud eller menniskor. I hafven tvifvelsutan hört huru Engelbrekt och Sturarne i forna tider sig förhållit?»

»Ja väl. Men hvem är denne man?»

»Gustaf Eriksson af den ädla slägten Vasa. Hans faders och fränders hufvuden föllo i Stockholms blodbad (och vid dessa ord omtalade riddar Stig, som hållit sig dold i hufvudstaden vid detta tillfälle och med knapp nöd undgått att bli upptäckt, denna gräsliga tilldragelse) och sedan dess har tyrannen genom sina knektar förföljt herr Gustaf, hvarjemte han lofvat att hugga en hand och en fot af hvarje vapenför svensk man för att göra honom oduglig till krigstjenst. Men Gud har bevarat herr Gustaf, och med dalamännens hjelp har Peder Svensson i Vibberbo redan slagit en jutsk här vid Brunbäcks färja.»

»Ah», utropade Kolar-Mats och Bjuf samtidigt, »då följa vi dig! Men hvarför är du förföljd?»

»Derför att jag är en redlig svensk och ej vill lyda den grymme Kristiern.»

Sedan den nyss påtända milan blifvit släckt, skyndade de tre männen i riktning mot Kolar-Mats' hem.

Innan de hunno fram dit förnummo de likväl en besynnerlig rörelse i skogen, som omgaf stugan, och Bjuf, som var den vigaste, erbjöd sig att se efter hvad som kunde vara orsaken härtill. Riddar Stig och Kolar-Mats dolde sig under tiden vid en stor mila, som redan var öfvergifven af samma orsak som nödgat Mats och Bjuf att så nyligen lemna sin egen.

Efter ett par timmar återkom Bjuf och förtäljde att Kolar-Mats' stuga var full med jutar, som der förde ett hiskeligt lefverne: dansade, skrålade och drucko i ymnigaste mått.

Sedan Mats en stund sutit tyst och grubblande, fick han en tanke, som kom honom att utropa:

»Nu har jag det!»

»Hvad då?» sporde riddar Stig.

»Låt mig bara hållas och följen mig.»

Sakta och varsamt smögo sig de tre männen derefter fram mot Kolar-Mats' stuga, hvarifrån de mer och

mer tydligt kunde höra sorlet och larmet från de der inne drickande jutarne.

Den jutska styrka, som under närmare tre dagar jagat riddar Stig Matsson till Bondby lik ett vilddjur genom skogarne, var densamma som föröfvat det ofvan nämda illdådet mot Kolar-Mats' hustru och dotter.

Sedan herr Stig lyckades smyga sig undan faran, började jutarne, hvilkas anförare var en grym hersklysten och elak man, att plundra och härja i trakten. Detta kunde också gå så mycket lättare för sig som ortens manliga befolkning nästan helt och hållet lydt uppmaningen till strid mot inkräktarne. Visserligen funnos ännu gubbar och barn qvar, men de kunde ingenting uträtta utan flydde i stället med qvinnorna till skogarne och gömde sig der. De, som ertappades, blefvo först skändade eller grymt misshandlade och derpå aflifvade.

På detta sätt ville den jutske befälhafvaren taga hämd på dalfolket för deras upprors skull.

Under dessa ströftåg kom styrkan tillbaka till Kolar-Mats' stuga.

»Det var ju här som den vackra flickan bodde, hvilken riddaren hade så goda ögon till», sade skämtsamt och hånfullt en knekt till en annan.

»Ja väl, här var det. Synd om flickan i alla fall.»

»Åh prat, så farligt är det väl inte», svarade den andre vårdslöst.

Så mycket betydde en qvinnas heder och lif för dessa vilda sällar.

Dagen var den jutske befälhafvarens födelsedag, och som han i bondgårdarne lyckats öfverkomma en ganska stor myckenhet af den tidens starka och rusgifvande öl samt icke befarade öfverfall af någon svensk styrka, ville han med ett hejdundrande gästabud på krigsfot fira denna betydelsefulla dag i sin lefnad.

Kolar-Mats' stuga blef sålunda uppbruten, och jutarne, som voro inemot tjugo till antalet, strömmade in.

Mats hade sjelf en half tunna öl i behåll sedan sista

julen, och denna omständighet gjorde danskarne ännu mera glada. Törstiga som de voro, tänkte de nu att riktigt göra det festligt åt sig.

Till en början var naturligtvis samtalet en smula tvunget, men sedan ölet efter hand löst tungbanden, blef det lifligare.

Att alla ändock svuro så mycket de förmådde öfver Gustaf Eriksson och dalkarlarne var naturligt, och slutligen gaf sig harmen ytterligare luft i detta utrop från anförarens läppar:

»Om jag hade hvarenda svensk i ett enda stort hus och finge tutta på detsamma, alldeles som tyskarne gjorde med de svenska innevånarne i Stockholm på Käpplingeholmen, då skulle min själ fröjdas storligen.»

»Hvem vet så noga om inte den lyckan snart skall komma», inföll en gammal gråskäggig knekt, som varit med såsom ung och slagits mot Sture på Brunkeberg.

»Tror du det, Hakon», menade anföraren. »Nå, det vore nog en allt för stor lycka! Den heliga jungfrun gifve att du spådde sannt!»

»Amen», sade knektarne med en mun så andäktigt som de kunde i den ställning, hvari de nu befunno sig. »Amen, amen!»

Drickandet började nu på fullt allvar. Under det detta som bäst pågick, syntes ett par knektar hojtande drifva framför sig några får, dem de öfverkommit vid en af innevånarne öfvergifven bondgård vid Myckelflötan. Denna syn uppväckte de i Kolar-Mats' stuga befintliga kamraternas högljudda förtjusning. Dryckjom hade de nog, men lifsmedel i form af matvaror hade de mást undvara nästan hela dagen.

Inom några minuter var slagten i full gång omkring Kolar-Mats' stuga, värjor och pikar fingo tjenstgöra såsom spett, och snart sutto ett dussin får- och lamstekar öfver den väldiga stockelden.

Maten i förening med det goda ölet gjorde snart danskarne ännu mera upprymda.

»Det här lifvet är ändock härligt!» utropade den gamle gråskäggige knekten, under det han med redan

darrande händer förde den fylda stånkan till sina läppar. »Det är — — —»

»Men ölet är alltför dyrbart att spilla ut så som du gör», afbröt en närsittande kamrat, då en god del af stånkans innehåll rann ned i den gamles skägg. »Sådan vara tar man bättre reda på.»

»Hå, hå», skrek den gråskäggige försmädligt och på samma gång argt, »vill nu kycklingen lära hönan att värpa.»

»Jag är ingen kyckling för dig», utlät sig kamraten.

Gråskägget var ytterst hetsigt, när det fått något för mycket i skallen. Det dåliga ölsinnet rann då blixtsnabbt på. Så äfven nu.

Med ett rytande läte slungade han den tomma stånkan mot kamratens hufvud. Denne iakttog genast faran och böjde sig hastigt ned. Kastet var så kraftigt, att stånkan gick i småbitar, när den träffade en närstående trädstam.

»Det der skall du, vid alla onda makter, ej ha gjort för intet», skrek den öfverfallne och rusade upp i det han ryckte till sig piken. »Jag tål inte sådant!»

Slagsmålet skulle utan tvifvel snart varit i full gång, om ej anföraren i detsamma trädt emellan.

»Stilla der!» befalde han myndigt.

De höjda pikarne sänkte sig.

»Han har förfördelat mig», sade den anfallne.

»Nej, det är jag som blifvit förfördelad», svarade gråskägget.

»Intet slagsmål nu», befalde anföraren med kärf stämma, »men om svensken kommer, då fån I gerna slåss. Kommen ihåg min befallning.»

De båda knektarne gingo hvar och en åt sitt håll, men gåfvo hvarandra derunder bittra ögonkast, hvilka betydde så mycket som, att de nog icke glömt sin träta utan vid första lägliga tillfälle nog skulle upptaga den ånyo.

Sedan maten var uppäten och benen utkastade till de utsvultna byhundar, som tjutande följde knektarne i spåren och hvilka nu med de svaga krafter, de ännu

egde i behåll, slogos om bitarne, vidtog drickningen åter med ifver.

Så fortgick den ända till midnatten. De fleste lågo då om hvarandra i den största oordning på golfvet.

Endast anföraren och ett par af de styfvaste dryckeskämparne höllo sig ännu upprätta, men att döma af deras vaggande rörelser skulle icke heller de länge kunna motstå begäret efter den allt mera öfver hand tagande sömnen.

Hastigt spratt anföraren till och försökte gnugga sömnen ur ögonen.

»Jag tyckte mig höra ett buller utanför», stönade han och gjorde en rörelse för att stiga upp men sjönk åter maktlös ned på den grofhyflade träbänken.

»Åhnej», svarade den ene knekten i lallande ton, »det är bara höststormen, som hviner i träden.»

»Ja, det är det», bedyrade kamraten med samma tonfall i rösten.

»Jag är så ängslig», stönade anföraren åter.

»Bah», genmälde den förste knekten, »det finnes ju inga andra lefvande varelser än hundar här omkring.»

»Och de kunna ej skada oss», bedyrade åter kamraten.

Anföraren gjorde för andra gången ett hjeltemodigt försök att resa sig upp.

Nu lyckades det honom. Han tog ett par steg mot dörren för att se efter om något misstänkt fanns der utanför, men omtöcknade af ruset, som hans ögon voro, såg han ej de hinder, som lågo i hans väg.

Just som han, raglande hit och dit, skulle gripa tag i dörrklinkan, snafvade han öfver ett par vid dörren snarkande knektar. I fallet slog han hufvudet så våldsamt i dörrposten, att han svimmade af.

Den ene knekten ville springa upp för att hjelpa den fallne, men kamraten grep honom hårdt i armen och frampustade dessa ord:

»Låt du honom ligga.»

»Men om han slagit sig förderfvad.»

»Åhnej. Bara en svimning. Det var bra att det gick som det gjorde, ty nu kunna vi åtminstone få vara i fred för hans dumma griller och sofva.»

Vid dessa ord utsökte de båda knektarne en någorlunda beqväm plats åt sig i ett af stugans hörn, och snart förkunnade högljudda snarkningar derifrån att äfven de sofvo tungt.

Den matta morgongryningen hade då redan börjat upplysa de olika föremålen.

De båda knektarne hade knappt hunnit slumra in, då trenne karlar försigtigt närmade sig stugan.

Det var riddar Stig och de båda kolarne. Sedan de noga lyssnat till om något misstänkt skulle höras, närmade de sig det ena fönstret.

Kolar-Mats tittade in.

»Alla sofva», hviskade han, och hans ansigte antog ett så grymt uttryck, att riddaren och Bjuf togo ett par steg tillbaka.

»Hvad ämnar du göra?» sporde den sistnämde.

»Hafven I ej begripit det ännu?»

»Nej», svarade riddaren.

»Ingen enda jute skall komma undan med lifvet, om I viljen hjelpa mig», sade Kolar-Mats vidare.

»Ja, det vilja vi», svarade riddaren och Bjuf samtidigt.

»Nåväl. Låtom oss då bomma för dörren, så att inte en enda kommer ut.»

Sedan detta var gjordt, sade Mats:

»Hållen I båda vakt vid fönstret, och hvar och en, som försöker att tränga sig ut, stöten I tillbaka igen. Du, riddar Stig, har ditt långa slagsvärd, och du, Bjuf, din yxa.»

»Hvad ämnar du göra?» sporde riddaren ännu en gång och nu mera förundrad.

»Varen bara stilla och I skolen snart få se det.»

»Ha», tänkte Kolar-Mats derefter för sig sjelf, »hur ljuft skall det icke kännas att få taga hämd på dessa skurkar! Hade de ej kommit hit till trakten, så skulle ännu min hustru och dotter lefvat. Kanske de också äro utsända af kungen för att hugga af oss handen och foten, såsom riddaren berättade. Nå, i sådant fall ska' nog inte helgonen och den heliga jungfrun tillräkna mig som någon svår synd, om jag gör ända på detta byke.»

Med dessa ord gick han fram till den ännu ej slocknade kolhögen, tog några bränder och kastade dem med hela sin kraft upp på stugtaket.

När riddaren såg detta, ryckte han till och ville hindra Mats från att fullfölja sitt grymma uppsåt.

»Det är en förfärlig hämd», sade han.

»Men ej för stor åt dessa skurkar, som beredt hela mitt lifs olycka», inföll Mats.

Icke nöjd med att sätta eld på taket, lade kolaren ytterligare bränder vid hvarje knut.

Den allt mer i styrka tilltagande morgonvinden underblåste elden, och inom kort brann stugan öfverallt.

Då vaknade danskarne och deras verop och förbannelser öfverröstade till och med de sprakande lågorna.

De försökte att komma ut genom fönstret men störtades obarmhertigt tillbaka i de fräsande lågorna.

Inom mindre än en timme var allt slut, och Kolar-Mats' stuga med de der inne varande danskarne blott en enda askhög.

Från den stunden blef det lugn i trakten, och de undflydda innevånarne kunde utan bäfvan återtaga sina bestyr med arbetet.

Kolar-Mats och Bjuf följde med till befriarens här, och när de kommo hem igen, uppbygde sockenmännen på gemensam bekostnad en stuga åt dem såsom en gärd af tacksamhet derför, att de genom sin beslutsamhet och sin uppoffring räddat trakten från att helt och hållet utplundras.

REFORMATIONSTIDEN.

I.

Religion och brott.

Den katolska läran hade mer och mer råkat i förfall, dels genom dess öfverherrars, påfvarnes, oförståndiga handhafvande af den, dels genom underordnade tjenares alltför nitiska bemödanden att rotfästa densamma. Härunder begingo de alltför stora missgrepp, bland hvilka den jordiska snikenheten, som annars bordt vara främmande för dessa religionens tjenare, småningom men säkert drog folkets hjertan ifrån dem och gjorde dem afskydda i stället för älskade.

Det obildade folket har i alla tider älskat och älskar ännu att i sina religionslärare se en föresyn för dem sjelfva i ett godt lefverne. Finner det ej detta, så händer ganska lätt, att det fattar misstro icke blott till sina lärare utan äfven till sjelfva den lära, som de förkunna.

Så med katolicismen på denna tid.

Lata och snikna munkar och nunnor, hvilkas enskilda lif i de såsom helgade ansedda klostercellerna icke var så öfverensstämmande med den moral, som predikades, gjorde naturligtvis sitt till att folket efter hand fick ögonen öppna för den egentliga halten i deras karakter.

Derifrån kom lätt tanken på, att religionen icke måtte vara så härlig och ren, då dess förkunnare till och med höll den så i ringaktning, att de åsidosatte dess bud. Hur ville de då, att folket skulle följa dem med dåliga exempel för ögonen?

Hos Luther i Wittenberg fanns på denna tid Olaus Petri, smedson från Örebro. Han var varmt tillgifven

den nya läran och blef vid sin återkomst till fädernes-landet domkyrkoskolans föreståndare i Strengnäs. I denna befattning vann han snart på sin sida först brodern Laurentius Petri och icke långt derefter Laurentius Andræ. Den sist nämde var erkedjekne, det vill säga biskopens närmaste man i den nämda staden. Under desse kloke mäns handledning arbetades sedermera ifrigt på den nya lärans införande i landet.

Inom kort blef Olaus Petri, som utan svårighet öfvertalat konung Gustaf att biträda den nya läran, af honom insatt till predikant i Stockholms storkyrka, hvarjemte Laurentius Andræ utnämdes till hans kansler.

Med dessa kloka och djerfva män vid sin sida var det som konung Gustaf företog det stora verk, som benämnes reformationen, som alldeles kullkastade de påfliga lärorna och öppnade ett nytt fält för den andliga verksamheten.

Djupt inbäddadt i Kolmordens mörka skogspartier låg ett af ålder temligen medtaget kloster, ett tillhåll för den tidens lata och efter verldsliga egodelar giriga munkar. Nedanför klostret, som efter den tidens sed omgafs af tjocka murar, rann en ganska strid bäck, om höst och vår ganska farlig att öfvergå.

På andra sidan denna bäck, som fått namnet Munkbäcken, var ett litet nunnekloster beläget.

Folket i orten hade mycket tal om dessa två byggnader. Vid sin första uppkomst ansågos de snart för heliga, och ingen vågade närma sig dem utan ödmjuka korsningar. De slipade munkarne gjorde sig denna okunnighet till godo; åto, drucko och gjorde sig glada dagar på folkets bekostnad.

Småningom började dock egendomliga historier att komma i svang om det för heligt ansedda klosterfolket på ömse sidor om bäcken. Till en början talades med en viss försigtighet derom, men småningom blef talet djerfvare och slutligen sade man oförtäckt hvad man trodde derom.

Än hade ett par af de kända tiggarmunkar, som drefvo land och rike omkring för att samla egodelar till sitt kloster, plötsligt försvunnit straxt efter sin hemkomst; än var förhållandet sammaledes med tvenne nunnor i systerklostret.

Det talades också om hemliga möten mellan de fromma bröderna och systrarna medelst en gång, som gick under bäcken, och af hvilken folket i långliga tider derefter trodde sig kunna se minnesmärken. Hvadan dessa möten? Naturligtvis endast och allenast för att tillsammans tjena Gud.

Så mycket större blef uppmärksamheten väckt, då en fattig gumma en dag berättade att hon, som af en händelse kommit innanför nunneklostrets murar, utan att blifva sedd, hört tydliga barnskrik och stönanden. Dessa hade upprepats några gånger, hvarefter allt blifvit tyst. Derpå hörde hon tydligt hur det gräfdes i jorden, och hur slutligen någonting skyfflades öfver ett föremål.

Historien derom kom, som sagdt var, ut och nådde äfven klosterfolkets öron. Bestörtningen blef för den skull ännu större, då gumman, som först berättat historien, en kulen morgon fanns liggande död invid bäckens strand med en dolk instucken i bröstet.

Misstankarne föllo genast på munkarne, men som inga bevis funnos, så glömdes snart alltsammans.

En dag i skymningen syntes tvenne munkar komma ut från klostret. De smögo varsamt fram mot bäcken och sågo sig ofta tillbaka, om de skulle bli upptäckta. När de märkte att så icke var förhållandet blefvo de djerfvare.

»Nu eller aldrig måste det ske», sade den ene.

»Du har rätt», svarade den andre, sataniskt leende. »Hon skulle annars kunna röja oss.»

»Men, om hon flyter upp?»

»Prat! Repet är starkt och stenen ligger nog qvar.»

»Ja, det förstår jag nog, men — — men — — —»

»Hvarför ryggar du tillbaka? Är det bättre att liket blir anträffadt inom klostermurarne, än här?»

»Nej, visst inte.»

»Nå, hvarför de der betänkligheterna då!»

»Jo, hör på, så skall jag förklara hvad jag menar.»

»Ja, det behöfs väl, vid den heliga jungfrun. Men säg det fort. Vi ha inte tid att vänta.»

Den tvifvelaktige svarade efter några minuters eftersinnande:

»När jag rätt tänker på saken, så är det inte så farligt som jag tror.»

»Hvilket är inte så farligt?»

»Att gömma honom här.» Och med dessa ord pekade han på den lilla bäckens vågor.

»Nå, det var då väl att du ändtligen kommit till den meningen. Vi ha nu hösten öfver oss, och derpå kommer vintern med sin is och sina snödrifvor. Liket skall då gömmas derunder, och när våren åter kommer skall det vara oigenkänneligt, kanske förstördt af landtdjur eller fiskar. Bäcken är ju mycket rik på fiskar, såsom du vet.»

»Ja», inföll den andre, »och när vårflödet kommer skall det föra bort liket med sig, kanske åt det håll, der Börjes stuga ligger.»

»Flyter bäcken förbi den?»

»Ja, alldeles tätt utmed.»

»Godt! Den heliga jungfrun gifve att så skedde, som du förespår. Den der Börje är en farlig karl, och jag har märkt, att han redan börjar omfatta de kätterska lärorna.»

»Blott derför skall han dö», sade den längste munken hotande.

»Rätt så.»

»Men», fortfor den längste, »ännu töras vi inte gå så brådstörtadt till väga. Det vore för den skull bra, om liket träffades i närheten af hans stuga.»

»Hur så?»

»Folket skall då tro, att Börje är mördaren och antasta honom.»

»Och vi gå fria som vanligt!»

»Ja.»

»Nå, då är det ju inte svårt att genast föranstalta om att liket kommer dit.»

»Ja, genom att bära det dit?»

»Ja visst.»

»Nej, det går inte heller an. Vi kunde bli tagna på bar gerning. Fiffigt måste vi handla.»

»Nå i bäcken med det då!»

Den längste munken framtog vid denna uppmaning ett litet knyte, som han sorgfälligt hade hållit doldt under kåpan, och kastade det utan vidare eftersinnande i bäcken.

»Se så», sade han och det förra sataniska hånleendet lekte kring hans läppar, »nu är syster Clementia fri derifrån. Ha, ha, ha!»

De båda munkarne ilade skyndsamt tillbaka till klostret.

Men knappt hade de försvunnit inom porten, då en resligt bygd karl sakta uppreste sig från den liggande ställning han intagit bakom ett par buskar i munkarnes närhet, vadade ut i bäcken och började trefva åt alla håll och kanter. Efter en stunds letande fick han tag i knytet, som ännu icke hunnit bortföras af vågorna.

»Här är beviset på deras afskyvärda brott», mumlade han. »Det är just snygga Herrans tjenare de der! Mäster Anders har allt rätt, då han påstår att hela deras religion är en väfnad af brott och lögner.»

Mannen var Börje. Efter denna sin monolog aflägsnade han sig skynsamt åt det håll, der hans koja var belägen.

Då Börje inkom i sin låga stuga, möttes han af en för honom obekant karl, som tillsporde honom om vägen till klostret. Börje bar ännu knytet under ena armen. Han förmådde icke genast svara, utan fixerade den obekante först en lång stund med skarpa blickar.

»Hvarifrån kommer du», sporde han slutligen.

Främlingen tycktes ha väntat sig denna fråga, och svarade derför utan tvekan:

»Från Stockholm.»

»Då kan du gerna berätta något om tillståndet der och om kung Gösta», menade Börje, »men säg mig, hur kom du hit in?»

»Genom dörren naturligtvis», svarade främlingen skrattande.

»Nå nå, det kan jag också veta», ljöd Börjes något otåliga svar, »ty du ser inte ut att vara en tjuf.»

»Dörren stod öppen, och som jag var trött efter den långa fotvandringen, så tänkte jag bedja egaren till denna stuga om nattherberge, och jag förmodar att du är egaren?»

»Rätt gissadt.»

Med dessa ord skyndade sig Börje ut och undersökte noga knytet. Då han öppnade detsamma, förnam han ett svagt qvidande derifrån. Barnet lefde ännu, men andades så tungt, som om det i nästa minut skulle göra det för sista gången.

»Om jag bara visste hvad främlingen vore för en person», tänkte han. »Kanske en lurande stallbroder till de usla klostermenniskorna, kanske — — —»

Börje hann icke uttala meningen, då han hörde tunga fotsteg bakom sig. Att gömma knytet var nu en omöjlighet, ty främlingen hade redan sett det.

»Vackra saker du har för dig», menade främlingen och pekade på det qvidande barnet. »Jasså, du går dylika ärenden; det hade jag inte trott ditt ärliga ansigte om.»

Vid dessa ord slog han liksom af en händelse tillbaka den vida kappan. Börje varseblef derinnanför ett blänkande harnesk, hvarjemte främlingens smärta midja var omgjordad med ett bälte, i hvilket ett par blixtrande dolkar sutto instuckna. Ett långt svärd hängde i ett dyrbart gehäng, som var kastadt öfver axlarne.

Vid åsynen häraf drog sig Börje ett par steg tillbaka, alltjemt hållande barnet i sina armar. Hade han i början tänkt på motstånd, så var nu denna tanke blixtsnabbt försvunnen, då han upptäckte hur välrustad den okände var.

»Herre», sade han, sedan den första öfverraskningen gått förbi, »ni misstager er, om ni tror, att jag vill mörda barnet, jag — — —»

»Hur skall jag då förklara detta», afbröt främlingen strängt.

»Om ni låter mig tala till slut, så skall ni få veta sammanhanget.»

»Nåväl, tala då, men ljuger du, så — — —»

Främlingen fullbordade icke meningen, utan slog i stället ett betecknande slag på det rikt inlagda svärdfästet.

Sedan Börje en stund pysslat om barnet, och det börjat andas lättare, sade han:

»Icke långt härifrån ligga tvenne kloster — — —»

»Två kloster», sporde främlingen förundrad. »Fortsätt!»

»Ja, två kloster, ett för munkar och ett för nunnor.»

«Ah», tänkte främlingen för sig sjelf, under det han ånyo insvepte sig i kappan. »Jag börjar ana sammanhanget. Det är en af de vanliga djefvulskheter, som mäster Olaus talat om att de påfviske ha för sig, och som äfven från andra håll kommit till mina öron. »Fortsätt, min gode man», sade han halfhögt, då Börje förhöll sig tyst. »Frukta ingenting, utan yppa allt för mig. Du skall inte ha gjort det förgäfves.»

Börje fortfor:

»Men först måste jag veta, om ni, stränge herre, är påfviskt sinnad, eller hyllar den nya läran, som konung Gösta, Gud välsigne honom, låtit påbjuda, och som hans män öfverallt predika.»

»Du har rätt. Jag hyllar konungens lära», svarade främlingen, under det ett fint leende, hvars betydelse Börje icke kunde utfundera, spelade kring hans läppar.

Börje återtog vid dessa ord oförskräckt sin berättelse.

»Ja, två kloster, ett för munkar och ett för nunnor, finnas icke långt härifrån. Der husera de påfviske värre än onda andar och tigga af oss allt hvad vi ega, för att sjelfva kunna lefva i öfverflöd. Jag hade för en kort tid sedan en god ko, som gaf mig rikligt med mjölk. När de vördige fädren fingo kunskap derom, lågo de genast med all makt efter mig, att jag skulle skänka den till deras kloster; i utbyte skulle jag få befrielse från skärselden och en messa hvarje år på min dödsdag. Jag försökte att streta emot så länge som möjligt och sade dem, att jag skulle svälta ihjäl, om de togo kon ifrån mig. Fåfängt, de stodo fasta i sin föresats, och hellre än

att få med lifvet plikta för min vägran, ledde jag en dag min största egendom till munkarnes kloster, och — — — ja, så husera de med oss, fattiga menniskor.»

»Är det sannt?» frågade främlingen, under det hans blickar mörknade.

»Ja, vid Gud!»

»Då kan du vara lugn, ty inom kort skall du ha din ko tillbaka, eller, om hon är slagtad, hennes värde.»

»Åh, hvad säger ni, stränge herre», utropade Börje glad. »Kan jag förlita mig på edert löfte?»

»Det kan du!»

»Ni eger alltså makt att betvinga dessa uslingar der borta», utbrast Börje och knöt ena handen i riktning mot klostret.

»Ja, det har jag», menade främlingen, under det det förra leendet ånyo spelade kring hans läppar. »Men, du har mera att förtälja», fortfor han och pekade på barnet, som minut efter minut började hemta mera krafter.

»Ja, stränge herre, det är en ryslig historia, men alls inte ovanlig; vill ni höra den?»

»Ja visst. Tala om den så fullständig som möjligt.»

Med dessa ord lyfte främlingen upp barnet, en liten pojke, och började omhulda det på bästa sätt. Börje fortfor:

»Redan då jag var så gammal att jag kunde förstå hvad som talades, hörde jag mina föräldrar samspråka om de besynnerliga historier, som voro i omlopp om klosterfolket här i trakten. Isynnerhet talade de öppet om det liderliga lefnadssätt, som fördes. Ingen menniska kunde dock se det, ty, såsom vi sedan fingo veta, hade munkarne i forna tider gräft en gång under den bäck, som skiljer de båda klostren åt — — —»

»En gång», mumlade främlingen för sig sjelf. »Ah, det är då sannt, hvad man berättat mig.»

»Ja, just en gång», inföll Börje, som anade främlingens tankar, »och medelst denna underhöllo munkar och nunnor daglig förbindelse med hvarandra. Mången qväll har jag smugit mig in till klostermurarne och då kunnat höra sång och strängaspel och muntra skrattsalfvor. Ser ni herre, det är så som dessa munkar uppfylla Guds bud»,

sade han, under det ett smärtsamt leende upplyste hans allvarliga drag.

»Ja, du har nog rätt», svarade främlingen eftertänksamt, »men till barnet.»

»Ja visst, det hade jag så nära glömt. Hur tiden gick framåt, och hur historierna aflöste hvarandra, så började småningom hvar och en att ana rysliga saker. Aningen blef också snart verklighet. Då jag för en stund sedan var vid bäcken öfverraskade jag tvenne munkar, under det de kastade detta stackars barn i vattnet. Hvad de under tiden hade att förkunna hvarandra, var ingenting nytt; allt detta hade vi hört för länge sedan. Nog af, herre; en af nunnorna har födt barnet till verlden, och för att utplåna alla spår af brottet, skulle det uppoffras. De trodde att vinterns snö och is skulle kunna dölja illgerningen, men de ha bedragit sig, den skall bli uppenbar, och de uslingarne skola få lönen för sitt brott.»

Främlingen hade sprungit upp vid dessa Börjes ord.

»Nog har har jag hört många skändliga saker om de påfviske», utbrast han, under det förtrytelsens rodnad färgade hans kinder, »men detta öfvergår allt hvad jag hittills förnummit. Är du bara säker på din sak?»

»Ja stränge herre!»

»Och du har med egna ögon sett brottet utföras?»

»Ja, som jag nyss sade.»

Främlingen hade ånyo sjunkit ned på en sten och dolde ansigtet i båda händerna, sedan han först öfverlemnat det oskyldiga offret i Börjes vård. Mäktiga sinnesrörelser arbetade tydligt inom honom. Efter en stund sade han:

»Du skall visa oss till klostret.»

»Oss», upprepade Börje förvånad.

»Nå, mig då», inföll den okände en smula otålig. »Visa mig vägen, och du skall få se hur jag kommer att behandla de uslingarne.»

»Ack, stränge herre», menade Börje och glädjen lyste i hans ögon, »kunde ni drifva bort denna landsplåga, så vore ni värd allas välsignelse! Men hur skall det gå till?»

»Låt det vara min ensak! Dock», fortfor den okände långsamt, »några upplysningar måste du ändock gifva mig!»

»Gerna, stränge herre, om jag kan.»

»Har du varit inne i munkarnes kloster?»

»Ja, i nunnornas också!»

»Är det svårt att komma in dit?»

»Ja, temligen. Munkarne, som ana att deras usla lefverne skall till slut reta traktens befolkning till motstånd, göra allt för att skydda sig.»

»De äro då beväpnade?»

»Ända till tänderna nästan hvar och en.»

Främlingen funderade en stund, derpå sporde han vidare: »Att bemäktiga sig klostret genom öfverrumpling, möter också svårigheter?»

»Ja, stora svårigheter, nådige herre!»

Efter ytterligare några ögonblicks eftersinnande sade främlingen:

»Då måste vi taga vår tillflykt till list.»

»Ack herre», utropade Börje och skakade tviflande på hufvudet, »det skall inte lyckas!»

»Hur?»

»Ni skall använda list mot ett folk, som står i förbindelse med de onda makterna, och — —.»

»De goda skola dock segra till slut», afbröt den okände, under det en klar blixt lyste i hans öga, »jag är säker derpå!»

»Måtte det gå såsom ni tror, ädle herre», utropade Börje och knäppte tillsammans händerna öfver det höghvälfda bröstet. »Men jag har en bön till eder.»

»En bön; säg ut!»

»Skall ni neka att uppfylla den?»

»Det beror på hvad det är för en bön. Nämn den!»

»Tillåter ni att jag följer eder?»

»Du har förekommit mig, Börje; jag stod just i begrepp att bedja dig visa oss vägen.»

»Nå, då är det afgjordt», utropade Börje. »Nu skall ingenting kunna hindra mig från att visa dessa usla människor hvad äfven jag förmår uträtta. Hämden tillstundar!»

De sista orden utalade han för sig sjelf så tyst, att främlingen icke kunde höra dem.

Börje hade emellertid företagit sig att närmare undersöka om barnet erhållit några yttre kroppsliga skador. Härunder utropade han med triumferande stämma:

»Nu, stränge herre, är det inte svårt att få reda på barnets moder!»

»Hur så», menade främlingen och for upp som om han plötsligt blifvit väckt ur en dröm.

»Jo, se här!»

Med dessa ord pekade han på det fina linne, som barnet hade näst kroppen.

»Jag kan ej läsa», fortfor han, »men ni kan det väl. Se på tecknet der i hörnet.»

Sedan främlingen kastat en snabb blick derpå, sade han:

»Det är ett C insydt.»

»Ett C», utbrast Börje, under det han for med ena handen öfver det yfviga helskägget, »ah, nu begriper jag, det kan inte vara någon annan än syster Clementia, som är modern!»

»Syster Clementia, hvem är det?»

»Sjelfvaste abbedissan.»

«Är du säker derpå?»

»Ja; ingen annans namn börjar med den bokstafven. Jag är fullt säker derpå!»

»Känner du henne?»

»Måtte väl det!» svarade Börje, under det vreden stod att läsa i hans ansigte. »Det var hon, som var orsaken till min hustrus död!»

»Hur så?»

»Ack, stränge herre, det är en så lång och sorglig historia, att om jag skulle förtälja den, komme vi ej härifrån på mycket länge.»

»Nå, då gömma vi på den, till dess vi träffa abbedissan.»

»Och ni tror, att vi skola träffa henne?»

»Ja, redan i natt.»

Börje var nära att dansa af glädje öfver denna underrättelse.

»Då får ni ej dröja, stränge herre», utbrast han. För sig sjelf mumlade han: »Nu, abbedissa, kommer snart

räkenskapens dag. Du har dödat min stackars Britta, och alla skola få veta det.»

Under dessa Börjes tankar hade främlingen gått några steg afsides och klappat några slag i händerna. Börje fick ej tid till undran öfver hvad detta skulle betyda, förrän han plötsligt såg sig omgifven af en skara knektar. Han fann nu att de hållit sig fördolda i buskarne rundt omkring. Vid åsynen af dem utbrast han också:

»Denna makt skola munkarne ej kunna motstå.»

»Så är också min tanke», svarade främlingen. »Visa oss nu vägen!»

Sedan Börje omsorgsfullt inhöljt barnet i en vid kappa, skyndade han i spetsen för truppen åt munkklostret till.

Folksägnerna i orten visste då för tiden, såsom berättadt är, att tala om en underjordisk gång mellan de båda klostren. Sägnerna voro sanna och mycket, som icke ens hann komma till folkets öron, timade der.

Samma afton som ryttarskaran, vägledd af Börje, smög sig fram till munkklostret, var der föranstaltad en fest, och den hölls i sjelfva klosterkyrkan. Längs den heliga altarrunden sutto feta och af mat pösande munkar, höjde silfverbägare, fulla af gnistrande vin, mot det rikt inlagda taket, och förde sins emellan en konversation, som var allt annat än andlig.

I glammet och drickandet deltogo ett dussin nunnor, som på den vanliga vägen kommit till munkarnes kloster. De gåfvo icke munkarne det ringaste efter i skämtan.

»Hafven I hört hvad som pratas utomkring?» sporde plötsligt en af munkarne.

»Hvad pratas då», menade en af nunnorna, under det hennes fräcka anlete höjdes mot frågaren.

»Jaja, det är nu ingenting om dig, syster Antonia», svarade munken satiriskt.

Nunnan rodnade en smula, då hon svarade:

»Jag sätter mig öfver hvad folket pratar.»

»Det göra vi också, förstås», inföll en annan af munkarne, »men troligtvis menar broder Sigvald någonting helt annat än du, syster Antonia.»

De öfrige munkarne drogo försmädligt på läpparne när de betraktade den nämda nunnan.

»Ja, visst menar jag någonting annat», svarade Sigvald.

»Nå, hvad kan det vara?»

»En fara hotar oss.»

Vid dessa ord förstummades ögonblickligen skämtet; de läppar, kring hvilka leendet nyss förut lekt, darrade och vinbägarne fingo stå orörliga på den heliga altarrunden.

»Du skalkas väl bara», inföll abbedissan, som också var närvarande vid dryckeslaget, och hvilkens frodiga anlete bar tydliga spår af den dyrkan hon egnat vinets gud. »Hvilken fara skulle väl hota oss?»

»Den nya kätterska läran vinner allt flera anhängare», svarade munken.

»Den nya kätterska läran», repeterade abbedissan, under det hennes små ögon glänste af förbittring. »Ja, jag har visserligen hört någonting derom, men hvad innehåller då den?»

Sigvald, som var hemmastadd i de lutherska lärorna, svarade:

»De kullkasta helt och hållet tron på den helige fadern och vill taga bort klostren.»

»Hvilken hädiskhet», utropade de fleste och korsade sig.

»Måtte himmelens straff drabba dem», inföll en och höjde händerna mot taket.

»Det kan inte uteblifva», menade en annan.

»En bannstråle skall krossa de fräcke», spådde abbedissan.

»Men kanske att alltsammans bara är ett skrämskott», menade en af nunnorna.

»Nej, det är allt allvar dermed», inföll Sigvald. Tvenne af konungens män hafva i Wittenberg studerat de lutherska lärorna och utbreda dem nu som bäst i Stockholm, under det flere af deras lärjungar predika dem på landsbygden.»

»Konungens män», utbrast abbedissan. »Har konung Gösta sådana män?»

»Ja, tyvärr, och han hyllar deras läror.»

Dessa ord ökade förvirringen. Slutet derpå blef en samfäld förbannelse öfver konung Gustaf och de män, som hade sitt sinne öppet för de religiösa sanningarne.

Under det dessa saker afhandlades i klosterkyrkan närmade sig ryttarskaran en af de små portar, som från åsidan ledde in till munkarnes kloster. Hästarne hade blifvit bundna ett godt stycke derifrån och med smygande steg begåfvo sig ryttarne fram till målet, dit Börje redan anländt.

Porten var icke särdeles hög. Öfver densamma fanns en liten glugg, som till en början tycktes ha varit fyrkantig men nu icke hade den ringaste form alls. Gluggen var afsedd för portvakten att hålla utkik genom.

Sedan Börje förvissat sig om att ryttarne utan att bli sedda framkommit till klostermuren, i hvars skugga de fördelaktigt kunde dölja sig, kastade han en sten upp mot det oljade skinn, som var infattadt i gluggen. Stenen åstadkom endast ett svagt buller.

»Troligtvis sofver portvakten för hårdt», hviskade Börje till ryttarnes anförare, som följt honom fram till gluggen och stod hårdt tryckt intill muren bredvid porten, »men vi skola väl få honom vaken.»

Med dessa ord slungade han en större sten med mera kraft mot skinnet. Detta lyckades.

»Hvem är det, som inte låter folk sofva i ro», sporde en skroflig stämma från gluggen.

I stället för att svara drog sig Börje ännu närmare muren och gaf sin följeslagare tecken att göra detsamma. Portvakten, som troligtvis ansåg bullret härröra från sin egen lättretliga fantasi, mumlade några otydliga meningar halfhögt och drog sig tillbaka.

Han hade dock knappt hunnit få hufvudet tillbaka inom gluggen igen, då ännu en sten, slungad af Börjes hand, råkade skinnet och förorsakade ännu större buller.

»Hvad är detta för ett satans spektakel», röt portvakten och trädde nu halfva kroppen ut genom gluggen samt koxade argsint omkring så långt hans blickar nådde.

Men då han ingenting såg och icke heller hörde någonting, trodde han att något öfvernaturligt vore på färde.

»Är det onda makter, som här drifva sitt spel, så viken bort», sade han, under det hans läppar skälfde af rädsla. »Hvad hafven I att beställa i denna helgade boning? Kommen bara hit, I satans troll, och jag skall döpa eder med vigvatten, så att I ej skolen — — vid den heliga jungfrun, — — vid Kristi sår, — — vid alla helgon, — — kom hit, kom hit — — pack!» — —

Det var nära att Börje och hans följeslagare gifvit till ett gapskratt vid afhörandet af portvaktens genomkomiska förtviflan. De lyckades dock lägga band på sin skrattlusta och afbidade uppmärksamt hvad som vidare skulle komma att inträffa.

Sedan portvakten ännu en gång, ömsom med förbannelser, ömsom med hotelser på läpparne dragit sig tillbaka, och sedan Börje ytterligare slungat sin fjerde sten mot gluggens skinn, förnams deruppifrån ett buller liksom af en, som gjorde sig redo att gå ut, allt under det ljudet af dryga eder trängde ned till lyssnarne.

»Nu ha vi vunnit spelet. Håll er bara i ordning», hviskade Börje till sin följeslagare, som stod på endast ett par alnars afstånd från honom. När munken öppnar porten, för att se efter, så — ja, ni begriper?»

»Begriper väl», svarade truppens anförare kort, och drog varsamt slagsvärdet ur skidan.

Efter en stunds väntan hördes ett lätt buller af fotsteg inom porten; nycklar skramlade och snart knarrade porten på sina rostiga gångjern.

I samma ögonblick stack truppens anförare in sitt svärd i öppningen, utan att den förgrymmade portvakten märkte det.

»Jag ser ingenting», mumlade han för sig sjelf, under det han varsamt stack ut hufvudet genom porten. Ah, de fromma fäderna kunnna nog i frid och ro fira sitt gästabud. Men hvadan kom då detta ljud? Jag måtte ha druckit för mycket vin. Allt är lugnt, ser jag.»

Med dessa ord ville han stänga igen porten, men det

var honom omöjligt. Svärdsspetsen, som blifvit instucken i öppningen, hindrade naturligtvis porten från att gå igen.

Portvakten studsade bestört tillbaka. Han visste att ingenting fanns i olag på porten. Hur kunde det då komma sig att den icke gick tillbaka i sin förra ställning?

En vidskeplig fruktan bemäktigade sig honom. Skulle han lemna porten och varsko munkarne? Nej, det vågade han icke, ty det straff som drabbat hans företrädare, nemligen i de underjordiska smutsiga fängelsehålorna, derför att han i glömska lemnat porten öppen några minuter, stod så lifligt för honom. Tron på öfvernaturliga makter kom honom också att skälfva i kroppen som ett asplöf.

»Heliga Guds moder, beskydda mig», stönade han, »beskydda mig, din trogne tjenare, mot djefvulens arga konster. Jag vill läsa etthundra messor för någon fattig själ, och — — —»

Längre kom han icke i sin fromma ifver, ty just som han uttalade det sista ordet stöttes porten upp med den våldsamhet, att han (portvakten) störtade baklänges. I detsamma rusade Börje och hans följeslagare in, bemäktigade sig den skälfvande portvakten och lade en kafle i hans mun, för att han ej skulle kunna göra alarm. Några ögonblick derefter hade också samtlige ryttarne, utom de, som behöfdes för att se efter hästarne, infunnit sig på klostergården.

»Nu upp till de lustige fäderne», sade anföraren. »Börje, du känner väl vägen äfven dit?»

»Stränge herre», svarade Börje, »inte vet jag hvar de nu vistas, men jag förmodar, att en stor del af dem är i klosterkyrkan, efter den är så rikt upplyst.»

»Jaså, är det kyrkan, der det lyser så starkt?»

»Ja.»

»Då kanske de fira en fest der?»

»I sådant fall vore det inte ovanligt.»

»Såå! De roa sig, dessa herrar, under det de suga musten ur det lägre folket», sade anföraren ironiskt.

»Ja, nådige herre, ni har fullkomligt rätt i hvad ni säger.»

Anföraren mumlade ytterligare några ord för sig sjelf, dem ingen annan kunde höra. Derpå befalde han Börje att visa vägen till klosterkyrkan.

Sedan ett par ryttare qvarlemnats för att bevaka portvakten, hvilken de hade befallning att genast hugga ned, ifall han inom en viss tid skulle försöka att göra alarm, något som han visligen aktade sig för att göra, ty han var allt för rädd om sitt eget skinn, anträddes långsamt färden upp mot klosterkyrkan.

Färden dit var mödosam nog, eftersom trapporna icke voro upplysta. Ryttarne måste för den skull hålla hvarandra i kläderna och endast fot för fot krafla sig uppåt. Slagsvärden hade under väntningstiden blifvit omlindade, för att ej genom sitt slammer väcka en allt för tidig uppmärksamhet.

»Jag tycker mig höra sång», hviskade truppens anförare och stannade.

»Den kommer från klosterkyrkan», hviskade Börje tillbaka. »Vi äro nu snart framme.»

»Men det är hvarken 'miserere' eller 'ave Maria'», fortfor anföraren.

»Ne-ej, min stränge herre. Det är nu högst sällan som dessa heliga sånger sjungas här.»

Anföraren mumlade några för de andra otydliga ord mellan läpparne och befalde derefter att marschen skulle fortsättas.

Efter ytterligare en stunds klättrande uppåt, stannade Börje och sade:

»Nu äro vi i hufvudkorridoren, som leder rätt fram till kyrkan. Vi kunna nu gå fortare.»

Inom kort stod truppen framför kyrkdörren, som icke var säkrare tillsluten, än att den gick upp ohörbart vid en tryckning af anförarens hand. Sedan han befalt sina män att göra svärden fria, trädde alla in och stannade i skuggan af de höga pelarne. Det var nemligen endast framme vid altaret som salen var upplyst. Inte det minsta ljud kom öfver främlingens läppar.

»Ja, det säger jag», utbrast just i detsamma en af de stortaliga munkarne, »att skulle konung Gustaf, såsom man säger, vara fiendtlig mot den rena saliggörande kyrkan,

så må han stå sitt kast. Det straff, som då kommer att drabba honom, blir förfärligt, inte blott här i verlden, utan ännu mera i evigheten. Men vi skola nog veta att göra den kätterska läran om intet. Den helige faderns makt är allt för stark, att kunna skakas af en uppkomling!»

»Ja, du har rätt, fromme fader», menade abbedissan. »Måtte himmelens straff så fort som möjligt drabba honom!»

Truppens anförare hade, efter det han gifvit sina män ett tecken att stanna qvar på sina platser, sakta praktiserat sig framåt från pelare till pelare, och stod, under det abbedissan talade, bakom en af de främsta, på hvilka ljusskenet svagt föll. Då abbedissan slutat sin harang, sade han, i det han steg fram i ljuset, så att det fullkomligt belyste hans resliga gestalt:

»Eller också måtte himmelens straff drabba er, usla kreatur och slafvar af ännu uslare begär.»

Dessa ord uttalade han med en stämma, dundrande som åskans.

Detta oväntade uppträdande af en främling och dertill en beväpnad sådan, väckte naturligtvis den aldrastörsta bestörtning bland munkarne och nunnorna. De, som redan till sina läppar fört de af gnistrande vin fylda bägarne, för att dricka konung Gustafs undergångsskål, släppte dem af förskräckelse, så att vinet flödade öfver altarrunden. På ett annat ställe ville en frodig munk hviska den jordiska kärlekens ord i en ung klostersysters öron, men hviskningen upplöstes i stället i en förbannelse, hvarvid den kärlekssjuka nunnan med ett anskri föll i abbedissans armar.

»Bort härifrån, I nedriga skurkar och I usla skökor, som med skenheliga läppar talen om en dygd, som I ej egen», fortfor truppens anförare med lika dundrande stämma. »Innan solen nästa gång belyser denna mördarhåla, skolen I vara på väg härifrån.»

»Hå hå», utbrast prior Anastasius, som nu ändtligen fick mål i munnen, »det der var djerfva ord! Ni borde dock veta att detta kloster tillhör den heliga katolska kyrkan.»

»Denna kyrkas makt skall inom kort vara slut», inföll främlingen.

»Han hädar! Dräp honom», skreko ett dussin röster.

»Grip honom och kasta honom i fängelserna», ropade en annan.

»Till vapen, bröder», utbrast priorn, och hans af vin rödbrusiga anlete förvreds af ilska. »Vi kunna ej tåla denna skymf mot kyrkan och den helige fadern.»

Alla munkarne hade vid denna priorns uppmaning sprungit upp, somliga temligen säkert, andra med vacklande ben.

»Håll der», ropade främlingen, i det han lät den vida kappa, som hittills dolt hans gestalt, falla ned till golfvet. »Känner du mig, prior Anastasius?»

Vid åsynen af främlingen i sin nya drägt vacklade priorn nästan medvetslös tillbaka och från hans skälfvande läppar hördes endast detta betydelsefulla ord:

»Kungen!»

Detta ord fortplantades af munkarne och nunnorna, och så kom det äfven fram till Börje, som stannat bland ryttarne och stödd mot pelare nyfiken betraktade uppträdet, allt under det han höll det lilla barnet troget slutet mot sitt bröst.

»Kungen, kungen», mumlade han för sig sjelf. »Då kan han också uppfylla de löften, som han gaf mig.»

»Börje», sade i detsamma konung Gustaf, »kom fram med ditt lefvande vittne.»

Börje trädde fram. I detsamma begynte barnet att gråta.

»Här har ni edert barn, abbedissa», sade konungen strängt. »Det är så, som ni vördar Guds bud; med en dylik slöja af helighet omgifver ni eder.»

Vid åsynen af Börje och det barn han bar i sina armar svimmade abbedissan. Prior Anastasius var ännu likväl fräck nog att utbrista:

»Detta barn hör icke till här!»

»Icke», utbrast konungen harmfullt. »Nå, än detta, hvad är det för en initial?»

Vid åsynen deraf ryggade till och med den fräcke munken tillbaka. Hans tunga var förstummad.

Sedan konungen en stund med förkrossande blickar

betraktat klosterfolket, vinkade han åt knektarne att träda fram.

»Gripen alla», befalde han. »En undersökning skall anställas, och de, som försökt mörda detta oskyldiga barn, skola lida döden.» Till Börje sade han derpå. »Inför mig har du anklagat abbedissan för att hon mördat äfven din hustru. Hur hänger det ihop dermed?»

»Herre konung», svarade Börje och böjde sig djupt ned till jorden. »Min stackars hustru hade råkat bli vittne till en kärlekshandel mellan abbedissan och prior Anastasius. Hon omtalade den för mig under tysthetslöfte, men samma natt, då hon skulle gå ut för att hemta vatten, blef hon på det skändligaste mördad på föranstaltande af abbedissan, som derefter alls icke gjorde någon hemlighet deraf. Detta illdåd kräfver hämd, och jag anropar dig, konung, derom.»

»Du skall få upprättelse, såsom jag lofvat», svarade konung Gustaf, »och den kanske snart.»

Konungen höll ord. En undersökning inleddes af honom sjelf, och efter dess slut undergingo abbedissan, priorn och ett par af deras medbrottslige en skymflig död. De öfrige jagades ut ur riket och förbjödos vid lifsstraff att vidare komma tillbaka. De båda klostren nedrefvos i grund, och den mark, på hvilken de stått, skänkte konungen åt Börje och hans afkomlingar att till evärdeliga tider ega och besitta.

Börje fick således upprättelse icke blott för illdådet mot hans hustru; han erhöll dertill också värdet af sin ko mångdubbladt tillbaka.

II.

Det sista klosterrofvet i Sverige.

1.

På det kraftigaste understödd af bröderna Olaus och Laurentius Petri, af hvilka den sistnämde inom kort blef Sveriges ärkebiskop, gick Gustaf Vasa, utan att rygga, fram emot sitt ädla och stora mål, som var att bekämpa den katolska läran och införa den lutherska. Jättestora svårigheter hade han att öfvervinna; men ett sinne, så oböjligt som hans, när det gälde att bringa en sak till fullbordan, kunde ej heller nu tåla något motstånd. Detta fingo också prester och munkar erfara, och många voro de förbannelser, som af de påfviska slungades ut öfver Sveriges rike och öfver dess konung. Oron i landet tilltog, så att säga nästan, dag för dag; alla familjeband antingen upplöstes eller förslappades; och make stod mot make, syskon mot hvarandra, och sällsynt var det att finna en hel slägt, der ej kif framkallade ledsamheter. Och icke var det katolikerna ensamt, som voro orsaken till dessa misshälligheter; äfven lutheranerna framforo mångenstädes på ett sätt, som alls icke lände dem till heder. Men så skall det alltid blifva, när de menskliga känslorna, uppeggade af fanatiska, samvetslösa och egoistiska lärare, få taga ut sin rätt.

I en vild skogstrakt vid Bråviken låg Krokeks kloster, ett tillhåll för johanniterna. När det gamla klostret bygdes har man icke fullt reda på, dock torde det

redan vid tiden för denna berättelse — slutet af 1530-talet — hafva varit ganska gammalt. Det var beläget i den forna Svintunabygden och Lösings församling, på gränsen mellan Östergötland och Södermanland.

En vacker och ljum vårdag gingo tvenne unga flickor, med armarne omslingrande hvarandras midjor, fram och tillbaka i den lilla klosterträdgården. De samtalade omvexlande högljudt och ifrigt, eller med hviskande ton.

»Men säg mig då, Ingrid», sade den yngsta tärnan, i det hon med en förvånad blick såg upp till kamraten, »hvad är det för besynnerliga tidender, som kommit till våra öron? Syster Euphemia är oftast så nedslagen, och oftare än någonsin håller hon sammankomster med pater Laurentius. Jag kunde i går uppsnappa åtskilligt af hvad som sades, och jag tillstår, att jag blef ordentligt rädd, då Laurentius häftigt utbrast, i det han drog en lång och skarpslipad dolk ur bältet: 'Om jag hade den kättarekungen här mellan fyra ögon, skulle han sannerligen, vid alla helgons ben, aldrig mera med sin tunga smäda den helige fadern! Hvad kunde han mena med det?»

Ingrid Stjerna, enda barnet till riddar Thorgr Stjerna, svarade icke genast på den andras fråga, något som föranledde denna att förnya den, med detta tillägg:

»Och då du vet, att jag ända sedan min spädaste barndom vistats inom dessa murar och således ej kan hafva så noga kunskap om hvad som tilldrager sig utom dem, så tycker jag att du borde stilla min förlåtliga nyfikenhet, ytterligare uppjagad af den hemlighetsfullhet, som råder här rundt omkring.»

»Jasså, du är så nyfiken, syster Agda», inföll Ingrid skämtande. Men omedelbart derpå återtog hennes fagra anlete sin forna allvarsamhet och hon fortfor:

»Till dina öron, kära syster, har väl kommit budskapet om, att den tyske munken Martinus Luther upprest sig mot påfven i Rom och mot alla de missbruk, som hans prester begå, och . . .»

»Nog har jag förnummit det», afbröt Agda häftigt och tillade derefter med en illa dold harm: »Missbruk, säger du! Hvad är detta för missbruk! Jag önskar, att skärseldens plågor måtte blifva dubbelt så . . .»

Nu var det Ingrid, som i sin tur afbröt kamraten genom att lägga sin hand öfver hennes läppar.

»Icke sådana ord!» sade hon allvarligt och med en viss skärpa i rösten. »Vi skola öfverlemna domen åt Honom, som rätt dömer, det har den store mästaren sjelf sagt.»

Agda såg förvånad på kamraten. Den unga flickan hade under den senaste tiden aldrig hört annat än förbannelser öfver Luthers namn och hatfulla uttryck mot kung Gustaf, och hon förestälde sig derför, att allt skulle vara som det var. Icke utan misstroende betraktade hon derför kamraten, och denna känsla kläddes snart i ord:

»Om jag ej kände dig så väl, Ingrid, så skulle jag tro . . . nej, jag vill ej säga ut det. Heliga jungfru, förlåt mig mina misstankar!»

»Hvad skulle du tro, Agda?» sade den fagra jungfru Stjerna, i det hon stadigt såg kamraten in i ögonen, »tala om det för mig!»

»Jag skulle tro, att också du tillhörde kättarne.»

Mot sin vilja ryggade jungfru Ingrid för den skarpa elden ur Agdas vackra ögon, men efter några ögonblick hade hon återvunnit sitt forna lugn och svarade:

»Nåväl, syster, jag är lutherskt sinnad.»

Agda sprang tillbaka, som om hon plötsligen trampat på en giftig orm; hennes armar utsträckte sig afvärjande och från hennes af rörelse darrande läppar ljödo dessa ord:

»Gå, gå, så att ingen får se oss tillsammans! Om pater Laurentius och syster Euphemia visste detta, skulle du aldrig komma lefvande ur detta kloster.»

»Och det ämnar jag göra snart ändå», inföll Ingrid trotsigt. »Jag vill ej lefvande begrafvas i denna dystra boning. *Han* kommer om några timmar, och äfven om han måste spränga klosterportarne, så har han svurit att taga mig härut.»

»Han, hvilken han?» inföll Agda ännu mera förvånad. »Heliga Guds moder», utbrast hon och slog båda händerna tillsammans, »det måtte väl icke vara en verldslig kärlek, som du hyser, en verldslig brudgum, som du väntar!»

Ett klingande skratt bröt fram öfver Ingrids läppar.

»Men om så skulle vara», frågade hon och lade mildt sin ena hand på Agdas skuldra; »skulle du då vara den första att fördöma mig?»

Agda korsade sig andäktigt och från hennes jungfruliga läppar flödade den ena osammanhängande meningen efter den andra, allt under det hon betraktade Ingrid med ungefär samma ögon som dufvan höken.

»Kom, Agda», sade slutligen Ingrid, i det hon med halft våld drog den unga flickan till en torfsoffa; »jag vill berätta dig mitt lifs händelser. Visserligen har jag icke lefvat med mera än nitton vårar, men har ändå haft bekymmer. Kom!»

Utan något synnerligt motstånd lät Agda leda sig. Hon ville vara riktigt gramse på Ingrid, men hennes af naturen goda och oförderfvade hjerta kunde ej hysa oförsonliga känslor.

»Det är ju förfärligt hvad jag nu hört», utbrast hon. »Ingrid, aldrig trodde jag att du skulle . . .»

»Sesså, inga barnsligheter», afbröt denna en smula otåligt. »Hör nu på!»

Ingrids korta berättelse lydde så:

Thorgr Stjerna, en båld riddersman, hvilkens förfäder stridt i Erik den heliges led, när denne konung gick öfver till Finland för att bibringa det landets styfsinta innebyggare kristendomen, och hvilka sedermera städse utmärkt sig för mandom och ett redligt fosterländskt sinnelag, bodde på sin gård Björnebo, icke långt ifrån Krokeks kloster. Sitt enda barn, den fagra Ingrid, älskade han mer än sig sjelf och gaf henne en för den tiden utmärkt uppfostran. Frid och glädje bodde på Björnebo.

Så randades ändtligen den dag, då det påfviska väldet fick den första knäcken; slag på slag följde utan återvändo, och inom kort var den katolska lärans välde bräckt, dess förkunnare skingrade, dess ceremonier borttagna eller förändrade. Till en början hade Thorgr Stjerna, liksom många andra, sett de nya sakernas ordning med högst oblida ögon: han hade till och med en lång tid varit en svår motståndare till lutheranismen, men småningom öppnades hans ögon och han blef en ifrig befrämjare af den nya läran. Ingrid följde honom äfven nu in på den nya

religionens väg och fann mera tröst i den, än i de påfviska tomma och kalla ceremonierna.

Olaus och Laurentius Petri hade danat många lutherska predikanter, hvilka gingo ut såsom sändningebud och spridde den renade läran bland folket. En sådan var den unge Gudmund. Han kom under sina vandringar också till Björnebo, der han uträttade mycket godt. Isynnerhet slog hans manliga väsen an på Ingrid, och innan hon kunde göra det klart för sig, älskade hon redan den vackre, lutherske presten och blef af honom varmt älskad tillbaka. Denna deras böjelse kunde dock icke länge döljas för Ingrids fader. Han brusade upp, öfverhöljde Gudmund med bittra förebråelser derför, att han *vågat* utsträcka sina önskningar så vidt som till en adelsmans dotter, då han sjelf var af ofrälse börd, född af en smed i Vesterås, och riddaren lät samma afton föra dottern till Krokeks kloster, der han anförtrodde henne i abbedissan Euphemias vård.

Detta var innehållet af Ingrids berättelse. När hon slutat, sade Agda:

»Är det nu din mening att gifta dig med — en luthersk prest?»

»Ja visst», svarade Ingrid, under det hon log. »Det står ingenstädes i den heliga skrift något förbud mot presternas giftermål; det är bara ett påhitt af påfven. Jag hörde sägas för några dagar sedan, att till och med Luther sjelf gift sig med den han höll kär, och då min fader var här i förrgår omtalade han i min närvaro för abbedissan och priorn, att 'mäster Olof' tagit jungfru Kristina till äkta och att kungen till och med dansat på deras bröllop.»

»Heliga jungfru, hvilken hädelse!» utbrast Agda, korsande sig. »Måtte himmelens straff drabba dessa fräcka menniskor!»

»Agda, du glömmer skilnaden mellan våra religioner; öfverseende höfves alla. Dessutom», fortfor hon och lutade sig smekande ner mot den katolska väninnan, »har du ännu icke erfarit kärlekens makt. Låt bara en gång denna känsla få insteg i din själ och du skall tänka helt annorlunda. Men», och vid dessa ord lutade hon sig

närmare intill Agda och hviskade, »nu har jag en fråga att göra dig. Vill du bistå mig i afton, när Gudmund kommer för att föra mig härifrån?»

Agda sprang upp, hennes kinder glödde och de annars milda ögonen brunno af en tilltagande vrede.

»Hvarför vill du göra mig till din medbrottsling?» utropade hon och stampade med den lilla foten i sanden. »Hvarför vill du föra mig från min pligt? Aldrig skall jag hjelpa dig till det, som jag håller för orätt. Gå, fly i din prests armar, bäst du vill! Mellan oss är ett stort svalg! Lika ren som Guds moder var, skall jag dö, oberörd af den verldsliga kärleken, och endast den himmelska skall städse låga i mitt bröst, liksom hos de romerska vestalerna; aldrig skall denna eld slockna. Farväl, Ingrid», slutade hon i något mildare ton; »jag skall hvarje morgon och afton bedja den heliga jungfrun och alla helgon, att de måtte ingifva dig andra tankar. Farväl!»

Agda ville gå, men Ingrid höll henne tillbaka.

»Agda», sade hon med värdighet och kastade stolt det vackra hufvudet tillbaka, »du har nekat att bistå mig och det borde jag förut kunnat inse, vid betraktande af den fanatism, som besjälar dig. Dock vill jag ännu en gång bedja dig om en sak: yppa ej för någon hvad jag nu meddelat dig! När jag väl är utom dessa murar, skall du glömma mig. Gör mig åtminstone denna sista tjenst!»

Efter en stunds betänkande sade Agda:

»Jag skall ingenting yppa. Farväl!»

Med dessa ord ilade hon, lik en skrämd hind, derifrån.

»Gud», suckade Ingrid och sjönk åter ned på torfsoffan, »du befrämjar ju all trogen kärlek, ty du vill att vi skola lyckliga varda. Befrämja äfven vår!»

Med sänkt hufvud och oroligt klappande hjerta återvände Ingrid till sitt rum för att i ensamheten afbida den timme, då hon skulle få skiljas från den omgifning, i hvilken hon på det högsta vantrifdes.

Ingrid hade knappt försvunnit, då en manlig figur reste sig upp bakom den häck, framför hvilken den lilla torfsoffan stod. Kapuschongen, som hittills omsorgsfullt

dolt hans ansigte, hade han kastat tillbaka. Det var prior Laurentius.

»Ah», mumlade han, »kunde ana att den kätterska flickan skulle taga ett sådant steg! Men det får ej ske! Ett klosterrof, — nej, aldrig! Och det är en luthersk prest, som vill bortföra henne! Förbannelse öfver dem! Men i mig hafva de funnit en motståndare, som ej är att förakta!»

Med dessa ord ilade priorn, skälfvande af raseri, åt samma håll som Ingrid. Ville den hatfulle katoliken kanske genast utkräfva sin blodiga hämd?

2.

Det började lida mot aftonen. Vinden aftog i styrka; foglarnas jublande hymner mattades efter hand.

På den smala skogsväg, som i otaliga krökningar lopp mellan Björnebo och Krokeks kloster och som der och hvar ledde genom vilda, bergiga trakter, färdades en stark trupp ryttare, bestående af riddare i glänsande harnesk och brynjor samt af nästan ända till tänderna beväpnade soldater och svenner. Ridten gick långsamt för den oländiga vägens skull, ty den var icke banad hela sträckan.

I spetsen för truppen redo trenne män. Hjelmgallren voro till hälften uppslagna, och med stort välbehag tycktes ryttarne, åtminstone var förhållandet så med den, som red i midten, inandas de lifgifvande ångorna från träden och den friska ljungen.

Den mellerste ryttaren var ingen mer och ingen mindre än konung Gustaf I, som, enligt vedertagen sed, var ute på gästning hos sina vänner. Han kom just nu från Björnebo, hvars egare red vid hans venstra sida, under det »mäster Olof», som mången gång var sin herre följaktig på hans färder, i den händelse någon disputation med de katolska fäderna skulle komma i fråga, innehade den högra sidan. Sedan ridten en stund fortgått under

oafbruten tystnad, sade ändtligen konungen, i det han vände sig till Thorgr Stjerna:

»Det är ju ännu en lång väg fram till Krokek, om jag rätt minnes. Kunna vi på detta sätt hinna dit före midnatt?»

»Ungefär i det draget, nådige herre», genmälde riddar Thorgr. »Fortare skulle det dock gå för sig, om vägen vore ordentligt banad; nu är det svårare.»

»Och eders nåde ämnar taga nattqvarter i detta påfliga näste?» inföll mäster Olof, icke utan en viss anstrykning af svårmod.

»Ja, hvarför icke!» svarade konungen med glad stämma. »Tron I att jag löper någon fara, då jag har dessa med mig», fortfor han och pekade på ryttarne. »Desutom lyster det mig att se huru Krokeks munkar befinna sig efter det de förlorat sina största privilegier. Och snart», fortsatte han med lägre stämma, liksom talade han för sig sjelf, »skola de äfven förlora det sista, nemligen rätt att vistas der. Jag kan ej tåla den falska hydran; den måste bort och deras nästen försvinna.»

»Dertill ock Gud gifve eder sin kraft och välsignelse inföll mäster Olof, som hört konungens ord.

Konung Gustaf nickade. Derpå vände han sig till riddar Stjerna med denna fråga:

»I hafven ju en dotter i det klostret, riddar Thorgr?»

»Det är så, nådig herre konung.»

»Ja, derom har jag försport undersamma ting. I lären icke gilla den kärlek, som eder dotter hyser till en ung man. Är det så?»

»Jag måste bekänna det.»

»Nå skälet till eder afvoghet mot den unge mannen, kan jag få veta det?»

»Ja, om eders nåde *befaller* mig att säga det», svarade Thorgr Stjerna, i det han ordentligt svettades.

»Nåväl, jag befaller.»

»Han är icke ens adelsman.»

»Sså! Men så är han kanske förmögen och lärd.»

»Lärd, det vill jag visst icke bestrida», inföll riddaren, allt under det han torkade svettdropparne ur pannan, »men hvad förmögenhet beträffar, så är det allt illa ställdt med den.»

»Nå, och hans yrke?»

Det dröjde en stund innan Thorgr kunde svara; konung Gustaf förnyade sin fråga och nu i mera bestämd ton.

»Eders nåde», utlät sig ändtligen riddar Thorgr, »det är en luthersk prest vid namn Gudmund, som förvridit min dotters hjerna och tvungit mig att gömma henne i Krokeks kloster.»

»Hvad sägen I derom, mäster Olof?» sporde konungen ryttaren på sin högra sida. »Ett märkligt fall, äfven detta. I kännen ju Gudmund?»

»Han är en af mina bästa lärjungar», svarade Olof, »och varmt tillgifven den lutherska läran; en ypperlig predikant, som oförskräckt drager i härnad mot de påfviska; med ett ord ett af de bästa biskopsämnen, som finnas omkring eders nådes tron.»

»Om han blott vore adelsman», suckade riddar Thorgr, »men en vanbyrding!»

»Riddar Thorgr», inföll konungen allvarligt, »tungan är en förarglig lem, när hon ostyrd börjar spela i munnen. I sen här mäster Olof; efter eder tanke är han också en utbyrding, men ändock håller jag honom för att vara en af de ypperste i mitt rike. Och hans broder sedan! Tron i att jag någonsin kommer att ångra, att jag upphöjt honom till Sveriges ärkebiskop?»

»Nej, aldrig», inföll mäster Olof, »jag borgar för min broder.»

»Och hvad förmenen I derom, riddar Thorgr?» inföll Gustaf till hälften skämtsamt.

»Jag, jag tror att mäster Lars (så benämdes ärkebiskopen man och man emellan) är en dugtig karl, som pryder den plats, der I, nådig herre, satt honom uppå.»

»Nå», utbrast konungen, »sen I nu, stolte herr riddare, att äfven I måsten gifva edert erkännande åt vanbyrdingar! Men», slutade han, då han märkte att riddar Thorgrs anlete öfverdrogs af mörka skyar, »den saken få vi vidare afhandla, då vi komma fram till klostret.»

Efter en fortsatt besvärlig ridt ankom ändtligen ryttarskaran i närheten af klostret, hvars torn mellan träden syntes glänsa som silfver i de klara månstrålarne.

3.

Det var ungefär en timme före ryttarnes ankomst. Inom klostermurarne var det lugnt och stilla som i en graf; ljudet af den sista bönen hade redan förklingat; alla hade begifvit sig hvar och en till sitt. Men länge varade icke denna stillhet; snart började den ene munken efter den andre att smyga genom korridorerna, lyssna vid systrarnas celldörrar, om anledning till upptäckt befarades, och derpå styra kosan till Laurentii kammare.

»Bröder», sade den värde priorn, då han såg inalles fjorton beväpnade munkar omkring sig, »en fräck kättare har för afsigt att hemligen bortföra Ingrid Thorgrsdotter Stjerna, som af den stränge riddaren på Björnebo blifvit lemnad i syster Euphemias vård. Skola vi åse detta klosterrof med likgiltighet, eller . . .»

»Till afgrunden med kättaren!» svarade en munk, i det han svängde en spetsig dolk i luften.

»Han skall således icke skonas?» sade priorn med ett illslugt leende.

»Han *får* ej skonas», inföll en ung och blek klosterbroder, i hvilkens svarta, djupt liggande ögon fanatismens eld brann. »Slipper han ut med henne härifrån, så går det med dem alldeles som med Olof Tyste och vadstenajungfrun: de fly till kättarkungen och bannlysningen blifver om intet. Svåra tider hafva vi haft att genomgå», fortfor talaren med en viss sorgsenhet i rösten, »och, tron I mig, bröder, svårare stå oss åter. Jag ser i andanom den tid icke vara särdeles aflägsen, då den helige faderns välde är slut i Norden, åtminstone om konung Gustaf får lefva. Det är en sträng herre, som . . .»

»Aldrig förr har jag märkt denna pjunkighet hos dig, Josef», afbröt Laurentius otålig. »Hvad hafva vi nu att göra med kungen! Det är en af hans prester, som vi skola affärda, och skulle det komma någon efterräkning, nåväl, då hafva vi alltid till hands den förevändningen, att vi trodde det vara en stigman, som traktade

efter de egodelar, klostret ännu gömmer. Friskt mod, bröder; att döda en kättare är en Gudi behaglig gerning.»

Sedan priorn Laurentius gifvit munkarna åtskilliga förhållningsorder, skildes sällskapet åt för att intaga sina bestämda platser.

Midnatten hade inbrutit. Från den klara himmelen göt månen sitt silfverskimmer öfver nejden; men till skogens innersta gömslen kunde icke dess strålar tränga; der förblef det mörkt och dystert.

Knappt hade midnattstimmens ljud förklingat, då en smärt qvinnogestalt trädde ut ur den ena klosterflygeln, stannade några minuter på den höga trappan och började derefter, när hon märkte att en oafbruten stillhet rådde, att med varliga steg gå fram mot den plats vid muren, der skymningen var som tätast. Det var Ingrid, som gick att möta den hon kär hade, för att med honom fly undan både klostrets dystra salar och invånare och äfven den hårde fadern.

Framkommen till muren, delvis öfvervuxen med grönt, framtog hon en under kappan dold repstege. Hon försökte att kasta upp den på muren, men fåfängt.

»Store Gud, om det skulle misslyckas blott för min oskicklighets skull!» mumlade hon. »O, hvarför tillsade jag icke Gudmund att taga med sig ett tåg, hvarmed han kunde draga upp stegen? Men jag var så rädd, när han föreslog mig att begagna denna utväg till räddning, att jag alls icke kom att tänka på någonting så vigtigt.»

Vid dessa ord lät hon repstegen falla ned bredvid en buske, gick några alnar afsides från muren och lyssnade uppmärksamt utåt. Hennes hjerta slog våldsamt, och mången gång måste hon lägga händerna öfver barmen för att hämma de häftiga slagen. Än fästades hennes blickar på den gråa, otrefliga muren, och hade hon med ett »Sesam, öppna dig» kunnat skilja dess fast hopmurade stenar åt, skulle hon sannerligen icke dröjt en enda sekund att utsäga dessa ord; än hvilade hennes ögon med ett oroligt uttryck på den mörka klosterbyggnaden,

som för hennes uppskrämda inbillning tycktes antaga gestalten af en väldig jätte, som långsamt närmade sig för att omsluta henne med sina kalla, fuktiga armar. Hennes ångest tilltog med hvarje minut som gick; aldrig hade tiden gått så trögt, tyckte hon; hvarje minut var, för att begagna en stående term, en hel evighet.

»Och hvad skall du säga, fader?» tänkte hon under det hon gick tillbaka till rosenbusken, upptog repstegen och hängde den öfver venstra armen. »Skall du förbanna din dotter derför, att hon mera än börd och rikedom aktat sin kärlek, utan hvilken ingen jordisk lycka kan finnas? Ack», och en tung suck höjde hennes barm, »ack, om min goda moder lefvat; icke hade jag då kommit hit. Många dystra stunder i min faders lif spridde hon glädje öfver. Men hon var för god för denna verlden, så har min fader ofta sagt, och derför tog Gud henne till sig. O, må jag alltid försöka att likna henne!»

Sakta sjönk flickan ner på den mjuka gräsmattan; hennes späda händer hopknäppte sig öfver bröstet och länge och andaktsfullt bad hon så, som hennes Gudmund så många gånger lärt henne att bedja. Hon bad för alla, till och med för sina fiender. Då hon, styrkt af bönen, reste sig upp, hörde hon utifrån skogen ett ljud, som ofrivilligt kom henne att spitta till; det var ljudet af en hästs gnäggande, som trängde fram till hennes öron.

»Skulle det vara han?» tänkte hon och lyssnade med den mest spända uppmärksamhet. »Ja, det kan ej vara någon annan. Tiden, då han skulle komma, är ju redan inne. Men om . . .»

Ett läte, snarlikt vildgåsens, genomskar luften och afbröt den unga flickans påbörjade mening.

»Det är han, det är Gudmund», utbrast hon halfhögt, i det glädjen stod att läsa i hennes fagra anlete. »Nu, Gud vare lof, är jag snart räddad!»

Med dessa ord satte hon en liten silfverpipa till läpparna och framtvingade en klar och ren ton, långt utdragen. Hennes glädje blef större då samma läte, som hon nyss hört, förnyades utifrån till bevis på, att hennes signal blifvit uppfattad.

Några minuters orolig väntan inträffade. Ingrid stod

just i begrepp att förnya sin signal, då ett svagt hvinande ljud hördes öfver hennes hufvud. Ett smalt snöre, vid hvars ända en sten var fästad, nedföll framför henne. Ett rop af glädje var nära att undslippa hennes läppar, men hon qväfde det dock, utvecklade hastigt repstegen och gjorde den fast vid snöret.

Länge dröjde det icke förrän en smärt gestalt syntes ofvanpå muren; hans i en vid mantel insvepta kropp afstack tydligt mot den klara himmelen; den otydliga belysningen gjorde den större, än den i verkligheten var.

»Gudmund, min Gudmund!» hviskade Ingrid, under det hon sträckte båda armarna mot den älskade, »skynda dig att rädda mig ur detta otäcka näste; jag qväfs här, och hvad jag väntat, o, hvad jag väntat!»

»Det är kanske satan sjelf», hviskade priorn Laurentius, som tillsammans med den fanatiske Josef låg gömd mellan ett par rosenbuskar blott några alnar från Ingrid. »Ser du ej hur hans ögon lysa!»

»För honom är jag icke rädd», hviskade munken tillbaka, i det han ifrigt tummade sin rosenkrans. »För de heliga besvärjelserna måste han vika, rätt så afgrundsfurste han är. Men, tyst, nu gäller det! En djerf krabat är det, så mycket är säkert.»

Med ett vigt hopp stod Gudmund på marken.

»Ändtligen», hviskade han och tryckte Ingrid till sitt bröst, »ändtligen är stunden inne, då jag kan få föra dig härifrån. Kom, min väna brud; min snabbe springare väntar här utanför och skall föra oss till Stockholm, till kung Gustaf. Han skall beskydda oss för alla ränker.»

»Är du säker derpå», sporde Ingrid, i det hon lade sitt vackra hufvud intill Gudmunds bröst. »Skall han icke vredgas på mig derför att jag gjort min fader emot?

»Kanske till en början», svarade ynglingen, »men då han får höra orsaken till vår flykt, skall han hjelpa oss att beveka din fader. Jag är viss derpå. Hur ställde han det icke till rätta mellan den rike vadstena-borgaren och Olof Tyste, som röfvat hans dotter ur klostret? I honom, vår befriare, har den trogna kärleken alltid en mäktig beskyddare.»

»Gud gifve det», suckade Ingrid ur djupet af sitt

hjerta. »Men nu få vi ej dröja längre», fortfor hon med en tydlig ängslan. »Så länge jag dväljes inom dessa murar kännes det som om en blytyngd jemt skulle trycka mitt bröst.»

»Nå, med Guds hjelp då!» utbrast Gudmund lifligt, i det han närmade sig muren. »Den blida månen skall lysa vår väg till lycka och sällhet.»

»Eller också till helvetet», hördes i detsamma en grof stämma på sidan om de älskande. »Den resan har du ärligt förtjenat, klosterröfvare.»

Inom några minuter voro de båda älskande omringade af munkarne, hvilkas mörka gestalter der och hvar skymtade fram mellan buskarne.

Gudmund fattade genast sin belägenhet.

»Eger jag icke rättighet att hemta den brud, som inför Gud lofvat att blifva min?» sade han stolt, under det han med venstra armen uppbar den nästan medvetslösa Ingrid. »Vågen icke att hindra mig, ty då . . .»

»Bara munväder», inföll Laurentius. »Jungfru Ingrid Thorgrsdotter Stjerna har af sin fader blifvit insatt i detta kloster för att erhålla det skydd, som hon saknade på sin faders gård. Ingen annan än riddar Stjerna eger derför rätt att taga henne härifrån. Men du har oskärat detta heliga rum genom din syndfulla handling; dessutom är du en kättare, och mot en sådan får ej någon nåd bevisas.»

På ett tecken af Laurentius störtade munkarne fram men ryggade genast, när de sågo en lång huggvärja glänsa i Gudmunds lediga hand.

»Som sven lärde jag mig handtera detta vapen», sade han ironiskt, »och ännu har jag icke glömt det. Jag visste väl att den man borde vara väl beväpnad, som ville rycka lammet ur ulfvarnes klor; derför medtog jag denna, och är det någon, som tviflar på, att jag ännu kommer ihåg min fäktkonst, må han då stiga fram.»

Uppeggade af Laurentius och Josef, rusade hela munksvärmen öfver Gudmund, som med hela sin kraft utdelade hugg och stötar åt alla sidor. Den ene munken efter den andre tumlade tillbaka, vrålande af smärta. För att ännu mer öka förvirringen, kom Euphemia med sina

nunnor till platsen, och deras rop ljödo skärande i den stilla natten.

Mellan Gudmund och Laurentius hade enviget börjat. Båda voro skickliga fäktare, och en god stund dröjde det, innan det blef klart för de skrikande qvinnorna, hvem som skulle gå med seger ur striden. Men då priorn slutligen fann, att han här träffat på en honom öfverlägsen motståndare, började han att retirera, men det så oskickligt, att han snafvade mot en blomsterrabatt och föll raklång på marken. Detta fall blef hans räddning, ty han undgick derigenom den stöt, som Gudmund, med anlitande af hela sin kraft, måttade åt hans bröst. Värjan träffade i stället en trädstam, mot hvilken den splittrades som en rö.

Ett jubelrop skallade från munkarne, ty deras käcke motståndare var värnlös, då han förlorat sitt enda vapen. Under hotfullt mummel började derför munkarne, med Josef i spetsen, att åter närma sig. Det såg ut, som om den lutherske prestens öde nu skulle vara afgjordt. Förgäfves famlade han omkring efter något tillhygge; ingenstädes fanns något.

»Nåväl, då vill jag dö, som en man egnar och anstår», sade han stolt, i det han fastare tryckte Ingrid till sitt bröst. »Kommen hit, I feghjertade munkar och stöten till, men veten också, att det finnes en, som blodigt skall hämnas min död.»

»Och hvem skulle det vara?» frågade Josef ironiskt.

Gudmund ville svara, då i detsamma ljudet af ett horn förnams utanför muren. Munkarnes upplyftade armar föllo ned igen; äfven Josef drog tillbaka den redan till språng framsträckta foten.

Ett ljud, starkare än det förra, lät nu höra sig, hvarjemte hästtramp närmade sig den på blott några alnars afstånd befintliga stängda klosterporten.

Laurentius hade rest sig ifrån sitt ofrivilliga fall.

»Öppna och se efter hvem det är, som vågar störa detta heliga ställe vid denna sena timme», befalde han portvakten. Denne gick, men knappt hade han kommit utanför muren, då porten stöttes upp och beväpnade ryttare sprängde in.

Munkarne stodo som slagna af åskan, men deras förvåning öfvergick till förskräckelse, när de i det klara månskenet igenkände Gustaf Vasa.

»Kungen, kungen!» mumlade de om hvarandra. »Heliga jungfru, bistå oss!»

Konung Gustaf hade med snabb blick genast uppfattat hvad som tilldragit sig.

»Hvem ären I?» sporde han strängt och vände sig till Gudmund, som ännu stod qvar på sin plats med Ingrid i sina armar.

Men innan den unge presten hann svara, utropade Thorgr Stjerna, i det han rusade ned från hästen och ilade fram till de båda älskande:

»Min dotter! Niding, du har velat stjäla henne ifrån den fristad, jag satt henne uti.» Med dessa ord ryckte han omildt Ingrid ifrån Gudmund. Han fortfor derpå, under det hans ansigte öfverdrogs af vredens purpur: »Herre konung, du, som vet att straffa den fräcke, dig anropar jag här. Han, Gudmund, en luthersk prest, har inträngt hit, efter hvad jag kan se, för att rycka mitt enda barn ur hennes faders armar. Jag fordrar att han straffas på det strängaste.»

»Är det sannt, som denne riddare säger», sporde konung Gustaf allvarligt.

Gudmund svarade:

»Jag kan ej neka till, att jag . . .»

En vink af konungens hand bragte honom till tystnad.

»Der inne», sade han och pekade på klosterbyggnaden, »vilja vi närmare undersöka saken. Visa oss vägen», fortfor han, vänd till Laurentius. »Och I, munkar och nunnor, skolen inom en half timme vara församlade i klosterkyrkan, för att afhöra det beslut, som jag fattat angående eder och ert kloster.»

Den ganska stora klosterkyrkan var på konungens befallning rikt upplyst. Framför helgonens bilder voro dock ej några vaxljus upptända, till icke ringa förargelse

för munkarne och nunnorna, hvilka derför också i sina hjertan förbannade kättarkungen, tempelskändaren, såsom de sins emellan benämde konung Gustaf.

Denne hade tagit sin plats i koret. Bredvid honom stod Olaus Petri, lugnt blickande ut öfver de sorlande klosterbröderna och systrarna.

Gudmund hade tagit sin plats mellan tvenne bistra ryttare. Den unge presten syntes alls icke nedslagen. Än fästades hans blickar på konungens allvarliga anlete, än mötte han Laurentii glödande ögonkast med det mest stoiska lugn. Endast då han såg in i Olai Petri ögon kände han sig orolig, ty han visste att hans räddning berodde till största delen på denne hans lärare.

Efter en kort väntan inträdde Thorgr Stjerna, ledande Ingrid vid handen. Den unga flickan var blek som de månstrålar, hvilka försilfrade korset på klostertornet. Riddaren förde henne fram till konungen, i det han sade:

»Döm henne, herre konung!»

På en vink af konung Gustaf trädde också Gudmund fram.

»Du har velat bortföra denna adliga jungfru ur detta kloster», sade konungen med en stämma, som hördes in i hvarje vrå af klosterkyrkan.

En stum, jakande böjning på hufvudet blef Gudmunds enda svar.

»Var det med eller mot hennes vilja, som du gjorde det?»

»Herre konung», sade den unge presten, »derpå är hon närmast att gifva svar.»

»I hafven hört det», sade kung Gustaf och vände sig till Ingrid. »Svaren I nu.»

Ingrid, som hela tiden stått sammansjunken vid faderns sida, rätade nu ut sin smärta gestalt; hennes blickar fästades på den unge presten med ett kärleksfullt uttryck, och med klangfull stämma svarade hon:

»Det var *med* min vilja.»

Thorgr Stjerna ryckte till. Han hade hårda ord på tungan, men en befallande rörelse af konungens hand gjorde honom stum.

»I älsken då hvarandra?» sporde konung Gustaf.

Ett samfäldt *ja* sväfvade öfver bådas läppar.

Sedan konungen en stund samtalat med Olaus Petri, vände han sig till Gudmund.

»Gudmund Holgersson», sade han, »alldenstund din lärare ej hafver annat än godt att säga om dig, så utnämner jag dig härmed till kyrkoherde i min nya församling i Stockholm. Och nu, 'mäster Olof', vig dessa båda älskande tillsammans i vår närvaro.»

»Herre konung», ropade Thorgr Stjerna utom sig; »har jag då icke något att säga, såsom varande fader till flickan? Jag . . .»

Konungen afbröt den hetsige riddaren med dessa ord:

»Trogen kärlek skall belönas, liksom ondskan straffas. Min vilja är, att dessa två skola ega hvarandra. Är kanske icke en kyrkoherde lika god som någon annan. Dessutom, riddar Thorgr, *den, som icke är med mig, han är emot mig.*»

Gustafs lynne var sådant, och häfderna förvara ännu många drag, då allt måste vika för hans enskilda viljas skull. Detta visste också Thorgr Stjerna, och derför sväljde han förtreten så godt han kunde.

När vigseln var slutad, sade konungen till Laurentius och Euphemia:

»Innan nästa månhvarf inbryter skolen I och edra bröder och systrar vara härifrån. De påfviske hafva länge nog grasserat och spridt vidskepelser bland folket. Ett renare ljus har uppgått, det all verlden upplysa skall. Dessa klostermurar skola snart jemnas med jorden, ty i mitt rike få icke längre finnas dessa nästen, der lustar och brott börjat få insteg.»

Konungens ord slogo ned som en bomb bland klosterfolket. Dystra aflägsnade sig munkar och nunnor; de sågo granneligen, att deras välde var för alltid krossadt.

Då Ingrid vid Gudmunds arm lemnade kyrkan, blef hon varse Agda hopkrupen vid en pelare.

»Syster», sade hon och räckte den unga nunnan sin hand. »Skall du ännu fördöma mig derför, att jag funnit en jordisk brudgum?»

Agda betraktade en stund den lyckliga Ingrid. Derpå sade hon:

»Jag står fast vid mitt beslut. Farväl! Mig återser du aldrig.»

Och Ingrid återsåg aldrig mera den unga klostersystern, som följde de andra till södern. Minnet af henne förbleknade också snart, helst andra pligter tillkommo. Under nästan ett helt år ville icke riddar Thorgr se sin måg och dotter, men då konung Gustaf under en resa åter talade vid den gamle riddaren, gaf denne ändtligen med sig och flyttade till sina barn, för att erhålla en väl behöflig vård på sin ålderdom.

Gudmunds och Ingrids söner gingo i faderns fotspår och blefvo ansedda män inom den ännu unga lutherska kyrkan. Och i långliga tider efteråt talade man i Sveriges rike om den trogna kärlek, som till slut besegrade alla hinder.

III.

Ett mannadåd.

Stormen hven öfver det för seglare så farliga Ålands haf, och på det allt mera mörknande firmamentet jagade den ena stormskyn efter den andra i hejdlös fart. Med korta uppehåll hväste blixtar genom rymden, och likt väldiga kanonsalfvor rullade åskdundret bort i fjerran. Det var en sådan dag, under hvilket sjömannen helst ligger stilla i den skyddande hamnen.

Ungefär en sjömil vester ut från Signildsskär ilade ett skonerttackladt fartyg för hårdt refvade segel mot den svenska kusten. Det var en särdeles vacker skuta och ganska snabbgående.

Bredvid rormannen, en medelålders, väderbiten sjöbuss, som i runda tjugu år befarit verldens alla haf, stod en helt ung man, skepparen på »Fiskmåsen», såsom fartyget hette.

»Ett herrans väder, inte sannt, Börje», sade skepparen, Nils Eskilsson, i det han skuggade båda ögonen med den venstra handen; »jag vet mig inte ha upplefvat ett sådant på minst tio år.»

»Åh, prat», utbrast Börje, liksom en smula stött öfver förmannens ord. »Men, det är sannt», fortfor han, afbrytande sin egen tankegång, »ni har ej på många år varit utom Östersalt, så att ni väl i rappet hunnit glömma hvad vesterhafvet har att bjuda på, jag har — — —»

»Se så, intet gräl längre, om också vänskapligt», afbröt skeppar Nils, i det han försonande lade sin hand på

den gamles skuldra; »nog vet jag att ni varit ute för värre stormar än... men det förefaller mig alldeles, som om vi ej skulle vara ensamma här på hafvet. I Eckerö hörde jag, att ett par örlogsfartyg för några dagar sedan varit synliga; skulle kung Gösta verkligen hafva skickat ut sin flotta, för att tukta den lömske lübeckaren, som så länge uppehållit honom med fagra löften. Jag nekar inte till, att det skulle kännas rätt behagligt att få vara med om att piska upp dessa opålitliga hanseater, för hvilka tro och löften icke äro någonting annat än tomt munväder. Jag skulle sannerligen inte spara på huggen.»

»Kan väl vara, att det är våra skepp, som varit synliga», inföll Börje eftertänksamt, »men lika gerna kunde det också varit lübeckarne sjelfva.»

»Är du tokig, karl», utropade Nils Eskilsson och tog ett steg tillbaka. »Deras flotta är ju i det närmaste förstörd, och så lätt går det sannerligen inte att skapa en ny, huru mycket guld det än finnes i kassakistorna.»

»Nå men», utbrast Börje otåligt och tvang »Fiskmåsen» högre upp i vinden, »har ni då glömt att det finnes kapare till? Hvem vet, om det inte kan vara en sådan, som eckeröborna sett?»

Nils Eskilsson funderade en stund; derpå yttrade han:

»Olägligt vore det, om din aning skulle besanna sig; jag blefve då i ett enda slag den fattigaste man under solen, ty du vet att »Fiskmåsen» bär inom sig en hel förmögenhet. Hustru och barn skulle då utan tvifvel komma att lida stor nöd, kanske svälta ihjäl.»

Vid dessa ord banade sig en tung suck väg öfver den unge skepparens läppar, och hans klara djupblå ögon stirrade länge och forskande ut i rymden, öfver hvilken höstskymningen småningom började att utbreda sig. Skulle den gamle sjömannens aningar blifva en verklighet, och på hvad sätt skulle han då kunna freda sig med de tio obeväpnade karlar, som utgjorde hans besättning!

»Herre», sade gamle Börje allvarligt, »om mina aningar besanna sig, så är det allt bäst för oss att först som sist bedja vårt 'Fader vår', ty när har ni någonsin sett bevis på att en kapare ger pardon?»

Nils Eskilsson sänkte hufvudet mot bröstet, och en här af tankar genomkorsade hans hufvud. Plötsligt ljöd utkikens i röstet stämma:

»En seglare på babords bog!»

Inom några ögonblick var den tio man starka besättningen samlad på »Fiskmåsens» däck omkring den unge kaptenen. Med hämmad andedrägt betraktade hvar och en det sig närmande fartyget, hvars svarta skrof än dök ned i vågorna, så att endast stängerna syntes, än höjde sig likt ett dödsbringande spöke på böljornas i hvitt skum fräsande ryggar.

»Gud vare min själ nådig», hördes det från många läppar, »det är en lübecksk kapare.»

Nils Eskilsson vardt blek som ett lik, då han förnam en röst, som från det främmande fartyget befalde honom att lägga bi, såvida lifvet vore honom kärt. Han var till en början villrådig om hvad som borde göras, ända till dess gamle Börje höjde sin stämma:

»Att dö med heder tillhör svenske män», sade han. »Fegt är att gifva sig utan strid. Vi ha ju handspakar och ett par yxor, vet jag!»

»Fort, beväpna er, gossar», skrek Nils Eskilsson, i det han sjelf grep nocken af en sönderbruten bramrå. »Kom nu hit», fortfor han och vände sig mot det främmande fartyget, som låg nästan sida vid sida med 'Fiskmåsen', »och I skolen få erfara att svenske män ej så lätt gifva sig sin fiende i våld.»

Svaret blef en muskötkula, som kastade en af »Fiskmåsens» besättning öfver bord. Under vilda skrän höggo de lübeckske kaparne sina änterhakar i det fredliga fartygets reling; en kort men häftig strid uppstod, och snart voro af »Fiskmåsens» besättning ej flere vid lif än skepparen och gamle Börje. Mot desse två tappre män rusade nu hela den vilda svärmen, och det skulle utan tvifvel gått som Börje förespått, om ej kaparekaptenen i sista ögonblicket lagt sig emellan.

»Tillbaka», röt han med befallande stämma; »desse män skola fängslade föras till Lübeck för att tjena såsom vittnesbörd på vår seger.»

Några minuter derefter lågo de båda svenskarne på »Örnens», så hette kaparefartyget, botten, der de hade god tid att tänka öfver den sorgliga belägenhet, i hvilken ödet i en handvändning kastat dem.

Med »Fiskmåsen» i släptåg ilade »Örnen» mot söder för att bringa den dyrbara prisen i säkerhet, innan något svenskt fartyg kunde hinna upp den. Två dagar hade sålunda gått till ända och på den tredje dagens morgon uppdök långt förut den gotska Sandön.

Lübeckarne, som icke fruktade de båda obeväpnade svenskarne, läto dem om dagen gå fria men satte ändå två beväpnade matroser till deras bevakning.

Det var vid middagstiden tredje dagen efter den olyckliga äntringen. Kaparekaptenen hade gått ned i kajutan, och från högbåtsmannens pipa ljöd signalen till »skaffning». Fångarnes båda väktare hade aflägsnat sig några alnar, allt under det de höllo sina blickar fästade på de åt deras vård anförtrodde svenske sjömännen.

»Således går du in på min plan», sade Nils Eskilsson med låg stämma, i det han gaf de båda lübeckarne en blick, som sade så mycket som: »ni kunde gerna försvinna».

»Visst gör jag det», svarade Börje lika lågt, »och det skulle vara högst förunderligt, om inte affären skulle gå bra; vi skola dock vänta, till dess de väl kommit sig i gång med maten, de skola då ha svårare att reda sig. Bra emellertid, att vi om nätterna fått vara ensamma, så att vi kunnat öfverlägga i lugn. Och», fortfor han och ställde sig så, att vaktarne ej kunde se hans minspel, som förrådde den största glädje, »jag känner på mig, att det skall lyckas, och att det i stället bli vi, som föra lübeckarne till Stockholm.»

»Gläd dig ej i förtid», menade Nils; »den minsta oförsigtighet kan störta oss i förderfvet. Du ser handspakarne der borta; låt oss närma oss dem, men inte den minsta blick får förråda vår afsigt.»

Med dessa ord gingo de båda fångarne mot fören, åtföljda af väktarne. En af dem sade hånande:

»Hur bekommer er sjöluften?»

»Bra, må du veta», svarade Börje.

»Men den lübeckska luften är nog ännu bättre», sade den andre väktaren, »i synnerhet inom fängelsemurarne. Ha, ha, ha!»

»Ha, ha, ha», skrattade också hans kamrat ljudeligt. »Men först vill kaptenen föra eder i triumf kring Lübecks gator. Ha, ha!»

»Men i den triumfen skall åtminstone inte du få deltaga», nästan framhväste Nils Eskilsson, grep blixtsnabbt en af handspakarne på vindspelet och gaf lübeckaren ett så kraftigt slag rakt i pannan, att han ögonblickligen störtade till däcket. Hans kamrat ville göra alarm, men hann icke få ett enda ord öfver läpparne, innan han också stupade för ett lika väldigt slag af Börjes handspak. Utan att förlora en enda sekund ilade de käcke sjömännen till kajuttrappan, der de manhaftigt motade kaparne, när de försökte att tränga sig upp. Desse måste slutligen beqväma sig till att träda ut en i sender, då de säkert bundos till händer och fötter. Så äfven med kaptenen, hur mycket han än spjernade emot. Sedan hela besättningen sålunda var gjord oskadlig, bars den, man för man, ned under däck i säkert förvar.

Jublande öfver den lyckliga räddningen, vände nu de raske svenskarne »Örnens» bog mot norden och minskade seglen, emedan de voro för få att sköta alla tillsatta. Färden gick visserligen långsamt, men omsider lupo de in i Stockholms hamn, der en oöfverskådlig menniskomassa helsade dem med väldiga hurrarop. Af en händelse kom konung Gösta, såsom menigheten älskade att benämna Gustaf Vasa, att med sitt följe rida förbi den plats, der Nils Eskilsson lagt till med sina båda fartyg. Sedan konungen gjort sig underrättad om orsaken till folkskockningen, lät han kalla till sig de båda sjömännen, berömde högeligen deras djerfva bragd och slutade sålunda:

»Och efter I tagit kaparefartyget, så må det tillhöra eder. Gören godt bruk deraf mot våra fiender.»

Under folkets hurrarop och de båda sjömännens tacksägelser aflägsnade sig kung Gösta, och i långliga tider derefter var Nils Eskilssons och gamle Börjes mannadåd vida omtaladt och prisadt bland Sveriges folk.

IV.

En man — ett ord.

Konung Gustafs regering var icke den lugnaste. Utom det att den stundligen störtes af upprepade kitsligheter mellan lutheraner och katoliker kommo äfven dertill nästan ständiga oroligheter i politiskt hänseende.

Dalkarlarne visade sig såsom högst oregerlige. Högmodiga öfver den roll de spelat i befrielsekriget, ville de till på köpet föreskrifva konung Gustaf lagar, och de gingo till slut så långt i uppstudsighet, att konungen två gånger måste med härsmakt tåga upp till dem. Efter den sista betan, då han lofvade att göra Dalarne så ödsligt, att ingen hane der mer skulle gala, föllo de till fota och lugnade sig.

Men äfven från andra landsändar hotade upprorets fackla att tända landet i eld och lågor.

Det magra Småland, bestående för det mesta af ofantliga skogar och brånar, hyser ett folk, som vant sig vid litet men som också derför besitter en kraft, med hvilken intet annat landskaps innebyggare kan uthärda jemförelse.

Tillgifne varmt den katolska läran reste sig småländingarne, uppretade af en bonde vid namn Nils Dacke mot konung Gustafs fordringar, och detta var utan gensägelse det svåraste upproret under konungens regering, ty det hotade till och med att beröfva honom kronan.

Vid pass en fjerdedels mil i nordvest från Väckelsångs kyrka i Konga härad af Kronobergs län ligger det vackra och rätt ansenliga herresätet Lidhem, knappt ett stenkast från Lidhemsjöns och omkring en sextondedels mil från den stora insjön Åsnens vattenytor. Trakten är en ibland de härligaste man kan tänka sig: väldiga skogspartier, stupande bergshöjder och mellan dessa ett stort antal insjöar, se der en småländsk tafla af mer än vanlig skönhet.

Gården Lidhem egdes och beboddes vid tiden för denna skildring, nemligen i början af 1540-talet, af den rike och tappre ädlingen Måns Stjerna, högligen omtyckt i orten för sina manliga dygder, till hvilka också hörde en nedlåtande vänlighet äfven mot de fattigare klasserna, hvilka annars städse sågo sig tillbakasatta och försmädade af de rike.

Det var tidigt en söndagsmorgon år 1541, som riddersmannen Måns Stjerna och en hans gode vän och fältkamrat, Måns Holm till Raflanäs, ifrigt samspråkande vandrade fram och tillbaka på stranden af Lidhemsjön. Riddar Stjerna hade nemligen qvällen förut sändt ett ridande bud till Måns Holm med tillsägelse, att han så tidigt som möjligt på söndagen skulle infinna sig på Lidhem, der en högst vigtig underrättelse väntade honom. »Och är det så, att du ej kommer», hade riddar Måns befallt sin stafett att säga, »så står ditt lif på spel; så mycket du nu vet det!»

Den natten sof Måns Holm icke många timmar, och just som solen rann upp öfver Brännemossen, stod han på Lidhems stora trappa, spörjande en halfklädd stallpojke efter riddar Stjerna. »Här finner du honom», hördes i det samma en grof stämma, och Lidhems egare trädde ut. Arm i arm gingo de båda vännerna derpå ned åt stranden.

»Låt oss nu få fram hvad du har på hjertat», sade Måns Holm, sedan han en god stund förgäfves väntat att Måns Stjerna skulle tala. »Är det onda tidender, du har att förkunna?»

»Onda», svarade riddar Stjerna och stampade med

foten. »Dackens framfart är värre än någonsin jutens under unionens dagar; han skonar ingen.»

»Väl har jag så hört glunkas», svarade herr Måns till Raflanäs, »men föga vet jag fullt besked om saken. Svårt är att få några underrättelser nu för tiden, ty allt sedan den der rasande bondtuppen började gala, äro skogar och sjöar så osäkra, att ingen vill våga lifvet för att skaffa sig ljus i saken.»

»Rätt talar du, broder», sade riddar Stjerna, i det han fundersamt for med handen öfver ansigtet, »ty allt från den tid, då stigmannen från Dackehäll första gången talade till småländingarne och uppmanade dem till otrohet mot kung Gösta, har han farit fram som den lede sjelf, aktandes föga vare sig konungens afvelsgårdar eller folkets hem och lif. Hur har han icke farit fram der nere i Voxtorp! Der bodde en biskopsfogde, herr Arvid Vestgöte, visserligen ej i slägtskap med konungens höfvidsman, den käcke och redlige herr Arvid, men dock en dugtig karl, som ofta varnat folket för Dackens svekfulla sinne. Till hans gård gick stråtröfvaren, fick honom ut, band fast honom vid ett träd och lät sitt folk skjuta till måls på honom. Har du förr hört slik grymhet af en kristen menniska? Jag vånnar pocker toge honom!»

»Så sker nog ock i sinom tid», inföll herr Måns till Raflanäs. »När måttet är rågadt — — —»

»Och denna illgerning är icke den enda, som kommit till mina öron», afbröt honom riddar Stjerna. »Ännu en har den stråtröfvaren på sitt samvete. Knapt hade han affärdat herr Arvid Vestgöte, så tågade han under mord och sköfling till Gräsgärde, herr Gudmund Slattes gård. Denne gamle man låg illa sjuk, och kort före Dackes ankomst hade han tagit nattvarden. Nå, honom gick det på samma sätt som Arvid Vestgöte, med den skilnaden blott, att herr Gudmund vardt jemmerligen afdagatagen, der han låg i sin säng. Slika dåd äro en man till föga heder, och likvisst sägs det, att bondanföraren har förbindelse med höga utländska herrar, till och med hertigar och — — —»

»Åh, för necken», afbröt Måns Holm och gjorde stora ögon, »är det sannt, det?»

»Det säges så, och dessutom lär han icke hysa mindre tankar än att störta sjelfvaste kung Gösta från tronen!»

Hånfullt log herr Måns till Raflanäs, då han svarade:

»För visso menar jag, att vår herre och konung så manligen farit fram mot sina och rikets fiender, att han ej behöfver frukta denne bonduppviglare. Nog minnas vi, huru han dref juten ut ur landet med stor mandom samt hur han för icke länge sedan på Tuna hed qväste de stortalige männen i Dalom. Skulle han då rädas för denne förrymde fånge och hans oöfvade hopar? Jag menar, att det skulle vara honom en lätt sak att skingra dem.»

»Kanhända», svarade Måns Stjerna fundersamt; »men det ser dock icke så ut. Bondehoparna tillväxa med hvarje dag, ty Dacken beviljar dem stor minskning i skatterna samt andra förmåner, hvarjemte han klokt nog underblåser deras lystnad efter byte, och oaktadt kungen och rådet ej kunna vara i okunnighet om detta, är ännu ingenting gjordt till ofogets hämmande. Det säges visserligen, att folket i Östergötland är uppbådadt, men hvarför kommer det ej till vår hjelp, då vi så väl behöfva den?»

»Åh, *vi* kunna väl ännu en god tid sitta lugna», inföll Måns Holm med stor tillförsigt. »Hit skall det väl blifva stigmannen svårt att finna vägen.»

»Svårt?» ljöd Måns Stjernas snabba svar. »Du talar! — En af mina tjenare har i går morse sett hans folk knappt fyra mil härifrån. Brand och sköfling betecknade hans väg, och — — —»

Måns Stjerna vardt oförmodadt afbruten vid åsynen af en ryttare, som längs stranden närmade sig i full galopp.

»Det är Per i Jät», sade Måns Holm, i det han satte båda händerna öfver ögonen och skarpt betraktade ryttaren, »jag känner igen hans Grålle.»

»Och jag anar en olycka», mumlade riddar Stjerna mera för sig sjelf, men dock så högt, att kamraten hörde det. »Hvarför skulle Per annars komma så i flygande fläng?»

Ryttaren var snart framme, och det visade sig då, att Måns Holms skarpa blickar ej bedragit honom. Det var storbonden Per Andersson i Jät, och att han ridit som om det gält lifvet, bevisade icke blott hans skumhöljda häst utan äfven hans ord.

»Flyn fort undan!» ropade han, andfådd af den häftiga ridten; »Dacken och hans folk, en stor och plundringslysten skara, som jag med knapp nöd kommit undan, närma sig hastigt Uråsavägen. 'Vi ska helsa på den rike herren på Lidhem', skreko de efter mig hånfullt, 'och der ska vi hålla ett gästabud, som aldrig skall glömmas i den orten.' — Om en halftimme äro de här.»

Riddar Stjerna och Måns Holm betraktade hvarandra en stund med oroliga blickar. Slutligen yttrade den sistnämnde:

»Hvad är nu att göra?»

»Vi måste bort härifrån!» svarade riddar Stjerna.

»Men hvart?»

»Till kyrkan. Inom dess murar skall icke Dacken tillfoga oss något ondt, ty ännu håller han Guds hus i helgd.»

Åtföljda af Per i Jät, skyndade de båda vännerna en stund derefter öfver Britteberg fram till Väckelsångs kyrka, i hvars sakristia de inväntade hvad som komma skulle.

En historieskrifvare säger: »På stigar i Smålands och Blekinges skogar gick ingen man så djerf och skicklig till röfvarhöfding som Lille-Jösse den ordhållige.» En annan författare kallar honom »den farligaste af hela den upproriska hopen». Folket hade större aktning för honom än för sjelfve Nils Dacke. Särskildt känd var han för tre egenskaper, af hvilka åtminstone de två sista äro högst sällsynta bland menskligheten. För det första var han så ordhållig, att han sjelf förr skulle kunnat gå under, än han brutit ett löfte, gifvet åt hvem som helst, vore denne också hans värste fiende. Vidare hade Lille-Jösse, hur obetydlig hans växt än var, stor styrka och

vighet samt större händer och fötter än annat folk, hvarjemte fötterna voro försedda med tillsammans tolf tår och händerna med lika många fingrar. Han var alltså en sällsam menniska, denne Dackes underbefälhafvare, och bönderna sågo upp till honom nästan som till ett väsen af högre — det vill enligt deras mening säga — trollkunnig art. Lille-Jösse, som snart insåg hvilken makt han egde öfver allmogen, visste också att begagna sig deraf.

Han hade icke med sin trupp gått samma väg som Dacke, utan närmade sig Väckelsångs kyrka nordost ifrån på den väg, som leder förbi Östadsjön. Mellan detta skogomkransade vatten och den ofvan nämda helgedomen gjorde han halt och lät sina män hvila ut en stund. Lille-Jösse tog sjelf plats på en sten, som låg vid ena dikesrenen, och småningom samlade sig de förnämsta af bandet omkring honom. Bland dessa var äfven torparen Nisse Uf på Brännemossen. Denne hade af personligt hat till riddar Stjerna visat Lille-Jösse genvägarna till kyrkan. Skadeglädjen skimrade i hans skelande ögon, och vid tanken på den hämd, han nu mente sig skola få, gnuggade han förnöjdt sina knotiga händer.

Lille-Jösse satt en stund i djupa tankar och hörde ej, hur truppen sorlade omkring honom. Slutligen lyfte han hufvudet och sporde, i det han såg sig omkring:

»Hvem var det, som tuttade på Östadqvarnen?»

»Jo, det var allt jag, det», svarade Nisse Uf och steg fram. »Var det inte bra gjordt, det då? Rucklet brann ju som fnöske. — Se der», fortfor han och pekade mot öster, »röken syns der än. Qvarnen tillhörde Måns på Lidhem, men större fröjd skulle jag känt, om det varit Måns sjelf och inte Mjölnar-Anders som bränt inne.»

»Och hvad är då skälet till ditt hat mot Lidhemsherren?» sporde Jösse.

»Åh», svarade Nisse Uf, i det han hötte med den knutna handen åt Lidhemshållet till, »jag var för ett år sedan skyldig honom ett par tunnor säd, hälften råg och hälften korn, och då jag inte kunde betala, lät han taga en del af mina redskap i mät. Sedan den tiden», fortfor han, »har jag många gånger lurat på tillfälle att få

hämnas. Nu är det tillfället kommet, och ingen kan hindra mig att knäcka skallen på Måns Stjerna; inte ens du, Jösse», slutade han och betraktade anföraren med hotande blickar. »Den, som ställer sig mellan mig och min fiende, honom krossar jag.»

Ett egendomligt leende spelade kring Lille-Jösses läppar, då han svarade:

»Jag är van att bli lydd, och skulle jag nödgas använda min myndighet äfven mot dig, så må du sjelf stå ditt kast. — Men stugorna der borta, hvem är egare till dem?»

»Måns Holm på Raflanäs, en vän till Måns Stjerna», sade en af bönderna.

»De ta ju kungens parti?» yttrade Jösse.

»Ja», inföll Nisse Uf, »och när de komma åt, så jaga de våra anhängare med hundar, liksom vore de vilda djur.»

En skarp rodnad sprang upp på Lille-Jösses kinder, och hans stämma var nästan klanglös, då han gaf denna befallning:

»Tutta på dem då! Jag menar, att det skulle bli en präktig söndagsbrasa.»

Knappt hade han fått sista ordet öfver läpparna, förr än största delen af truppen rusade under upphäfvande af höga tjut och med brinnande tjärstickor i händerna ned till de små stugorna, från hvilka de stackars menniskor, som bodde der och som med ängslan följt truppens minsta rörelser, flydde åt skilda håll inåt skogen. En gammal man, som stapplade vid tvenne kryckor, vardt efter i sin flykt, och då han insåg omöjligheten af att undkomma, satte han sig ned på en sten och knäppte händerna till bön. Den vilda hopen närmade sig, och i spetsen för den Nisse Uf. Han rusade rakt på den gamle och skrek: »Du var Lidhems-Måns behjelplig vid utmätningen hos mig. Der har du lönen!» och för ett kraftigt yxhugg föll den ofärdige till marken. Ett par rosslingar, och allt var slut.

Några ögonblick derefter stodo stugorna i full låga, och som regn ej fallit på öfver åtta dagar, dröjde det icke länge, förr än de helt och hållet lågo i aska. Då

jublade Nisse Uf och dansade i glädje på de rykande lemningarna. Men lagom hade han troligen dansat, om han kunnat se den bössmynning, som stack fram mellan de täta löfven, knappt tjugu steg från hans bröst, eller om han kunnat förnimma de ord, som den gömde skytten framhviskade för sig sjelf: »Usling, snart skall din sista timme slå. Väl kunde jag affärda dig här, men jag vill följa dig som skuggan. Den gamle värnlöse, som du med kallt blod mördade, ropar om hämd. Du har en oförrätt att hämnas och jag ett mord. Få nu se, hvem som först går under!»

Belåtna med sitt verk skyndade Lille-Jösse och Nisse Uf i spetsen för bandet åt kyrkan till.

Nils Dacke gästade först Lidhem, men när han ej der fann dem han sökte, anade han, att de flytt till kyrkan, och skyndade sjelf efter, i hopp att kunna hinna upp flyktingarne. Detta lyckades honom emellertid icke, och stor var hans vrede, då han vid framkomsten till Väckelsångs kyrka af templets åldrige vaktare förnam, att de bägge riddarne erhållit kyrkans nycklar och tagit sin tillflykt till det helgade rummet, och det var endast med knapp nöd, som den gamle undgick stigmannahöfdingens våldsamheter.

»Kommen ut! Eder skall intet ondt vederfaras», ropade Nils Dacke genom sakristifönstret.

»Tryggare stå vi här», svarade Måns Stjerna, »ty vi känna väl, huru mycket dina löften äro värda. Väl känna vi också — — —»

»Tig!» röt Nils Dacke och drog ut sitt långa slagsvärd. »Hit har jag ej kommit för att höra dig predika, utan för att få dig ut härifrån!»

»Då kan du komma och taga oss», svarade Måns Holm, »men inom altarringen skola vi manligt möta dig och dina vilddjur i menniskohamn.»

»I hafven min lejd», utbrast Dacke, »viljen I mottaga den?»

»Nej!» svarade riddarne med en mun, och Måns Stjerna fortfor: »Den lejd, du gifver, akta vi icke högre än dina löften. Föga torde den vara att lita på.»

»Nu är du flat emot dem», sade en af Dackes följe. »Lätt vore att få dem ut. Säg blott ett ord, och jag skall bringa dem ut ur kyrkan, om de ock skola tagas sönderhackade i bitar.»

»Inga öfverord, Nils Persson!» sade riddar Stjerna med allvar. »Sjelf torde kanske du vara den, som komme att hackas i bitar.»

Bonden gaf till ett rytande läte och skulle hafva slungat sin långa knif rakt i ansigtet på riddaren, om icke Dacke hållit hans hand tillbaka.

»De hafva sökt en fristad i Guds hus», sade han allvarligt, »och på detta rum må vi icke utgjuta blod. — I fån besinna eder så länge», sade han till riddarne. — »Jag ser att Jösse kommer här. Ha ha, han lyser upp sin väg på ett skönt sätt. Skada blott, att det inte är natt; skådespelet skulle då hafva tagit sig vida bättre ut.»

»Se», sade Måns Stjerna till sin kamrat, i det han pekade öster ut, der skenet af de brinnande stugorna flammade, »se der, hvad vi hafva att vänta. Gud nåde oss för dessa vilda menniskor!»

En stund derefter kom en underhandlare och frågade »för aldra sista gången», om de ej ville antaga den erbjudna lejden.

»Nej», svarade Måns Stjerna efter en kort öfverläggning med sin kamrat; »Nils Dackes lejd mottaga vi icke; men vill Lille-Jösse gifva oss den, så skola vi komma ut.»

Sändebudet gick och inberättade svaret för de båda anförarne, hvilka stodo inbegripna i ett lifligt samtal vid en af de höga grafstenar, som hade sin plats vid ingången till tornet. När Dacke hörde vilkoret, rodnade han af harm och förödmjukelse, och en mustig ed sprang öfver hans läppar. Till sin vapenbroder yttrade han strax derpå:

»Lofva dem allt, hvad de begära. Äro de väl utkomna, få vi väl råd för dem.»

Lille-Jösses svar lydde sålunda, under det han sammandrog de buskiga ögonbrynen och med sina sex fingrar på den högra handen kramade muskedundret: »Bästa råd är att stå fast vid sitt ord. Huru skulle eljest ärligt folk till oss kunna ha något förtroende?»

»Men dessa riddare äro farliga motståndare och böra göras oskadliga», inföll Nisse Uf, som åhört samtalet. »Rödjas icke de ur vägen, skola vi aldrig gå säkra för dem.»

»Tyst!» inföll Lille-Jösse strängt; »ditt ord gäller här intet. I denna sak gör jag, som jag sjelf vill, och nu går jag in för att gifva dem den begärda lejden.»

»Går du sjelf in?» sporde Dacke förvånad. »Tag dig till vara; de äro beväpnade.»

»*De äro riddersmän*», svarade Jösse med tonvigt på hvarje ord, och dermed gick han in i kyrkan.

Käckt trädde han in genom sakristidörren. Hans hållning var frimodig, hans uppsyn värdig.

»I hafven äskat min lejd, riddar Stjerna», sade han, »och jag har nu sjelf kommit för att gifva er den. Vid den helige Gudens namn svär jag, att ingen skall kröka ett hår på edra hufvuden under de två dagar, min lejd skall räcka, och skulle någon vilja bryta den, så svär jag ock att ställa mig på eder sida. Ären I nöjda?»

»Fullkomligt!» svarade Måns Stjerna.

Kort derefter trädde de båda riddarne ur kyrkan.

Dackes och Lille-Jösses folk stodo då uppställda på hvar sin sida om gången, som ledde till torndörren. Jösse hade skyndat i förväg ut och stält sig midt emot Dacke.

Då de begge riddarne visade sig i dörren, rådde dödstystnad bland hoparna derutanför. Men när de kommo midt för den plats, som Dacke intagit, röt denne till, så att det hördes vidt öfver hela kyrkogården:

»Haka af!»*

Ögonblicket derefter hördes åter en annan stämma, lika stark som Dackes:

---

* Haka af = fälla ned haken eller stången, hvarpå bössan hvilar.

»Haka af!»

Det var Jösse, som befalde sitt folk samma manöver.

Nils Dacke studsade, då han såg Jösses folk rikta sina bössor mot honom och hans trupp.

»Hvad är det för konster, Jösse? Är det icke jag, som är befälhafvare här?»

»Visserligen», svarade Jösse tryggt, »men nu vill du bryta det ord jag gifvit, och det säger jag dig: *sviker du mitt löfte och skjuter, så väntar dig lika så godt igen!*»

Förbittrad och svärjande drog sig Dacke tillbaka, ty han visste, att Jösse hade allvar med hvad han sagt.

»Men jag skjuter, jag», skrek Nisse Uf och lade an på Måns Stjerna.

»Passa på, pojkar!» ropade Jösse. »Låt honom skjuta först om han gitter; men sedan må ni ge honom ett halft dussin kulor i skrofvet, så flaxar inte den ufven mer.»

Nisse Uf sänkte geväret, men de blickar, han gaf riddar Stjerna, talade mer än ord om det dödligaste hat.

»Tack!» sade de bägge riddarne, då de gingo, och tryckte Lille-Jösses hand. »Ingen af oss skall glömma denna stund.» — Så skyndade de åt Raflanäs till för att inom kort sluta sig till konungens från norr kommande folk. Nils Dacke gick till Lidhem och utplundrade i grund Måns Stjernas gård. Att Nisse Uf här var en af de verksammaste, faller af sig sjelft. Men — måttet var snart rågadt. Ingen såg den mörka bössmynning, som hvilade på en gärdsgårdsstör invid sjökanten, der en lummig skogsdunge sköt ut en smal spets ända till vattenbrynet. Ingen anade heller något försåt, förr än ett skott brann af och Nisse Uf vältrade sig döende i sanden. Förgäfves genomletades skogsdungen och trakten deromkring. Skytten var försvunnen, men den gamle ofärdige mannen var hämnad. —

Den, som färdas fram i dessa trakter och gifver sig i samtal med allmogen, skall ännu i våra dagar få höra många sägner från Dackefejdens tid; men bland alla

fäster sig folket mest vid den ofvan tecknade och underlåter sällan att vid talet om den tillägga:

»Se, Lille-Jösse, det var en karl, det; underlig var han till sitt yttre, men vid sitt ord stod han som en *man!*»

V.

Ylva.

Vid en af de många vikar, som den lilla vackra Helgasjö insänder i det småländska fastlandet, låg en liten rödmålad koja, bebodd af den gamle fiskaren Per Hansson och hans fagra sondotter Ylva. Det gick en sägen der i orten att den unga flickan erhållit sitt fagra anlete af de mot hennes far vänligt sinnade »bergaqvinnorna», såsom trollen vanligen benämdes, dertör att Per Hansson, som aldrig gjorde en mask för när, en gång visat dem en väntjenst. Sådant lemnade aldrig »bergamännen» och »bergaqvinnorna» obelönadt, lika litet som de lemnade en skymf ohämnad.

Må vara hur som helst med sägnen om upphofvet till Ylvas skönhet, säkert är, att kring Helgasjöns stränder icke fans en vackrare flicka. Följden deraf blef naturligtvis, att bygdens manliga ungdom samt- och synnerligen täflade om hennes hjerta och hand.

Länge motstod Ylva alla de förmånliga anbud, som gjordes henne, och det oaktadt farfadern icke skulle haft något emot att någon af socknens rikaste bondsöner fört sondottern till altaret.

»Hvarför säger du jemt nej?» sporde han en dag, och rösten var väl icke fullt så vänlig som vanligt.

Ylva svarade ingenting på en lång stund, men då gamle Per upprepade sin fråga, sade hon:

»Derför att jag icke håller någon af dem kär.»

Men på samma gång purprades hennes mjälla kinder så vackert, och detta gaf farfadern anledning till en annan fråga:

»Håller du någon annan kär då?» sporde han.

Ylva teg.

»Svara flicka! För mig måtte du väl kunna ha förtroende.»

Ylva teg allt jemt, under det rodnaden på hennes kinder ökades.

»Aha», utbrast slutligen Per Hansson, »jag förstår, du vill inte ut med namnet. Många qvällar har jag sett Skråhultafiskaren smyga omkring här. Är det honom, du håller kär?»

»Ja, farfar», svarade den unga flickan med svag röst.

»Sven i Skråhult!» utropade gamle Per och slog händerna tillsammans. »Nå, så har jag då aldrig hört på maken! Nej se, honom får du bestämdt inte. Den der — — —»

»Hvarför det då, farfar?» sporde Ylva med sorgsen stämma. »Jag håller Sven kär.»

»Du, den vackraste flicka i hela Småland, skulle äkta den fattiglappen; nej, förr måtte du förgås!»

Dessa voro Pers sista ord. Han gick ut och slog dörren så hårdt igen efter sig, att hela stugan darrade.

Från den dagen miste Ylva sitt förut glada lynne. Hon sjöng aldrig mera; foglarnes sånger gladde henne icke, och högst motvilligt var hon farfadern följaktig ut på sjön. Sorgsen vankade hon omkring i skogarne, och om någon gång en ton kom öfver hennes läppar, var den så sorgsen och dyster, att till och med foglarnes glada sånger förstummades.

Så vankade hon en dag, med det långa ljusa håret så utslaget, att det räckte ända ned till fötterna, af och an i närheten af den kafvelbro, som med fastlandet förenar den holme på, hvilken slottet Kronoberg var beläget, hvars ruiner ännu finnas qvar. Hon satte sig en stund och betraktade de grå, mossiga murarne och märkte icke, att tvenne beväpnade män derunder smögo fram mellan buskarne.

»En vacker flicka», sade slutligen den ene.

Ylva hörde dessa ord och for upp, som om en orm stungit henne.

»Ja, en vacker flicka», sade den andre karlen och betraktade den unga flickan med besynnerliga blickar.

»Hvilka ären I», sporde Ylva darrande, »och hvad viljen I mig?»

Då sade den, som först talat, i det han trädde den unga flickan in på lifvet:

»Du är allt för vacker att gå så här ensam i skogarne. Här inne», och med dessa ord pekade han på slottet, »skall du må som en prinsessa och — — —»

»Jag vill ej följa er», afbröt Ylva och gjorde en rörelse för att fly.

Men den andre karlen ställde sig hotande i hennes väg.

»Inte skall du vara rädd», sade den förste; »du skall följa mig!»

»Hvem är du?»

»Nils Dacke.»

»Jaså, det är du, som gjort uppror mot kung Gösta», utbrast Ylva, under det en förtrytelsens rodnad brann på hennes kinder. »Dig följer jag aldrig.»

»Det skola vi bli två om», utbrast Dacke och gaf sin följeslagare ett tecken. Båda togo derefter Ylva och buro henne, trots det motstånd hon gjorde, upp till slottet. Der anvisade Dacke henne den högsta tornkammaren till bostad, och sedan detta var gjordt, skyndade han ut för att plundra trakten.

Emellertid hade Skråhulta-Sven, såsom Ylvas käraste kallades, fått kunskap om, att Ylva befann sig i Nils Dackes våld. På eget bevåg lät han för den skull budkaflar utgå till socknens unga män att samlas på ett uppgifvet ställe.

Detta ställe var en hög skogsbacke, hvarifrån man tydligt kunde se tornen på Kronoberg.

En natt, då fullmånen glänste som klarast, samlades folket på nämda backe. Sven talade här, förestälde alla

huru det slutligen skulle gå med upprorsmannen, och sporde om han kunde påräkna hjelp vid Ylvas befrielse.

»Men det är ju ett vanvettigt företag», sade en gammal och erfaren bonde.

»Vanvettigt, hur så?»

»Jo, jag vill blott fråga, på hvad sätt du skall komma in i borgen?»

»Hör på», sade Skråhultafiskaren, under det han slugt blinkade med ögonen; »jag fick i går höra af gamle Jan, att Dacke väntar femtio man norr ifrån. Nu är det min mening, att vi ro dit öfver till norra vattenporten och på sådant sätt komma in i slottet. Sedan skall jag sörja för resten.»

»Men om Dacke känner igen oss?»

»Nå, än sedan då? Kunna vi inte säga, att vi gått öfver på hans sida?»

De församlade funderade en stund. Slutligen sade en af dem:

»För den vackra Ylvas skull må vi gå dit.»

Ylvas farfar var äfven närvarande. Den bekymrade gubben ville genast begifva sig åstad, men Sven höll honom tillbaka.

»Vänta, Per», sade han, »annars går det dig illa.»

Nästkommande natt blef bestämd till färden.

Just som de skulle gå bort från samlingsplatsen, stannade de fulla af häpnad och betraktade tornen på slottet. Högst uppe på ett af dem varseblefvo de nemligen en mensklig gestalt, som med utslaget hår stod vid ett af de höga fönstren. Alla igenkände Ylva på det långa håret.

»Se, hon sträcker armarne emot oss och tigger om hjelp», utbrast Sven alldeles utom sig. »Skola vi neka henne den?»

»Nej, nej», ropade alla.

Med fast föresats att göra allt för att rädda den unga flickan, skildes de församlade för att mötas andra midnatten.

Samma natt som de hade sitt sammanträde på skogbacken, hade Nils Dacke varit uppe i tornkammaren hos Ylva

»Du tillhör konungens parti?» sporde han ilsket.

»Ja.»

»Vill du inte öfvergå till mitt?»

»Nej.»

En dyr ed sväfvade öfver Dackes läppar, då han sade:

»Då kommer du inte lefvande härifrån.»

Efter en stunds funderande fortfor han:

»Är folket här i orten också konungskt sinnadt?»

»Ja, det skall du veta.»

Dacke bet sig i läpparne af förargelse. Derpå sade han:

»En af mina underbefälhafvare vill ha dig till hustru.»

Ylva studsade.

»Du vill inte, ser jag», fortfor Dacke, »men i min här är det ingen fråga om egen vilja; der måste man foga sig efter min.»

»Det gör jag inte», svarade Ylva i bestämd ton.

»Gör du inte?»

»Nej.»

»Godt, då vet jag medel att tvinga dig!»

»Tvinga mig!»

»Ja, just tvinga dig!»

»Nå, försök med det, så får du se hur det går.»

»Åh», inföll Dacke hånfullt, »du blir väl spak i sinom tid.»

»Aldrig», svarade Ylva, under det hon pekade ut genom fönstret. »Hellre söker jag min graf der nere.»

Dacke hajade till för några ögonblick, men snart återtog han sitt forna hårda uttryck, och han svarade:

»Tills i morgon afton får du betänketid. Då skall jag hemta ditt svar.»

Med dessa ord lemnade han Ylva ensam med sina dystra tankar. Den unga flickan närmade sig fönstret och lutade sig ut derigenom för att med blickarne mäta afståndet ned till vattnet. Hon ryste, då hon tänkte på att hon skulle behöfva göra det dödande språnget, men ändock mumlade hon för sig sjelf:

»Får jag ej Sven, vill jag ej lefva. Hellre då det dödande hoppet, och då skola vi nog bli förenade i en annan verld.»

Det var under denna hennes monolog, som de för-

samlade på skogsbacken sett hennes långa ljusa hår fladdra för den lena nattvinden.

Andra midnatten hade kommit. I skogen norr om Kronoberg hade ett femtiotal socknemän församlat sig, alla beväpnade. En dyster högtidlighet hvilade på alla ansigten, ty hvar och en visste nog, att det var en vågsam färd, som skulle företagas.

Efter en stunds väntan kom Skråhultafiskaren, ledande den stapplande Per Hansson, som under de få dagar, Ylva hållits fången på Kronoberg, blifvit än mera grå i hår och skägg.

»Äro alla här?» sporde Sven, då han kom fram.

»Ja, alla», svarades med en mun.

»Och båtarne äro i ordning?»

»Ja.»

»Nå, så framåt då i Guds namn!»

Den lilla båtflottan hade snart lagt från land och styrde med snabba årtag mot slottsholmen. Icke ett enda ord talades, då hvar och en hade nog mycket enskildt att tänka på.

Nils Dacke befann sig just på norra vallen tillsammans med Lille-Jösse och ett par andra af sina underbefälhafvare.

»Der komma de ändtligen», sade Dacke och pekade på båtarne. »Dröjsmålet har varit långt.»

Lille-Jösse betraktade en stund de af fullmånens sken omgjutna båtarne. Slutligen sade han:

»Det der är inte vårt folk.»

»Inte! Hvad säger du?»

»Nej, det är inte vårt folk.»

»Hur kan du se det?»

»Jag känner igen några af dem.»

»Hvilka då?»

»Per Hansson, Ylvas farfar och Skråhultafiskaren, hennes käraste.»

»Ah», utbrast Dacke, under det ett ondskefullt leende spelade kring hans läppar, »då är det väl deras mening att befria henne!»

»Säkert. Jag hörde i morgse, då jag var ute på ströftåg, att de haft sammankomst i och för detta.»

»Skönt», sade Dacke, då löpa de sjelfva i fällan.»

Med dessa ord skyndade han ned, lät öppna norra vattenporten och ställde största delen af sitt krigsfolk på lur bakom med den tillsägelse att skjuta, då han gaf tecknet.

Båtarne närmade sig emellertid raskt, och snart voro de så nära, att Dacke, som ensam gått ut på den lilla träbryggan, kunde ropa till dem.

»Hvilka ären I?» sporde han.

»Vänner, som vilja bistå dig», svarade Skråhulta-fiskaren och reste sig upp.

Ylva, som af ängslan icke kunde sofva, hade också varseblifvit båtarne och i det klara månljuset igenkänt den älskade. Glada känslor genomströmmade hennes själ, ty hon anade hvarför han kom. För att kunna följa båtarne så länge som möjligt, lutade hon sig långt ut genom fönstret.

»Ären I vänner, så läggen till, och varen välkomna», sade Dacke.

Båtarne lade skyndsamt till, och deras besättningar skyndade upp på bryggan. I detta ögonblick gaf Dacke ett tecken inåt porten. Denna fyldes snart af ända till tänderna beväpnade män, från hvilka ett regn af kulor, pilar och stenar i en blink öfverhöljde de på detta anfall oförberedda.

»Ah, I falske räfvar», skrek Dacke och rusade in i bondhopen, »jag har lurat er. Och du», fortfor han, i det han rusade på Sven, »det är du, som öfvertalat dem att komma hit för att befria Ylva, men se här har du lönen!»

Med dessa ord lyfte han sitt väldiga slagsvärd, och innan Sven kunde sätta sig till motvärn, låg han med klufvet hufvud på bryggan.

Ylva hade uppifrån sett och hört alltsammans. Hennes ansigte blef lika blekt som månstrålarne, och hon reste sig upp med förtviflans styrka.

I dessa förfärliga ögonblick hörde hon sitt namn uttalas bakom sig, och då hon vände sig om, stod Lille-Jösse framför henne.

»Ylva», sade han bevekande, »kom ned och — —»

»Bort, bort!» skrek den unga flickan med förtviflans stämma. »Min käraste är död, och då vill jag ej lefva en timme längre.»

Med dessa ord rusade hon fram till fönstret, och innan Lille-Jösse kunde hindra det, hade hon störtat utföre.

Dacke stod ännu qvar vid Skråhultafiskarens lik, då Ylva störtade ned framför honom. Han ryggade tillbaka, ett sådant slut hade han ej väntat sig.

Ylva och hennes älskade blefvo jordade i samma graf, men i långliga tider derefter, och ända till dess det torn, i hvilket den unga flickan hållits fängslad, blifvit jemnadt med marken, omtalade traktens inbyggare, att de alla månskensnätter kunde se en hvit gestalt med långt utslaget, guldgult hår sväfva upp till den lilla tornkammaren och der stå lutad mot fönsterposten samt spejande sträcka sina armar nedåt djupet.

Det var Ylva, som då besökte platsen för de bittraste pröfningar, hon utstått.

Den gamle farfaderns ord, att hon heldre skulle förgås än tillhöra Sven, hade nått sin fullbordan.

VI.

Pelle på mon.

Ungefär en och en half mil norr om Kalmar ligger Förlösa socken. Något särdeles anmärkningsvärdt med denna församling är det visserligen icke, men i de häfder, som tala om Nils Dackes härjningar i dessa trakter, förekommer namnet Förlösa icke så sällan, och icke heller utan en viss betydelse, såsom här nedan skall förtäljas.

År 1855 blef den gamla kyrkan rifven och ett nytt praktfullt tempel i stället uppfördt. Författaren till denna lilla berättelse minnes ännu såsom barn det gamla ärevördiga templet. Det var mörkt, djupt och smalt. I detta tempel tilldrog sig under Nils Dackes upproriska tilltag mot Gustaf den 1:ste följande.

En dag kom underrättelsen, att Dackes folk var i färd med att härja och bränna i Kläckeberga, gränssocknen till Förlösa på södra sidan. Det var en Söndag efter slutad gudstjenst, då detta bud anlände till Förlösa kyrka. Folket blef oroligt, och en tvist uppstod, emedan somliga höllo med Dacke, andra med »kung Gösta». Det var nära att tvisten urartat till slagsmål på kyrkogården, då »Pelle på mon», en reslig bonde, trädde fram.

»Hvad nu då?» sporde han och ruskade på sig. »Hvad är detta för dumheter?»

Anders i Ugglerum trädde emot honom.

»Hör du till Dacke eller kungens parti?» sporde han argt.

»Konungens, förstås», svarade Pelle modigt.

»Kungens!»

»Ja visst, det gör hvarje hederlig karl.»

»Prat, Pelle», sade Ugglerums-Anders. »Dacke är en mild herre, men kungen är sträf. Han låter oss ju inte ens behålla vår gamla religion.»

»Det gör han rätt i», svarade Pelle på mon käckt.

Ugglerums-Anders syntes till en början en smula förbryllad öfver detta svar, men han hemtade sig snart och genmälde:

»Kung Gösta är en löftesbrytare.»

»Det är osanning», inföll Pelle på mon. »Säger du det en gång till, så får du med mig att göra. Kom ihåg det!»

»Jag är inte rädd för dig.»

Pelle på mon och Anders i Ugglerum voro kända såsom de starkaste karlar i hela häradet. De hade också tagit många styft nappatag med hvarandra, men den ene hade ännu icke vid något tillfälle rådt på den andre.

Nu stodo de mot hvarandra igen såsom två retade tuppar, och enviget skulle kanske icke kunna förekommas. Pelle på mon var jemförelsevis lugn. Men Anders i Ugglerum var hetsig.

»Jag måste se ditt hjerteblod», skrek Anders.

»Hå hå, så lätt går det väl inte», menade Pelle. »Vi ska bli två om den saken.»

»Ja, det ska vi», röt Anders och ryckte ut knifven.

»Vill du ha knifvabyte?» utbrast Pelle.

»Ja, ja!»

»Nå, så gå vi bort från kyrkogården. »Har du liksvepningen med dig», fortfor Anders hånfullt.

»Jag har den hemma», svarade Pelle tryggt, »men du eger ingen, du!»

Dessa ord retade Anders ännu mera. Rytande af ilska gick han ut genom grinden till kyrkogården, under det han ropade till presten:

»Gör er i ordning att begrafva Pelle på mon, far Han skall snart se sin sista timme slå.»

Under det de båda männen gingo ut genom grinden kände Pelle en hand vidröra sin arm. Han vände sig om, och der stod Anders Jonssons i Mosseby Greta bred-

vid honom och såg upp till honom med sina tårade ögon.

»Gud vare med dig!» hviskade hon sorgset. »Vi få kanske aldrig mera se hvarandra.

»Var lugn du, kärestan min», sade Pelle tröstande. Jag skall ge den storskräflaren Anders en minnesbeta så att han aldrig glömmer den.»

Greta log sorgset. Hon visste nog hur det brukade gå till vid de förfärliga knifvabytena. Hon gjorde dock ingen min af att vilja hålla Pelle derifrån, ty tidens barbariska sed var sådan, att dylika tvister måste afgöras med knifven, annars ansågs rättvisan långt ifrån fullt tillfredsställd.

Vid inkomsten i sockenstugan afröjdes det största rummet, och plats bereddes för de kämpande.

»Vill du hylla Dacken, så skall du få lefva!» sade Ugglerums-Anders hånfullt.

Pelle på mon svarade icke på denna fråga. I stället sade han:

»Hur långt tål du denna?»

Och med dessa ord visade han en bred slidknif.

Anders mätte upp bladet, och tjockt segelgarn virades ofvanför märket.

Derefter skulle kämparne bindas fast vid hvarandra med ett rep om lifvet. Repet var allaredan framburet, då en fjortonårig pojke i detsamma störtade in och skrek:

»Nu är Dacken redan vid Gösbäck!»

Alla de innevarande sågo bestörta på hvarandra. Största delen af sockenmännen tillhörde kung Göstas parti.

Sedan Pelle på mon något funderat på saken, sade han, i det han slängde repet utåt golfvet:

»Jag slås inte med dig nu.»

»Nej, du vill inte derför att du är rädd», afbröt Anders hånfullt.

»Rädd för dig, ynkrygg!» skrek Pelle och lyfte den seniga handen. »Gå du till upprorsmannen Dacke, jag samlar kung Göstas vänner, och endast öfver våra lik skolen I komma in i templet!»

»Ja, ja», skreko alla de närvarande. »Ut med Ugglerums-Anders! Ned med Dacken!»

Anders inväntade icke hvad som vidare skulle följa. Med ett väldigt språng stod han vid dörren, och innan någon kunde hindra det var han utanför stugdörren. Väl sköto flere efter honom med pilar, men ingen träffade. I spetsen för en fåtalig del af de kyrkbesökande sprang han allt hvad han orkade mot Gösbäck för att förena sig med den antågande Nils Dacke.

»Låt honom springa», utbrast Pelle på mon, då flere unga drängar ville löpa efter honom, »vi träffa honom nog. Viljen I vara kung Gösta trogna?»

»Ja.»

»Och våga lif och blod för honom?»

»Ja», ropade alla och svängde mössorna i luften. »Lefve kung Gösta!»

»Det är bra», sade Pelle på mon. »Nu ska ni visa de karnaljerna, Dacke och hans kreatur, att de ha med konungens män att göra!»

Den ganska stora kyrkogården var äfven vid tiden för denna lilla berättelse omgifven af en låg stenmur.

Bakom denna hade Pelle på mon förstuckit sitt folk, som enligt den tidens sed var beväpnadt ända till tänderna. Alla voro fast beslutna att försvara sig till det yttersta och heldre stupa än lemna en enda fotsbredd mark åt Nils Dacke och hans folk.

Karin var också med och uppmuntrade både med blickar och ord Pelle på mon, som deraf fick ännu större mod än han förut egde.

»Om du stupar, vill jag dö med dig», sade den unga flickan trohjertadt, »jag kan inte öfverlefva dig.»

Pelle tryckte ömt hennes händer och sade, i det han trofast blickade henne in i ögonen:

»Vi ska hvila i samma graf, kärestan min», men jag tror nog vi få lefva tillsammans.»

I detsamma blef Dackes krigsfolk synligt på vägen till Gösbäck. Folket gick ej ordnadt utan huller om buller alldeles som en fårskock. På den plats, der den så kallade »Förlösa herregård» nu står, gjorde Dacke halt

och skickade fram en af sina underbefälhafvare för att göra fredsförslag.

Pelle på mon mottog upprorsmannens utskickade vid södra kyrkogårdsporten.

»Är du konungskt sinnad?» sporde Dackes man.

»Ja», svarade Pelle på mon med tvärsäkerhet.

»I alle andre också?»

»Ja, visst. Det kan du väl förstå.»

»Men nu vill Dacke, att I allihopa fallen honom till.»

»Men det vilja ej vi», svarade Pelle på mon barskt.

»Då skall han öfversålla eder med pilar och spjut som ett regn.»

»I ären välkomne», utbrast Pelle på mon. »Vi ha också sådana helsningar att gifva eder. Men om du träffar Anders i Ugglerum, så kan du helsa honom med, att de första pilarne äro bestämda för honom.»

Anders hörde nog dessa ord, ty han var med bland Dackens folk, men han tordes hvarken låta höra eller se sig, ty då hade nog hans lif varit i fara.

»Är det edert sista svar?» sporde den utskickade ånyo.

»Ja.»

»Och I stån vid det?»

»Ja, till domedag.»

»Nå, så skyllen eder sjelfva. Jag har nu uträttat Dackes uppdrag.»

Med dessa ord skyndade upprorsmannens utskickade tillbaka, och han var knappt återkommen förrän Dacke svor en dyr ed på, att han skulle taga en gruflig hämd. Under ett vildt härskri störtade upprorshären mot kyrkogården, men bakom dess mur väntade försvararne med kallt blod. Dackens män studsade vid första anfallet och drefvos snart till rygga till »herregården.»

För att inverka på Pelle på mon red Nils Dacke derefter sjelf fram till kyrkogården och talade med Pelle.

»Du vill då trotsa mig?» sade han ilsket, sedan Pelle ihärdigt afslagit hans anbud om förlikning.

»Ja, jag trotsar dig, upprorsman!»

Med raseriet i hjertat red Dacke tillbaka, och för andra gången stormade hans skara. Anfallet var nu star-

kare, och den lilla konungstruppen såg sig till slut nödsakad att draga in i kyrkan.

I sjelfva dörren störtade Anders i Ugglerum rakt mot Pelle. En hård strid började. Den af striden uttröttade Pelle vacklade. I detsamma susade en pil genom luften och borrade sig in i Anders' högra öga. Med ett ilsket vrålande sjönk Dackes medhållare ned på marken.

Det var Greta, som tagit mod till sig och afskjutit pilen.

Uppretad öfver det ihärdiga motståndet fördubblade Nils Dacke sina ansträngningar, och snart voro kung Göstas medhållare indrifna i kyrkan. Ett förfärligt blodbad begynte nu inne i det heliga templet, ty på ingendera sidan gafs eller begärdes nåd.

Slutligen var Pelle på mon den ende, som återstod af männen. Med kraft lyfte han Greta inom altarringen, ty dit trodde han att de fräcke icke skulle våga sig.

Men han blef bedragen i denna tro. Skummande af raseri befalde Dacke sina män att öfverstiga altarringen och taga Pelle på mon antingen lefvande eller död.

Hela svärmen störtade fram. Pelle försvarade sig väl med orubbligt hjeltemod, men hvad förslog hans krafter mot så mångas. Blödande ur flere sår dignade han ned till golfvet.

Hela massan kastade sig öfver honom, och länge dröjde det icke förrän hela hans kropp var ett enda ohyggligt sår.

Då Pelle föll, kastade sig Greta jemrande öfver honom, och då hon icke oaktadt Dackemännens uppmaningar ville gå derifrån, blef äfven hon på det ohyggligaste stympad. De båda älskande fingo således dö tillsammans. Pelles död var dock ej ohämnad, ty vid södra kyrkodörren låg Anders i Ugglerum också död med pilen i ögat.

Sedan Dacke befalt att kyrkan skulle sättas i brand, lemnade han trakten. Yttermurarne trotsade emellertid branden, och kyrkan återställdes på kung Göstas befallning.

Alla de fallne jordades i en gemensam graf i syd-

vestra hörnet af kyrkogården, men Pelle på mon och Greta lade man i samma graf i det nordöstra hörnet af kyrkogården.

De lummiga träd, som nu skugga grafvarne derstädes, hviska också sin eviga frid öfver de älskande, som föllo för kung Göstas rättvisa sak. Århundraden hafva gått öfver jorden sedan dess, och det skulle nu vara fåfängt att söka leta efter deras stoft. Det är blandadt med den andra jorden, men deras andar tillhöra evigheten.

VII.

Lille Thorgr.

1.

Nordost från Mönsterås-vikens mynning reser sig den bergiga ön Klabben, från hvars högsta krön man har en ganska vidsträckt utsigt öfver den närmaste delen af det utaf en stor mängd vikar sönderskurna fastlandet, de omgifvande holmarne och den till sin form högst besynnerliga och oregelbundna St. Öknö. Klabben var vid tiden för denna skildring, i början af femtonhundrafyratiotalet, der och hvar i bergskrefvorna beväxt med dvärglika träd, som gåfvo det hela ett särdeles dystert utseende. Endast långs den sydliga stranden syntes ett par vackra gräsmattor, hvilkas friska grönska bjert afstack mot de gråa stenhällarne.

Det var en särdeles varm sommardag i augusti månad. Ett brokigt lif rådde på den sist nämda stranden, men icke ett lif af frid och fredliga lekar. Icke långt ifrån vattenbrynet lågo tvenne män och en qvinna med bakbundna händer, under det tvenne gossar, den ene vid pass femton, den andre tolf år, ett litet stycke derifrån noga bevakades af en flock ända till tänderna beväpnade bönder, hvilkas kamrater ifrigt voro sysselsatte med att ur en välbygd stuga, belägen under ett skröfligt klipputsprång, hvilket skyddade den mot regn och storm, föra allt flyttbart ned till de vid stranden förtöjda tre båtarne.

De bundne männen och qvinnan förhöllo sig stilla, som om de varit döda; icke så gossarne, i synnerhet den äldste. Oroligt och på samma gång hämdlystet blickade han omkring sig, och hans blickar voro i synnerhet med särdeles lystet uttryck fästa på ett par några alnar från honom liggande hakebössor. Men så snart han satte fram foten, för att taga ut språnget, kittlade honom en gammal bonde i ryggen med sin jernbeslagna pik, och det ofta så hårdt, att pojken af smärta gnisslade med tänderna.

Hans olyckskamrat följde med lugnare blickar scenerna på stranden; men den, som uppmärksamt skådade in i tolfåringens ljusblåa ögon och nogare än vanligt studerade minspelet kring hans våldsamt hopbitna läppar, skulle häraf kunnat draga den slutsatsen, att också han rufvade på hämd, fastän mera i hemlighet än den äldre brodern.

De båda gossarne voro söner till Anders Tönnbinder, den yngste af de båda fångarne. De två andra voro hans hustru och hans gamle fader, Måns i Nytorp, som för endast några dagar sedan kommit på besök till svärsonen.

»Stilla, pojkvasker», skrek den gamle bonden, då Klaus, så hette Anders Tönnbinders äldste son, gjorde en snabb rörelse, för att kasta sig öfver den närmaste hakebössan, »stilla, annars surrar jag dig lika fast som far din».

»Det säkraste vore att genast, utan krus, ge pojken respass till helvetet», inföll en annan bonde, i det han svingade sitt långa pikskaft i vida kretsar omkring hufvudet, liksom för att samla krafter till dödsstöten, »ty om han får lefva, så ställer han till något spektakel, det ger jag mig blankt den onde på. Se der bara», fortfor han i ännu mer uppretad sinnesstämning, under det han pekade på en medelålders bonde, som låg utsträckt på gräsmattan icke många steg ifrån talaren, »det är pojkens verk. Det enda skott, som lossats, skulle just träffa Vaxtorpa-Pelle, och — — —»

»Må ingen våga att göra fångarne något illa», afbröt i detsamma en manlig stämma bakom talaren, som

härvid tog ett par steg tillbaka. »De skola föras öfver till Spetalehult och noga bevakas.»

Den, som yttrade dessa kraftiga ord, var en medelstor man med svart helskägg och ett par mörkbruna ögon, i hvilka så väl hatets som den ädla hänförelsens eld kunde brinna; det var Nils Dacke, den fruktade stigmannahöfdingen, Gustaf Vasas mest fruktansvärde motståndare.

»Men», invände den, som så snöpligt afbrutits i sitt tal, »du kan sjelf hafva ondt deraf, att du skonar pojken. Jag känner både honom och hela hans slägt, och vet att den håller med kättarkungen, och ena listiga karnaljer äro de också. De skola aldrig kunna glömma den här dagen.»

»Sant talar du, Barfota-Nisse,» utbrast härvid unge Klaus, i det hans mörka ögon glödde af hat, men i synnerhet dig skall jag aldrig förgäta, ty det var du, som visade Dacken vägen hit ut.»

Dessa ord skulle utan tvifvel blifvit de sista, som den käcke Klaus yttrat, så framt icke Nils Dacke funnits på platsen. Det var till och med endast med den största svårighet som denne förmådde hålla tillbaka Nisses arm.

»Jag träffar dig nog, din ormunge», sade den uppretade bonden, i det han knöt händerna mot Klaus, »och på en annan plats skall du sannerligen inte så lätt undgå mig.»

Ett spotskt leende spelade på den femtonåriges läppar. Han såg stadigt Barfota-Nisse i ögonen, då han svarade:

»Jag är inte rädd för dig, ty du är stor i orden men liten i handling.»

»Se så», utropade Dacke myndigt, »inte gräl längre! Du, Nisse, kan hjelpa pojkarne der borta med att lasta båtarne. Nå, lyder du inte, eller — — —»

Det väldiga slagsvärdet flög i en blink ur slidan, och först då beqvämade sig Barfota-Nisse att lyda. Men brummande gick han bort, och de ögonkast, han gaf Klaus, bebådade intet godt för framtiden.

Anders Tönnbinders hem var snart utplundradt så

grundligt, att knappt mer än de nakna väggarne funnos qvar. När så uppbrott skulle ske, lät Dacke lösa fångarnes band.

»Du har alltid», sade han till Anders Tönnbinder, »stått mig emot, och derföre har detta öfvergått dig och ditt hem. Hvarföre envisas du att hålla fast vid kättarkonungen, när du ser min makt? Hvar jag kommer, hyllar folket mig, och öfverallt måste kungens höfvitsmän falla till rygga. Den ädle Sturen på Stegeborg, ser du, det är den konung, som småländingar och östgötar vilja ha! Hur mycket hafva ej dessa ädla herrar gjort för vårt lands befrielse från det jutska förtrycket! Omvänd dig, Anders Tönnbinder, och du skall komma till heders bland mina män, ty du är en käck krigsman och en — — —»

»Spar ditt tal, Nils Dacke,» afbröt Anders Tönnbinder, »jag har en gång svurit kung Gösta tro och lofven, och den bryter jag icke för allt i verlden.

»Nåväl, då må du stå ditt kast», inföll Dacke med sträf stämma. »Till båtarne», ropade han derpå så högt, att det hördes af alla, »och I skolen med edra hufvuden ansvara för att ej fångarne rymma.»

De sista, som bokstafligen föstes ned i båten, voro Klaus och hans broder.

»Hör du Thorgr», hviskade Klaus, då han var nära att falla hufvudstupa öfver aktersta toften, »vi skola försöka att få reda på Rolf Arnesson; han endast kan hjelpa oss.»

»Tyst», hviskade brodern tillbaka, »jag har nog tänkt derpå. Bara vi komma fram till Spetalehult, så skall nog den saken gå för sig.»

Snart klöfvo de tre farkosterna Mönsterås-viken och landade utan äfventyr utanför Stubbemåla, der bytet fördes i land.

2.

De i och med den katolska lärans rotfästande här i Norden efter hand uppståndna klostren, hvilkas ändamål var att tjena till boningar åt sådane män och qvinnor, som älskade att i ensamhet under gudliga andaktsöfningar tillbringa sina dagar, motsvarade åtminstone under kristendomens barndom sina ändamål, och man har intet klandrande omdöme om den verksamhet, som röjde sig inom dem; men när i den allmänna gudstjensten och de enskilda andaktsöfningarne med tiden insmögo sig yttre prål och hyckleri, blefvo dessa tillflyktsorter tillhåll för lättsinnet och vinstbegäret. Länge odlades dock vetenskaperna inom deras murar, ehuru äfven den måste slutligen gifva vika för ytligheten och lätjan.

Klostret Kronobäck, af traktens innebyggare kalladt Spetalehult, var beläget strax i söder från köpingen Mönsterås, och ännu i den dag, som nu är, synas lemningar deraf, bestående af några större kullar. Klostret tillhörde Johanniterorden och egde ansenliga egodelar. Af de väldiga klosterbyggnaderna, liksom af den vackra kyrkan finnas nu inga andra spår än de ofvan omtalade högarne.

Äfven på Kronobäck, som räknas för att vara ett af de äldsta klostren i Sverige, hade den forna rena lefnaden försvunnit. Detta undgick ej konung Gustafs skarpa blickar, och han harmades svårligen deröfver. Han medgaf, att klostret visserligen skulle få finnas qvar, men »icke vidare till munkars, utan fattigt och förlamadt folks uppehälle och nödtorft».

Det forna så rika Johanniterklostret hade alltså förvandlats till endast ett hemvist för svaga och sjuka, och häri får man utan tvifvel söka den närmaste anledningen till namnet Spetalehult, såsom Kronobäck benämdes vid tiden för denna berättelse.

Det var till detta kloster som Nils Dacke fört så väl bytet som fångarne. Bytet nedlades i klosterkäll-

rarne, till dess fördelningen skulle ske; fångarne deremot fördes in i klosterkyrkan, på hvars altare tronade en Mariabild, upplyst af tvenne stora vaxljus. Anders Tönnbinders och hans svärfaders band hade blifvit lösta. Mellan beväpnade bönder leddes de fram till altaret. Nils Dacke gick i spetsen för tåget. Framkommen till den heliga jungfruns bild, sade stigmannahöfdingen:

»Vid denna heliga och obefläckade bild frågar jag dig, Anders Tönnbinder, för sista gången, om du vill återvända till dina fäders tro, afsvärja kung Gustaf och blifva min man?»

Anders Tönnbinder såg en stund forskande på Dacke, hvarefter han långsamt upplyfte högra armen, icke för att, såsom upprorshöfdingen trodde, gå eden, utan för att medelst en häftig knuff störta omkull Mariabilden. Den föll ned på stengolfvet och splittrades i små bitar under ett häftigt brak, som endast öfverröstades af Anders Tönnbinders utrop:

»Der har du mitt svar, landsförrädare!»

Anders Tönnbinders söner hade i detta ögonblick störtat fram till fadern, hvilkens knän de våldsamt omfattade.

»Hvad har du gjort, Anders», sade gamle Måns i Nytorp, »det der tilltaget blifver oss till en säker död.

»Ja, Gud hjelpe oss så visst i evigheten», suckade tunnbindarens moder; »det är en ond tid.»

Först af lutter förvåning och sedan af det häftigaste raseri kunde Nils Dacke till en början icke få fram ett enda ord. Han betraktade en stund under fortsatt tystnad sina män, och desse voro till utseendet lika slagne som anföraren. Slutligen utbrast Dacke, i det han sprang Anders på lifvet och fattade honom i strupen:

»Usling, du skall icke skåda dagens ljus tjugufyra timmar till.»

Bönderna och drängarne, hvilkas häftiga lidelser blifvit uppeggade till sin höjdpunkt, rusade om hvarandra fram till föremålet för deras raseri. Nils Dacke hvarken kunde eller ville hålla dem tillbaka. Slag på slag haglade öfver den djerfve Anders Tönnbinder. I förvirringen träffades också hans gamle svärfader af en

klubba i hufvudet, så att han döfvad rullade omkring på stengolfvet. Men länge stod Anders Tönnbinder emot det väldiga anfallet och kastade angriparne våldsamt åt sidorna. Det var en kämpalek, som icke var så ovanlig under dessa oroliga tider, då styrkans rätt var den enda bestämmande. Men hur tappert Anders Tönnbinder än kämpade, föll han dock till slut nästan halfdöd ned vid den blodsudlade altarringen.

Under striden hade de båda pojkarne knuffats undan. Rådlösa och bäfvande betraktade de kampen. Hvad skulle de göra? Skulle de blanda sig i leken för att i en hast blifva krossade?

»Se, der gaf far Barfota-Nisse en knuff, så att han aldrig glömmer den», hviskade tolfåringen Thorgr, i det han pekade på den slagne, hvilkens hufvud så hårdt stötte emot en närstående pelare, att det gaf ett doft ljud i kyrkan. »För honom kunna vi vara lugna bra länge. Men», fortfor han och såg sig omkring med blixtrande ögon, »nu är det tillfälle att sätta vår plan i verkställighet. En af oss måste uppsöka Rolf.»

»Det blir jag», det, svarade Klaus.

»Nej, jag vill gå», invände Thorgr.

»Du!»

»Ja, just jag.»

Och innan Klaus hann svara, var redan den yngre brodern, dold af den starka skymningen och understödd af förvirringen vid altaret, utom klosterkyrkans dörrar. Den annars påpasslige portvakten hade af bullret låtit förleda sig att gå in i kyrkan, der han som bäst med hopknäppta händer bad, nedkallande den heliga jungfruns och alla helgons förbannelse öfver den gudlöse kättaren, då Thorgr stötte upp porten, såg sig några ögonblick tillbaka, om han till äfventyrs vore förföljd, och ilade derefter med snabba steg genom skogen åt Mönsterås till.

3.

När Thorgr hann fram till Mönsterås var andra dagens sol redan uppgången. Med välbehag utsträckte sig den raske gossen en stund i gräset och lät sin kropp värmas af de lifgifvande strålarne från »dagens stjerna», och när han kände sig tillräckligt styrkt, fortsatte han med hurtigt mod sin vandring.

Öfver den välbygda byn hade förödelsen gått fram. Största delen af boningshusen var mer eller mindre förstörd, och i den lilla kyrkan skrålade och sjöng som bäst en afdelning af Nils Dackes folkhär, under det de få invånarne, som vågat stanna qvar, rädda smögo omkring husknutarne. Thorgr blef några ögonblick stående framför kyrkan, utan att kunna besluta sig till något; hans ögon glödde och bröstet arbetade högt.

»Om jag blott med säkerhet visste hvar Rolf Arnesson vore», tänkte han, »så skulle det icke dröja länge, innan jag uppsökte honom. Usch, de otäcka bönderna! Om jag endast — — —»

I detta ögonblick lades en mjuk hand på gossens skuldra, afbrytande hans tankegång, och då Thorgr blixtsnabbt vände sig om, möttes hans oroliga blickar af ett vänligt, men mycket sorgset ansigte, tillhörigt en ålderstigen qvinna.

»Jag ser att du icke tycker om de der», hviskade hon och pekade på de i kyrkdörren och vapenhuset larmande bönderna, »eller hvad tänkte du egentligen på? Tala om det för gamla Lisa. Åh, se så», fortfor hon, när hon såg den misstrogna blick, som Thorgr kastade på henne, »var ej rädd för mig, mitt barn! Jag känner igen dig; du är Anders Tönnbinders pojke från Klabben! Ser du gamla Lisa har ej förlorat sitt minne ännu fast sextiofem vintrar försilfrat hennes hår. Tala fritt, du gosse, och har du någonting på hjertat angående Dacken, som jag håller för att vara djef-

vulen i egen person, så sjung du ut bara. Kan jag stå dig till tjenst med något, så — — —»

Thorgr afbröt genast med den största ifver.

»Säg mig då hvar Rolf Arnesson är.»

»Rolf Arnesson», utbrast den gamla förvånad, »hvad kan du vilja honom?»

»Jag vill tala med honom i ett angeläget ärende.»

»I går afton var han synlig vid Hunnemåla och som — — — men hvad nu», afbröt hon sig sjelf, »är pojken galen, eller — — —»

Så snart Thorgr hört nämnas Hunnemåla, beläget strax i nordvest från Mönsterås, hade han, utan att säga ett enda ord hvarken till tack för den vigtiga upplysningen eller till afsked, kilat i väg allt hvad benen förmådde bära honom, och länge dröjde det icke, förr än han var försvunnen ur Lisas åsyn.

»Vettvilling», mumlade den gamla, under det hon med stapplande gång gick tillbaka till sin till hälften nedbrunna koja. »Men», fortfor hon och antog ett betänksamt utseende, »det måste ligga någonting under allt detta, som endast pojkvaskern känner till. Hm, hm.»

Strax invid häradsvägen, som från Mönsterås löper fram till Hunnemåla, hade Rolf Arnesson fattat posto med en liten bondhop, som brann af begär att så fort som möjligt få mäta sig med den hatade och på samma gång fruktade Nils Dacke. Rolf hade stigit upp på en väldig sten, som låg i sjelfva skogsbrynet, och från denna improviserade talarestol höll han följande uppmaning till sitt folk:

»Den illa gör, han illa far, heter det, såsom eder nogsamt är bekant. Och på hvilken annan än den fördömde Nils Dacke tron I att detta mitt tal syftar. Han har bränt icke allenast min gård, utan äfven edra ligger i aska. Och genom hvems tillskyndelse är detta skedt? Jo, genom Nils Dackes, hans, som predikar uppror mot sin laglige konung, och som åtrår att med all makt åter-

införa den katolska läran. Ären I allså goda småländingar och trogne vår kung Gösta, så följen I mig manhafteligen och kören bort stigmannen och röfvaren! Viljen I det?»

»Ja, ja», ropade alla om hvarandra, »ned med Dacken!»

»Han huserar nu som bäst på Kronobäck» fortfor Rolf Arnesson, »men han vet icke af, att jag är här. Då jag nödgades fly undan honom från Kråkebäck, svor jag att grufligt hämnas, äfven om jag för den orsakens skull vore tvungen att följa honom så långt som till verldens ända. Dacken grinade mig visserligen hånfullt rakt upp i ansigtet, men jag säger ännu samma ord, som jag då sade till honom: 'Skrattar bäst som skrattar sist'.

»Hur stor är hans styrka?» sporde en äldre bonde.

»Inte öfver hundra man», ljöd en annan bondes svar. »Det hörde jag af Spetalehulta-Niklas i går.»

I detta ögonblick var det som Thorgr hann fram.

»Rädda far och farfar, och mor och Klaus», ropade den unge gossen, i det han störtade fram till Rolf, som emellertid stigit ned från sin improviserade talarestol, »men skynda dig, Rolf, ty Dacken har hotat dem med döden.»

»Med döden», eftersade Rolf och såg tveksamt på gossens af det häftiga löpandet upphettade kinder; »hvarför med döden? Hvad hafva de då gjort?»

»Ja, inte vet jag», svarade Thorgr sorgsen, men Dacken sade, att om far inte ville öfvergå till katolska läran och blifva hans man — — —»

»Jaså, men fortsätt vidare. Det der känner jag igen; det är så likt Dacken, och det är ej första gången som han utfar i dylika hotelser.»

Thorgr omtalade nu för Rolf Arnesson och för bönderna, hvilka skockat sig omkring stenen, på hvilken Rolf upplyft gossen, på det att han skulle kunna höras bättre, huruledes deras lugna hem på Klabben plötsligt blifvit anfallet, dess invånare misshandlade och bortförda till klostret, sedan deras ringa bohag blifvit dels förstördt, dels medfördt i båtarne. Derpå förtäljde han, allt

under böndernas hotande mummel och bastanta svordomar, om uppträdet i klostret, huruledes fadern med kraftig hand nedstörtat Mariabilden, men derpå nära nog fallit offer för raseriet hos Dackens folk.

Han hade knappt fått det sista ordet öfver läpparne, då ett skri på samma gång af hämd och jubel undföll bondhopen.

»Bra gjordt», skreko ett dussin röster.

»Det skall Anders Tönnbinder hafva tack för så länge jag och han lefva», utbrast en åldrig bonde, under det hans ögon glänste af fröjd.

»Det är rätt åt de der upprorsmakarne», menade en tredje; »jag skulle hafva gjort sammaledes».

Ändtligen fick Thorgr så mycket ljud, att han kunde fortsätta.

»Derföre», slutade han sitt tal, under det att tårarne stodo honom i ögonen, »beder jag eder, som nästan alla känna min far, att I försöken bringa honom hjelp. Men dröjen icke, ty Dacke hotade honom med att han icke skulle lefva tjugufyra timmar till.»

»Ja, vi vilja gå med dig», ropade de församlade. »Död åt Dacken och hans röfvarpack!»

När det döfvande sorlet något tystnat, sade Rolf:

»Var nu lugn, Thorgr; innan tjugufyra timmar äro tilländalupne skall din far vara i frihet, eller också jag bland de döda.»

»Tack», sade Thorgr med tårar i de klara blåa ögonen, »aldrig skall jag glömma hvad du gör för oss.»

»Blir nog bra med det», sade Rolf småleende. »Kom, så vilja vi bestyra om uppbrott.»

En timme senare ilade Rolf Arnesson och Thorgr i spetsen för nära två hundra bönder och drängar, alla ifrige efter att få bestå en dust med upprorsmakaren och hans roffande följe, söderut genom de täta skogarne. Men oaktadt de påskyndade marschen så hastigt de förmådde, iakttogo de ändock vanliga försigtighetsmått, för att ej blifva öfverrumplade och nedgjorde innan de ens fått se Kronobäcks svarta klostermurar.

Men hur fort skaran än tågade fram, syntes det likväl af minspelet i Thorgrs anlete, att han icke var fullt

belåten. Han sprang främst, ett godt stycke framför Rolf Arnesson, och tyckte bestämdt, att döma af de blickar, han då och då kastade bakom sig, att bönderna tågade allt för långsamt.

Och om denna tanke hade fått insteg i hans unga hjerta, icke var det något att undra på. Faderns lif hängde ju på ett hår och berodde endast på den skyndsamhet, hvarmed befriarne kommo fram.

4.

Då nästa morgonsol rann upp, hade hela Dackes afdelning samlat sig på den ganska stora klostergården. Det var ett larmande stoj, som man lätt kan föreställa sig, då man besinnar af hvad slags folk detta band var sammansatt.

Öfver en af de starkaste grenarne på en väldig ek, som stod midt på klostergården, var en snara lagd, till hvilket ändamål kunna vi utan svårighet gissa.

»Det blir en skön luftfärd för tunnbindaren», sade en medelålders bonde storskrattande. »Undrar just hvad han skall komma att säga om resan.»

»Ingenting annat än godt, vill jag förmoda», inföll Barfota-Nisse, under det han visade tänderna liksom en bandhund, »jag skall åtminstone önska honom lycka på resan.»

»Jag med, jag med», skreko en mängd röster om hvarandra. »Men måtte han bara komma snart, så att vi slippa vänta allt för länge på detta trefliga spektakel.»

Talaren hade knappt fått sista ordet ur munnen, då en larmande hop kom utför den höga klostertrappan och närmade sig eken. Midt ibland bönderna, som icke aktade för rof att på allt möjligt sätt misshandla den värnlöse Anders Tönnbinder, gick Nils Dacke, olycksbådande att se på. Bakom hopen utfördes Anders Tönnbinders hustru, samt den gamle Måns i Nytorp, båda med bakbundna händer. Klaus var också med, men honom hade

Dackens folk icke brytt sig om att bakbinda. Under larmet och skriket närmade sig Klaus på omvägar och under iakttagande af den största försigtighet den lilla port, genom hvilken Thorgr flytt. Han uppnådde den slutligen.

När den larmande skaran hann fram till eken, kastade Nils Dacke en lång pröfvande blick, först på grenen och sedan på snaran. Förmodligen ville han se efter om bådadera skulle hålla. När pröfningen var slutad, som det tycktes till stor belåtenhet, sade stigmannahöfdingen, i det han med ett hånleende vände sig till Anders Tönnbinder:

»Här ser du det öde, som väntar dig för din fräckhet mot Guds moders bild. Men ännu kan det hjelpas, om du faller till föga, erkänner ditt brott och med allvar och ånger återvänder i den katolska kyrkans sköte. Men välj fort», sade han häftigt, liksom hade en dyster aning plötsligt fått insteg i hans själ.

Dacke och hans folk voro så upptagne af scenen vid eken, att de ej gåfvo akt uppå huru Thorgr snabbt lutade örat intill porten och lyssnade. De sågo icke heller det glädjeskimmer, som spred sig öfver femtonåringens annars sorgbundna anlete.

Utan att betänka sig en enda sekund, svarade Anders Tönnbinder:

»Du hafver nu sagt ditt sista ord, förrädare; nu tillhör det mig att säga mitt — — —»

»Häng honom genast», skränade ett par röster. »I galgen med honom på minuten!»

När Thorgr hörde detta, bleknade han och måste stödja sig mot porten, för att ej falla. Men hans lugn återvände till en del, då han hörde Nils Dacke säga:

»Tyst! Karlen får säga ut hvad han vill, sedan göra vi oss honom qvitt.»

Anders Tönnbinder sade:

»Aldrig blifver jag din man, det hafver jag sagt dig en gång tillförene. Skulle jag vara en så usel man, att jag försakade min samvetsfrid, som är den bästa kost på vägen, genom att bryta den dyra ed, som jag svurit kung Gösta, och skulle jag vara nog äreförgäten att byta

ut min religion mot din? — Nej, Nils Dacke, tror du detta, då bedrager du dig storligen. Edert Mariabeläte hafver jag med berådt mod störtat i gruset, och deraf, att det sprang i tusen småbitar, kan du se huru lumpna dylika gudar äro. Fullborda ditt uppsåt, men låt mig först taga afsked af min gamle fader, min hustru och mitt barn. Hvart det andra har tagit vägen, känner jag icke, men är viss på, att Gud nog skall bevara det under farorna. Sedan vill jag med lugn se döden i ansigtet.

»Nej, nej», ropade Barfota-Nisse, under det hans ögon brunno af vrede, »unna honom ej den trösten.»

En del förenade sig med Nisse, en annan del ville bifalla Anders Tönnbinders önskan. Till dessa slöt sig Dacke sjelf efter ett kort begrundande.

»Det vare dig beviljadt», sade han, »men skynda på».

Till utseendet fullkomligt lugn omfamnade Anders Tönnbinder, för sista gången, såsom han trodde, sin fader och sin hustru. När detta var gjort såg han sig omkring efter Klaus, och från hans läppar utgick denna fråga:

»Hvar är min son Klaus?»

I samma ögonblick som dessa ord uttalades skakades den lilla porten af ett väldigt slag. Nils Dacke och hans män sågo förvånade på hvarandra utan att kunna få fram ett enda ord. De sågo till och med huru unge Klaus med anlitande af alla sina krafter upplyfte den tunga jernbommen och lät den falla till marken; de sågo också huru porten småningom gick upp, och då först kommo de till sig sjelfva. Med en mustig svordom på läpparne störtade Dacke fram mot porten, och hans män följde honom under ursinniga rop på hämd. Men i sjelfva portöppningen möttes han af Rolf Arnesson och hans styrka. Nils Dacke studsade och från hans läppar gingo nästan ofrivilligt dessa ord:

»Rolf Arnesson här!»

»Ja», utbrast Rolf, i det han måttade ett förfärligt klubbslag mot Dackes hufvud, »nu hafver jag hållit ord. Här har jag med mig det folk, som vill hämnas sina nedbrända gårdar och förödda åkerfält.»

Nils Dacke hann med knapp möda vika undan för

det häftiga slaget; det träffade i stället Barfota-Nisse, så att han vrålande störtade till marken.

Nu upplågade en förfärlig strid. Fot för fot trängdes Dacke och hans folk längre in på klostergården, och inom kort såg han tydligt, att han skulle duka under. Han fattade ett raskt beslut, skyndade upp i klostret och lyckades att med blott några få bönder komma undan genom ett fönster. Det var också hans lycka, att Rolf Arnesson ej märkte hans försvinnande förr, än det var för sent att sätta efter honom.

Sedan mer än hälften af Dackens folk folk stupat, gaf sig den öfriga delen på nåd och onåd.

Glädjen öfver den oförmodade befrielsen blef naturligtvis ännu större vid tanken på att lille Thorgr var den egentliga orsaken dertill. Alla omfamnade honom också på det hjertligaste.

Det förstörda hemmet på Klabben uppbygdes ånyo och fick sedermera allt framgent vara i fred för Nils Dacke och hans band.

Och i långa tider derefter talades det allmänt och med djup beundran om lille Thorgr och hans berömvärda handling.

VIII.

Hakeskytten.

Det var en solig och varm dag på eftersommaren 1542. Vågorna glittrade som perlor i solstrålarne och de ljumma vindflägtarne lekte med de der och hvar gulnade löfven, liksom för att taga farväl för vintern; foglarne sjöngo lika varmt som under högsommaren.

Utanför sin lilla stuga vid en af den vackra Helgasjöns små vikar satt mor Maja och väntade på att hennes man, som redan tidigt gått ut till sitt arbete, skulle återkomma.

Hennes miner voro denna afton icke de gladaste, och ofta höjde tunga suckar hennes bröst. Hvad tänkte hon på, den gamla gumman, som i det närmaste sett sina sjuttio somrar löfva träden kring det låga hemmet?

I denna tid af oro fanns det ämnen till mångahanda tankar. Öfverallt jäste sinnena, och hvarje bud, som kom till den lilla stugan, hade alltid något vigtigt att förkunna.

Mor Maja hade just slutat en kort bön, som hon frammumlat för sig sjelf, då snabba steg bredvid henne kom henne att upplyfta det grånade hufvudet.

»Ah, är det du, Johan», yttrade hon, i det en blixt af glädje lyste ur hennes ögon. »Nå, har man fått reda på hvem som mördat konungens fogde för ett par dagar sedan?»

»Nej, mormor», svarade Johan, en långväxt yngling med ett vackert ansigte, »ingen vet det ännu!»

»Det är farliga tider nu!»

»Ja, det må ni väl säga, mormor, men farligare blir det nog.»

»Hvad säger du, pojke. Man kan ju nu för tiden knappt våga gå utom stugdörren utan att råka på en mördare. Det är nog fasligt, tycker jag.»

»Sannt, mormor, men nu blir det etter värre.»

»Hur så?»

»Vill ni höra det?»

»Ja, det är väl bäst först som sist; sjung ut du!»

Johan tog plats bredvid den gamla mormodern, snöt sig först ett dugtigt tag, undersökte derpå den långa bössa, som hängde öfver hans skuldra och som han öfverkommit i en af fejderna, och sade derpå:

»Nils Dacke är här!«

»Nils Dacke, hvem är det?»

»Kors, vet ni inte det, mormor?»

»Nej!»

»Det var besynnerligt.»

»Är det en upprorsman. Sådana finnes det godt om i landet nu för tigen?»

»Det är så, mormor.»

»Må då Gud straffa honom, den fräcke», utbrast gumman och torkade ögonen med afviga handen. »Hvarför gör han uppror?»

»Han gör uppror mot kungen.»

»Mot kungen! Gud bevare oss hvilken fräckhet. Då går det honom också på sistone illa.»

»Det tror inte jag, mormor, för se Dacke har nog rätt!»

»Jag begriper inte hvad du säger.»

»Det skall ni snart begripa, mormor. Kungen vill ta vår religion ifrån oss.»

»Hvad säger du, pojke, det är inte sannt.»

»Jo, lika sannt, som att jag sitter hos er i afton.»

»Ack, att jag skall vara så gammal, så att jag ingenting kan begripa», utbrast mor Maja och knäppte ihop händerna. »Du måste förklara det närmare för mig.»

»Det vill jag göra, mormor. Se, det är så att vi fått en ny religion, som kungen och hans män hylla, och och den vilja de tvinga på oss.»

«Jag påstår ännu en gång att du inte talar sanning», utbrast mor Maja förnärmad.

»Jaså, nå då får ni väl höra det när morfar kommer tillbaka.»

Den gamla vaggade med hufvudet en stund fram och tillbaka såsom gammalt folk brukar göra, när de inte begripa en sak. Derpå sade hon:

»Är den religionen bättre än den vi nu ha?»

»Det är svårt att säga mormor. Somliga tycka det, andra inte.»

»Men kungen, han tycker det han?»

»Ja, så sägs det!»

»Nå, då måtte det väl vara sannt. Kungen begriper nog mera än vi fattiga stackare.»

Dottersonen betraktade den gamla en stund med förvånade blickar. Slutligen utbrast han förtörnad:

»Aldrig kunde jag tro er vara en kätterska, mormor.»

»Det är jag inte heller», svarade mor Maja.

»Jo, jag tycker det på edert svar.»

»Det kan du inte tycka, för jag har ju inte sagt att jag hyllar de nya lärorna. Men om de äro bättre än dem, som munkarne predika och som alls inte gifva mig någon ro, så böra vi ju hylla dem, vet jag.»

Inför detta slående argument blef dottersonen alldeles förstummad. Han ville dock ej gifva med sig så fort, utan sade:

»Ni är gammal, mormor, och bör derför inte befatta er med sådant.»

Mormodern svarade temligen skarpt:

»Man är alls inte för gammal att befatta sig med det som är bättre. Kom ihåg det. Men se der kommer far. Undrar hvad han har att förkunna.»

Gamle Jan framträdde i detsamma.

»Ack, hvad du ser hängfärdig ut», menade hans gumma.

»Ja, jag kan väl inte annat.»

»Kan inte annat. Då kan inte heller jag bli annat än förvånad. Här kommer pojken och talar om en, som heter Dacke, och som gjort uppror mot kungen. Så pratar han om en ny religion och till sist kommer äfven du och ser ut som — — som — — jag vet inte hvad!»

»Jo, du skall tro, Maja, att allt är upp- och nedvändt nu», svarade Jan.

»Det är väl inte någonting nytt, vet jag. Så har det ju varit en fasligt lång tid.»

»Sannt, men nu är det värre.»

»Alldeles samma ord sade Johan nyss.»

»Ja, ser du det, mor.»

»Nå, men kan man då inte få ett enda redigt svar på sina frågor?»

»Jo vars, bara jag får höra mig för en smula.»

»Såå; du vet då ingenting bestämdt ännu?»

»Nej, inte med säkerhet.»

»När får du veta det, då?»

»Kanske i qväll, kanske i morgon!»

»Det var lång väntan, det, men ingenting är väl att göra deråt!»

»Nej, förmodligen inte.»

Jan och Johan skulle just gå in i stugan, då Maja ropade dem tillbaka.

»Jag ser beväpnade män på gångstigen der borta», sade hon.

Jan satte båda händerna öfver ögonen för att kunna se bättre. Derpå sade han:

»Nu får du väl svar på dina frågor. Den der karlen, som går i spetsen, är Nils Dacke.»

»Nå, Gud ske lof för det då», mumlade mor Maja, som lik andra af sitt kön plågades af en icke så liten nyfikenhet.

Efter några minuter voro främlingarne framme vid stugan.

»God afton», helsade Dacke.

»Hvem är du och hvarför kommer du hit», sporde Maja och spände ett par skarpa ögon i upprorsmannen. »Är det du, som rest dig upp mot konung Gösta?»

En vild ed bröt i detsamma fram öfver Dackes läppar. Derpå sade han lugnare:

»Konungen är en kättare.»

»Men du har ändock inte rättighet att göra uppror mot honom», inföll Maja.

»Tig», röt Dacke och stampade i marken.

»Nej, jag tiger inte», fortfor gumman och fixerade stigmannen stadigt. »Vet du inte, att vi ha kung Gösta att tacka för, att vi ä' fria från juten?»

»Det bryr jag mig inte om», svarade Dacke rått.

»Nej, det tror jag nog. Otacksamhet, gudnås, den är det inte ondt om.»

»Du har ingenting med den saken att göra. Tig du, det råder jag dig till.»

»Jag tiger om jag vill. Du kan inte mera än slå ihjel mig. Gör det. Jag är gammal, och du skall ingenting vinna derpå. Ah, nu kan jag förstå hvem det är som mördat konungens fogde, som var så god emot oss fattiga. Blygs du inte, Dacke.»

Nils Dacke ämnade just svara på dessa Majas ord, då Jan och dottersonen Johan i detsamma trädde fram till honom.

»Du har nu makten här», sade Jan. »Ar det så att du vill förgripa dig på oss, så — — —»

Jan slutade icke meningen utan gjorde i stället en rörelse, som skulle betyda underdånighet.

Detta förtröt Johan till den grad, att han utbrast, i det han lade handen på haken, som han ännu icke lagt ifrån sig:

»Hvad vill detta säga, morfar! Det trodde jag er inte om.»

Dacke spände vid dessa ord sina skarpa ögon i den unge mannen.

»Du är djerf, du», sade han hånfullt, »och du vet inte att jag kan sätta dig på ett ställe, der hvarken sol eller måne skiner.»

»Jag krusar dig inte ändå», svarade Johan stolt.

»Gör affären kort med kycklingen», utbrast en af Dackes följeslagare.

»Vrid nacken af honom först som sist», inföll en annan.

»Det var ett godt förslag», sade en tredje.

En fjerde ville också ha ett ord med i laget, och sade derför:

»Annars börjar han kanske att gala för högt.»

»Åh», menade Dacke öfvermodigt, »sådana der har jag qväst förut.»

»Men till slut blir det ändock du, som blir qväst», menade Johan. »Kom ihåg att krukan går så länge till brunnen tills hon spricker.»

»Det visste jag långt förr än du såg dagens ljus», svarade Dacke argt och knöt den senfulla handen rakt under Johans näsa.

»Se så, gräla inte nu», inföll mor Maja medlande. »Det är bäst att upprorsmännen gå sin väg först som sist.»

»Ja, vi ska nog gå, bara vi först fått förtäring», svarade Dacke.

»Jasså, är det edert ärende», svarade Jan och skrattade hånfullt. »Ni ä' hungriga edra stackare! Jojo, det brukar så gå med dem, som vandra på oärliga vägar, att de både få hungra och frysa.

»Och det är rätt åt dem», menade Johan kallt.

»Se så, bråka inte nu», fortfor Dacke, »utan fram med mat bara, annars — — —»

»Annars», repeterade mor Maja och ställde sig i stugdörren.

»Annars ta vi det med våld», svarade Dacke fräckt.

»Ja ja, det är så upprorsmäns och stigmäns sed», sade Johan med en föraktlig blick på Dacke.

Denne bekymrade sig likväl icke det ringaste derom, utan gick rakt på dörren, stötte undan mor Maja, som gastade och skrek allt hvad hennes lungor förmådde, och inträdde ogeneradt i stugans enda kammare. Han följdes af sina män, sedan de först aflägsnat Jan och hans dotterson, när dessa försökte att göra dem tillträdet stridigt.

Inne i stugan började nu af upprorsmännen en ordentlig sköfling på den mat och det hembrygda öl, som i ej små partier funnos der. Ölet upphetsade sinnena och det gick slutligen så långt, att Jan och hans dotterson sågo sig nödtvungna att fly undan, så framt de ville behålla lifvet. Mor Maja hyste stigmännen en viss respekt för.

»Det är en satans käring att ha skinn på näsan», sade Dacke skrattande och de öfriga instämde muntert deri.

»Ja», svarade mor Maja och knyckte på nacken, »hade bara konungens trupper så mycket skinn på sina näsor,

så lofvar jag att ni, ert sakramenskade pack, inte skulle bli gamla i de här bygderna.»

»Ha, ha, ha», skrattade Dacke, »konungens trupper! De ynkryggarne ska vi snart köra bort.»

»Ja, försök bara!»

»Åh, det skall väl inte bli någon svårighet», menade Dacke morskt. »Jag har snart tio tusen man.»

»Men kungen kan samla hundra tusen om det gäller.»

»Betyder ingenting. I förhuggningarne här omkring ska de inte komma långt.»

»Neej men», bedyrade Dackes följeslagare med en mun.

»Den, som lefver får se», menade mor Maja och knyckte åter på hufvudet, såsom hon var van, då hon ville ytterligare bestyrka sina ord.

Härmed slutade samtalet. Nästan all mat var uppäten och allt öl urdrucket. Larmande och svärjande aflägsnade sig derpå Dacke med sina män. Han lofvade dock att snart komma tillbaka.

»Ja, du är välkommen», ljöd Majas svar. »Men glöm då inte att ta med dig en dödgräfvare.»

»Åt dig, käring, ja», utbrast Dacke argt.

»Nej, åt dig och dina upprorsmän», svarade Maja och knöt händerna åt de aftågande, från hvilkas läppar ett otäckt hånskratt skallade.

När de försvunnit återkommo Jan och dottersonen. De hade hållit sig fördolda i närheten.

»Det der bådar inte något godt», sade Jan bekymrad.

»Åh prat», inföll Maja. »Är du rädd?»

»Rädd! Nej vars!»

»Nå hvad jemrar du då dig för. Tror du inte att här fins så många konungsmän i orten att de kunna bjuda stigmännen spetsen!»

»Nej, det tror jag inte», svarade Jan långsläpigt.

»Inte jag heller», bedyrade Johan med samma tonfall.

»Det var ömkligt», utbrast Maja.

»Men det är sannt», envisades Jan, under det han ref sig i det hvita håret.

»Nå, så är det väl bäst att vi, qvinfolk, ta saken om hand.»

»Jo pytt, det skulle se ut!» menade Johan.

»Ja, när inte karlarne vill, så — — —»

»Nu pratar ni det ni inte har någon mening med», afbröt Johan. »Sitt ni lugnt hemma, så ska jag och morfar nog styra till det bästa.»

Sedan Jan och dottersonen haft ett kort rådslag med hvarandra, gingo båda sina färde för att söka uppvigla den mot konungen trogna allmogen. De trodde att detta skulle gå som en dans.

Ungefär två mil öster om Jans stuga hade Nils Dacke uppslagit sitt läger. Härifrån brandskattade han nejden, röfvade bort böndernas boskap, skändade deras hustrur och döttrar och förfor på det mest tygellösa sätt mot alla, som icke ville hålla med honom.

Särdeles stort begär hade han till kyrkorna, der han visste att egodelar skulle påträffas, samt till större herregårdar. Derför skyndade också alla, som hade någonting af värde, att undangömma detsamma, och det är långt ifrån otroligt att ganska många af de dyrbarheter, som på senare tider hittats i den småländska jorden, just blifvit nedgräfda vid denna tiden och för Dackes skull.

I lägret gick det lustigt till. Dansande och dricckande skaror bildade en tafla, som i omvexling kunde täfla med hvilken som helst.

Man hade till Dacke, som tagit plats på en sten ungefär midt emot lägret, framfört ett par soldater af konungens här. De hade blifvit tagna med vapen i hand, och deras öde var derför redan på förhand afgjordt.

»Vill ni öfvergå till oss, så få ni behålla lifvet», sade Dacke likgiltigt till fångarne.

»Nej, vi äro inga upprorsmän, utan trogne vår konung», svarade båda med en mun.

Dackes ansigte mörknade då han erhöll detta svar.

»I ären väl också kättare», sporde han vidare.

»Vi bekänna den lutherska läran», svarade den ene soldaten och såg Dacke rakt i ögonen.

»Ja, det göra vi», inföll hans kamrat. »De påfviskes usla läror kan ingen hederlig menniska längre lida.»

Dacke rusade upp.

»Till galgen med dem», skrek han, nästan utom sig af raseri. »De häda påfven!»

»Vi bry oss inte om påfven mer än om dig och dina hotelser», svarade den ene fången.

»Och», inföll den andre, »jag är glad öfver att jag kommit ifrån munkpacket. Nu kan jag dö med lugn.»

»Bort med dem», skrek Dacke och stampade ursinnigt i marken. »Häng dem genast!»

»Med benen uppåt», proponerade en af Dackes underbefälhafvare.

»Ja, låt hänga dem med benen uppåt», skränade den öfriga upprorshopen.

»Ske er vilje», svarade Dacke. »Häng dem så!»

De både konungske krigarne gingo till sin qvalfulla död utan att yttra ett enda ord. De bådo icke om nåd, ty de visste att detta skulle vara fåfängt, så snart de icke ville gå in på stigmannens fordringar. Till afsked tryckte de endast hvarandras händer, men i deras blickar lästes en innerlig förtröstan att snart få råkas i en bättre verld.

Sjelfva Dacke kunde icke underlåta att skänka dem sin högaktning, och han syntes djupt tankfull, då han vände tillbaka, sedan afrättningen var försiggången.

Tänkte han kanske på, att om alla konungens män vore så ståndaktiga, hans mission snart skulle gå till ända med förskräckelse?

I närheten af sin bostad, en liten till hälften förfallen stuga, mötte han Lille-Jösse, den käckaste och mest ordhållige af sina underbefälhafvare.

»Hvad grubblar du på?» sporde Jösse.

»Åh! på ingenting just», svarade Dacke undvikande.

»Säg inte det. Jag ser att du har något vigtigt att fundera på. Ångrar du kanske, att du lät hänga knektarne?»

»Nej, nej», svarade Dacke häftigt. »De voro sin lön värda.»

»Det menar inte jag.»

»Inte! Hur så?»

»Det var dugtiga karlar.»

»Men kättare och mot sådana — — —»

»Tyst», afbröt Jösse och satte ena handen bakom örat för att kunna lyssna bättre. »Jag tyckte att jag hörde skott!»

»Är du galen», inföll Dacke. »Skott! Hvem skulle nu anfalla oss?»

»Inte vet jag», svarade Lille-Jösse, »men hör nu sjelf!»

På kort afstånd hördes också verkligen en liflig skottvexling.

»Vid alla helgon», utbrast Dacke och knöt händerna, »det måtte väl ej vara konungens folk, som försöker öfverrumpla oss!»

Stigmannen hade gissat rätt. Det var en af kung Gustafs fältöfverstar, som närmade sig.

Ett läger erbjuder naturligtvis en stor mångfald af olikheter; mest när striden tillstundar. Då kastas alla enskilda intressen bort, och man tänker endast på det förestående.

Så också i Dackes bondhär. Många gånger hade upprorsmannen haft ganska svårt att tygla sina vilda skaror, som hotfullt pockade på att få begå hvilka olagligheter som helst. Förgäfves hade både han och Lille-Jösse användt hela sin myndighet till att stäfja folkets ursinniga framfart, de möttes endast med hån och det nedrigaste begabberi.

»Ja», utropade till och med en svartmuskig Vissefjerdabonde, under det han knöt den seniga handen rakt under Dackes näsa, »du må inte tro, att du är omistlig här. Nej vars, jag vet nog hvar din efterträdare står!»

»Hvar då?» sporde Dacke långsamt, i det han spände de skarpa blickarne i den morske bonden.

»Joo, du; här står han.»

»Du!»

»Ja, just jag!»

»Ha, ha, nu måste jag riktigt skratta ut. Du skulle bli min efterträdare! Guds död, hur länge skall jag tåla den der oförskämdheten!»

»Tål så länge du vill, men nu vet du hvad jag tänker.»

Med dessa ord vände bonden honom ryggen och ville gå.

»Nej, vänta en stund», röt Dacke, som föresatt sig att smida medan jernet var varmt, »vi ha inte gjort upp räkningen ordentligt.»

»Det är din skull då», genmälde bonden hånleende, »jag är färdig när som helst.»

Dackes ögon gnistrade af raseri då han utfor:

»Är du också färdig att gå till evigheten?»

»Evigheten», utbrast bonden och studsade tillbaka. »Evigheten!»

»Ja, jag tycker att jag talat i nog tydliga ord, för att du skulle begripa hvad jag menar.»

»Ja, nog begriper jag det, men — — —»

»Gå bort ifrån mig», röt Dacke till, »annars — — — »

Han fullbordade icke meningen.

»Säg ut, du», uppmanade bonden, under det det förra hånleendet spelade kring hans läppar.

»Du har trotsat mig», röt Dacke till och drog en väldig knif, med hvilken han måttade en häftig stöt mot bondens bröst. Denne rusade tillbaka och ansigtet antog en dödsblek färg.

»Är detta tacken för att jag troget tjenat dig», stammade han.

I detta ögonblick trädde Lille-Jösse emellan.

»Förifra dig inte, Nils», sade han i hotfull ton. »Du vet att du behöfver allt folk, som du kan få.»

»Här befaller jag», skrek Dacke, ännu mera vred i följd af det motstånd han mötte. »Häng den skurken, annars», tillade han för sig sjelf, »kan han bli farlig för mig.»

Bonden skrek och väsnades så mycket hans lungor förmådde. Han bad och hotade, men ingenting hjelpte. Med fullkomligt iskall stämma befalde Dacke, under det han pekade på ett af de högsta träden i närheten:

»Häng honom der!»

När folket såg att de blef allvar af, ville de samt och synnerligen lägga sig ut för kamraten, men Dacke var och förblef obeveklig.

»Häng honom, som jag sagt, och det i rödaste rappet», dundrade han. »Hit med ett rep», fortfor han och vinkade en af sin särskilda lifvakt till sig.

Efter flera ursinniga försök af den lifdömde att frigöra sig, lade Dacke sjelf snaran om offrets hals. Ett par minuter och den äregirige bonden dinglade från en af trädets starkaste grenar.

»Se så», utbrast upprorsmannen, »nu är jag honom qvitt!»

»Men du gjorde nog dumt deri», menade Lille-Jösse.

»Åh, prat! Dumt; en mer eller mindre gör ingenting till saken.»

Lille-Jösse ämnade just aflägsna sig, då Dacke inföll i det han grep sin underbefälhafvare i armen.

»Kan du tiga med en sak?»

»Ja, nog kan jag det. Hvad är det frågan om?»

»Kom», utbrast Dacke och förde Lille-Jösse afsides. »Jag vill inte att någon obehörig skall få höra hvad jag har att säga dig.»

»Vet du om att vi ha en fet stek i närheten?»

»Nej. Hvar är den?» sporde Jösse i det hans ögon gnistrade af vinningslystnad.

»Jo, hos Mårten Skalle på Grönskog.»

»Grönskog», upprepade Jösse, »det namnet har jag hört en gång förut.

»Kan väl vara, ty stället ligger inte så särdeles långt härifrån.»

»Hur långt ungefär?»

»Jo, en mil omtrent, eller något mera, som jag tror.»

»Är du säker på att vi ej möta motstånd?»

»Motstånd få vi nog, ty den gamle knektkarnaljen har en hel massa tjenare hos sig, och det påstås att de inte ska vara så goda att tas med.»

»Jasså, hm, hm», hostade Lille-Jösse; »då få vi nog ta en stor styrka med oss.»

»Ja, jag har tänkt att femtio man skulle vara nog.»

»Följer du sjelf med?»

»Ja visst. Jag har tänkt att sjelf helsa god afton på den styfve Skallen, och dricka af hans vin. Han lär ha godt om den varan, har jag hört.»

»Sååå», menade Lille-Jösse och smackade med tungan i afvaktan på den stundande njutningen.

Det ställe, der Dackes och Lille-Jösses samtal egde rum, begränsades af ett busksnår, så tätt och högt, att ingen kunde se öfver detsamma. Sedan samtalet slutats, aflägsnade sig de båda stigmännen för att bjuda spetsen åt konungens fältöfverstar, som under tiden kommit närmare.

Knappt hade de försvunnit, då en smärt mänsklogestalt reste sig upp bakom den omtalade häcken.

»Kunde tro att något skoj var i fråga», mumlade Johan, ty det var han, som blifvit en ofrivillig lyssnare till Dackes och Lille-Jösses samtal. »Grönskog hörde jag tydligt att de sade. Nåväl, jag vill göra anslaget om intet. Den gamle herr Skalle, som varit så god emot oss, skall inte oberedd utsättas för denna fara.»

Med dessa ord skyndade Johan, så fort han kunde, bort åt Grönskog till.

Dacke och Lille-Jösse mötte under tiden de kungliga fältöfverstarne och en häftig drabbning uppstod. Sin vana trogne förskansade sig upprorsmännen i den närbelägna skogen, der höga förhuggningar i en hast blifvit uppkastade. De kungliga trupperna anföllo med det största raseri men kommo icke en fotsbredd framåt. Marken var betäckt med döda och sårade, mest af konungens folk.

Sedan drabbningen varat omkring en timme, måste fältöfverstarne draga sig tillbaka med stor förlust. De gingo dock icke långt bort. Ett starkt läger slogs upp och i detta inväntade de upprorsmännens anfall. Men Dacke vågade å sin sida icke heller inlåta sig i en ny strid, som kanske skulle medfört en helt annan utgång. För den skull drog han sig en smula tillbaka, hvarvid han kom närmare Grönskog.

Dacke var uppretad öfver den tvungna förändringen, ty äfven han måste för sig sjelf tillstå, att den seger han vunnit icke ens var en seger.

»Det här barkar rakt på tok», menade Dacke under det han häftigt gick fram och tillbaka i den lilla stuga, der han tagit sitt qvarter. »Jag vånnar att — — —»

»Ja, nog var det försmädligt», menade Lille-Jösse,

under det han såg ut genom det lilla fönstret, »men vi ska nog försöka att ställa allt till rätta.»

»Åhja, jag tror nog att det inte är så farligt, jag också», svarade Dacke, sedan han en stund besinnat sig. »Vill du följa med till Grönskog i natt?»

»Om jag vill», utbrast Jösse förundrad, »det var en sak det!»

»Gör dig då i ordning, ty senast vid midnatt måste vi vara der.»

»Skall ske.»

Gamle Mårten Skalle var en dugtig gubbe, som sett nära åttio år försvinna. Men rätt så gammal han var, hade ändock hans hjerta börjat klappa fortare, när Gustaf Erikssons uppmaning till landets befrielse från danska oket spriddes öfverallt.

Då hade gubben Mårten sammankallat sitt folk och frågat, om det var någon som ville frivilligt följa honom ut i befrielsekriget.

Alla erbjödo sig med glädje, ty de älskade högt sin husbonde, som var för dem såsom en far i detta ords vackraste betydelse.

»Alla kunna inte gå med», svarade gubben Mårten, »ty en del måste se efter gården. Kasta lott, så får jag se hvilka jag får med mig!»

Sagdt och gjordt. Lottdragningen försiggick, och den utföll så, att Mårten Skalle fick de käckaste med sig.

Ett par dagar derefter aftågade han för att möta befrielsehären.

Den dag vi här mena, gick gubben Mårten oroligt fram och tillbaka i sitt rum, der hans gamle trotjenare också befann sig.

»Sten», sade Mårten och stannade framför tjenaren, »jag begriper inte hvarför jag är så orolig i dag?»

»Händer väl någonting då», menade Sten buttert.

»Jag har hört», fortfor Mårten och synade med kännareblickar de vapen, som voro upphängda längs

rummets väggar, »att upprorsmannen Nils Dacke är i trakten.»

»Ja, det är sannt, herre.»

Mårten Skalle funderade en stund; derpå sade han:

»Hvem har du fått veta det af?»

»Jag har sett honom.»

»Är det möjligt?»

»Ja, så säkert som att jag nu står framför eder, herre!»

»Hur gick det till?»

»Jag mötte honom helt enkelt på en skogsväg här borta.»

»Och du kom helskinnad undan?»

»Ja, som ni ser, herre!»

»Hvad sade han?»

»Han frågade efter vägen till Grönskog.»

»Var han ensam?»

»Nej, han hade några rusiga bönder med sig.»

»Hvad sa' han vidare?»

»Kan inte så noga komma ihåg hvart enda ord. Men det lät på honom som om han ämnade göra en påhelsning här.»

»Ja, kunde jag inte ge mig hin på att han ämnade sig hit», skrek Mårten. »Gör genast i ordning till försvaret. Må han komma, jag skall nog ta emot honom så varmt som möjligt.»

Mårten Skalle fruktade Gud, men inte fan, det hade han många gånger visat. Med den sist nämde potentaten ansåg han Nils Dacke vara liktydig. Det blef för honom alltså en vigtig sak att söka göra försvaret så kraftigt som möjligt. Han ämnade just sjelf gå ut, för att öfvertyga sig om huru hans befallningar verkställdes, då dörren rycktes upp och Johan störtade in. Vid åsynen af Mårten tvingade han sig dock att stanna.

»Hvad vill detta säga», skrek Mårten och hoppade ordentligt till. »Har du alla onda andarne efter dig, då du kommer på detta sätt?»

»Ja, herre, de ä' inte bättre än onda andar», stönade Johan, under det han tog djupa andetag.

»Hvilka de?»

»Dacken, vet jag, Dacken!»

»Kommer han hit?»

»Ja, vid Gud, gör han så!»

»Är du säker derpå?»

»Ja, herre!»

»Riktigt säker, menar jag?»

»Ja, utan tvifvel kommer han hit, eftersom han sagt det!»

»Och det har du hört?»

»Säkert som guld, herre. Jag hörde det nyss och skyndade hit, för att ni ej oberedd skulle råka ut för stigmännen, för ni har gjort oss alla så mycket godt, att vi inte skulle vilja se er bringas om ert lif.»

»Åh, var du lugn, min käcke pojke, jag skall nog styra om så att han blir varmt mottagen, det kan du lita på. Men gå du in i köket och få dig en smula mat, det kan du nog behöfva.»

Det der lät Johan icke säga sig två gånger och snart satt han vid det grofhyflade drängbordet, pratande och skämtande med Kajsa, en liten rödkindad snärta om tjugu vintrar. Här glömde han både Nils Dacke och Mårten Skalle för de aptitliga fårbogarne, de feta skinkorna och det skummande ölet.

Under tiden hade Dacke och Lille-Jösse i spetsen för hundra man närmat sig Grönskog. Skymningen hade sänkt sig ned och dolde alla föremålen. Midt igenom tjocka skogen tågade Dackes här under oafbruten tystnad. Alla visste att de skulle få ett rikt byte, om de lyckades få in gården.

»Det här går nog bra», mumlade Dacke, under det han vid Lille-Jösses sida banade sig väg genom snåren, tätt följd af de sina.

»Ja, det vore försmädligt annars», menade Lille-Jösse och ristade på hufvudet. »Men vi ska hoppas att allt ska gå bra.»

»Den satans Mårten Skalle», ropade Dacke förargad, »han gjorde mig häromsistens ett fult spratt!»

»Det vet jag inte om.»

»Det var när jag kom till Helleberga kyrka och ville in der. Skallen hade anat oråd, och som han låg

med några af konungens män i närheten, så knep han först bort allt kyrksilfret och annat af värde, och — — —.»

»Och du fick lång näsa, du», afbröt Lille-Jösse.

»Ja, men nu skall han få betaldt för gammal ost. Den satan skall inte komma undan.»

»Vet du hvar han gömt kyrksilfret?»

»Nej, det vet jag inte.»

»Skulle vara bra att få reda derpå», menade Lille-Jösse fundersam.

»Först ska vi knäppa honom», inföll Dacke, »och sedan lär det väl ej bli svårt att få tag i silfret, menar jag!»

»Vet du hvar han gömt det då?»

»Nej, inte med säkerhet, jag anar dock att han fört det hem till sig.»

»Du har rätt. All möjlighet är det. Nå, då är det ju så godt som vårt.»

Under dylikt samtal om huru Mårten Skalles egodelar skulle delas, och huru med honom sjelf skulle förfaras, anlände de slutligen till Grönskogs uthus, en ganska lång rad af rödmålade lador.

Här gjorde Dacke halt och delade sin skara i två afdelningar. På ett gifvet tecken störtade båda afdelningarne fram, allt under det de upphäfde ett väldigt härskri.

»Se så», brummade Mårten Skalle der han stod på den höga trappan till manbygnaden, »nu får jag se hvad mitt folk duger till.»

Det dugde till mycket, det. Placerade i uthuslängan, underhöllo Mårtens tjenare, som alla voro konungskt sinnade, en liflig och regelbunden eld mot Dackes folk, som till råga på olyckan icke kunde se försvararne, utan sköto på måfå.

»Skjut eld i taken», röt Dacke när han såg sitt folk stupa högtals, »det här duger inte!»

Sagdt och gjordt; efter några skott började det brinna i ena ändan af ladugården. Branden upplyste hela gården och kastade sitt skarpa sken öfver manbyggnaden, der Mårten Skalle ännu stod qvar på trappan.

»Farväl med den, då», suckade Mårten. »Det kostar

mycket penningar att bygga upp den igen, men ingen under solen kan hjelpa det.»

Nils Dackes utrop, när ladugårdstaket började brinna, lydde så:

»Godt, du styfve Mårten Skalle! Kan jag inte göra dig mera förtret för du gick mig i förväg och knep bort kyrksilfret, så skall jag åtminstone bränna upp så mycket du eger och har.»

Och med dessa ord gnuggade stigmannen händerna af förnöjelse.

Mårten Skalles tjenare bibehöllo sin ställning i ladugården, så länge det var dem möjligt, och sköto lika raskt och säkert som tillförene. Både derför och i följd af den sig mer och mer ökande elden, kunde icke Dackes folk rusa upp till manbyggnaden, ty ladugården låg i vägen. Stigmännen voro för den skull tvungna att hålla sig på vederbörligt afstånd. Det var derför också med en sjudande harm i sina hjertan som Dacke och Lille-Jösse till slut sågo hur gårdens folk drog sig tillbaka till manbyggnaden, när elden i ladugården blef för stark.

»Jag skall ha' dem allesammans. Ingen af de kätterska hundarne får komma undan», skrek Dacke, nästan utom sig af raseri, då han vid eldskenet såg hur Mårten Skalle lugnt och med en gammal beprófvad krigares hela erfarenhet ordnade sitt folk framför stora trappan. »Äfven om satan stode i spetsen för dem, skall jag ha dem lefvande eller döda.»

Detta utrop hördes af Lille-Jösse, som befann sig i närheten.

»Jag vet ett sätt», utbrast han.

»Hvilket då. Säg det fort», skrek Dacke och grep lik en drunknande om detta halmstrå till räddningsplanka.

»Gå omkring manbygnaden, det är allt bäst.»

»Gör du det, så skall jag hålla dem stången här.»

En stund derefter smög sig Lille-Jösse på sidan om gården med hälften af stigmannaskaran.

Johan mojade sig af alla krafter i köket hos Kajsa och täflade med henne i munvighet. De sade sett hvarandra ett par gånger förut, då Johan varit på dagsverke

vid gården, men aldrig talat så många ord till ammans som nu. Pojken hade dock en natt drömt om Kajsa, det tillstod han nu, allt under det han med välbehag tömde en trästånka, fyld med mustigt öl. Kajsa å sin sida rodnade en smula, nöp förläget i förklädesbandet och sade med honungssöt röst, att äfven hon tänkt på Johan.

Det blef alltså en kärleksförklaring bland kastruller, skinkor och ölstånkor, och Johan, som redan hunnit upp i sjunde himmelen, var just i farten med att taga den tredje kyssen, då han i stället ryckte till och skrek med en stämma af djupaste förskräckelse:

»Nu är han här, den karnaljen!»

Orsaken till den häftiga skrämseln var en full handgevärssalva från ladugården. Äfven Kajsa hajade i första ögonblicket till men fann sig genast och sporde:

»Hvilken han?»

»Dacke! Upprorsmannen, Satan, vet jag», skrek Johan och fattade sitt gevär, som han satt ifrån sig i en vrå af köket.

»Dacke, har han kommit hit igen», sade Kajsa, och tyckte att det var mer än ruskigt att ha ett sådant grannskap.

»Nu igen; jag vet inte att han varit här förut», menade Johan.

»Jo, för ett par månader sedan, men du var i Kalmar då.»

»Jo, nu kommer jag ihåg det. Gjorde han er något illa då?»

»Nej, han tordes icke för herr Mårten!»

»Så ämnar han väl göra det nu i stället», inföll Johan förnumstigt.

»Åh, du må tro att herr Mårten är icke så god att ta's med», svarade Kajsa tryggt. »Han har varit i flera krig och fejder än stigmannen ens vet om eller hinner räkna upp på aftonen. Så att nog reder han sig alltid.»

»Ja, det vore bra det», svarade Johan och synade noga sitt gevär. »Men, nu måste jag gå!»

»Hvarthän?»

»Till herr Mårten!»

»Hvad vill du honom?»

»Skydda hans lif!»

»Åh», genmälde Kajsa, med en lindrig knyck på nacken. »Skyddar inte han det sjelf, inte förmår du göra det, inte.»

»Jo, med Guds hjelp.»

»Så gå då», menade Kajsa, under det hennes icke oäfna anlete blef allt blidare. »Jag skall vänta på dig här, och när du kommer tillbaka, så . . . så . . .»

Återigen en tumning på förklädesbanden visade att Kajsa icke kunde få ut hvad hon menade. På Johans trägna uppmaning sade hon dock slutligen:

»Så gå vi till herr Mårten sedan och be att få gifta oss.»

Det var rakt på saken, det. Johan blef också mäkta förtjust, tryckte en smällande kyss på Kajsas tillspetsade läppar och störtade ut.

Lille-Jösse hade ändtligen hunnit fram på omvägen och Mårten Skalle blef på detta sätt tagen mellan två eldar. Han fäktade dock manligen och nedlade hoptals bönderna.

»Nej, det här går för sakta», röt Dacke till och störtade fram mot Mårten. »Nu ska du få betaldt för att du knep bort kyrksilfret i Helleberga!»

Med dessa ord måttade Dacke ett kraftigt yxhugg åt Mårtens hufvud. Johan, som märkte detta, lade an med sin hake, och innan hugget föll, hade hans snabba lod genomborrat Dackes högra arm. Svärjande släppte stigmannen sin yxa.

Flere af hans folk rusade emellertid på Johan, som med beundransvärdt hjeltemod värjde sig för allesammans. Hans arm slappades emellertid efter hand, och slutligen sjönk han med klufvet hufvud ner till marken.

»Synd om pojken», sade Mårten för sig sjelf. »Nå nå, gamle Jan och hans gumma ska också ha sitt rikliga lefvebröd till döddagar!»

Ladugårdens brand syntes långa vägar. Konungens fältöfverstar, som anade en ny illbragd af Dacke, skyndade till brandstället och kommo just lagom att rädda Mårten Skalle och dennes få öfverlefvande stridsmän

från undergång. Med knapp nöd lyckadas det Lille-Jösse att föra den sårade befälhafvaren i säkerhet inom stigmannalägret.

Johan och Kajsa sluppo besväret att gå till presten, och den varma tår, som från hennes ögon föll ned på ynglingens bleka och blodiga anlete, sade tydligt att hennes kärlek, så kort den än varit, dock var uppriktigt menad.

Bland de män, som sedermera förföljde och dödade Nils Dacke på Rödeby skog, befann sig också Mårten Skalle. Han kunde ej få frid förr, än han visste att den farlige upprorsmannen var bragt om lifvet.

Jan och Maja lefde icke länge efter Johans död. De funno lifvet i stugan allt för dystert, och det var nästan på samma dag som de gingo ur tiden och begrofvos en söndag under stort tillopp af åhörare bredvid dottersonen.

IX.

En ond rådgifvare.

Erik XIV, Gustaf Vasas äldste och snillrikaste son, hade efterträdt fadren i regeringen öfver vårt befriade fädernesland. Han var en äkta Hamletsfigur, som också fick ett våldsamt slut liksom denne historiens hjelte. Ömsint ända till blödsinthet, häftig ända till våldsamhet, lät han ögonblickets aldra första ingifvelse bestämma sina handlingar. Detta är så till vida berömvärdt, som motivet är godt.

Många historieskrifvare påstå, och deras påstående ligger ej utom möjligheten, att konung Erik XIV ej skulle ha blifvit så sorgligt ryktbar som han blef, om han icke haft sin af allmänheten hatade rådgifvare, Göran Persson, vid sin sida. Det var också denne lismande man, som förledde konungen, icke blott till de hemska Sturemorden, utan äfven till flere andra liknande våldsgerningar. Han var en man, som gerna lät heder och samvete fara, blott han kunde nå sina önskningars mål, konungamaktens stärkande.

Efter tre hundra år har Göran Persson blifvit någorlunda rättvist bedömd, och efterverlden, det vill säga så vidt den rör vårt svenska folk, erkänner allmänt, att det är honom vi ha att tacka för, att vi stå på den punkt, vi för närvarande innehafva.

Göran Persson hatade adeln, emedan han med sin djupa statsmannablick nogsamt insåg, att alla olyckor, som öfvergått vårt fosterland ända sedan detta stånd

inrättades, hade kommit och skulle komma derifrån. Sturarne voro honom en nagel i ögat. De hade, tyckte han, mera rättighet till tronen än Vasarne, och för den skull föresatte han sig att tillintetgöra dem, något som han också gjorde på ett radikalt, med den tidens åsigter öfverensstämmande sätt. Det berättas också, att han förklädd, än till en gammal skröplig käring, än till bondgubbe, smög omkring på alla de ställen, der han kunde vänta att träffa adelsmän, lyssnade till deras samtal och bestämde öfver deras öde. Ej underligt då, att han var så grundligt hatad, och det aldra mest af hertigarne Karl och Johan, som för hans intrigers skull icke hos konungen hade det inflytande, som de önskade ega.

En vacker septemberafton gick konung Erik orolig fram och åter i sin kammare. Dystra tankar qvalde honom. Förgäfves hade den väna Katarina, som han nyss hemfört såsom sin brud, försökt bortjaga den förfärlige Saulsanden från honom. I ett anfall af raseri, ja nära nog halft vansinne, hade han temligen omildt stött henne ifrån sig.

»Om det är sannt, som Göran säger», mumlade konungen för sig sjelf, »så måste han straffas till lifvet. Försåt, uppror, och — — det svindlar för mina ögon. Man vill störta mig från tronen! Hvem af mina bröder skall då intaga den? Johan, Karl? Eller kanske ingen?»

Han hade knappt hunnit uttala det sista ordet, när dörren sakta öppnades, och en något framåtlutad gestalt visade sig på tröskeln, utan att konungen till en början märkte honom.

»Han tyckes gå in på mitt förslag», mumlade mannen, som icke var någon annan än Göran Persson, »ja, jag måste ha hans hufvud, kosta hvad det kosta vill, ty han har hotat konungen och personligen skymfat mig. Således raskt till saken.»

Efter denna monolog, hvarunder Göran Perssons förut vidriga anlete förvreds på ett ännu afskyvärdare sätt, hostade han ett par gånger för att ådraga sig konungens uppmärksamhet. Detta lyckades.

»Ni här vid denna timme», utbrast Erik och såg bestört ut.

»Ja, herre konung.»

»Och hvad är edert ärende?»

»Att påminna eder om edert löfte.»

»Hvilket löfte», utbrast Erik och studsade.

»Det löfte ni gaf mig i går afton.»

»Hvad var det för ett löfte. Jag har sannerligen glömt det.»

»Åh, visst inte», svarade Göran Persson inställsamt.

»Jo, jag försäkrar det.»

»Nå, då skall jag upplifva min konungs minne. Saken gäller Thorolf Skytte.»

»Ja, nu minnes jag», menade konungen och slog sig för pannan. »Det var ju han, som anstiftat en komplott mot mig?»

»Ja, på hertigarnes inrådan.»

Ett drag af smärta syntes i konungens ansigte, då han långsamt och med eftertryck på hvarje ord upprepade Göran Perssons mening:

»*På hertigarnes inrådan.* De äro dock mina bröder», fortfor han och for med handen öfver pannan, liksom för att reda den här af dystra tankar, som motvilligt strömmade in på honom. »Men», återtog han genast med en viss häftighet, »hur var det med Thorolf Skytte?»

»Jag nämde ju nyss om komplotten!»

»Ja, det var sannt», utbrast konung Erik och tog sig om hufvudet, liksom ville han bortjaga alla onda tankar. »Men hvad vill du göra med honom?»

Göran Persson beslöt att smida, medan jernet var varmt och konungens vankelmod ännu varade. Han sade för den skull, i det han räckte fram ett papper:

»Se här; skrif under denna.»

Konung Erik mottog papperet, ögnade derpå en stund och inföll slutligen:

»Det är ju hans dödsdom!»

»Ja visst, herre konung.»

»Hvem har fält domen öfver honom? Hvilken domstol är det?»

»Hvilken domstol», eftersade Göran Persson med långsläpande stämma, »hvilken domstol?»

»Ja, begriper du inte meningen», utbrast konung

Erik, i det en sky af oviljа drog öfver hans anlete. Han ångrade sig dock genast och fortfor:

»Jag mår inte riktigt bra i dag. Lemna denna så länge!» .

»Men, herre konung, då kan ju Thorolf Skytte...»

»Hvad kan han», afbröt konungen vresigt.

»Han kan föranstalta en ny komplott helt enkelt.»

»Tror du det», sporde konungen och spände ögonen oroligt i gunstlingen. »Skulle det vara möjligt.»

»Ja, herre, inte blott möjligt, utan äfven säkert. Thorolf Skytte har många vänner, som blott vänta på hans vink för att utföra sitt illdåd.»

Konung Erik begynte darra i hela kroppen. Gunstlingen hade med sitt listiga tal vunnit sin afsigt, som var att skrämma upp honom för att så mycket lättare kunna förmå honom att gifva sitt samtycke till Thorolfs död. Göran Persson hatade nemligen den frimodige ädlingen af hela sitt hjerta, och då han bar hat till någon, så betydde det ungefär detsamma som föremålets död.

»Är det sannt som du säger», utropade konungen, sedan den första häpenheten lagt sig.

»Ja, herre konung!»

»Svär det.»

»Jag svär det vid Kristi sår och vid hans blodiga död! Nu är han min», mumlade han derefter för sig sjelf. »Ah, Thorolf, hur många gånger du hånat mig, så blir du ändå till slut fast.»

»Nåväl, så hit med papperet, då... nej... jag vill inte! O, dessa blodiga skuggor, dessa — — —.»

»Skuggorna förmå ingenting, min konung», svarade Göran Persson, under det ett illistigt leende spelade kring hans läppar. »De döda kunna ej stå upp igen.»

Det var minnet af Sture, som så förföljde den olycklige Erik XIV. Sällan fick han nu mera ro för sina samvetsqval. När dessa ansatte honom som värst, blef han rasande som en vansinnig. Endast den lugne och kallblodige Göran Persson kunde i dessa stunder få bugt med honom.

»Bort, bort ur min åsyn», skrek konungen och slog vildt omkring sig med armarne. »Bort, bort!»

Men Göran Persson stod lugn och kall som en bildstod. Icke en muskel rörde sig i hans stela, fårade anletsdrag. Högra handen hvilade, krampaktigt tillsluten, på bröstet, under det den venstra, som omslöt den ödesdigra dödsdomen, slappt hängde ned vid sidan. Göran kände sin herre allt för väl för att i dessa ögonblick brusa upp.

»Rasa ut först», tänkte han, »sedan blir det nog min tur. Den lugne vinner alltid slaget.»

Sedan konungen under nära en half timme gifvit sina rasande passioner luft, började han ändtligen att sansa sig. Nu iakttog Göran tillfället.

»Se här är dokumentet», sade han och trädde fram för konungen.

Denne stirrade endast på papperet. Det såg ut som om han för ögonblicket alldeles glömt hvad det innehöll. Mekaniskt grep han efter det, ögnade ännu en gång igenom detsamma och närmade sig skrifbordet. I Göran Perssons ögon glödde hatets och hämdens förtärande eld.

Men just som konungen ämnade fatta pennan, öppnades ljudlöst en liten sidodörr och en hvitklädd qvinnogestalt sväfvade ohörbart in. Det var drottning Katarina, denna väna qvinna, som så många gånger afvände dödsstraffet från de olycklige, som råkat komma ut för Göran Perssons eller konungens misshag.

Då hon varseblef Göran, for hon tillbaka och hennes blida men sorgsna anlete uttryckte den högsta förskräckelse. Och när hon dertill varseblef konungen stående lutad öfver skrifbordet med pennan i handen och ett papper framför sig, då anade hon genast hvad som var på färde.

Utan att akta på de hotande blickar, som Göran Persson gaf henne, gick hon fram till konungen och lade sin hand på hans axel.

Erik spratt till vid den lätta beröringen och vände sig hastigt om. Vid åsynen af Katarina ljusnade genast hans mörka drag; pennan föll af sig sjelf ur hans hand, och i sin öppna famn mottog han den qvinna han mest älskade, sin goda engel.

»Förlåt den olycklige», hviskade drottningen och smekte ömt konungens feberheta panna; »förlåt honom, såsom vi också böra ha förlåtelse ofvanefter.»

Konungen såg missnöjd på Göran Persson.

»Kanske att det inte är så farligt», sade han strängt.

Redan vid första anblicken af drottningen banade sig en dryg ed väg öfver Göran Perssons läppar, ty han anade hur det skulle gå. Men han beherskade sig dock och besvarade konungens ord sålunda:

»Det är omtanken för min konungs väl, som drifver mig till detta steg, och — — —.»

»Säg heldre först som sist enskildt hat», afbröt Katarina och fäste en föraktlig blick på gunstlingen.

Göran Persson, som en längre tid varit van vid detta språk, svarade ingenting utan förnyade sin anhållan till konungen.

»Inte nu», svarade Erik, som började återfå den mildhet som Katarina alltid visste att ingifva honom. »En annan dag!»

Dessa konungens ord uttalades med den fasta bestämdhet, att Göran Persson, efter att på Katarina ha slungat en vredgad blick, ansåg sig böra draga sig tillbaka. Men innan han gjorde det, mumlade han en dof förbannelse öfver Thorolf Skyttes hufvud, och lofvade för sig sjelf, att det snart nog skulle ligga öfver stupstocken.

Då han försvunnit, började Katarina att andas lättare. »Han är vår onde engel», sade hon och smekte ömt Eriks brännheta kind, den han lutat mot hennes bröst.

Konungen svarade ingenting, utom det att en djup suck arbetade sig fram ur hans bröst.

Thorolf Skytte var en ansedd adelsman i Stockholm på denna tid. Han hade valt sin bostad vid Svartmangatan, som då var en af hufvudstadens mest ansedda gator, och der hade han köpt ett af de största husen för hälften af sitt fädernearf. Genom sin rikedom och sin djupa lärdom hade han stigit högt i konung Eriks gunst,

men äfven konungens bröder önskade att vid sig fästa en man med sådana lysande egenskaper som Thorolf, helst derför att han var ung, tilltagsen, djerf och egde ett lynne, som icke så lätt kunde brytas af till och med de svåraste motgångar.

Han var för den skull erbjuden att resa med till hertig Karl i Södermanland och vistas vid dennes hof men hade flerfaldiga gånger afslagit anbudet, emedan han föredrog att vistas i hufvudstaden så nära händelserna som möjligt.

Thorolf såg nemligen med sin klara blick, att en katastrof icke länge skulle vänta på sig.

Konungens ideliga vankelmod, Göran Perssons framfusighet, som dag från dag retade adeln, samt hertigarnes arbetande i löndom på att rycka makten till sig, allt detta undgick ej Thorolfs blickar, och han inväntade med det största intresse hvad som komma skulle.

På aftonen den dag, då Göran Persson gjort sitt besök hos Konung Erik, syntes tvenne ryttare långsamt komma ridande från Södermalm. Båda voro väl insvepta i vida kappor, som helt och hållet dolde deras gestalter, hvarjemte de bredskyggiga hattarne voro djupt neddragna öfver ansigtet, så att icke heller de voro synliga. Några famnar bakom dem redo fyra svenner, och det var således klart för hvarje mötande, att de okände voro höga herrar, ty det var på den tiden så godt som förbjudet för icke adelsmän att färdas med sådan stât.

»Du vet ju hvar Thorolf Skytte bor», frågade den minste af de båda ryttarne, under det han såg sig omkring med en till hälften rädd min.

»Ja, broder, men det förundrar mig att du glömt bort det!»

»Åh, just inte glömt det», inföll den minste, som icke var någon annan än hertig Karl, »men som jag har så ofantligt mycket att tänka på, så — — så — —.»

»Så har du inte lagt det på minnet», fortsatte hertig Johan. »Nå nå, det kan ingen undra öfver.»

Det korta samtalet afstannade här, och de båda hertigarne fortsatte, endast sysselsatta med sina egna tankar, vägen upp mot Svartmangatan. Dit komna sökte de

en god stund efter Skyttes hus. Ändtligen träffade de på det, läto svennerna rida undan med hästarne, på det att de icke skulle väcka någon uppmärksamhet hos konungens män, ifall några af dem voro ute på ströftåg, och smögo derefter upp till målet.

Utan svårigheter blefvo de insläppta af Thorolf sjelf.

»Vi spela ett högt spel, nådige herrar», sade han och gjorde en djup bugning för hertigarne. »Det behöfves nu bara att någon af konungens män sett eder eller att Göran Persson — — —.»

»Nämn ej den skurkens namn», afbröt hertig Karl, häftigt uppbrusande. »Det är den uslingen, som anstiftat allt ondt mellan oss och vår broder.»

»Och derför skall han också i sinom tid undfå en rättvis lön», inföll hertig Johan, under det han harmfullt bet sig på naglarne. »Han skall icke kunna undgå oss.»

»Ja, Göran Persson är en skurk som få och hatad som ingen», menade Thorolf, i det hans panna skuggades af ett dystert moln. »Jag har allt haft känning deraf jag.»

»Hur så», inföllo båda hertigarne med en mun?»

»Åh, jag menar blott, attt mitt hus inte kan få vara i fred för honom.»

»Men berätta då?»

»I veten ju, att jag har en präktig hustru?»

»Jo jo men», svarade hertig Karl.

»Hvad är det med henne då», menade Johan och såg drömmande ned på den mjuka hatten.

»Göran Persson har gjort henne skamliga anbud.»

Hertig Karl sprang upp, som om han blifvit stungen af en orm.

»Kunde tro den skurken om sådant!» utbrast han och knöt händerna.

»När skedde anbudet», sporde hertig Johan, ännu lik en drömmande.

»I förra veckan.»

»Var ni hemma då?«

»Naturligtvis inte. Den skurken smög sig in som en tjuf om natten, men han fick också en god och helsosam minnesbeta.»

»Rätt så», utbrast hertig Karl och gnuggade händerna af förnöjelse.

»Var det af edra tjenare», sporde hertig Johan.

»Nej, af min hustru sjelf.»

»Bra, bra», utropade hertig Karl. »Ja, jag har alltid tyckt att fru Märtha är en qvinna med godt mod uti. Ära vare henne!»

Thorolf Skytte ämnade just svara, då ett starkt bultande på porten förnams.

Innan Thorolf hann springa fram till fönstret hade hans tjenare redan öppnat.

»Hvem kan det vara», mumlade hertig Johan, under det han med betänksam min strök med båda händerna öfver pannan.

Thorolf Skytte gick under tiden med stora steg fram och tillbaka i rummet. Hans inre var i starkt uppror, och han ämnade tilltala sina gäster, då dörren öppnades och en i en vid kappa insvept mansperson visade sig på tröskeln.

Oaktadt den vida kappan igenkände hertigarne och Thorolf genast Göran Persson.

Hertig Karl sprang upp och knöt båda händerna under konungagunstlingens ansigte.

»Kommer du hit, din inpiskade skurk», ropade han, »för att bringa vanära öfver en hederlig man och hans hustru.»

»Konungen skall förlåta allt», inföll hertig Johan.

»Och det redan i morgon», sade Thorolf.

»I morgon, ja redan i natt sitter du der sol och måne ej skina», svarade Göran Persson, under det hans anlete förvreds af ett vederstyggligt grin. »Du skall följa mig nu.»

»Jag!»

»Ja, just du!»

»Med hvad rätt?»

»Och det spörjer du?»

»Ja, nog förefaller det besynnerligt.»

»Hvar är konungens fullmakt?» frågade hertig Johan tvärt.

»Konungans fullmakt», eftersade Göran Persson. »Konungens fullmakt?»

»Ja, just konungens fullmakt», sade Thorolf och hertig Karl samtidigt.

Det bryderi, som för några ögonblick gjort konungagunstlingen osäker, försvann dock hastigt.

»Här behöfves ingen fullmakt», sade han sträft. Med upprorsmän har jag rättighet att förfara efter behag.»

Med dessa ord klappade han ett slag i händerna, och omedelbart efter inträdde åtta groflemmade hillebardierer och togo på Göran Perssons vink plats bredvid dörren.

»Vill ni nu godvilligt följa mig eller skall jag vara nödsakad att bruka våld», sporde Göran, under det samma vidriga lende som tillförene spelade kring hans läppar.

Vid åsynen af hillebardiererna hade Thorolf Skytte tagit ett par steg tillbaka.

»Det må väl unnas mig att taga afsked af min hustru», sade han.

»Nej», svarade Göran Persson kallt.

»Hvarför?»

»Derför — — — derför — — —»

»Derför att du är en gemen skurk», röt Thorolf till och rusade mot Göran. Försvara dig, eländige stackare, annars — — —»

Det skarpa slagsvärdet glänste i Thorolfs hand, slaget föll och skulle ofelbart hafva träffat Göran, om han icke så hastigt vikit undan.

»Detta ökar endast din skuld», sade han med ett iskallt hån kring läpparne.» Jag har vittne på, att du sökt skada mig till lif och lem. Soldater, gripen honom och fören honom genast ned i »Kärnans» djupaste fängelse.»

Soldaterna kastade sig ögonblickligen öfver Thorolf, och ehuru han gjorde det våldsammaste motstånd, blef han dock öfvermannad och fängslad.

Under det detta pågick stod Göran Persson med högra handen hvilande på dolken, ifall hertigarne skulle skrida till handling, längst nere vid dörren, der han hade

reträtten fri. I hans skarpt markerade anlete lästes det förfärligaste hån, då han såg sitt offer krampaktigt vrida sig mellan soldaternas händer.

»Ja, gånge det så hvar och en, som vågar sätta sig upp emot mig», mumlade han för sig sjelf. »En adelsman! Ah, det gör mitt hjerta godt att få krossa denna otäcka hydra, som med sina många hufvud arbetar på mitt fall natt och dag. Det är en himmelsk vällust att se dessa stolta nackar böja sig i stoftet för mig, den ofrälse, som ändock har så mycket att säga! Jag ville...»

Hans monolog afbröts här af hertig Karl, som, glödande af harm, gick rakt på honom, i det han sade.

»Jag vet att det inte är med konungens, din herres, medgifvande som du på detta sätt inträngер i en fredlig mans bostad. Du kan vara säker på att jag nog skall ställa allt i sin rätta dager inför min broder.»

»Jag svarar sjelf för mina handlingar», inföll Göran Persson och betraktade hertigen med gnistrande blickar, som hade något af både tiger och hyena i sig. »Hvad jag har gjort, det rör endast mig.»

I detta ögonblick instörtade Thorolfs unga hustru, den fagra Märtha, som af en tjenare skyndsamt blifvit underrättad om det våld, som öfvades mot hennes make. Då hon blef varse Göran Persson, tog hon i första hänpenheten ett par steg tillbaka, men snart fattade hon mod och trädde med djerf och ädel hållning fram till den hatade konungagunstlingen.

»Göran Persson», sade hon, och det blixtrade till i hennes ögon, »du är en skurk. Först smyger du dig in till mig för att bringa vanära öfver mitt och min makes namn, och när detta icke lyckas dig, söker du att på detta lumpna sätt hämnas.»

Den stadiga blick, som hon höll fästad på Göran, kom honom att mot sin vilja slå ned sina ögon. Han bemannade sig likväl snart och sade i hånfull ton:

»Olyckan har förblindat er. Eder man är emot konung Erik, min herre, och derför har jag försäkrat mig om hans person. Hvarför tror ni väl att konungens bröder äro församlade här, om ej för att — — —»

»Hvad vågar du yttra», afbröt hertig Karl med dun-

drande stämma, i det han gick konungagunstlingen rakt på lifvet. Endast din egenskap såsom konungens rådgifvare skyddar dig för att sjelf komma ned i det fängelse, som du beredt åt herr Thorolf Skytte.»

Göran Persson ryggade tillbaka för hertig Karls skarpa blickar.

»Kom ihåg att jag går konungens ärende», sade han hotande. »Hvar och en, som lägger hand på mig, får med konung Erik att göra.»

»Om konungen visste de usla vägar du går för att tillfredställa ditt enskilda hat, skulle du ej längre gå fri. Men konungen skall nog få veta det», ropade hertig Johan.

Göran Persson besvarade icke detta tal. I stället gaf han soldaterna ett tecken, och det dröjde icke många minuter förrän Thorolf Skytte var utförd. Fru Märtha svimmade och kunde endast återkallas till sans genom hertigarnes förenade omsorger.

Ryktet om Thorolf Skyttes fängslande spridde sig snart i hufvudstaden. Alla beklagade honom, men aldra mest hans unga hustru, fru Märtha, föremål för allmänt deltagande.

»Alldeles likt Göran Persson», menade andra.

»Ja, ja», beklagade sig adelsmännen, »der se vi hvad vi ha att vänta. Det är aldra bäst att vi vända oss till hertigarne!»

På så sätt fingo Johan och Karl en massa medhållare, just för Göran Perssons grymhets skull.

Utan dom och ransakning blef Thorolf Skytte genom konungagunstlingens usla ränker dömd attt mista lifvet genom halshuggning.

Det var under ett utbrott af halft vansinne och under det drottning Karin var borta som Göran Persson aftvang Erik stadfästandet af dödsdomen. Sedan detta väl var gjordt, ilade Göran till Thorolfs fängelse.

»Se här», utropade han hånfullt och höll det ödesdigra papperet framför fångens ögon. »Nu är ditt lif i mina händer.»

Thorolf ryggade tillbaka.

»Men», utbrast han förvånad och förskräckt, »du anklagar mig ju för saker, som jag icke är skyldig till.»

»Hå», utbrast Göran, »det vet jag bäst sjelf.»

»Eländige krypare! du, som är grymmare än ett vilddjur, du, som — — —»

»Spara på det der», afbröt Göran med iskallt hån. »Du slipper ändå inte undan.»

»Nå, då skall du också få din rättvisa lön, skurk», utbrast Thorolf i högsta raseri och störtade öfver Göran. Denne, som dock var beredd på våldet, ryckte fram en liten dolk och höll den framför sig till försvar. Thorolfs rörelse var så hastig att han icke i tid förmådde hejda sig, utan sprang rakt på dolken med den verkan, att den hvassa spetsen lätt rispade hans venstra arm.

»Stilla, stilla», hånade Göran. »Ni har brådtom att komma ifrån detta lif. Nåja, inte kan jag hjelpa om jag motvilligt blir er baneman. Det skulle till och med fägna mig, så att er afrättning sluppe att väcka uppseende.»

Det iskalla hån, med hvilket dessa ord uttalades, jemte smärtan i den sårade armen gjorde att Thorolf studsade tillbaka. Det var ett förfärligt ögonblick, men äfven härunder öfvergaf honom icke hoppet.

»Hvad grämer jag mig öfver», utbrast han och fixerade Göran med lugna blickar. »Får blott den väna drottning Karin veta motivet till detta nedriga dåd, så blir det nog ändring af.»

»Drottning Karin», utropade Göran hånfullt.»

»Ja, just drottning Karin!»

»Hon är inte hemma.»

»Hvad vill detta säga! I förrgår såg jag henne!»

»I förrgår?«

»Ja, just då!»

»Må vara, men i går reste hon bort. I morse underskref konungen dödsdomen och om en timma går den i verkställighet. En prest är på väg hit.»

»Thorolf vacklade mot väggen. Göran talade alltför allvarsamt, att han icke skulle kunna sätta tro till den förfärliga underrättelsen.

»Nåväl Göran Persson», sade han med dof stämma,

»jag vill ej sätta mig upp emot konungens beslut, men dig, eländige skurk, stämmer jag inför en högre domstol, att stå till ansvar för dina handlingar. Gå nu, och unna mig åtminstone frid i de sista ögonblicken.»

Göran var redan med ena foten utom dörren, då Thorolf ropade:

»Ett ord till!«

»Hvad då», menade Göran och stannade,

»Låt mig få taga afsked af min hustru.

Göran betänkte sig några ögonblick. Derpå sade han lidelsefullt.»

»Vid stupstocken.»

Thorolf rasade som ett fångadt vilddjur.

»Djefvul», utbrast han och knöt händerna mot den ånyo tillbommade fängelsedörren. »Måtte alla afgrundens makter martera dig såsom du förtjenar!

Sedan fången rasat ut, föll han af mattighet till golfvet, och han låg till hälften medvetslös, då presten inträdde för att med honom tala de sista tröstens ord i denna verlden.

På Stortorget, och just på samma plats der Stockholms blodbad utspelats, hade en stupstock blifvit placerad.

Nyheten spridde sig raskt till hvarje hus i staden, och en väldig menniskomassa strömmade upp till torget för att åse det hemska skådespelet.

Den menskliga naturen är i sanning gåtfull. Vid afhörandet af de gräsligaste berättelserna om mord rysa vi, men äro vi i tillfälle att taga i närmare betraktande sjelfva mordgerningen, ha vi alls ingenting deremot. Det kittlar nyfikenheten och väcker en så besynnerlig retelse, och det är detta, som vi eftersträfva.

Så också med Stockholmspubliken.

»Undras hur han skall gå till döden», gissade en af åskådarne.

»Troligtvis som en man», inföll en annan.

»Ja», sade en tredje, »jag har alllid hållit Thorolf Skytte för att vara en dugtig karl. Ni ska få se att han gör narr af sjelfvaste Göran Persson.»

»Hvem lastar konungens närmaste man», röt i detsamma en närstående krigsknekt, i det han grep den frimodige talaren i kragen. Jaså, det var du. Hit knektar, den der har talat lasteligt om Göran Persson.»

Oaktadt de skarpaste protester från mannens sida och oaktadt folkhopens dofva mummel, blef den olycklige bortsläpad och kastad i fängelse.

Efter en stunds väntan syntes ändtligen Thorolf Skytte mellan dubbla led af krigsknektar. Den stackars fången var blek, men gången var spänstig och blicken frimodig. Hoppades han väl ändring?»

»Se, der kommer han, der kommer han», skrek folkmassan.

»Han ser inte nedtryckt ut», menade en.

»Nej, hvad behöfver han det, när han inte gjort något ondt», inföll en annan.

»Men hans hustru, jag ser inte till henne», utbrast en tredje.

»Kanske att Göran Persson inte tillåter att de taga afsked af hvarandra.»

Dofva förbannelser öfver den hatade konungagunstlingen hördes här och der bland folket. Men ingen vågade att högt yppa hvad han hade på hjertat.

Då Thorolf kom fram till stupstocken, hördes från sidan ett anskri af en qvinna, och innan de knektar, som bildade spetsgården, kunde hindra det, hade fru Märtha trängt sig fram. Högt gråtande kastade hon sig i Thorolfs armar och omslöt maken krampaktigt.

»Hvar är konungen», snyftade hon. »Jag vill träffa honom.»

»Konungen», utbrast medlidsamt den prest, som beredt Thorolf till döden, »ingen vet var han finnes.»

»Men drottning Karin då?»

»Hon reste i förrgår till Upsala!»

»Till Upsala», utbrast fru Märtha med dof stämma. »Då är allt förloradt.»

På samma ställe der Kristian Tyrann åsett Stockholms blodbad, satt äfven nu Göran Persson, dold för allas blickar. Han tycktes riktigt fröjdas åt fru Märthas qval och ofta gnuggade han händerna.

»Nu kan han omöjligt komma undan», mumlade Görar för sig sjelf. »Det finnes ingen mensklig makt, som kan rycka honom undan stupstocken.»

»Göran hann knappt få sista ordet öfver läpparne, då en hofvagn af det stora åbäkliga slag, som då för tiden begagnades, körde upp på Stortorget. Inuti vagnen satt en qvinna med sorgsna men milda drag. Det var drottning Karin.

Vid åsynen af det myckna folket och af stupstocken ryckte hon till och befalde i ett enda andetag kusken att hålla.

Massan lemnade vördnadsfullt rum, då drottning Karin bäfvande skyndade fram till stupstocken.

»Der går vår moder», yttrade en vek stämma bredvid drottningen.

»Ja, Gud välsigne henne», menade en annan. »Hon gör mycket godt.»

En tredje, en arbetsklädd karl inföll:

»Att hon gör mycket godt, det vet nog jag. Hade inte hon varit, skulle både jag, min sjuka hustru och våra sex barn mâst svälta ihjel i vintras. Får inte hon ärfva himmelens salighet, så finnes det ingen, som kan få den.»

»Och äfven andra tager hon sig an», sade en fjerde, och i hviskande ton fortfor han till sin granne: »Hon har många gånger gjort den grymme Göran Perssons illistiga anslag om intet. Hon rår på kungen, hon.»

»Ja, är det inte synd med den stackars kungen, som ibland är så besynnerlig», svarade grannen i samma hviskande ton, emedan han fruktade att dela samma öde som den nyss af knektarne fängslade frispråkaren.

»Tst, tst, knektarne ha öron så långa som deras hillebarder, och de räcka Gud nås till öfverallt.»

Drottning Karin hade emellertid gått fram till Thorolf Skytte och hans maka och med tårar i de blida ögonen helsat det olyckliga paret.

»Hvad är att göra, min drottning», sporde fru Märtha, i det hennes ögon simmade i tårar.

»Hvem har befalt denna afrättning», sporde drottningen den fången ledsagande presten.

»Göran Persson», svarade den andlige.

»Hvar är dödsdomen?»

»Herr Göran har den i sitt våld.»

»Jag vill se den.»

Dödsdomen öfverräcktes till henne. Sedan hon noga genomläst den, under hvilken sysselsättning hennes vackra anlete skiftade i de mångfaldigaste sinnesrörelser, lyfte hon den med båda händerna öfver hufvudet och ref den i småbitar, under det hon utropade med en stämma, som hördes öfver en stor del af torget:

»Denna dödsdom är ett nedrigt våld mot en hederlig man. Det är Göran Perssons personliga fiendskap, som dikterat den, och han visste att skickligt begagna sig af konungens sjukdom för att få den underskrifven. Stilla», fortfor hon till knektarne, som började visa tecken till oro, när de sågo domens öde, »jag skall ställa allt till rätta hos konung Frik. Och ni, herr Thorolf Skytte, kan nu följa eder ädla, trogna och högsinta maka hem.»

Med dessa ord omfamnade drottning Karin fru Märtha, steg ånyo upp i sin vagn och åkte, beledsagad af den jublande menniskomassan, till slottet, dit Erik nyss smugit sig in, rädd för sin egen skugga.

Fåfängt vore att beskrifva Göran Perssons raseri, då han såg den varmhjertade drottningen sönderrifva dödsdomen och hörde de ord, som hon uttalade. Men han förmådde ingenting uträtta. Harmsen och af hela sitt hjerta hätsk på drottningen smög han sig på omvägar till sitt hem.

Drottningen utverkade dagen derefter af konungen Thorolf Skyttes fullkomliga frikännande, och nyheten härom mottogs med jubel öfverallt i hufvudstaden.

Efter Erik XIV:s fängslande blef Göran Persson utlemnad till hertigarne. De gjorde processen kort med honom. Under tillopp af en ofantlig menniskomassa

blef han rådbråkad och steglad, och hans namn uppspikades på den högsta skampålen i hufvudstaden.

Göran hade en son, som tog sig namnet Erik Göransson Tegel. Han har på ett förtjenstfullt sätt skrifvit den olycklige konung Erik XIV:s historia.

X.

Knifvabytet i Bakarebo.

Ungefär midt i den stora sjön Bolmen inom Ölmestads härad i vestra Småland ligger den långsträckta Bolmsön, skogig och bergig till sin natur samt med der och hvar djupt sönderskurna kuster. I norra delen och på vestra kusten ligger Bolmsö kyrka, nybygd för nära tre sekel sedan. Det är dock icke till detta tempel, som vår berättelse för oss, utan till den på södra delen och samma kust som kyrkan belägna byn Bakarebo, ett namn, nästan lika gammalt som sägnerna veta att förtälja. Trakten omkring nämda by och den nära belägna Kärragård är ganska vacker och till och med en smula bergig. I Bolmen nordost från Bakarebo skjuter den vackra, skogiga Löfön upp ur vågorna, medan i sydvest Rörön och Råön samt rakt i söder Helgaholmen sticka upp sina skogiga och bergiga hjessor, visst icke vanprydande det vatten, af hvars klara vågor de sedan urâldriga tider tillbaka troget omslutits.

Den, som icke haft tillfälle att genomresa eller genomvandra de småländska bygderna, utan endast känner dem af deras härdade och arbetsamma befolkning, tror dem bestå endast af sten, bråuar och dystra skogar, i hvilka inga andra ljud än vargarnes tjut, vildfoglarnes läten och vedhuggarnes yxhugg och melankoliska sånger störa tystnaden, men detta är ett stort misstag. Äfven detta landskap, öfver hvilket, det erkännes gerna, ett visst allvar hvilar, har att framvisa många vackra och

leende punkter, som ovilkorligen måste komma vandraren att glömma det ofördelaktiga intryck, som tanken på de »småländska obygderna», såsom man ganska ofta får höra detta landskap benämnas, gifvit honom. Gör blott en resa i norra Småland, genom Tjusts härad, det »nordiska Schweiz», styr sedan kosan till Jönköping och skåda från Dunke-hallar ned öfver landskapet, och när du sett dig mätt derpå, så låt din väg gå mot söder, vester och sydvest. Sällan skall du i något land träffa på en så rikt skiftande natur, der skogar, berg och sjöar finnas i hundratal. En bland de vackraste och på samma gång största sjöarna är ovedersägligen Bolmen.

Det var en strålande junidag ett af de första åren på sextonhundratalet, som tvänne män, den ene medelålders, den andre blott ett par och tjugu år, trädde ut ur en af de stugor, som lågo vid södra ändan af Bakarebo. De gingo en stund tysta bredvid hvarandra ned mot stranden, men ändock kunde man lätt se, att deras ögon talade ett temligen tydligt språk. När de ändtligen hunnit ned till den vid en stor sten förtöjda båten, klumpigt bygd och i saknad af den form, som fordras för att en farkost skall vara snabbseglande, sade den äldre, i det han kastade en lång mast, den han burit öfver ryggen, häftigt på marken:

»Du har nu så länge fördragit Pelles otidigheter, att jag blir rasande, om du inte tar i tu med den göken. Jag är far din, Jerker, och tål inte att en så'n der varulf skrattar ut oss. Sa' han inte åt mig i går, och det rakt upp i syna, att han nog skulle visa dig hvar David köpte ölet, så framt du inte lät honom ostörd få slå sina krokar för Nils Jonssons Gertrud. Är du karl för din hatt, Jerker, så låter du inte så'na ord få bli ohämnade många dagar till.»

Jerker svarade, under det ett spotskt hån lekte kring hans välbildade läppar:

»Vet ni, far, att om jag vill, så bryter jag af Pelle på midten, och det regalt ändå.»

»Nå, hvarför gör du inte det då? Vill du att jag skall åtaga mig besväret?»

»Å nej, far, det kan ni låta bli; jag skall nog sjelf

ge storskräflarn att göra. Men se, är det inte han, som kommer der borta? Jag tycker mig känna igen svängningen på högra armen och den röda halsduken. Från Sundahållet, ser ni. Nu viker han om hörnet vid Nils Jonssons torp. Fördöme mig, tror jag inte att han går dit. Anfäkta — — —!»

»Nej, han kommer hitåt», sade fadern, som nu varseblifvit sonens rival om den fagra Gertruds hand. »Han har nog fått syn på dig. Visa du den sakramenskade kaxen, att han ingenting duger till.»

»Å, far», inföll sonen Jerker, i det han gick ned i båten, der han lade ifrån sig de båda åror, som han burit, »retar han mig lika mycket som i går, så kastar jag honom i sjön.»

Den kommande hade snart hunnit inom hörhåll. Vid åsynen af den gamle fiskaren Nils och hans son, stannade han och eftersinnade, om han skulle gå fram eller icke. Denna tvekan kunde icke Nils åse utan att försmädligt utropa:

»Är du rädd för stryk, eftersom du inte törs komma fram?»

Men Jerkers rival blef icke svaret skyldig. Hånande ropade han tillbaka:

»Ja, I torden till äfventyrs båda två öfverfalla mig, ty enbart vågen I det väl icke.»

Nils var redan färdig med ett rytande svar, då Jerker förekom honom:

»Å nej, Pelle, kom du fram, du, men är du inte höflig, så tvättar jag dig en smula i sjön. Du kan behöfva den der tvagningen, ty nog var det en hel månad sedan ditt fräkniga ansigte var vått.»

Det syntes tydligt på Pelles miner, att han icke tyckte om svaret. Han närmade sig emellertid och stannade på några alnars afstånd från Jerker, hvilken han betraktade med hatfulla blickar.

»Du har inte med Gertrud att göra», sade han slutligen.

»Jo, mera än du.»

»Du!» skrek Pelle och hoppade till; »jag talade med hennes far i går, och han gaf mig sitt samtycke till

giftermål med dottern sin. Dessutom är du fattig och jag —»

»Hvad tror du Gertrud bryr sig om dina styfrar, när hon håller mig kär», afbröt Jerker. »Och dessutom har du inte för godt rykte om dig.»

Pelles ögon brunno af ilska, när han förnam dessa ord från den hatade rivalens läppar. Han gjorde en rörelse för att störta sig öfver honom, men hejdade sig och sade i stället:

»Hvad tror du det rör Nils Jonsson, om du och Gertrud ä' kära i hvarandra! Min skall hon bli i alla fall, så mycket du vet det, fattiglapp!»

Nu kunde icke Jerkers tar hålla sig längre; han gick den oförskämde bondpojken hotande på lifvet. Men denne drog sig tillbaka, under det han sade, då och då hånskrattande:

»Visste jag inte, att I ären för fega att komma en i sender! Jag trodde —.»

Men hvad han trodde, det fick han aldrig yppa, ty innan han hunnit tala till punkt stod Jerker vid hans sida; hans jernhårda näfve grep ett fast tag om Pelles nacke, och innan denne kunde göra sig fri, fann han sig vid randen af vattenbrynet.

»Vill du bli döpt nu», skrek Jerker i hans öra; »jag ville blott önska, att Gertrud nu vore närvarande och såge dig.»

Pelle svarade ingenting. Med en snabb rörelse gjorde han sig fri från sin motståndares tag, och nu stodo de båda rivalerna öga mot öga, beredda att kämpa till det yttersta.

»Det är bra, Jerker», sade fadern, »låt den kanaljen dricka brorskål med aborrarne.»

Brottningen begynte. Det var ingen kamp mellan svaga personer. Stenar och risqvistar sparkades upp och yrde omkring de kämpande, och allt närmare vattnet kommo de. Det syntes tydligt, att en af dem, kanske båda, måste göra bekantskap med det våta elementet.

Brottningen hade emellertid varseblifvits från byn, och från alla håll kommo menniskor springande för att

bevittna enviget mellan de båda rivalerna. Gertrud och hennes far voro också bland dem.

»Du skall få se att Pelle vinner», skrek Nils Jonsson.

»Det tror jag inte», pustade den unga flickan. »Gud låte Jerker få öfvertaget.»

Fadern gaf henne en skarp blick, men sade ingenting, utan ökade sitt språng för att komma fram i god tid. Gertrud deremot saktade sitt lopp men följde ändå, bäfvande öfver utgången, de öfriga.

Länge var det ovisst, hvilken af de båda rivalerna som skulle segra, ty båda egde ungefär lika styrka och vighet. Med hämmad andedrägt följde Nils fiskare sonens minsta rörelser; då han vacklade, bleknade den gamle; då han vann någon fördel, uppmuntrade han honom genom eldiga tillrop. Största delen af byns invånare hunno småningom fram, och nästan alla, utom Pelles själsfränder och Nils Jonsson sjelf, uppmuntrade den unge fiskarpojken. Kom så dertill, att denne plötsligt varseblef Gertruds vackra ögon fästa på sig med ett ömt och oroligt uttryck. Denna syn fördubblade hans krafter. Fattande rivalen med båda armarne om midjan, lyfte han upp honom och slungade honom med ens ut i vattnet. En dödstystnad följde härpå; alla rusade fram för att se, hvad det skulle blifva af den besegrade. Denne kom också efter en stund upp till vattenytan samt började simma mot land ett stycke nedom den plats, der enviget stått. Uppkommen på det torra, skakade han vattnet af sig, knöt båda händerna mot Jerker och skrek med ilsken stämma:

»Vi träffas på gillet hos Anders Bosson om söndag.

Med dessa ord skyndade han, allt hvad benen förmådde bära honom, upp mot byn, der han snart försvann. Men på hemvägen gick den vackra Gertrud sorgsen vid faderns sida. Väl hade hennes käraste segrat, men den kommande söndagen, och det var endast två dagar till dess, hägrade så olycksbådande för hennes tankar. Icke heller hade hon kommit i tillfälle att få säga Jerker några tröstande ord, ty fadern hade strängt bevakat henne. En lång blick af uppmuntran och kärlek var det enda, som hon kunde gifva honom.

Under det invånarne åter begåfvo sig upp till byn, de flesta särdeles belåtna öfver Jerkers seger, sade en ung bonde till en annan:

»Du kommer väl till Anders Bossons gille om söndag?»

»Ja visst, det var så länge sedan vi hade något knifvabyte här i byn, att jag riktigt längtar efter den dagen.»

Frågaren nickade och återgick, liksom de öfriga, till sitt arbete. De fäste icke vidare sin uppmärksamhet på brottningen och det blifvande gillet, ty sådana scener voro den tiden allt för vanliga, i synnerhet bland den småländska och blekingska allmogen.

Icke heller egnade Nils fiskare och hans son någon vidare uppmärksamhet åt hvad som förestod. Sedan de gjort båten segelklar, lade de ut och styrde sydvest hän mot den skogiga Helgaholmen. Väl tyckte Jerker till en början, att det kändes plågsamt att ej få tala med kärestan, men han tröstade sig snart med dessa halfhögt frammumlade ord:

»Om söndag träffas vi ju på Anders Bossons gille.»

Våra gamla förfäder trifdes gerna bland festliga tillställningar, der de, under njutande af sina älsklingsdrycker, kunde få språka om gamla och nya minnen, uppgöra affärer och krya upp sina sinnen efter dagens hårda arbeten. Och vi, det yngre slägtet, hafva ärft samma sinnelag, och ingenstädes är ännu i den dag, som i dag är, samlifvet och den dermed förbundna gästfriheten så stort och utprägladt som i de skandinaviska länderna, enkanneligen Sverge. Men dessa festliga tillställningar hade icke i forna tider den fredliga prägel, som nu är åsatt dem. Det är visst sant, att slagsmål och andra olagligheter äfven nu illustrera allmogens gillen der och hvar, der det gamla vikingalynnet ännu icke blifvit helt och hållet utplånadt, men så allmänt som förr är det icke nu. Ty i forna tider ansågs ett gille utan *knifva-*

byte, d. v. s. envig på lif och död, vara nära nog alldeles misslyckadt.

Den af så många efterlängtade söndagen kom; himmeln var molnfri och solen sken varm. I Anders Bossons storstuga fejades och pyntades af alla krafter för att få allt så fint som möjligt till festaftonen. Anders Bosson var en storbonde i detta ords egentligaste betydelse, och när han ställde till ett gille, så ville han, att det skulle gå präktigt till väga. Äfven spelmän voro inbjudna, ty ett gille utan dans var nästan otänkbart under dessa tider.

Gertrud hade haft en sömnlös natt. Sorgliga tankar qvalde henne oupphörligt. Det var det förestående envíget, som ingaf henne dystra föreställningar. Nog var hennes Jerker den förhatlige Pelle öfverlägsen både i styrka och vighet, det hade han tydligt visat genom sin förut omtalade seger, men hur det var, så kunde hon ändå icke underlåta att hysa en viss fruktan för utgången. Stugan blef henne för trång, hon gick ut och, såsom hon gjort flera gånger förut, styrde kosan ned till stranden. Hoppades hon kanske att möta sin hjertevän för att inför honom få nedlägga sina bekymmer? Ja, så var verkligen hennes mening. Och hon behöfde icke länge vandra ensam. Jerker hade varseblifvit henne, och med stora steg ilade han bort till den unga flickan.

»Se så», sade han, när Gertrud ändtligen hunnit berätta om sina dystra aningar, »inte sorgsen nu, vännen min. Du såg, hur finurligt jag gaf Pelle respass till aborrarne; lika lätt skall han få det i dag, om han bråkar.»

»Du vill då inte börja grälet», sade Gertrud lugnad.

»Nej.»

»Men Pelle han skall nog göra det, han.»

»Då får han åtminstone svar på tal.»

De älskande talade länge med hvarandra om sina förhoppningar för framtiden. Att dessa icke voro så särdeles stora, det måste de ty värr erkänna, men hvad skulle de väl göra! De voro, så väl som många andra, tvungna att vänta till dess lyckan, som ibland roar sig med att vara nyckfull, behagade komma till dem. Men förmodligen skulle de icke gått der så skenbart lugna, om

de kunnat se den person, som nedhukad smög sig bakom en låg stenmur ett litet stycke derifrån. Hans blickar lemnade icke de älskande en enda minut, hvilket också hade till följd, att han hastigt klef ner i ett djupt dike, rakt i det gytjiga vattnet. Med en ed på läpparna sprang Jerkers rival, ty spejaren var ingen annan, upp och fortsatte å nyo sin obeqväma vandring längs stenmuren, utan att bekymra sig om den mängd af gytja, som fastnat vid hans helgdagsstrumpor. Pelle var dessutom så förmögen, att han kunde taga på sig ett par rena till gillet.

Ändtligen, efter mycket smygande och krumbugtande, hann Pelle fram så långt, att han, som egde goda ögon, ganska tydligt kunde urskilja Jerkers och Gertruds ansigten; ja till och med läsa minspelen deri. Han skulle också gerna velat afhöra deras samtal, men dertill var afståndet för långt.

Pelle led af verkliga svartsjukans qval, och hade han tilltrott sig kunna öfvervinna sin förhatlige rival, skulle han icke dröjt många minuter bakom muren; nu måste han till sin harm bara se på, huru Jerker gång efter annan kysste Gertrud och af henne återfick bevis på hennes kärlek.

»Han *måste* dö», mumlade Pelle. »Jag var i går hos kloka Karin; hon läste öfver knifven och gjorde mig hård; ingenting biter nu på mig.»

Icke förr, än de älskade skildes åt, lemnade Pelle sin plats. Det tycktes vara ett behof för honom att se Jerker och Gertrud tillsammans, och säkert är, att ingenting kunde gifva mera styrka åt hans hat. Gertruds afskedskyss brände som eld i hans hjerta, och när hon med en varm handtryckning och ett kärleksfullt leende sade sitt »farväl så länge», då knöt hennes förbisedde friare händerna om masurskaftet på den bredbladiga knif, som han städse bar i en rem vid det breda läderbältet. Icke för hela verldens guld hade han i dessa ögonblick velat afstå från sin hämd.

»Det måste bli knifvabyte oss emellan», sade han, under det han smög tillbaka samma väg han kommit. »Jag skall se hans hjerteblod.»

I Anders Bossons utpyntade storstuga och i rummen näst intill rörde sig gillemännen med sina hustrur, söner och döttrar. Nästan alla talade endast om enviget mellan Jerker och Pelle, och det fans icke många, som ej prisade den förre både för hans styrka och för hans goda hjerta, under det de helt öppet klandrade den senare för hans falskhet och hans odrägliga högmod.

»Näpsten var väl förtjent», sade en åldrig bonde till sin granne. »Jag skulle bara velat, att han stannat hos aborrarne för alltid.»

»Men det hade nog inte Nils Jonsson tyckt bra om», lydde svaret, »för ser du, han vill promt ha Pelle till måg.» »Nå, nå», fortfor han och blinkade småslugt, »Pelle har allt bra med fyrkar, och den största och bästa båten tillhör far hans. När han en gång vänder näsan i vädret, så får allt Pelle en samlad styfver.»

»Hm», sade en tredje, som åhört samtalet, »det påstås, att Gertrud inte just är så glad åt partiet med Pelle, och ingen kan heller undra derpå», fortfor han skrattande. »Inte har Pelle Jerkers utseende, och inte kan han för öfrigt mäta sig med honom.»

«Jag har hört, att det skall bli knifvabyte dem emellan», inföll en fjerde. »Det påstås, att Pelle varit hos kloka Karin och blifvit hård, så att om så är, får väl Gertrud reda till svepningen åt sin käraste redan i dag.»

Den unga flickan, som i sällskap med några af byns öfriga tärnor i det samma gick förbi de samtalande, kunde ej undgå att höra de tydligt uttalade orden. Visst var hon ett barn af sin tid och hade redan ett par gånger varit närvarande vid dylika kämpalekar, utan att det gjort något särdeles stort intryck på henne, men nu, nu var det helt annorlunda. Hennes tro på Jerkers seger, hvilken tillförne varit så fast, vacklade, när hon fick den underrättelsen, att hans motståndare var *hård*. Hur skulle det då gå för Jerker!»

Redan innan denne hunnit in i stugan, möttes han af Gertrud, som orolig omtalade hvad hon hört.

»Det der tål allt att tänka på», sade ynglingen eftersinnande. »Kloka Karin har stor makt, men var vid godt mod, kära Gertrud», fortfor han och tryckte varmt

hennes händer, »jag sätter hela min förtröstan till Guds makt, och den är större. Beskyddar han mig, så kan hvarken kloka Karin eller djefvulens hela anhang skada mig.»

Gertrud lugnades af dessa ord.

Så fort Jerker trädde inom dörren till storstugan, möttes hans och Pelles blickar. De båda rivalerna helsade icke på hvarandra, en sak som ytterligare styrkte de församlade i deras hopp om ett knifvabyte. Jerker bar stolt sitt hufvud; hans helgdagskläder sutto nätt och prydligt, och i läderbältet kring den smärta midjan bar äfven han den ödesdigra knifven, våra förfäders trognaste följeslagare.

»Hvad nytt från andra sidan sjön», sade en af byns äldste, »du var ju öfver till Lyckna i går?»

»Ja väl», svarade Jerker, som allt emellanåt lät sina blickar irra öfver till Gertrud, der hon lik en blid stjerna lyste bland alla de andra tärnorna. »Fulingen grasserar värre än nå'nsin på Lyckna berg, och när jag seglade hem, såg jag en stor eldpelare stå upp från spetsen. Jag tyckte, att den aldrig ville ta slut, så hög var den.»

»Hörde du ingenting?»

»Jo ett förfärligt dån och skrik i berget; det var alldeles som om sjelfva helvetet legat der inne.»

»Det der kan jag tyda, go' vänner», sade kloka Karin, som i detsamma trädde inom dörren.

Alla trängde sig omkring spåqvinnan, som ansågs stå i förbund med de onda makterna.

»Tala, tala», ljöd det i korus.

»Det betyder», sade Karin och såg sig lifligt omkring, »att en af dem, som finnas här inne, skall vara ett lik innan solen gått ner. Kommen I ej ihåg för två år sedan, då Ola och Sven, som båda friade till fagra Anna, hade knifvabyte i Bosagården? Samma oväsen, som Jerker hörde nu, förnams då i Lycknåberget. Det slår aldrig fel, för si jag har hört det nu i bortåt tretio år.»

En allmän förstämning herskade till en början i samlingen, ty huru vanliga dessa blodiga fejder än voro, måste likväl tanken på dem stämma månget sinne till allvar.

Men det var ej Anders Bossons och hans hustrus

mening, att deras gille skulle få en så allvarsam karakter, åtminstone till att börja med. Till den ändan framburos väldiga stånkor fulla med öl och andra lifgifvande drycker, och inom kort var kloka Karins olycksspådom helt och hållet glömd. Tungorna löstes hastigt; skämt och lustiga visor aflöste snabbt hvarandra.

Omsider kom Ragnar spelman, och han mottogs med högljudda rop af förtjusning af både unga och gamla. Först togo sig de äldre en »sedesam svängom» i afmätt och långsam takt, och när detta var gjordt, gafs rum åt de unga. Nu blef takten hvarken så afmätt eller så långsam; i snabba hvirflar kretsade de dansande paren om hvarandra; svettdroppar runno utför de blossande kinderna, och andedrägten hotade mången gång att tagas bort. Det var danser och ringlekar värdiga detta härdade kämpaslägte.

»Fagra Gertrud», sade Pelle och vågade slå högra armen kring den unga flickans midja, »kom och tråd dansen med mig.»

Gertrud hann icke svara, förr än en manlig röst hördes bakom henne:

»Bort med armen, ynkrygg, annars krossar jag dig!»

Pelle släpte sitt tag och for tillbaka, men alls icke af rädsla, utan för att få fritt svängrum.

»Ynkrygg, sa' du», röt han till och stampade i golfvet. »Gå din väg, fattiglapp, annars . . .»

»Annars», eftersade Jerker, i det ett olycksbådande leende spelade kring hans läppar, »vill du smaka denna?»

Med dessa ord drog han knifven ur slidan. Men nästan lika fort hade Pelle ryckt fram sitt vapen, och innan de församlade hunno sansa sig öfver det korta och häftiga grälet, hade de båda motståndarne redan kommit i hop. Det blef en förfärlig strid. Båda voro starka och viga karlar, och båda voro skickliga i att handtera sina farliga vapen. Förgäfves skreko ett halft dussin röster, att de båda kämparne skulle på öfligt vis låta ombinda sig; förgäfves bådo qvinnorna dem att upphöra till dess riktiga anordningar hunne vidtagas; de båda rivalerna spände i hop som ett par retade lejon, och den som ej gick ur vägen för de väldiga slängarna, som utdelades,

fick ligga der ogild. Knifvarna blixtrade i solljuset och gåfvo ifrån sig ett hemskt klingande ljud, när de träffade hvarandra, men öfver de stridandes läppar kom icke ett enda ord. Blott när Pelles knif trängde in i Jerkers venstra arm, uppgaf denne ett ilsket rytande och störtade fram för att gifva sin rival nådestöten. De drabbade ännu en gång väldigen tillsammans; deras stampningar, när de sökte att kasta omkull hvarandra, kommo bänkar och bord att darra. Med andlös tystnad betraktade de öfriga det förfärliga enviget. Gertrud måste stödja sig mot ena långväggen för att icke falla. Då, just som striden var som vildast, då huggen föllo så tätt, att åskådarne icke kunde urskilja dem särskildt, då hördes kloka Karins olycksbådande stämma:

»En af er skall komma till Lyckna berg, innan solen gått ner!»

»Nå, så far dit då», röt Jerker till och mâttade en förfärlig stöt mot Pelles bröst. Denne vek undan, men icke nog hastigt; knifven borrade sig djupt in i hans högra arm, hvilken slappt föll ned till sidan. Ett par ögonblick ännu, och den sårade rivalen störtade till golfvet. Jerker tog ett steg framåt, i akt och mening att åter rusa på motståndaren, men i samma ögonblick stod Gertrud framför honom.

»Jerker», sade hon mildt, i det hon pekade på den fallne motståndaren, »du ser, att han är vapenlös.»

»Sant», sade ynglingen, i det han fattade Gertruds hand. »Må han gå i frid!»

Men den förlamning, som höll Pelle fängslad vid golfvet, var blott ögonblicklig. Åsynen af Gertrud, som kärleksfullt betraktade Jerker, under det hon höll på att vira sin halsduk kring hans sårade arm, gaf nya krafter åt honom, och innan någon af de närvarande kunde hindra det, stod han åter på benen. Hans bröst arbetade tungt, hans ögon flammade af en vild skadeglädje. Med den venstra handen ryckte han till sig en karbin, faderns tillhörighet, hvilken han haft dold inom tröjan, och fortare än det kan beskrifvas brann skottet af. Kulan inträngde rakt i Jerkers bröst och slungade den unge mannen handlöst in bland den qvinliga skaran, som förskräckt

vek undan. Men knappt hade skottet brunnit af, förrän detta enstämmiga rop hördes:

»Grip nidingen! Det är han, som skall fara till Lycknåberget, innan solen gått ned!»

Men detta var lättare sagdt än gjordt. Som ett jagadt villebråd ilade Pelle ned till stranden, sköt ut båten och tog kosan åt Järanäs till. Ingen tänkte på att förfölja honom, ty han hade redan från början fått ett för stort försprång. Nu var gillefröjden störd; hvar och en begaf sig på hemvägen. Men innan uppbrott skedde, förklarade byns äldste bonde lönmördaren Pelle för niding och fredlös samt uppmanade alla att bringa honom om lifvet, hvar de påträffade honom.

Så gick ett drygt halfår till ända. Jerkers sår, åtminstone det i bröstet, var ganska farligt, och länge sväfvade han mellan lif och död. Ändtligen segrade hans ungdom och starka kropp, och samma dag som han uppsteg från sjuksängen kom Nils Jonsson med förändradt sinne, och under stark rörelse lade han Gertruds hand i Jerkers. Så snart denne fullständigt återfått sina krafter, skulle bröllopet stå.

Blott en gång sedan lönmordsförsöket hade en dräng sett till Pelle. Denne var då beväpnad ända till tänderna, och det var troligtvis han, som i spetsen för ett band fredlösa gjorde de stora skogarna osäkra. Väl hade Jerker låtit säga Pelles far, att om sonen ville komma tillbaka med förändradt sinne, skulle han gerna förlåta honom, men någon Pelle hördes icke af, utan blott rån och plundringar rundt omkring. Då beslöto byamännen i Bakarebo, att Pelle allt framgent skulle stå utom lagen.

Den följande våren kom med sina blommor, sina friska gröna blad och sin lifgifvande fogelsång. Då utgick en söndagsmorgon från Nils Jonssons välbygda gård ett långt bröllopståg till häst och till vagn. Spelmännen gjorde glada marscher; pistolerna och karbinerna läto då och då höra sig. I de främsta leden redo Jerker och Gertrud. Han hade nu återfått sin forna friska färg, och

hon ...? Hvem känner icke till den glans, som hvilar i en ung bruds ögon, då hon, efter svåra strider, ändtligen får den hon älskar. Det långa tåget följde östra landsvägen upp till Bolmsö kyrka, som denna dag var smyckad med blommor och löf. Vigseln försiggick, och ännu mera bullrande än förut gick tåget tillbaka samma väg.

I skogen vid Möcklagård gjordes några ögonblick halt för att låta djuren pusta ut.

»Undrar hvad det är för en, som smyger der borta», sade en af bonddrängarne och pekade inåt skogen. »Han tyckes ha ondt i sinnet, ty nyss såg jag en bösspipa glänsa i hans hand.»

Allas blickar vändes åt det utpekade hållet.

»Det är Pelle», skrek brudens fader. »I går hörde jag åter bullret i Lycknå, och dit skall han väl till slut, den nidingen.»

Alla manliga deltagare störtade upp, och nu började jagten efter den fredlöse. Han sprang bokstafligen för lifvet, men som han var medtagen af forna ansträngningar och ett hårdt lefnadssätt, upphanns han, just som han tillika med ett par kamrater kastade sig i en vid stranden gömd farkost för att flykta öfver till Tannåker. Tre kulor genomborrade den fredlöse, och under grofva förbannelser uppgaf han andan. Begäret att se Gertrud ännu en gång, och måhända äfven hoppet om att kunna sända den hatade rivalen en bättre riktad kula, hade ledt till hans ofärd.

»Seså, barn», sade Nils Jonsson, då han kom tillbaka till sin dotter, »nu kunnen I vara lugna för framtiden. Pelles far ligger på sitt yttersta; hans son finnes ej mera; nidingen har fått sin lön, och med honom är slut den blodshämd, som annars skulle förföljt eder och edra barn hela deras lif igenom, ty Pelle var den siste af hela sin fordom så stora slägt.»

»Amen, amen!» hördes det högtidligt från alla de närvarandes läppar.

XI.

Karl IX fadder.

Det finnes ingen bland de svenska konungarne, som i så hög grad ådragit sig den svenska allmogens kärlek och varma tillgifvenhet som konung Karl den nionde. Det har icke heller funnits någon, som såväl förstått konsten att vinna den som han. Såsom hertig af Södermanland lärde han sig att känna folkets verkliga behof gent emot de andryge herremännen, och han såg då hvad han förut knappt ens velat ana, att det slafveri, i hvilket bonden och det så kallade lägre folket stod till det högre, var en af de odrägligaste bördor, som någonsin kunde bäras af folket. Och redan då lades hos honom grunden till den ovilja mot herremännen, som sedan bestämde och ledde hela hans inre politik.

Hertig Karl var den kraftfullaste af Gustaf I:s söner; han var af medelstorlek och hade ett bistert ansigte att se på, isynnerhet när vreden eller harmen bodde inom honom.

Vi veta hvilken förfärlig villervalla uppstod i vårt fädernesland, då striden mellan Sigismund och hertig Karl började; vi veta också hur striden slutade. Från att vara riksföreståndare hamnade Karl slutligen på faderns tron.

»Karl Bondekonung», så nämna honom häfderna, och finnes det väl någon vackrare benämning åt styresmannen öfver ett helt folk. I detta enkla ord ligger en så ofantligt stor betydelse.

Karl IX var ofta ute på resor bland landets allmoge och föredrog för det mesta att resa ensam. Då afhörde han deras klagomål öfver herremännen och då försökte han äfven att, så godt sig göra lät, afhjelpa deras svåraste bekymmer. Det var under en af dessa resor, som efterföljande tilldrog sig.

Det var några år före 1611. De sista dagarne af September månad hade varit ganska vackra, vädret riktigt sommarlikt, men i och med Oktober månads ingång förändrades detta som genom ett trollslag. Regn och blåst och icke så sällan ordentlig storm hörde snart sagdt till ordningen för dagen.

En eftermiddag i slutet af den nämda månaden syntes en ensam ryttare, insvept i en lång kappa, hvars krage var uppslagen och nästan helt och hållet skylde ansigtet, i sakta mak färdas fram på en af de oländiga skogsvägar, som då för tiden funnos i större mängd än nu inom norra Upland. När vi här nämna ordet väg, få vi icke föreställa oss något att köra på, nej, med väg menades då hvarje stig, der blott häst och ryttare kunde komma fram. Vår tid har andra anspråk, såsom naturligt är.

Den ofvannämda ryttaren skakade tidt och ofta regnet af sig, och af hans frammumlade mening framgick tydligt, att han alls icke var vid humör. Han sade nemligen icke en, utan minst tio gånger efter hvarandra med vissa uppehåll likväl:

»Åh, vänta du, jag får nog tag i dina skurkstreck, och då är inte ditt hufvud mycket värdt.»

Förmodligen var det någon fogde, som gjort sig misshaglig, men hvilken kungen, ty den ensamme ryttaren var ingen mer och ingen mindre än Karl IX, ännu icke kunnat komma på med några olagligheter.

Regnet piskade häst och ryttare rakt i ansigtet och blåsten hven så skarp och genomträngande, att Karl IX, som annars icke var någon bortklemad karl, såsom hans båda bröder, började att känna sig helt ruskig. Han tog

fram den lilla flaska, som han på resor alltid brukade föra med sig, och i hvilken han förvarade en slags värmegifvande dryck, men den var tom. Han satte flaskan till läpparne: icke en droppe.

Med blickarne oroligt spanande omkring åt alla sidor efter en mensklig boning, lät han hästen trafva på af alla krafter. Slutligen tycktes skogen öppna sig, att döma af de allt glesare stående träden, och denna syn gaf tydligen både häst och ryttare fördubblade krafter; åtminstone ökade den förstnämde trafven till en ännu snabbare, och den bistre ryttarens ansigte sken betydligt upp, då han mumlade:

»Der borta måtte väl finnas en mensklig boning.»

Han hade knappt fått det sista ordet öfver läpparne, då hästen af sig sjelf stannade, och det med en verkan, att ryttaren nära nog höll på att kastas öfver halsen.

Förvånad såg sig kungen omkring och fann genast orsaken till sin trogne springares egendomliga beteende.

Icke många hundra alnar ifrån dem blänkte i den starka skymningen, som nu började falla öfver nejden, tre ljussken alldeles tätt öfver hvarandra från en byggnad, hvars väggar togo sig ut som väldiga mossbelupna stenblock.

»Ah», tänkte kungen, »här är säkerligen gille.»

Med dessa ord steg han af hästen och ledde den fram på gården, den han snart uppnådde. Der påträffade han en pojke och då han på tillfrågan om han var dräng der erhöll ett jakande svar, befalde han honom att sätta in hästen. Pojken, som troligtvis hade respekt för det långa svärdet, som skramlade under ryttarens kappa, tog ödmjukt emot hästen.

Karl IX steg utan krus in i den upplysta stugan, men då hans första blickar föllo på en vördnadsvärd prestman, som satt öfverst i rummet, ville han draga sig tillbaka.

»Nej, blif qvar, nådige herre», sade den gamle gråhårige Björn Thorerson, »min son firar i dag sin förstföddes döpelse, och vill I, eftersom I ären resande och kommen utifrån i ruskvädret, värma eder och hålla till godo med hvad huset förmår, så sitt qvar.»

Den gamles son, en ung och kraftigt bygd man, samt dennes unga hustru, en vän qvinna med milda och behagliga drag, förenade sig med fadren, och då svarade ryttaren:

»Tack, go' vänner, jag säger inte nej.»

Kungen aftog kappan och gick att värma sig framför spiseln. Under det han satt här samt då och då språkade några ord med gamle Björn, hvilkens rättframma svar tydligen behagade honom mycket, började den ena efter den andra af faddrarne att anlända, och slutligen var icke blott den stora stugan utan äfven främmandekammaren nästan fulla af folk. När kungen såg detta sade han:

»I har det bra ställdt för er, fader Björn.»

»Åh ja, Gud vare lof», svarade den gamle undergifvet. Med arbetsamhet och sparsamhet kan man allt få litet öfver.»

»Vore det icke bäst att börja nu», sade i detsamma den unge fadren, i det han gick fram till presten.

»Vi ska' se efter. Äro alla faddrarne här?»

Vid verkställd uppropning befanns det att alla, så när som på en, voro komna.

»Det är Per Nilsson, som inte kommit ännu», sade presten, »och derför måste vi vänta.»

»Per Nilsson», sade en ung bondpojke, »han körde åt skogen i morgse, och har väl inte hunnit hem ännu, kan jag tro.»

Talaren hade knappt slutat, då snabba fotsteg hördes i förstugan; dörren rycktes upp, drängpojken visade sig på tröskeln.

»Hvad går åt dig, Anders», sporde Björn, »du ser så förskräckt ut.»

»Jo... mor Stina skickade mig att... säga... till, att Per inte kan komma, för hästarne ha skenat med honom och han slog ihjel sig.»

Bestörtningen blef allmän.

»Säg nu hvem du vill ha till fadder i stället», sade presten till den unge i hast bekymrade fadern, »här finnes väl bland de inbjudna någon, som...»

»Jag vill bli fadder åt er sonson, fader Björn», sade i detsamma kungen och reste sig upp.

»Skrif ert namn här då, herre», inföll presten och räckte fram ett papper.

»Hvad, tror ni att jag är en lösdrifvare. Börja bara, sedan skall jag skrifva.»

Det låg i främlingens ord och blick någonting, som gjorde att presten icke vidare vågade framställa några anspråk. Han började och afslutade derför akten, och döpte pojken till Karl, »efter vår dugtige kung», såsom den unge fadren genast förklarade.

När akten var slut, gick kungen fram och ritade icke utan ansträngning dit ett stort »Carolus».

»Herre Gud, det är kungen», skrek presten och höll på att få dåndimpen.

»Kungen, kungen», ropade alla, och gamle Björn sade, i det tårarne stodo honom i ögonen:

»Nu vill jag gerna med Simeon fara i frid, ty mina ögon hafva skådat de fattigas vän och beskyddare.

»Och som faddergåfva», sade Karl IX, »skall pojken för sig och efterkommande ega denna gård, som aldrig skall kunna tagas för skuld.»

Sedan kungen sjelf uppsatt handlingen derom och underskrifvit den, bad han att få hvila. Främmande-kammaren gjordes i ordning, och der sof Karl IX så lugnt som i sitt slott i hufvudstaden.

Genom dylika och andra små drag tillföllo honom folkets hjertan med all innerlighet.

XII.

Haltebolinken.

I sina krig var Karl IX mindre lycklig, och det sista han utkämpade, nemligen det mot Danmarks konung, slutade, såsom vi veta, med ringa ära för honom och Sverige.

Det är under detta krig, hvilket hufvudsakligen fördes omkring Kalmar, som efterföljande händelse tilldrager sig.

Vid tiden för denna skildring stod i närheten af Stensö udde ett nyligen uppfördt trähus. Boningen var icke stor, men lyckan trifdes ändock der inne. Och hvarför behöfver den verkliga lyckan ett stort hus att bo uti. Tvärtom trifves den högst sällan i palatsen; kojorna älskar hon, liksom den vänliga tomten heldre bor hos fattigt än hos förmöget folk.

Anders Persson hette den unge fiskare, som hade bygt det lilla trefliga huset. Ungefär 15 år före denna tid hade han kastat sina vänligaste blickar på Brita, en af de fagraste snärtorna i staden, och som äfven han såg bra ut och var en dugtig karl, så bygde de unga tu hjonelag i rödaste rappet till stor harm för andra, som haft lika beskaffade spekulationer på Brita.

Frukten af detta äktenskap blef en pojke, som i dopet erhöll namnet Nils. Han var föräldrarnes stolthet

och glädje, och dertill en sådan ostyring, att han snart för sina upptåg blef ett allmänt samtalsämne i staden och trakten deromkring.

»Det blir aldrig någonting af den pojken», sade de fleste och skakade på sina hufvud.

»Jo, en galgfogel möjligtvis», sade andra.

»Nåja, det är ändå något», menade somliga.

En dag, då Nils uppnått tio år, hade han i ungdomligt öfvermod klättrat upp i ett högt träd, för att, enligt pojkars vana, röfva ett skatbo. Hans kamrater stodo nedanför och kikade med längtande blickar upp till den djerfve röfvaren.

Skatboet satt långt ute på en smal gren, men detta bekymrade icke Nils. Utan betänkande klättrade han dit ut, ehuru grenen knakade under kroppens tyngd.

»Akta dig», skrek en af bytingarne der nere, »annars faller du.»

»Äh, ni ä' rädda, ni», gäckades Nils. »Det går nog bra.»

»Nu, nu», skrek en annan; »ser ni inte hur grenen svigtar!»

»Ja, låt'en svigta då», jublade Nils. »Det är bara roligt att få — — —»

Men, det blef lagom roligt för Nils, stackare. Han hade knappt fått sista ordet öfver läpparne, då grenen brast och han störtade hufvudstupa ned. Afsvimmad bars han hem, och i mer än två månader måste han hålla sig vid sängen. Då han ändtligen kom upp från den, var han halt och fick sedan ända till sin död bära hedersnamnet »haltebolinken», ett mycket vanligt namn i den trakten.

De danska trupperna belägrade Kalmar, och spridde stor oro bland traktens befolkning. Norr om den nämda staden hade Karl IX uppslagit sitt läger. Tiden ödde bort med onyttiga skärmytslingar, utan att något afgörande timade. Kristoffer Some var då ännu en ärlig man och höfding på Kalmar fasta slott.

En dag sade Anders Persson till sonen:

»Blif nu hemma hos mor, du, jag går till kungen.»

»Till kungen», utropade Nils, som nu hunnit 15 år, »till kungen!»

»Ja, just till kungen!»

»Det var besynnerligt, far; hva' ska' ni hos kungen att göra?»

»Hjelpa honom att klå juten, förstår du.»

Nils funderade en stund, derpå sade han:

»Då går jag med er, far!»

Anders Persson gjorde stora ögon och det med rätta.

»Du bli knekt», utbrast han till hälften försmädligt och såg på sonens ofärdiga ben. »Du bli knekt!»

»Ja, nog duger jag så väl som andra», menade Nils tvärsäkert.

»Ha, ha, du var mig en kostlig figur!»

»Hvarför det då!»

»Åh, prat, pojke. Stanna du hemma!»

»Neej, mor kan nog reda sig sjelf.»

»Men, tror du inte att kungen ska' skratta åt dig.»

»Låt'en göra det då. Skrattar bäst som skrattar sist.»

»En halt krigsman, det skulle se något ut, det», menade Anders allvarligt.

»Det är väl inte kroppen, som man skall se till, utan modet», svarade Nils lika allvarligt. »Ah, hvad jag skulle vilja klå den fördömde juten. Jag är så arg, så arg!»

I detsamma tillkom modren.

»Hvad är det frågan om», sporde hon.

»Far vill gå till kungen och bli knekt.»

»Och pojken vill gå med», inföll Anders i samma andetag.

»Du gå till kungen? Jo, det skulle se ut. Nej, du blir allt vackert hemma, du.»

»Dertill kan ni inte tvinga mig», utropade Nils och kilade undan så fort hans ofärdiga ben det tillät.

»Pojken är blifven tokig», menade Anders.

»Ja ja men», inföll Brita bekymrad. »Jag tror nog det.»

Emellertid skyndade Nils på omvägar till den plats,

der Karl IX uppslagit sitt läger. Då han yppade sin afsigt att bli knekt, möttes han af ett medlidsamt smålöje.

»Du knekt», ropade en och slog Nils på axeln, »jo, det skulle se ut!»

»Ja, hade juten aldrig tillförne fått sig ett godt skratt, så finge han det väl, om han såge vår kung komma med dylika soldater», inföll en annan spefullt.

»Jag ger er hin», ropade Nils vredgad. »Hvar är kungen?»

»Vill du träffa kungen, du?»

»Ja men vill jag så.»

»Ja, så laga att du får det då», menade alla och vände Nils ryggen.

»Jasså, det är på sådant sätt man blir mottagen, då man kommer för att hjelpa folk», mumlade Nils förargad. »Jag ger dom hin allesammans.»

Han var just på väg derifrån, då en liten ryttartrupp sprängde fram. I spetsen red en smärt ljuslockig yngling och i hans ögon brann en högre eld, som gjorde honom hänförande. Ynglingen var Gustaf Adolf, som just nu återkom från Kristianopel, hvilket ställe han ett par dagar förut öfverrumplat och intagit. Denna seger var också hans första, och då var det ju icke underligt om den högre elden brann i hans ögon.

Då Gustaf Adolf kom till det ställe der Nils stod, lutad mot ett högstammigt träd, föllo hans klara blickar på »haltebolinken». Den unge konungasonen frapperades genast af det sorgsna i Nils' anlete. I ett nu höll han in hästen, lutade sig öfver djurets hals och sporde:

»Hvarför är du ledsen, min gosse?»

Nils bara bligade på den för honom okände ynglingen. Svaret fastnade i halsen.

»Nå, har du inte mål i munnen», utbrast en af prinsens följeslagare i temligen skarp ton. »Vet du inte att du — — —»

»Stilla, stilla, grefve», afbröt Gustaf Adolf. »Jag vill sjelf spörja pojken.»

Den mildhet, som uttryckte sig i prinsens tal och miner, gjorde att Nils tog större mod till sig. Han äm-

nade också just framföra sitt ärende, då Gustaf Adolf fortfor:

»Har juten gjort er illa, stackars folk? Jojo», fortsatte han och vände sig till den han gifvit grefvetiteln, »han far minsann fram som en skock vargar och inte som ärligt krigsfolk egnar och anstår.»

»Derför skall också Gud vara med oss i vår rättvisa sak», inföll grefven förtröstansfullt.

»Juten», utbrast Nils och såg sig omkring. »Nej, nådige herre, för honom få vi fattiga allt vara i fred. Hvad ondt skulle han göra oss?»

»Nå, hvad är det då om?» sporde prinsen ånyo vänligt, »det är någonting som du har på hjertat.»

»Ja, det är det visst», svarade Nils och tummade förläget med fingrarne på sin trasiga lufva, allt under det han betraktade än prinsen, än de bistra ryttarne. Ett sådant högtidligt ögonblick hade han aldrig tillförne haft.

»Nå, sjung ut hvad du har på hjertat», menade prinsen en smula otåligt.

Efter några hostningar och skrapningar med fötterna, framstammade ändtligen Nils:

»Jag ville så gerna bli — — bli — — knekt.»

Nils hade knappt fått sista ordet öfver läpparne, då ett högt gapskratt från hela ryttarskaran kom honom att rodna och darra.

»Du, knekt», utbrast Gustaf Adolf, under det ett det hjertligaste skratt klingade från hans läppar. »Hur skulle du taga dig ut!»

Nils svarade ingenting.

»Kan du sitta på en häst», sporde prinsen ånyo.

»Ja vars.»

»Nå, det skall vara roligt att se. Börje, du har ju en ledig häst. Hjelp upp pojken!»

»Åh, det behöfs ingen hjelp», menade Nils glad i hågen öfver att hans bemödanden krönts med framgång. Vig som han var oaktadt sitt ofärdiga ben, kraflade han sig sjelf upp på hästryggen och följde till allmän förlustelse för de många åskådarne med ryttareskaran in i lägret.

Ett par dagar hade gått till ända. Qvällen nalkades och dess skuggor började att småningom insvepa och otydliggöra alla föremål.

Nils var just i farten med sina ridlektioner, då ett bud kom från prinsen, att han skulle infinna sig hos honom. Förundrad lydde han och följde med.

Då han inkom i det lilla rum Gustaf Adolf bebodde, och som kring väggarne var behängdt med vapen af allehanda slag, gick konungasonen med stora steg fram och tillbaka, försänkt i djupa tankar.

Det lätta buller, som uppstod då Nils inträdde, väckte honom dock genast ur hans funderingar. Dragen blefvo mildare och en stråle af skälmskhet bröt fram ur hans ögon.

»Se, der har jag min nyaste knekt», utbrast han gladt. »Du känner till trakten, du?»

»Ja vars», svarade Nils lika frimodigt som vanligt.

»Då skall du i afton vara min vägvisare. Gå nu och gör dig i ordning.»

Nils skyndade ut för att göra sig färdig till den beramade nattliga färden. Hvart kosan skulle styras, det visste han naturligtvis ännu icke, och det bekymrade honom äfven föga.

Mörkret hade inbrutit och ett fint duggregn uppblötte marken. Detta gjorde också att hästarne hade ganska svårt för att kunna gå med säkerhet.

Det var en ryttartrupp om vid pass 100 hästar, som vid midnattstid med största försigtighet smög sig längs stranden söder om slottet och styrde kosan ned till Stensö udde.

I spetsen för truppen red Nils. Han hade fått en gammal hästkrake, som med möda kunde stå för sig sjelf, och faran att bryta nacken af sig var derför stor. Nils höll sig dock qvar på ryggen, i det han krampaktigt gripit tag i springarens mahn.

»Är du säker på att juten ej finnes åt detta håll», sporde Gustaf Adolf, som höll sig tätt bakom Nils.

»Ja, nådige herre», svarade Nils frimodigt, »det är jag säker på. Juten har dragit sig längre uppåt Hosmo kyrka till.»

»Godt, och foran, som du talade om?»

»Den kommer nog.»

»Är det också lika säkert?»

»Ja.»

»Men», inföll en af krigsöfverstarne, som red vid Gustaf Adolfs sida, »ljuger du inte nu, pojke?»

»Jag ljuger aldrig», ljöd pojkens tvära svar.

»Nej, han ser mig inte ut att kunna göra det», mumlade Gustaf Adolf för sig sjelf. Högt tillade han: »det skulle högeligen fägna min fader, om vi kunde få den der foran i våra händer.»

»Ja, det skulle allt vara ett godt kap», tillade krigsöfversten. »Undrar om den har svår betäckning?»

»Omkring 50 man», inföll Nils.

»Har du sett dem?»

»Ja, så tydligt som möjligt.»

»När?»

»För ett par timmar sedan.»

»Hvar?»

»Vid Stensö. Jag kom öfver dem just som de höllo på att urlasta provianten.»

»Jasså, foran består af proviant», mumlade Gustaf Adolf halfhögt för sig sjelf.

»Ja, af vapen också», menade Nils.

»Godt, pojke», inföll krigsöfversten, »lyckas detta vårt företag, så är också din lycka gjord.»

Efter en stunds ridt anlände truppen slutligen till Stensö.

»Der skymtar fram någonting mörkt», inföll prinsen.

»Det är just foran, det», menade Nils. »Nu är det bäst att — — —»

Pojken hann icke längre i sitt tal. Ett anrop på danska afbröt honom.

Gustaf Adolf svarade, men på svenska, och hans svar var detta:

»Framåt, död åt juten!»

»Ja, död åt juten», skallade det i de svenska leden och i sporrsträck bar det af mot fienden.

Danskarne gjorde ihärdigt motstånd, och mycket blod flöt på båda sidor.

Nils skydde hvarken svärd, kulor eller krut; han var städse med i den hetaste striden, och det mod han visade ingaf mången beprövad kämpe helt andra tankar än de tillförene hyst om honom.

Slutligen måste danskarna vika. Foran blef tagen och i triumf återvände Gustaf Adolf med icke så få fångar till svenska lägret.

Ofvanpå den största vagnen låg en pojke med dödens färg i sina anletsdrag. Det var »haltebolinken». En kula hade hittat vägen till hans bröst, och innan det svenska lägret uppnåddes, hade han dragit sin sista suck.

Då ryttartruppen närmade sig svenska lägret, kom den gamle konungen detsamma till mötes. Karl IX:s blickar glänste af stolthet, då han varseblef sonen Gustaf Adolf.

»Allt har gått bra», sade han och mönstrade ömsom truppen, ömsom den tagna foran. »Det var ett svårt afbräck för juten.»

»Ja, fader», svarade Gustaf Adolf, och äfven hans blickar glänste af den fröjd han erfor vid tanken på den utförda bragden, »men vi skulle icke ha kommit långt, om vi ej haft en så dugtig och pålitlig vägvisare.»

»Någon från trakten, förmodar jag», invände konungen.

»Ja, och dertill en, som på alla sätt varit misskänd och föremål för allas spott och spe», inföll den gamle krigsöfversten.

»Så-å, då blir det väl annat nu.»

»Ja visst», svarade prinsen och visade på vagnen. »Sådan lön fick han.»

Bland folket, som strömmat till för att få se den gamle kungen och den unge prinsen, var det många, som igenkände den döde vägvisaren.

»Haltebolinken, haltebolinken», utropade alla med förvåning.

»Ja», svarade krigsöfversten allvarligt, »han har gjort mera än många andra, som ha goda ben. Det beror inte på dem, hurudan menniskan är, utan på hjertat, och ett varmt sådant kan slå äfven i en ofärdig kropp.»

De der orden tyckte menigheten om, och då både prinsen och gamle kungen nickade god mening till dem, var det tvärsäkert naturligtvis.

Haltebolinkens föräldrar fingo sitt rikliga bröd till döddagar, och i långliga tider derefter talades allmänt om den ofärdige pojken, som efter sin död på sätt och vis blef en föresyn för många.

XIII.

Nobelns ros.

Ungefär sju mil söder om Kalmar låg alldeles invid sundets strand i forna tider ett litet fiskläge, som kallades Avaskär. Länge fick det icke behålla detta namn, ty redan i början af sextonhundratalet anlade danske konungen der en stad, som efter honom benämdes Kristianopel, hvilket namn den till köping reducerade staden ännu bibehåller. Dess binamn var »Styr-Kalmar», emedan meningen med dess anläggning var att derifrån hålla ett vaksamt öga på »Sveas nyckel», såsom Kalmar icke så oriktigt benämdes. I våra dagar får man icke höra småländingen säga Kristianopel, utan rätt och slätt Nobeln.

Det var i skymningen den 25 Juni 1611. Inga skyar fördunklade solens klara skifva; inga strida regnskurar hade på länge uppblött jorden. Den friska bris, som kom från sydost och jagade sundets vågor upp till den lilla köpingens hus, gjorde att sommarhettan icke kändes så tryckande, som förhållandet annars skulle hafva varit.

På torget, beläget midt i köpingen, hade nästan alla invånare samlat sig kring en der anbragt stupstock. Ett doft mummel brusade genom massan, blickarna glödde af harm och en mängd utrop bevisade, att menighetens känslor voro i den högsta svallning.

»Han har velat förråda oss åt svenskarne», ropade en stentorstämma; »straffet är derför rättvist.»

»Jag tycker, det är för lätt», inföll en annan, »han borde steglas.»

»Eller brännas», menade en tredje.

I ett hörn af torget stod en grupp, som ådrog sig allmän uppmärksamhet af de kringstående. Gruppen bestod af en äldre man och qvinna samt en ung flicka omkring tjugu år. Hennes fina och sköna anlete var likblekt; ögonen stirrade omkring utan något bestämdt mål och den fylliga barmen häfde sig våldsamt. Då och då gick en tung suck öfver hennes läppar.

»Anna», hviskade modern, under det att hennes röst darrade af sinnesrörelse; »stilla din sorg en smula! Kanske är det ännu icke för sent. Anders omtalade ju i morgse, att han sett svenska fördelningar här i trakten.»

Den vackra flickans ansigte upplystes för några sekunder af ett tviflande leende.

»Jo, visst är det för sent», hviskade hon med knappt hörbar stämma. »O, visste jag ej det, se der, der kommer han! Helige Gud!»

Omgifven af en stark trupp soldater, gick en ung man fram mot stupstocken. Hans blickar irrade ut öfver den böljande folkmassan, liksom sökte de någon. Och de stannade snart på den unga flickan. Hvad betydde den blick, som han gaf henne? Hvad betydde den, som han fick tillbaka?

Han ville spränga sitt fängsel, de täta soldatleden, men de skarpa bajonetterna sargade hans bröst. Ack, om han i detta ögonblick haft vingar, han skulle höjt dem och flugit i den famn, der han så ofta hvilat!

Då han såg, att han icke med våld kunde komma ut från denna rörliga spetsgård, sade han ångestfullt till soldaternas anförare:

»Låt mig taga afsked af min brud!»

Officeren var ej någon hårdhjertad man, men han måste gifva ett nekande svar, ty han hade sträng befallning att icke låta den lifdömde tala med någon under hans vandring till afrättsplatsen.

Det sorgliga tåget hade icke skridit fram många alnar, då officeren, som gick i spetsen, bredvid sig hörde en bedjande stämma:

»Låt mig få taga afsked af min brudgum!»

Officeren vände sig åt den sida, hvarifrån bönen kom; han spratt till, ty i den bedjandes röst låg någonting så egendomligt. Framför honom stod Nobelns ros, den vackra Anna, som vid åsynen af den lifdömde slitit sig ifrån föräldrarna och genom den tätt packade folkmassan, som godvilligt gaf henne rum, ilat fram.

»Mitt barn», sade han sorgset, i det han kastade en lång blick ut öfver menniskoskaran, »mina order förbjuda mig att låta den lifdömde meddela sig med någon, men», och här sänkte han sitt hufvud mot bröstet en stund, »du har talat till mitt hjerta, likasom förut din brudgum. Tag afsked af honom, men hastigt måste det ske.»

Aldrig har någon gifvit och aldrig kan någon gifva en tacksammare blick, än den Anna gaf dansken.

»Rudolf», ropade hon med hjertslitande stämma, i det hon kastade sig i fångens armar; »du går till döden, till ett bättre lif. Aldrig, aldrig skall jag glömma dig! För evigt farväl!»

Fångens kropp skakades som af en frossa, och i de omkringståendes ögon summo klara tårar. Det var ett ögonblick, som oemotståndligt ryckte åskådarne med sig.

Men just i detsamma hördes en dundrande stämma: »Hvarför stannar tåget?»

Officern ryckte till. Med ett kraftigt tag grep han den unga flickan i armen och ryckte henne ur fångens famn. Hon uppgaf ett svagt skri och föll, till hälften medvetslös, i de omkringståendes armar. Tåget satte sig ånyo i rörelse mot den ödesdigra platsen midt på torget. Snart stannade det vid stupstocken. En högre officer uppsteg på en för tillfället uppförd ställning och uppläste följande, hvilket hördes af hela folkmassan.

»Hans majestät konung Kristiern bjuder härmed, att vapensmeden Rudolf Stjerna, som öfverbevisats om att hafva fört underhandlingar med svenskarne, i afsigt att öfverlemna denna plats i deras våld, derför bötar med sitt lif. Gånge alltså domen i fullbordan!»

I detta ögonblick rusade en ung qvinna fram genom folkmassan. Det var Anna. Alla gåfvo plats åt henne. Hennes hår fladdrade vildt omkring hufvud och skuldror,

och hennes blickar glödde af ett halft vansinnes eld. Med all den kraft hon kunde samla stötte hon undan den närmast stående soldaten och rusade fram till den lifdömde, kring hvilken hon slog sina armar. Ett sorl lopp genom folkmassan.

»Döda förrädaren genast!» skrek en atletisk figur, i det han svängde en lång knif öfver sitt hufvud.

»Stek honom vid sakta eld!» ropade en annan.

»Bränn honom!» vrålade en tredje.

»Lefve konung Kristiern!» hördes en röst bland soldaterna, och häri instämde hela menigheten.

»Rudolf», hviskade Anna, under det hon tog fram ur barmen en skarpslipad dolk och omärkligt stack den i hans hand; »du är en man. Dö ej för dessa skurkars händer — — ack, hvad är det! Hvilket larm der vid norra porten! Se, massan skingras! Något måste vara på färde.»

Och hvad var då på färde?

Sprängd af de svenska petarderna, föll den norra stadsporten i smulor; de svenska ryttarne stormade in och kastade undan allt i sin väg. Marschen ställdes till torget. I spetsen för de anfallande var en smärt, guldlockig yngling, och för hans svärd bet mången dansk i gräset.

Då han kom fram till torget, stannade han vid åsynen af stupstocken. Han såg de danska soldaterna, den ena efter den andra, blödande tumla ned från den upphöjda ställningen, på hvars öfversta krön en smärt yngling och bredvid honom en likblek qvinna befunno sig.

Den guldlockige ynglingen, Sveriges kronprins Gustaf Adolf, skyndade i spetsen för en liten skara upp mot afrättsplatsen. Der stred Rudolf Stjerna mot flera danskar, och han blödde redan ur många sår.

Gustaf Adolf, eldad af stridslust, sporrade sin häst mot schavotten; han följdes af sina närmaste. Striden om detta ödesdigra ställe blef förbittrad.

»Anna», hviskade slutligen Rudolf, i det han förde ena handen mot hjertat, »jag står icke ut längre; jag är dödligt sårad, det känner jag.»

Den unga flickans blickar uttryckte den högsta ångest.

»Så vill jag dö med dig», utbrast hon ursinnig, och med hela vildheten hos en tigrinna störtade hon sig öfver en officer, befälhafvaren för Nobelns garnison.

»Det är du, som dödat min Rudolf», ropade hon, och innan dansken hann afvärja stöten, satt dolken begrafven djupt i hans bröst.

I samma ögonblick small ett skott. Kulan borrade sig in i Annas barm, och utan att uppgifva ett ord, sjönk hon ned på den af blod slippriga schavotten. Skytten, en dansk soldat, massakrerades ögonblickligt af de svenska ryttarne.

Kristianopel var intaget och stacks i brand. »Styr-Kalmar» kunde ej mera göra skäl för sitt namn. På dess ruiner vandrade en sorgsen invånarskara, men snart reste köpingen sig ur sin aska.

Nobelns ros glömdes dock ej, och länge vallfärdade traktens invånare den 25 Juni till en enkel graf, på hvars kulle stod ett litet kors, i hvilket blifvit inristadt dessa namn:

Rudolf. Anna.

XIV.

Majoren på Ebbehult.

Ännu vid Karl IX:s död fortsattes fiendtligheterna mellan svenskar och danskar. Gustaf II Adolf, hvilken mottog sitt rike i just ej det bästa skick, såväl hvad beträffade det inre som det yttre tillståndet, hade uppbjudit alla sina krafter för att afhålla fienden från hjertat af riket, och det lyckades honom äfven att, i förening med skickliga krigshöfdingar och den svenska allmogens kraftiga medverkan, något så när lokalisera fejden till gränslandskapen samt till Småland och Öland. Kalmar slott hade, såsom vi veta, genom Kristoffer Somes nesliga dagtingan råkat i danskarnes händer. Från detta fäste, »Sveas nyckel», höllo danskarne den kringliggande nejden försatt i ständig oro, genom att utsända ströfkårer, hvilka i händelse af motgång, tryggt med sitt rof funno skydd inom slottets murar. Bland den småländska allmogen, i synnerhet i landets norra och östra delar, gå derför ännu den dag, som i dag är, många sägner från denna tid, liksom också namnen på flera ställen angifva, att de fordom varit skådeplats för strider mellan de båda tvistande folken.

Bland den mängd af sägner, med hvilka man kan blifva trakterad, om man lyckas få småländingen att litet mer än vanligt »öppna på språklådan», är nedanstående ännu i godt minne, sådan den förtäljts från far till farfars far och ännu längre bort i tiden.

Den var en herrlig eftermiddag på eftersommaren år 1612. Regnet, som vid middagstiden afstannat, hade återgifvit åt blommorna och gräset den friska grönska, som bleknat af ett par veckors oafbruten torka; den friska vinden kändes så välgörande, och det förekom alldeles, som om fåglarnes sånger läto mer jublande.

I Madesjö socken, en af de största i Kalmar län, låg vid tiden för denna berättelse och ligger ännu en vacker gård benämd Ebbehult. När stället först bebyggdes vet man icke med säkerhet, men utan tvifvel skedde det redan i den gråa forntiden, alldenstund åtskilliga minnesmärken finnas, hvilka gifva stöd åt detta antagande.

På denna gård satt majoren Sven Håkansson Kraak, af folket kallad blott Sven Håkansson, såsom husbonde. Denne »herr Sven», såsom han också benämdes, var en käck krigare, som ofta hade klädt blodig skjorta för fosterjorden. Så hade han till exempel vid danskarnas stormning af staden Kalmar stått i ena porten och med sitt breda slagsvärd en god stund hållit fienderna tillbaka. Afzelius säger också i sina »sagohäfder», att denne Sven Håkansson Kraak troligen var densamme, om hvilken daterna sjöngo en visa, börjande sålunda:

»Kapten Kraak,
styf och rak,
marscherar framför sin tropp
med väldigt hjeltemod.»

Antingen det var denne Kraak, som visan syftar på, eller någon annan, så är det emellertid säkert, att majoren på Ebbehult var lika god kämpe för det, och att han fruktade hvarken krut eller bly, hvarken danskar eller polacker.

Den ofvannämda eftermiddagen satt majoren, enligt sin vana, ute på ett gungbräde bredvid stora trappan. En kort pipa, ur hvilken han bolmade af hjertans lust, satt liksom inkilad mellan de skäggprydda läpparne. På ett litet bord framför brädan stodo fyra ölstånkor af gediget silfver, och dessa anlitades flitigt af fyra munnar, tillhöriga, den ena majoren sjelf och de tre andra hvar

sin storbonde från grannskapet. Samtalsämnet var naturligtvis de dåliga och osäkra tiderna.

Sedan majoren stoppat en ny pipa och begrundande tömt halfva ölstånkan, sade han, i det hans ansigte antog en bister uppsyn:

»Det är alldeles, som om någon skulle genomstinga mitt hjerta med spjut, när jag tänker på den erkebofven Kristoffer Some. Hvar finnes i hela Sverige, Norge och Danmark en sådan borg som Kalmare? Ingenstädes, det lofvar jag och svär vid mitt hederliga namn! Och denna borg, som så många gånger gifvit våra fiender blodiga pannor, den skulle nu uppgifvas åt den lömske juten! Måtte förrädaren Some få lida det välförtjenta straffet för sitt dåd; han är det ärligen värd!»

»Ja, måtte han det», bedyrade en af bönderna.

»Det är honom vi hafva att tacka för, att tillståndet nu är sådant, som det är», inföll en annan. »Ty hade han ej gifvit slottet danske kungen i handom, så hade vi ej behöft att lida detta.»

»Ja», inföll den tredje bonden, »öfver hans hufvud hvilar hvarje svensk mans förbannelse. Jag var för några dagar sedan uppe i Rumskulla, och der må ni tro har det gått hett till i sommar. En flock jutar hade kommit till kyrkan för att plundra, men när de ej fingo så stort byte, som de hade väntat, lade de karnaljerna eld under kyrkgolfvet och tänkte att på sådant sätt förgöra Guds hus. Men rumskullarne, som flytt uppåt landet och der stött på en af konungens höfdingar, kommo öfver juten och gåfvo honom dugtigt på pelsen på gärdet vid Hägelåkra by. Der stupade mer än halfva danska styrkan.»

»Bra gjordt», svarade majoren, i det han förnöjd tog en djup klunk ur stånkan och tecknade åt bönderna att göra detsamma, »men kyrkan hon brann väl upp, hon?»

»Ne-ej. Förunderligt var det, ty den anlagda elden slocknade af sig sjelf. Och det är ej endast der, som juten blifvit grundligt kringklappad», fortsatte talaren; »äfven på Skräple ängar har stått ett slag, som ej så

lätt glömmes. Det var en hård sammandrabbning, säges det, men der fick dansken också bita i gräset.»

»Ja, Gud vare lof för det», utbrast den bonde, som först hade talat, »jag unnar honom allt det stryk, som han kan få! Det går allt lika hett till nu, som då I var med vid Kalmare, herr Sven!»

»Menar du det, Håkan», sade majoren och log. »Men du skulle bara varit med den dagen, under hvars lopp staden var tre gånger svensk och tre gånger dansk, och jag menar att styfvare svärdshugg icke på länge skiftats, utom då herr Knut Drake på återtåget från Mörbylånga till Borgholmshus pingstnatten i år med sin fänika knektar hejdade den mångdubbelt starkare fienden. Det var i sanning ett dåd, som aldrig skall glömmas.»

»Åh», inföll Håkan, »herr Peder Hammarsköld är heller ingen dufunge, när det gäller att leka blodig svärdslek. Han har bränt juten på fingrarna mer än en gång.»

»Herr Peder är en tapper och ärlig fältöfverste», inföll den tredje bonden; »han är nu på Borkholm (Borgholm) och ger dansken mycket att göra. Juten vill naturligtvis få slottet in, liksom han fick Kalmare, men när herr Peder sätter sig riktigt på tvären, så är han inte god att stångas med.»

»Se der», utropade majoren, i det han skuggade ögonen med båda händerna, »kommer inte Per klockare der? Jag tycker, jag vill känna igen hans långa rock.»

»Jo-o», bestyrkte Håkan, »ni ser rätt, herr Sven, det är Per klockare. Han kommer rakt hitåt.»

Då reste sig majoren till hälften upp och skrek till en piga, som lopp öfver gården:

»Karin, en stånka öl åt mäster Per! God dag och Guds fred», fortfor han, då klockaren, en liten magerlagd karl, kommit inom hörhåll, »hur står det till i dag, mäster Per, och hvilka tidender medfören I?»

»Helsan, den är Gudi lof bra, men tidenderna äro onda», sade mäster Per i det han djupt bugade sig för majoren och nickade åt bönderna. »Juten far fram, som om det vore hans mening att göra hela Småland till en

ödemark. I förgår hade han huserat i Kläckeberga och Förläsa värre, än vargen i en fårskock.»

»För knäfveln», skrek majoren till, »är han så nära oss, då gäller det att vara på sin vakt.»

»Jag menar», fortfor mäster Per, »att han har ett godt öga till er, herr Sven, allt sedan grälet om Kalmare stad. Han har svårt för att glömma de slängar, som ni då trakterade honom med. Nog skall han försöka att hitta hit, för att helsa på och tacka för gammal bekantskap.»

»Ha, ha, ha», skrattade majoren som tyckte bra om det sätt, på hvilket mäster Per lade sina ord. »Vill han göra mig den äran, så skola vi nog se till, att vi må kunna möta honom på halfva vägen. Hvad nytt annars?»

Mäster Per svarade, sedan han tagit en djup klunk ur stånkan och skjutit upp den breda mösskärmen ända till hårfästet, hvilket, enligt Håkans anmärkning, gaf honom ett förbåldt förnämt utseende:

»Bara sorgliga tidender från norra delen af landet. Vimmerby ligger i aska och samma öde ämnas åt Eksjö. Men», fortfor han, i det en blixt af glädje sköt fram ur hans små ögon, »dugtigt med stryk har han också fått, sedan han utfört sitt otäcka dåd med Vimmerby. Ej långt från staden, vid ett ställe, som nu har namnet Juteliden, hade bönder och drängar rotat sig tillsammans och gjort två stora bråtar tvärs öfver den väg, som juten skulle gå. När han nu kom och hofverade sig öfver det byte, som han tagit, så frambröto de våra och den, som talade om affären för mig, sade, att knappt tio danskar kommo undan. Det gjorde riktigt godt i själen att höra», slutade den hederlige klockaren, i det han tömde sin stånka.

»Mera öl», ropade majoren, i det han förnöjd vred sina väldiga, grå knäfvelborrar.

Ölet kom fram; sinnesstämningen blef efter hand mer lifvad, den ena historien aflöste den andra, och värden höll just som bäst på att förtälja om stormningen af Kalmar stad, ett ämne, som han med förkärlek höll sig till, då åsynen af ett tjockt dammoln ute på vägen kom honom att stanna. Sedan han en stund noga betraktat molnet, som hastigt närmade sig, utbrast han:

»Jag trodde först, att det var juten, men nu ser jag att det är en ensam ryttare — — — men — — — men — — — bedrager mig inte mina ögon, är det inte Niklas, min stalldräng, och Brunte, min bästa häst, som fara fram som om hin och hela hans anhang vore efter dem? Annamma och regera», skrek han till och blef röd af förargelse, »han skall få för att rida, den elemenskade strykern! Hvad sju hundra millioner rödglödgade kanonkulor ta'r du dig till?» röt han förgrymmad, när drängen utan vidare krus satte öfver den stenmur, som skilde gårdsplanen från gatan, »dig skall väl — — —»

»Juten kommer», skrek drängen, under det förskräckelsen tydligt stod att läsa i hans anletsdrag. »Det är en trupp ryttare, och jag skulle aldrig hunnit undan dem, så vida inte Brunte varit snabbare än danskens hästar. Det var knappt en mil härifrån, som de förlorade mina spår.»

»Juten, juten», ropade alla öfver lag. Då äro vi förlorade, ty han ger ingen pardon.»

»Bäst att ge sig af åt skogarne med ens», utlät sig Håkan nedstämd.

»Gud förbarme sig öfver oss!» bad mäster Per andäktigt och med händerna sammanknäppta öfver magen.

»Jasâ, den fördömde karnaljen vill helsa på oss ma'sjöboar, också!» skrek majoren till och stampade i marken, så att sand och småsten yrde omkring honom. »Bege oss af åt skogen, säger du, Håkan! Nej, se det blir då inte af, så länge jag har en enda arm i behåll! Niklas», ropade han med så dundrande stämma, att drängen hoppade till i förskräckelsen, »tag Svarten och rid omkring till grannarna och säg, att majoren på Ebbehult befaller dem att beväpna sig och genast samlas vid backarna här emellan och Fagerbro. Men qvick skall du vara annars — — —»

Drängen försvann som en pil och många minuter gingo ej till ända, förrän han ånyo sprängde öfver stenmuren, denna gång på en uthvilad häst.

»Är det edert allvar, herr Sven, att möta hårdt mot hårdt?» sporde Håkan och såg tviflande ut.

»Ja, det har du ju hört. Gån I hem och tagen med eder så mycket folk, som I kunnen samla, och försticken

eder på båda sidor om Fagerbrobackarna, men rusen ej fram förr, än I fån höra ett pistolskott; då är tiden inne.»

»Än I sjelf då», frågade mäster Per, i det han gjorde förtviflade ansträngningar att hålla modet uppe; »hvad ämnen I göra?»

»Det fån I ej veta nu, mäster Per», svarade han i blidare ton. »Jag har uppgjort en plan, och om den lyckas, skall den jutska truppen aldrig mer återse Kalmare slott.»

Den danska styrkan, som bestod af närmare femtio man, red i sakta mak på en af de häradsvägar, som löpa mellan Kristvalla och Madesjö kyrkor. Hvar den tågade fram, betecknades vägen genom brända hus och flyende menniskor. Truppens långsamma marsch kom sig dels deraf, att hästarna efter två dagars ansträngningar voro nästan uppgifna af trötthet, dels deraf, att så litet som möjligt skulle undgå de rofgirigas uppmärksamhet.

»Jag har befallning, sträng befallning, att bränna hvar enda koja, stode hon än tom och lutade till sitt fall», sade truppens anförare, en ung man med ett spotskt uttryck i sitt ansigte. »Ingenting annat än obeveklig hårdhet biter på dessa småländingar. Ja», fortsatte han i det en blixt af hat lyste i hans mörka ögon, »jag skulle ingenting högre önska, än att jag finge, såsom kung Kristiern II fordom lär hafva sagt, hugga en hand och en fot af hvarenda svensk bonde; sedan skulle nog det här styfsinnade slägtet falla till föga. Men äro vi ej framme vid Ebbehult snart?»

»Åh, det lär vara en styf mil dit ännu», genmälde underofficern. »Jag har visserligen icke varit här på länge, men tycker mig finna, att — — —»

»Du må finna hur som helst», afbröt befälhafvaren i skarp ton, »så måste du ändock taga rätta vägen, så framt du vill ha ditt hufvud i behåll. Ty jag måste utkräfva en blodig hämd på Sven Håkansson Kraak. Han är min broders baneman, och det blef han vid stormningen af Kalmar stad.»

»Det säges, att majoren på Ebbehult, såsom folket kallar honom, är en mäkta styf karl», invände sergeanten långsamt.

Ett föraktligt leende spelade kring den danske fänrikens läppar, då han svarade:

»Han må vara hur styf som helst, så måste han likväl nu bita i gräset. Ty hvem kan motstå våra segrande vapen? Är icke hela landet i våra händer? Äro vi ej herrar här? Dessa smålandsbönder skola piskas, till dess de krypa vid våra fötter!»

Han hade knappt hunnit få dessa öfvermodiga ord öfver läpparna, då ett skott brann af inifrån skogen. Den svenska kulan slungade en af ryttarne hals öfver hufvud ner i det djupa, af vatten fylda diket.

Fänriken skummade af raseri, aldra helst som en andra kula gjorde en annan ryttares häst obrukbar.

»Sätt efter de lömska karnaljerna!» skrek han med hela styrkan af sin röst. »Ingen enda får komma undan.»

Men de båda bönder, som från ett tätt snår sändt juten sin varma helsning, kommo utan svårighet undan och ilade, så fort de förmådde, mot backarna vid Fagerbro.

Sedan ryttaren, som genast uppgifvit andan, blifvit nedmyllad tillsammans med den skjutna hästen, och sedan ett litet i närheten liggande torp blifvit påtändt, skyndade sig de danske ryttarne, jublande vid åsynen af de sprakande flammorna, fram mot sitt mål.

De ofvannämda backarna mellan Fagerbro by och Madesjö kyrka voro vid tiden för vår berättelse ganska branta och belamrade med en myckenhet sten, som gjorde att färden uppför dem var förenad med många svårigheter, isynnerhet om man begagnade vagn. På ömse sidor om dessa backar lågo tjocka skogar, som väl tillåto en fiende att der hålla sig dold i det längsta.

Det var ungefär en half timme före solnedgången, som en ensam vandrare tog plats vid början af den längsta backen. En skroflig gråsten tjenade honom till säte. Mannen var alldeles höljd i lumpor. På ryggen bar han

en tiggarpåse, medan han stödde sina armar vid en grof knölpåk.

Han satt en stund obeslutsam, om han skulle gå längre bort eller stanna qvar, och esomoftast hörde man honom frammumla dessa ord: »Tänk, om de tagit en annan väg! Nej, det står icke till, ty en annan sådan finnes ej. De måste komma hitåt.»

Länge hade icke tiggaren suttit på sin ensliga plats, då han förnam ljudet af hästfötter. Han reste häftigt upp det mot bröstet nedsjunkna hufvudet; hans blickar glödde af en varmare eld, och händerna knöto sig nästan omedvetet.

»Det är de», mumlade han. »Måtte lyckan nu stå mig bi!»

Vid dessa ord började han att vagga fram och åter med kroppen, samt tog på sig en så bekymrad min, att anföraren för den danska truppen, som ändtligen hunnit så långt, utbrast, då han kom tiggaren nära:

»Hör du, gubbe, du är allt mycket hungrig, du!»

Tiggaren for upp och syntes helt förskräckt då han varseblef jutarna.

»Ack, gode herrar», stammade han med jemrande stämma, »fågeln i sin frihet har det mycket bättre än jag. Hunger och törst har jag fått erfara, och jag minnes ej, när jag sist låg under tak.

»Ja, du ser verkligen jämmerlig ut», sade den danske officeren, i det han med ett visst medlidande betraktade tiggargubben. »Men, hör du, känner du till Sven Håkansson på Ebbehult?»

»Tror jag det, nådig herre, ty jag kommer nyss derifrån.»

»Då känner du vägen dit?»

»Ja, lika väl som vägen till kyrkan, för si, jag är barnfödd i den här trakten.»

En blixt af skadeglädje lyste i officerens ögon, då han hörde dessa ord.

»Se der har du en god handpenning», sade han och kastade en liten börs framför tiggarens fötter. »Visa oss nu vägen till Ebbehult; vi vilja språka en smula med majoren.»

Tiggargubben lutade sig ned för att upptaga börsen. Härunder mumlade han för sig sjelf:

»Början är god, måtte slutet också blifva lika bra!»

Marschen fortsattes, men den gick mycket långsammare än tillförne, ty vägvisaren var nästan ända till ytterlighet halt och uppgifven af trötthet, så att han knappt kunde gå. Sedan den danske officeren en stund åsett tiggargubbens haltande gång och hört hans djupa suckar, förlorade han tålamodet.

»Sätt dig upp bakom mig», skrek han, »men håll dig väl fast, så att du inte tumlar af, för då — — —»

Han fullbordade ej meningen, men en hotande åtbörd åt venstra sidan sade lika mycket som ord.

»Gud bevare nådig herr'n», pustade tiggargubben, i det han med största svårighet kraflade sig upp bakom officern. »Jag ser nu, att det är en svart osanning, som man utspridt om dansken.»

»Hur lyder den?» sporde officern och påskyndade marschen.

»Jo, man säger, att danskarna äro så hjertlösa och grymma, men det slår då icke in på er, ädle herre! Gud vet, när jag skulle hunnit fram till Ebbehult, om ni ej bevisat mig denna tjensten. Måtte — — —»

»Ja, det är bra det der, gubbe», afbröt officeren otåligt. »Säg mig nu, hur majoren har det. Har han mycket folk hos sig?»

»Nej, det vet jag då, att han inte har», svarade tiggaren, som började blifva allt mer munvig. »För nära en månad sedan skickade han nästan alla sina tjenare upp till bondehären i norra Tjust och nu lefver han i ensamheten. Men herre», fortfor han, »I ämnen, som jag ser, helsa på honom.»

»Ja, jag känner honom sedan lång tid tillbaka», svarade dansken.

»Jaså; ja han är visst icke hemma för närvarande.»

»Hvar är han då?» sporde dansken i befallande ton.

»Jo, i morgse såg jag honom gå ut på jagt.»

»Så-å, hvad villebråd är det då, som han jagar?»

»Kan ej så noga veta. Men här i trakten finnes godt byte för en jägare, har jag hört sägas. Se, förhål-

landet är, att majoren är vän till ett godt bord, och så ofta han kan komma öfver något vildt, så försummar han det icke. Men», slutade han, »det kan ju hända, att han är hemkommen nu i draget, och då bjuder han er nog på ett gästabud, ty det är en välvillig man, som gerna ser gäster hos sig.»

»Tviflar dock på, att han så gerna tar emot mig och mitt följe», tänkte dansken. Högt sade han: »Ha vi långt qvar af vägen?»

»Åh, nej, nådig herre», svarade tiggaren. »Vi äro nu på krönet af första backen, som ni ser. När vi få rida öfver den andra, som är något mindre än denna, så ha vi en knapp fjerdedels mil fram till Ebbehult. Ni kommer just lagom till måltidsdags, nådig herre.»

»Ja, och det skall blifva en måltid efter *mitt* sinne», sade dansken i öfvermodig ton.

»Eller också efter mitt», tänkte tiggargubben, i det han trädde högra handen innanför den trasiga jackan. »Jag har här ett villebråd, som man ej får så bra inom skotthåll alla dagar.»

»Bor du vid Ebbehult?» frågade officern efter några minuters tystnad.

»Inte just det», svarade tiggaren, i det han såg sig tillbaka på de ett godt stycke bakom följande danskarne, »men mycket nära. Jag gör mina vissa dagsverken åt — — —»

»Dem har jag icke med att göra», afbröt officern, i det han drog fram en liten pipa för att gifva signal åt sina ryttare. »Du är allt för frispråkig, du, och sådant tål jag icke.»

Med dessa ord förde dansken pipan upp mot läpparna men hann icke blåsa sin signal, förrän ett skott small, och han rullade liflös ned på marken. I samma ögonblick afkastade tiggaren sina lumpor, slungade knölpåken in åt skogen och satte hälarna i springarens sidor. I stället för den jämmerlige tiggargubben bar nu hästen den kraftige Sven Håkansson Kraak, och i stället för knölpåken glimmade nu ett väldigt slagsvärd i hans hand. Den afskjutna pistolen hade han åter stuckit in i bältet. Knallen af pistolskottet hade knappt bortdött, när

de på ömse sidor om vägen gömda bönderna rusade fram. Danskarne trängdes samman och föllo hoptals för småländingarnas hugg och skott. Några kommo visserligen undan för tillfället men tvungos ned i ett bredvid liggande kärr, der de jemmerligen omkommo.

När solens glödande skifva försvann bakom de vestra skogarna, var striden slutad. Majoren, som sjelf varit den förste i handgemänget, förde derefter sitt folk till Ebbehult och i dess salar dukades nu upp allt, hvad huset förmådde, och det ville ej säga så litet.

»Var inte min plan god?» sade värden fryntligt. »Det var omöjligt för juten att tro, att tiggaren och majoren på Ebbehult var en och samma person.»

»Förträfflig, beundransvärd!» inföll mäster Per och bugade djupt. »Den planen skulle ingen annan kunnat göra efter.»

Sven Håkansson Kraak log förnöjd och hade just ett tal på tungan, då Håkan inföll:

»Och eftersom Gud så underligt räddat oss, så tycker jag, att vi borde kalla de der backarna för jutebackarna till evig åminnelse om denna dag.»

»Och kärret, i hvilket de sista danskarne fingo sin graf, för jutekärret», sade mäster Per.

»Alldeles så!» genmälde majoren. »Låtom oss nu vara glada, ty ni kunna nu vara förvissade om, go' vänner, att långa tider skola gå om, innan juten vågar helsa på oss.»

Och ännu i denna dag bära Jutebackarna och Jutekärret vittne om denna strid och om den käcke *majoren på Ebbehult.*

STORHETSTIDENS INBROTT.

I.

Vår storhetstid.

Året 1618 var af den största betydelse för hela Europa, ty då började mellan protestanter och katoliker på fullt allvar de blodiga fejder, till hvilka förberedelserna länge grott hos de förstnämde.

Den lära, som Johan Huss predikat, och för hvars bekännande han led döden på bålet vid kyrkomötet i Kostnitz, hade vunnit allt flere och flere anhängare, isynnerhet i Tyskland och särskildt i Böhmen.

Efter de blodiga striderna mellan husiterna, såsom den nya lärans anhängare benämdes efter dess stiftare, och katolikerna, och i hvilken kamp de förstnämde vunno flere lysande framgångar under den gamle Johan Zizkas, den enögdes befäl, kommo några år af lugn. Men så framstod Luther och upptog Huss' lära på nytt. Han var den man, om hvilken den böhmiske reformatorn så profetiskt spådde, att den skulle icke de påfviske bränna. Luther gick också med okuflig kraft fram mot sitt stora mål: menniskoslägtets befrielse från det påfliga oket, och han såg äfven med glädje att hans lära omfattades varmt icke blott af det på lägsta bildningsgraden stående folket, just det folk, som aldra mest lidit af de snikna katolska munkarnes utpressningar, utan äfven att de rike och förmögne, ja, till och med en stor del af Tysklands furstar svuro den protestantiska fanan och det af innersta tro och öfvertygelse.

Det ofvannämda året hade Böhmens protestantiska befolkning skickat sina utkorade ombud till Prag för att afhandla de religiösa och politiska förhållandena. Äfven katoliker voro der närvarande. Meningsutbytena blefvo som vanligt mellan olika bekännare, som lika fast vidhålla sina lärors företräden, allt hetare, och slutligen gick det så långt, att tre katolska herrar blefvo med våld utkastade genom de högt belägna fönstren.

Dermed var brytningen fullständig mellan böhmarne och de kejserlige. De förra valde till sin konung Fredrik af Pfalz, en ädel och storsinnad furste, som varmt ifrade för den protestantiska läräns framgång. De katolske hade också bildat en så kallad liga, ett ord, som sedermera hos oss, kanske just i följd deraf, fått en så dålig och föraktlig betydelse, och i spetsen för denna liga stod kurfursten Maximilian af Bayern.

Kriget var oundvikligt, såsom naturligt var, då båda partierna förhöllo sig till hvarandra som olja och vatten, de der aldrig kunna förenas.

På de katolskes sida uppträdde de ryktbara fältherrarne Tilly och Wallenstein, hvilken sistnämde segrande framträngde ända till Östersjön och utbredde skräcken öfver hela Tyskland.

I denna nöd började Tysklands protestantiska furstar och folk att se sig om efter hjelp utifrån. Äfven till de skandinaviska länderna hade Luthers lära framträngt och blifvit folkets egendom, hos oss i följd af Gustaf I:s energiska uppträdande.

Tysklands i trångmål stadda protestanter sökte hjelp norr om Östersjön. Danmarks stormodige konung, som redan då missunnade Gustaf II Adolf de framgångar han vunnit öfver ryssar och polackar, beslöt sig för att med en här öfvergå till Tyskland. Han gjorde äfven så, i förhoppning att med ett enda slag kunna tillintetgöra ligans berömde härförare Tilly. Efter några smärre strider med omvexlande utgång kom det ändtligen till en hufvuddrabbning vid Lutter am Baremberge. Danska hären blef totalt upprifven och kunde endast genom en hastig flykt, hvarunder konungen sjelf var nära att bli tillfångatagen, rädda sig från undergång.

De kejserlige följde efter och öfversvämmade under grufliga härjningar Danmarks fastland, ända till dess freden blef sluten i Lybeck.

De katolskes öfvermod, odrägligare ju större deras framgångar blefvo, gjorde att det svenska rådet ändtligen började ana en olycka, ty det var tydligt att kejsaren skulle begagna segrarne till att också kufva det protestantiska Sverige och derigenom ytterligare utvidga sin makt.

Detta måste till hvad pris som helst förekommas. Efter en långvarig öfverläggning med rådet, och isynnerhet med den snillrike Axel Oxenstjerna, konungens allt i allom, beslöt sig omsider Gustaf II Adolf för att uppträda till de tyska protestanternas försvar. Beslut och handling voro hos honom ett, och redan på våren 1630 afseglade en svensk flotta med inalles 15,000 knektar ombord från Elfsnabben och satte kurs på Tyskland.

Midsommardagen samma år uppnåddes Usedom och der företogs landstigningen under det herrligaste väder.

Gustaf Adolf var sjelf den förste, som steg i land. Bröderna Nils och Joachim Brahe följde honom, och alla tre knäföllo på stranden, uttalande sin varma tacksägelse till *honom*, hvars mäktiga hand fört de bräckliga fartygen oskadade öfver hafvet.

Åsynen af den annalkande okända flottan hade naturligtvis nedlockat till stranden en mängd usedomsbor, som i närheten voro i farten med att med sång och dans på öfligt sätt fira midsommardagen. De fingo snart veta i hvad ärende de främmande krigsmännen kommo. Gustaf Adolf, som gerna vistades bland folket, gick äfven nu en stund omkring bland den församlade allmogen, intalade alla mod och förtröstan och sporde de äldre om tillståndet på ön och på fastlandet.

De underrättelser han erhöll voro endast egnade att ännu mera stärka hans beslut att sätta en gräns för de kejserliges vidare framfart. Också blef han icke så litet glad öfver den tillit till hans förmåga, som öfverallt framlyste ur öbornas blickar och tolkades af deras ord. Hoppet om framgång blef i följd deraf också större.

Usedomsborna å sin sida voro också intagna af Gustaf Adolfs vänliga sätt och ståtliga utseende, och många

beundrande utrop följde honom hvart han framgick. Och hans krigare sedan! Huru olika voro ej de i motsats till de påfviske. Desse, som under några dagar varit på ön, hade farit fram som riktiga djeflar, bränt, härjat, mördat och skändat. De svenska soldaterna återigen uppträdde städse på ett höfligt och anständigt sätt och betalde fullvigtigt alla lifsmedel, som de erhöllo.

»Ja», sade derföre en gammal Usedomsbonde, när den siste svensken försvunnit från ön, »gifver ej Gud seger och lycka åt dem, så är han ingen rätt Gud.»

Men han gaf framgång åt de svenska vapnen, framgångar, som hittills stå enstaka i historien.

II.

Margaretha von Schürer.

En af de sorgligaste företeelser, som trettioåriga kriget har att uppvisa, är utan gensägelse Pasewalks förstöring sommaren år 1630 af kroaterna under anförande af öfverste Götz, en sniken och grym herre. Så van Tysklands befolkning än var vid mordscener, städers och byars ödeläggelse, så upprördes den ändock på det högsta vid underrättelsen om den nämda blomstrande och idoga stadens förstöring, ett slags förspel till Magdeburgs undergång. Hatade voro kroaterna förut; afskyn för dessa krigare, som foro fram alldeles som man föreställer sig hunnernas vilda hordar under en Attila m. fl., växte dag från dag, och har sedan den tiden bibehållit sig i folkets häfder.

Pasewalk var en idog stad, såsom ofvanför nämdes, och invånarnes flit hade fört den till lycka och välstånd. Då utbröt trettioåriga kriget. Men icke förr än Gustaf Adolf kom öfver till Tyskland hade Pasewalks inbyggare någon olägenhet af kriget. Deras vedermödor började nu. Kroaterna, som följde Iserfloden, brandskattade staden och bortförde dess mest ansedda medborgare till Gartz som gisslan. Förgäfves erlades allt, som begärdes; förgäfves bevisades det, att der icke fans mera att taga; staden gick ändock upp i lågor, och de svartnade ruinerna visade på långt håll för vandraren den väg, som kroaterna tagit. Ändtligen slog för de betryckta befrielsens timme. Gustaf Horn, som höll Stettin besatt, förjagade kroatsvärmen

och inlade i Pasewalk en svensk besättning. Men denna tid af lugn blef icke långvarig. Många veckor hade icke gått till ända, förrän de kejserlige med öfvermakt visade sig utanför den mer än till hälften nedbrända staden. Stormningen företogs och efter ett det tappraste försvar måste svenskarne gifva sig på nåd och onåd. Och nu började ett af dessa sorgespel, som tyvärr alltför ofta utspelas i krigen äfven i vår civiliserade tid.

Vår lilla berättelse sammanflätar sig med dessa uppskakande scener.

Det var i skymningen den 10 Juni 1630. Blodröd hade solen försvunnit bakom de vidsträckta skogar, som prydde Isers strand; blodröda stego lågorna från Pasewalks brinnande hus upp mot den molnfria sommarhimmelen; bland liken af stupade svenskar och kroater rusade de kejserliga till plundring. Af stadens invånare såg man knappt någon på gatorna, och om någon af en händelse vågat sig ut, var det med lifsfara, ty upptäcktes han af kroaternas spanande blickar, var han minutligt invigd till döden. Förbittrad öfver att invånarne gjort gemensam sak med svenskarne och en gång drifvit honom bort, ville öfverste Götz hämnas, och han gjorde det på ett förfärligt sätt: hela staden frigafs till plundring så länge der fans någonting att taga. Knappt hade soldaterna erhållit denna tillåtelse, förrän de under vilda skrän rusade in i husen. Sorgespelet hade nått sin höjdpunkt; de grymmaste omenskliga lidelser, som ställa menniskan under det oförnuftiga djuret, voro lössläppta.

I andra våningen af ett utaf branden ännu orördt hus vid Stettinergatan befunno sig den ofvannämda aftonen trenne personer: tvenne ynglingar och en ung intagande qvinna. Den sistnämda var den sköna Margaretha Schürer; den undersätsige ynglingen hennes broder Richard, och den längre hennes hjertans käre Wilhelm Kraus. Nästan bedöfvad af ångest hvilade Margaretha i Wilhelms famn. Hans smekningar och föreställningar kunde icke lugna den gråtande flickan.

»Seså, Margaretha», sade ändtligen Richard och gick ifrån fönstret, »vi skola försöka att under villervallan smyga oss ut. Du vet ju att jag i går lyckats komma öfver tre kroatuniformer. Vi måste skynda oss att ikläda oss dessa. Vapen hafva vi till öfverflöd», fortfor han och pekade på en mängd lansar och pistoler, som lågo huller om buller i ett hörn af rummet. »Ja», utbrast han och sprang fram till ett af fönstren, »nu är det hög tid. Ah, en kroatsvärm närmar sig; den delar sig. Hälften störtar upp i det närbelägna huset; den andra hälften; o, min Gud — — —»

Hans ord afbrötos här af väldiga stötar på porten, som försigtigtvis blifvit väl tillsluten.

Margaretha darrade som ett asplöf och tryckte sig konvulsiviskt till Wilhelms bröst.

»Käraste vän», sade Wilhelm och tryckte en lång kyss på den unga flickans läppar, »grufva dig ej så mycket! Richard och jag skola kämpa för dig till sista man, och genom gången ned till Stormgatan tror jag för visso att det i trängseln skall lyckas oss att komma undan ned till floden. Hafva vi lyckligt kommit öfver den, så äro vi räddade och vägen till Stettin ligger öppen för oss. Men», fortsatte han och förde med mildt våld den darrande Margaretha in i ett närbeläget rum, »ikläd dig fort kroatdrägten och var bara modig, kärestan min. Äro vi missmodige, skola våra fiender lätt känna igen oss.»

»Rätt sagdt, Wilhelm», svarade Richard och började påkläda sig den smutsiga och nedblodade kroatuniformen.

»Men, om *han*, den eländige, skulle vara der nere», suckade den unga flickan, »då skall han bestämdt känna igen oss.»

»Ah, du menar Didrik Götz, öfverstens brorson», utropade Wilhelm Kraus.

»Ja, min Wilhelm. Du vet, att han svor att hämnas när jag icke ville blifva hans. Han skall nog hålla ord. Hu», utbrast hon och hela hennes kropp skälfde af ängslan, »den vedervärdige kroaten förekommer mig som en ond ande, uppstigen ur afgrunden för att störta oss.»

»Mod, mod, älskade», tröstade Wilhelm. »Kommer Didrik Götz i min väg, så — — —» och med dessa ord

knöt han den senfulla högra handen om svärdfästet. Det syntes mer än tydligt på minspelet i hans ansigte, att han ämnade hålla ord.

En kula, som i detsamma kom in igenom fönstret och borrade sig in i väggen icke långt ifrån Wilhelm, gjorde att våra tre vänner med större skyndsamhet fullbordade sin klädsel.

»Ah, Margaretha», utropade de båda ynglingarne, när den unga flickan, iklädd sin blodiga och sönderrifna kroatuniform trädde ut, »i den der drägten är det omöjligt att känna igen dig. Och», fortfor Wilhelm, i det han ömt tryckte den unga flickans händer, »frukta ingenting, eller åtminstone mindre, när vi äro hos dig. Se du kroaterna rakt i ögonen och sväng din lans, om det skulle behöfvas. Se der, tag pistolen; den är laddad.»

Margaretha mottog vapnet med ett sorgset leende och ämnade just svara, när ett döfvande brak nedifrån hejdade henne.

»Min Gud, det var porten, som föll», utropade hon med darrande stämma: »Vi äro förlorade.»

»Icke ännu»; svarade Richard och Wilhelm på samma gång.

Med våldsamt klappande hjerta förnummo våra tre vänner huru kroaterna nalkades. De hörde jemmerrop från den undra våningen och de ryste när de mellan veropen förnummo de vilda krigarnes förbannelser och hånskratt.

»Förfärligt», hviskade Margaretha för sig sjelf, »hvilket öde hafva vi icke att vänta!»

Det dröjde ej länge, förrän kroaterna störtade uppför trappan till andra våningen och deras anförare skrek:

»Spräng dörrarne; här inne skall hon finnas!»

Våra tre vänner stodo i detta ögonblick vid dörren, som ledde till den baktrappa, hvilken återigen förde ned till Stormgatan, hvarifrån det icke var längre än ett bössskott till Iserfloden. När Margaretha förnam befallningen utifrån, skälfde hennes kropp som af frossa, och Wilhelm måste stödja henne, på det att hon icke skulle falla. Täta slag på dörren hördes i detsamma.

»Nu», hviskade Richard och öppnade dörren till bak-

trappan. »Skynda, skynda», ropade han med feberaktig ifver och sköt först Wilhelm, sedan Margaretha ned på trappan. »Jag skall nog bomma för den här dörren, så att det icke skall blifva så lätt att förfölja oss.»

Knappt hade det lyckats Richard Schürer att utföra sin föresats, så föll den andra dörren och kroaterna med Didrik Götz i spetsen störtade in. Med vilda blickar såg han sig omkring; han ilade genom de praktfullt möblerade rummen, och den ena förbannelsen efter den andra flödade öfver hans läppar.

»Hon har kommit undan», stönade han och hans händer knöto sig krampaktigt. »Men jag skall ändå hinna dem. Ah», utbrast han, då han varseblef den lilla dörren, genom hvilken flyktingarne kommit undan, »derigenom hafva de gått, men jag måste hinna dem. Jag *måste!*»

Med dessa ord störtade han mot dörren; han kände med svärdet, han slog med lansen, men länge motstod den hans ansträngningar. Först efter upprepade försök lyckades det honom att nedslå hindret. Det var mörkt i trappan och en kall, fuktig vind blåste emot honom. Han lät sig ändock icke förskräckas. Sedan han utvalt några handfasta kroater, anträdde han med försigtiga steg vägen utför den skumma trappan.

»Jag håller nästan på att qväfvas i den här förfärliga luften», hviskade Margaretha och tryckte sig intill Wilhelm, under det de sakta gingo trappan utföre. »Gud låte oss snart komma härifrån.»

»Mod, mod, älskade», hviskade ynglingen tillbaka. »Jag ser ett svagt sken der borta. Gud vare lof, utgången är fri.»

»Jubla icke i förtid», mumlade Richard och omfattade hårdare svärdfästet.

I detsamma förnams ett högljudt sorl i rigtning mot utgången. Fångarne stannade och tryckte sig närmare intill väggen.

»Det är kroater», hviskade Richard sakta.

»Tyst», inföll Wilhelm, »vi vilja se, om de upptäcka ingången.»

Sorlet kom närmare; det öfvergick slutligen till ett underligt skrän.

»Min Gud», suckade Margaretha och darrade ångestfullt», de hafva bestämdt antändt det midt emot liggande huset.»

Så var också förhållandet, ty röken från det brinnande huset började efter hand att inträngа i gången.

»Nu måste vi skynda», ropade Wilhelm, »såvida vi icke vilja blifva innebrända. Röken börjar tjockna allt mera.»

Med vacklande steg gingo flyktingarne framåt. Plötsligt stannade Richard och lyssnade. Ett doft brak hördes ofvanifrån. Det var när Didrik Götz lyckades besegra den öfre dörren.

»Nu gäller det att skynda», sade Richard och störtade framåt. Här var det icke fråga om de dels obetydliga dels svårare hinder, som reste sig i deras väg. De sargade händer och fötter, men oupphörligt framåt gick det.

»Hur är det med dig, käraste Margaretha», sade Wilhelm och fattade ömt den unga flickans hand.

»Åhjo, bra nog», svarade hon, under det ett svagt leende, som Wilhelm för mörkrets skull icke kunde urskilja, krusade hennes läppar. »Det är endast röken, som besvärar mig något.»

Mera behöfde icke Wilhelm höra. Hans starka arm slingrades kring hennes midja och med anlitande af alla sina krafter nästan bar han den älskade framåt. Blott några steg skilde dem från utgången. Ett döfvande larm, förorsakadt af kroaternas vilda skrän, de sprakande lågorna från flera brinnande hus, bjelkars och murars instörtande mötte flyktingarne. Ännu kunde de likväl icke se någonting för den tjocka rökens skull.

»Mod, mod!» hviskade Wilhelm till den unga flickan, som med vacklande steg mera släpades än gick framåt. »Några steg till och luftdraget skall snart skilja röken.»

»Jag vill försöka», hviskade Margaretha tillbaka och gjorde en ansträngning att gå framåt, men dignade i detsamma maktlös ned på marken. I detsamma hördes ofvan-

ifrån högljudda förbannelser och trappan dånade af kroaternas tunga steg.

»Nu är det färdigt», mumlade Richard och fattade Margaretha i ena armen, under det Wilhelm understödde honom. Sålunda kommo de snart fram till öppningen och af det häftiga luftdraget qvicknade Margaretha snart vid. Då hon slog upp ögonen möttes hon af Wilhelms blickar, i hvilka den tydligaste oro afspeglade sig. Då hon derefter lät sina blickar ila utåt gatan och de brinnande husen, var det nära, att hon ännu en gång fallit i vanmakt. Men med öfvermensklig ansträngning kufvade hon sin svaghet och rätade upp sin herrliga gestalt under det hon hviskade till sina båda följeslagare:

»Jag vill vara modig. Låtom oss gå framåt!»

I förvirringen kunde flyktingarne ännu vara temligen lugna för upptäckt. Hvar och en af fienderna hade nog göra med att plundra och underhålla elden. Margaretha uppbar lugnt den roll hon skulle spela och såg ganska manhaftig ut i sin kroatuniform. I vissa ögonblick smålog hon till och med åt Wilhelm och brodern, och i detta leende lästes tydligt, att hoppet om befrielse var rotfästadt i hennes inre. Det tunga svärdet hade hon all möjlig möda att kunna bära, men ögonblickets kraf tvang henne till de yttersta ansträngningar. Kom händelsevis någon drucken kroat raglande emot henne, såg hon honom oförskräckt i ögonen och svingade lansen framför hans näsa. Skratt och glåpord haglade öfver flyktingarne. Men de voro ändå nöjda med, att de hittills sluppit undan för så godt köp.

De hade redan passerat ett par af de brinnande husen. Framför dem låg Iserfloden så lugn och stilla. Ack, huru slogo icke flyktingarnes hjertan af ängslan och längtan; huru långa tycktes dem icke ögonblicken vara! Margarethas barm häfde sig med våldsamma slag; i vissa stunder förmådde hon knappt andas; i andra ögonblick deremot genomströmmades hennes själ af den glada tanken på att befrielsens timme ändtligen var slagen.

Det plägar så vara. I farans stund, när tanken på döden eller vanäran uteslutande betvingar själen och gör att vi för en stund alldeles misströsta, inställer sig det

ljufva hoppet och målar i ett nu med sin rosenfärg en tafla full af lycka och sällhet. Det är sådana stunder, som egga oss till större ansträngningar, och som oftast föra oss till seger öfver det oblida ödet, äfven om kampen skulle blifva allt för hård och allt för mycket härja hjertats veka blommor.

Så med Margaretha i dessa ögonblick. Bakom henne lågo de sprakande byggnaderna; svagare hördes kroaternas skrän blandade med de misshandlade invånarnes rop om förbarmande; framför henne glänste så inbjudande den lilla floden, och tanken på, att hon måhända skulle nödgas kasta sig i vattnet, afskräckte henne icke. Det var ändå ett intet mot den förfärliga ångest hon skulle utstå, om hon blefve föremål för kroaternas råa misshandlingar. I dessa ögonblick framstälde sig också för hennes inre bilden af den nedrige Didrik Götz, som, alltifrån det han kom till staden, pinat henne med sina kärleksförklaringar, och, när dessa ej verkade det ringaste, hotat henne med den förfärligaste hämd. Väl kändes det dystert, när hon nu tänkte på honom, sin grymma fiende, men hoppet att kunna undfly honom, och detta hopp besjälade henne, gjorde att hon blef modigare.

»Wilhelm», sade hon och såg på den älskade med de klara ögonen, »Gud står oss nog bi i vårt förehafvande. Han vill icke, att vi skola gå under.»

»Ännu äro vi icke säkra», inföll Richard. »Faran hänger ännu öfver våra hjessor. Se blott», fortfor han och pekade på den lilla baktrappans ingång, som från den plats, der flyktingarne stodo, tydligt kunde skönjas. »Våra förföljare hafva nu hunnit ned. Nu beror det på, om de vid eldskenet, som olyckligtvis här och der upplyser vår väg och floden, upptäcka oss. Göra de det; nåväl, då måste vi anstränga oss till det yttersta, för att nå floden före dem. Kom; låtom oss söka skuggan så mycket som möjligt. Endast derpå beror vår räddning. Ty när Didrik Götz icke finner oss der framme, skall han söka oss här.»

Med dessa ord togo de båda ynglingarne Margaretha emellan sig och ilade med så hastiga steg som möjligt ned mot den af eldflammorna skimrande Iserfloden.

Richard Schürer hade gissat rätt med afseende på Didrik Götz. När han och hans kroater, nedsvärtade och flåsande efter kampen med den uppför baktrappan sig hvirflande tjocka röken, utkommo på Stormgatan, började de att med den största ifver söka efter flyktingarne bland de på gatan larmande krigarne. Alla, som kapten Götz frågade efter flyktingarne, svarade, såsom rätta förhållandet var, att de ej sett dem, utan i stället kroater, som kommit från det uppgifna hållet. Kaptenen var i dessa ögonblick förbryllad och villrådig, men snart påkom honom den tanken, att de der kroaterna icke gerna kunde vara några andra än flyktingarne. En stund stod han obeslutsam hvad han skulle göra, men snart tycktes han finna rätta förhållandet.

»De hafva bestämdt flytt ned till floden», tänkte han. Beslut och handling voro ett hos honom, och utan vidare betänkande jagade han med sina följeslagare efter de flyende. Han upptäckte dem också, just som de voro blott några steg ifrån stranden, och i sin glädje kunde han icke återhålla ropet:

»Skjut; de äro der!»

Knappt var befallningen gifven, förrän den utfördes. Kulorna susade kring de förskräckta flyktingarnes öron, men ingen träffade.

»Hitåt, hitåt», ropade Wilhelm, som, när kulorna började hvina kring hans öron, sprungit några steg åt sidan. »Hallåh; jag har träffat på en båt.»

Richard närmade sig med Margaretha så fort han kunde. Den unga flickan hade ånyo börjat misströsta om framgång.

Wilhelm hade sett rätt: en liten båt låg inklämd mellan ett par stenar. Antagligen hade den varit begagnad af kroaterna vid deras stormning men derpå blifvit bortglömd i den allmänna villervallan. Lyckligtvis funnos också ett par åror i den lilla farkosten.

Wilhelm afskar hastigt med värjan det smäckra tåg, hvarmed farkosten var förtöjd, och steg ned i densamma. Richard och Margaretha kommo omedelbart efter.

»Ah, det skall allt fordras goda ben, om de skola hinna upp oss», tröstade Wilhelm, då Margaretha kastade sig i hans famn.»

»Ja, Gud gifve det», suckade den unga flickan.

Richard, som kom sist, satte af; han fattade också årorna.

Framdrifven af hans kraftfulla armar, ilade den lilla farkosten hastigt öfver det lugna vattnet, och flyktingarne tröstade sig redan med att de voro räddade, när kroaternas anrop ljödo nere vid stranden, och deras kulor ånyo började hvina kring båten.

»Vid Gud, de äro djerfva, dessa kroater», utbrast Wilhelm, när fienderna kastade sig öfverdådigt i floden, hållande lansarne öfver sina hufvuden. »Men, huru skickliga de än äro, skola de ändock icke kunna hinna upp oss.»

»Se!» ropade Margaretha, som trotsigt höll sin laddade pistol i högra handen, »der är är en, som hinner före alla de andra.»

»Bah, en bara», svarade Wilhelm med ett visst förakt. »Men ändock kan det icke skada att märka honom.»

Med dessa ord lyfte han pistolen och rigtade en stund. En orolig spänning var rådande. Richard hvilade på årorna, så att Wilhelm skulle få tillfälle att säkrare träffa sin fiende. Men denne, som genast insåg den fara som sväfvade öfver hans hufvud, sökte att medelst häftiga svängningar undgå den.

Taflan var, som man brukar säga, rysligt skön. I bakgrunden den brinnande staden med dess vimmel af menniskor och djur; i förgrunden floden med de der uppträdande personerna, samt på stranden de församlade kroaterna, hvilka med rop och skott sökte hindra Wilhelm från sin föresats.

Wilhelms skott brann af. När röken skingrats hade den djerfve simmaren, som blifvit oskadad, åtföljd af tre andra kroater, närmat sig den lilla farkosten mera. Det syntes att de voro fast beslutne att våga allt, för att uppnå flyktingarne.

Utan vidare betänkande tog Wilhelm Richards pistol och med feberaktig otålighet afsköt han det andra skot-

tet. Detta träffade bättre, ty en af kroaterna sjönk med genomborradt hufvud ned i sin våta graf. Men den djerfve simmaren, som alltid varit först, var ännu oskadad. Båten kom händelsevis in i den ljusflod, som lågorna bredde öfver vattnet. Då uppgaf Margaretha ett anskri och lutade sig fram öfver båtkanten samt fixerade skarpt den förste kroatens drag. Såg hon rätt; var det icke han?

»Det är Didrik Götz», hviskade hon till Wilhelm och hennes kropp darrade.

»Hvem; hvem?»

»Den förste.»

Båten var nu blott ett par alnar från land, och ännu följdes den af trenne hämdlystna fiender. Det såg mörkt ut för våra flyktingar.

»Nog skall jag märka er», mumlade Wilhelm Kraus och fattade en af lansarne, samt slungade den mot den främste kroaten, som icke var någon annan än kapten Didrik Götz. Men denne dök hastigt ned, och den kroat, som var näst efter honom, följde sin kamrat i döden. Således återstodo blott tvenne fiender. I detsamma stötte båten mot land. Kroaterna voro på ungefär tio alnars afstånd.

Flyktingarne skyndade i land. Margaretha höll ännu pistolen qvar i handen. Hon hade nu spänt den.

Didrik Götz jublade redan i förväg öfver den seger han tänkte vinna, ty han betviflade icke, att han och hans följeslagare skulle kunna öfvervinna flyktingarne.

»Hit med lansen», ropade Wilhelm och gjorde en rörelse för att bemäktiga sig Richards vapen. »Om vi låta dem komma på det torra, skola de besegra oss, ty de äro bättre beväpnade. Dessutom få de snart undsättning af de öfriga!»

»Nej, nej; nu är det jag, som vill handla», inföll Margaretha, i det hon modigt trädde fram. Det gifves ögonblick, då qvinnans svaghet öfvergår till förunderlig styrka, och då hon icke skyr att modigt bjuda faran spetsen. En sådan omkastning hade nu skett med Margaretha. Åsynen af den hatade och fruktade fienden samt tanken på det öde, som väntade henne, om hon fölle i hans händer, tvungo henne till ett energiskt uppträdande.

I detta ögonblick såg hon hvarken Richard eller Wilhelm; hennes öga fasthängde stadigt vid Didrik Götz, som hastigt rusade upp på stranden och svängde lansen öfver sitt hufvud.

Margaretha sigtade stadigt; hennes hand darrade icke. Kulan flög ut, och med ett hjertslitande anskri föll Didrik Götz till marken. Den öfverblifne kroaten kastade sig hastigt i vattnet och kom oskadad öfver till sina kamrater.

Didrik Götz var död. Flyktingarne kastade sorgsna blickar öfver till den brinnande staden och ilade derefter fram på vägen till Stettin. De voro räddade.

Pasewalk uppbygdes åter, och ingen fiende visade sig mera inom dess murar. Men långt fram i tiden talade man både i staden och i omnejden icke om annat än Margaretha Schürer, som genom sin bragd räddade, icke allenast sig sjelf, utan äfven brodern och den älskade, med hvilken hon ett år derefter förenades genom kyrkans välsignelse. Nu växa blommorna öfver hennes graf, och hågkomsten af henne fortlefver ännu, men blott såsom en vacker saga.

III.

En ryttarbragd.

Det var under den svenska härens tåg mot Greifenhagen och Garz, några dagar efter midsommardagen år 1630. Dagen var het, snarare qvalmig, hvadan menniskor och djur svettades oerhördt. Men »framåt» var den svenske konungens lösen, och framåt gick det med lätta steg; ty äran, denna mäktiga sporre, som förmår sätta lif äfven i den trögaste, vinkade så inbjudande åt de nordiske krigarne.

Härens förtrupp, öfver hvilken den lika djerfve som förslagne Johan Banér förde högsta befälet, utgjordes hufvudsakligen af starka afdelningar ur Smålands och Vestergötlands rytteri samt ett par sqvadroner af Stålhandskes finske ryttare. I smärre afdelningar, spridda öfver skog och mark, men ändock med bibehållen förbindelse sins emellan, trafvade den rakt fram mot söder. Och det var icke utan en viss undran som de bistre krigarne betraktade sin omgifning. De hade förestält sig det främmande landet helt annorlunda; ja, till och med att folket skulle vara helt olikt nordbon. De fingo snart se misstaget och förundrade sig icke litet deröfver.

»Jäkeln», utbrast också en bredmundt vestgöte, i det han gaf till ett ordentligt så kalladt »bondgrin», »tyskarne se la ut sum ann't folk. Men fanken så uschli't slåss de», tillade han straxt efteråt.

Och så som han tänkte också flertalet af hans kamrater.

När ungefär en svensk mil var tillryggalagd, gjorde somliga afdelningar halt här och der; andra deremot fortsatte långsammare sitt framryckare. Från en af dessa på rörlig fot varande ströfkårer hade ett tjog småländingar under en kornetts anförande skilt sig. En liten skogbevuxen kulle vinkade så inbjudande på några hundra alnars afstånd. Kornetten satte marschen rakt på denna kulle, i hopp om att derifrån få en vidsträcktare utsigt, och han bedrog sig icke heller. Från sjelfva toppen, på hvilken ett par mindre björkar, sammanbundna medelst ett tätt busksnår, växte, sågo svenskarne framför sig en här och der lindrigt kuperad slätt, genomskuren af Oderfloden, som i djerfva ormlika krökningar försvann vid synranden eller just der, hvarest höga tornspiror och hvitglänsande hus utvisade att en stad var belägen. Det var dock icke *en* stad, utan två, nemligen Greiffenhagen och Garz, målet för den svenska härens marsch.

Trötte och svettige som ryttarne voro, bundo de hästarne i skuggan af träden och slogo sig ned bredvid sina fyrbenta stridskamrater. Kornetten hade sin plats i midten. Han var en medelålders karl med ett krigiskt och kärnfriskt utseende, som härvidlag icke bedrog. Från simpel ryttare hade han under Karl IX:s polska krig tjenat sig upp till den grad, han nu innehade. Omtyckt var han af sina underlydande och visste äfven på hvad sätt han skulle taga dem.

Den långa marschen under en sol, som glödde hetare än deras hemlands, gjorde, att ryttarne icke voro så ifrige i att utbyta tankar som annars. Sedan tystnaden varat en stund och kornetten såg att några ögonlock började tyngas ned af sömnen, sade han skämtsamt till en ung ryttare, i det han skuffade honom lätt i sidan:

»Nå, Peter Larsson; är det skilsmessan från gumman din eller det tyska ölet, som gör, att du jemt är sömnig och hänger läpp?»

Ryttaren for upp som stungen af en orm och gnuggade sig i ögonen.

»Intetdera, herr kornett», sade han gäspande. »Jag tycker, att det är tråkigt, att vi icke få en dust snart.

Anfäkta de der österrikarne, de springa ju fortare än en fårskock, när vi komma; jag ville — —»

»Åhå», afbröt kornetten leende; »har du redan glömt Damm?»

»Bra var det, förstås», sade den stridslystne Peter Larsson, »men det var bara så kort.»

Med dessa ord tillslöt han åter ögonen.

»Åhja», tänkte kornetten, under det han belåtet strök sig om hakan, »det kan icke skada, att de få ta sig en lur; snart nog kommer arbetets tid igen. Till och med sjelfvaste Flinta, den gamle bussen, har låtit besegra sig af — —»

»Neej, se det var då den svartaste lögn i verlden», afbröt en hvithårig ryttare, som hela tiden sutit med båda händerna under hakan; »jag sofver icke, och hvarför skulle jag göra det, när jag har så mycket att tänka på!»

»Jo, jo men», inföll kornetten medlidsamt, »det har du allt, gubbe. Båda dina pojkar ha strukit med redan, innan de riktigt fått se det här landet och höra de fördömde jesuiternas korpskrän. Det är allt litet hårdt, men — —»

»Visst går det mig djupt till hjertat», vågade gamle Flinta afbryta, ty såsom den äldste i hela regementet hade han fått taga sig en viss frispråkighet, »men hvem kan hjelpa det nu! Hvad som är skedt, är skedt, och här hjelpa hvarken böner eller suckar. Hvad jag nu tänkte på var, om jag skulle töras bedja kornetten rita ihop några ord hem till mor, för se hon bör väl ändå veta om det, och se, skrifkunnig, det är jag icke.»

»Nog kan jag hjelpa dig med den saken, alltid», svarade kornetten, »men nu få vi ett par dagar antagligen så mycket att göra, att det icke kan bli någon skrifning af.»

I detsamma hördes den posterande ryttaren yttra:

»Kom hit, kornett, skall han få se! Jag ger mig blankt den onde på, att de der kroatkarnaljerna hafva ondt i sinnet mot byn der nere!»

Kornetten sprang upp och gamle Flinta följde honom. Ungefär på halfva vägen fram till staden Greiffenhagen låg den lilla byn Kissen, omgifven af väl skurna

hagtornshäckar samt här och der ett träd, som med sina grenar öfverskyggade någon gräsrik plan, der byns ungdomar höllo sina lekar under de vackra sommaraftnarne. En trupp ryttare närmade sig från söder; den red i sporrsträck och tycktes vara nästan dubbelt så stor som den svenska styrkan på kullen. Lång tid förflöt icke, förrän kroaterne voro inne i byn, och innan de svenske ryttarne ens hunno räkna till tjugu, uppsteg derifrån en tjock, svart rök.

»Nu ha de hundarne tändt eld på byn», skrek kornetten med väldig stämma, »men vi skola se om de fördömde mordbrännarne kunna stå för de svenska svärden.»

Samtidigt med det han uttalade sista ordet, sköto slingrande eldflammor upp öfver häckarne och fram mellan trädens löfverk. De svenska pukorna slogo allarm, ryttarne sutto blixtsnabbt upp, och den sömnige Peter Larsson var en bland de förste på hästryggen; ty så snart det gälde strid, då var han icke längre under inflytelse af Morphei välde.

»Framåt!» kommenderade kornetten med sin väldiga stämma, satte de långa stålsporrarne i hästens sidor och störtade utför kullens södra sluttning. Gamle Flinta var, enligt gammal vana, vid hans venstra sida, och hack i häl följde den öfriga truppen sin modige anförare. »Till strid mot mörkrets anhängare», ljöd en stämma i deras bröst; den hade hörts första gången vid landstigningen midsommardagen och tystnade sedermera aldrig förrän lifvet var utsläckt. Truppen väjde för intet hinder, som kunde öfverridas; allt skarpare för hvarje minut framträdde lågorna, och snart kunde de i sporrsträck framrusande småländingarne höra deras hemska hväsande ljud. Snart sågo de också tydligt, hur de vilde kroaterna plundrade husen och mördade invånarne på bygatan, dit det förhärjande elementet ännu icke hunnit.

Byns ungdom höll just på med sina lekar, då ropet: »kroaterna, kroaterna!» kom kindernas rosor att efterträdas af plötslig blekhet. Under höga ångestrop skyndade hvar och en hem till sitt för att hopsamla det rédbaraste

och derpå söka flykten. Men kroaterne voro för snabba i sina rörelser, och endast två män och en ung flicka lyckades komma undan.

Enkan Schlinder bebodde en liten stuga ytterst åt vester. Hon och hennes sexårige pojke hade varit med på lekplanen samt ilat hem, de också, för att berga så mycket de kunde. Det fans visserligen icke mycket af värde i den lilla stugan, men det lilla som fans, var henne kärt. Med feberaktig brådska skyndade den ännu vackra enkan in i stugan, undersökte noga alla vinklar och vrår, derunder mumlande allehanda meningar, hvilka alla rörde de grymme fienderna. Dessas rop och svordomar kunde redan höras vid södra ändan af byn.

»Store Gud», suckade enkan Schlinder, i det hon torkade ångestsvetten ur pannan, »nu bränna de! Se, se», fortfor hon och slöt sonen krampaktigt i sina armar, »se hur hemskt det lyser! De komma hit. Gode Gud, nu brinna granngårdarne! Hu, hvilken qväfvande rök! Jag qväfs, jag qväfs!»

Med dessa ord störtade hon ut, omslutande gossen med sina armar. Hon stannade några minuter obeslutsam på den lilla planen framför sitt hem, och härifrån kunde hon se, huru kroaterne tuttade på de närmaste husen, allt under det de upphofvo gräsliga jubelskrik. Män, qvinnor och barn sprungo under ångestrop omkring, jagade af de mordlystne fienderne, som mördade allt hvad de hunno. Enkan Schlinder och hennes son hade de ännu icke varseblifvit, likasom de ännu icke hunnit antända hennes stuga. Eller också tänkte de väl, att, omhvärfd på tre sidor af brinnande hus, skulle den lilla stugan snart antändas utan deras åtgörande.

Enkan Schlinder sökte efter en utgång, och en sådan fanns äfven. Dold af den myckna rök, som i tjocka vågor drog öfver den fria planen, kom hon utan att ha blifvit sedd fram till en liten öppning i häcken, dit elden ännu icke hunnit tränga. Här stannade hon nu en stund, för att hemta andan, bredvid ett rödmåladt uthus. Hon var så medtagen af sinnesrörelse och de kroppsliga ansträngningarna, att hon halft medvetslös sjönk ned på gräsmattan. Icke långt från henne fräste lågorna; det

ena huset efter det andra störtade in; braket var ohyggligt. Fredrik, den fattiga enkans enda barn, slog sina armar om modrens hals och snyftade våldsamt, under det han med förfärade blickar betraktade eldens snabba framfart i de af solen genomtorkade trähusen.

Men i ett nu fick modren nya krafter; på nytt sprang hon upp, hennes knän svigtade icke längre, blodet sjöd starkare i ådrorna. Med sonen i sina armar sprang hon mot den ofvan omtalade lilla öppningen; henne pulsar slogo häftigare för hvarje minut som gick; hon stod redan i öppningen — då i samma ögonblick en brinnande bjelke från det närmaste huset slungades ned endast ett par alnar framför henne. Hon fick knappt så mycken tid, att hon kunde springa tillbaka; i nästa ögonblick var häcken helt och hållet antänd, och fräsande lågor stängde den forna utgången. Den olyckliga qvinnan såg detta; hennes anletsdrag förvredos, och under det ett hemskt skrik hördes från hennes läppar, sjönk hon, ännu omslutande gossen med sina armar, medvetslös ned på marken. Hon hörde icke det kraftiga rop, som utifrån höjdes af en stark stämma:

»Rädda de olyckliga, annars brinna de upp!»

Att i fyrsprång sätta öfver häcken, var för den svenska ryttartruppen en småsak. Genom rök och lågor störtade den lös på österrikarne, som voro så i farten med att plundra, att de icke förr, än det var för sent, varseblefvo sina fiender.

»Allt går bra», röt kornetten, i det han genom ett svärdshugg gjorde kroaternes anförare oduglig till strid, åtminstone för tillfället. »Ta'n ifrån de karnaljerne hvad de roffat åt sig, och lemnen för resten ingen pardon! Glömmen icke Neu-Brandenburg!»

Dessa sista ord, påminnande svenskarne om det öde, som kort förut drabbat 2,000 af deras landsmän, hvilka utan förskoning, först efter ett tappert försvar, blifvit till sista man nedhuggne vid den nämda staden, besvarades af ett kärnfriskt hurrarop, som för några ögonblick öfver-

röstade braket af de instörtande husen och de hväsande lågorna. Sida vid sida trängde småländingarne fram på bygatan, och ehuru kroaterne voro nästan dubbelt så många, måste de slutligen begifva sig på flykten. Halfva styrkan lemnade de på platsen omkring sin anförare.

»Der bortom häcken tyckte jag mig nyss varseblifva en mensklig varelse», sade en ryttare och pekade åt det håll, der enkan Schlinder befann sig. »Nej, jag ser icke fel», fortfor han. »Det är två menniskor, som blifvit omhvärfda af elden.»

»Omöjligt», sade gamle Flinta, hvilkens syn började mattas. Det var heller icke så godt, äfven för den med skarp synförmåga utrustade, att kunna se i all den rök, som dref öfver brandstället. »Om det funnes folk derinne, skulle de väl genom rop låta höra sig.»

»Se så, envisas icke längre nu, gamle tvärvigg», sade Flintas kamrat, »utan följ mig, så skola vi se efter, om min syn bedragit mig. Nå, är du rädd?»

»Säg ej om det ordet en gång till», sade gamle Flinta, i det hans buskiga ögonbryn hotfullt sammandrogo sig, »ty ehuru jag känner dig lika väl som krigsartiklarne, så — —»

Gubben uttalade ej sista orden, utan gjorde i stället en betecknande rörelse med den långa huggvärjan. Utan att vidare säga ett enda ord, följde han kamraten. De båda ryttarne kommo snart fram till det åsyftade stället, men här var röken från den brinnande häcken så tät, att rakt intet kunde utföras med mindre än att sätta både deras eget och hästarnes lif på spel. Under det Flinta och hans kamrat redo längs häcken, sökande efter en öppning, dref en ganska skarp vindpust de tjocka rökmolnen åt sidan och tillät för några minuter en fri utsigt öfver den brinnande byn.

»Se», ropade Flintas kamrat, »ser du icke nu de två kropparne innanför häcken! Den mindre rör sig, men — —»

I detsamma afbröts ryttarens ord af Flinta, som med tordönsstämma röt till sitt:

»Rädda de olycklige, annars brinna de upp!»

Men knappt hade Flinta hunnit uttala sista ordet,

då kamraten gaf sin häst sporrarne och störtade fram mot häcken. Det ädla djuret frustade under sporrhuggen, det reste sig för att taga sats, men hettan dref det tillbaka. Skälfvande som ett asplöf kastade det sig åt sidan och hade så när störtat omkull öfver ett par kolade och rykande bjelkar.

Med dyster min hade gamle Flinta, som nu tydligt såg den olyckliga enkan och hennes son, följt kamratens fruktlösa försök att ila de nödställda till hjelp. Häri såg han också det öde, som väntade äfven honom. Men han ryggade icke tillbaka. Sedan han varseblifvit, att några kamrater ilade ditåt, uppmanade af hans rop, satte han sig fastare i sadeln, kastade en flik af sin korta kappa öfver hästens nos och fasthöll den der, så att djuret icke skulle behöfva inandas för mycket af den upphettade luften, och gaf det derpå sporrarne. Hästen stegrade sig i början, dansade så rundt ett par slag och störtade derpå i vildaste språng mot häcken. I ett hopp var han öfver; brinnande grenar slungades häftigt omkring af hofvarne och utsådde ett storartadt regn af millioner gnistor, som af vinden fördes bort genom luften.

Flinta insåg allt för väl, att det ringaste dröjsmål skulle vara ytterst farligt för honom.

»Tag du qvinnan», skrek han derför till kamraten, som just i detsamma lyckats att tvinga sin häst öfver hindret. »Vi måste skynda, medan vindkåren fortfar!»

Den gamle korporalen satt redan till häst igen, och framför honom på sadelknappen hvilade enkans medvetslöse son.

»Skynda bort», skrek kamraten, »jag kommer efter!»

Med dessa ord hoppade han af hästen; men i samma ögonblick han skulle fatta tag i qvinnan, återtog vinden sin forna riktning och insvepte den djerfve småländingen i en ogenomtränglig rök. Lyckligtvis hade icke hans venstra hand släppt tyglarne. I ett språng var han i sadeln, och utan att kunna rädda den arma enkan Schlinder måste han begifva sig bort.

Eldgnistorna yrde kring gubben Flinta, när han för andra gången sprängde öfver häcken; ja, han måste till och med med den tjocka handsken släcka den låga, som,

huru snabb farten än var, hakat sig fast vid han gråa lockar. Några alnar från den brinnande häcken störtade springaren, hvars lungor blifvit för angripna af den insupna heta röken. Gamle Flinta gaf sin trogne springare ett sorgset ögonkast, tog den afsvimmade pojken på sina armar och började springa undan lågorna, som nu hunnit antända hvarje hus i byn. Att släcka skulle varit fåfängt. Svenskarne hopsamlade för den skull så många af de olycklige invånarne som de kunde och drogo sig ett litet stycke norr om byn, der de gjorde halt.

Under medverkan af sina kamrater var gamle Flinta just sysselsatt med att bringa enkan Schlinders son till sansning igen, och han var så ifrigt i färd dermed, att han icke gaf akt på en trupp ryttare, som nalkades, förrän hans kamrat från branden, ryttaren Pihl, socknebo med Flinta, skrek i hans öra:

»Kungen kommer!»

Gamle Flinta upplyfte hufvudet en smula och sade:

»Ja-a, låt'n komma. Skulle tro att jag väl får lof att blåsa lif i pojken först.»

Efter stora ansträngningar lyckades ändtligen detta.

»Ser du, att det gick», mumlade Flinta triumferande, under det han såg på Pihlen. »Väl strök Brunte med, men pojken här är mera värd. Två så'na har vår Herre tagit ifrån mig; nu tycks han ha gifvit mig en i stället. Säg, pojke», fortfor han och lutade sig ned mot den stackars föräldralöse, »vill du, att jag skall bli som far för dig, nu när mor din är död?»

Det var på rådbråkad tyska, som dessa ord uttalades. Gossen förstod dem ändå och började storgråta.

»Ja, lipa du», tröstade gamle Flinta och svepte in sin skyddsling så godt han kunde, »det lättar hjertat.»

»Sant, gamle krigskamrat», yttrade i detsamma en mild stämma alldeles invid Flinta. »Jag har hört din bragd omtalas. Heder åt dig derför! Men hvad ämnar du göra med din fosterson!»

»Ers majestät», sade gamle Flinta och sträckte på sig allt hvad han kunde. »Så länge pojken är så liten, får han sitta framför mig på sadelknappen; men bara han blir litet längre i skankarne, så att han inte trillar i bac-

ken vid första svängen, skall jag nog lära honom att på eget bevåg handtera både häst, svärd och skjutvapen, men framför allt att frukta Gud och ära konungen.»

Gustaf Adolf log vänligt och klappade den gamle krigaren på skuldran.

»Håll ord med det», sade han och red vidare, följd af sina knektars dånande hurrarop.

Gamle Flinta höll ord med hvad han lofvat och uppfostrade sin på ett så besynnerligt sätt erhållne fosterson i tukt och Herrans förmaning. Dernäst lade han sig största vinning om att göra honom till en dugtig knekt, en god försvarare af sin barndomstro, Luthers lära.

Aderton år hade gått till ända sedan Kissens brand. Trettioåriga kriget var slutadt, med hvilken utgång känna vi.

Det var i skymningen en höstdag år 1648. Längs Oderns östra strand framtågade en ryttartrupp i sakta mak. Befälhafvaren, en ung och ljuslockig krigare, red i spetsen och hade bredvid sig en gubbe, på hvars hjessa nära åttio år lagt sin tyngd. Det var gamle Flinta, som efter många strider ändtligen var på väg mot hemlandet. Han var sig lik, den gamle knekten, endast mer ärrig än då vi sågo honom, oaktadt sina sextio år, med ungdomlig kraft spränga öfver den brinnande häcken i byn Kissen, för att rädda en mor och hennes son från en qvalfull död. Denne son red nu bredvid honom med helsans rosor på sina kinder och ryttmästarfullmakten på sin ficka. Flintas tappre kamrat låg för nära tio år sedan nedbäddad i den tyska jorden, och med honom största delen af de vid byns brand närvarande. Blott fyra återstodo nu, och en af dem utropade, i det han pekade framför sig:

»Korporal Flinta, känner du till den der byn?»

Gubben satte båda händerna öfver ögonen för att kunna se bättre. En sprittning genomfor hans kropp, och han såg så undersamt på den unge ryttmästaren. Denne förstod blicken.

»Min far», sade han rörd och grep en af Flintas händer; »jag känner igen trakten. Här var det som du ryckte mig undan döden men måste lemna min olyckliga mor åt lågorna.»

»Ja», hviskade den gamle, under det ett par varma tårar rullade ned för hans fårade kinder, »och jag är tacksam mot Gud derför, ty vår rättvisa sak har fått en käck försvarare mer.»

Nattqvarteret togs i byn, och ända in emot midnatt kunde den lilla platsens invånare se, hur den unge svenske befälhafvaren vankade omkring husen, huru han längst dröjde qvar på den fläck, der hans barndoms låga hem stått, samt huru han slutligen, öfvervåldigad af sinnesrörelser, sjönk ned på sina knän och bad länge.

Då truppen morgonen derefter skulle bryta upp, var gamle Flinta oförmögen att resa sig från sin bädd. Den långa marschen tillika med de häftiga sinnesrörelserna hade uttömt hans krafter. Några timmar derefter var han ett lik och begrafdes med tillbörlig heder just på den plats, som en af veteranerne utpekade såsom den, der han fann enkan Schlinder och hennes son. Och ännu lefde några af byns invånare, hvilka kunde intyga, att detta var rätta platsen.

Den unge ryttmästaren följde med till Sverige, der han bosatte sig. Men några år efter fredens afslutande gjorde han en resa till sin fäderneby, der han på den ödesdigra platsen, kring hvilken byns invånare planterat en mängd träd, lät uppresa ett minnesmärke af sten, i hvilken med få ord omtalades gamle Flintas bragd.

Dit brukade sedermera byns ungdom vallfärda hvarje afton, och mellan dansarne och lekarne var det alltid någon af de äldre, som för den lyssnande barnaskaran förtäljde om de forna krigiska tiderna, om den förfärliga branden och om de småländske ryttarnes djerfva bragd.

IV.

"Lofva rundt och — hålla tunt".

I nordöstra delen af Pommern ligger den lilla staden Rügenwalde, just på den plats, der floden Wipper faller ut i Östersjön.

Vid tiden för denna skildring, Augusti månad år 1630, var nämda stad af vida större betydenhet än nu, ty den egde då en ganska stark fästning, om hvars besittning lutheraner och katoliker ömsesidigt kämpade.

Invånarne i denna del af Tyskland hade hyllat den store reformatorn Martin Luther och tillika med flere af Tysklands små nationer afkastat de bojor, i hvilka den påfliga stolen under århundraden hållit dem fångna. En följd deraf var också, att de katolska härarna, på sina af Wallenstein utstakade segertåg mot norden, också hemsökte dessa aflägsna trakter med mord och sköfling. Rügenwaldes befolkning måste då hylla kejsaren och påfven. Men denna hyllning var endast skenbar, ty knappt hade Gustaf II Adolf med sina svenska regimenten landstigit på tysk jord, förrän rügenwaldarne med den tappre grefve Arnold i spetsen reste sig och drefvo bort den fåtaliga österrikiska besättningen.

Länge töfvade det dock icke, förrän de kejserlige åter närmade sig staden. En grym och hämdlysten spanjor, som vid krucifixet och den vigda dolken svurit undergång åt hvarje protestant, var deras anförare. Hans namn var Enrico D'Anagua.

Efter flera misslyckade försök mot den af grefve

Arnold och rügenwaldarne med verkligt hjeltemod försvarade staden kröntes omsider D'Anaguas ansträngningar med framgång. Rügenwalde stormades och måste gifva sig på nåd och onåd. Nästan halfva staden afbrändes, och endast den omständigheten, att den qvarstående delen skulle tjena såsom skydd för fästningen, i händelse att svenskarne komme till trakten, räddade den samma från undergång. Sedan plundringen varat i trenne dagar, inställdes den, och invånarne kunde andas lättare. Dock måste de hvarje stund vara beredda på att underkastas våldsamheter af de påfviske, öfver hvilkas framfart klagomålen hos D'Anagua endast bemöttes med detta hånleende svar:

»Hvad viljen I då att mina soldater skola lefva af? Något nöje måste de väl för resten ha!»

Blödande ur många sår, hvilka dock icke voro af någon lifsfarlig beskaffenhet, hade grefve Arnold strax efter stormningen blifvit förd till befälhafvaren för de påfviska trupperna. Sedan denne en god stund uttömt sin vrede genom att öfverösa den till hälften sanslöse protestanten med de skymfligaste tillmälen, som tyska och spanska språken gemensamt egde, lugnade han sig dock och befalde, att grefven skulle behandlas efter sin rang och sitt stånd, det vill säga på bästa sätt. Den skickligaste läkaren tog för den skull hand om honom, och inom kort var han på bättringsvägen.

Men djupare än de sår, han erhållit i striden, kändes det likväl att vara besegrad af sin tros hätske fiende, och lika tryckande kändes äfven det påfviska öfvervåldet af stadsborna, som, på få undantag när, voro varmt tillgifna den lutherska läran. Hämden glödde inom allas bröst, och dag ifrån dag spejades med lystna blickar efter ett gynsamt tillfälle att afkasta den förhatliga bojan.

Detta tillfälle kom ändtligen, helt och hållet oförberedt, och fortare än någon ens vågade ana.

Det var en stormig dag i förra hälften af Augusti månad år 1630, som Enrico D'Anagua hade stält till en lysande fest på den med kanoner späckade borgen.

Orsaken dertill var, att han denna dag fylde sitt femtionde år.

För att gifva mera glans åt tillställningen och på samma gång visa, huru fruktlöst det vore för stadsboarne att tänka på någon som helst ändring i sin belägenhet, hade D'Anagua befalt de förnämste af dem att infinna sig till festen. Några af dem nekade att komma, men spanjoren gjorde processen kort genom att skicka sina soldater att hemtä de tredskande. Grefve Arnold, som ännu icke var fullt återställd från sin sjukdom, vågade icke sätta sig till motvärn, utan gick sjelfvilligt, fastän med bitter harm i sinnet, upp tilll borgen.

Kring långa bord i den stora pelarsalen, från hvars med gyllenläder tapeter klädda väggar porträtten af de protestantiska borgmästarne blifvit af katolikerna nedryckta och uppbrända, hvarefter bilderna af påfven och kejsaren i stället upphängts, sutto de till festen inbjudne och anlitade flitigt vinbägarne.

Samtalen rörde sig förnämligast omkring kriget, och att katolikerna vidt och bredt ordade om de segrar, som de skulle vinna öfver »snömajestätet», är naturligt.

»Åh, det skall gå som en dans att köra den svenske småkonungen öfver Östersjön igen», utbrast en papistisk öfverste, under det han öfvermodigt svängde med armarna.

»Konungen», utropade en annan med tydligt hån i ton och åtbörder, »konungen! Skall man gifva en sådan dussinfurste konunganamn! Det förtjenar han inte!»

»Furste», inföll en tredje lika försmädligt, »hvem vet, om han ens är det!»

Vreden höll på att koka öfver hos protestanterna, i synnerhet hos grefve Arnold, när de hörde, med hvilket förakt katolikerna talade om deras (protestanternas) uppburne försvarare, men de lyckades lägga band på sina känslor för tillfället.

Enrico D'Anagua var imellertid den, som utfor i de gröfsta och skymfligaste tillmälen mot Gustaf Adolf och svenskarne, kallande dem nordiska hundar, tjufvar, djefvulens afföda med mera, och detta gjorde han synbarligen för att reta grefve Arnold, der denne i en af fönster-

smygarna samtalade med några af sina förnämsta trosförvandter. Spanjorens afsigt var att reta sin motståndare till att förgå sig, på det att han skulle få en välkommen anledning att göra honom helt och hållet oskadlig, ty det var ej utan, att D'Anagua fruktade grefve Arnold för det inflytande denne egde öfver stadsboarne.

»Grefve», utropade han till slut, då han med förargelse såg, att hans sarkasmer icke förmådde reta Arnold, »jag inbjuder härmed i dessa herrars närvaro eder och stadsboarne att juldagen bevista den högtidliga messa, som i härvarande stadskyrka kommer att hållas till minne af svenske konungens försvinnande från tysk jord och protestantismens fullständiga undergång!»

Det låg ett så förfärligt hån i dessa ord, aldra helst som katolikerna med jubel instämde deri, att grefvo Arnold ordentligt bleknade. Flere af de inbjudna protestanterna grepo instinktmessigt efter de vapen, som de till enskildt försvar gömt under rockarna.

»Nå», skrek spanjoren, rödbrusig af det mycknа vin han druckit, »antager ni inte bjudningen?» Derpå tillade han med en hotande rörelse åt svärdfästet: »Så vet jag någonting, som kan tvinga eder!»

Grefve Arnold kunde ej tiga längre, då oförskämdheten gick så långt.

»Men ni vet ju ej, om ni lefver till julaftonen», svarade han lugnt och med en skarp blick på spanjoren.

Detta lugna svar förbryllade D'Anagua till en början. Han tycktes slagen af det sanna i orden, men denna sinnesstämning varade blott några få minuter.

»Jag är säker här», svarade han derpå i rå ton och under ett tvunget skratt. »Hvem kan väl taga mitt lif? Ingen! Och jag svär vid alla helgon, vid den heliga jungfrun och vid Kristi sår, att jag i denna stadskyrka skall med ett högtidligt *Te Deum* fira den heliga katolska kyrkans seger öfver kättarne, och det sjelfva juldagen i år. I hafven hört min ed, och till bekräftelse derpå tömmer jag min bägare i bottnen.»

D'Anagua gjorde så och med den påföljd, att hans hufvud, förut tungt af drickandet, föll ned mot bordet. Ruset hade besegrat den öfvermodige.

På ett tecken af grefve Arnold smögo sig protestanterna, en i sender, bort, utan att de rusige österrikarne gjorde något försök att hålla dem qvar. När de hunnit samlas nere på den fria platsen framför borgen, hördes ett doft slag från stadskyrkans torn.

»Midnatten är just nu förbi», mumlade grefve Arnold, »Gud beskydde vår stad.»

Han hade knappt fått sista ordet öfver läpparna, då en trasig och af köld huttrande karl närmade sig. Med darrande stämma frågade han, om någon kunde visa honom till den protestantiske kommendanten.

»Det är just jag», svarade grefven och drog mannen fram till en flämtande oljelykta, som brann i närmaste gathörn. »Men hvad ser jag; svenska uniformen! Hvad är du för en?»

I stället för svar öfverlemnade soldaten en hopskrynklad pergamentsbit, som han bar innanför det der och hvar söndertrasade kyllret. Derefter sjönk han utmattad och med ett stönande läte ned vid grefvens fötter.

Som inga österrikiska patruller vare sig syntes eller hördes, läste grefve Arnold, under det protestanterna med vexlande hopp och fruktan samlade sig omkring honom, de få ord, pergamentet innehöll. När han slutat, vecklade han långsamt skrifvelsen till hopa och dolde en stund ansigtet i händerna. Slutligen upplyfte han det, och ett drag af fasthet och på samma gång belåtenhet spred sig deröfver.

»Kommen», sade han till sina trosförvandter. »Tagen den stackars soldaten med eder och vården honom väl, samt möten mig klockan 2 i natt vid norra porten. Beväpnen eder väl, ty i natt skall det afgöras, om D'Anagua skall fira sitt *Te Deum* här juldagen!»

Vid samma tid, som spanjoren höll sin fest uppe i borgen, syntes ett stort fartyg redlöst drifva för vinden ett godt stycke utanför Rügenwalde. Masterna hade delvis gått öfver bord tillika med seglen, och till råga på olyckan hade äfven rodret blifvit obrukbart, derigenom

att en väldig störtsjö splittrat det samma. Den höga bakstammen, enligt den tidens skeppsbyggeri af väldigt omfång, dök tidt och ofta ned mellan vågorna så djupt, som om den ämnade söka hafvets botten; derpå reste den sig i en blink upp mot de kolsvarta stormmolnen, ur hvilka då och då lysande blixtar hväste genom rymden och släcktes i de sjudande böljorna. Framstammen tycktes då vilja nå, hvad bakstammen icke kunde, nemligen molnen.

Ett i storm redlöst fartyg, ohjelpligt prisgifvet åt vindarnes och böljornas ohejdade raseri, som för menskligt öga synes blifva större med hvarje minut, företer alltid en bild af den hopplösaste förtviflan, äfven om besättningen utgöres af duglige och oförskräckte sjömän. Hur mycket större skall den då icke vara, när med sjön så godt som obekanta män dväljas inom de knakande relingarna, såsom förhållandet var på det nämda redlösa skeppet!

Medan Gustaf Adolf i norra Tyskland kämpade mot de österrikiska härarna, drog han allt jemt förstärkningar till sig, dels från andra delar af landet, dels från Sverige. En dylik, bestående af ett kompani af Marqueis regimente, var det som råkat så illa ut i den nämda stormen. Kompaniets anförare var den tappre skotten Jakob Monroe, öfverstelöjtnant i svensk tjenst, en rådig krigare, som sällan tappade modet äfven under de största svårigheter.

Stående högst på bakstammen, hade Monroe, oaktadt han med den samma slungades än ned i djupet, än upp mot skyarna, dock bibehållit det iskalla lugn, som så ofta räddar från den mest ögonskenliga död. Hans ögon fördunklades icke af tviflets dimmor, när hafvet öppnade sitt svarta gap, färdigt att sluka det redlösa fartyget med allt hvad derpå fanns; hans senfulla händer, som ännu omfattade rorpinnen, darrade icke, när de väldiga brottsjöarna rusade mot skeppet och klämde det med en våldsamhet, som hotade att splittra det i tusentals skärfvor.

Anförarens lugn inverkade slutligen välgörande på hans underlydande. De insågo att, hvad som än kunde hjelpa, ej var det att öfverlemna sig åt en hopplös förtviflan.

Då skeppets bakstam lyftes i höjden och vinden för ett par minuter saktat af, liksom för att hemta nya krafter, ropade Monroe från sin upphöjda plats:

»Är det himmelens vilja, att vi skola begrafvas här i vågorna, så låtom oss gå vårt öde emot så, som det egnar och anstår män. Lefve konungen och framgång åt hans ädla verk!»

Soldaterna, som ännu icke hunnit fullkomligt lugna sig och som kastades likt bollar hit och dit mellan relingarna, svarade med ett doft mummel. Men Monroe gaf sig icke så lätt. Hans väldiga stämma, än bestraffande, än hotande och än förmanande, hördes tydligt genom stormen, och slutligen hade han den tillfredsställelsen att ha ingjutit nytt mod hos kämparne.

»Hvem vet», sade han, »kanske att vi bli kastade rakt på land. Då finnes ju alltid *någon* utsigt till räddning.»

Den gamle skepparen och de få män, han egde qvar af besättningen, ty största delen hade gått öfver bord, arbetade af alla krafter för att göra fartyget fritt från den återstående delen af riggen, som i ej ringa grad bidrog till att öka skeppets våldsamma slingringar.

De täta huggen af bilorna, knakandet i master och skrof samt folkets än uppmuntrande, än klagande utrop, tillsammans med vindens tjut, vågornas ormlika fräsande och blixtarnas hemskt hväsande ljud, bildade en orkester, hvars like ej sällan spelar på hafvet.

Under tiden rusade fartyget med förfärande hastighet mot land. Natten var i det närmaste »beckande mörk», och endast vid skenet af blixtarna kunde olyckskamraterna tydligt urskilja hvarandra och den modige skotten, som icke lemnade sin plats på den höga aktern.

»Se så», skrek skepparen till sina matroser och till dem af soldaterna, som arbetade tillsammans med dem, »en dugtig törn, och riggen åker sin kos — — så — — det gick — —»

I stället för att fullborda meningen lät den gamle höra ett hjertslitande skri öfver sina läppar. I häftigheten kände han icke, att hans ena fot blifvit insnärjd i tågvirket, och när detta under ett hemskt rasslande stör-

tade öfver bord och uppslukades af vågorna, följde han med. Monroe hörde skriket och sporde efter orsaken.

»Det var skepparen, som gick öfver bord», skrek en af matroserna. »Gud vare hans själ nådig!»

»Ja, Gud vare oss alla nådig», mumlade skotten för sig sjelf och kramade rorpinnen ännu hårdare.

Plötsligt hördes samma matros utropa: »Skutan går säkrare! Vi ha kommit i lugnare — —»

Han fick ej sista ordet öfver läpparna, då fartyget i det samma törnade mot med den våldsamhet, att icke blott han sjelf och hela besättningen, utan äfven Monroe, bokstafligen stodo på hufvudet. Ett förfärligt brakande öfverröstade stormens dån; derpå följde ett starkt susande läte, liksom af häftigt rinnande vatten. Fartyget hade också krossats vid den våldsamma stöten och låg nu på grundet, slängande hit och dit, allt under det vattnet fylde dess inre och dränkte några soldater, som oförsigtigt nog begifvit sig under däck för att vara säkrare för faran.

Det var dystra ögonblick, som nu kommo, allra helst som de förolyckade snart upptäckte, att belägenheten blifvit ännu farligare genom närheten till en af fienden befäst stad. Det var Monroe som först kände igen platsen; han hade varit i Rügenwalde ett par gånger förr. Han visste också genom flyktingar och fångar, att österrikarne innehade staden samt att grefve Arnold, med hvilken han personligen var bekant, vistades der inne.

Faran, ju större den är, skärper alltid eftertanken. Så ock här. Något måste göras, och med den sega djerfhet, som utmärkte dåtidens krigare och hvilken Monroe egde i högsta grad, fattade han i ett ögonblick sitt beslut: att försöka bemäktiga sig staden. Han nämde ingenting derom till folket, utan skref med sin dåliga stil på ett stycke pergament, som han af en händelse kom öfver, en anmodan till grefve Arnold att i hemlighet genast skicka honom musköter, emedan hans gått förlorade vid skeppsbrottet, samt laga så, att norra porten vore öppen.

Sedan den djerfvaste bland soldaterna åtagit sig att föra brefvet till den det vederborde och begifvit sig af,

simmande med tillhjelp af en brädstump bort mot den nära liggande staden, förflöt tiden, under hopp och fruktan samt arbete med att söka uppehålla lifvet på det efter hand mer och mer remnande fartyget, ytterst långsamt. Slutligen syntes i den svaga dagbräckningen tvenne båtar komma från stadssidan. Det var den efterlängtade hjelpen. Nu var ett dröjsmål nästan det samma som undergång. Inskeppningen gick alltså för sig i en handvändning. Då båtarna kommit endast några famnar från fartyget, remnade det samma med ett förfärligt dån, och båda halfvorna försvunno hastigt i de fräsande hvirflarna.

»Gud är med oss», suckade Monroe, i det han andäktigt knäpte händerna öfver bröstet, och allt hans folk förenade sig med honom i en varm bön till den högste.

Den dvala, hvari ruset försatt Enrico D'Anagua och största delen af hans män, varade ett par timmar. Spanjoren vaknade först, gnuggade sig häftigt i ögonen, for med händerna öfver pannan för att hämma bultandet derinnanför och såg sig oroligt omkring.

»Hvart ha de fördömda protestanterna tagit vägen?» skrek han till med hela kraften af sin stämma och rusade upp på svigtande ben.

På hans rop sprungo alla de andra upp och sågo sig omkring med glåmiga ögon, allt under det de vacklade hit och dit, fortfarande under inflytande af ruset.

»Åh, de ha inte kunnat stå ut längre», utbrast en hånande stämma, »de ha väl gått hem och lagt sig!»

D'Anagua syntes också öfvertygad om det samma, sjönk åter ned på sin plats och befalde tjenarne att skänka i. När detta var gjordt, fattade han med darrande händer den massiva silfverbägaren, lyfte den i höjden och sade:

»En sista skål för kättarkonungens och hans folks undergång och skål för juldagens — — men hvad står på?» afbröt han sig sjelf och störtade upp, då ett starkt vapenskrammel hördes utifrån, blandadt med jemmerrop från hans der ute posterande soldater.

Dörrarna slogos i det samma upp, och sida vid sida inträngde grefve Arnold och Monroe, följda af svenska soldater och beväpnade stadsboar.

»Gif er», ropade grefven och gick emot D'Anagua, »allt motstånd är fåfängt; staden är besatt af svenskarne, och det blir ej ni, som kommer att sjunga *Te Deum* här juldagen!»

Men i stället för att lyda detta förnuftiga råd, störtade spanjoren med draget svärd mot grefve Arnold. Enviget blef hårdnackadt, ty båda voro skickliga fäktare. D'Anagua föll slutligen, och dermed upphörde äfven de öfrigas motstånd.

»Ja», sade grefve Arnold, i det han pekade på den med döden kämpande spanjoren, »nog är det bra att lofva en sak, men att hålla den är bättre. Här ha vi ytterligare ett bevis på, att ett löfte, gifvet i öfvermod, icke sällan är blott och bart ett tomt munväder.»

Svenskarnes eröfring af Rügenwalde väckte på sin tid mycken uppmärksamhet i Tyskland. De kejserliges harm var naturligtvis stor, men icke mindre var svenskarnes glädje. Då Gustaf Adolf fick kunskap derom, gaf han Monroe och grefve Arnold rika belöningar och satte den sistnämde till befälhafvare på Rügenwaldes slott.

Den lilla staden blef sedermera förskonad från påhelsningar af de kejserlige. Invånarne kunde i frid och ro sköta sina åligganden. Berättelsen om skeppsbrottet och det lyckliga öfverfallet gick sedan från slägte till slägte, och ända in i senare tider nämdes grefve Arnolds och Monroes namn med aktning och vördnad af rügenwaldarne.

V.

"Röda spöket".

Vid Leipzig utkämpades den 7 September 1631 ett af de största och mest afgörande fältslag, som krigshistorien känner.

Gustaf Adolf, som icke hyste stort förtroende till sina bundsförvandters, sachsarnes, tapperhet, hade stält dem för sig sjelfva i slaglinien, och det visade sig redan vid drabbningens början att hans åtgärd var behöflig. Redan vid första anfallet skingrades sachsarne »som agnar för vinden», och det blef nu svenskarnes uppgift att ensamma hålla den kejserliga hären stången. Detta gjorde de också manligen.

Genom Gustaf Horns snillrika försvar der han, som anförde venstra flygeln, var helt och hållet omringad, kom Gustaf Adolf, som sjelf förde högra flygeln, i tillfälle att fritt röra sig, förjaga Pappenheim och bemäktiga sig det österrikiska på en höjd stående artilleriet. Med detta besköt han sedermera de kejserlige, hvilket hade till följd att de snart måste rymma fältet. Den gamle Tilly, som plägade berömma sig öfver två saker, nemligen att han aldrig njutit en ynnest af en qvinna och aldrig förlorat ett fältslag, hade här vid Leipzig sin första känbara motgång. Flyende var han nära att bli tillfångatagen af en svensk ryttmästare, som fattat honom i håret och med hugg och slag bearbetade hans kropp, men räddades och kom undan. Den österrikiska hären

var emellertid sprängd och lemningarne af dem voro förspridda hit och dit.

Lika stor som bestörtningen i Wien blef vid underrättelserna om nederlaget, lika allmän och jublande blef glädjen öfver segern inom den protestantiska verlden. Gustaf Adolfs namn var på allas läppar, hans lof genljöd i Europas alla hörn. »Snömajestätet», såsom de påfviske föraktligt kallade honom, hade visat att det icke smälte för de varmare sydliga solstrålarne.

En vigtig följd af leipzigerslaget var att hela södra Tyskland låg öppet för den protestantiska hären. Gustaf Adolf visste också att snabbt och klokt begagna sig af de gynsamma omständigheterna. Sedan hären fått hvila ut, anträdde han för den skull tåget inåt det rika och af kriget oberörda Franken, der dessutom flere protestantiska städer funnos, och der han således kunde påräkna ännu flere bundsförvandter. Detta tåg var uppfyldt af faror, men den mäktiga hand, som hittills fört honom öfver Östersjön och till seger mot hans läras fiender, togs icke heller nu ifrån honom.

Djupt inne i bergsklyftorna, dit endast roffoglarne vågade sig, bodde vid denna tid Röde Hans, en af befolkningen i trakten allmänt fruktad jägare, som icke nöjde sig med det bevingade och fyrfotade villebrådet, utan äfven jagade menniskor när han kom åt. Det okunniga folket höll honom för en öfvernaturlig uppenbarelse, på hvilken menskliga vapen icke kunde bita, emedan han gått i förbund med Satan och derigenom blifvit gjord hård.

Nätterna i ända kunde de, som vistades i närheten, till sin dödliga förskräckelse höra Röde Hans ryta så att det gaf eko hela milen i klipporna, och öfver den håla han bebodde fladdrade under midnattstimmen alltid en blå låga, som hoppade hit och dit på de skarpa klippspetsarne. Det var djefvulens följeslagare, som höllo vakt, sade man, under det deras herskare var på besök hos Röde Hans och med honom öfverenskom om någon illgerning.

Ibland hände det, men högst sällan, knappt ett par gånger om året, att Hans nedsteg till de under hans håla liggande byarne. Alla barn sprungo då skrikande till sina gömställen och äfven de äldre stängde säkert in sig. Detta mottagande gjorde att Hans, som för sina nattliga färders skull och sitt eldröda hår fått vedernamnet »Röda spöket», blef ännu mer menniskofiendtlig och hämnades på så sätt att han gjorde ofog än här och än der.

De ende, som vågade nalkas Hans, voro ett par i det närbelägna klostret bosatta munkar. Man sade till och med, att de hade nattliga sammankomster med »spöket», som för dem utvisade platser, der oerhörda rikedomar voro belägna. Icke heller gjorde munkarne någonting för att vederlägga detta påstående, ty denna tro hade utbredt en helsosam fruktan äfven för dem bland ortens befolkning.

Det var en stormig natt. Vinden tjöt klagande i klipporna och de fräsande blixtarne splittrade den ena klippspetsen efter den andra.

Inne i sin håla satt »Röde Hans» och lutade fundersamt hufvudet i ena handen. Bredvid honom låg en väldig hund, en argsint och jettestark best, som var fullt tillgifven sin herre, den han många gånger skyddat för öfverfall. I hålans förgrund stod ett illa medfaret krucifix, och längre bort lågo ett par rosenkransar tillsammans med ett radband. Att döma deraf var »Röde Hans» katolik, och han var så äfven, samt till på köpet en fanatisk sådan.

»Kättarne ha framgång», sade han och vaggade med hufvudet fram och tillbaka, »men huru länge den skall räcka, det få vi se. Vid alla helgon», utbrast han ilsket och ryckte till sig en studsare, som stod mot hålans ena vägg, »en vigd kula skall väl kunna hitta vägen till kättarkonungens hjerta, kan jag tro!»

»Rätt så, Hans», yttrade i detsamma en grof stämma bakom den sittande.

Hans vände sig långsamt om, liksom hade han väntat sig detta infall:

»Jaså, ni kom ändtligen, vördige fader», sade han derpå i långsläpig ton, »jag har väntat er länge.»

Pater Josephus lemnade nu hålans öppning och trädde in, åtföljd af sin embetsbroder pater Hieronymus. Det var de båda ofvannämda munkarne.

»Måtte det ske såsom ni spår, vördige fader», yttrade Hans. »Men, har man ännu fått veta hvar kättarne befinna sig?»

»Ja, minsann», svarade Hieronymus. »Man vet det nu.»

»Hvar, hvar», skrek Hans och hans fula ansigte förvreds ännu vederstyggligare.

»De skola snart vara här», inföll Josephus.

»Nej, är det sanning?»

»Vi narras ej, min son. Men, är du redo?»

»Ja.»

»Har du rigtigt eftersinnat faran?»

»Ja.»

»Och du har dina vapen i ordning?»

»Ja, de ha ej på många år varit i en så förträfflig ordning. Den här kulan är enkom stöpt för kättarkonungens hjerta.»

Pater Josephus mottog den lilla kulan och vägde den några ögonblick i händerna.

»Men, om din hand darrar», sade han tviflande.

»Och om din syn försvagas i det afgörande ögonblicket», fortsatte Hieronymus.

»Nej, nej. Kättarkonungen skall jag nog kunna se, bara jag kommer honom inom synhåll.»

»Det skall du komma.»

»Hvar?»

»Här!»

»Här? Hvad menar ni?»

»Kungens väg kommer att gå här förbi!»

»Det är inte möjligt!»

»Jo som jag säger. Här finnes ingen annan passage än den här hålvägen, och — — —»

»Skönt, präktigt», afbröt »Röde Hans», i det han med vild glädje dansade kring elden i den lilla hålan. »Då skall han inte undgå mig, och jag skall i gengäld vinna himmelens salighet!»

»Det skall du», inföll pater Hieronymus, »och dertill alla rättrogna katolikers tacksamhet.»

»Men, när kommer han?»

»I natt!»

»I natt! Är det sanning?»

»Ja.»

»Vid hvilken tid?»

»Det är svårt att bestämma, men han torde kanske vara här vid midnatt!»

»Skönt, det är min bästa tid.»

»Hör nu på, Hans», fortfor pater Josephus, »vi skola stanna hos dig, ty utan tvifvel komma kättarne att på sin färd göra ett besök i klostret, och vi vilja ogerna falla i deras våld. Derför — — —»

»Det var bra, det», afbröt Hans. »Det går alltid bättre när man är flere. Men hur skall jag känna igen konungen, som jag aldrig sett?»

»Jo, det skall jag säga dig», menade Josephus. »Han rider alltid främst, eller bäres han på en bår omgifven af facklor. Här uppifrån blir det således ej svårt för dig att känna igen honom. Dessutom skall jag också hålla utkik och utpeka honom för dig.»

Hans funderade en stund. Derpå sade han:

»Då är det väl bäst att vi gå ned och sätta oss på Djefvulens stol. Derifrån är inte afståndet ned till hålvägens botten mer än på sin höjd tio alnar.

»Det var ett klokt förslag, det», inföll Hieronymus. »Derifrån skall du säkrast kunna räcka honom.»

»Ja, ja», utbrast Hans ifrigt, »men innan jag stöper kulan i pipan, så välsigna henne, vördige fäder, hon skall då säkrare hitta fram till kättarfurstens hjerta.»

Sedan både Josephus och Hieronymus rabblat upp en mängd besvärjelser och latinska böner öfver både kula och studsaren och Hans, sade den sistnämde:

»Nu är det tid för oss att gå ned. Midnatten är snart inne.»

Långsamt klättrade derefter de tre männen utför klipporna, och stodo snart på ett litet utsprång, benämdt Djefvulens stol, enligt en sägen, att Satan under sina vandringar der hvilat sig, hvarvid en fördjupning upp-

stått i berghällen. Stolen låg, såsom Hans förut sagt, knappt tio alnar öfver den rakt under framlöpande smala hålvägen, på hvars ena sida en liten bäck ystert kilade fram, för att ett stycke derifrån hufvudstupa störta sig ned i en mörk och för menniskor otillgänglig klyfta.

»Här», sade Hans, i det han grinande tog plats i stenens fördjupning och gjorde studsaren i ordning, »här skall jag invänta kättarfursten.»

»Ja, den heliga jungfrun och alla helgon stånde dig bi», suckade de båda munkarne.

Under tiden närmade sig norr ifrån ett långt tåg likt en ringlande orm. Det var den protestantiska hären.

Muntra och glada tågade soldaterna fram, ty hoppet om nya segrar och i följd deraf större byte, var lifligt hos dem. Men ännu mer än detta gladde det dem att kunna göra sin läras grymma fiender afbräck, ty det fanns i hela den protestantiska hären från den högste till den lägste ingen enda, som ej besjälades af ett mäktigt begär att kunna föra sin lära till seger.

Gustaf Adolf red, enligt sin vana, omgifven af sina förnämsta härförare, sjelf i spetsen för tåget.

»Det här var en otäck väg», mumlade Nils Brahe, han, som i spetsen för gula regementet sedan fann hjeltedöden vid Lützen.

»Åh, den är väl inte farligare den än de andra vi genomtågat», svarade Gustaf Adolf med den varma tillförsigt, som han alltid hyste.

»Men, ers majestät», inföll Torstenson, »om friskyttar och stigmän lura här på klipporna, hur skall — — —»

»Mitt lif står i Guds hand», afbröt konungen och afklippte dermed Torstensons mening.

En af de protestantiska vägvisarne, som redo ett godt stycke framför tåget, vände i detsamma tillbaka.

»Hvad står på», frågade konungen. »Är vägen spärrad?»

»Eller kanske du fört oss i ett bakhåll», utbrast den

hetsige Johan Banér och ryckte i en blink svärdet ur gehänget.

»Herre», svarade vägvisaren och gaf Banér en blick full af förebråelse, »jag har icke erbjudit mig att visa vägen i akt och mening att föra mina trosförsvarare till undergång, utan till räddning. Men nu är det så att — —»

»Säg ut», uppmanade konungen och lade sin hand på vägvisarens axel. »Är det någon motgång du har att förkunna?»

»På sätt och vis, herre konung.»

»Nå, så tala då», ropade Gustaf Adolf otåligt.»

»Mitt råd är, att klipporna här undersökas.»

»Der har jag min aning», mumlade Torstenson.

»Hur så? Hvadan detta råd?»

»Emedan trakten är osäker.»

»Och det har du ej sagt förut, så att vi kunnat vidtaga försigtighetsmått», röt Banér och hötte med slagsvärdet.

»Nej!»

»Hvarför? Säg genast ut!»

»Emedan jag icke förr än nu upptäckt osäkerheten.»

»Nå, hvad har du då sett», sporde konungen hastigt.

»Der uppe på klippan, just den der, som skymtar fram der borta, och som kallas för Djefvulens stol, upptäckte jag nyss menniskor.»

»Så-å», utbrast Banér. »Nå dem skall det väl inte bli svårt att få derifrån.»

»Jo, det blir just svårt, det», inföll vägvisaren med ett tviflande leende kring läpparne.

»Hur så?»

»Derför att ingen väg dit upp finnes.»

»Men hur har de kommit upp då?»

»Från de högre liggande klipporna.»

»Nå, den vägen kunna väl också vi gå på.»

»Visserligen, men det skulle fördröja tiden alltför mycket.»

»Men förut har du ju rådt mig till att undersöka klipporna, och nu säger du att det skulle draga allt för mycket ut på tiden», inföll konungen strängt. »Hvadan detta besynnerliga tal!»

»Karlen är en förrädare», utbrast Johan Banér, »och det är bäst att göra oss af med honom, innan det blir för sent.»

»Jag är ingen förrädare», svarade vägvisaren och såg Banér ärligt i ögonen, »men hvad jag vill säga med mitt råd är att konungen icke skall visa sig så här öppet. Der uppe lura utan tvifvel lönmördare och befolkningen här i trakten är känd såsom skickliga skyttar.»

»Men de äro ju protestanter», sade konungen drömmande.

»Sannt, herre konung, men många påfviske stryka också här omkring.»

Sedan ett kort rådslag blifvit hållet, gick Banér med några käcka karlar och vägvisaren omkring ett par klippor, i akt och mening att söka tränga fram till Djefvulens stol. Under tiden gick hufvudtåget endast långsamt fram mot detta farliga ställe.

»Det här blir alltför långsamt att vänta», utbrast »Röde Hans», då tåget i hans tycke gick för långsamt. »Han måtte väl icke ana oråd.»

»Åhnej. Ingen kan varsko honom. Han är vårt säkra byte», menade Josephus.

»Tyst, nu äro de här», inföll i detsamma Hieronymus.

»Du irrar dig bara, jag hör ingenting», svarade kamraten sedan han lyssnat en stund.

»Jo, jo», utbrast Hans lifligt. »Jag hör buller och slammer af vapen.»

»Och jag ser facklor der borta i dalsänkningen», menade Josephus.

»Röde Hans» gjorde sig i ordning. Han utsträckte sig så lång han var på utspränget och lade studsaren på kanten af detsamma. Tåget kom närmare och facklorna upplyste klart och tydligt den smala hålvägen.

»Der, der», hviskade Josephus, »skjut på honom som rider i midten.»

»Han med det gula håret och baretten», hviskade Hans tillbaka.

»Ja, just han.»

»Röde Hans» tog noga sigte, och hans finger vidrörde trycket. Gustaf Adolfs lif var i detta ögonblick i verklig fara.

Plötsligt hördes ett buller ofvan om Djefvulens stol. Det lät som om klippan der uppe i en hast remnat. Stenar och grus yrde ned och öfversållade de tre männen. En sten hade träffat studsaren just som skottet, tusendubbladt af det väldiga ekot, brann af, och fört pipan åt sidan, hvarigenom kulan i stället tog en helt annan rigtning än den beräknade och studsade från klippa till klippa, till dess den försvann bland klyftorna.

I samma ögonblick stod Banér och hans folk, som vid sitt nedstigande åstadkommit raset och derigenom förr än meningen var hindrat lönmordets utförande, bakom de tre af förskräckelse förlamade männen. Att tänka på motstånd var icke nu värdt. De båda munkarne öfverlemnade sig derför på nåd och onåd. Icke så »Röde Hans». Vrålande som en ilsken tjur, och slående omkring sig med studsaren, svor han på att kättarne icke skulle få honom lefvande. Och han höll ord. Då han såg att räddning var omöjlig, slungade han vapnet med kraftig arm ned i hålvägen, der det träffade en ryttare för bröstet och kastade honom sanslös från hästen, samt störtade sig derefter hufvudstupa utför klippan. Med krossadt hufvud föll han ned rakt framför fötterna på Gustaf Adolfs springare.

Sådant slut fick »Röda spöket». Efter den dagen blef det fredligt i trakten, men historierna om »Röde Hans» voro ändock länge i svang bland ortens befolkning och fortfara till en del i förändrad form ännu hos nutidens slägte.

De enda synliga minnesmärken, som finnas qvar, äro hålan och Djefvulens stol, som ännu betraktas med en viss bäfvan, och förbi hvilken ingen vandrare gerna går, då natten sänkt sina skuggor öfver jorden.

VI.

Trogen.

Ett par dagar efter Gustaf II Adolfs lysande seger vid Leipzig syntes fyra ryttare skynda fram på en af de smala vägar, som leda från byn Breitenfeld, der slaget egentligen stod, och efter hvilken plats åtskilliga historieskrifvare också benämna denna drabbning, till den ofvan omnämda staden. De redo i skarp traf och hade snart hunnit fram till en liten skogsdunge, der de läto de nästan uttröttade hästarne hvila.

Sedan ryttarne stigit af och satt sig ned i gräset, som ännu hade något qvar af eftersommarens grönska, samt ur en lekfullt sorlande bäck påfylt de tomma fältflaskorna, sade den ene, som tycktes vara anföraren, i det han smekande klappade en stor långhårig hund, som troget lagt sig vid hans sida och tacksamt slickade sin herres hand, under det han såg upp i hans ansigte:

»Trognare djur än detta finnes icke, det är jag säker på.»

»Ah», utbrast en annan, »du irrar dig».

Den tredje inföll:

»Har du satt honom på prof?»

»Ja, mer än en gång, men isynnerhet under sista slaget.»

»Det är väl derför som han erhållit namnet Trogen kan jag tro?» sade han, som nyligen tviflat på de ord, hvilka hundens herre uttalat.

»Just så, min vän, och han gör skäl för namnet. Utan honom skulle jag nu varit antingen fången eller död.»

Hans kamrater gjorde stora ögon.

»Det har du ej omtalat förr,» sade den tredje.

»Nej minsann jag har hört det,» menade den andre.

»Tror nog det,» småskrattade hundens egare. »Slaget stod ju i förrgår, och det är först i dag som vi återfunnit hvarandra. Under tiden har jag varit fyra hela mil söder om Leipzig.»

Åter gjorde kamraterna stora ögon.

»Är det sanning?» sporde den fjerde.

»Ja visst. Hör på ska' ni få höra.»

Hans berättelse, återgifven med andra ord än hans egna, lydde så.

Under det Gustaf Horn med venstra flygeln höll de anstormande österrikarne stången, var Axel Svärd, så hette hundens egare, bland de yttersta på högra flygeln. Han tjenstgjorde som fänrik och var allmänt känd såsom en af de mest oförvägne i hela hären. Hvar hans hugg träffade, dignade en fiende till marken, och snart hopade sig en ordentlig vall af kroater och valloner omkring honom.

Genom Gustaf II Adolfs djerfva anfall med sin högra flygel på Tillys venstra, der Pappenheim stod, och genom hvilket anfall han bemäktigade sig de på en höjd stående kejserliga kanonerna, dem han genast använde mot sina fiender, fick drabbningen en hel annan utgång än den hittills oöfvervinnelige Tilly beräknat. Länge dröjde det icke förrän han med harmen i hjertat måste blåsa till återtåg. Ett ordnadt återtåg var dock här i denna villervalla omöjligt. Hur mycket Tilly än höll emot, var han till slut tvungen att deltaga i den allmänna flykten.

Härunder råkade han, såsom vi veta, ut för en svensk ryttmästare, som med hugg och slag ville tvinga den gamle fältherren att gifva sig. Nära nog halfdöd af förskräckelse och utmattad af sina sår, blef han ändtligen i sista stunden frälst af de sina.

Under denna förfärliga villervalla, ty den kejserliga hären var fullkomligt upplöst, var fänrik Svärd en bland

dem, som ifrigast förföljde. Hopar af döde och sårade lågo på den väg, der han jagade fram.

Åtföljd af endast fyra man, alla käcka bussar, som icke fruktade se döden i ansigtet, äfven om den visade sig i sin mest afskräckande gestalt, hade han sprängt in i en kejserlig trupp. Det blef ett förfärligt mördande.

Slutligen ropade en österrikisk officer, som lyckades bibehålla en smula mera mod än de öfriga:

»Ska' vi låta jaga oss som hundar af dessa fem kättare!»

Dessa ord väckte de kejserliga soldaterna till besinning. De gjorde halt och mottogo Svärd och hans kamrater på ett sätt, som desse icke kunde drömma om under då varande omständigheter. Ifrån att ha varit de segrande, blefvo de nu tvungna att försvara sig.

Detta gjorde de också med den kallblodighet och käckhet, som anstod Gustaf Adolfs krigare. Flere gånger drefvo de sina angripare tillbaka, men de återkommo alltid i flerdubbelt antal.

Slutligen märkte Svärd att han och hans kamrater ovilkorligen skulle bli nedhuggna, om de ej skyndsamt räddade sig. De ämnade göra så, men funno till sin bestörtning, att återvägen var stängd. Österrikarne jublade, och den fiendtliga officeren allra mest.

»Nu, nu», ropade han och rusade på fänriken, hvilkens häst blifvit skjuten, så att han var tvungen att strida till fots, »nu ären I uti våra händer!»

»Inte ännu», ropade Svärd och måttade ett skarpt hugg mot officeren, men denne vek skyndsamt undan, och den långa värjan klöf i stället hufvudet på en soldat.

»Gif dig»! ropade en annan fiendtlig officer och intog kamratens plats.

»Aldrig», ropade Svärd tillbaka.

»Nej, aldrig», ropade också hans kamrater och började att djerft gå anfallsvis till väga.

Dock, hvad skulle deras lilla styrka kunna uträtta? Efter en temligen lång fäktning blefvo Svärds kamrater nedhuggna. Fänriken var nu ensam.

Han tänkte nu på att gifva sig, men det var för

sent. Det skymde för hans ögon, armen mattades, och han föll sanslös ned på den blodiga marken.

Ett sabelhugg hade träffat honom öfver ena skuldran så kraftigt, att han blifvit döfvad deraf.

Då han vaknade stod solen redan högt på himmelen. Han slog upp ögonen och mötte en mängd skäggiga ansigten. Rundt omkring sig såg han derjemte icke annat än träd och buskar.

»Han lefver», ropade en af de skäggige.

»Godt», yttrade en stämma, som Svärd trodde sig igenkänna från den slutade striden, »då ha vi alltid den förmånen att ha fått en fånge till.»

»Hvar är jag», stönade Svärd.

»I godt förvar», svarade rösten buttert.

»Är jag er fånge?»

»Ja, och det skall du äfven bli.»

Svärd tillslöt ånyo ögonen. Tusen olika tankar tumlade om i hans hjerna. Nyss var han segrare, nu besegrad. En lång stund förgick, innan han kunde förklara detta för sig, men slutligen fick han upplösning derpå.

»Hu», utbrast han, gnisslande med tänderna, »detta hade jag inte väntat mig.»

»Nej men, jag kan väl tro det», sade skrattande officeren, som hade sin plats ej långt ifrån fången och derför hört hvarje hans ord. »Nu bär det snart af till Wien.»

Under hela dagen yttrade ej Svärd ett enda ord. Han var till och med så uppretad, att han vägrade emottaga den föda, som gafs honom. Den österrikiske officeren, som fruktade att detta kunde bekomma honom illa, sade derför hotande:

»Ät, annars skall jag tvinga dig.»

»Försök med det,» svarade fänriken.

»Vill du inte äta?»

»Nej, inte förr, än jag blir fri.»

»Åh, då lär du allt få vänta. Du är nu i mitt våld.»

»Men derifrån kan jag väl komma.»

Officeren såg på honom en stund, derpå sade han till sitt folk:

»Bind honom säkrare. Han ämnar visst rymma.»

De band, som höllo fänrikens händer och fötter fängslade, drogos hårdare till; ja, så hårdt, att de till och med skuro in i köttet. Men den käcke svensken gaf ändock icke med en enda min sin smärta tillkänna.

»Så der ja», sade den österrikiske officeren, under det han grinade hånfullt mot sin fånge, »nu kan du rymma om du vill!»

Fänriken teg. Egendomligt nog hyste han ännu godt hopp.

Och natten föll på. Uttröttade af ansträngningar och vakor, insomnade de kejserliga soldaterna tungt. Officeren stred länge mot sömnen, men till slut öfverväldigade den honom ändock.

Fänrik Svärd var ensam vaken. Rundt omkring honom rådde grafvens tystnad.

»Den här belägenheten är mindre angenäm», mumlade han för sig sjelf och vände på sig, men ju större blef den smärta, han erfor. Han måste derför hålla sig stilla, hur påkostande det än var.

»Ack», utbrast han dock till slut, då natten alltjemt skred framåt och ingen ändring ännu kunde påräknas, »om jag bara hade — — —».

Ett qvidande läte afbröt i detsamma hans tankegång; det qvidande lätet efterföljdes derpå af ett svagt gladt tjut, och snart kände han en tunga slickande öfverfara sitt ansigte.

Det var hans trogne hund, som under slaget blifvit borttappad, men med dessa djurs egendomliga instinkt ändock vädrat upp sin herre.

Efter en half timmes ihärdigt arbete hade hunden afbitit de band, som höllo hans herres händer fängslade. Derefter blef det lätt för fänriken att lossa bojorna kring fötterna.

Snart var han fri, och tack vare den djupa sömn, som ännu tyngde hans fiender, lyckades det honom att komma undan.

»Der han I den bragd, som »Trogen» utfört», sade fänriken, sedan han slutat sin berättelse. »Och nu är det ej för mycket, att han i gengäld åtminstone får

namnet »Trogen», detta namn, som han så ärligt förtjenat!»

»Nej, visst inte», ropade de öfriga om hvarandra. »Det namnet är och förblifver en prydnad för honom och skall alltid påminna hvar och en, som hör denna berättelse, om att troheten hos de oskäliga djuren mången gång är för vida mera än samma känsla hos menniskan!»

»Ja, det är sant», mumlade fänriken och blickade vänligt in i »Trogens» ögon, i hvilka han tyckte sig läsa tacksamhet för de goda tankar, som hans husbonde och dennes kamrater hyste om honom. Blicken tycktes säga så mycket som:

»Svika alla, så blir jag dig trogen!»

VII.

Klostret vid Rhen.

1.

På vägen, som leder från Mainz till Frankfurt redo en höstafton 1631 tvenne svenska officerare i riktning mot den sistnämda staden. Ett fint duggregn hade nästan helt och hållet genomblött deras af fotsida kappor betäckta kroppar och de stora hattarne, hvilkas breda skyggen voro nedslagna, så att blott nedre delen af ansigtet var synligt, slokade tätt efter deras hufvud. Lika uttröttade som ryttarne voro deras springare, hvilka endast med yttersta möda kunde taga sig fram på den uppblötta vägen, som till råga på olyckan var banad endast bitvis. Dessemellan måste de, som färdades fram, hafva att kämpa med en obanad stråts alla besvärligheter.

Ryttaren till höger var en medelålders karl med kolsvart hår och dito helskägg, och hans gestalt utvisade en icke vanlig smidighet, styrka och spänstighet. Major Stolpe var också känd såsom en af svenska arméns starkaste officerare. Djerf och oförvägen, men på samma gång klokt beräknande hvarje hinder, användes han ofta af Gustaf II Adolf i fråga om halsbrytande företag, och då han, tvärt emot förhållandet med dylika våghalsar, egde en ganska stor portion kallblodighet, var det högst sällan som hans företag misslyckades.

Vid Tillys oförvägna och dumdristiga företag mot Werden var major Stolpe i spetsen för de trupper, som

öfverändkastade de kejserlige, och i förföljandet syntes han också främst. Vid Leipzig tillhörde han venstra flygeln under Gustaf Horn och stod denne tappre krigare närmast under hela drabbningen. Sårad flere gånger bibehöll han dock sin plats, oaktadt Horn flere gånger uppmanade honom att begifva sig till det improviserade sjukhuset och der låta förbinda sig. Då Horn kom fram med sin sista uppmaning, svarade majoren stolt:

»Så länge jag har en arm och ett ben i behåll, viker jag icke från platsen eller från er sida.»

Det der tyckte Gustaf Horn särdeles bra om och belönade majorens ståndaktighet med ett kraftigt svenskmannahandslag. Han fick sedermera under drabbningen icke skäl att ångra, att han lät Stolpe stanna qvar, ty hade icke denne två särskilda gånger afvärjt de hugg, som riktades mot hans hufvud, skulle han icke sluppit undan osårad, kanske ej med lifvet.

Vid stormningen af det fasta och väl försvarade erkebiskopliga Würzburg var major Stolpe också en af dem, som öfver den smala spången med värjan i hand trängde in i borgen. Detta och mycket annat gjorde också att majoren stod i hög gunst hos konungen, som gerna tog honom till råds, när det var fråga om någon djerf bragd.

Sådan var ryttaren till höger.

Kamraten, fänrik Stolpe, var hans brorson och räknade blott tjugutre somrar af sitt lif. Redan som liten pojke hade han, då fadern var död och han stod ensam i verlden, fått följa farbrodern i fält, och var alltså så godt som uppammad i krigarlägret. Det är naturligt, att han i följd deraf skulle taga intryck af allt hvad han såg, och att hans unga sinne skulle känna sig mäktigt draget till den hjeltekonung, hvilkens namn flög öfver hela Europa. Han lefde blott i kriget och kunde icke ens tänka sig tillståndet i verlden annorlunda än det för närvarande var.

Vi sade, att han lefde blott i kriget, men detta var endast så till vida sant, som han för ögonblicket väldigt kämpade med en helt annan känsla, som på aldra sista tiden med makt intagit hans själ.

Det var derför som han nu syntes dyster och som djupa suckar tidt och ofta arbetade sig fram ur hans bröst.

Då majoren en stund nyfiket sneglat på honom och liksom väntade att få höra något ord från hans läppar, fastän hans väntan oupphörligt gäckades, sade han med otålig stämma:

»Jag begriper dig inte, Gustaf! Du har nu i några dagar varit så fåordig, att jag blifvit högst förvånad. Kommer jag och erbjuder dig att göra ett ströftåg efter kroater och isolaner, så skakar du bara på hufvudet och menar att du är trött, och du skulle utan tvifvel ha sagt detsamma i går, när det blef frågan om den här ridturen, så framt icke kungens uttryckliga befallning att följa med hade väckt upp dig ur din dvala. Och du skall veta», fortfor majoren belåtet, »att det just var jag, som gaf kungen anvisning på att ingen lämpligare följeslagare åt mig fanns än du. Annars hade det nog växt mossa öfver dig.»

Fänriken betraktade en stund farbrodern med vresiga blickar, i hvilka man tydligt kunde läsa denna förebråelse:

»Det der tackar jag dig inte för.»

Högt sade han:

»Jag hoppas, att min farbror ej funnit att min arm blifvit klenare eller att mitt mod sjunkit!»

»Nej, bevars, pojke», utropade majoren försonande, »det såg jag nog i morse der borta vid det fördömda kärret, som kroatflocken tvang oss att rida igenom. Hade du inte haft dina styfva senor i behåll, så skulle hvarken du eller häst kommit undan med lifvet. Nog har du mod alltid, men det var som Johan Banér yttrade i förgår, att du jemt och samt ströfvar omkring nunneklostret der borta och suckar så tungt, som om du hade ett helt småländskt stenrös på ditt bröst. Hvad sjutton skock millioner går åt dig, pojke! Du har väl aldrig i Herrans namn blifvit kär!»

Vid detta majorens oförmodade utrop vände fänriken hufvudet åt sidan och drog hatten djupare ned öfver ansigtet för att dölja den brännande rodnad, som han

kände uppstiga ända till pannan. Farbrodern hade nemligen sig ovetande slagit hufvudet på spiken.

Då major Stolpe efter några minuters väntan icke fick något svar, fortfor han:

»Se så, bekänn genast! Hvad är det för en papistisk hexa, som förtrollat dig?»

»Papistisk hexa», utbrast fänriken motstulen och vresigt, »det är ingen hexa alls.»

»Jaså, ingen hexa alls! Men en qvinna är det, eller hur?«

»Ja», svarade fänriken med knappt hörbar stämma.

»Nå», ljöd farbrodrens buttra svar, »då är det också en hexa. Har hon försökt med rosenkransar och radbandet ännu? Gustaf, Gustaf, tag dig väl till vara, så att du inte, innan du vet ett ord deraf, faller i djefvulens klor, ty allesammans de der skönheterna stå i förbund med den onde, för att narra ärliga protestanter öfver till det katolska lägret.»

Ett matt leende sväfvade kring fänrikens läppar, då han svarade:

»Hvad den saken beträffar, så kan min farbror vara fullkomligt lugn, ty hos Anna von Schönfeld finnes ingen hexnatur alls.»

»Det vore tusan, är du så fast öfvertygad derom.»

»Måtte väl vara det.»

»Och skälen dertill?»

»Jo, dem skall jag nämna.»

»Nå, fram med dem då», ropade majoren otåligt.

»För det första älskar hon mig.»

»Hå, hå, pojke, det är inte något skäl och gillas således inte.»

»Det vore besynnerligt», menade fänriken, med rätta stött öfver farbrodrens förkrossande ord.

»Ja, ja, det kan inte hjelpas, bättre att du får veta sanningen. Hur var det inte i förra veckan med den der finnen, som gick och förgapade sig i en bondtös vid Main! Nu är det så, som du vet, att finnarne ha namnet om sig att vara trollkarlar allesammans, men här hjelpte inte hans trollkonster ett enda grand, ty när hon väl fått honom i sina garn, så lurade hon honom en afton

så grundligt i ett bakhåll, att han icke kom derifrån med lifvet hvad man tror. Antagligen är han död eller fången, hvilket vill säga ungefär detsamma, ty från den fångenskapen slippa högst få med lifvet. Har du inte hört den der historien? Stålhandske har sjelf talat om den för kungen, då jag var närvarande.»

»Ja, nog har jag hört glunkas derom», svarade fänriken buttert,» men på Anna von Schönfeld kan inte den historien tillämpas alls.»

»Det vore väl besynnerligt, papistska som papistska tycker jag.»

»Hon är inte påfviskt sinnad.»

Majoren ryckte i förvåningen till så häftigt på tyglarne, att hästen var nära att gå öfver.

»Är hon inte papistska», ropade han, och såg ut som om han midt i brorsonens anlete ville slunga denna beskyllning: 'nu ljuger du'. »Och det skall du försöka inbilla mig. Grefve Aron von Schönfeld, hennes far, är ju öppet en af våra hätskaste fiender, och det var för att hålla honom i tygeln, som du blef förlagd på borgen, det vet du nog sjelf. Nu kommer du och påstår — — —.»

»Håll der, farbroder», afbröt fänriken, »jag som stod händelserna så nära, måtte väl känna dem bätte än någon annan. Anna har i hemlighet gått öfver till den lutherska läran.»

»Sååå, nå det var en annan sak», inföll majoren med ens tillfredsställd. »Då har du gjort en god gerning också genom att rycka en själ ur Satans klor, och det håller jag dig räkning för. Fadern vet naturligtvis ingenting derom.»

»Jo, olyckligtvis.»

»Aj för hundra kartescher! Då har det väl gått galet.»

»På hvad sätt galet?»

»Jag menar så, att han tvungit henne att vända tillbaka till den påfviska läran.»

»Ja, nog försökte han, men det lyckades inte.»

»Det var en präktig flicka!»

»Ja är hon inte det?» utropade fänriken och hans blickar glänste af fröjd och stolthet.

»Nå, men då har hon det väl inte för roligt nu på slottet?»

»Hon finnes inte mera der.»

»Inte! Kanske död?»

»Ja, så godt som lefvande begrafven», svarade fänriken dystert.

»Jag förstår dig inte, pojke.»

»Då grefven fann, att han inte kunde öfvertala sin dotter att återgå till den katolska läran, använde han sin myndighet som fader, och dagen innan jag aflöstes från min post på slottet Schönfeld, blef Anna med våld förd till franciscanerklostret nere vid floden och der öfverlemnad i nunnornas vård. Ni ser derför att jag inte har så orätt uti att anse henne för så godt som lefvande begrafven.»

»Aj, aj, det der var en svår casus, såsom vår kapten brukar säga», utbrast majoren. »Men jag gissar att du gerna skulle vilja hafva henne derifrån.»

»Naturligtvis», blef fänrikens korta svar.

»Hittar du till klostret?»

»Ja.»

»Har du varit inne der någon gång?»

»Ja, som hastigast en eftermiddag.»

»Du känner alltså till belägenheten?»

»Någorlunda.»

»Var då lugn pojke», utbrast majoren tröstande. »I sådant fall skall du inom kort ha skönheten i dina armar, ty det är både synd och skam, att hon skall gräfvas ned bland det der fördömda påfviska anhanget. Men jag tror minsann att vi kommit från vägen, under det vi pratat om dina särskilda angelägenheter. Jag ser inte till någon tillstymmelse till väg!»

»Här finnes inte heller någon banad väg genom skogen», inföll fänriken.

Han hade rätt. Vägen upphörde plötsligen vid en liten till hälften förbränd koja, som de båda ryttarne ridit förbi utan att märka, och de befunno sig nu i tjocka skogen.

Natten hade börjat falla på och duggregnet, som ännu fortfor, gjorde den mörkare. De trötta hästarne orkade

knappt släpa sig fram. De båda ryttarne fattade då ett djerft beslut, nemligen att stanna på platsen till dess dagen inbröt, ty det vore nu svårt för dem att hitta fram till Frankfurt. De kunde ju rida vilse och, innan de visste ordet af, falla i fiendehänder. Sedan hästarne blifvit säkert fastbundna vid ett träd, kröpo de in i ett närbeläget snår, som någorlunda skyddade dem för regnet.

Den tiden krigare brydde sig föga om hur de hade det, om de sofvo på en stenhäll eller på den fuktiga marken. Härdade som de voro, togo de sällan skada deraf. Många minuter hade icke heller gått till ända, förrän majoren och hans brorson slumrade lika godt i det trånga snåret, som om de legat i en ordentligt bäddad säng.

Då solens första strålar andra morgonen genomträngde skogens löfverk och kommo de millioner dagg- och regndroppar, som ännu funnos qvar på träd och gräs, att glittra i olika färger, vaknade fänriken vid det att en grens qvistar stack honom i näsan, då han i sömnen gjorde en häftig rörelse. Gnuggande ögonen reste han sig långsamt upp och hans första blickar sökte hästarne. I förstone upptäckte han dem icke, men då han reste sig upp till hälften, varseblef han de trogna djuren hopbundna bredvid trästammen.

Fänriken stötte majoren i sidan och fick honom dermed vaken.

«Det är stora dagen nu», sade han.

Major Stolpe sprang upp, ruskade på sig och gnuggade sömnen ur ögonen. Med det första han kastade blicken omkring sig utropade han:

»Ä' vi väl på en kyrkogård?»

»Hur så?»

»Se bara der. Ett kors!»

Och verkligen stod inte der ett litet svartmåladt träkors öfver en liten kulle. Hur hade det kommit dit så der midt in i skogen? Nyfikenheten dref våra vänner fram till detsamma. Sedan majoren en stund betraktat den ännu friska inskriften, sade han:

»Kaplanen har ju lärt dig latin. Det är visst detta, som står der på korset.»

Fänriken gick närmare och läste följande latinska inskrift:

»*Manu impia cecidit*», stod der på tvärbjelken.

»Hvad betyder det?»

»Han föll för mördarehand.»

Straxt nedanför på sjelfva stammen läste fänriken dessa ord, insmorda med eldröd färg:

»*Ultor vivit.* Vet farbror hvad det betyder?»

»Nej, inte om du ville skänka mig all verldens guld.»

»Hämnaren lefver, betyder det.»

»Jasâ. Här är sâlunda ett brott begânget och gerningsmannen har undkommit.»

»Det tyckes sâ!»

Sedan hästarne blifvit omansade, skyndade de bâda officerarne att fortsätta vägen till Frankfurt, dit de anlände efter ungefär en timmes ridt och utan att nâgot äfventyr händt dem.

Knappt hade ryttarne försvunnit från platsen, dâ en i närheten af korset befintlig rishög började röra på sig. Den lyfte och sänkte sig, och snart framkröp ur densamma en svartmuskig menniskogestalt, inhöljd i en vid munkkâpa.

Hans blickar träffade genast korset och dâ han läste de nyss anförda inskrifterna studsade han tillbaka.

»Hvem har skrifvit detta?» ropade han och sprang fram till korset, under det han i vrede gnisslade med tänderna. »Det der måste bort!»

Med dessa ord började han att rycka och känna på korset, men det var sâ väl fastsatt att det icke en tum rubbades ur sitt läge. I stället försökte den ilskne munken, allt under utösande af förbannelser mot den, som rest korset och gjort inskriften, att rycka på tvärbjelken, men äfven den motstod alla hans bemödanden. Dâ tog han sig före att med sin dolk, som han hade gömd i bältet, skära bort inskriften. Men han hade knappt börjat dermd, dâ tvenne gnäggningar hördes i närheten.

Munken studsade. Skulle de båda svenskarne komma tillbaka?

»Fördömdt», utbrast han och gömde sig hastigt undan mellan snåren. »Hvarför skall jag bli störd? Ah, du svensker, jag kände nog igen dig; det var du som förförde Anna von Schönfeld att öfvergå till din lära. Hon älskade dig och lydde derför heldre dig än mig, sin biktfader. Det var också du, som gaf mig värjstöten i armen dagen förr än du skulle lemna slottet. Jag fick den, när jag hjelpte till att bortföra den unga fröken till franciscanerklostret. Der är hon nu och skall aldrig slippa ut derifrån, åtminstone ej lefvande, ty han skall aldrig ega henne, det förbjude himmelen, den heliga jungfrun och alla helgonen! Klostret och korset, de ha en gemensam historia åtminstone. Ha, ha, ha, pater Anselmus, der ligger du nu kall i jorden, derför att du vågat anmäla mig hos den helige fadern! Hvarför skulle du göra dig till min fiende? Du vet nog att jag ingenting fruktar eller skyr, när det gäller att nå mitt mål! Men hvem kan hafva rest korset? O, om jag visste det, han skulle icke lefva många timmar till. Men, der ha vi ryttarne! Ah, det är ju kroater, då är jag räddad!»

Med dessa ord sprang munken emot den lilla ryttaretruppen och omtalade hur nära det varit, att den kunnat få de svenske officerarne i sitt våld. Efter ett kort samspråk med truppens anförare, skyndade munken i riktning mot klostret. Då han kom i närheten deraf och de grå murarne stucko fram mellan skogens löfverk, stannade han några ögonblick och funderade. Slutet härpå blef att han fortsatte sin vandring fram mot klostret, under det han mumlade för sig sjelf:

»Att döma efter inskriptionen på korset, måste någon ha sett, när jag stack ned Pater Anselmus, och denne lofvar att hämnas. Men hvem är hämnaren? Bor han i klostret eller staden? Men han må vara hvem han vill, nog skall jag taga mig i akt och denna», slutade han, i det han blottade den långa, spetsiga dolken, »den kan hitta vägen äfven till hans hjerta.»

2.

Vi vilja, innan vi fortsätta, gå några veckor tillbaka i berättelsen.

Redan vid Gustaf II Adolfs första ankomst till Frankfurt berättades det för honom, att en af det katolska partiets mest ansedde män, grefve Adam von Schönfeld, hade fält bittra utlåtelser mot svenskarne och deras förbundne.

Konungen brydde sig visserligen icke i början om detta tal, emedan han dagligen på sitt lysande segertåg genom Franken haft tillfälle att höra detta upprepas, men småningom inlopp den ena underrättelsen svårare än den andra, att grefve von Schönfeld i hemlighet utrustat en liten trupp, som hade sitt stamhåll på slottet Schönfeld, beläget ungefär en mil norr om Frankfurt am Main, och med hvilken han dagarne i ända låg ute på skogar och vägar och plundrade och mördade alla de protestantiska ströfkårer, som han kunde få bugt med.

Gustaf Adolf trodde ändock icke att detta var sakenligt, utan ansåg, att berättelserna voro alltför mycket öfverdrifna, och uraktlät för den skull att göra något åt saken.

Men en dag inträdde Johan Banér, blossande röd af vrede i konungens rum.

»Bevars, hvar har ni varit, herr Johan», sporde konungen.

»Hvar jag har varit?»

»Ja, ni ser så upprörd ut.»

»Jag har varit i fällan, och det är endast min hästs snabbhet, som jag har att tacka för, att jag inte nu ligger i någon af slottet Schönfelds stinkande fångelsehålor.»

»Schönfelds?» utbrast Gustaf Adolf och ryckte till. »Hvad har händt?»

»Att jag varit nära att bli tagen till fånga af grefve Schönfeld.»

»Det är således sanning hvad man säger om honom», mumlade Gustaf Adolf mera för sig sjelf.

»Hvart enda ord är sanning», inföll Banér, som icke kunde undgå att höra konungens halfhögt frammumlade mening, »eller hvad mera är — — —».

Banér afbröt sjelf här sitt tal.

»Säg ut», menade konungen, »hvad mera har ni att säga, herr Johan?»

»Jag vet ej, om jag vågar tala rent ut.»

»Det vet ni, att ni kan inför mig. Fram derför med hvad ni har på hjertat!»

Banér syntes obeslutsam, men efter ett kort funderande sade han:

»Grefve Adam von Schönfeld bad i hånfullaste ton, att jag skulle helsa eders majestät.»

»Sååå», utbrast konungen långsläpigt. »Jag vet mig aldrig ha sett den der grefven. Hur ser han ut?»

»En lång, ståtlig karl med ett vackert, fastän sträft anlete, och man måste ovilkorligen tänka när man ser in i det, att man framför sig har en person med jernvilja.»

»Nå, hur råkade ni, herr Johan, i grefvens händer?»

»Jo, förhållandet var det, att då jag med sex ryttare tog en genväg förbi Schönfeld efter att hafva lyckligt bemäktigat mig en fora af lifsmedel, bestämd för Tillys trupper, blef jag oförmodadt anfallen i brynet af den skog, som omsluter grefvens borg, och — — —.»

»Hade ni foran med er?» afbröt konungen häftigt.

»Nej, den gick en annan längre väg under betäckning af en esqvadron småländska ryttare, men kom i alla fall oskadad hit en half timme före mig.«

»Godt. Fortsätt!»

»Det var grefve Schönfeld, som i egen person anförde sin ströfkår. Vi försvarade oss manligen i öfver en half timmes tid, men slutligen hade mina ryttare samt och synnerligen stupat. Hvad var nu att göra annat än att försöka komma undan! Jag gaf hästen sporrarne, red omkull två fotknektar, som ville hindra min färd, och sprängde bort. Men det var en fördömdt stark stämma den der påfviske grefven har. Han skrek med full hals efter mig: »Helsa kättarkonungen, att om han än kom-

mer hit med hela sin otroshär, så skall han aldrig få slottet Schönfeld i sitt våld, De der orden hörde jag lika tydligt som jag nu hört eders majestät tala eller som jag hört min egen röst. Kulorna haglade mig om öronen, men jag kom dock oskadad från äfventyret. På omvägar lyckades jag sedan att uppnå staden, och så fort detta skedde, ilade jag hit för att bedja eders majestät icke längre uppskjuta med besättandet af slottet Schönfeld, ty derifrån kunna ju de påfviska bedrifva sitt elaka spel hur de vilja.»

Då Banér slutat, började konungen att mäta golfvet med stora steg. Han var synbarligen till en början icke ense med sig sjelf hvad han skulle göra, men slutligen sade han, i det han stannade framför Banér:

»Jag öfverlemnar åt er, grefve Johan, att förfara som eder bäst synes med slottet Schönfeld, dock önskar jag att ingen onödig blodsutgjutelse måtte förekomma, och att slottets egare icke skadas till lifvet.»

»Eders majestäts vilja skall ske», svarade Johan Banér och skyndade ut. Tidigt den följande morgonen tågade han i spetsen för hundra fotknektar och hundra ryttare mot Schönfeld.

Slottet, af hvilket nu mera knappt mer än en grushög återstår, var beläget på ett klipputsprång vid Rhen och ansågs för ointagligt. Johan Banér tog derefter sina tjenliga mått och steg, på det att bytet icke skulle gå honom ur händerna.

Sedan han inneslutit borgen på alla sidor, utom på den åt floden, ty dertill saknade han båtar, lät han hugga ned skogen på en vid omkrets, uppstaplade derefter träden utmed slottsmuren och tuttade på. Detta hade icke Aron von Schönfeld tänkt sig. Han höll dock ut i två dagar, men när den intensiva röken till slut föll öfver borgen och hotade qväfva alla der inne varande, beqvämade han sig ändtligen till att kapitulera.

»Nu är jag här igen», sade Banér hånande, då han på borggården mottog grefvens värja, »och ändock har jag inte på långt när hela svenska armén med mig.»

Aron von Schönfeld svarade ingenting utan bet sig harmfullt i läpparne.

Sedan Johan Banér förlagt en trupp af femtio man under anförande af fänriken Gustaf Stolpe, tågade han tillbaka till Frankfurt, nöjd med att ha tvungit den stolte katolske grefven åtminstone till skenbar undergifvenhet så länge.

3.

Dagen efter kapitulationen gick grefve Aron von Schönfeld, då han i sin vackra dotters sällskap mötte fänrik Stolpe på borggården, fram till honom och frågade:

»Är det ni, herre, som är befälhafvare för kättarnes här?»

Fänriken var nära att brusa upp, men en bedjande blick ur den vackra flickans ögon lade band på hans vrede. Han svarade derför:

»Jag är anföraren för dessa soldater, som ni i hastigt mod behagar kalla kättare.»

Fänrikens svar var så kallt och afmätt, att grefven studsade mot sin vilja. Den orubbliga fasthet, som lästes deri, bidrog också att en stund göra honom villrådig. Han fann sig dock snart och sade:

»En min slägtinge, som bor ett stycke härifrån i den der borgen, som man kan se härifrån, håller i dag bröllop åt sin dotter, och jag önskar att bevista detta tillika med min dotter.»

Den ton, hvarmed han yttrade dessa ord, var så högdragen som den någonsin kunde vara. Han tänkte att dermed göra fänriken riktigt försagd.

Men försöket misslyckades totalt.

»Herr grefve», sade fänriken artigt men bestämdt, »jag har sträng befallning att inte låta er komma utom detta slott, och som knekt vet jag att respektera en dylik befallning. Om er dotter är ingenting nämdt, så att om hon vill resa till bröllopet, så finnes intet hinder derför. Hon skall till och med få en eskort med sig.»

»Det vill säga, att jag är en fånge i mitt eget hem», utropade grefven harmfullt.

»Ja, det är så.»

I detsamma hördes en gäll och ilsken röst utropa: »*Pax vobiscum* och död öfver kättarne.

Det var pater Severinus, som kom med denna helsning.

»Får inte heller denne fromme man följa med till bröllopet?» sporde grefven åter.

Fänriken var nära att gifva sin tillåtelse dertill, ty endast grefven var föremål för den stränga behandlingen, men då han såg in i paterns lurande ögon och sammanställde dermed hans ilskna uttalande, afslog han på eget bevåg äfven denna anhållan. Detta ökade naturligtvis den fromme mannens ilska.

»Men jag skall resa trots edert förbud», hväste munken.

»Ja, försök det», svarade fänriken torrt och vände sällskapet ryggen. Derefter gick han fram till de på ena sidan af gården lägrade soldaterne och ålade dem vid det strängaste straff att hafva vaksamma ögon på grefven och munken.

»Var lugn, min son», utbrast pater Severinus, då fänriken gått bort, »det skall inte dröja länge, förrän himlens straff drabbar dessa skändare af den allena saliggörande kyrkan. Såsom Herren i gamla tider slog Israels fiender med blindhet och förgjorde dem, så skall det också gå med dessa eländiga kättare.

»Amen», hviskade grefven och korsade sig.

Den unga flickan hade med ögonen troget följt Gustaf Stolpes högresta kraftiga gestalt. Hon kunde icke vredgas öfver den fasta hållning, som han visade, ty den manlighet, som låg på botten deraf, tilltalade henne. Nog tyckte hon att det var tråkigt att ej få öfvervara kusinens bröllop, men vid betraktande af de omständigheter som tvungit fänriken att neka fadren till att afresa, kunde hon ej fatta agg till honom. Hans uppträdande gent emot den pockande munken gillade hon deremot tillfullo, ty hon hade aldrig kunnat enas med pater Severinus, den hon ständigt fruktade, och i hvilkens sällskap hon aldrig tordes vara ensam.

Ren och kysk, som hon var, skrämdes hon af munkens glödande blickar, ty en obestämd aning sade henne, att de endast bebådade olycka.

»Kom, min dotter», sade grefven, sedan han en stund med hätska blickar betraktat de svenska soldaterna, »deras blotta åsyn ingifver mig vidriga känslor.»

»Mig också», repeterade pater Severinus, och gaf Anna en vred blick. »Men», fortfor han illistigt, »du, min dotter, tyckes inte ha något emot att ännu längre få betrakta kättarne.»

Anna von Schönfeld reste stolt det vackra hufvudet, då hon svarade:

»I den saken gör jag som jag sjelf behagar.»

»Nej, inte som *du*, utan som *jag* vill», inföll grefven strängt, tog med halft våld dotterns arm under sin och återgick till sina rum.

»Det är allt en sakramenskad sötunge den der,» utbrast den frispråkige korporal Kläm, idet han skälmaktigt såg på fänriken. »Skulle allt smaka att ha en sådan hustru.»

Fänriken besvarade ej Kläms utgjutelse, utan återvände till det rum, han för egen räkning tagit i besittning. Just som han stod i begrepp att träda in dit, hörde han ett svagt prassel längre bort i korridoren. Utan att vidare tänka derpå fortsatte han dock sin vandring och stötte oförmodadt på en i en nisch hopkrupen mensklig figur.

Halfdunklet i korridoren gjorde att han icke kunde igenkänna föremålet. Utan vidare krus befalde han derför den okände att träda fram i ljuset. Denne gjorde så, ehuru med största motvilja, och till sin förvåning igenkände fänriken straxt munken, som han för några minuter redan träffat uppe på borggården. Hans ansigte öfverdrogs af en mörk sky af vrede och med skarp röst tilltalade han honom.

»Hvarför smyger du så här lömskt omkring?» sporde han strängt.

»Hvarför!»

»Ja, jag vill veta det.»

»Men om jag icke vill säga det?» svarade munken under det hans blickar glödde af ett outsläckligt hat.

»Så vet jag nog ett medel att tvinga dig.»

Med dessa ord drog fänriken upp en pistol ur bältet.

Munken ryckte till. Så allvarsamt trodde han icke det skulle blifva.

»Svara nu genast sanningsenligt.»

»Beror på hvad ni frågar om», svarade pater Severinus, som hade svårt för att dölja sin ilska.

»Hvarför stryker du så här ensam och lömskt omkring?»

»Jag hoppas att jag har full rättighet att här i slottet gå hvart jag behagar.»

»Ja, om du går ärliga vägar, men du tillhör den fördömda munkhydra, som man aldrig bör tro.»

Det var nära att pater Severinus ryckt fram dolken och inlåtit sig i strid med fänriken.

»Stilla munk», röt denne i det samma. »Gör du en rörelse till, så skall denna kula krossa din skalle.»

Patern som nu insåg, att våld skulle förvärra hans ställning i stället för att göra den bättre, slog derför om.

»Men jag har ju intet ondt gjort», sade han med ömklig röst.

»Inte ännu, men kommer du åt, har du nog ingenting deremot.»

Korporal Kläm, som i detsamma råkade komma in i korridoren, anropades af fänriken:

»Kom hit Kläm!»

Denne var ej sen att hörsamma kallelsen.

»Du tycker ju särdeles mycket om munkar, du?»

»Ja, så mycket att jag skulle vilja äta upp hela hydran, som fänriken kallar dem, om jag kunde.»

Och med dessa ord visade Kläm ett par bländande hvita och skarpa tandrader.

Fänriken skrattade, då han fortfor:

»Äta upp honom får du inte; det skulle, tror jag, bekomma dig ganska illa, men du skall vakta honom.»

»Säkert fänrik. I hvilken håla skall han ligga?»

»Åhnej, så grymma ska' vi inte vara, ehuru den kanaljen nog förtjenade att komma dit, der han och hans herre tvifvelsutan förut mången gång gömt olyckliga. Men så fort han sticker näsan utom dörren, skall du följa honom som skuggan.«

»Var lugn, herre», svarade Kläm med bestämdhet, »skuggan skall inte kunna vara trognare än jag.»

Fåfängt vore att beskrifva den vrede, som munken kände, då han förnam denna tillställning. Men då han nogare betraktade den jettelika gestalten, insåg han, att han mot denne ingenting skulle kunna uträtta, hvadan han ansåg för bäst att åtminstone tills vidare foga sig i sitt öde.

Han sade derför med så inställsam röst, han i sitt vredgade tillstånd kunde antaga:

»Jag böjer mig för eder vilja, herre, och ni skall inte hafva något att framdeles anmärka mot mig.»

»Joo, tro honom den som vill», inföll fänriken, som noga gifvit akt på uttrycket i pater Severini anlete. »En smilande munk är farligare än tio soldater. Nu som först vet jag hvar jag har honom, och försigtigheten måste fördubblas. Tag dig väl till vara, Kläm, annars sitter dolken i ett obevakadt ögonblick i ditt bröst.»

Gubben Kläm visade blott sin grofva, knotiga hand och med detta tecken var fänriken nöjd.

De tre personerne hade knappt hunnit aflägsna sig ur korridoren, då en liten dörr, som hela tiden stått en smula på glänt, helt och hållet öppnades och Anna von Schönfeld trädde ut.

»Jag har hört alltsammans», hviskade hon för sig sjelf, »och jag känner mig glad öfver att pater Severinus blifvit gjord oskadlig. O, hvad jag fruktar denne lismande munk, som till den grad förstått att vinna min faders förtroende, att han ingenting företager sig utan att först rådfråga honom. Det var också han, som öfvertalade min far till det onyttiga motståndet, annars hade vi nog inte blifvit så strängt bevakade. Men, den der strängheten gör munken godt, ty finge han husera här som han ville, skulle ingen menniska kunna gå säker.»

Den unga flickan hade under denna monolog hunnit fram till den dörr, som ledde till fadrens kammare. Innan hon trädde in, lade hon örat till dörren för att lyssna om fadren var derinne. Medan hon så stod der, hörde hon plötsligt en röst, som ilsket utropade:

»Vi måste göra oss af med dessa förhatliga kättare och det så fort som möjligt.»

Rösten tillhörde pater Severinus.

Derpå svarade en annan stämma, som Anna tydligt igenkände som fadrens:

»Det der bestyret öfverlemnar jag åt dig. Har du väl förpassat soldaten till en annan verld, så lär det inte blifva svårt att göra detsamma med deras anförare.»

Fotsteg, som inifrån närmade sig dörren, tvungo Anna att skynda undan. Hon hann nätt och jemt fram till den mörkaste delen af korridoren, då dörren till fadrens kammare rycktes upp och pater Severinus trädde ut, blossande röd af ilska. Vipps var Kläm, som stått på lur i ett närbeläget hörn, framme och följde munken på några stegs afstånd.

Hur ledsen Anna än var, kunde hon ändock icke tillbakahålla ett leende af belåtenhet, då hon såg gamle Kläm med oaflåtlig trygghet följa pater Severinus, som spottade omkring sig lik en argsint katt och tidt och ofta gaf sin vaktare blickar, hvassa som spetsen på hans egen dolk.

»Ja, det är rätt åt honom», tänkte den unga flickan. »Det har han för sin ilskas skull.»

4.

Ett par dagar hade gått till ända utan att något af vigt förekommit mer än att en kejserlig ströfkår om ungefär hundra man hade visat sig i trakten. Den hade synbarligen för afsigt att anfalla Schönfeld men afstod derifrån då Banér, som icke gaf sig någon ro förr, än trakten kring Frankfurt blifvit befriad från hvarenda katolsk soldat, oförmodadt kom öfver den och i ett nu jagade den på den vildaste flykt. Grefvens och pater Severini förhoppningar om att varda befriade gingo alltså upp i rök.

Temligen sent en afton hade fänrik Stolpe kommit upp på sitt rum. Han var dyster, och ofta mumlade

han långa meningar för sig sjelf, under det han med stora steg vandrade fram och tillbaka öfver golfvet.

»Nej, det blir mig för trångt här inne», utbrast han och drog ett djupt andetag. »Och äfven här kännes det så trångt», fortfor han och lade handen öfver hjertat. »Hvad kan vara orsaken dertill? O, jag vet det nog. Nej, var nu inte pjunkig längre, utan uppför dig som en man; du skall ändock aldrig lyckas vinna hennes kärlek. Ja, jag är galen, rent af galen! Skulle hon, den högättade, kunna se ned till en fattig fänrik, som till på köpet icke är adelsman, och som till råga på olyckan är en fiende till hennes tro! Nej, det är otänkbart! Ack, om jag aldrig hade kommit hit!»

Så klagade den unge fänriken, under det han med häftiga steg vandrade fram och tillbaka i rummet. Åsynen af Anna von Schönfeld och de få gånger, han varit i tillfälle att utbyta några korta meningar med henne, hade i hans bröst upptändt en känsla, som han aldrig förut haft aning om. Uppfostrad uteslutande i krigets hårda skola, hade han aldrig tillförne egnat en enda tanke åt någon qvinna; hans själ var ren som ett nyfödt barns. Så mycket mera våldsamt flammade nu kärleken upp.

Han kunde ej längre vistas inne, ty det förekom honom som om han skulle qväfvas. Dörren ryckte han upp så häftigt, att det gaf genljud i den långa korridoren, gick hastigt förbi gubben Kläm, som lik en trogen hund låg utanför dörren till pater Severini kammare, och trädde ut i det fria.

Utan att riktigt veta hvart han gick, ty han liknade en sömngångare och besvarade icke ens posternas helsning, kom han slutligen upp till en liten trädbevuxen terrass, ytterst på den klippa, på hvilken Schönfeld var beläget. Vädret var mildt och behagligt, och från den fullkomligt rena himlen skickade fullmånen sitt klara ljus öfver den i nattlig sömn slumrande nejden. Allt var så fridfullt, att lugnet småningom började återkomma till fänrikens själ.

Irrande på måfå genom de smala gångar, som voro uppdragna på terrassen, kom fänriken slutligen fram till en liten konstgjord grotta. Han hade visserligen varit

uppe på terrassen en gång tillförne men icke då sett nämda grotta.

Nyfiken att lära känna det inre af den, närmade han sig, men stannade i öppningen, då han märkte att något rörde sig derinne. Som han stod der, obeslutsam om han skulle träda in eller aflägsna sig, kom en qvinlig gestalt i en ljus klädning rakt emot honom. Det var Anna von Schönfeld, som också lockats ut af det vackra vädret och nu önskade bortdrömma några timmar på denna af henne så högt älskade plats.

»Förlåt om jag störde er, min fröken», stammade fänriken och tog ett steg tillbaka.

»Ni har visst inte stört mig», inföll Anna, under det en fin rodnad färgade hennes kinder. »Jag önskar tvärtom att i afton få träffa er.»

»Mig», utbrast fänriken både glad och förvånad. »Mig!»

»Ja, just er.»

»Och af hvad orsak, om jag töres fråga?«

»Det skall ni snart få veta. Stig in, här finnes en soffa för oss båda.»

Och med dessa ord gjorde hon en älskvärd inbjudning till den unge svensken att taga plats på den lilla torfsoffa, som hon med egna händer uppfört. I denna inbjudning fans icke den ringaste tillstymmelse till det pryderi och det koketteri, som utmärka nutidens damer. Allt var så enkelt och fullt af naturligt behag, att fänriken kände sig om möjligt ännu varmare om hjertat.

»Jo, jag har en bikt att göra för er.»

»En bikt!»

»Ja», svarade Anna leende. »Men döm mig ej alltför hårdt.»

»Är det då något, som är fördömligt?»

»Kanske och kanske inte.»

»En sådan god qvinna, som ni, min fröken, kan inte handla orätt, det är jag säker på.»

Det låg en sådan öfvertygande sanning i dessa fänrikens ord, att Anna kände sig betydligt lugnare.

»Jag tror er», sade hon derför, »ni ser ej ut att kunna narras.»

»Det har jag aldrig gjort.»

»Nå, så hör mig, min bikt är kort. Väl är jag katolska till namnet, men i hjertat är jag eder trosförvandt.»

Fänriken hoppade ordentligt till.

»Hvad är det jag hör», utbrast han. »Är det inte en dröm?»

»Nej, visst inte. Af min aflidna mor, som i hemlighet var tillgifven Luthers lära, har jag lärt mig att älska hans religion. »O, fortfor hon svärmiskt, »hur mycket upphöjdare är den inte än den påfviska, och hur fri från missbruk!»

»Jag beundrar och högaktar er», inföll Gustaf Stolpe och såg på den unga flickan med tindrande blickar. »Och det så mycket heldre som jag aldrig kunnat ana det! Men, en fråga, om ni tillåter?»

»Ja gerna.»

»Ni blir då ej ond på mig?»

»Nej, ty jag anar hvad det är för en fråga.»

»Kan ni ana det?»

»Ja. Ni vill veta om min far känner till detta förhållande. Har jag gissat rätt?»

»Ja, fullkomligt rätt.»

»Min far vet ingenting derom med säkerhet, men han anar, att min älskade mor, som inte förr än på sin dödsbädd erkände sig vara lutherskt sinnad, inplantat dessa läror hos mig. Som sagdt, han vet det likväl ännu icke med säkerhet, ty vi ha aldrig — — —»

»Men så har han nu fått veta att hans dotter, hans enda barn, är en affälling», hördes i detsamma en grof stämma från grottans öppning.

Anna och fänriken hade på samma gång sprungit upp. Den unga flickan gaf till ett lätt anskri och slöt sig närmare intill fänriken, under det hon med darrande stämma hviskade:

»Store Gud, beskydda mig för min far!»

Det låg någonting så hjertslitande i denna bön, att fänriken kände sig helt beklämd om hjertat, men på samma gång också fast besluten att så mycket i hans makt stod beskydda den unga flickan. Han sade för den skull bestämdt men ändock med en viss vördnad:

»Ni torde observera, herr grefve, att ni talar till er dotter, som har anspråk på eftergifvenhet, då hon är en svag qvinna.»

»Eftergifvenhet», sade Aron von Schönfeld, i det ett spotskt leende spelade kring hans läppar, »man är icke eftergifven mot en affälling, äfven om det skulle vara ens dotter.»

»Då har ni ett stenhårdt sinnelag.»

»Nej, det kan ingen säga.»

»Besynnerligt; ni talar nu alldeles tvärs emot edra handlingar.»

»Herre», utbrast grefven och rynkade hotsamt ögonbrynen, »lägg er inte i mina enskilda angelägenheter. Dem sköter jag sjelf. Kom ihåg det. Dessutom eger jag, skulle jag tro, sjelf bestämmande rätten öfver mitt barn.»

»Tror ej det», sade fänrik Stolpe lugnt.

»Hvad, ni tror det ej! Hvad är det för dumheter ni pratar!»

»Det är inga dumheter. Men hvad vill ni då er dotter?»

»Hvad vill ni då *min* dotter?» sporde grefven tillbaka, under det hans ögon gnistrade af vrede.

»Beskydda henne!»

»För hvem?»

»För er!»

»För mig! Är ni galen, herre?»

»Nej, det är jag inte», svarade fänrik Stolpe med samma kalla lugn som tillförne. »Men er dotter är i fara, och hon har anropat mig om beskydd. Detta skall hon också erhålla.»

»Min dotter i fara. Jag begriper rakt ingenting, herre. Förklara er.»

»Säg snarare att ni ej *vill* begripa mig.»

»Jag försäkrar att jag talar sanning.»

»Nåväl. Ni hörde nyss, att döma af edert infall, att er dotter i hemlighet är tillgifven min religion och att hon ärft detta efter sin moder. Edert uppbrusande lynne fruktar jag derför kan leda er till att begå några våldsamheter mot er dotter, och som hon sjelf tyckes frukta

detsamma, så har hon anropat mig om beskydd mot sin egen far. Begriper ni nu sakens sammanhang, herr grefve?»

Aron von Schönfeld stod en stund försjunken i djupa tankar. Han visste ej till en början hvad han skulle svara. Slutligen ämnade han bemöta fänrikens förebråelser, när denne fortfor:

»Dessutom har jag märkt att er dotter icke har stort förtroende till pater Severinus, och jag måste tillstå, att den munkens utseende vittnar om en listig och skurkaktig själ.»

»Herre», utbrast grefven och stampade i marken, »tala med mera aktning om denne fromme man, som dessutom är min och min dotters biktfader.»

»Men, detta förbättrar ej saken», invände fänriken envist.

»Gör det inte?»

»Nej.»

»Men», invände grefve Aron von Schönfeld, i det han gick med häftiga steg fram och åter på terrassen, »ni talade om hans utseende. Vet ni då ej att detta mången gång kan bedraga?»

»Jo, mången gång gör det så, men ej här.»

»Ni är djerf i edra påståenden, fänrik Stolpe.»

»Derför att jag tror mig ha rätt i hvad jag säger.»

»Det är just detta, som skall visa sig», mumlade grefven för sig sjelf. Högt tillade han: »Vill du heldre stanna qvar här än följa mig, din fader?»

Den unga flickan utkämpade en hård kamp med sig sjelf. Slutligen sade hon med knappt hörbar stämma:

»Jag vill följa dig, fader, viss om att du endast ser på mitt bästa.»

»Se er väl före, min fröken», hviskade fänrik Stolpe, då grefven vände sig bort för att dölja det triumferande leende, som spelade kring hans läppar.

»Var lugn», svarade Anna i lika tonart.

Fänriken fortfor:

»Skulle något hända, så laga att ni får tala med Kläm, han skall genast underrätta mig om hvad som passerar. Men se här», slutade han, i det han omärkligt

framdrog en liten dolk och stack den i Annas hand. »Skulle det gå för långt, så tveka ej att använda den, skulle det äfven behöfvas mot er sjelf, ty kom ihåg, att det finnes ingenting skamligare än vanäran.»

Det lyste till så besynnerligt i den unga flickans blickar, då hon mottog dolken. Snabbt gömde hon den, i det hon hviskade tillbaka:

»Var lugn för mig. Jag föredrager heldre döden än vanäran.»

I det samma vände sig grefve Aron om.

»Är du färdig att följa mig nu, min dotter?» sporde han, och hans ansigte hade återtagit sitt forna kalla uttryck.

»Ja, min far», svarade Anna undergifvet och räckte grefven handen.

När far och dotter stodo på öfversta trappsteget af terrassen, vände sig grefven om till fänriken och sade, i det ett ironiskt leende sväfvade kring hans läppar:

»Jag tackar er, fänrik Stolpe, för er omvårdnad om min dotters andliga och verldsliga väl, men jag tror mig kunna sköta om detta lika omsorgsfullt som ni. I följd deraf är ni från och med denna dagen helt och hållet obehöflig person i detta hänseende. Farväl. Se till att ni ej far illa i nattkylan, den är ej helsosam.»

Fänriken spratt till vid dessa grefvens satiriska ord och gjorde en rörelse för att störta fram, men en afvärjande vink från den unga flickan hejdade honom i rätt tid.

Länge stod han qvar, ej olik en bildstod, och såg efter, de bortgående. När de försvunnit ur hans åsyn, gick han tillbaka till den lilla grottan, sjönk ned på soffan och dolde ansigtet i händerna.

»Ja, jag känner, att jag inte kan lefva utan henne», mumlade han för sig sjelf. »Jag älskar henne med passion, och det skulle blifva min olycka, om hon komme att tillhöra någon annan. Nej, det får ej ske», utbröt han med hela styrkan af sin röst.

Efter en stunds funderande fortfor han:

»Men om hon inte älskar mig, om — — — o, jag qväfs vid tanken härpå; mitt hufvud svindlar. Bättre hade då varit, om jag aldrig kommit i hennes närhet.

O, hvad min panna bränner; jag måste hafva något kylande.»

Han lutade den brännheta pannan mot den kalla soffan, och när patrullen om morgonen gjorde sin rund öfver terrassen, fann den fänriken sofvande i denna ställning.

Då grefve Aron i sin dotters sällskap inträdde i den långa korridor, vid hvilken hans enskilda rum låg, afskedade han dottren med den buttra förmaningen att genast gå till hvila.

»Jag skall lyda dig fader», sade den unga flickan och kysste vördnadsfullt grefvens hand.

»I morgon få vi vidare athandla det vigtiga ämnet,» sade Aron Schönfeld. »Bered dig till dess på att gifva ett afgörande svar.»

Anna besvarade ej dessa ord utan aflägsnade sig med skyndsamma steg. Efter de strider, hon nyss utkämpat, kände hon sig i största behof af hvila.

Grefve Aron gick ej direkte till sig. Han stannade vid dörren och lyssnade med spänd uppmärksamhet till dottrens lätta fotsteg, som i följd af den eljest obrutna tystnaden i korridoren gåfvo ett genljud efter sig. Då han hörde hennes dörr öppnas och stängas, smög han sig varsamt åt det håll, der pater Severini rum var beläget.

Han hade dock icke hunnit ända fram dit, då han plötsligt snafvade öfver en på golfvet liggande kropp och föll raklång framstupa.

Bullret väckte den sofvande Kläm, ty det var öfver hans kropp, som grefven stupat.

Kläm rusade upp och drog värjan.

»Hvad sju skock millioner kreverade, brunstekta; hvad sju tusan äkta vill detta säga?» röt korporalen och trefvade framåt. »Jasså, du är der, din sakramenskade nattsmygare», fortfor han och satte värjan på grefvens bröst. »Rabbla nu genast upp dina otäcka latinska böner, som ingen ärlig menniska begriper, ty nu har du sannerligen inte lång tid att lefva.»

Ögonblicket var högst kritiskt för grefve Aron.

»Släpp mig», pustade han och kunde knappt andas, så tungt hvilade Kläms ena knä på hans bröst.

Korporalen, som tyckte sig känna igen rösten, lättade en smula på knät, men behöll det dock qvar på bröstet.

»Hvem är du?» sporde han. »Säg det, om du ej är rädd för ditt namn.»

»Aron von Schönfeld», svarade den liggande.

Kläm släppte nu sitt tag helt och hållet; ty han hade ej fått befallning att tillfoga slottets herre något ondt.

»Hvarför smyger ni så här omkring i mörkret?» sporde han.

»Jag har väl rättighet att gå hvart jag behagar i mitt eget slott», menade grefven.

»Hm, hm», hostade Kläm, som icke visste hvad han skulle svara. »Det beror på det.»

Grefven fortfor:

»Om du vill veta det, så var min afsigt att besöka min biktfader.»

Nu var Kläm på det klara med hvad han skulle göra.

»Nej se, det får ni då alls inte», sade han torrt.

»Får jag inte?»

»Nej!»

»Hvem har förbjudit mig det?»

»Fänrik Stolpe?»

Efter flere fruktlösa försök att inträngа till pater Severinus måste grefven afstå derifrån. Med harmen i hjertat återvände han till sina rum, utösande förbannelser öfver fänriken och svenskarne.

5.

Ett par dagar hade gått till ända. Aftonen inbröt och var särdeles lämplig för alla afsigter, som man ville hemlighålla. I strida skurar forsade regnet ned och gjorde det nästan omöjligt för både menniskor och djur att vistas ute. Mörkret hvilade dock icke så tätt öfver naturen, ity att fullmånens tid redan var inne.

Till denna natt hade grefve Aron von Schönfeld beslutit att allt skulle vara i ordning för en flykt, ty efter hvad han de sista dagarne sett, skulle det blifva honom nästan olidligt att längre stanna qvar i borgen, utsatt som han var, dels för de svenska soldaternas hånfullaste blickar och anmärkningar, dels för ett tryckande spioneri från Gustaf Stolpes och gamle Kläms sida.

Han var för den skull fast besluten att uppbjuda hela sin förmåga för att komma undan, om det behöfdes till och med i nödfall till klostret, der han annars icke trifdes särdeles väl.

Och att pater Severinus med all makt understödde detta hans förslag, det låg i sakens natur.

Vaktad som han var bittida och sent af gamle Kläm, kände munkens raseri inga gränser. Han svor och väsnades, men ingenting hjelpte. Då han en gång med våld försökte aflägsna sin vaktare, greps han af dennes starka näfvar vid nacken och slungades tillbaka in genom den öppna dörren till sin cell med en sådan våldsamhet, att han en god stund blef liggande sanslös.

Men då han vaknade, svor han vid den heliga jungfrun, vid alla helgon och vid afgrundens alla innevånare, att han icke skulle sluta förr, än gamle Kläm vore bland de dödas antal.

Aftonen före den till flykten bestämda, hade grefve Aron och pater Severinus lyckats narra gamle Kläm, så att denne lemnade paterns celldörr för några minuter. Vipps var grefven der.

»Nå, är du färdig i morgon natt?» sporde grefven hastigt.

»Ja visst, men — — —.»

»Hyser du betänkligheter, vördige fader, eftersom du har dina tvifvel?»

»Nej, inga betänkligheter ens, men hur i den heliga jungfruns namn skall jag komma ut härifrån? Den fördömde knekten lemnar mig ju hvarken natt eller dag.»

Grefven funderade en stund. Derpå sade han hviskande, liksom vore han rädd för att någon skulle höra honom:

»Denna cell ligger ju rakt öfver ett af de gamla förrådsrummen, och — — — —»

»Ah», utbrast munken — — — »jag förstår. Detta hade jag alldeles glömt bort.»

»Förstår du nu då, vördige pater?»

»Ja, mer än väl.»

»Låt mig höra om du vet hvad jag menar?»

»Du menar, min son, att jag skall — — — men tyst — — kommer inte den fördömde knekten tillbaka nu?»

Båda lyssnade en stund med den ängsligaste uppmärksamhet.

»Nej, du misstager dig», utbrast grefven, i det han till yttermera visso gick fram till den låga och smala dörren och lyssnade utåt den i ett halfdunkel inhöljda korridoren, »din oro är det som jagat upp fantasien.»

»Nåväl, min son, du menar, att jag skall bryta upp ett par golftiljor och derigenom komma ned i förrådsrummet; är det inte så?»

»Sannt, vördige pater.»

»Men», fortfor pater Severinus, i det han ifrigt gned sig i pannan, »hur skall jag få upp tiljorna? De ligga fast.»

»Med ett tillhygge.»

»Ja visst, men hvarifrån skall jag få det?»

Grefven mumlade några otydliga meningar för sig sjelf, tog derpå fram en böjd jernten, som han försigtigt burit under kappan, och räckte den åt patern med dessa ord:

»Försök med den.»

Pater Severinus betraktade en stund uppmärksamt jerntenen, men sade slutligen:

»Den är för svag.»

»Det tror jag inte. Du kan ju godt försöka.»

»Nu?»

»Ja visst.»

»Drag åtminstone till dörren en smula.»

»Nej, det skulle sätta oss i ännu större fara att upptäckas.»

»Hur så?»

»Ah, det är ju temligen klart.»

»Jag förstår ändå inte», svarade munken och såg oroligt på grefve Aron.

»Jaså. Det var besynnerligt. Begriper du inte, vördige fader, att den stängda dörren skall hindra knektens fotsteg att höras, och att han således med så mycket större lätthet skall kunna smyga sig på oss?»

Munken svarade ingenting utan sänkte hufvudet.

Härunder gick grefve Aron fram till ett par golftiljor, mellan hvilka en spricka fanns, satte jerntenen i densamma och bände till. Ena tiljan rörde sig en smula.

»Så skall det gå till», sade grefven. »Genom att lossa på de här två tiljorna får du nog stor öppning att krypa igenom, vördige fader. Täcket der skall också gagna dig vid utförandet.»

»Ja», svarade munken begrundande, «detta är enda sättet att komma härifrån.»

»Nå, använd det då i morgon vid midnatten. Genom förrådsrummet, der ingen varit på många år, och till hvilket jag har nyckeln, skall det bli lätt för dig att komma ut i nedre korridoren och derifrån till friheten.»

Munken ämnade just svara, då tassande steg förnummos långt borta i korridoren. I en blink hade man gömt jerntenen i sängen. Grefven smög hastigt ut, och tack vare skymningen i korridoren lyckades det honom att osedd komma undan.

6.

I Frankfurt am Main hade under tiden följande händelse tilldragit sig:

Under det Torstensson en mörk och ruskig afton i sällskap med några officerare genomströfvade de af den fattigaste befolkningen bebodda qvarteren, fick han sigte på ett eländigt värdshus vid tvenne krokiga och smutsiga gators förening.

Inifrån värdshuset hördes ett starkt sorl, blandadt med ohyggliga svordomar och förbannelser öfver protestanterna.

»Jo, det är ljusa pojkar», utbrast Torstensson förargad, i det han gick närmare värdshuset. «De måla vackert ut oss, de der!»

»Sant», svarade en af sällskapet, »men tillåt mig bara att under en timmes tid måla deras ryggtaflor, så lofvar jag att de sedan skola skina i regnbågens färger.»

»Hvad skulle ni då göra, major?»

»Hvad jag skulle göra?»

»Ja, det är nog en berättigad fråga, skulle jag tro!»

»Sant, men den är rysligt svår att gifva ett tillfredsställande svar på.«

»Åh, prat. Ni, som är så förslagen. Sjung bara ut.»

»Nåväl, tillåter ni mig att förfara efter min egen vilja?»

»Ja. Men säg först hur ni ämnar handla?»

»Först och främst vill jag ha ett kompani knektar.»

»Så; till hvad då?«

»Det skall ni nog få se. Skicka efter dem bara.»

Några minuter senare sprängde Torstenssons adjutant bort efter den begärda styrkan.

De svenska officerarne närmade sig emellertid värdshuset, och vid skenet från en i hörnet upphängd oljelampa, som gnisslande svängde af och an på sin jernstång, då aftonvinden tjutande hven genom de krokiga gatorna, kunde Torstensson på en rostig jernskylt läsa dessa ord:

»Svenskhataren.»

»Det var ena djerfva krabater», menade Torstensson, under det han fundersamt strök sig om skägget, »de der ä' inte goda, de.»

De öfriga officerarne hade också sina funderingar om saken.

»Det är oförskämdt», sade en.

»Instämmer», menade en annan.

»Och jag tillägger, att det är ytterst straffbart», tillade en tredje.

»Mer än straffbart», sade den fjerde.

På detta sätt yttrade hvar och en sina tankar, den ena mustigare än den andra, om värdshusvärdens tilltag att kalla stället för »Svenskhataren». När alla slutat, sade

Torstensson, i det han närmade sig en liten dörr, genom hvars springor en lätt rök utträngde:

»Edra uttryck gillar jag fullkomligt. Men vi ska vänta, till dess majoren fått sitt kompani. Jag undrar mycket hvad han ämnar göra.»

Med dessa ord närmade han sig den af sprickor uppfylda dörren och lade örat till för att lyssna, efter det att han gifvit sina följeslagare ett stumt, men betecknande tecken att förhålla sig tysta.

Inifrån det med allt möjligt skräp belamrade rummet, vid hvars fyra bord, ruskiga och söndriga och drypande af öl och vin, halffulla karlar med äkta banditfysionomier hade tagit plats, hördes plötsligt detta utrop:

»Ha ni hört att adelsmannen von Schönfeld är så godt som en fånge i sitt eget slott?»

»Nej, nej!» utropade alla, och en skallig munk, som druckit så mycket, att han med yttersta möda kunde hålla sig qvar på stolen, skrek med en röst så gäll, att den hördes öfver alla andra:

»De fördömda svenska hundarne, om jag hade dem alla i skärselden.«

»Nej, säg då heldre i helvetet», menade en annan.

En tredje, den minst druckne af dem alla, sade:

»Men, månne det icke skulle kunna låta sig göra att rädda Aron von Schönfeld.»

Den skallige munken funderade en stund. Derpå sade han, under det han med darrande händer förde vinstopet till sina läppar:

»Jag skall gå till klostret och styra så till, att de der tjenande bröderna väpna sig alla och kringränna slottet Schönfeld.»

Alla sågo förvånade på munken, som just icke var känd för någon öfverdrifven tapperhet.

»Ni, vördige fader», sade en och såg misstänksamt på munken.

»Det är omöjligt att ni kan åtaga er detta svåra arbete», inföll en annan och höll på att af butter förvåning tappa vinstopet i golfvet. »Ni, vördige fader.»

»Ja, just jag», svarade munken i halft förtrytsam ton. »Tro ni inte mig om detta, så kunnen I ju följa med.»

»Säger ni det, vördige pater», gäckades en annan.

»Och de läckra kapunerna, som ni beställt till er middag i morgon, hur går det med dem», menade en tredje.

»Åhjo», sade den som först talat, »dem får han kanske äta i himmelen i stället.»

Munken reste sig med möda upp, under det han förtrytsamt utropade:

»Gäckas ej med heliga ting, det varnar jag eder för. Följen mig nu.»

I detsamma hördes steg af en marscherande trupp.

»Gud vare lof», utbrast Torstensson, »nu ska ni så lagom komma till klostret».

Det var ett svenskt kompani, som kom, och just detsamma, som blifvit efterskickadt åt majoren.

Sedan Torstensson posterat sitt folk här och der längs gatan och gifvit hvar och en sträng tillsägelse att icke låta någon enda lemna krogen, utan att bemäktiga sig honom, gick han ånyo fram och tittade in genom dörrens springor. Dryckeskämparne voro ännu till största delen qvar; de flesta till den grad ankomne, att de måste hålla sig fast i bord och bänkar, för att icke falla.

Sorlet och larmet blef allt mera högljudt för hvarje minut. Man dansade till slut så godt sig göra lät och deremellan anlitades bägarne på det flitigaste.

»De äro temligen säkra för att icke bli ofredade», mumlade Torstensson ironiskt. »Men, dansa ni; I veten ej att det är på edra grafvar, som I dansen!»

Majoren kom i detsamma fram.

»Nu går jag dit in», sade han.

»Nej vänta en stund. Händelserna tyckas utveckla sig mer och mer», förmanade Torstensson. »Om jag ej bedrager mig, så är någon konspiration på färde.»

»Det vore Necken», utbrast majoren och gjorde stora ögon. »Det vore någonting för oss att få de erkekarnaljerna i fällan».

»Så är just min mening,» svarade Torstensson. »Men gå nu bort och titta efter hur folket har det i ruskvädret.»

»Säg mig till när det skall bli någon affär af.»

»Naturligtvis, min bäste major.».

Sedan majoren väl aflägsnat sig, lade Torstensson ånyo ögat intill den största springan. Han behöfde icke stå särdeles länge på detta sätt, förrän hans väntan blef belönad.

Straxt efter det den storpratande munken ånyo satt sig ned, inkom värden på stället. Det var en tjock, af öl uppsväld person, som icke tycktes lefva för någonting annat än för att äta och dricka. Den ofantliga magen hade en god frände i den förhållandevis lika ofantliga isterhakan.

Sedan värden kastat en långsam och pröfvande blick på de församlade, sade han:

»Äro alla vännerna här?»

»Ja», svarade munken med osäker stämma. »Ingen fattas.»

»Godt, då har jag en god underrättelse att gifva er.»

De flesta gästerna hade redan fört sina ölstop till läpparne, men vid dessa värdens ord satte de skyndsamt ned dem på bordet igen, väntande nyfiket på att höra den goda underrättelsen.

Då värden i deras tycke dröjde allt för länge med att meddela den, ropade en:

»Lägg oss inte på sträckbänken med att låta oss vänta, utan fram med hvad du har på hjertat.»

Värden sporde derefter, sedan han först druckit sina gäster till:

»Viljen I bli rika allesammans eller hur?»

»Det var en sak, det. Så du frågar. Vill du inte sjelf bli rikare än du är? Kors, så han pinar oss den snålvargen? Kanske han vill behålla allt för sig sjelf! Jo, det tro vi honom nog om!»

Desse och flere liknande uttryck haglade kring värdens öron, men han stod lugn och kallblodig och tycktes ej det ringaste bekymra sig om de svåraste insinnutioner.

Sedan oväsendet lagt sig en smula, sade han med tonvigt på hvarje ord:

»*Jag frågade om I viljen bli rika allesamman.*»

»Ja, naturligtvis! Det var en fråga det!»

»Nå, hvarför gormen I så förtvifladt? Har jag handlat orätt emot eder?»

»Nej, nej!»

»Det är då väl, att I erkännen det. Hur lätt hade det annars inte varit för mig att anmoda andra pojkar till att utföra uppdraget!»

»Så,» inföll en jättelik karl, under det han kaflade upp högra skjortärmen, och visade en arm så muskelstark, att den kunnat passa till en Thor, »jag skall säga dig hvarför du ej har valt andra än oss!»

»Vet du det», sporde värden och såg förvånad på jättens rörelser.

»Ja, nog vet jag det eftersom du har hört det», svarade jätten tvärsäkert.

»Fram med det, fram med det», ropade alla. »Tig inte, Johannes, utan säg hvad du har på hjertat.»

»Joo du», svarade jätten Johannes och blinkade småslugt med ögonen, »jo-o, du» — — —»

Han tystnade tvärt och vände sig lyssnande utåt gatan.

»Hvarför fortsätter du inte,» sporde värden. »Hvad lyssnar du efter?«

»Jag tyckte mig höra ett buller på dörren.»

Johannes hade icke hört galet. Torstenssons obeqväma ställning, snart sagt på tå, gjorde att han måste stödja händerna mot dörren. Vid ett tillfälle, då han ömsade ställning, kom han att af ovarsamhet lägga ena handen för hårdt mot den murkna dörren, så att ett knarrande läte uppstod.

»Ha, ha, ha«, skrattade gästerna i korus, då Johannes för andra gången upprepade sina ord. Aldrig trodde vi att du var spökrädd.»

»Jag spökrädd», utbrast jätten hotande. »Den, som tror det, vill jag se i synen.»

»Nå, så se mig då i synen», svarade värden och fixerade jätten utan att blinka, »du har ju sett spöken?»

»Ännu aldrig och det oaktadt jag är ett söndagsbarn», svarade jätten. Men något fanstyg är det derute, så mycket är säkert.»

»Ba», inföll värden. »Hvad skulle det kunna vara!»

»Svensken till exempel!»

»Svensken! Ha, ha, ha! Nu måste jag skratta. Tror du att han befattar sig med oss här i städens utkanter! Nej, du, det var endast vinden, som ristade dörren, den brukar göra så ibland.«

»Hm, hm», hostade jätten. »Kanske. Nå», fortfor han, »fram nu med ditt förslag! Det skall bli roligt att höra det.»

»Jo, en svensk fora väntas i natt till staden.»

»När?»

»I natt hörde ni väl att jag sade.»

»Ja visst, men *när* i natt. Natten är lång som du vet.»

»Klockslaget har jag mig ej bekant, men efter hvad jag hört, så lär den kunna vara i hålvägen vid Frauenthal så der vid midnatten.»

»En behaglig tid», grymtade jätten. »Lugnt och stilla öfverallt, och ingen menniska ute. Hur stor är besättningen?»

»Hundra man.»

»Och vi tvåhundra. Hvad innehåller foran?»

Litet af hvarje, men det bästa är att en del af kättarkonungens bordsilfver är med der.»

»Det vore väl fan», tänkte Torstensson. Om den saken har hvarken konungen eller Banér sagt ett enda ord.»

Värden fortfor:

»Således kl. 11 vid hålvägens början.»

»Ja», ropade alla och sträckte ut händerna.

I detsamma kom majoren fram.

»Nu», sade Torstensson betydelsefullt, nu kan ni börja.»

7.

Torstenssons ord: »nu kan ni börja», satte fart i majoren. Inom några ögonblick hade han samlat sitt folk, och det dröjde icke länge förrän krogen var så hårdt inspärrad, att icke ens en råtta skulle komma ut.

Sedan detta var gjordt skyndade majoren fram till dörren och klappade på till en början långsamt.

Men ingen svarade. Dock kunde ryttarne höra att larmet derinne tystnade.

Majoren klappade återigen och nu betydligt hårdare. Då hördes en röst, som Torstensson igenkände för värdens, uttala denna fråga i barsk ton:

»Hvem är det?»

Majoren var villrådig för svaret, ty om han uttalade det, skulle hans brytning förråda honom.

»Slå in dörren, herre. Inte behöfs här något krus», utbrast en ung och hetsig fänrik. »Om det vore jag så —» »Så skulle ni förderfva alltsammans, ja», afbröt majoren och gaf fänriken en sträng blick, »hur kan ni veta, om ej de karnaljerna der inne hafva för oss okända ingångar, genom hvilka de kunna komma ut. Nej, fänrik, gå ni och bevaka fönstret åt gården och låt mig sköta resten.»

Fänriken gick snopen sin väg. Derefter vinkade majoren åt en hessare, som i sysslolös ställning hängde mot krogväggen:

»Svara du: god vän», befalde majoren. Derpå klappade han ännu en gång.

»Hvem är det, frågade jag nyss», inföll samma hesa stämma inifrån. »Är du vän eller fiende, eftersom —»

»God vän,» inföll hessaren käckt. Och han tillade på eget bevåg: »Släpp genast in mig; de fördömde svenskarne äro mig hack i häl?»

»Det var bra tillägg», mumlade majoren, »det måtte väl ta skruf.»

Hessaren hade knappt hunnit uttala sista ordet, då larmet ånyo begynte inne på krogen. Hvar och en skrek öfver sin granne. Det hördes tydligt, att man grälade om, huruvida den förföljde skulle släppas in eller ej. Slutligen yttrade en grof stämma dessa ord, som tydligt hördes ut på gatan:

»Vi kunna ej stå till svars, om vi låta en af kättare förföljd kamrat falla i deras klor. Öppna derför.»

Tassande steg närmade sig ånyo dörren. Vid ljudet häraf gaf majoren sitt folk ett tecken att varsamt draga

sig tillsammans, för att genast kunna vara till hands. Sjelf ställde han sig på sidan om dörren och höll det dragna slagsvärdet i beredskap.

»Kamrat», sade i detsamma den hesa rösten innanför dörren, »är du qvar?»

»Ja», svarade hessaren och gaf sin stämma en lindrig darrning, på det att frågaren skulle kunna höra, att han var rädd, men öppna fort, jag hör redan kättarne vid nästa gathörn.»

»Inte så brådtom, du måste först ge lösen.»

Majoren och hessaren betraktade hvarandra med bestörta blickar, ty ingen af dem kände till lösen. Slutligen fann den sistnämde på en idé, som han genast utförde.

»Lösen», utbrast han i förvånad ton, viljen I att jag, som är alldeles okänd här, och som nyligen kommit från Mainz, skall kunna känna till er lösen. Öppna för den heliga jungfruns skull!»

Denna sista besvärjelse gjorde slag i saken. En rigel sköts sakta från dörren, och snart öppnades den på glänt. Ett rödbrusigt och pussigt ansigte syntes i öppningen men drogs ovilkorligen genast tillbaka, då egaren till detsamma upptäckte de af lampskenet belysta svenska soldaterna. Han ville draga till dörren igen, men detta gick ej för sig, alldenstund majoren med blixtens hastighet stuckit spetsen af svärdet i öppningen.

På gifvet tecken rusade svenska soldaterna fram och kastade sig med hela sin tyngd emot dörren. Den stod emot påtryckningen några ögonblick, emedan på den rödbrusige värdens rop alla gästerna kommit till för att hindra dess öppnande, men slutligen gaf den vika och störtade in med ett väldigt brak, hvarvid ett halft dussin soldater följde med i fallet.

Alla ljusen hade i en blink blifvit släckta, och der stod nu majoren med sitt folk i mörkret, utan att kunna företaga sig något, då han ej kände till lokalen.

»Tutta på rucklet, så blir det nog ljust!» ropade en stämma.

En svag prassling, liksom då någon smyger sig undan, hördes i detsamma längre in.

Torstensson var just i begrepp att befalla att sätta eld på huset, då en soldat hittade en torr vedsticka. Den var snart påtänd, och vid skenet deraf anträddes marschen fram genom lokalen. I de två första rummen, som noga undersöktes, syntes ingen lefvande varelse, men just som dörren till tredje rummet sprängdes, upptäcktes bakre delen af en menniska, i färd med att slinka ut genom ett litet gafvelfönster.

En af soldaterna lade på majorens befallning genast an, skottet brann af och med ett förtviflans anskri störtade rymmaren ned utanför fönstret. Svenskarne rusade genast till och kommo lagom för att hindra tre karlar att bortföra den sårade.

Denne langades åter, fastän med största svårighet, in i rummet igen och befans vara ingen mer och ingen mindre än sjelfve värden på stället. Han var den siste, som lemnade sin egendom, och hans oerhörda korpulens gjorde att han icke kunde slinka igenom fönstret så fort som de andre.

När svenskarne sedermera undersökte platsen, upptäckte de, att nedanför det lilla fönstret var ett prång, genom hvilket man kom in i ett till stället hörande uthus, en nederlagsbod för värdens dryckesvaror. Derifrån var återigen en utgång till en annan tvärgata, om hvars tillvaro svenskarne icke hade den ringaste aning. På denna väg hade det konspirerande sällskapet spårlöst försvunnit, och Torstensson insåg olämpligheten i att söka hinna upp detsamma.

I stället tog han värden i ett strängt förhör, hvars slut ljöd sålunda:

»Genom den der dörren», sade han och pekade åt sidan, »har jag hört alla edra planer. Ingen mer än du har fallit i mitt våld, och du skall äfven få lida för alla de öfriga.»

»Skona mig, skona mig», bad värden på det ömkligaste, under det han vred sig som en mask på golfvet i följd af de plågor, som hans sår förorsakade honom. Jag är oskyldig, jag är — —.»

»Du oskyldig», afbröt Torstensson och stampade i golfvet. »Jo, du är mig en fin pojke!»

»Jag har blifvit lockad till att deltaga i sammansvärjningen.»

»Åh, prat! Om du ej velat det, skulle du nog sagt nej.»

»Man hotade mig med döden, om jag ej ville — — —.»

»Tyst, jag har hört nog,» afbröt Torstensson vredgad öfver värdens försök att rentvå sig. »Du är nog upphofsmannen till alltsammans.»

»Nej, vid lefvande Gud, vid den heliga jungfrun, jag är det inte,» skrek värden i dödsångsten.

Torstenson hade emellertid gifvit sitt folk ett tecken. De togo värden och lade honom på korsade bajonetter och derefter bar det af igen ut på gatan. Utanför ingången gjordes halt.

»Finnes här någon stark spik», sade Torstensson lugnt och såg uppåt väggen.

Värden, som hörde och förstod dessa ord, gaf till ett vilddjurslikt rytande.

»Jag vill inte dö», gnisslade han. »Förbannelse öfver dig om — — —»

»Gör snaran genast i ordning,» befalde Torstensson med iskall stämma.

Den tjocke värdens böner, hotelser och förbannelser tjenade till ingenting. Oaktadt hans motstånd blef snaran lagd om hans hals, och han hissades upp öfver ingången till sin egen krog. Några ryckningar och allt var slut.

«Nu major», sade Torstensson, »tag ert kompani med er och skynda genast efter de skurkarne till hålvägen vid Frauenthal, ni vet ju hvar den ligger?»

»Ja.»

»Godt, låt ingen enda komma undan med lifvet. Tar ni några fångar, så häng dem genast i närmaste träd utan dom och ransakning, ty hvad jag har fått höra borgar tillräckligt för att hela klungan är en usel bandithop, som det är en välgerning att utrota från jorden.»

En stund derefter fanns icke en enda svensk soldat i närheten af krogen. De enda föremål, som der ådrogo sig uppmärksamheten, voro den för vinden svängande

lyktan, som nu fått ett sällskap i krogvärdens också hit och dit dinglande kropp.

Den för flykten bestämda aftonen var inne. Det forsande regnet var särdeles passande härtill.

Grubblande öfver huru äfventyret skulle aflöpa satt pater Severinus i sin trånga cell, med oro afvaktande midnattstimmens inbrytande. Han visste att Kläm vid denna tid brukade sofva, utsträckt framför celldörren, så att ingen skulle kunna öppna den utan att han skulle vakna.

Det var en högst tråkig situation för den vördade patern. I en sådan klämma hade han aldrig varit.

Måtte skärseldens alla millioner qval anfäkta de uslingarne», utbrast han och knöt händerna utåt korridoren, hvarifrån han tydligt hörde gamle Kläms långsamma och afmätta steg. »Detta är mer än olidligt, och Gud allena vet hur länge jag skall stå ut dermed.»

Med dessa ord gick han fram till ett litet väggfast skåp, till hvilket han aldrig lemnade nyckeln ifrån sig. Der inne myste mot honom flere stycken med skummande oförfalskadt vin fylda buteljer. I ena hörnet stod ett dammigt krusifix af silfver, som icke på länge blifvit begagnadt, en rosenkrans samt ett radband med silfverkulor. Dessa dyrbarheter stoppade munken på sig, under det han halfhögt mumlade:

»De eländige kättarne ska, vid den helige Antonius inte ha de här sakerna; de äro alltför heliga för deras profana fingrar, dessutom skulle de genast smälta ned dem och förvandla dem till penningar, om det vore ett af de största helgerån, som någonsin blifvit gjordt.»

Sedan pastor Severinus noga undersökt vrårna i skåpet, om icke till äfventyrs några andra småsaker blifvit qvarglömda, stängde han dörren, sedan han först medtagit en vinbutelj.

»Något stärkande måste jag ha, innan jag tager itu med det svåra arbetet», tänkte han och slog upp af det porlande vinet, betraktade det uppmärksamt en stund

mot det genom cellgluggen infallande sparsamma ljuset och satte derefter silfverbägaren för munnen. Hans förut halfbleka ansigte antog kort derefter en rödare färg; ögonen strålade af lycksalighet och de tjocka läpparne smackade mot hvarandra. Der han nu satt, var han en fullkomlig bild af lättjan och den cyniska sinligheten.

Pater Severinus lemnade icke vinbuteljen förr, än den var tömd. Hans ansigte hade då antagit en högröd färg, som otvifvelaktigt gaf till känna att åtminstone ett halft rus infunnit sig.

Andtligen inbröt den efterlängtade midnattstimmen. Pater Severinus som, oaktadt han litet emellanåt drack sig rusig, likväl aldrig försummade sina böner och knäfall, föll också nu på knä framför en i en nisch stående madonnabild och rabblade der med sväfvande stämma upp en mängd böner, »pater noster» och »miserere», allt under det han med en färdighet utan like rullade radbandskulorna mellan sina fingrar. Sina böner afslutade han med följande ord:

»Heliga jungfru, du som är de rättrognes beskydd, gif seger åt våra vapen, och låt kättarne förgås, samt ditt namn vara förherrligadt i jordens alla länder. Utös din vredes skålar öfver den fräcke och öfvermodige kättarkonungen, som med eld och svärd nu hemsöker dina trogna, och slå honom med blindhet, så att han ej längre må fara fram på den kättarväg, som han en gång utstakat för sig. Måtte din förbannelse tynga honom och hans folk till jorden, och aldrig skänka honom och hans män en fristad hvarken här eller i en annan verld. Amen!»

Munken reste sig med stapplande ben och gick fram till bädden, hvarifrån han tog jerntenen.

»Hvar är nu golftiljan? Jo här. I de här sprickorna har jernet varit en gång förut. Godt, jag vill nu försöka.»

Men innan han började sitt arbete, smög han sig tyst fram till dörren och lyssnade. Der ute kunde han tydligt förnimma Kläms jemna andedrägt.

»Bra», tänkte pater Severinus för sig sjelf. »Han sofver. Oh, om dörren bara ginge inåt, så att den kar-

naljen ej vaknade, skulle jag nog öppna den försigtigt och slå den kätterske hunden i skallen, så att han aldrig mer skulle vakna, men nu får jag väl nöja mig med att lura honom i stället. Ah, det skulle vara en fröjd att i morgon se hans och fänrikens snopna miner, när de få veta att jag är borta. Nog ären I listiga och förslagna, men jag är det änu mera.»

Efter denna monolog tog pater Severinus itu med arbetet. Försigtigt satte han in jerntenen i springan och bände på.

Tiljan rörde sig knappt. Han försökte ännu en gång och det svaga knarrande ljud, som nu uppstod, sade honom att tiljan började lossna.

»Men», tänkte han, »om Kläm vaknar, hvad skall jag då göra? Karlen är minsann inte att leka med, det ha både grefven och jag noggrant fått erfara. — Men», fortfor han efter en stunds funderande, »här finnes ingen annan utväg. Jag måste försöka.»

Och han arbetade länge allvarligt och försigtigt. Slutligen var tiljan lös. Pater Severinus var nära att uppgifva ett glädjerop. Han smög sig ånyo fram till dörren och lyssnade med återhållen andedrägt. De jemna andhemtningarna utifrån sade honom att Kläm ännu sof.

Sedan patern fastgjort ett rep om ena sängfoten, öppnade han ännu en gång vinskåpet och stoppade på sig den största af de återstående buteljerna. Derpå firade han sig långsamt ned i det under liggande förrådsrummet, der en kylande och fuktig atmosfer slog honom i näsan. Han försökte att slå eld, men denna slocknade genast och tjocka mörkret omgaf honom ånyo.

»Fördömdt», mumlade han. »Jag glömde blindlyktan deruppe. Om jag skulle hemta den? Nej, då kanske att allt vore förbi.»

Sedan han funderat en stund, fortfor han:

»Till venster skall finnas en jerndörr, som leder till gången under cellen, så har grefven sagt. Framåt med friskt mod, Severinus! Är du en gång väl derute, så är det ingen svårighet för dig att komma fram till klostret och der få hjelp. Och sedan skall det bli en evinnerlig fröjd att få befordra de förbannade kättarne till gal-

gen, ty dit ska de äfven hvarenda en. Först fänriken och sedan den gamle korporalen, det svär jag vid alla helgon!»

Pater Severinus började derefter att varsamt trefva sig fram i det mörka förrådsrummet. Mer än en gång snafvade han och föll, och nästan vid hvarje fall slog han sig mer eller mindre illa. Den ena eden efter den andra flödade öfver hans läppar. Slutligen stötte han mot ett föremål, som gaf ett doft ljud ifrån sig.

»Der är jerndörren till vallgången», utbrast han glad. »Den heliga jungfrun och alla helgonen vare lofvade! Jag är räddad!»

Efter en stunds mödosamt arbete lyckades det pater Severinus att öppna jerndörren. En qväfvande luft slog honom rakt i näsan och kom honom att rygga baklänges.

»Hit in kan ingen menniska gå», mumlade han för sig sjelf. »Men för mig finnes ingen annan utväg. Jag *måste* försöka.»

Utan att bry sig om den qväfvande luften steg pater Severinus in i gången och skred sakta framåt, trefvande framför sig varsamt med händerna. Snart träffade han på en trappa, som var så smal, att icke mer än en person kunde passera densamma. Patern gick dock oafbrutet på; än bar det uppåt, än nedåt, och slutligen stötte han hufvudet mot något hårdt föremål. Han studsade och en dyr ed sprang öfver hans läppar.

»Hvad vill detta säga», mumlade han till slut. »Har jag gått vilse? Men grefven sade ju inte att det finnes någon sidogång. Kanske att detta är en dörr?»

Med dessa ord tryckte han sakta och derpå hårdare på föremålet framför sig och han kände till sin stora glädje, att det gaf vika. Detta fördubblade hans krafter. Han satte ena axeln emot och bände på med den följd, att hindret med ens gaf vika och den vördige patern kom rakt på hufvudet in i ett stort och upplyst rum.

»Ha, ha, ha», skrattade en stämma, »det var ett besynnerligt inträde ni gjorde, vördade fader.»

Patern reste sig upp och bara stirrade af lutter förvåning på grefve Arnold.

»Hvad vill detta säga», utbrast han harmfullt. »Hvarför har du narrat mig, min son?»

»Tyst, tyst», inföll grefven. »Följ mig.»

Utan att vidare bry sig om paterns funderingar tog grefven en stor på ett ekbord liggande nyckelknippa och öppnade en liten i ena väggen befintlig dörr, samt gaf patern ett tecken att följa sig.

Patern följde utan att yttra ett enda ord.

Efter en kort vandring stannade de åter vid en liten dörr, som grefven hastigt öppnade, och de inträdde återigen i ett medelstort rum. På en liten säng låg Anna von Schönfeld sofvande.

»Hur har du fått henne hit», nästan hväste patern. »Hur, min son?»

Grefven visade på en liten flaska, som stod på ett bord.

»Den der har varit bra», sade han och skrattade förnöjd.

Flaskan innehöll starka sömndroppar.

Sedan grefven och patern ytterligare beväpnat sig, togo de den sofvande Anna mellan sig, och efter en kort vandring utför en hit och dit slingrande trappa, befunno de sig ändtligen i det fria.

Regnet störtade ned i strömmar och mörkret var så intensivt, att de ej kunde se ens handen framför sig.

Vid den knarrande rörelse, som uppstod, då bakdörren öppnades och stängdes, hördes en svag hvissling i närheten. Grefven besvarade genast detta tecken och inom kort förnams hästtramp närma sig.

Länge dröjde det icke, förrän munken, grefven och de två tjenarne, som med fara för sitt eget lif lyckats smyga sig ut från borgen och i närheten uppköpa fyra stora och starka springare, suto i sadlarne. Grefven höll dottren framför sig på sadeln, och på detta sätt bar det af i riktning mot franziskanerklostret.

7.

Ungefär midt emellan klostret och slottet Schönfeld låg hålvägen vid Frauenthal. Den är nu delvis bortsprängd, delvis öfvervuxen med tät skog.

Vid tiden för denna skildring var den dock en vild oländig trakt, för hvilken ortens befolkning länge burit stor fruktan.

Orsaken dertill var den, att stigmän och röfvare plägade hålla till i de otillgängliga klyftorna, der de efter väl förrättade illbragder kunde gömma sig för alla spanande blickar. Ingen tordes derför vandra eller på annat sätt färdas derigenom knappast på dagen, och så mycket mindre om natten.

Till denna hålväg hade de från värdshuset »Svenskhataren» flyende katolikerna begifvit sig. Ungefär midt i vägen men på sidan om denna, och i en djup urhålkning, en verklig jettegryta, hade de uppgjort en lågande eld och utstält poster, för att varsko om någon fara nalkades eller när den svenska lifsmedelsforan var i antågande.

De kring elden lägrade banditerna, ty med detta namn kunde man gerna benämna de vilda sällarne, hade icke varit länge på denna plats, förrän de fingo understöd af andra kringströfvande sällar, till största delen marodörer från den kejserliga hären. Det var således ett fullständigt utskum af allt hvad menskligheten har att framvisa. För dem fans ingenting heligt. Ingenting hade de att förlora mer än lifvet, och derpå satte de snart sagdt icke det ringaste värde, men i stället hade de ganska mycket att vinna. Detta eggade dem också till den största verksamhet.

De vildaste orgier utspelades kring lägerelden. Alla drucko allt hvad de kunde och länge dröjde det icke, förrän hela bandet var rusigt. En naturlig följd häraf blef också, att det uppstod först gräl och sedan slagsmål. Härunder trädde den från värdhuset bekante skallige

munken fram till de stridande. Ruset hade någorlunda gått af honom, och han ropade med hes röst:

»Hvad är det här för dumheter! Hur tror ni att det skall gå, om kättarne i ett nu komma?»

»Munken har rätt», skreko några mera sansade röster.. »Låt oss sluta grälet». Andra deremot, som icke förmådde hålla sinnet i styr, fortsatte dock slagsmålet, under det de till och med hotade att kasta munken i elden, om han vidare blandade sig i deras enskilda angelägenheter. De gjorde till och med försök att sätta denna hotelse i verkställighet, men i detsamma skrek en af posterna:

»Det kommer ryttare söderifrån.»

»Söderifrån», utbrast munken och spratt till.

»Ja, just söderifrån. Hör sjelf efter om ni ej tror mig, vördige fader.»

Munken sprang ut på det yttersta utsprånget.

»Ja, du har verkligen rätt», utbrast han och lyssnade uppmärksamt, »men hvem kan det vara? Det är ej den svenska foran.»

En hel klunga banditer hade tillkommit och hvar och en hade sin egen mening om hästtrampet.

»Det får vara hvem som helst», sade munken med jernhård stämma, »så ska vi anhålla dem.»

Hästtrampet närmade sig emellertid.

»Nu», hviskade munken, då ryttarne voro utanför utsprånget. »Skjut midt i högen.»

Ett skott brann af och ett anskri besvarade detsamma. Ryttarne stannade.

I dessa ögonblick sprang munken, åtföljd af en skara banditer, fram till truppen och fattade, lyst af facklorna, tag i den främste ryttarens häst.

»Hvad har du der?» sporde han och pekade på bördan framför ryttaren.

Innan denne hann svara, hade pater Severinus ridit fram.

»Hvad i all verlden gör du här, Jacobus?» utbrast han och lutade sig öfver hästens nacke.

»Severinus», utbrast denne å sin sida, »hvad gör du här då, och hvem är det du har i sällskap?»

»Grefve von Schönfeld.»

»Och denna qvinna?»

»Hans dotter.»

Severinus omtalade derpå ändamålet med ridten, och då han slutat sade Jacobus:

»Då är det aldra bäst att ni gömma er här, till dess kättarforan får komma hit. Ni ska annars möta henne, och då är det ute med er.»

Grefven och hans biktfar betraktade hvarandra med frågande blickar vid det dallrande sken, som facklorna kastade öfver hålvägen. Hvad skulle de göra? Undkomma kunde de icke, och om de stannade qvar hos bandet skulle de, men isynnerhet den unga flickan, kanske råka ännu värre ut. De måste för sig sjelfva medgifva, att de nu råkat ur askan i elden.

Nöden hade dock ingen lag. Tysta och modstulna stego de af hästarne och klättrade, bärande den ännu sofvande Anna, åt hvilken fadren med afsigt gifvit en så stark dosis, att hon skulle sofva till dess hon kom inom klostermurarne, upp för hålvägens sidor.

De hade knappt hunnit dit, då en af posterna förkunnade att buller, liksom af vagnar och hästar, tydligt hördes norrifrån.

»Der ha vi kättarforan», skrek munken Jacobus. »Till vapen, alle man!»

Några minuter derefter lågo banditerna med färdiga gevär längs hålvägen, beredda att på första vinken sända döden in bland de inryckande svenskarne.

Äfven söderifrån närmade sig en svensk trupp. Det var majoren, som i sträckmarscher ilade till forans undsättning.

»Skynda på, gossar», skrek han, »annars kanske det blir för sent, och det skulle vara en evärdelig skam, om vi låta de fördömda banditerna förekomma oss!»

Soldaterna ansträngde sig allt hvad de förmådde.

»Nu. ä' vi snart framme», sade en af dem, som förut

varit vid Frauenthal och väl kände till trakten. Nu ha vi inte långt qvar.»

»Är du säker derpå?» sporde majoren.

»Ja, så säker som att vi nu äro här.»

Ett par skott norr ifrån följde omedelbart på soldatens ord.

»Nu slåss de redan i hålvägen», utbrast han.

»Framåt, då», kommenderade majoren och gick sjelf med jättesteg i spetsen för truppen. »Låt inte en enda bandit komma undan!»

Denna uppmaning vann genklang hos alla hans män och ömsesidigt lofvade de hvarandra att icke släppa någon katolik helskinnad undan.

Den svenska lifsmedelsforan hade kommit in till midten af hålvägen, då munken affyrade sin pistol på den i spetsen för betäckningen ridande befälhafvaren. Kulan träffade dock icke sitt mål.

Pater Jacobi skott var signalen till allmän strid. Sedan banditerna aflossat sina gevär, störtade de under vilda tjut ned på den svenska betäckningen, i tanken att det vore en ganska lätt sak att i första anfallet krossa de fåtaliga motståndarne.

Men Jacobus och hans folk hade, såsom man säger, gjort upp räkningen utan värden. Genast vid första skottet slöto sig de svenska soldaterna tätt tillsammans och mottogo banditerna med en så jemn och väl riktad salfva, att hopar af dem ramlade döda och sårade utför klipporna, redan innan de hunnit sin motståndare in på lifvet. Äfven de väl beväpnade körsvennerna sköto lugnt och kallblodigt och afvisade de anfallande med blodiga pannor.

»Severinus», utbrast grefve Arnold, der han från elden uppmärksamt följde stridens gång, »jag känner mig hågad att deltaga i kampen och — —»

»Är du galen, min son», afbröt munken. »Jag har en annan plan, jag, och det är en som är vida bättre!»

»Hvilken då?»

»Först en fråga. Du vill ju att din dotter skall lemnas i klosterfolkets vård?»

»Ja visst, jag har ingen högre önskan. Der är hon

åtminstone i säkerhet för svensken och hans djefvulska anslag.»

»Nåväl, kan du ej nu gissa till min mening?»

»Jo, jag tror det, men jag är ej säker. Tala ut du, vördige fader.»

Munken fortfor, under det han såg sig omkring med lurande blickar, om ej till äfventyrs i närheten skulle finnas någon, som kunde lyssna och derför göra hans anslag om intet. Men ingen obehörig syntes till. Alla banditerna voro nere i striden. Severinus sade för den skull:

»Min mening är, att vi fly undan, då villervallan är som störst. Vi *måste* göra det», fortfor han med eftertryck, »så framt vi ej föredraga att råka i kättarnes händer.»

»Derifrån den heliga jungfrun och alla helgon nådeligen bevara oss», ifylde grefven andäktigt.

Striden vexlade emellertid. Än trängdes svenskarne mera tillbaka af de rasande anfallen och af den vida större öfvermakten, än drefvos banditerna steg för steg in mellan klipporna igen.

Men de kommo alltid tillbaka med ännu större öfvermakt, och slutligen såg det rätt svårt ut för svenskarne att kunna vinna någon framgång. De fleste kuskarne voro skjutna och banditerna började redan att under jubelrop bortföra åtskilliga af vagnarne. Den svenske officeren var förtviflad och gjorde allt hvad i mensklig förmåga stod för att hindra nederlaget, men han var alltför svag gent emot öfvermakten.

Slutligen hade han ingen annan utväg än att lemna foran åt sitt öde och slå sig igenom, för att åtmistone rädda de öfverblifna soldaterna. Han hade redan kommandoordet på läpparne, då med ens ett jublande hurrarop hördes från hålvägens södra ingång. En mörk linie störtade fram, och innan banditerna visste ordet af, voro de tagna mellan två eldar. Öfver stridsbullret hördes majorens stämma klart och tydligt:

»Kommen ihåg att I ej låten en enda bandit komma undan!»

Ett dånande hurrarop besvarade denna uppmaning.

Från andra sidan hördes forans befälhafvare utropa:

»Framåt, gossar, vi ha fått hjelp. Gif ingen af de skurkarne pardon!»

En tredje uppmaning följde omedelbart derpå. Den kom från munken Jacobus:

»Rädde sig hvem som kan», skrek han. »All strid är nu onödig!»

Banditerna försökte att gömma sig undan bland klipporna, men dessa försök motverkades ständigt af de svenska soldaterna, som ständigt voro påpassliga och utan minsta betänklighet förpassade banditerna till andra verlden. Blodet flöt i strömmar i den trånga hålvägen.

»Nu», utbrast pater Severinus, i det han ryckte grefve Arnold i armen, »nu är det tid. »Villervallan kan ej bli större. Om vi ej nu begifva oss af, så skall det kanske i nästa minut vara för sent!»

Vid dessa ord vaknade grefven upp ur de djupa funderingar, som hållit honom fängslad.

»Ske din vilja då», ropade han. »Men hvarifrån få vi hästar?»

»Våra vänta der nere», inföll den öfverblifne tjenaren. »Jag har gömt dem under ett utsprång vid hålvägens norra ingång.»

Några minuter derefter voro flyktingarne på väg. De skulle just stiga till häst, då en manlig stämma i det samma utbrast nära dem:

»Skynda dig, Kläm. Den unga fröken får icke komma till klostret. Kan du också få tag i den skurkaktiga munken, så släpp honom inte undan med lifvet.»

Det var fänrik Stolpe, som uttalade dessa ord. Pater Severini flykt hade nemligen blifvit observerad en stund efter den företagits. Genast hade fänriken satt allt sitt folk i rörelse för att hindra grefven från att bortföra sin dotter, men fänriken kom för sent; flykten hade redan blifvit verkställd. Glödande af harm och af oro för den älskades framtida öde hos det fanatiska klosterfolket, tog han genast borgens halfva besättning med sig och jagade efter flyktingarna. Ungefär på halfva vägen fram till Frauenthal stötte han på majorens afdelning och påskyndade genom sin ifver dess marsch.

9.

»Fort upp», skrek Severinus, då han hörde fänrikens stämma. »Komma vi bara ut ur hålvägen, så skall ingen kunna hinna upp oss!»

Då Anna von Schönfeld såg, att hennes öde nu skulle afgöras för alltid, sökte hon att slingra sig ifrån det tag, som fadern gripit om hennes midja. Men det lyckades henne icke. Med våld blef hon uppdragen på sadelknappen och så bar det af igen.

Fänriken störtade efter med sin trupp. Det blef en vild flykt och ett lika vildt jagande. Pater Severinus besvor under den förskräckliga ridten alla afgrundens makter att bistå honom, och önskade ingenting högre än att jorden skulle öppna sig bakom dem och uppsluka de förföljande.

I hålvägen fortfor emellertid striden, men den var dock i aftagande. Omringade på alla sidor, och sedan reträtten uppåt bergen blifvit afskuren, måste banditerna gifva sig på nåd och onåd. De flesta hade fallit; knappt hälften återstod.

Sedan kampen var slut, kom vedergällningen. Majoren, som nu tog högsta befälet öfver de förenade afdelningarne, var icke att leka med, när det gälde att öfva rättvisa.

Anföraren-munken framfördes. Den fege stackaren darrade i alla lemmar; kallsvetten betäckte hans panna och ögonen stirrade glasartade rakt framför sig. Det syntes tydligt att han anade det värsta. Hans aning gick också i fullbordan.

Efter ett kort förhör, under hvilket han försökte att svänga sig så mycket som möjligt, men utan att lyckas, blef han framförd till samma klipputsprång, hvarifrån den första kulan afsköts mot grefve Arnolds tjenare.

Då munken såg förberedelserna till hängningen, trädde först hans ömkliga och fega natur som bjertast i dagen. Skälfvande som ett asplöf kastade han sig ned

framför majoren och bad, i alla helgons och den heliga jungfruns namn, att få behålla lifvet. Han ville genast draga så långt söderut som möjligt och aldrig mera sätta sin fot inom Tysklands gränser.

»Jo, det skulle jag tro», svarade majoren hemskt skrattande. »Så snart du blifvit fri, ha vi dig på halsen igen. Nej, dylika afgrundens foster må gerna försvinna från jorden, och med dig alla de lömska sällar, som du dragit med dig!»

Tjutande och vrålande blef munken framförd till utsprånget och på ett gifvet tecken hissades han upp i luften. Efter honom fingo alla de återstående banditerna göra samma luftfärd.

»Se så», sade majoren, då han såg hålvägens båda sidor fullsatta med hängande kroppar, »nu äro vi då ändtligen af med dem.»

En timme derefter fanns icke en enda lefvande menniska qvar i hålvägen vid Frauenthal. Endast korparnes hesa skrik förkunnade, att de redan höllo på att mättas af de olyckliges kroppar.

Men från den tiden var nämde hålväg under långa år fruktad och afskydd, och till och med på dagen färdades man högst ogerna derigenom. I stället för Frauenthal kallades den sedermera af ortens befolkning för Sorgenthal.

Omsider hade grefve Arnold och hans följe uppnått klostrets dystra murar. Vid åsynen af dem mörknade pater Severini ansigte, en obestämd fruktan intog honom, och han mumlade för sig sjelf:

»Heliga jungfru, låt mig genomgå äfven denna svårigheten! O, en förskräcklig aning tynger min själ. Skall jag komma helskinnad undan?»

Grefve Arnold afbröt hans funderingar med denna fråga:

»Hur ska vi slippa in genom porten? Ingen menniska synes.»

»Portvakten får väl beqväma sig till att öppna.»

Ryttarne voro snart framme vid klosterporten. Severinus dunkade på den af alla krafter, men länge dröjde det innan något ljud, som tillkännagaf, att det fanns lif derinne, hördes. Slutligen närmade sig tunga steg.

»Hvem är det?» ljöd en hes stämma inifrån.

Grefven sade sitt namn och sitt ärende.

»Vänta då», inföll stämman. »Jag skall först höra efter om jag får öppna.«

Under den tid, som förflöt, voro flyktingarne i den gräsligaste ångest. Denna nådde sin höjdpunkt, då ljudet af galopperande hästfötter hördes från landsvägen.

»Måtte djefvulen taga dem allesammans», skrek pater Severinus, under det han ångestfullt slog på porten. »Öppnas den inte snart, så är det ute med oss!»

Äfven grefven var i högsta grad orolig. Komme han endast välbehållen inom klostrets murar, så vore hans dotter skyddad för förföljarne, enkannerligen den af honom så grundligt hatade fänriken. De kätterska läror, som hon insupit redan från barndomen, dem fänriken så gerna och med sådan framgång underblåst, skulle då, menade han, snart försvinna.

Hästtrampet på vägen närmade sig emellertid och snart kunde flyktingarna till sin stora bestörtning höra ljudet af röster.

Grefvens och munkens belägenhet var icke för angegenäm, och ännu hördes icke något, som förkunnade, att porten skulle öppnas.

Förföljarne kommo närmare och flyktingarne kunde tydligt höra fänrikens stämma:

»Låt kamparne sträcka ut. Hos de lata och feta klosterbönderna få vi hvila ut från alla våra ansträngningar. Deras vinkällare och matförråd äro alltid öfverfylda, ty dessa latmaskar svälta sig minsann inte. Framåt!»

Derpå följde högljudda uppmaningar från ryttarne till hästarne att skynda på. Inom några minuter skulle de vara framme.

»Det är bäst att vi nu bereda oss till döden!» ut-

brast grefve Arnold, under det han beslutsamt drog värjan. »Jag ämnar försvara mig i det längsta!»

Pater Severini tänder började skallra mot hvarandra. Gamla Kläms bastanta näfvar hade han gjort alltför känbar bekanskap med, för att ej frukta dem. Utom sig af förskräckelse gjorde han upprepade gånger korstecknet och rabblade upp massor af böner på latin och tyska.

Sent omsider hördes tunga steg innanför porten.

»Skynda, skynda!» ropade grefve Arnold, då han förnam skramlet af en nyckelknippa och derutaf kunde förstå att hjelpen var nära. »Kättarne äro oss i hälarne!»

Stegen ökades. En tung jernbom drogs ifrån, en nyckel sattes i porten och gnisslande på sina gångjern öppnades den, men ännu icke utan stor försigtighet.

»Det var då ett fördömdt sölande», skrek pater Severinus och sporrade sin häst mot portöppningen. »Vi ha ju kättarne öfver oss nu!»

Men hästen stegrade sig och detta dröjsmål gjorde att grefve Arnold kom först in.

»Stäng nu; ser du inte, din dumme ynkrygg, att kättarne äro här!» skrek han förbittrad till den ännu halfsofvande och efter föregående natts dryckeslag ännu rusige portvakten. »Måtte din eländiga själ aldrig finna ro i skärselden!»

Denna önskan piggade upp portvakten en smula. Pater Severinus hade nätt och jemt sluppit igenom och vände sig om, för att hjelpa till med att stänga porten. Men denna rörelse blef hans olycka.

Fänriken hade nemligen insett att hvad som skulle göras, det måste göras fort. Han sporrade för den skull sin springare och störtade fram med blixtens hastighet. Då han såg, att han icke kunde nå munken med värjan, ryckte han upp pistolen och sköt.

Kulan genomborrade Severini bröst och under det han föll till marken frammumlade hans bleknande läppar dessa ord:

»Ja, hämnaren lefver. Oh — — det bränner — —!»

Några minuter derefter hade han uppgifvit andan. Fänriken och hans trupp voro då redan inom porten, bredvid hvilken äfven portvakten låg med klufvet hufvud.

Under striden hade grefve Arnold skyndat in i klostret på samma gång som munkarne, väckta af stridsbullret, dels klädde dels halfklädde störtade ut. sedan de tillgripit de vapen, som först föllo dem i händerna. De förskräckte nunnorna upphäfde jemmerliga klagoskri och följde med ut, för att se hvad som var på färde.

Då munkarne sågo att de hade att göra med en väl beväpnad styrka, gåfvo de sig på nåd och onåd. De hade knappt hunnit aflemna sina vapen, när detta hemska rop ljöd:

»Elden är lös!»

Från klostertaket slogo i detsamma väldiga lågor ut och länge dröjde det icke, förrän hela klostret stod i ljusan låga. Huru elden uppkommit blef aldrig kändt. Det katolska nästet brann emellertid ned till grunden och blef aldrig mera återuppbygdt; de svarta murarne förföllo allt mera och knappt hade ett halft århundrade gått till ända, innan nästan alla lemningar af klostret vid Rhen voro försvunna. Endast minnet deraf qvarblef länge hos efterkommande slägten.

Under den villervalla, som rådde vid klostrets brand, lyckades det fänriken att upptäcka grefve Arnold just som han ämnade fly undan med sin dotter. Det uppstod ett kort envig mellan grefven och fänriken och slutade så, att den sistnämde medelst en skicklig fint slog vapnet ur den först nämdes hand. Grefve Arnold måste gifva sig fången.

Tiden gick, men de båda älskande förtröttades icke i sin kärlek. Då grefven slutligen såg att alla hans försök att skilja dem åt skulle vara fruktlösa, gaf han på Gustaf Adolfs inrådan dem sin välsignelse. Bröllloppet firades med stor prakt på slottet Schönfeld och alla högre svenska officerare voro med der. Konungen sjelf trådde första dansen med den af fäg-

ring strålande bruden, och det sades sedermera, att Gustaf Stolpe var den lyckligaste fänrik i hela svenska arméen.

Och att han verkligen kände lyckan djupt, det kan väl ingen undra på.

VIII.

Ett vad.

Mellan Gernsheim och Oppenheim gör floden Rhen en skarp krökning åt öster, under det den brusar fram mellan än rikt skogbeklädda, än kala, klippiga eller lågländta stränder.

Ungefär midt emellan de båda ofvan nämda platserna låg vid tiden för denna berättelse, hösten 1631, en låg och bristfällig stuga fast inkilad mellan tvänne väldiga klippor, af hvilka den ena var helt och hållet naken utan det ringaste spår af annan växtlighet än här och der i bergsskrefvorna en taggig och ogästvänlig tistel; den andra klippan deremot var rikt beklädd med lummiga träd, hvilka gåfvo ett välkommet skydd under den kalla årstiden och en lika välkommen svalka under den varma.

Stugan var nu obebodd; kriget hade drifvit dess innebyggare på flykten.

På eftermiddagen den 6 December det ofvannämda året hade några svenske officerare tagit stugan i besittning. Det var en samling af Europas förnämste hjeltar på den tiden, krigare, för hvilka hela den katolska verlden darrade. Der såg man Banér och Torstensson, Baudissin, Hepburn, Monroe, och öfver alla desse höjde Nils Brahe, gula brigadens frejdade anförare, han, som på Lützens fält skulle ljuta döden i spetsen för denna brigad, sin hjessa. Den svenska hären stod vid Rhenfloden för första, kanske också för sista gången.

Kring ett aflångt ekbord suto dessa tappre män, och bägarne gingo laget om. Der talades om de senaste bragderna, men hur talet än föll, hvem var medelpunkten, om icke Gustaf Adolf, till hvilken så många förtryckta protestanter i Tyskland sågo upp som till ett högre väsende! Honom egnades de täta skålarne, för honom ljödo de ymniga loftalen.

Skymningen föll på. Det tycktes som om man väntade något; ty hvar och en lyssnade uppmärksamt utåt. Då och då skakade dånet af kanoner den bristfälliga stugan, och deremellan hördes sorlet af Rhenflodens vågor.

Plötsligen hördes snabba steg utanför stugan; den posterande soldaten hade ett kort meningsutbyte med någon, hvarefter dörren häftigt rycktes upp, och en ung officer, höljd af svett och djupt dragande efter andan, trädde in. Vid åsynen af den unge krigaren sprang Nils Brahe upp; hans ögon flammade, och hans manliga röst darrade af rörelse, då han, nästan flåsande, framkastade detta spörjsmål:

»Nå, Richard, har du funnit någon båt?»

»Ja, två, herr öfverste», svarade officeren, sedan han något hemtat sig.

»Godt, mine herrar spanjorer! I skolen icke längre trotsa oss; redan i afton skola vi stå på andra stranden».

»Min bäste vän», inföll Torstensson, och kring hans läppar spelade ett tviflande leende, »ni bör draga eder till minnes, att Rhenfloden är bredare och mera strid än Elbe. Det torde icke blifva så lätt att gå öfver som I ansen det!»

»Nej, allra helst som öfversten icke har mer än två båtar, och de tilläfventyrs just icke särdeles stora», inföll Monroe. »Det blir i alla fall ett godt vågstycke, i hvilket jag ber eder, herr öfverste, att få deltaga.»

»Gerna, om kungen det tillåter», svarade Nils Brahe. »Ni vet, att han är synnerligt rädd om sina tappraste officerares lif.»

Monroe, den käcke skotten, böjde af tacksamhet hufvudet vid denna indirekta kompliment från Brahes mun och var just i begrepp att yttra sig, då Johan Banér eldigt utbrast:

»Nils Brahe, ni är känd såsom en af den svenska arméens tappraste soldater; men kan ni i denna afton och i spanjorernas åsyn gå öfver floden här och fatta posto på andra sidan, då är jag villig icke allenast att erkänna er för den tappraste, utan äfven att till er utan ersättning afstå de båda springarne, som jag knep från biskopen i Würtzburg, och dem ni tycker så mycket om.»

»Topp», ropade Brahe, i det han mottog Banérs framräckta hand.

»Men, hvad gifver ni då i utbyte», sade herr Johan, sedan uppgörelsen var bekräftad.

»Mitt lif», ljöd Nils Brahes enkla men slående svar.

I detta ögonblick trädde Gustaf Adolf in med häftiga steg.

»Ah, herr Nils, det är just er, som jag söker», utbrast konungen. »Hvad säger ni om ett försök till öfvergång på detta ställe? Det skulle — — —».

»Ers majestät», sade Nils Brahe, innan konungen hann tala till punkt; »den der affären är just nu uppgjord mellan herr Johan Banér och mig.»

Han omtalade derpå det vad, som blifvit ingånget.

»Och till hvar och en af de der vackra hästarne lägger jag en af biskopens guldstickade sadlar jemte två tusen dukater», sade kungen leende. »Hvilka soldater vill ni ha?»

»Mina gula gossar», sade Brahe raskt.

»Nå, så tag dem, och Gud vare med er.»

Med dessa ord skyndade konungen bort.

Utanför den lilla stugan blef det snart lif och rörelse, då tre hundra man af gula regementet tågade dit för att samma afton göra en påhelsning hos den spanske befälhafvaren, don Philip.

Skymningen hade inträdt, och kort som den är i dessa trakter, lemnade den snart rum för det djupare mörkret. Det var denna stund som Nils Brahe med feberaktig otålighet hade inväntat. Knappt hade också tornen i Oppenheim och den lilla skans, som spanjorerna uppkastat midt emot denna stad, och hvarifrån de käckt

försvarade sig, blifvit insvepta i den mörka slöjan, förrän herr Nils gaf befallning till uppbrott. De tvenne båtar, som blifvit upptagna ur floden, der de legat försänkta, samt i ordning ställda för tillfället, buro tillsammans femtio man. Af de tre hundra »gula gossarne» ville alla bli de förste, som skulle gå öfver. »Sakta, sakta», förmanade öfversten leende. »I skolen snart få komma öfver, I också. Jag hoppas, att spanjorerne äro så artige, att de stanna till dess vi komma öfver allesammans!»

De båda farkosterna lade ut. I förstäfven på den, som gick i spetsen, stod den tappre Nils Brahe, och vid hans sida den unge officer, som bådat honom fyndet af de båda båtarne. Det var en helt ung man och synnerligt afhållen af Brahe. Vid Kreuznach hade han aflagt sina första lärospån såsom officer.

»Ett ypperligt väder för ett äfventyr sådant som detta», sade den unge mannen, i det han tankfullt vände sina blickar mot öfversten. »Men skulle det icke varit bättre, om mörkret varit djupare.»

»Sak samma», svarade Brahe, sedan han en stund betraktat vattnet, som sorlade framför bogen; »fienderna ser oss nätt och jemt, och de måste vara särdeles goda skyttar, om de skola kunna göra oss någon skada, medan vi äro här ute på floden.»

En stunds tystnad följde på dessa ord.

Stödjande sig med venstra handen mot bordläggningen, under det den högra handen var fast knuten om det blanka slagsvärdet, lät Nils Brahe sina blickar irra utefter den fiendtliga stranden, som blott dunkelt kunde skönjas. I vissa ögonblick syntes dock föremålen der klart och tydligt, och det var, när elden från de spanska kanonerna, som var jemn och ihärdig, spred sitt sken öfver nejden. En uppmärksam betraktare, och Brahe var en sådan, kunde då tydligt urskilja icke blott de spanska kolonner, som i stormmarsch ryckte ned på stranden, utan äfven artilleristerna på den fiendtliga skansen. Deraf kom väl också det allvar, som plötsligen intog Brahe och som fick uttryck i dessa halfhögt uttalade ord:

»Vi få mycket att göra der borta!»

»Men vi skola uträtta hvad som blifvit oss anför-

trodt», sade den unge officeren, som icke kunnat undgå att höra Brahes ord.

»Jag vet det», svarade öfversten med djup tillförsigt. »Tror du, att jag annars skulle hafva valt den gula brigaden.»

Talaren hann knappt få sista ordet öfver läpparne, då en muskötkula träffade den unge officeren rakt i bröstet. Han uppgaf ett anskri, slog ut med båda armarne, liksom ville han fatta tag i något, och störtade derpå baklänges i floden.

Huru van krigare Brahe än var, kunde han icke i dessa hemska ögonblick tillbakahålla den rysning, som genomfor honom.

Han stödde båda händerna mot bordläggningen och lutade sig så långt ut öfver vattnet han kunde. Men hur han spejade, syntes icke den unge krigaren till; den spanska kulan bet säkert, och de sorlande vågorna släppte icke det rof, som de en gång famnat.

»Det var en förhoppningsfull bana som der ändades», mumlade Nils Brahe dystert, i det han reste sig upp och långsamt for med ena handen öfver ögonen. »Gud vare din själ nådig.»

De bistra, vid blodiga scener vane soldaterne sågo på sin öfverste med blickar, i hvilka lästes ett djupt deltagande, ty de visste, att han särdeles mycket omhuldade den döde.

»Ja», utlät sig en gammal grånad korporal, »så mycket veta vi om oss. Han var den förste, hvem skall bli den andre?»

»Ned i båtarne», ljöd det i detsamma kraftfullt och befallande från öfverstens läppar, och befallningen var knappt åtlydd, förrän en full salfva dånade från stranden. Den gamle korporalen, som icke nog skyndsamt hukade sig ned, fick en kula mot stormhatten med den verkan, att han tumlade baklänges ned mellan tvenne tofter. Han reste sig dock efter några ögonblick och sade, i det han tog sig om hufvudet:

»Jo, jo; kunde väl tro det, jag drömde i natt om katolska munkar, och det betyder ofärd, sade regementspastorn härom dagen.»

Några årtag till, och båten, tätt följd af den andra, stötte mot flodbottnen. Med ett enda språng stod Nils Brahe i det grunda vattnet.

»Kom gossar», ropade han och höjde det blanka slagsvärdet öfver sitt hufvud. »Framåt! Seger eller död!»

Under en liflig eld från skansen och från den på stranden väntande spanska afdelningen rusade de femtio svenskarne ned i vattnet. Att många i häftigheten kommo på hufvudet och fingo ett kallt, ofrivilligt bad, betydde ingenting; de voro genast på benen och följde i tätt sluten ordning sin tappre öfverste.

»Söken skydd, gossar», ropade han; »nu ha vi dem inpå oss!»

Det spanska kavalleriet sprängde fram; men dessa söderns barn rönte genast i början ett så varmt mottagande af sina bröder från norden, att de, som icke heller riktigt kunde se med huru många de hade att göra, och derför icke kommo sig för att anfalla med kraft, efter en kort strid drogo sig tillbaka.

Under striden hade emellertid båtarne hemtat förstärkning, och då äfven finnarne hunno öfver, kunde Nils Brahe med full tillförsigt bjuda spetsen åt don Philip, då han anföll med hela sin styrka.

Från motsatta stranden åsåg Gustaf Adolf och några af de högre officerarne början af striden. När de märkte, att Brahe fått fast fot, sade konungen leende, i det han lätt slog Johan Banér på skuldran:

»De der hästarne, herr Johan, de komma allt att hädanefter stå i grefve Brahes stall och draga hans vagnar.»

Men Johan Banér var icke svarslös. Han sade småskrattande:

»Sant, ers majestät. Och när han tröttnar vid att åka och vill rida, så har han också ett par präktiga sadlar att ståta med.»

Konungen, som för ögonblicket glömt bort, att också han var delaktig i vadhållningen, erinrade sig nu detta.

»Ja visst, ja», utbrast han skämtsamt, »och dertill två tusen dukater. Men ett sådant tag som detta är ärligen värdt en belöning.»

Med dessa ord lemnade konungen platsen, och snart

såg man honom i spetsen för småländingarne, hans älsklingssoldater, skynda öfver floden till den mot en stor öfvermakt hjeltemodigt kämpande Nils Brahe. Spanjorernes motstånd bröts snart, skansen togs också med storm, och när morgonsolen, strålande och klar, belyste Rhenflodens böljor, smekte den äfven med sina strålar den blågula fanan, der den stolt vajade från Oppenheims murar och från den lilla skansen. Om sjelfva fästningen hade då den hårdaste striden utkämpats mellan två af Europas längst åtskilda folk, det ena från Sveriges och Finlands snöiga fält, det andra från Leons och Andalusiens soliga nejder.

När striden var ändad, omfamnade Gustaf Adolf i truppernas åsyn den käcke Nils Brahe, och konungens ord vid detta tillfälle voro:

»Min bäste grefve, det är, näst Gud, edert mod och eder tapperhet, som jag har att tacka för denna framgång. Ni är också den förste svensk, som i spetsen för en truppstyrka satt sin fot på denna sidan Rhen.»

Detta skedde den sjette December 1631. Jemt på dagen elfva månader derefter stupade Gustaf Adolf och Brahe vid Lützen. De fingo dö hjeltedöden och med dem icke blott de »gula», utan äfven de »blå» gossarne.

På samma ställe, der Nils Brahe första gången satte sin fot på andra sidan Rhenfloden, upprestes sedermera af Tysklands protestanter ett minnesmärke, bestående af en hög stenpelare, ofvan på hvilket det svenska lejonet blickar hän mot söder.

IX.

Nattliga äfventyr.

1.

Hög och förnäm, med seklers mossbelupna anor på sin silfverhvita hjessa, satt enkegrefvinnan Emerentia von Lichtenfeld i sin med sniderier rikt utsirade ländstol i den med förfädrens konterfejer behängda stora salen på sitt stamgods Lichtenfeld, beläget nära staden Mainz. Den höga damen var icke nu just så vänlig att påse: ofta drogs pannan i stora djupa rynkor, och ur de nötbruna ögonen flammade tidt och ofta strålar af harm, isynnerhet då hon lät sina blickar irra ut öfver nejden, der, på ungefär ett par bösshålls afstånd, några sprakande eldar, upptända i sjelfva brynet af en mörk skog, kastade sina gnistor mot den becksvarta himmelen. Var det åsynen af dessa eldar, som gjorde den gamla enkegrefvinnan så dyster till sinnes, eller tryckte henne kanske en annan sorg?

Icke långt ifrån henne satt vid ett litet nätt sybord, på hvilket lågo allehanda sybehör, en ung flicka, vid pass nitton år. Det lilla ovala ansigtet, omflutet af svarta lockar, hvilka gjorde sitt till att öka kindernas blekhet, hade ett så sorgbundet uttryck, att betraktaren icke gerna kunde misstaga sig på hennes själstillstånd. I synnerhet stod den djupaste oro att läsa i hennes drag, när hon såg den på den gamla damen, och om hennes blickar af någon händelse följde den åldrigas hän bort till eldarne,

ökades denna oro ännu mera, och hon mumlade då långa meningar för sig sjelf, under det hon böjde ned hufvudet öfver det arbete, som en lång stund legat stilla i hennes knä. En gång mumlade hon halfhögt för sig sjelf, i det hon reste sig upp och lade den, oaktadt blekheten, likväl brännheta pannan mot den kalla fönsterrutan:

«Skall han månne komma, såsom han lofvat? O, jag qväfves nästan i dessa innestängda salar. Jag vill ut till honom.»

Enkegrefvinnan, som hört dessa ord, ryckte till, och hennes kropp skakades som af en frossa. Hon ville uppenbarligen tala, men orden kommo ej ut, och hon sjönk pustande ned i sin ländstol igen, sedan hon förgäfves gjort ett par försök att resa sig.

Den unga flickan var systerdotter till enkegrefvinnan von Lichtenfeld och bar namnet Constantia Maria von Eckstein, efter faderns stamgods, beläget på gränsen mellan Österrike och Böhmen. Efter modrens straxt i början af svenska konungens lysande segertåg inträffade död, hade fadren, som innehade öfversteplats vid kejsarens härskaror, skickat den moderlösa till sin svägerska, på det att hon der skulle vara i större säkerhet. Enkegrefvinnan von Lichtenfeld hade också mottagit sin sköna och älskvärda systerdotter, som kallades rätt och slätt Maria, med all den ömhet hon kände sig förpligtad till, och den gamla damen uppbjöd dag ifrån dag hela sin förmåga i vältalighet, att inviga den unga fröken i sina åsigter. Uppfostrad af en ädel och fördomsfri moder, som i dessa larmande tider, då lutheranism och katolicism skarpt bekämpade hvarandra icke blott med verldsliga, utan äfven med andliga vapen, likväl hyste rätt frisinnade åsigter; på det varmaste omhuldad af fadren, som mera af pligt, än af hjertats intresse ännu fortfor att bryta lansar med svenskarne, hade Maria redan vid unga år insupit sådana idéer, som naturligtvis skulle komma de katolske att känna förbittring, alldenstund de icke så obetydligt lutade till förmån för lutheranismen, hvars ädle försvarare, Gustaf Adolf, var en af de mest upphöjda personligheter hennes unga sinne kunde fästa sig vid. Med sådana tänkesätt, dem hon alls icke brydde sig om att

dölja, var det naturligt, att hon tidt och ofta skulle råka i skarpa dispyter med enkegrefvinnan, som i allt var en djupt inbiten katolska och höll den svenske hjeltekonungen för ingen mer och ingen mindre än menniskornas lede arffiende, Satanas, och hans krigare för afgrundens utskickade. I sina bemödanden att omvända den unga fröken von Eckstein till »den enda saliggörande kyrkan» understöddes hon på det ifrigaste af sin bigtfader, den smilande och på all möjlig vällefnad begifne pater Anselmus. Det fans likväl på hela det åldriga slottet eller i dess grannskap ingen person, som Maria afskydde mera än denne lismande munk, hvilken fru Emerentia insatt i sitt förtroendeembete redan de första åren af hennes giftermål. Den unga flickans oskuldsfulla väsende och medfödda afsky för all orättrådighet, allt kryperi, tvang henne att undfly pater Anselmus så ofta hon kunde, och detta väckte naturligtvis ond blod, icke endast hos enkegrefvinnan, utan äfven hos det egentliga föremålet för Marias afsky, den smilande patern. Han svor också hvarje dag att han skulle hämnas genom att böja den trotsiga flickans sinne till eftergifvenhet.

Huru han lyckades i dessa sina bemödanden få vi se af det följande.

»Nå, Maria», sade fru Emerentia Lichtenfeld och upplyfte hufvudet, »hyser du ännu lika dåraktiga tankar på den unge svenske officeren?»

En glödande rodnad öfverflög den unga flickans kinder vid dessa enkegrefvinnans ord. I förstone böjde hon sig djupt ned öfver det åter upptagna arbetet; men denna hennes sinnesförvirring varade blott en kort stund. Derpå upplyfte hon med en trotsig rörelse det vackra hufvudet och sade, i det hon fäste sina blixtrande ögon på enkegrefvinnan:

»Dåraktiga tankar! Hvad är det, som gifver eder anledning att säga så! Är kärleken väl dåraktig när den är ren och innerlig? Så talade aldrig *min* mor till mig.»

Fru Emerentia spratt till. Vädjandet till hennes syster, hvilken i föräldrahemmet ansågs för den mildaste och älskligaste af fyra syskon, väckte underliga känslor

hos den stolta frun. I ett nu upprullades för hennes själs öga de forna bilderna från en lycklig barndoms glada dagar, och omedvetet smög en tung suck ur den åldrigas barm. Hon var oförmögen att på en lång stund svara. Härunder fixerades hon skarpt af systerdottern, som ibland icke kunde återhålla ett leende, häntydande på att hon trodde, det hon redan till mer än hälften vunnit seger. Men hennes glädje blef dock af kort varaktighet. Sedan enkegrefvinnan von Lichtenfeld i ungefär tio minuters tid funderat hit och dit och ifrigt tummat sitt radband, under det hon för sig sjelf mumlade en hel ramsa latinska böner, sade hon med bister stämma:

»Affällingen är dömd till helfvetets eld, men den rättfärdige skall väl gå på jorden.»

Maria spratt till, obehagligt rörd af dessa den gamlas ord, och betraktade henne med forskande blickar. Hon ämnade just svara, då en tredje person oanmäld trädde in. Han var också i hela slottet den ende, som hade rättighet att göra så, ty icke ens denna förmån var grefvinnans älskvärda systerdotter beskärd. Nykomlingen var ingen mer och ingen mindre än pater Anselmus, den smilande munken. Också hade han ett bland de mest hala ansigten man kunde se. Hans ögon spelade listigt åt alla sidor och hade svårt att en längre tid fasthänga vid samma punkt. I synnerhet bar han stor respekt för Marias skarpa och forskande ögonkast.

Pater Anselmi hela utseende, förnämligast de oformligt tjocka läpparne, häntydde på att han egde en ej ringa grad af sinlighet; också stod denna känsla, tillika med ett illa doldt hat, blandadt med skadeglädje, tydligt att läsa i hans lurande blickar, då han vid sitt första inträdande varseblef Maria. Det märktes alltför tydligt på honom, att han genast insåg hvad som var på färde.

»Pax vobiscum», framstötte han med hes stämma och utbredde armarne liksom till en välsignelse, ehuru man rätt gerna i hans blickar kunde läsa den länge kufvade vreden. »Har den lede frestaren varit framme igen?»

»Icke ännu, fromme, fader», sade enkegrefvinnan med en sidoblick på den unga flickan. »Men — —»

»Hvem menar ni, pater Anselmus», afbröt Maria,

i det harmens rodnad färgade hennes kinder. »Jag känner ingen annan frestare än den inre onda stämma, som försöker att nedslå en menniskas goda föresatser.»

Pater Andreas teg en stund under det största bryderi. Han ansåg sig helt och hållet öfverlistad af den unga flickans rättframma ord.

»Jo, det finnes också en annan frestare, en ond ande», svarade fru Emerentia och gaf systerdottern en sträng blick, »och en sådan är just den, som försöker föra en menniska från den enda saliggörande kyrkan till den kätterska, som Gud i sin obegripliga vishet tillstadt seger. En sådan frestare är den svenske grefven, denne Belial, som stiftat oro i ditt unga hjerta och skall bringa sorg och veklagan öfver din tappra fars hufvud, och —»

»Ja, denne far, denne ädle man, som med okufligt mod strider emot de kätterska härskarorna, hvad skall han väl säga när han får veta, att hans dotter förälskat sig uti en okänd svensk officer», tillade patern under stora gester. »Den lära han strider för skall ej bli honom och hans familj till nytta; han är förgäfves en trogen stridsman för den enda rätta tron och — —»

»Har ni slutat nu, pater Anselmus», afbröt Maria och reste sig upp med en stolt åtbörd.

Anselmus mumlade några ord mellan tänderna, och enkegrefvinnan skulle just säga den modiga flickan några allvarliga ord, när dörren öppnades och en betjent anmälde:

»Tvenne svenska officerare önska tala med fru grefvinnan.»

Anselmus drog sig undan till ett hörn af rummet; Maria sjönk ånyo ned på sin forna plats, under det en varm rodnad göt sig öfver hennes kinder, ty hon anade hvilka de besökande voro. Endast fru Emerentia satt lika styf och oböjlig som fordom, och med en enda nick, som betydde så mycket som: »för in dem», affärdade hon tjenaren, hvilken också, trogen sin slafviska instruktion, försvann som skjuten ur en kanon.

Några minuters tystnad inträdde. Hvar och en tänkte blott på sig sjelf. Då snabba hofslag hördes på den stenlagda gården, spratt enkegrefvinnan till och reste

sig till hälften upp ur sin drömmande ställning, under det hon halfhögt mumlade:

»Heliga Guds Moder, gif mig kraft att motstå den ledes angrepp.»

»Jag vill understödja er», hördes i detsamma en hes stämma bakom den åldrigas ländstol, och då hon vände sig om, möttes hon af pater Anselmi glödande blickar. Fru Emerentia betraktade honom forskande några minuter, men då hon ämnade svara, uppprycktes dörren häftigt och tvenne krigare, iklädda den svenska ryttaruniformen, visade sig på tröskelen.

2.

Innan vi fortgå i vår berättelse, vilja vi göra ett kort besök vid de förut omtalade vakteldarne i skogsbrynet; och måste då försätta oss tillbaka ett par timmar.

Hvilken tiderymd i vår bragdrika historia kan väl jemföras med trettioåriga krigets lysande men korta dagar! Vi mena här egentligen de tvenne år, som Gustaf Adolf lefde. Ganska nära kommer den tolfte Karls segerlopp, men då man, vid bedömandet af dessa tvenne tidpunkter, måste taga motiverna med i beräkningen, så sprida väl Gustaf Adolfs vapenbragder ett större och klarare ljus öfver den svenska krigaräran än den tolfte Karls. Man kan icke annat än skänka dessa båda tiders kämpar sin odelade beundran: under den sist nämda tidpunkten var det djerfheten, snart sagdt den planlösa, som endast stormade framåt för att kufva en hydra, som reste upp hufvudet i akt och mening att slita sönder det nordiska lejonet, eller var det ynglingens öfvermod, som, det måtte gå hur som helst, nödvändigt skulle ha sin vilja fram, viljan att rycka kronan från polska konungens hjessa, som till sist blef dess olycka. Helt annat var det med Gustaf Adofs deltagande i trettioåriga kriget. Kärleken till den lutherska läran bestämde guldkonungen af Norden att kasta sig in uti det vågade företaget, och om också denna kärlek efter hans död något svalnade,

samt öfvergick till personlig ärelystnad, faller ändå denna mörka skugga, som hvälfver sig öfver detta krigs sista dagar, icke på den store Gustafs namn. Så länge han lefde var det endast religionen, som sattes främst, det enskilda intresset i sista rummet. Detta bevisas aldra bäst af den stränga krigstukt, som var rådande i den svenska hären.

Slaget vid Leipzig den 6 September 1631, der den förut oöfvervinnelige Tilly måste rygga, öppnade för den svenska hjeltekonungen och hans modiga här porten till rykte och odödlighet. Hela Europa häpnade när segerbudet kom, och protestanterna, hvilka tillförene hade varit tvungna att böja sig för den katolske kejsaren, började nu att förtröstansfullt resa sig igen. Gustaf Adolf var deras sol, deras värn; kring honom slöto sig Tysklands små protestantiska stater, och på detta sätt fick han snart en härsmakt, med hvilken han segrande kunde tåga söderut. Det är under detta hans segertåg som vår berättelse tilldrager sig.

Det var några dagar efter eröfringen af Mainz.

Som vanligt svärmade kroaterna på sina snabba hästar omkring den svenska hären, alltid färdiga till anfall när sådant tillfälle 'gafs. För att hålla dem undan utsändes smärre truppafdelningar om 50 à 100 man, och oftast kom det till blodiga duster partierna emellan, hvarvid än det ena, än det andra behöll segern. Öfvervigten stannade för det mesta på svenskarnes sida.

Det var en af dessa »flygande» truppafdelningar, anförd af en gammal, gråskäggig öfverste Thomas Heldt, en qvarlefva från bataljen vid Lutter am Bamberg, der Tilly slog danskarne, som hade slagit läger invid slottet Lichtenfeld. Den var ute på jagt efter en afdelning kroater, som under sin djerfve anförare länge svärmat omkring den svenska hären, anfallit mindre partier och, när de fingo tillfälle dertill, oroat förposterna. Nästan en hel vecka hade den gamle öfversten varit på jagt, utan att en enda gång ha kommit åt kroaterna. Han var för den skull alls icke vid godt lynne, den gamle krigsbussen. Några dagar före början af vår berättelse hade han genom spioner erhållit kunskap om, att kroatsvärmen

ämnade sig till Lichtenfeld, i hvad syftemål, det hade likväl icke kunskaparen sig bekant. Öfversten beslöt för den skull att i det ofvan nämda skogsbrynet invänta fienden, hvadan han hvarje dag utsände små afdelningar för att spionera ut kroaterna. Hans styrka utgjordes af nära hundra man.

Samma dag som vi införde läsaren i Lichtenfelds slottssal, dock ett par timmar förut, sutto gamle öfverste Thomas Heldt och en ung, ståtlig officer vid ett af de största träden i sjelfva skogsbrynet, der de underhöllo ett särdeles lifligt samtal. Dock var det öfversten, som för det mesta fick hålla målron vid makt. Den unge officeren, ryttmästare vid truppen, var denna dag mer än vanligt fåordig, och ofta flög öfver hans vackra, manliga ansigte mörka skyar, bebådande, att sorgen var förherskande hos honom. Den unge ryttmästarens namn var Edvard Stålhjelm, svensk till lif och själ, och liksom alla svenskar glödande af hängifvenhet för den sak hans konung stred för.

Sedan öfversten en stund sutit djupt försjunken i den vackra taflan: skogen med dess innevånare, de svenska ryttarne, som larmande och under allehanda upptåg visste att muntra sig, den framför skogen liggande slätten, här och der afbruten af en trädbevuxen kulle — på en dylik låg slottet Lichtenfeld, strålande i solljuset — sade han ändtligen, i det han vände sig till ryttmästaren och slog honom lätt på skuldran:

»Ni är sorgsen i dag, bäste grefve. Är edert hjerta såradt?»

Grefve Stålhjelm spratt till, icke så mycket vid den lätta beröringen af öfverstens hand, som fastmera vid afhörandet af hans ord, och en glödande rodnad öfverfor ett par ögonblick hans kinder. Men van att beherska sig, såsom den tidens krigare voro, tilltvang han sig ändock ett temligen lugnt utseende och svarade:

»Jag tänkte på mötet med den vackra fröken härom dagen.»

»Nu sade ni sant», inföll öfversten, som nogsamt märkt ryttmästarens rodnad och hans bemödande att beherska sig. »Den der katolska skönheten har, det mär-

ker jag nog, gjort ett starkt intryck på ert lutherska hjerta. Millioner granater och kroater, om alla katolskorna vore sådana, kunde man hysa farhågor för, att våra soldater med tiden skulle falla till påfvens fötter och kyssa den gynnarens toffel. Millioner kronebergare, jag tror — —»

»Att jag sjelf skulle komma illa ut för elden från sådana kanoner vill ni säga», afbröt ryttmästaren, i det ett svagt leende spelade kring hans läppar.

»Hm, hm», hostade öfverste Heldt och strök en smula förlägen med afviga handen öfver de snöhvita knäfvelborrarne. »Till en del har ni rätt, unge vän. Heldre vill jag rida emot ett par af österrikarnes eldsprutande batterier än försöka trotsa en fager tärnas ögonkast. Det är alltid något af fanstyg i dem, i synnerhet när de tillhöra en qvinna af annan religion. Det der slaget proselytmakare är det bäst för en ärlig svensk och lutheran att undvika så mycket som möjligt. Men», fortfor han och kastade en forskande blick på Edvard Stålhjelm, »berätta mig utförligt, medan vi invänta de sist utsända kunskaparne, på hvad sätt ni räddade den kärlekssjuka fröken.»

Ryttmästaren skrattade hjertligt åt den gamle öfverstens språk, och sedan han en kort stund öfvertänkt hvad han skulle säga, började han:

»Det var, som ni vet, för ungefär åtta dagar sedan. Vi hade nyligen fått spaning på, att kroaterna voro i trakten och jag brann af begär att hämnas de nederlag, som de djerfve ryttarne tidt och ofta tillfogat de våra. Det var en ruskig afton som jag red ut, åtföljd af omkring tio man. Mörkret var så tjockt, att vi med största möda kunde se hästarnes hufvu'n. Men som vi visste, att månen snart skulle gå upp, påskyndade vi ridten åt det håll, der vi förmodade att kroaterna höllo till. En på vägen anhållen bonde sade oss, att han sett dem ungefär en half mil söder om Lichtenfeld. Vi sprängde ditåt. Just som vi kommo till mynningen af en hålväg, tätt bevuxen på sidorna med småbuskar, hörde vi dånet af ett skott på afstånd, hvarjemte hastiga slag af galopperande hästar förnummos. I den tanken, att det var kroaterna, som närmade sig, fördelade jag mitt folk på

båda sidor om ingången, med sträng befallning till dem att icke skjuta förr, än mitt skott föll. Några ögonblick förgingo under den största spänning, ty ingen af oss kunde veta om icke den annalkande styrkan var oss mångdubbelt öfverlägsen, i hvilket fall vi, som icke hade kännedom om trakten, lätt kunde råka i ett bakhåll och blifva tagna eller nedhuggna. En skarp vind for tjutande genom den trånga hålvägen och midt öfver oss nedskickade fullmånen, då och då skymd af små moln, som med hastig fart jagade hvarandra, alldeles som om äfven de lågo i kif och strid inbördes, sitt dallrande sken, hvilket gjorde hålvägen ännu mera mystisk. Jag hade tvungit min springare så tätt intill ett utsprång, vid sjelfva mynningen, jag kunde, och afvaktade der med stigande otålighet, att ryttarne ändtligen skulle komma fram om den tvära krökning vägen bildade ungefär ett par hundra alnar ifrån oss. Mina ryttare läto ej höra en enda knäpp, till och med hästarne lyssnade, såsom det tycktes, med största otålighet till ljudet af sina galopperande kamrater. Hofslagen och den i styrka allt mera tilltagande vinden voro också de enda ljud som hördes.

»Plötsligt fladdrade det till vid krökningen; en underlig känsla genomströmmade mitt bröst. Jag tvang hästen ett par steg framåt så långt, att jag obehindradt kunde se hvad som komma skulle. Döm då om min förvåning, när jag i det fladdrande föremålet igenkände en fruntimmersslöja. Den tanken att hon var förföljd fick genast makt med mig: jag sade några ord till mitt folk, och vi sprängde djerft in i hålvägen. Då vi kommo närmare upptäckte jag en blek qvinna, som med möda kunde sitta qvar på den skrämda hästen. Hon tycktes vara nästan utan besinning. I samma ögonblick som jag grep hennes springare i tygeln och hejdade den från att stegra sig och afkasta den sköna ryttarinnan, sprängde hennes förföljare, ty sådane voro de kommande, fram om krökningen. Ett par skott föllo, men ingen af mina ryttare träffades. Jag gaf genast tecken till anfall och det dröjde icke många minuter, förrän fienderna voro hals öfver huf vud drifna på flykten med förlust af två döda och en fånge. Det var marodörer, som voro ute på ströftåg.

»Sedan den unga flickan någorlunda hemtat sig, berättade hon, att hon bodde hos sin tante, enkegrefvinnan von Lichtenfeld på slottet derborta, och hette Constantia Maria von Eckstein. Hennes far tjenade som öfverste i österrikiska hären. Lockad af det vackra vädret hade den unga fröken företagit en ridt till det en mil från Lichtenfeld belägna nunneklostret, dit hon hade ett angeläget ärende från enkegrefvinnan. Uppehållen der längre än hon förutsett, envisades hon likväl att anträda hemvägen. Nära hålvägen sprängde plötsligt en trupp ryttare mot henne från sidan; hennes häst blef skrämd af skotten och skenade af. Men länge skulle han icke kunnat hålla ut; det var således hög tid, att vi kommo emellan. Naturligtvis eskorterade vi henne till slottet, och — —»

»Och sedan dess hafven I väl icke sett hvarandra», ifylde öfversten med en slug blinkning med båda ögonen.

»Jo, bevars», svarade Edvard Stålhjelm icke utan en smula förlägenhet, »vi träffades senast i går eftermiddag.»

»Aha», utbrast öfverste Heldt, »det är alltså för att träffa er sköna fröken som ni tidt och ofta utsträcker edra ströftåg till slottet Lichtenfeld. Nåja», fortfor han, och ett godmodigt leende spelade kring hans läppar, »det skadar inte att en tapper krigare lägger ned sin hyllning för en ung och skön qvinnas fötter, men akta er, ryttmästare, att icke den sprakande sirenen till slut fångar er med rosenkransen.»

Och vid dessa ord skrattade den gamle krigaren rätt godt, under det han skälmskt hötte med fingret.

»Har ingen fara, öfverste», genmälde Edvard Stålhjelm. »Mitt hjerta är stålsatt mot de katolskes alla angrepp.»

»Vi få väl se, om ni kommer att längre vara i hennes närhet», svarade öfversten temligen allvarsamt. »Ni är ung ännu, och vet icke huru stor makt en skön qvinnas blickar pläga hafva på en ung mans känslor och handlingar.»

Edvard ämnade just svara, då trenne ryttare nalka-

des i sporrstreck. De stannade framför öfversten och en af dem, en fången kroat, framfördes till förhör.

»Ah, din lurfvige krabat», skrek öfversten, som vid åsynen af fienden blef ursinnig, »nu skall jag väl leta ur dig, hvar I hafven edert tillhåll. Säg det genast, eller låter jag ögonblickligen hänga dig med fötterna nedåt i den högsta trädtoppen.»

Oaktadt öfverstens barska tal och hotande blickar, rörde icke kroaten läpparne.

»Säg fort hvar edert tillhåll är, så att jag får tag i er en gång, era sakramenskade buskkrypare», skrek Thomas Heldt för andra gången och höll knutna handen under fångens näsa.

Men intet svar kom.

»Nå, så häng den fördömde hunden då», ropade öfversten och gaf en ryttare ett tecken, hvilket denne nog förstod, ty inom ett par minuter kom han tillbaka med ett långt och starkt tåg. När fången märkte att det skulle bli allvar utaf, ryckte det till i hans ansigtsmuskler, och hans skälfvande läppar frammumlade några otydliga meningar.

»Fråga, så vill jag svara», sade han ändtligen, när den svenske ryttaren närmade sig med tåget, af hvilket han gjort en snara.

»Men, du skall svara ärligt och i öfverensstämmelse med sanningen, annars dinglar du i trädtoppen», hotade öfversten.

»Ja», svarade kroaten med knappt hörbar stämma.

»Det är inte värdt att sätta för stor lit till en katoliks ord», inföll Edvard, som under tiden sutit tyst och skarpt fixerat kroaten. »De karnaljerna veta nog hvar de hafva sina smygvrår att krypa in uti. Jag vill råda öfversten till att säkert förvara karlen.»

Med dessa ord steg talaren upp och började att gå fram och tillbaka än med snabba, än med långsamma steg. Han märkte således icke de blickar af det oförsonligaste hat, som kroaten slungade på honom, under det han (kroaten) för sig sjelf mumlade en hel massa förbannelser öfver den svenske officern.

»Hvar är kroatstyrkan?» frågade öfversten barskt.

»Än här och än der», svarade fången och lät handen beskrifva en cirkel, i det han pekade på slottet.

Öfversten och Edvard utbytte en hastig blick, som sade så mycket som: der skola vi knipa honom. Thomas Heldt frågade vidare:

»Hur stor är truppen?»

Kroaten betänkte sig och kunde först förmås att svara, då öfversten skrek till, i det han vände sig till ryttaren, som med snaran på armen stod bredvid fången:

»Gör dig i ordning att hissa upp den karnaljen!»

»Emellan femtio och hundra man», svarade kroaten, såsom det syntes, motvilligt.

»Hur heter anföraren?»

»Det är — — är — — öfverste von Eckstein.»

För andra gången utbytte Thomas Heldt och Edvard Stålhjelm en blick, men nu längre. En tydlig oro stod att läsa i den senares blickar, och hans tysta fråga var denna: Hvad är nu att göra. Öfversten förstod den, och sedan han befalt att kroaten skulle bortföras och noga bevakas, sade han:

»Jag förstår er oro, ryttmästare; ni fruktar, att er sköna skall bortföras af fadren.»

»Ja», svarade Edvard begrundande, »och detta fruktar jag så mycket mera, som jag med bestämdhet vet, att gamla grefvinnan hyser misstankar att den unga fröken har någon kärlekshandel med mig. Enkegrefvinnan är en inbiten katolska, och nog skall hon göra allt för att skaffa systerdottren ur vägen, heldre än att befordra hennes kärlek till en religionsmotståndare.»

»Hafven I då redan tillstått, att I älsken hvarandra», sporde öfversten allvarligt.

»Nej, icke ännu.»

»Men, I hafven noggrant märkt det, kan jag begripa.»

Edvard svarade ingenting på en stund, hvarunder Thomas Heldt oaflåtligt höll sina forskande blickar fästade vid hans ansigte. Då öfversten ändtligen gjorde en rörelse af otålighet, svarade Edvard:

»Nåväl, det är så godt att tillstå det först som sist; jag har märkt på Maria von Ecksteins blickar, att jag

icke är henne likgiltig, och detsamma har hon sett på mina. Men», fortsatte han och lät hufvudet sjunka ned mot bröstet, »ett oöfverstigligt hinder för vår förening är upprest, och det är religionen. Jag antager aldrig hennes, och hon! Skulle hon väl — — —»

»Hvem vet, hvem vet», afbröt öfversten ifrigt. »Hos qvinnan, i synnerhet dessa sydländskor, är kärleken allt. För den kan hon offra allt jordiskt godt; ja, jag tror till och med sin själs salighet, fastän det ändock är ett för starkt uttryck. Vill ni som jag, grefve, så göra vi genast ett besök på Lichtenfeld. Jag är fördömdt otålig att se er sköna fröken.»

»Men», inföll Edvard dröjande, »om kroaterna — —»

»Nå, än sedan då», afbröt Thomas Heldt tvär och en smula förargad, »hvad betyder det om de komma. Då hafva vi ju vunnit afsigten att få dem inom skotthåll, och då, vid alla katolska helgon, förlåt mig att jag svor vid deras beläten, skall jag nog klappa om dem så dugtigt, att de aldrig skola glömma den minnesbetan.»

Vid dessa ord gnuggade den tappre öfversten händerna. Det var blotta tanken, att ändtligen få slåss med dem, som så länge flytt undan för honom, som gjorde honom vid godt lynne igen.

En stund efter detta samtal sprängde öfversten och Edvard Stålhjelm, åtföljda af tjugofem ryttare, åt slottet Lichtenfeld till.

3.

Vid den första blick enkegrefvinnan kastade på de i salen inträdande svenska officerarne, skiftade hennes kinder färg, och hon gjorde en krampaktig rörelse, för att tygla den uppbrusande vreden. Detta lyckades henne likväl icke, och hon utbrast i dessa förtrytelsens ord:

»Ännu en gång ser jag afskyvärda kättare inom mina dörrar. Det är med den rätt, som styrkan gifver er, som I trängen er in hit, i denna fridens boning. Bort frestare! Heliga guds moder, hvad skall det väl blifva af oss, när dessa vilda horder öfversvämma landet. Herren

näpser ibland sitt folk, liksom han fordomdags gjorde med innevånarne i det judiska landet, men till slut skall väl den enda rena läran vinna seger, fastän den Allsmäktige i sin vishet till en tid gifver ondskan framgång. Sancta Dei mater, ora pro nobis!»

Vid dessa sista ord började den gamla damen att på det ifrigaste tumma sin rosenkrans, under det hon rabblade upp en mängd latinska böner, och slutade med »pater noster, qui in coelo est». Under denna tid, och den var icke så kort, qvarstodo våra officerare innanför dörren, men båda med helt olika känslor. Edvards blickar sökte, genast vid första inträdandet, Marias, och han fann dem. Han fann också hvad mera han önskade finna, kärlek, och det var endast vördnaden för den åldriga fru Emerentia von Lichtenfeld som afhöll honom från att störta fram till den unga flickan. Men blickarnes stumma språk är väl ett ibland de vältaligaste. Sorg och glädje, vemod och köld, allt uttalas med dem på ett sätt, som läpparne svårligen kunna göra efter. Så med de båda unga i dessa ögonblick. Det låg i uttrycket i de blickar, som de gåfvo hvarandra, både kärlek och vemod. Mera än de nu sade hvarandra, skulle de icke kunna sagt om de varit mellan fyra ögon.

Helt annorlunda beskaffade voro öfverste Heldts känslor. Den gamle krigsbussen, som aldrig brukade krusa för någon, »inte ens om sjelfvaste den lede stod framför mig», såsom han plägade säga, stod verkligen som på nålar hela den långa tid som fru Emerentia höll på att rabbla upp sina böner. Under ridten till slottet hade Thomas Heldt skämtat med Edvard och försäkrat honom, att han nog skulle ge akt på ögonkasten mellan de unga, när de möttes. Nu kom ödet, i gestalt af enkegrefvinnan och hennes fanatiska hat till lutheranerne och gjorde hans föresats om intet. Derpå tänkte öfversten likväl ej nu: han var för mycket upptagen af den bedjande gamla. Han begrep dock icke mycket af hvad hon sade, ty hans bildning var, såsom hos flertalet af dåtidens krigare, undfången genom sjelfstudier, och huru beskaffad den skulle vara, då han ända från sitt sjuttonde år legat i fält, kan man nog begripa. Att han nu icke förstod fru Emerentias

pladder så helt och hållet som han ville, det förtröt honom storligen. När enkegrefvinnan för den skull slutade, inföll han genast, i det han utan krus, med en äkta svensk krigares rättframhet, steg fram till den åldrigas karmstol:

»Litet eller ringa förstår jag af edert tal. Ni måtte tillbedja er Gud och edra beläten på ett besynnerligt sätt, men två saker begriper jag, först att ni gerna önskar oss så långt härifrån, att vi aldrig kunna återkomma, och för det andra, att jag måste tala på äkta krigsmanér, om ni skall förstå mig. Derför vill jag rent ut fråga er, om ni under dessa dagar sett till öfverste von Eckstein, som kommenderar den kroattrupp, som jag hållit på att jaga undan i öfver åtta dagars tid. Jag fordrar att — — —»

Han fick ej fortsätta, ty ett lätt anskri från Marias läppar afbröt honom. Vid afhörandet af fadrens namn kunde icke den unga flickan återhålla sin rörelse. Edvards tröstande ord kunde icke för ögonblicket lugna henne.

»Är min far här i närheten!» ropade hon och sprang fram till öfversten, hvilkens båda händer hon fattade. »O, säg hvar han är, så att jag får skynda till hans möte!»

Förgäfves sökte Thomas Heldt att lösgöra sina händer. Han svettades och våndades, ty Marias skönhet, ökad genom det ångestfulla uttrycket i alla hennes drag, förbryllade honom helt och hållet.

»Min sköna fröken», sade han och gjorde en ansträngande rörelse för att befria händerna, hvilket nu också lyckades, »ni frågar mig om er far, men hur skall jag veta hvar han är, då jag ännu icke hunnit fatt på honom, och det efter mer än åtta dagars jagt, som jag sade. Hur skall jag veta hvar han finnes? Nej för millioner kroater och spruckna granater, jag har icke reda på den sakramenskade kroaten, men om jag får tag i honom, så skall jag, så sant jag är svensk krigare — — — jasså, förlåt, förlåt», afbröt han sig sjelf, då en förebrående blick ur den unga flickans ögon träffade honom, »jag glömde alldeles, att jag står framför dottren till den jag — — —»

»Hvilken rå och obildad menniska», sade i detsamma

fru Emerentia så högt, att Thomas Heldt skulle höra det, hvilket också lyckades. »Heliga guds moder, fräls oss från sådana!»

Den redlige, men föga sirlige Thomas Heldt blef blossande röd vid denna förebråelse från enkegrefvinnans läppar. En stund betraktade han noga Edvard Stålhjelm, som höll sig på afstånd och med skiftande sinnesrörelser bevittnade uppträdet, derpå sade han, i det han med en stolt rörelse upplyfte hufvudet:

»Väl är jag icke uppfostrad i hofvets salar, men hvad rätt är, det vet jag, och ni kan vara säker på, att jag också känner till hvad krigets lagar hafva att betyda i en tid som denna. Således, min fru; vill ni icke uppgifva hvar öfverste von Eckstein finnes, så nödgas jag besätta detta slott. Kroaterna äro i närheten, det har jag fått kunskap om genom en fånge, och nu släpper jag icke så lätt tillfället ur händerna.»

Med en djup suck sjönk Maria ned på en stol och dolde ansigtet i händerna. Edvard skyndade genast till hennes sida, och det lyckades honom slutligen att aflocka henne ett matt småleende. Helt annorlunda var förhållandet med fru Emerentia. I den svenske öfversten såg hon icke menniskan, endast fienden och kättaren, och i sin ifver uppretades hon af hans ord.

»Bort du Belial», ropade hon och reste sig med största möda. »Gå ut härifrån, annars skall Herren förgöra er med eld och svärd, såsom han fordom gjorde med sitt folks fiender. Bort, bort!»

En mörk sky af vrede öfverfor Thomas Heldts ansigte. Han var nära deran att ånyo utbrista i hårda tillmälen, men kufvade sin harm och sade i stället till en vid dörren postande soldat:

»Sätt ut vakter kring slottet! Jag vill taga mitt qvarter här.»

Ett anskri bröt fram öfver fru Emerentias läppar, och hon skulle ha fallit af stolen, så vida icke Maria sprungit fram och upptagit henne i sina armar. I detta ögonblick gick öfversten, sedan han vinkat åt Edvard att följa sig, mot dörren, och han märkte således hvarken de förebrående ögonkast den unga flickan gaf honom, eller

de blickar, fulla af kärlek och vemod, hon sände den unge svenske ryttmästaren. Thomas Heldt var uppretad, och för sig sjelf svor han på att göra allt för att böja den stolta damens högmod.

När de båda krigarne försvunnit ur salen, sjönk Maria snyftande ned vid enkegrefvinnans fötter. Hvad skulle det nu bli af dem! Och fadren, som var så nära, sväfvade icke äfven han i fara? Den unga flickan lefde helt och hållet inom sig sjelf, ända till dess fru Emerentia, som ändtligen vaknat upp, sade med en skarp men på samma gång hoppfull stämma:

»Den heliga jungfrun vare lofvad, att Josef är i vår närhet. Nu kan det väl icke dröja länge, förrän vi komma ifrån detta slott, der sorgen och förödmjukelsen ständigt bott som våra gäster. Gläd dig, mitt barn, att vi snart undslippa dessa kätterska hopar.»

Men den, som icke kunde känna glädje öfver den stundande flyttningen, det var Maria von Eckstein. Hennes hjerta krympte samman vid tanken på, att hon kanske var tvungen att för alltid lemna den, hon hade så kär. Deras vägar skulle tilläfventyrs aldrig vidare mötas i detta lifvet.

»Hvad, jag ser ingen glädje på ditt ansigte, mitt barn», sade enkegrefvinnan både förvånad och en smula förargad. »Vill du ej resa härifrån?»

Maria betraktade tanten några ögonblick med stirrande ögon, liksom hade hon icke fästat sig vid den gamlas tal. Hon ville tala; hon ville djerft ännu en gång säga ut sitt hjertas mening, dock blef henne rörelsen för stark. Ett lätt skri bröt fram öfver hennes läppar, och med ansigtet doldt i händerna störtade hon ut ur salen och tog vägen till sitt rum, der hon kunde få ge obehindradt lopp åt sina tårar.

En stund satt fru Emerentia försjunken i djupa funderingar öfver systerdotterns uppförande. Hon visste nog orsaken dertill, men inom sig sjelf var hon fast besluten att handla i öfverensstämmelse med hvad hon sjelf ansåg för rätt. Denna föresats uttalade hon också i dessa ord:

»Det må gå med mig huru som helst, men flickan skall räddas och det kan endast ske genom att föra henne

härifrån. Det måste ske i natt. Heliga jungfru, gif mig kraft att rycka *en* själ ur den Onde fiendens händer!»

»Amen», sade pater Anselmus, som nu kröp fram ur den vrå, der han stått gömd. »Måtte den heliga guds moder bistå er.»

»Jasâ, ni vågar er nu ändtligen fram, gudlige pater», sade fru Emerentia med ett gäckande tonfall i rösten. »Jag trodde att ni fruktade svenskarnes vapen.»

Det blixtrade till af vrede för ett par sekunder i paterns ögon, men genast antog han en ödmjuk ställning, med händerna korsade öfver bröstet, och sade, i det han sänkte hufvudet:

»Ers nåd, jag ville blott osedd afhöra hvad de plumpa svenskarne hade i sinnet, för att sedan sjelf kunna taga mina mått och steg. Jag hör att fröken Marias far är i närheten med en truppstyrka, och jag går genast ut för att träffa anstalter till afresan.»

Med dessa ord gjorde den fromme patern korstecknet öfver enkegrefvinnan och närmade sig samma dörr, hvarigenom Maria utgått. Då han skulle öppna den, ljöd fru Emerentias stämma:

»Hur ämnar ni gå till väga, pater Anselmus?»

»Låt mig få utföra min plan ensam», svarade munken, under det ett slugt leende öfverfor hans ansigte. För sig sjelf mumlade han: »Och nog utför jag den till min egen fulla belåtenhet.»

»Gå, gå», sade enkegrefvinnan och gjorde en rörelse med handen. »Helgonen beskydde eder.»

»Ja, nog behöfver jag helgonens beskydd», tänkte pater Anselmus, då han gick förbi den svenske vaktsoldaten, som betraktade honom med bistra blickar, och tog vägen genom en mörk korridor, hvarifrån en liten smal gång ledde till Marias rum. »Nu har jag satt allt på ett hår. Lyckas det, är jag räddad, hvarom icke, är min undergång gifven.»

4.

Då Thomas Heldt och Edvard kommo ut på den stora, åt gården vettande trappan, stannade de för några minuter, och öfversten sade, med tydlig förtrytelse i tonen:

»Den der gamla katolska hexan der inne var nära att reta gallfeber på mig. Men så sannt jag heter Thomas Heldt, och så sannt som vår ädle konung uppdragit åt mig befälet öfver den trupp jag anför, så sannt skall jag böja den stolta nacken och det så, att hon svårligen skall kunna resa den vidare mot mig åtminstone. Det svär jag.»

»Hvad ämnar ni göra, öfverste?» sporde ryttmästaren, en smula ängslig.

»Hvad jag ämnar göra! Det skall ni genast få höra. Jag vill befästa mig här och på detta sätt, genom att jag har kroatanförarens slägtingar i mitt våld, tvinga honom att rymma fältet. Vill han beskjuta slottet; nå, nå, inte mig emot; vi hålla oss nog här, tilldess undsättning hinner anlända.»

Edvard bleknade mot sin vilja, och det var vid tanken på att den unga fröken von Eckstein, som lemnat hemmet i afsigt att här få en fredlig bostad, ändock skulle utsättas för farorna af en strid på nära håll. Ty han kunde icke tro, att fadren skulle rygga tillbaka för en belägring, oaktadt hans qvinliga slägtingar vistades inom slottet Lichtenfelds murar. Edvard gjorde likväl den fasta föresats att, så mycket han kunde, beskydda dem. Och denna manliga föresats skänkte honom åtminstone en stunds ro.

Sedan öfversten sändt bud efter den öfriga styrkan, vinkade han ett afsked åt Edvard och gick ned på gården. Den unge ryttmästaren var nu ensam och underliga tankar hvälfde sig i hans inre. Krig och fred spökade vildt i hans hjerna, och han kände sig helt besynnerlig till mods. Det förekom honom alldeles, som om han stod vid en vägskilnad, der tvenne makter kämpade om herraväldet öfver honom. Den ena makten ropade med stränghet: följ troget den bana du valt, och du skall på den vinna ära och rykte; den andra maktens stämma

lät så smekande och ljuf: gå modigt din bana framåt, men försaka icke kärleken. Den skall ej slappa din arm; den skall i stället gifva dig mera styrka.

»Hvad!» utropade ändtligen den unge ryttmästaren och for med handen öfver den svettiga pannan, »jag börjar att likna en qvinna, som ej kan bli ense med sig sjelf om hvad hon vill. Nej, jag vill förströ mig medan jag kan det. Sådana gamla slott som detta bruka alltid vara högst intressanta. I deras inre dölja sig många underliga saker, hvilka kanske för alltid skola begrafvas i glömskan. Jag vill företaga en promenad genom de slingrande korridorerna, och en förevändning dertill har jag i att visitera posterna.»

Med dessa ord gick han ånyo in i den halfdunkla vestibulen, hvarest den skyldrande postens skrammel gat ett doft eko, som måhända på decennier icke ljudit der, steg uppför den smala, krokiga trappan och stod snart i den förut omtalade korridoren, hvilken pater Anselmus endast några minuter förut passerat. Der var mörkt och fuktigt och Edvard kände sig ej väl till mods. Icke ett enda ljud, utom den unge svenskens försigtiga steg, kunde förnimmas i korridoren.

»Hvad var det», mumlade Edvard för sig sjelf och ansträngde sina ögon för att kunna se. »Här är något fanstyg på färde.»

Vid dessa ord skred han ånyo framåt med mera försigtiga steg. Hunnen till ett ställe, der korridoren gick förbi den lilla gången till Marias kammare, och hvilken gång fick ett svagt ljusskimmer från ett litet, högt uppe vid taket beläget fönster, stannade han plötsligt. Edvard ansträngde sina blickar, och ju mera han såg, dess klarare blef det för hans ögon. Han skulle just vända tillbaka, då ett frasande ljud, såsom då någon klädnad skrapar mot ett föremål, trängde till hans öron. Den upplyftade foten drogs tillbaka och handen sökte fästet af slagsvärdet. Den unge svensken riktade sina blickar åt det håll, hvarifrån ljudet hördes, och upptäckte då en mörk figur, som satt hopkrupen i ena hörnet af gången. Med halfdraget svärd gick ryttmästaren närmare föremålet, och snart kunde han märka, att det var en munk-

kåpa, som dolde, kanske en lefvande varelse, kanske ett liflöst ting.

»Upp der, hvem du är, antingen den Lede sjelf eller någon af hans tjensteandar», sade Edvard och vidrörde munkkåpan med foten.

Men föremålet rörde sig icke.

»Nå, då skall jag sätta lif i din lata kropp», utbrast han förargad, och drog svärdet, samt, då ingen rörelse det oaktadt förspordes under kåpan, lät flatan ganska kraftigt falla ned derpå. Detta slag hade god verkan med sig. Hastigt som en spänd fjäder uppsprang pater Anselmus, ty det var han, som funnit för godt att gömma sig, då han förnam ljudet af annalkande steg; den långa kåpan föll till golfvet och den fromme patern stod hotande framför den svenske officern, som betraktade honom med spefulla blickar.

»Hvem är ni», sporde Edvard och höll det blanka svärdet blottadt.

»Hvem är ni sjelf», frågade pater Anselmus med vrede och fästade sina mörka ögon på den djerfve svensken med ett hatfullt uttryck. »Dock», fortfor han och lät höra ett vedervärdigt skratt, »ni är svensk, det ser jag; en usel kättare, som gud en gång skall fördöma till skärseldens alla qval. Förbannad vare du, dina vänner och din konung.»

Med graflik röst uttalade munken dessa ord, och för ögonblicket gjorde de en nedstämmande verkan på den unge svensken. Men detta varade icke länge. Edvard frigjorde sig snart från den modstulenhet, som han i första ögonblicket ej kunde betvinga, och sade med kall stämma:

»Spar dina predikningar så länge, munk. Du smyger häromkring lik en inpiskad skälm, som vill passa på ett lägligt tillfälle att stjäla. Säger du ej ditt namn och ändamålet med ditt besök här, så klyfver jag antingen hufvudet på dig eller för jag ned dig till öfversten, som är en barsk gubbe, må du tro, och icke skall underlåta att genast i dag behandla dig som spion.»

Pater Anselmus märkte på Edvards blickar och tonfallet i hans röst, att han icke var att leka med. Munken

påtog sig för den skull en så värdig hållning och mine som han kunde, och svarade kort, till och med en smula snäsigt:

»Jag är biktfader hos enkegrefvinnan Emerentia von Lichtenfeld.»

»Hå hå», sade Edvard och betraktade pater Anselmus med blickar, i hvilka det tydligaste förakt lästes. »Är ni verkligen, fromme fader, den högättade damens biktfader och smyger omkring på detta sätt i mörkret. Du har något ondt i sinnet, munk», dundrade han och stampade hårdt i golfvet, »och jag tager dig med mig. En man, som går redliga vägar, behöfver icke krypa undan såsom du. Kom, pater; nu följer du mig.»

Pater Anselmus bleknade märkbart. Ena handen flög mekaniskt till bröstet, der en liten skarpslipad dolk var gömd, men han besinnade sig genast och antog ett likgiltigt utseende, under det han tänkte:

»Den, som vinner tid, vinner allt, och han skall icke undkomma mig.»

Innan de kommo ut ur den lilla gången, kastade munken en snabb blick på dörren till Marias rum, derpå följde han med nedböjdt hufvud den unge ryttmästaren ned på gården.

»Se här en fogel, som ni måste förvara väl», sade Edvard och öfverlemnade pater Anselmus åt tvenne handfasta ryttare. »I ansvaren med edra lif för att han ej flyger bort».

5.

Pater Anselmus inhystes i ett litet kyffe, beläget i sjelfva slottsmuren. Gnisslande af hämd och raseri måste den vördige andlige finna sig i sin obeqväma ställning.

»Jag skall hämnas; jag måste göra det», mumlade han och stampade ursinnigt i golfvet. »Dessa Balials och Moloks söner, dem gud fördöme, skola trampas under fötterna. Och Maria — — o, jag kan bli galen, när jag tänker på, att jag skall förlora henne! Det är en trotsig flicka, som nog skall veta att drifva allt till sin

yttersta spets. Men jag måste ega henne, kosta hvad det vill. Jag har nog märkt, att hon fästat sig vid den svenske officern, som lät inspärra mig här. Förbannelse! Hvarför föll hon icke i marodörernas händer; jag hade då sluppit att bevittna dessa händelser, som förmodligen skola komma att utspelas, ty att det är för hennes skull som kättarne kommit hit, det är jag säker på. Men», fortfor han och stampade ursinnigt i golfvet, »länge skola de icke förblifva i besittning af detta slott. Ingen mer än borgens innevånare känner till den hemliga utgången åt skogen till. Kunde jag blott komma ut, skulle jag nog föra Josef von Eckstein och hans kroater in den vägen och så knipa bort hela det kätterska ströfpartiet. O, det vore en herrlig sak, nog förtjent af himmelens tacksägelse, om vi kunde få de arga fienderna i vårt våld», utbrast han med fanatisk ifver. »Jag vill gerna underkasta mig tiodubbla qval i skärselden, blott att jag finge se den svenske ryttmästarens hjerteblod. Och kanske denna en gång skall hitta vägen till hans kätterska bröst», mumlade han med knappt hörbar stämma, i det han drog fram den lilla dolken, och strök med den öfver handen. »Måtte helgonen och den heliga guds moder välsigna mitt förehafvande. Amen».

Vid dessa ord började pater Anselmus att närmare undersöka den lilla cellen, hvilken egentligen begagnades såsom arrestrum åt tredskande tjenare. Den fromme munken hade åtskilliga gånger, i sin heliga ifver, här låtit inspärra dem, som, enligt hans förmenande, för en tid förverkat himmelens nåd och behöfde komma i stillhet, för att riktigt kunna öfvertänka hvad de felat, och således fortare bättra sig. Sjelf hade han icke tagit kännedom om det lilla rummets utseende; nu fick han ändock göra det.

Som det var temligen mörkt derinne, hade pater Anselmus ganska svårt att trefva sig fram mellan det skräp, som var hopadt på golfvet och längs väggarne, och mången dof förbannelse öfver de hatade svenskarne gick öfver den fromme mannens läppar för hvarje gång han var nära att stupa på näsan. En dryg halftimme förflöt, innan det lyckats honom att bilda sig ett något

så när redigt begrepp om beskaffenheten af sitt fängelse. Plötsligt spratt han till och hans blickar sökte golfvet.

»Hu-u-u», mumlade han och for med handen öfver pannan, »skall jag nu vara tvungen att tillbringa natten tillsammans med råttor och annan ohyra; det blir föga trefligt. Kunde jag blott slippa ut ur detta otäcka fängelse, skulle jag nog komma undan genom bakgångarne, och så vidare ut till kroaterna, som väl icke kunna vara så långt aflägsna härifrån.»

Emellertid gick tiden framåt. Det blef midnatt. Soldaternas buller tystnade, endast posternas steg hördes ljuda i slottets mörka gångar. Men ännu grubblade pater Anselmus på den gåtan, hur det skulle vara möjligt för honom att komma ut ur sitt fängelse. Om det icke lyckades honom denna natt, hvem kunde ansvara honom för, att han skulle öfverlefva nästa dag, ty den barske svenske öfversten skulle måhända utan vidare krus låta hänga eller skjuta honom såsom spion. Pater Anselmus hade ännu i färskt minne huru en af hans embetsbröder drabbats af detta öde ungefär en månad före denna tid. Det der var minsann icke roligt för den lefnadskäre munken att tänka på, ty hvilken glädje skulle han då röna af de jordiska fröjder, dem han satte så högt. Man må icke tro, att den tidens fromma fäder uraktläto att njuta af detta lifvets goda. De voro tvärtom de mest utstuderade kräsmagar, som man kunde träffa på.

När midnattstimmens inbrytande förkunnades genom posternas aflösning, spratt den andlige till, som om han trampat på en huggorm. Han lyssnade med den mest spända uppmärksamhet, och sedan ljudet af patrullen bortdödt, företog han sig att ånyo undersöka sitt fängelse, och denna gång med större framgång. Han påträffade nemligen en låg dörr i ena vrån, och denna omständighet var nära att aflocka honom ett glädjerop, men försigtigheten bjöd honom att vara tyst, emedan hans väktares entoniga steg hördes tätt utanför den lilla gluggen. Denna öppning satt likväl så högt, att soldaterna icke kunde se in i rummet, och detta underlättade betydligt pater Anselmi förehafvande. Han anlitade hela sin kraft och bände på dörren. Den sprang upp med ett lätt dån, och en kall,

fuktig luft slog den vid enkegrefvinnans fina salar vane munken rakt i ansigtet. Han ryggade tillbaka för några ögonblick, men hemtade genast mod och steg dristigt in i den beckmörka gången, under det han mumlade:

»Nöden har ingen lag. Bättre denna korta ångest än ovissheten om mitt blifvande öde. Såvida jag icke bedrager mig, leder denna gång ut till muren åt skogen.»

Endast fot för fot kunde han gå framåt, och det ändå med den största svårighet. Ofta var han nära att stappla, och tidt och ofta kände han huru de hvassa stenarne och de kantiga utsprången, i hvilka han ofta måste fatta tag för att ej störta omkull, sargade händer och armar. Väl förvreds hans ansigte ibland af smärtorna, men han tordes icke med något ljud gifva tillkänna sin närvaro, emedan, såsom han tänkte, det tilläfventyrs kunde hända, att svenkarne redan upptäckt gångens mynning och satt vakt vid den, i hvilken händelse han var fångad som i en säck. Den vördige paterns belägenhet var ingalunda den bästa; det närvarande var helt annat, än att under natten hvila på mjuka kuddar och värma sig vid den sprakande spiselden. »Men», upprepade pater Anselmus ännu en gång, i det han hackade tänderna af köld, ty luften i den mörka gången, hvilken kanske icke på decennier varit öppnad och beträdd af menniskor, var genomträngande kall, »nöden har ingen lag.»

Modig i denna hjeltemodiga föresats kröp patern framåt, och inom kort såg han i fjerran en smal ljusstrimma, som blef allt klarare, ju längre han gick framåt. En god fjerdedels timme åtgick, innan han kom fram till gångens yttersta mynning. Pater Anselmus skärpte blickarne så mycket han förmådde, men ingen lefvande varelse kunde han upptäcka: allt var tyst, såväl bakom, som framför honom. Detta ingaf honom mod och han påskyndade sin vandring så fort han kunde.

»Ha, nu är jag räddad», mumlade han för sig sjelf, när den friska nattluften kylde hans kinder, »min hämd skall blifva utförd. Dessa fördömda kättare skola förgöras.»

Vid dessa ord stack han ut hufvudet i gångens myn-

ning, men for i detsamma tillbaka, när detta anrop träffade honom:

»Hvem der?»

Hopkrupen invid muren stirrade han oaflåtligt mot ingången, hvilken efter en stund förmörkades af en högrest figur, nemligen vaktposten. I detta ögonblick var munkens beslut fattadt, och han satte det raskt i verkställighet. Då han märkte, att ryttaren tog ett par steg inåt gången, hvarunder han spände den långa karbinen, smög sig pater Anselmus, dold af mörkret, hvarigenom han icke kunde upptäckas utifrån, längs den kalla muren, och stannade när han var i jemnhöjd med ryttaren. Den lilla dolken hvilade troget i handen, och aldrig hade väl fingrarne säkrare omfattat det enkla fästet än nu; ty lif eller död berodde i detta ögonblick på huru han förde mordvapnet.

»Må djefvulen anamma alla spöken och lata munkar, som ströfva omkring i det här gamla uggleboets gångar», mumlade ryttaren för sig sjelf och skakade på sig. »Här är kallt som om — — —»

Längre kom icke ryttaren i sitt tal, ty pater Anselmus kastade sig med blixtens hastighet öfver honom och begrof den hvassa dolken i hans sida. Utan att låta höra mera än smärtsamt stönande, föll ryttaren till marken. Den spända karbinen slungades inåt, och knappt hade den vidrört marken, förrän skottet brann af och ett tusenfaldigt eko upprepades genom den trånga gången. Det var alldeles som om det åldriga slottet skulle störta tillsammans öfver sina grundvalar. Också betogs pater Anselmus af en sådan förskräckelse, när skottet gick af, att han flydde af alla krafter utan att ge sig tid att draga dolken ur såret. När han ändtligen ihågkom vapnet, var det för sent att vända tillbaka.

Skottet gjorde allarm på slottet, och hade icke pater Anselmus så noga känt till alla vägar och stigar, skulle det varit omöjligt för honom att undkomma, ty många minuter gingo icke tillända, förrän den snabbtänkte Thomas Heldt utsatt poster öfverallt kring muren.

Men pater Anselmus var och förblef borta. Långt inne bland den mörka skogens träd ilade han söderut,

för att uppsöka Josef von Eckstein och delgifva honom hvad som timat.

När Thomas Heldt fick veta, att det var enkegrefvinnans bigtfar som rymt, skyndade han genast upp till den gamla, oaktadt det var på natten. Med vredgad stämma sade han henne rent ut, att patern, genom sin flykt, tvungit honom att inskränka deras personliga frihet mera, än han i annat fall skulle ha gjort. Emerentia von Lichtenfeld kände visserligen vid denna underrättelse både en djup smärta öfver det öde, som väntade dem, enkannerligen systerdottren, och en icke så liten grämelse mot biktfadren, som försatt dem i denna belägenhet, men sedan den vredgade öfversten lemnat rummet, begynte hon närmare öfvertänka motiverna till Anselmi flykt, och kom då till den öfvertygelsen, att den hade till mål att underrätta Josef von Eckstein om deras belägenhet.

»Ja, så måste det vara», sade hon halfhögt för sig sjelf. »Den heliga jungfrun låte hans uppsåt krönas med framgång.»

6.

Under ett par dagars förlopp gick lifvet på Lichtenfeld sin gilla gång. Enkegrefvinnan var sjelfva knarrigheten och oftast utfor hon i vredgade utlåtelser mot svenskarne. Thomas Heldt och Edvard Stålhjelm fördrogo likväl hennes sarkasmer med allt det tålamod, som de hade till buds, den förre af princip, den senare för Marias skull.

Och denna unga flicka, som hade den djerfheten och den i Emerentia von Lichtenfelds ögon klandervärda egenskapen att älska den svenske ryttmästaren, hvad fick ej hon uppbära för skymford af den inbitna katolskan! Hvarje timme på dagen, ja, till och med om natten, lemnade hon icke den unga flickan någon ro. Hon öfverhopade henne med sådana förebråelser, som endast det blinda nitet kunde uppfinna; hon gick till och med så långt, att hon i sin vrede förbannade sin unga slägtinge.

En tröst var det i dessa sorgens stunder, att Edvard fans i hennes närhet. Han fick intala henne mod och bortkyssa de tårar, som ofta sköljde hennes kinder. Också var han, så mycket möjligt var, vid hennes sida.

Det var sent en afton ett par dagar efter Anselmi flykt. I det gamla slottet Lichtenfeld var det nästan mörkt, och ur de dystra fönsterna blickade, så att säga, nakenheten och forna tiders saknad ut öfver den skumma nejden. Men på den rymliga borggården var det lif och rörelse; ryttarne sprungo om hvarandra och det syntes tydligt, att något var på färde.

I stora korridoren, svagt upplyst af en fladdrande lampa, vandrade Edvard Stålhjelm med hastiga steg fram och tillbaka. Hans ansigte utvisade den häftigaste sinnesrörelse, och ofta knöto sig händerna kring svärdfästet.

»Hvad är att göra», mumlade han och for med handen öfver pannan. »Öfverste von Eckstein är i närheten med en ansenligare styrka än vi kunde ana.»

Med dessa ord kramade han våldsamt en liten hopvikt papperslapp mellan fingrarne och ökade stegen.

»Och Maria», fortfor han med dyster stämma, »skall hon kanske falla i kroaternas händer! O, det vore förfärligt! Aldrig mera skulle jag kanske då återse henne; fadren skall naturligtvis bortföra henne till för mig obekanta trakter, ty den sakramenskade munken har nog utmålat mig på det aldra värsta. Men jag måste ega henne; hon får ej blifva någon annans.»

»Och jag blir det icke heller», inföll en ljuf qvinnostämma i detsamma, och innan Edvard hann sansa sig, kände han sin hals omslingrad af ett par mjuka armar. »Det är jag, det är din Maria, som vill följa dig i alla öden», fortfor den ljufva rösten. »För mig är lifvet glädjetomt, när jag icke får tillbringa det hos dig.»

»Du är i sanning en herrlig flicka, min egen Maria», svarade Edvard och tryckte den sköna fröken till sitt bröst. »För dig är det skönt att strida och — —»

»Jag har hört, att I tillfångatagit några kroater här utanför», afbröt den unga flickan med tydlig ängslan. »Min far är då i närheten?»

»Ja, dyra Maria», sade Edvard allvarligt. »En af

kroaterna hade med sig ett bref från pater Anselmus till enkegrefvinnan.»

»Och hvad skrifver min tants biktfader?» lydde Marias fråga.

»Han underrättar henne om, att han träffat din far, och att denne tågar hitåt så hastigt som möjligt.»

»Och hvad skolen I göra?» sporde Maria, icke utan ängslan.

»Strida så länge det är möjligt», svarade Edvard och uppreste hufvudet med en stolt åtbörd. »Tror du, att Thomas Heldt viker för kroaterna i första hugget, äfven om de vore aldrig så många?»

Maria besvarade icke denna ryttmästarens fråga, utan sade i stället:

»Öfversten har ju ridit ut?»

»Ja, för att rekognoscera. Vi kunna i hvilket ögonblick som helst vänta kroaternas anfall.»

»O, min Gud», suckade Maria och dolde ansigtet vid Edvards bröst. »Skola vi nu bevittna en strid på nära håll... Men, hvad är det», utbrast hon och ryckte till, »jag tycker mig höra frasandet af en klädning. Der uppe i trappan... ser du icke, Edvard, der — — der — —»

Edvard ansträngde sina blickar så mycket han kunde och det lyckades honom verkligen att upptäcka en mensklig gestalt, som med försigtiga steg gick trappan utföre.

»Det är tante», hviskade Maria och slöt sig häftigt intill Edvard. »Hvart skall hon måhända gå?»

»Tyst, tyst», svarade Edvard i samma låga ton, »vi vilja se hvad hon ämnar företaga sig.»

Ljudlöst som en ande gick den gamla enkegrefvinnan ut på trappan. Hennes kropp skälfde till, när den kalla aftonluften kringsvepte henne. Orörlig som en bildstod stod den gamla der en stund och lät sina blickar irra hit och dit bland de svenska knektarne, och olika sinnesrörelser lästes i hennes starkt markerade drag.

»Kättare, varen I evigt förbannade», mumlade hon och upplyfte ena handen. »Skärseldens alla qval blifve edra!»

Då hon uttalat dessa ord försjönk hon i en stund i sina egna tankar. De båda älskande vågade knappt an-

das af fruktan för att enkegrefvinnan skulle upptäcka dem. Edvard stod just i begrepp att tillhviska den unga flickan några tröstens ord, då han hejdades af den gamla, som med bruten stämma sade för sig sjelf:

»O, att jag i min ålders dagar skulle få upplefva denna nesa, att se vår heliga religion trampad i stoftet af de nordiska kättareskarorna. Sancta Dei mater, huru länge vill du dröja med att fälla dina varma förböner inför den Evige, och huru länge skola dina tillbedjare ligga i stoftet, anropande din barmhertighet! — — Och hvilken skam är icke Maria von Eckstein nära att draga öfver sitt af ålder så prunkande namn! Hon, den ovärdiga, älskar en kättare! Himmel, upplys henne om hennes blindhet, och gif att hon vänder tillbaka till den enda saliggörande yrkan. Annars skall hon», fortfor den gamla med hotande stämma, »tyngas till jorden, icke allenast af min, utan äfven af himmelens förbannelse... Men här blir kallt; vinterns snö och frost stelnar mina lemmar; jag vill återvända till mitt bönerum, då jag nu sett att kättarne vidtaga anstalter till strid. Måtte de förgöras, såsom fordom Herrens fiender nedgjordes i stoftet.»

Med dessa ord vände sig Emerentia von Lichtenfeld om och skred med dröjande steg fram genom vestibulen. Plötsligt studsade hon tillbaka, ty hennes, oaktadt den höga åldern, skarpa blickar hade upptäckt de båda älskande. Några minuter betraktade hon med synbar harm systerdottren, och hon stod just i begrepp att ånyo utfara i sina vanliga hårda tillmälen, då Maria steg fram till den vredgade damen:

»Min bästa tante», sade hon med så fast stämma hon kunde antaga, »jag kommer, för att — —».

»Lägga din blygsel för mina fötter, kanske», afbröt fru Emerentia och höjde hotande ena handen. »Är det så Josef von Ecksteins sköna dotter bevarar sina fäders tro och sin lysande slägts ära, då hon utan betänkande kastar sig rakt i armarne på en okänd svensk officer?»

Edvard ryckte till och hade just ett skarpt genmäle på tungan, då han förekoms af Maria.

»Ni dömer i harmen, min tante», svarade den unga flickan och såg den gamla frimodigt i ögonen. »Har jag

besudlat min i edra ögon så lysande ätts ära, och på hvad sätt har jag gjort det? Att jag älskar Edvard Stålhjelm, fastän han är af olika trosbekännelse som ni och jag, är det väl fördömligt, då kärleken är ren? Jag kan ej fatta det. Ej heller förmår jag befalla öfver denna känsla, som helt och hållet bemäktigat sig min själ. Jag lefver endast för den, och skall aldrig upphöra att älska den man, som en gång fått min första tro, äfven om ett oblidt öde skulle skilja oss.»

»Och du skall nog gå så långt i din blinda hängifvenhet, förvillade flicka, att du är villig att afsäga dig dina fäders tro», sade Emerentia von Eckstein med mörk uppsyn.

»Ja, om han fordrar det», svarade den unga flickan med bestämdhet.

»Och det fordrar jag», inföll Edvard och trädde fram till de båda qvinnorna. »Den maka, som jag en gång skall hemföra till mina fäders land, det sköna och kraftiga Sverige, måste tillhöra samma religion som jag. Vill du göra denna uppoffring, älskade? Är din unga kärlek så stark, att du kan försaka allt hvad lifvet erbjuder dig rikt och öfverflödande här nere, för att följa mig till den kalla Norden?»

»Ja, Edvard», hviskade Maria von Eckstein och omslingrade den unge svensken med sina armar; »jag vill försaka allt för att få vara i din närhet.»

Detta var för mycket för Emerentia von Lichtenfeld. Med ett högt anskri vacklade hon baklänges och skulle ha fallit, såvida icke Edvard mottagit henne i sina armar. Den gamla damen var afsvimnad. Med snabba steg ilade ryttmästaren trappan uppför, i akt och mening att införa enkegrefvinnan i hennes sängkammare. Då han redan stod på öfversta trappsteget, drog han blixtsnabbt foten tillbaka, ty hans skarpa hörsel hade uppfångat ljudet af hästfötter. Han bedrog sig icke heller. Snabbt ilade han in och nedlade den gamla på hennes säng, omfamnade Maria och störtade ut. Just då han satte foten på yttre trappan, sprängde Thomas Heldt in på borggården, och efter honom ljöd det varnande anropet:

»Kroaterna äro här!»

7.

»Nu få vi oss en riktig dust, Gud ske lof», ropade öfversten, då han sprängde fram till Edvard, som ilat ned på gården. »Ändtligen våga de sakramenskade kroaterna sig fram.»

»Och fruntimren, hvad skola vi göra med dem», inföll ryttmästaren en smula ängslig.

»Åh, kan väl tro att ni vill ha er sköna med er», svarade Thomas Heldt och småskrattade.

»Ja, öfverste, utan Maria går jag icke härifrån».

»Det der var ett temligen tvärsäkert svar», inföll Thomas Heldt, som nogsamt märkte på Edvards uppsyn, att han var fast besluten att utföra sin föresats. »Men om det skulle lyckas kroaterna att få tag uti qvinnorna, hvad ämnar ni då göra?»

»Slåss med hela svärmen, till dess jag stupar eller segrar.»

»Och mig skall ni alltid finna vid er sida», genmälde Thomas Heldt och tryckte varmt Edvards hand. »Men nu är det ej tid att prata bort tiden här, utan att handla. Kroaterna äro oss betydligt öfverlägsna, och jag är säker på, att de skola uppbjuda allt för att få oss i sitt våld.»

»Bah, det lyckas nog icke så lätt för dem», svarade Edvard med tillförsigt.

Det dröjde icke länge, förrän den lilla svenska truppen var uppställd. Oaktadt sin fåtalighet var den sannerligen icke god att handskas med, ty allesammans voro pröfvade krigare, som bevistat den rad af strider, som utkämpats ända från Gustaf Adolfs landstigning på Rügen. Också bidrog förtroendet till deras käcke öfverste i väsentlig mån att öka modet tillika med stridslusten. Efter ett kärnfullt tal, späckadt med den tidens vanliga krigsuttryck och hotelser mot katolikerna, gingo ryttarne hvar och en till sina poster. Thomas Heldt förde sjelf befälet vid stora ingången; Edvard hade valt platsen vid bakporten, genom hvilken pater Anselmus flytt undan.

De tunga moln, som på aftonen bortskymt de millioner stjernorna, hade nu skingrats, och från den fullkom-

ligt rena himmelen strålade nu de otaliga »himlaljusen» med en glans, som var underbar. Utomkring slottet, likasom inom dess murar, rådde en förrädisk stillhet. Men huru länge den skulle ega bestånd, det kunde ingen förutse, mycket mindre säga. Af denna stillhet framgick tydligt, att kroaterna med all makt rustade sig till anfall. Josef von Eckstein var också fast besluten att, kosta hvad det kosta ville, denna natt bemäktiga sig Lichtenfeld, ty han anade, att hjelptrupper från det närbelägna svenska lägret snart skulle hinna ankomma. Också låg det honom mycket om hjertat att rycka sin dotter ur svenskarnes händer. Dertill eggades han förnämligast af pater Anselmus, som, icke så noga med hvad samvetet fordrade, uttalade den djerfva lögnen, att Maria alls icke älskade den svenske ryttmästaren, utan tvärtom grundligt hatade honom, och att hon, för att ju förr dess heldre bli sin förföljare qvitt, hade skickat honom (Anselmus) till fadren, i akt och mening att påskynda understödet. Ändamålet helgar medlen, tänkte den vördige patern med en äkta jesuits fanatism, och hade medlet varit ännu mera fördömligt än »en nödlögn», såsom han resonerade med sig sjelf, så hade han ändå utan betänkande tillgripit detsamma, »ty här gäller det att rycka en förvillad själ ur satans klor, och förherrliga den allena saliggörande kyrkan genom att återföra en affälling i dess sköte.»

Sådana voro pater Anselmi tankar, der han i spetsen för en liten trupp kroater försigtigt styrde kosan mot det ställe af muren, der bakporten var belägen.

Kroaterna hade börjat sitt anfall; Josef von Eckstein var sjelf i spetsen för dem och den förste, som reste stormstegarne. Men emot honom stodo småländingarne och de mötte hans vilda angrepp med det oförfärade lugn, som de alltid hade att tacka för segern, och hvilket äfven nu omintetgjorde fiendernas angrepp. Hals öfver hufvud nedstörtades den ene kroaten efter den andre från stegarne, och sjelfva deras anförare var nära att slungas utför muren af en undersätsig ryttare, som blixtsnabbt fattat honom i armen. Men Josef von Eckstein slant undan som en ål och kom utan äfventyr till sina vikande kamrater.

Medan Thomas Heldt sålunda på hufvudpunkten tillbakaslog kroaternas anfall, hade också Edvard en ganska hård strid att utstå. Den fanatiske pater Anselmus förde befälet emot honom, och som han noga kände till alla smyghål och hemliga gångar, hade ryttmästaren den största möda att värja sig, alldenstund tillräckligt med folk icke stod honom tillbuds. Äfven då Josef von Eckstein måste draga sig tillbaka, fortsatte Anselmus anfallen, sjelf den oförvägnaste. Ingen kula, ingen värjstöt träffade den djerfve munken, hvilken, hal som en orm, slant undan hvarje gång Edvard åsyftade komma i handgemäng med honom.

Natten skred emellertid fram, och ändå fortfor striden om bakporten. När Josef von Eckstein märkte att pater Anselmus höll ut, befalde han ånyo anfall, i akt och mening att sysselsätta Thomas Heldt, så att han icke kunde ila ryttmästaren till hjelp. Det syntes tydligt, att österrikarnes afsigt var den, att småningom genom upprepade anfall uttrötta den underlägsna svenska truppen. Detta kunde också gå för sig, alldenstund kroaterna voro mera än tre gånger svenskarne öfverlägsna.

Slutligen sprängdes bakporten af kroaternas lansar, och med ett väldigt brak föll den till marken.

»Allt är förbi», suckade Edvard och stred med ett lejons oförfärade lugn, »vi måste nu försöka att slå oss igenom. Maria, Maria, skall du falla i kroaternas händer! O, nej», fortfor han med dyster stämma, »du skall det icke.»

Sedan han skickat bud till Thomas Heldt, att bakporten blifvit sprängd, och på samma gång begärt förstärkning, öfverlemnade han befälet åt sin käcke fänrik, som på sitt fäste svor att icke släppa någon kroat inom muren, och ilade med bevingade steg upp i slottet. Men innan han skyndade att uppsöka Maria, lade han fänriken isynnerhet på hjertat att noga bevaka pater Anselmus, hvilken han utpekade för honom; »ty», sade Edvard, »kommer den sakramenskade munken inom porten, så slinter den lede satan lätt in i murens hemliga gångar, och hvem vet, om han icke då öppnar någon dold port för kroaterna.»

»Var lugn, herr grefve», svarade fänriken och tryckte Edvards hand, »endast öfver mitt lik skall det lyckas munken att komma in».

Med dessa ord fattade den käcke krigsbussen posto i sjelfva portöppningen; placerade ett par af de starkaste ryttarne på hvar sida om sig, och afhöll sålunda manligt fienderna från att inträngа.

Men med klappande hjerta ilade ryttmästaren den breda slottstrappan uppför. Då han stod vid salsdörren lade han örat intill nyckelhålet för att lyssna, men intet ljud kunde förnimmas. Han ville öppna, men dörren var stängd. Då han gjort flera fåfänga försök att få upp dörren, tillkallade han en ryttare, och med dennes tillhjelp lyckades det honom ändtligen att komma in. Ryttaren skyndade tillbaka; Edvard trädde in. Ett halfdunkel omgaf honom. I salen fans icke en enda lefvande varelse, men från enkegrefvinnans lilla bönkabinett, som låg näst intill, hördes ett sakta mummel, då och då afbrutet af qväfda snyftningar.

»Der har jag dem», mumlade ryttmästaren för sig sjelf, och for med handen öfver den svettiga pannan. »Nu eller aldrig. Tiden är inne.»

Med dessa ord närmade han sig dörren med brådskande steg, ty hans skarpa hörsel förnam huru striden derute allt mera tilltog. Dörren var endast löst tillsluten, och för en sakta tryckning af Edvards hand sprang den upp. Se här den syn, som tedde sig för Edvards blickar då han stannade på tröskeln!

Försänkt i böner låg den åldriga enkegrefvinnan nedsjunken i sin biktstol, under det Maria satt på en stol icke långt ifrån henne. Det matta skenet från en lampa spred en så egendomlig belysning öfver rummet och föremålen der inne, att den svenske officeren kände sig rätt illa till mods. Det förekom honom alldeles, som vore han en helgerånare, som inträngt hit för att oskära en främmande religion, och det var icke långt ifrån, att han dragit sig tillbaka, åtminstone till dess enkegrefvinnan, hvilkens djupa sorg ändå förekom honom vida mera vördnadsvärd i dessa för henne så sorgsna ögonblick, än tillförene, hunnit sluta sin andakt, men just då han stod i

begrepp att sätta sitt beslut i verkställighet, for Maria von Eckstein upp, berörd som af en fjäder, och ilade rakt i hans armar, hvilka konvulsiviskt omslöto honom, under det hon utbrast:

»Rädda mig, Edvard; för Guds skull rädda mig.»

Edvard tryckte den snyftande Maria ömt till sitt bröst och tillhviskade henne kärlekens och förtröstans ord. Men han afbröts snart i sin vältalighet af enkegrefvinnan, som majestätiskt och med hotande blickar reste sig upp ur biktstolen:

»Förbannad i tid och evighet vare du, kättare, och hela din afkomma», sade hon och utsträckte afvärjande båda händerna, liksom för att skjuta ifrån sig en pestsmittad.

I detsamma krossades de små fönsterrutorna af en karbinkula, som hvinande borrade sig in i biktstolen. Enkegrefvinnan darrade i alla lemmar och måste stödja sig mot en högkarmad ländstol för att icke falla.

»Förfärligt, förfärligt», suckade hon och gömde ansigtet i händerna. »Hur skall detta sluta?»

»O, min gud», snyftade Maria och slöt sig fastare intill Edvard, »det var en förfärlig natt.»

»Ja, i sanning förfärlig», mumlade Edvard, som endast tänkte på fruntimren. »Min fru», sade han och närmade sig Emerentia von Lichtenfeld, »det är bäst att ni lemnar detta rum. Här kan ni icke vara säker, hvarken för vänners eller fienders kulor. Kom min fru.»

»Nej, nej», utropade den gamla med en afvärjande rörelse, »jag stannar här och Maria qvarblifver hos mig».

Vid dessa ord fixerade hon den unga flickan så skarpt, att denna kände sig rätt illa till mods. Äfven på den käcke ryttmästaren gjorde enkegrefvinnans ord och blickar ett pinsamt intryck. Men som skyndsamhet här var af nöden, fattade Edvard genast mod och sade med allvarlig stämma:

»Du gör som du vill, Maria; men bestäm dig nu, ty antagligen måste vi om en stund retirera.»

»Hör, hör», ropade Emerentia von Lichtenfeld och reste sig upp; det är de våras segerrop.»

Edvard bleknade, ty nedifrån hördes verkligen kroaternas segerskri. Detta gjorde också, att han var fast besluten att handla ögonblickligt.

»Vill du följa mig eller icke», sade han och öfverhöljde Marias ansigte med varma kyssar, »annars — — annars — —»

»Annars — —» upprepade den unga flickan och häftade sina ångestfulla blickar på svensken.

»Annars stannar jag qvar här och stupar på min post vid din sida.»

»Jag följer dig, Edvard; jag följer dig», sade Maria von Eckstein med beslutsam röst.

»Ha», utropade Emerentia von Lichtenfeld och hennes ansigte glödde af vrede, »du följer den usle kättaren! Förbannad vare äfven — —»

Hon fick ej uttala den gräsliga förbannelsen öfver systerdottren, ty en andra kula träffade henne i bröstet och kastade henne till golfvet.

»Hon är död», sade Edvard med dyster stämma och upplyfte Maria, som under våldsamma snyftningar kastat sig öfver enkegrefvinnans döda kropp. »Det var bäst för henne. Kom, älskade! Tiden tillåter oss icke att dröja längre.»

Efter ännu ett sista afsked från den döda, följde Maria ryttmästaren. Men knappt hade de kommit ut ifrån salongen, när en person framsprang och med vildhet kastade sig öfver Edvard.

»Ah», pustade denne, sedan han lösgjort sig från den okändes tag om hans hals, »du är den listige munken.»

»Ja, jag är Anselmus, och nu är du fångad, kättare», gnisslade munken och höjde svärdet. »Du skall dö, 'qvinnoröfvare'».

Pater Anselmus var en ganska skicklig fäktare, och det var således ganska svårt för Edvard att i halfdunklet försvara sig. Han gjorde dock sitt bästa, och efter några minuters strid sjönk pater Anselmus, genomborrad af svenskens klinga, med en djup suck ned till golfvet. Hans skälfvande läppar ville framstamma en förbannelse, men döden tillslöt dem, innan de hunnit uttala förbannelsens ord. Utan att dröja ett enda ögonblick vid mun-

kens liflösa kropp, ilade Edvard och Maria von Eckstein trappan utföre, och kommo just lagom att förena sig med de under skarp strid retirerande svenskarne. Utan uppehåll kastade sig Edvard på sin färdigsadlade häst, tog Maria framför sig och sprängde in i ryttarnes led. Väl försökte Josef von Eckstein, som nogsamt märkte dottren, att befria henne, men Thomas Heldt med sin kärntrupp satte hårdt mot hårdt, och efter ett kort handgemäng måste den bekymrade fadren återvända med oförrättadt ärende.

»Nu till skogsbrynet», skrek öfversten, sedan kroaterna voro tillbakakastade. »Der skola vi invänta förstärkning.»

8.

Förstärkningen kom också inemot morgonen, och knappt hade Thomas Heldt erhållit den, förrän han sjelf gjorde ett ströftåg intill Lichtenfelds murar. Der möttes han af starkt motstånd, tog några fångar och träffade på hemvägen den vid bakporten stridande fänriken, som, tillfångatagen, nu lyckats befria sig. Thomas Heldt blef hjertligt glad öfver att den käcke officeren var vid lif, och äfven ryttmästarens fröjd blef stor, då han varmt tryckte sin stridskamrats hand.

Och Maria, huru bar hon väl sitt öde? Lugnt som det egnar och anstår den, som af inre öfvertygelse brutit med sin barndoms religion, hvars stora fel hon lärt sig att hata, och som den, som snart skulle bli den svenske krigarens maka. Då öfversten erbjöd sig att lemna henne betäckning för att resa in till Mainz, der en beqväm bostad kunde anordnas åt henne, svarade den högsinnade flickan, att hon på inga vilkor skulle skiljas från den hennes hjerta utvalt till sin brudgum, och hur litet den barske öfversten än tyckte om att se qvinnor i sin trupp, hade han likväl icke hjerta att slita den unga flickan från Edvards sida. Maria kände också för den skull mot honom en liflig tacksamhet, som yttrade sig på mångfaldiga sätt.

Så nalkades julaftonen med stora steg, och hvar och en beredde sig att fira den så mycket tillfälle dertill gafs. Den betydelsefulla dagen inbröt klar men bister. Redan på morgonen hade åtskilliga afdelningar kroater och österrikiskt infanteri varit synliga framför de svenska eldarne men afvisats på ett så hårdhändt sätt, att de icke vågade återkomma på många timmar.

Qvällen hade inbrutit och vakteldarne voro tända. De sträckte sig i en cirkel omkring en liten fri plats i sjelfva brynet. I midten af denna plats låg Thomas Heldts tält, och framför detta flammade en väldigt sprakande eld, väl underhållen med qvistar och grenar från skogen.

Klockan var ungefär sex på aftonen.

Framför den ofvan nämda elden suto trenne personer, Thomas Heldt, Edvard Stålhjelm och Maria von Eckstein. Den unga flickans ansigte var blekt utan att framvisa den ringaste sjuklighet, men öfver de vackra dragen hvilade ett lugn, som tydligt förrådde att hennes själstillstånd var det aldra bästa.

»En julafton sådan som denna har ni hvarken tillförene upplefvat, eller kommer att upplefva», sade Thomas Heldt och smålog.

»Aldrig förut, det är sant», inföll Edvard Stålhjelm, »men», fortfor han och tryckte den unga flickan till sitt bröst, »såsom min maka kan det ju hända att hon framdeles är i tillfälle att upplefva en sådan. Det beror ju på hur länge kriget kommer att fortfara.»

Maria suckade, och när Edvard sporde om orsaken, sade hon, icke utan djup rörelse:

»O, huru lifligt påminner jag mig ej nu de forna julaftnarne i min fars slott. Då lefde min ädla mor. Väl må jag i afton tänka derpå, när jag vet att min far ströfvar omkring oss för att rycka mig ur dina armar, Edvard. Dock, han skall icke förbanna mig, såsom enkegrefvinnan och pater Anselmus ville göra, då ödet, eller egentligen en barmhertig och nådig himmel afvände förbannelserna. Min ädle far älskar mig för högt, att han skulle kunaa nedkalla himmelens olyckor öfver sitt enda barn. Vet du, Edvard, en mäktig aning säger mig att jag snart får återse honom, kanske redan i afton».

»Som fånge då», mumlade Thomas Heldt för sig sjelf. Edvard svarade ingenting, utan slöt i stället den unga flickan till sitt bröst.

I detsamma framträdde en underofficer och rapporterade, att han sett stora kroathopar i riktningen åt Lichtenfeld. Thomas Heldt sprang upp och gaf genast befallning, att en rekognoscering skulle företagas.

Knappt hade rekognosceringstruppen begifvit sig af, då en fjerde person trädde fram till bivouaken. Det var en luthersk prest.

»Vördade fader», sade Edvard Stålhjelm och fattade prestens händer, i det han förde honom fram till Maria, som vid den andliges ankomst sprungit upp och dragit sig undan några steg, »se här den qvinna, som vunnit mitt hjerta, och som nu, af kärlek till mig, vill antaga den lutherska läran. Jag har sjelf, så mycket tiden det tillåtit, undervisat henne deruti, och äfven öfverste Heldt har varit mig behjelplig. Vill ni nu, vördade fader, förena oss?»

Den gamle presten satte sig vid bivouaken och inlät sig i samtal med Maria von Eckstein, som till en början visserligen var något skygg, men som, ju längre samtalet kom, blef modigare och slutligen med begärlighet lyssnade till de vackra ord, som flödade från den andliges läppar. O, det var andra läror, än dem hon undervisats uti af de katolska munkarne, tyckte hon; hon njöt i fulla drag af de försonande orden, och då presten slutligen förklarade henne »kompetent» att blifva lutheran, samt frågade henne, om det var af hjertats innerligaste öfvertygelse som hon antog den nya läran, kastade hon sig, öfverväldigad af sinnesrörelse, till den gamles bröst och ett sakta men bestämdt »ja» hördes från hennes läppar.

»Då är ni äfven berättigad att förenas med den make ni valt», sade den vördnadsvärde presten och reste sig upp. »Herr öfverste», fortfor han, »vill ni icke låta edra tappra stridskamrater samt och synnerligen vara vittne till den heliga förrättningen på denna julafton?»

»Dunder och blixt», utropade Thomas Heldt och sprang upp, »ni har rätt. Här skall vid alla helgon, som munkarne uttrycka sig, blifva ett bröllop, som aldrig har

sett sin like. Ställ upp manskapet, och sedan raskt till verket, ty om jag icke misstager mig, så få vi kroaterna som objudna gäster.»

Detta var också troligt, ty åt Lichtenfeld till hördes en oafbruten skottvexling, som än till- än aftog.

Ryttarne hade slutit en tredubbel ring om hufvudbivouaken och allvaret stod att läsa i allas blickar. Det var också ett högtidligt ögonblick, och den vördnadsvärde prestens ord ljödo så klara och tydliga, att hvar och en kunde höra dem.

Ceremonien var slut och med djup rörelse slöt Edvard sin unga maka till sitt bröst. I detta ögonblick hördes skott vid yttersta förposterna, och innan någon visste ordet af sprängde en trupp svenska ryttare in. De medförde en fånge, en i en mörk kappa insvept man, som envist vägrade att säga sitt namn förr, än han stod inför Thomas Heldt. Dit fördes han också.

En god stund betraktade han orörlig de vid bivouaken församlade, men då han varseblef Maria, som, intagen af en obestämd fruktan, slutit sig fastare intill Edvard, liksom ville hon hos honom söka skydd för en kommande fara, spratt han till och kastade med en häftig rörelse kappan till marken.

»Min far, min far», ropade Maria alldeles utom sig. »O, min aning, min aning!»

»Ja, det är din far, som kommer att återfordra sitt barn», svarade öfverste von Eckstein och fixerade skarpt Edvard Stålhjelm. »Jag vet att du älskar den der officeren, men — —»

»Håll, håll, min far», afbröt Maria och sprang fram. »Jag är — — jag — — är — —»

»Fortsätt», svarade Josef von Eckstein utan att förändra en min i sitt ansigte.

»Jag — — är — — hans maka.»

Öfversten bleknade men yttrade icke ett enda ord. Förstummad lutade han hufvudet i ena handen och försjönk i djupa grubblerier. Maria hade kastat sig på knä framför honom och afvaktade med tydlig ångest i alla sina drag det afgörande svaret. Spänningen var stor hos alla; till och med den barske Thomas Heldt var sig icke lik.

Efter en stunds betänkande upplyfte Josef von Eckstein hufvudet, och hans blickar föllo på den knäböjande dottren. Sedan han synbarligen kämpat en hård strid med sig sjelf, lutade han sig ned och tryckte en lång kyss på Marias panna, i det han hviskade:

»Du är ändå mitt enda älskade barn. Jag kan ej förbanna dig.»

Maria snyftade vid hans bröst, och alla prisade högligen Josef von Eckstein för hans mildhet.

»Ni har er frihet, öfverste», sade Thomas Heldt. »Jag vill ej qvarhålla en så ädelmodig fånge.»

»Men jag vill stanna qvar», svarade österrikaren. »Nu kan jag icke vidare föra svärdet mot min dotter och den make hon valt. Icke heller kan jag vända det mot kejsaren, min laglige herre. Jag vill återgå till privatlifvet och der afvakta krigets slut.»

»Som ni vill», sade Thomas Heldt och gaf befallning, att ett tält skulle ställas i ordning. Derpå höjde han den skummande ölbägaren och utropade:

»Mycket hafva vi upplefvat, kamrater, men aldrig *sådana nattliga äfventyr!*»

X.

I "Prestpinan".

Det var en af de närmaste dagarne före julaftonen år 1631. Stormen, som förde med sig massor af regn och något snöglopp, hven afskräckande genom de nästan öde gatorna i Frankfurt am Main, lyfte här och der af ett tak och krossade den ena fönsterrutan efter den andra. I sin vilda framfart öfverändakastade han också en utanför det hus, der Gustaf II Adolf och hans gemål tagit sin bostad, stående svensk skyllerkur, så att posten, som gömt sig der inne, sprattlande vände benen i vädret och under böner och svordomar famlade efter det i motsatta väggen slungade geväret, och anställde derefter under sin hvinande, hvisslande och tjutande färd öfver den högt svallande floden Main allehanda större eller mindre förödelser bland de längs stränderna förtöjda småbåtarne.

Bland de ute varande befunno sig tvänne i vida munkkåpor insvepta män. De trefvade sig fram längs floden, hvars vågskum då och då stänkte dem i ansigtet, af hvilket knapt mer än ögonen och näsan voro synliga, hukade sig förskräckta ned, då bullret af någon svensk patrull nådde dem, men fortsatte derpå sin vandring mot målet. Detta hans snart och var ett stort trähus med ena långsidan vettande mot floden. Inkomna i den mörka portgången stannade de och drogo ett par djupa andetag. Slutligen sade den längste munken, i det han slog kåpans kapuschong något tillbaka:

»Jag har varit till 'Prestpinan' i dag, och du må tro . . .»

»Prestpinan», afbröt kamraten; »hvad pratar du för dumheter?»

»Ack, det är sant», inföll den längste, »du har ju nyligen kommit hit och kan alltså inte känna till kättarnes senaste våld mot oss. Men du skall nog få se det, om du villigt följer mig.»

»Jag är nyfiken. Tala du!»

»Men först», fortfor den längste, »måste vi afhandla det vigtigaste. Har du varit i Ingolstadt?»

»Jag kom derifrån för två timmar sedan.»

»Och du har träffat pater Hyacint, vår lärare?»

»Ja.»

»Hur föll beslutet?»

Den mindre teg några ögonblick; derpå sade han med rädd stämma:

»Hör ingen oss här?»

»Nej, ingen utom den heliga jungfrun, som nog är med oss.»

»Nåväl, broder Anselmus, genom lottning har du blifvit utsedd att förrätta den stora handlingen. Se här», fortfor talaren och drog fram en liten dolk, »tag denna; pater Hyacint har välsignat den och stänkt vigvatten på den, och skulle den förfela sitt ändamål då . . . då . . .»

»Tala ut», nästan hväste Anselmus mellan de sammanbitna läpparne, under det han våldsamt grep kamraten i armen.

»Så . . . så . . . är också denna kula invigd», menade denne och visade en liten pistol, den han väl undanstuckit i barmen. »Men när skall det ske?»

»I natt.»

»I natt! Är du galen! Hur skall . . .«

»Tyst, tyst», afbröt Anselmus, »jag tyckte mig höra liksom en suck! Nej, det var bara misstag! Ingenting annat än stormen, som tjuter i sprickorna på det här gamla träruckle. Jag nämde nyss 'Prestpinan', och då förstår du väl!»

»Kommer han dit i natt?»

»Nej, han är der redan. En vigtig angelägenhet har tvingat honom dit! Följ du bara med; jag vet hvar öfvergången är, och genom list kunna vi uppnå vårt mål!«

Sedan de båda munkarne omsorgsfullt svept kapporna om sig, skyndade de ut ur portgången och togo vägen mot södra delen af staden.

Bland alla de anstalter, som svenskarne företogo sig i och omkring Frankfurt am Main, var uppförandet at ett litet fäste på en ö i floden. Detta fäste, som af de protestantiska soldaterna hånfullt benämdes »Prestpinan», var så beläget, att det med sina kanoner kunde bestryka båda stränderna och således afvärja de anfall den katolska ligans ströfkårer då och då gjorde. »Prestpinan» hade mera utseende af ett blockhus än en fästning, var delvis uppfördt af sten, delvis af grofva bjelkar och såg rätt vördnadsbjudande ut i sin mörka färg och med de ur skottgluggarne framtittande kanonmynningarne. Under sjelfva uppförandet hade den katolska landtbefolkningen, understödd af hopar af Tillys sprängda armé, hvilka ströfvade omkring och föröfvade allehanda ofog, så väl mot vänner som mot fiender, ett par gånger vågat ett anfall, men alltid blifvit tillbakavisade med blodiga pannor.

Den dagliga åsynen af »Prestpinan» var också rätt pinsam för katolikerna, så mycket mer som de stundligen hörde protestanterna skämta deröfver. I hemliga sammankomster öfverlades också om bästa sättet att få bort denna nagel i ögat, och många listiga försök att nå denna afsigt hade äfven blifvit gjorda men alltid strandat mot kommendantens, den käcke öfverste Kronas vaksamhet. Dag och natt ströfvade svenska patruller längs flodens och den lille holmens stränder, och äfven på båtar genomletade svenskarne de omkring fästet här och der belägna smärre holmarne och skären. Med ett ord, ingenting uraktläts för att beskydda platsen så mycket som möjligt.

Knappt hade de intrigerande munkarne lemnat portgången, då en ung flicka ilade ned för den höga trappa, på hvilken hon stått dold, och såg efter de försvinnande.

»Hur lyckligt att jag kom i rätt tid», mumlade hon för sig sjelf. »De ha ett anslag å bane. 'Prestpinan' nämde de! O, det kan inte vara någon annan än svenske kungen, som är föremål för anslaget! Ja, det är mycket riktigt att han är derute, för att göra sig noggrannare underrättad om platsen. Far medföljde ju honom i morse. ty far, som bygt så många hus, har också varit med der borta och känner noga till alla irrgångar. Store Gud», utbrast den unga Gretchen, så hette den konstfärdige byggmästaren Andreas Hanses vackra dotter, i det hon ångestfullt slog händerna till sammans, »hvad skall jag göra! Detta är det fjerde anslaget, som de lömska katolska munkarne anstifta mot vår läras försvarare, och blir han ej varnad, skall kanske detta illdåd lyckas? Att skynda efter munkarne landvägen, tjenar ej till någonting, ty de ha för stort försprång, och det skulle dröja allt för länge att underrätta vakten om anslaget. Om någon patrull nu ginge förbi ändå; nej nu har jag det», utbrast hon eldigt, i det hon ilade till baka till den höga och mörka trappan, uppför hvilken hon sprang med raska steg, »Gottlob skall hjelpa mig! Ja, det är den enda vägen, och gå vi under, så skall ändå far inte kunna säga annat, än att vi handlat ärligt.»

Med dessa ord inträdde hon till brodern, som var ifrigt sysselsatt med snickeriarbeten, i hvilka han redan, oaktadt sin ungdom, vunnit en ganska stor skicklighet. Gottlob, som egde ett öppet sinne för konsten, var just i farten med att skära Gustaf Adolfs bild i trä. Då Gretchen fick se detta, skyndade hon fram till brodern under utropet:

»Broder, broder, han är i fara!» Och med dessa ord pekade hon på den halffärdiga bilden.

Gottlob var nära att af förskräckelse släppa den samma i golfvet.

»Åter igen», utbrast han med dof stämma.

»Ja.»

»Hur har du fått veta det?»

Gretchen redogjorde så omständligt som möjligt för munkarnes samtal, hvilket hon af en händelse kommit att afhöra. Till slut sade hon:

»Det finnes ej mer än en väg till 'Prestpinan'.»

»Och den går?»

»På floden.»

»Du är djerf du, älskade syster», svarade Gottlob och betraktade den unga flickan med beundran, »men du vet, hur svår stormen är, och...»

»Jag vet det nog», afbröt flickan, »men vill du följa med, så fruktar jag ingenting».

Efter ytterligare några minuters öfverläggning stängde de båda syskonen fädernehuset och skyndade ned till stranden. Under vägen mötte de åtskilliga bekanta, som högljudt undrade, hvart Andreas Hanses barn skulle bege sig så sent; men de aktade icke derpå utan lösgjorde oförskräckt den lilla farkosten och voro inom några minuter utkastade på flodens midt. Der lyckades det Gottlob att få båten att gå temligen stadigt. Till lycka för de djerfve hade de vinden med sig, och med ganska stark fart drefs den lilla farkosten, styrd af Gottlob, ned mot »Prestpinan», hvars svartgrå murar dystert reste sig på afstånd ur flodens skummande böljor. Under hela färden, som ibland var ganska vådlig, uttalade de båda syskonen ofta denna önskan:

»Gifve Gud, att vi ej komma för sent!»

En mängd soldater hade samlat sig vid östra fästningsporten. Orsaken dertill var, att en liten farkost under skarp rodd närmade sig. Slutligen lade den i land, och tvenne i bondkläder inhöljda karlar gjorde min af att landstiga.

»Vänta litet», utbrast den officer, som förde befälet vid porten. »Hvad vill ni?»

»Vi ha vin att sälja», svarade den ena och visade på ett par i båten liggande fat.

»Hvar är ni hemma?»

»I byn Handau midt emot, och vi ä' goda protestanter, nådig herre.«

»Ja det ä' vi visst det», svarade kamraten och tillade, i det han bestyrkande lade ena handen på hjertat: »i går kom en baiersk ströfkår till vår by, öfverföll oss och tog bort nästan allt, hvad vi egde. Men de der vinfaten undgingo de karnaljerna, och nu, höge herre, kan ni väl inte neka oss att få sälja dem här, för att få litet penningar till mat! Ack, det förskräckliga kriget.»

»Men hvarför reste ni inte in till Frankfurt», sporde officern misstroget. »Der ha ni lättare att bli af med varan.»

»Ack, nådige herre», svarade den mest talföre bonden, »hur ska' vi våga oss dit, efter hvad som händt der i förra veckan! Staden är ju nästan afspärrad, och hvem vet, om inte krigsknektarne skola hålla oss för att vara sådana der munkar, som för inte så länge sedan ville mörda den svenske konungen! Nej, då ha vi tagit det säkra för det osäkra.»

Mannens ord ingåfvo officern förtroende, och han tillät de båda bönderna att landföra sina vinfat. Hade han bättre haft ögonen med sig, skulle han fått se, huru vinförsäljarne utbytte en hastig blick af triumferande skadeglädje.

En half timme derefter hade de båda faten, med ett par soldaters tillhjelp, blifvit förda ned i källaren att förvaras till kommendantens behof.

När de båda vinförsäljarne derefter begåfvo sig upp igen, hade en lång tråd blifvit fästad vid det ena fatet. Trådändan släppte den längste bonden i sjelfva dörröppningen.

»Nu», hviskade han till kamraten, när de kommo något afsides, »nu är det klart. Fann jag ej på en god plan? Källaren ligger rakt under, der han bor; jag känner nog till läget här, och när midnatten är inne, då ...»

Resten af meningen öfvergick i ett otydligt mummel, då några soldater i det samma närmade sig.

Det var inemot midnatt. Stormen hade något lugnat sig, men i stället öfversköljdes trakten af ett våldsamt slagregn. I och omkring »Prestpinan« rådde ett dystert lugn; genomvåta vandrade posterna sin trånga, ensliga bana, då och då skådande upp till ett par svagt upplysta fönster, genom hvilka, med korta mellanrum, sorl och skratt trängde ut. Det var der som Gustaf Adolf höll ett muntert gästabud för de officerare, som varit honom följaktliga dit. Johan Banér var efter vanligheten rixbibende, och endast ibland deltog konungen i det glada gillet. Hans afresa från fästet var bestämdt till morgonen derpå.

Vid södra ändan af den holme »Prestpinan» var belägen på fans en träbrygga slagen i och för de trupp- och ammunitionstransporter, hvilka tidt och ofta anlände till fästet. Härifrån var det samma också lättast anfallet. För den skull var en ganska stark postering der utsatt.

Medan hufvudstyrkan af denna låg i sin goda sömn inne i det träskjul, som blifvit uppfördt vid bryggans landfäste, gick den ensamme posten, huttrande i det kalla regnet och småpratande för sig sjelf, ute på bryggan. Plötsligt spratt han till, stannade och lyssnade utåt. Hörseln hade ej bedragit honom. Plaskandet som af en båt och åror nådde honom.

»Verda!» ljöd derför hans anrop, då båten var nästan invid bryggan.

»Vi äro från Frankfurt, och vår fader är Andreas Hanse», svarade en späd röst utifrån vattnet.

»Andreas Hanse», upprepade posten mera för sig sjelf, »honom måtte väl jag känna, eftersom jag i fyra års tid tjent i huset näst intill hos strumpväfvaren Arnold.» Högt sade han: »Hvad ha ni här att göra i denna storm?»

»Det skall vi säga, när vi komma i land. Men skynda, ty det är fara på färde!»

Posten tordes dock ej sjelf låta Andreas Hanses barn landstiga, utan ropade ut vakten. Detta rop, som hördes öfver hela den lilla holmen, framkallade äfven till vakten icke hörande soldater. Bland hopen, som efter

hand samlades nere vid bryggan, befann sig också Andreas Hanse.

»Mina barn», mumlade han för sig sjelf. »Hvad är det som kan ha förmått dem att våga sig ut i ett sådant Herrans väder!»

Då vaktposteringen ändock ville hindra Gottlob och Gretchen att stiga i land, gick Andreas fram till officern och sade:

»Jag är dessa barns far och dess utom i konungens sällskap. Tror ni inte, att jag kan ansvara för dem?»

Officern blef svaret skyldig. Några minuter derefter hade de djerfve sjöfararne kommit upp på bryggan, och på faderns ifriga frågor, hvad det var, som förmått dem till denna resa, berättade Gretchen så omständligt som möjligt de båda munkarnes anslag. Officern stod bredvid och hörde hvart ord, som Gretchen yttrade:

»Två munkar», utbrast han och slog sig för pannan, »sådana ha inte kommit hit, men väl två bönder med vin.» Och då officern närmare beskref dem, utbrast Gretchen: »Det är munkarne! Med list ha de kommit hit, och jag råder er att nogare undersöka de der vinfaten, ty det skulle kunna hända...»

»Flickan har min sann rätt», afbröt officern, »jag tyckte nog att det inte var några riktiga bönder men ville ingenting säga. Magnus Steen», sade han till sin underbefälhafvare, »tag in befälet här så länge, jag skyndar till kungen.»

»Herr kapten», utbrast i det samma en gråskäggig underofficer, »låt mig visa vägen till den plats, der vinfaten blefvo lagda. Jag ville säga, att det är rakt under kungens sofrum och salen, der gästabud nu hålles»; och med dessa ord pekade han på fästets upplysta fönster. »Jag såg sjelf bönderna rulla in faten dit.»

Dessa den gamle underofficerns ord väckte en allmän bestörtning, och det var härunder, som kaptenen befalde halfva vaktstyrkan att följa den gråskäggige vägvisaren. Sjelf ilade han att uppsöka konungen. Andreas Hanse och hans barn följde den lilla truppen, som blifvit tillsagd att bruka den största försigtighet.

Posternas anrop från olika delar af fästet hade förkunnat midnattens inbrytande. Tungt plaskade regndroparne mot stenarne, och då och då hördes en stark susning i sprickorna på fästets murar.

I skydd af det mörker, som herskade rundt omkring, hade de båda vinförsäljarne närmat sig källaren. Trefvande framför sig med händer och fötter uppnådde de snart sin bestämmelse.

»Nu eller aldrig», sade den längste. »Heliga Guds moder var oss nådig!»

Kamraten hade under tiden lagt sig ned på marken; efter något sökande fick han tag i tråden; ett slag på eldstålet och en liten gnista hade fäst sig på trådens yttersta ända.

»Nu härifrån», utbrast han. »Båten är väl qvar?»

»Ja.»

De båda förklädda munkarne närmade sig skyndsamt utgången, men innan de hunnit dit, stannade de och tryckte sig af förskräckelse intill den fuktiga muren.

»Fram med dolkarne», hviskade den längste. »Lefvande skola de ej ta oss.»

Officern för vakten hade ilat upp till gästabudssalen och i få ord omtalat det skedda för Johan Banér. Derefter skyndade han till kungen, som redan till hälften var afklädd. Följden häraf var den, att alla strömmade ned, och sedan facklorna blifvit tända ställdes kosan till källaren. Hela besättningen hade inom några ögonblick fått kunskap om saken och strömmade, beväpnad och med fast föresats att gripa lönmördarne, till platsen.

De förste, som inträdde i källaren, innan den blifvit tillräckligt upplyst, voro Andreas Hanses båda barn. Fadern var hack i häl, beredd att försvara dem, om någon fara skulle inträffa.

»Ers majestät», utbrast Johan Banér och fattade konungen i armen, just då han stod i begrepp att träda in, »här är icke platsen. Stanna utanför, vi skola nog . . .»

Banér hann icke tala till punkt, förr än Gustaf Adolf ryckte undan armen, och med en sträng blick befalde

han Johan att hålla sig på afstånd. Men denne hörsammade icke den stumma befallningen, utan trädde in tätt efter konungen, under det han halfhögt yttrade dessa ord:

»Min konungs lif är mig kärare, och gerna bär jag hans onåd, om jag kan frälsa hans lif.»

Det sväfvande skimmer, som de närmaste facklorna kastade öfver källarens inre, gjorde att der varande föremål framstodo i en otydlig dager. Gottlob hade derför knapt hunnit taga ett par steg framåt, innan han snafvade och föll raklång på jordgolfvet. I fallet höll han på att draga systern med sig, med den strax bakom varande fadern höll henne uppe.

»Flere facklor hit», ropade Johan Banér. »Men skynda! Vänta så länge, ers majestät.»

Lurande och med återhållen andedrägt hade de båda förklädda munkarne krupit till sammans i ett hörn af källaren. Vid ordet »ers majestät» gjorde båda sig färdiga till språng.

»Nu, nu», hviskade den längste, under det han våldsamt kramade fästet på den vigda dolken. »Krut och dolk skall han inte kunna undgå.»

Med dessa ord störtade han utan vidare besinning fram mot konungen, som ännu, belyst af facklornas sken, qvarstod i källaröppningen. Men i samma ögonblick ljöd också ett anskri från Gretchen, och utan att betänka följderna störtade hon rakt emot munken och slingrade sina armar kring hans ben. Oförberedd härpå vacklade munken och föll, under det en ljudlig förbannelse gick öfver hans läppar. Hans kamrat, som också hade tagit utsprånget, snafvade öfver honom och rullade inåt källaren.

Men i det samma som den längste munken föll, hade han i sitt raseri gripit tag i Gretchens långa hår. Väl försökte den unga flickan att slingra sig undan, men den dödande dolken var snabbare, och fortare än det kan beskrifvas satt den i den unga flickans bröst.

Svenskarne med konungen i spetsen hade emellertid rusat in; facklorna upplyste klarare källaren och

gruppen i dess midt: de skrikande och svärjande munkarne och den döende, likbleka Gretchen.

»En koppartråd, hvad vill det säga?» ropade Johan Banér och lutade sig ned mot golfvet. »Ah, hvilken djefvulskhet! Den går till faten.»

Tråden var mer än till hälften förbrunnen. Hade upptäckten blifvit fördröjd endast en fjerdedels timme till, skulle »Prestpinan» med konungen och alla andra der varande, ofelbart sprungit i luften.

Hur oförskräckt och kallblodig Gustaf Adolf än var, kunde han dock icke återhålla en rysning, då de så kallade vinfaten undersöktes och befunnos innehålla krut.

»Andreas Hanse», sade han till fadern, som skälfvande och likblek hade fallit på knä vid dotterns sida och mottagit hennes sista suck, »din modiga dotter har räddat icke blott mitt, utan äfven alla de närvarandes lif med förlusten af sitt lif. Aldrig skall jag glömma detta, och för att bevisa henne den sista tjensten skall hon jordas här, så snart dagen inträder. Lönmördarne skola också då få sin lön.»

»Herr konung», inföll nu fästets befälhafvare, »dröj ej med att straffa dem, annars kanske de undkomma, ty dessa munkar äro i förbund med den onde.»

Efter någon tvekan gaf konungen sitt bifall dertill. De förklädde bönderna grepos, trots lifligt motstånd, och länge dröjde det icke förr än deras kroppar dinglade af och an från öfversta spetsen af »Prestpinans» högsta krön. De fingo hänga der ända till dess luftens foglar borthackat hvar enda köttbit från benen.

Men då nästa dag inbröt och solens strålar lyste genom de af stormen skingrade molnen, blef Gretchen med stor högtidlighet jordfästad på den lilla öppna platsen mellan fästet och bryggan, och långt efter sedan »Prestpinan» fallit i ruiner, qvarstod det lilla enkla stenkorset, förtäljande för hvar och en, som besökte den historiska holmen, om den fara Gustaf II Adolf här varit utsatt för och om den uppoffrande trohe-

ten hos den unga frankfurtska borgardottern. Och ännu i vår tid har icke historien om denna förbleknat, utan kan hvar och en, som besöker dessa trakter, få höra den berättas på landtfolkets okonstlade och rörande språk.

Svenska Bragder

af J. O. Åberg.

Till utgifning under denna titel anmäles härmed en efter tidsföljd ordnad sammanställning af en mängd kortare, romantiserade skildringar, behandlande mer och mindre märkliga tilldragelser från olika skeden af fädernesländets samhälls- och sedehistoria. Till största delen förut endast offentliggjorda i spridda nummer af tidningar eller tidskrifter, framträda dessa skildringar nu för första gången sjelfständigt och samlade.

Änskönt utan alla egentliga anspråk på vittert värde hafva förf:s berättelser likväl alltid den stora förtjensten af en flärdfri och kraftfull framställning, synnerligt lämpad att tilltala menige man. Denna egenskap torde det hufvudsakligen äfven vara, som beredt dessa små arbeten den framgång de i sin läsarekrets vunnit. Det fosterländska ämnet skall tvifvelsutan derjemte i sin mån bidraga att fortfarande göra dem värda att läsas af gamla och unga i landets bygder.

Samlingen utkommer under loppet af detta och nästa år i omkring 15 häften om fem ark till det billiga priset af femtio öre pr häfte.

Stockholm i Augusti 1883.

C. E. Fritze's K. Hofbokhandel.

Stockholm, Gernandts Boktr.-Aktieb., 1883.

På C. E. FRITZE'S K. Hofbokhandels i Stockholm förlag
hos alla bokhandlare:

UNDRENS VERLD

illustrerad framställning af underbara företeelser och förhållanden i naturen och menniskoverlden.

Efter främmande källor redigerad af
D:r **Halfdan Kronström.**
Med omkring 200 illustrationer.

☞ — — Arbetet är hållet i mycket lättfattlig och populär form, men redogör icke desto mindre, så vidt vi kunna finna, både samvetsgrant och med sakkännedom för de nyaste vetenskapliga rönen.

☞ — — Det billiga priset i förening med bokens eget värde bör förskaffa henne väg till hvarje vän af en nyttig och intressant lektyr.

☞ Stilen är klar och lättfattlig och arbetet eger dessutom i sina utmärkta och upplysande illustrationer ett förhöjdt värde.

☞ — Framställningen är särdeles fängslande och de väl skrifna uppsatserna belysas förträffligt genom goda illustrationer.

NILS DACKE.

Historisk roman af **Lodbrok.**
Pris: *3: 25.*

Nils Dacke heter en ny, *i hög grad spännande och underhållande historisk roman* af den förut fördelaktigt kände författaren Lodbrok. — — — Boken utmärker sig för en vårdad utstyrsel.

— — — Det nya arbetet, som har titeln Nils Dacke skildrar med *rik fantasi och uppfinningsförmåga* denne upprorsmakares stormiga framfart.

— — — Stilen är ledig och jemn och berättelsen löper raskt.

— — — Hvad fantasien beträffar lemnar den intet öfrigt att önska. — — — Vi tro att boken, raskt och lifligt skrifven, som den är och rik på spännande scener, skall läsas med nöje.

Helsan framför allt.

Handbok i Helso- och Sjukvårdslära
populärt framställd af **O. F. Hallin**
Med. Doktor, Medicinalråd.
1:a och 2:dra häftena à *1 kr.*

Vi rekommendera denna bok såsom en verklig guldgrufva och en nödvändighetsartikel för hvarje hem.

— — — Arbetet är lärorikt och utgör på samma gång en högst underhållande lektyr.

Ny Tusen och en natt

af **Robert L. Stevenson.**
Öfversättning af **E. Silfverstolpe.**
Pris *2: 50.*

»Vi måste i sjelfva verket ställa »Ny tusen och en natt» mycket högt, nästan »hors concours» bland nutidens diktverk».

P. M. G.

— — — Sannskyldige gengångare till det arabiska verldsarbetet. Vi trodde icke att den hejdlösa fantasien ännu i våra dagar kunde vara så uppfinningsrik. — — — Det hela är särdeles passande för en spännande lektyr.

VI OCH VERLDEN.

En bok för gossar
af **J. H. Ewing.**
Pris kartonerad *3 kronor.*

— — — »Här möter oss ingenting underbart, ingenting omöjligt, vare sig i karaktärer eller lefnadsöden; tvärtom något helt vanligt; men allt berättas så enkelt, trohjertadt och okonstladt, att det alltigenom fängslar vårt intresse, och hjeltens personliga karaktär och utveckling följa vi från början till slut med lifligt deltagande. Kort sagdt: det är en verklig god och lärorik 'bok för gossar'.»

— — — »Glada upptåg, friska äfventyr, egnade att lifligt tilltala det ungdomliga sinnet och framställda i en sedlig och ren anda, göra denna bok till en prydnad för ungdomsliteraturen.»

— — — »Ynglingar och gossar skola med stort nöje läsa denna bok. Hon bjuder nemligen på en mängd omvexlande och intresse påkallande händelser. Författaren är gladlynt och eger ej så litet af denna godmodiga humor, som alltid verkar uppfriskande på både unge och gamle.»

— — — »En friskt skrifven och med goda karaktärsteckningar försedd bok för gossar.»

Stordåd och ädla handlingar

från skilda tider och länder
af **Miss Yonge.**

Fri öfversättning från engelskan
af **E. Silfverstolpe.**
Pris kart. *2: 75.*

— — — »Skrifna på ett enkelt och lättfattligt språk och förrådande öfverallt ett varmt hjerta, kunna dessa berättelser lofordas såsom en både underhållande och förädlande läsning för både ung och gammal.»

S. D.

— — — En mycket helsosam läsning, egnad att gifva de ungas sinnen en god och hög sedlig hållning. *J. T.*

— — — Detta är en god bok för den mognare ungdomen. *D. P.*

— — — Med allt skäl kan denna samling berättelser rekommenderas såsom en särdeles passande lektyr.

HANDBOK I

Bågskjutning & Spjutkastning

af **V. Balck.** Pris inb. *60 öre.*

Stockholm, Gernandts Boktryckeri-Aktiebolag, 1884.

UNIVERSITETSBIBLIOTEKET, LUND
15000 401004297